

e.e.27

Joves d'origen immigrant a Catalunya. Necessitats i demandes. Una aproximació sociològica

Joves d'origen immigrant a Catalunya

Necessitats i demandes

Una aproximació sociològica

Amado Alarcón (director)

Joves d'origen immigrant a Catalunya

Necessitats i demandes
Una aproximació sociològica

Joves d'origen immigrant a Catalunya

Necessitats i demandes
Una aproximació sociològica

Direcció:

Amado Alarcón

Anàlisi i redacció:

Rosa Alcalde, David Dueñas, Kàtia Lurbe, Sonia Parella, Albert Terrones i Francesc Valls

Generalitat de Catalunya
Departament d'Acció Social i Ciutadania
Secretaria de Joventut

Barcelona, abril 2010

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Joves d'origen immigrant a Catalunya : necessitats i demandes : una aproximació sociològica. – (Estudis ; 27)

Bibliografia

ISBN 9788439383284

I. Alarcón, Amado, ed. II. Lurbe, Kàtia, ed. III. Alcalde, Rosa IV. Catalunya. Secretaria de Joventut V. Col·lecció: Estudis (Catalunya. Secretaria de Joventut) ; 27

1. Joves immigrants – Catalunya – Condicions socials 2. Fills d'immigrants – Catalunya – Condicions socials
325.14-053.7(467.1)

Aquesta publicació es pot consultar a **www.gencat.cat/joventut/observatori**
També es pot sol·licitar i/o consultar al Centre de Documentació Juvenil
de la Secretaria de Joventut

© Generalitat de Catalunya
Departament d'Acció Social i Ciutadania
Secretaria de Joventut

1a edició: abril 2010
Tiratge: 750 exemplars
Impressió: T. G. Vigor
Disseny: Unitat d'autoedició. Secretaria de Joventut
Maquetació: Eloi Andinach Fernández
D L: 19.358-2010
ISBN: 9788439383284

Índex

Presentació	9
Agraïments	11
Introducció	13
1. Plantejament de la recerca i contextualització teòrica	15
1.1. Plantejament de la recerca	15
1.1.1. El fenomen de la població jove d'origen immigrant	15
1.1.2. Objectius generals i específics	16
1.2. Marc teòric. Entorn als conceptes de joventut i d'immigració	17
1.2.1. Immigració, joventut i segona generació	17
1.2.2. Integració a la societat receptora i a la societat adulta	26
1.2.3. Referència a la qüestió legal i competencial	35
2. Metodologia	41
2.1. Introducció	41
2.2. Acotació territorial	42
2.3. Unitats d'anàlisi, unitats d'observació i tècniques de recollida d'informació	43
2.3.1. Quadre resum de les tècniques de recollida d'informació	43
2.3.2. Els joves i les joves d'origen immigrant: tipologies, demandes i necessitats	44
2.3.3. Els serveis municipals adreçats a joves d'origen immigrant	47
2.3.4. Tractaments quantitius	48
3. Contextualització sociodemogràfica	51
3.1. Introducció	51
3.2. Dades generals de Catalunya	51
3.3. Població jove de nacionalitat estrangera	58
3.4. Orígens de la població estrangera	61
3.5. Taxes de feminitat en la població jove d'origen estranger	70
4. Anàlisi de plans locals de joventut i immigració i dels equipaments amb relació a immigració i joventut	73
4.1. Els plans locals de joventut de joventut des de l'anàlisi de l'atenció als col·lectius de joves d'origen immigrant	73
4.1.1. Introducció	73
4.1.2. El context de les polítiques d'integració a Espanya, a Catalunya i als municipis: atenció a la població jove d'origen immigrant des de les administracions locals	74
4.1.3. Els plans locals de joventut i l'atenció a joves d'origen immigrant	79
4.1.4. Consideracions finals	88
4.2. Anàlisi d'equipaments de provisió de serveis formatius, laborals, esportius i culturals	89
4.2.1. Introducció	89
4.2.2. Equipaments laborals	89

4.2.3. Equipaments formatius	92
4.2.4. Equipaments esportius	96
4.2.5. Equipaments culturals.....	99
4.2.6. Consideracions finals.....	102
5. Necessitats i demandes de la població jove d'origen immigrant.....	105
5.1. Necessitats i demandes en l'àmbit de la formació	105
5.1.1. Introducció	105
5.1.2. Joves amb projecte migratori propi.....	106
5.1.3. Què volen estudiar els joves i les joves que ja han nascut a Catalunya o que hi han arribat a la infància?	109
5.1.4. Els fills i les filles d'immigrants arribats a Catalunya després de la infància. Experiències educatives i expectatives de formació	112
5.1.5. Consideracions finals.....	113
5.2. La inserció laboral i el trànsit al món del treball de joves d'origen immigrant	114
5.2.1. Introducció	114
5.2.2. La incorporació al mercat laboral català de joves d'origen estranger amb projecte migratori propi.....	118
5.2.3. La transició al món laboral de les persones joves d'origen immigrant nascudes a Catalunya o que hi han arribat durant la infància	122
5.2.4. La transició al món laboral de les persones joves d'origen immigrant que han arribat a Catalunya després de la infància	124
5.2.5. Consideracions finals.....	127
5.3. Necessitats i demandes de les persones joves d'origen immigrant amb relació a l'habitatge.....	127
5.3.1. Introducció	127
5.3.2. Joves amb projecte migratori propi.....	131
5.3.3. Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat a la infància.....	136
5.3.4. Joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància	138
5.3.5. Consideracions finals	140
5.4. Imaginaris i experiències sobre la salut dels joves estrangers a Catalunya	141
5.4.1. Introducció	141
5.4.2. Joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi.....	143
5.4.3. Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat a la infància	146
5.4.4. Joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància	150
5.4.5. Consideracions finals.....	152
5.5. Participació	153
5.5.1. Introducció	153
5.5.2. Joves amb projecte migratori propi.....	157
5.5.3. Joves fills i filles de persones immigrants o que hi han arribat durant la infància	162
5.5.4. Joves fills i filles de persones immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància.....	165
5.5.5. Consideracions finals.....	166
5.6. Anàlisi transversal a partir de la dimensió de gènere	167
5.6.1. Introducció	167
5.6.2. Sobre els rols de gènere i la igualtat home-dona en l'esfera productiva i reproductiva.....	167
5.6.3. La influència dels estereotips de gènere en les eleccions formatives: la tria d'estudis i professions	171

5.6.4. La dimensió de gènere en les oportunitats laborals de les persones joves	173
5.6.5. L'emancipació de les dones i l'habitatge	176
5.6.6. Les joves i la salut	177
5.6.7. La participació de les joves	178
5.6.8. Consideracions finals.....	180
6. Arrelament dels joves i de les joves d'origen immigrant	183
6.1. Introducció.....	183
6.2. L'arrelament, la cohesió i la identitat.....	185
6.2.1. Identitat i adscripció nacional	185
6.2.2. Adhesió als valors de la societat receptora, idea de retorn i naturalització.....	188
6.2.3. Participació política i pertinença a un projecte comú.....	191
6.2.4. Discriminació i creixement en el nombre d'immigrants.....	193
6.3. La llengua catalana com a instrument de cohesió	196
6.3.1. El context de la llengua catalana i la immigració.....	196
6.3.2. Identitat lingüística	198
6.3.3. Els joves i les joves amb projecte migratori propi: les llengües d'acollida i les llengües de promoció social	199
6.3.4. Joves fills i filles d'immigrants que han nascut a Catalunya o que hi han arribats a la infància: aculturació i assimilació lingüística.....	202
6.3.5. Les persones joves fills i filles d'immigrants que han arribat després de la infància. Una problemàtica no lingüística	205
6.4. La perspectiva del personal tècnic amb relació a l'arrelament i la cohesió social.....	207
6.4.1. Introducció	207
6.4.2. Intervenció amb relació a joves amb projecte migratori propi	209
6.4.3. Intervenció amb relació a joves fills i filles d'immigrants que han nascut a Catalunya o que hi han arribat a la infància	211
6.4.4. Intervenció amb relació a joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància.....	211
6.5. Consideracions finals	213
7. Conclusions i recomanacions.....	215
7.1. La doble condició de jove i d'immigrant i l'actuació pública.....	215
7.2. Del model de ciutadania a les institucions. Síntesi de necessitats, demandes i recomanacions.....	218
7.2.1. Grup 1. Joves amb projecte migratori propi. Síntesi de resultats i recomanacions	220
7.2.2. Grup 2. Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància. Síntesi de resultats i recomanacions	225
7.2.3. Grup 3. Joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància. Síntesi de resultats i recomanacions.....	228
7.2.4. Consideracions transversals a perfils i àmbits	231
7.3. Tendències en les trajectòries d'assimilació i aculturació lingüística, emancipació i participació.....	233
7.4. Consideracions finals	235
Bibliografia	237
Annex 1. Annex estadístic	251
Annex 2. Instruments de recollida d'informació.....	285

Presentació

Catalunya ha estat, històricament, un país que ha atret persones d'altres indrets. El "model català de creixement" del qual parla la demògrafa Anna Cabré es basa, principalment, en l'arribada de nous col·lectius més que no pas en una natalitat alta. En aquest sentit, el procés que hem experimentat al llarg d'aquesta darrera dècada no és nou, ja que, per exemple, al llarg del segle xx s'havien produït fenòmens similars. No obstant això, és evident que, pel que fa a les polítiques públiques, l'arribada accelerada d'un nombre important de persones d'origen estranger i el naixement dels seus fills i filles a Catalunya suposa un repte per a totes les administracions.

La present recerca cobreix un buit existent abans de la seva elaboració. Tot i que comptem amb un nombre destacat d'estudis sobre la qüestió de la immigració i la joventut, no se n'havia fet cap que tingués un abast tan ampli com el que teniu a les mans. Creiem que mancava una aproximació general al fenomen migratori centrat en la població jove que superés les limitacions de les necessàries monografies especialitzades i ens oferís una perspectiva general a partir de la qual orientar altres recerques més detallades i, també, les actuacions de les administracions públiques catalanes. La finalitat de les recerques impulsades per l'Observatori Català de la Joventut és orientar les polítiques i actuacions en matèria de joventut realitzades des de les diferents administracions.

Les persones joves immigrants, així com els fills i les filles d'una família immigrada, poden tenir més dificultats en la seva transició a la vida adulta (de caràcter laboral, domiciliari...). En tant que joves, les persones han de caminar cap a la societat adulta, fer-s'hi un lloc, en un recorregut que no sempre és fàcil. A més, com a persones d'origen immigrant, han de fer front a diferents obstacles per ser ciutadans i ciutadanes de ple dret i ser reconeguts com a tals per la societat, com ara la seva participació política, la inclusió en el món laboral, la continuació dels seus estudis o aconseguir un habitatge digne, entre d'altres.

Aquesta recerca pretén analitzar quines són les dificultats inherents en aquestes transicions i en quins aspectes caldria que la societat –i, en especial, les polítiques públiques– canviessin per tal de facilitar-les.

Eugeni Villalbí i Godes
Secretari de Joventut

Agraïments

En el transcurs d'un any i mig el present treball de recerca ha mobilitzat moltes persones. La recerca no hauria estat possible sense la col·laboració de:

En primer lloc, els 104 joves que van participar en les entrevistes biogràfiques i en els grups de discussió. En segon lloc, hem d'agrair la participació de 49 tècnics i tècniques municipals, que van manifestar un gran interès pels temes que es tractaven en la recerca. En tercer lloc, a les més de 20 persones que van facilitar l'accés als i les joves: responsables d'associacions, comerços, serveis i àrees municipals i instituts.

I en quart lloc, als investigadors participants, becaris de recerca i personal administratiu i de serveis. Entre ells, volem destacar la col·laboració en el treball de camp de Leonardo Bejarano i Oscar Yáñez. Van col·laborar en l'explotació del material empíric com a becaris de recerca: Fatimazohra El Aouni, Raluca Rotaru i Enric De Anciola. A més, també volem reconèixer el suport en la gestió i l'edició d'Araceli López i de Marisa Aranaz.

Finalment, hem d'agrair a la Secretaria de Joventut el finançament i el suport en aquesta recerca. Especialment, al personal tècnic d'aquesta Secretaria, per l'enorme interès, professionalitat i, també, per la paciència mostrada durant tot el desenvolupament d'aquest estudi.

A tots i a totes, gràcies.

Introducció

El present estudi és el resultat d'una recerca que es va iniciar gràcies al suport de la Secretaria de Joventut de la Generalitat de Catalunya a finals de 2007. Des d'aleshores, el panorama econòmic, el mercat laboral i els plans d'actuació pública han experimentat importants transformacions. Tot i aquests canvis, considerem que el treball realitzat parteix de dos elements que han esdevingut constants de la nostra societat i que fan que els resultats siguin plenament vigents: 1) el paper estructural de la immigració en les societats avançades (tot i que les conjuntures econòmiques i d'ocupació incideixen sobre els fluxos migratoris, la immigració no deixa de tenir un rol clau en l'organització de la nostra societat), i 2) aquesta recerca aprofundeix en la creixent complexitat a la qual fan front les administracions en la provisió de serveis públics. Aquesta complexitat és deguda a la creixent diversitat en les demandes i necessitats de les societats avançades, produïdes per una heterogeneïtat social progressiva. Així, les nostres aportacions s'han centrat en l'anàlisi de l'encaix estructural de la joventut d'origen immigrant en la nostra societat i la millora de la comprensió de la diversitat de demandes i necessitats que presenta internament aquest col·lectiu.

Al 2008 més d'una quarta part de la població catalana jove entre 15 i 29 anys havia nascut a l'estranger. En el mateix any, un terç dels nascuts a Catalunya tenia algun dels progenitors amb origen estranger. Es tracta d'un volum de població molt considerable que situa Catalunya entre els llocs del món on més ha crescut la població d'origen immigrant durant els darrers anys. Més enllà de les dades estadístiques, que presenten una realitat basada en el nombre de persones d'origen estranger i mostren una realitat fragmentada de la societat catalana, aquesta recerca ha intentat comprendre les dificultats de la joventut d'origen immigrant a Catalunya. Aquest estudi ha complementat les xifres amb una àmplia aproximació qualitativa que ha permès aquesta comprensió.

L'element més destacat del nostre anàlisi ha estat diferenciar la situació, les necessitats i les demandes dels joves d'origen immigrant segons les seves condicions generacionals. Concretament, la recerca ha comparat tres perfils de joves diferenciats: a) joves immigrants amb un projecte migratori propi; b) joves fills i filles d'origen immigrant nascuts a Catalunya o arribats en la infància i, c) joves fills i filles d'immigrants arribats a Catalunya després de la infància. En l'anàlisi de les necessitats i demandes d'aquests tres grups la recerca s'ha centrat en cinc àmbits d'actuació: la formació, la feina, l'habitatge, la salut i la participació. A més, s'han considerat també dimensions com ara el gènere, la cohesió social, la identitat, l'arrelament i la llengua. Amb referència a les institucions proveïdores de serveis a les persones d'origen immigrant, s'ha tractat amb més profunditat els serveis oferts des de l'àmbit local, tant a través de les àrees dels ajuntaments com dels equipaments, públics i privats presents als municipis. Tot i així, no s'ha volgut aïllar la realitat municipal, sinó que s'ha connectat amb els diversos plans de joventut i d'immigració desenvolupats des del Govern de la Generalitat de Catalunya. Per tant, creiem que el fet de relacionar les grans línies polítiques d'àmbit nacional amb l'actuació local i l'anàlisi diferenciada -partint dels tres perfils de joves- ha permès conèixer les urgències del present i considerar actuacions per a un futur millor.

Quant al present, l'estudi destaca les necessitats i demandes de la població jove amb projecte migratori propi i d'aquelles persones que han viscut processos de reagrupació familiar en els darrers anys. Es tracta de grups marcats per la desigualtat jurídica i per importants dificultats de caràcter socioeconòmic. Si considerem el paper estructural de les migracions, no podem esperar que aquests col·lectius desapareixien en un futur, tot i les variacions conjunturals en la intensitat dels fluxos migratoris. Les dificultats vinculades a les persones novingudes deixen de ser progressivament fets excepcionals i esdevenen quotidians: sempre hi han nous immigrants i nous fills d'immigrants. Precisament, la forma en què es produeix aquesta normalització de l'atenció a la joventut d'origen immigrant és un dels eixos principals sobre el qual gira l'anàlisi.

Pel que fa al futur, l'estudi considera que l'acomodació dels fills i les filles de la immigració exterior nascuts a Catalunya constitueix un dels principals reptes socials al qual la societat catalana ha de fer front. A Catalunya hi ha poca informació sobre la seva situació. Cal avançar, doncs, en el coneixement de la seva situació social actual, cosa que permetrà preveure els problemes als quals s'enfrontarà una part molt significativa dels futurs joves catalans.

El text s'estructura en diversos capítols. En el primer, es planteja la recerca, tot indicant els objectius i el coneixement teòric precedent sobre la immigració jove. Destaca el tractament de la construcció social de "jove" i com aquesta es relaciona amb el concepte d'"immigrant". També s'aborda el debat sobre la integració

socioeconòmica i sociocultural dels fills i de les filles de les persones immigrants a Europa i als Estats Units. A més, el capítol situa el lector en la qüestió jurídica i competencial que afecta la condició jurídica dels joves d'origen immigrant i en els canals de provisió de serveis públics.

En el segon capítol s'explica la metodologia seguida en la recerca. Aquesta ha combinat l'anàlisi quantitatiu, de diferents bases de dades estadístiques, amb l'aproximació qualitativa, a partir de grups de discussió, entrevistes en profunditat i anàlisi documental. Cal destacar la distribució territorial del treball de camp, que ha volgut aconseguir un equilibri entre realitats locals diferents, segons grandària dels municipis i àmbits del pla territorial. A més de la base empírica qualitativa, en la recerca també s'ha fet una explotació complementària a través de diferents bases estadístiques.

En el tercer capítol es presenten dades estadístiques sobre l'evolució i la distribució de la població jove d'origen immigrant a Catalunya. Per això es consideren tant la nacionalitat com el lloc d'origen. A més, el capítol aprofundeix en la dimensió territorial a partir de la distribució comarcal de la població estrangera i segons els àmbits del pla territorial. També es fa referència a la distribució territorial segons gènere de la població jove d'origen estranger.

En el quart capítol s'analitzen les polítiques municipals amb relació a la població jove d'origen immigrant. Per a fer aquesta tasca es contextualitza l'actuació pública en l'àmbit local a partir dels plans de joventut i de ciutadania i immigració a en l'àmbit autonòmic. I a continuació, a partir dels plans locals en matèria de joventut, s'analitzen les dimensions discursives, substantives i operatives i s'identifiquen les actuacions en el marc de tres models d'actuació: 1) models d'afirmació d'identitat; 2) de transició, i 3) mixtos. A més, s'examinen les accions municipals en el marc de les polítiques d'acollida, igualtat i acomodació, com a eixos vertebradors de les polítiques d'immigració a Catalunya.

El cinquè capítol, el més extens de la recerca, estudia la situació de la població jove d'origen immigrant en cinc àmbits d'actuació (formació, treball, habitatge, salut i participació) més una dimensió transversal en tots els àmbits: el gènere. En cadascun d'aquests apartats s'examinen les necessitats i demandes, els canals d'informació, la tipologia de proveïdors i les necessitats insatisfetes de cadascuna de les tres tipologies de joves de l'estudi. Aquest mètode permet comparar cada grup de joves i diversos àmbits.

El sisè capítol tracta del complex procés d'arrelament social a Catalunya dels joves d'origen immigrant. S'ha de considerar l'arrelament com la interacció entre la societat catalana i aquests col·lectius, i examinar-lo en el marc d'un procés més ampli de cohesió social. A partir d'aquest plantejament, s'han tractat: a) els processos de construcció d'identitat i l'adscripció nacional; b) l'adhesió als valors de la societat receptora, la idea de retorn i les actituds front la naturalització; c) la participació política i el sentiment de pertinença a un projecte comú i, d) la discriminació. El capítol es complementa amb una anàlisi de la relació entre les persones joves objecte d'estudi i la llengua, en les seves vessants instrumental i simbòlica. I conclou amb la visió del personal tècnic sobre l'arrelament i la cohesió, en contrast amb la dels joves.

El setè capítol sintetitza els resultats i aporta conclusions i recomanacions. En primer lloc, es resumeix la forma en què opera la doble condició de jove i d'immigrant i com aquesta condició afecta tant als joves com a la implementació de les polítiques locals de joventut i immigració. En segon lloc, se situa la intervenció pública pel que fa al "model institucional d'integració". I finalment, i en clau prospectiva, s'identifiquen les principals tendències de les trajectòries d'assimilació i aculturació lingüística, emancipació i participació.

1. Plantejament de la recerca i contextualització teòrica

1.1. Plantejament de la recerca

1.1.1. El fenomen de la població jove d'origen immigrant

Catalunya ha viscut durant la darrera dècada un procés de rejueniment gràcies a la recepció de persones immigrants situades majoritàriament entre els 25 i 40 anys —edats inferiors a l'edat mitjana de Catalunya— i amb majors taxes de natalitat que la població autòctona. Tot i aquest rejueniment, els joves i les joves d'origen immigrant han estat, en bona part, socialment invisibles: ja que participaven en qualitat d'adults i adultes al mercat de treball i els seus fills i filles eren infants encara al sistema escolar. La visibilitat dels joves i de les joves d'origen immigrant està augmentant en la mesura que constitueixen llars, que tenen fills, que freqüenten espais d'oci i que surten els caps de setmana, que s'organitzen per practicar esports col·lectius, que es debaten en conflicte d'identitats, que fan del consum un espai privilegiat de socialització (Cachón, 2004: 12-13).

En els darrers anys han estat cada cop més habituals els fòrums on s'analitza i es discuteix la situació de la població jove d'origen immigrant.¹ Aquest tipus d'activitats denota la rellevància i progressiva institucionalització del fenomen a Catalunya. La relativa novetat, doncs, contrasta amb una prolífica producció sobre els fills i les filles de la immigració. Aquesta proliferació de trobades d'intercanvi de coneixement sobre el fenomen de la immigració jove ens ha de permetre superar els problemes que assenyalava fa poc Terren (2005: 3) davant d'un problema social (la immigració) que es defineix com "d'urgència" i aboca en ocasions a assumir riscos i precipitacions en fer servir conceptes creats i útils en altres països. Tanmateix, es pot caure també en el parany de suprimir el rigor científic per un discurs de tipus xenòfil, poc tendent a ser criticat en els circuits progressistes i acadèmics. Per tant, resulten necessàries aproximacions pròpies, basades en una acurada observació de les característiques específiques de la societat catalana i tenint en compte el cos teòric i conceptual que s'ha desenvolupat fins ara.

En l'àmbit europeu, el debat públic sobre la situació dels fills i de les filles d'immigrants s'està fent cada cop més present i rellevant en els darrers anys, en especial perquè s'estan identificant riscos reals i potencials sobre els quals es fa necessari actuar. D'acord amb Thomson i Crul (2007: 1026), durant aquests darrers cinc anys, als Països Baixos, les discussions sobre el fracàs del seu model de societat multicultural han citat el nombre relativament alt d'estudiants holandesos-marroquins que abandonen l'escola i els elevats índexs de delictes entre els fills d'immigrants procedents del Magrib. A Alemanya, les preocupacions similars sobre la segona generació turca han provocat un debat sobre l'existència d'un *Gesellschaft* o societat civil separada, composta per gairebé 2 milions de turcs que viuen en un món paral·lel separat de la societat alemanya més àmplia. Els aldarulls a les *banlieues* a França, implicant principalment joves de procedència algeriana i marroquina, qüestionen el model d'assimilació republicà. El Regne Unit va resultar profundament impressionat per aquells joves nascuts a les Illes Britàniques i descendents d'immigrants d'origen pakistanès implicats en els actes terroristes a Londres el 2005. A tots els països, la identitat musulmana d'aquests grups ha estat identificada com un factor significatiu, atribuint-li el fracàs d'integració dels seus membres. En el debat públic, hi ha una tendència general a associar la religió, i específicament l'Islam, amb un dels obstacles essencials a la integració. No obstant això, indiquen Thomson i Crul (2007), el procés d'integració dels no musulmans

¹ Per exemple, el Seminari Entre cultures de la Fundació Jaume Bofill, que es va celebrar entre juny de 2001 i desembre de 2002 i que va donar lloc al llibre *També catalans: fills i filles de famílies immigrades* (Casas, 2003); la Jornada sobre joves fills de famílies immigrades que va tenir lloc el 16 d'octubre de 2006 a l'Institut Europeu de la Mediterrània (AAVV, 2007); al setembre de 2007, el darrer IX Congrés Espanyol de Sociologia va tenir una de les seves sessions del grup 26 (migracions) específicament destinada a la qüestió dels adolescents i joves d'origen immigrant; també el 2007, a finals de novembre, la Secretaria d'Immigració de la Generalitat de Catalunya va convocar una jornada entre responsables de l'Administració i del món de la recerca per abordar la temàtica de la infància i la joventut d'origen immigrant, per citar només algunes jornades en les quals s'ha tractat específicament aquesta qüestió

sovint mostra més paral·lelismes (per ex. rendiment educatiu, posició al mercat de treball o activitats transnacionals) que diferències amb grups musulmans². Aquest centre d'atenció selectiu apunta a un procés d'estigmatització dels musulmans, més que no pas a unes situacions reals de diferència entre les persones joves d'aquest col·lectiu.

Tot i que l'actuació pública en matèria d'immigració està ja molt estesa a Catalunya, aquesta actuació és molt heterogènia (Solà-Morales, 2006). La diversitat d'actuacions i la relativa novetat del fenomen objecte d'estudi afavoreix que recerques aplicades puguin deixar una major empremta sobre l'organització política i tècnica dels serveis públics. En aquest aspecte: "les prioritats d'investigació [sobre joventut] estan influenciades per la necessitat de definir, analitzar i modificar, des de les polítiques de joventut, la població jove" (París *et al.*, 2006: 292) i, alhora, des del punt de vista de la responsabilitat de l'actuació pública, resulta necessari analitzar i avaluar les actuacions públiques amb relació a aquesta població.

1.1.2. Objectius generals i específics

Aquest projecte realitza una anàlisi de la "immigració jove" a Catalunya centrant-se en l'actual procés d'institucionalització de la relació entre la joventut d'origen immigrant i els serveis públics orientats a aquest grup social. El procés d'institucionalització fa referència al reconeixement i la legitimació d'aquesta nova "realitat" per part de les instàncies oficials i, per tant, unes formes de definir i considerar el col·lectiu que suposen una part rellevant del cicle de formació de la seva construcció social. Des d'una perspectiva aplicada, doncs, es tracta de detectar les necessitats de la població juvenil d'origen immigrant i, sobretot, els recursos de què disposa o no l'Administració per donar-hi resposta, amb la finalitat de millorar l'orientació de les polítiques públiques.

Els objectius generals, tal i com es desprèn de la introducció, són conèixer:

- 1) La situació i les necessitats (d'habitatge, de formació, de treball, culturals, de salut) dels projectes d'emancipació de les persones joves d'origen immigrant així com la seva participació social i el seu arrelament al territori (vincles i lligams que estableixen, construcció de la identitat, sentiment de pertinença, identificació política).
- 2) La satisfacció d'aquestes necessitats a través de les administracions públiques i de la societat civil (associacions cíviques, culturals i religioses).

Amb relació al primer eix, sobre la situació i les necessitats, els objectius específics són:

- 1.1) Descriure els principals trets sociodemogràfics de la població jove d'origen immigrant a Catalunya a través d'una contextualització estadística, a partir de fonts secundàries.
- 1.2) Identificar les principals necessitats i demandes de les persones joves d'origen immigrant amb relació a dimensions substantives com: a) l'educació i la cultura; b) el treball; c) l'habitatge; d) la salut i, e) la participació.
- 1.3) Identificar les pautes d'arrelament d'aquests joves, centrant-nos en: a) la idea de retorn; b) la construcció d'identitat i el sentiment de pertinença; c) la participació política en un projecte comú de societat, i d) la seva situació lingüística, tant amb relació a la seva llengua materna com amb relació a les llengües oficials a Catalunya.

2 Tribalat (1995) a partir d'una enquesta a gairebé 12.000 persones, demostra que la joventut descendent d'Algèria és la millor integrada segons el nombre de matrimonis mixts, les pràctiques religioses, ús de la llengua materna en l'espai privat, residència en barris mixts i èxit escolar. No obstant això, les exclusions es materialitzen en la discriminació laboral: ja que la joventut immigrant amb alt nivell acadèmic i estudis a França, no assoleix salaris superiors als rebuts pels seus progenitors amb menys qualificació. Amb tot, podem observar que la igualtat de drets a la República francesa sembla un mite. Alguns grups comencen a respondre amb participació política i social, però la gran majoria es mostra reticent cap a una societat que no els dona oportunitats. Algunes autoritats no paren d'alarmar sobre l'"escòria" social de la joventut perifèrica, sobretot a partir de la crisi de novembre de 2005. Aquesta crisi s'ha explicat a partir d'una mobilització «ritualesca» dels grups juvenils quan mor un integrant com a símbol de la seva solidaritat i també com a expressió d'una frustració extrema davant les desigualtats que no cessen. És una crisi amb una forta dimensió generacional i social, abans que ètnica o religiosa (Wihl de Wenden, 2006). A pesar de l'anterior, l'adhesió identitària francesa o integració «des de baix» persisteix entre les nenes, nens i adolescents d'origen immigrant, que se senten francesos i volen ser part del somni republicà.

Amb relació al segon eix, que fa referència a la satisfacció de necessitats a través de les administracions públiques, els objectius específics són:

- 2.1) Identificar les característiques del marc de provisió de serveis i la satisfacció o no de les necessitats d'aquesta població.
- 2.2) Identificar els recursos disponibles per a persones joves d'origen immigrant d'origen immigrant, amb especial incidència en els recursos disponibles al territori.
- 2.3) Identificar la utilització i la valoració dels recursos per part de la població juvenil d'origen immigrant (coneixement, utilització i valoració) amb relació als serveis públics. Identificació de les principals problemàtiques i dificultats que la recepció i l'assentament de la població jove immigrant estrangera planteja als serveis municipals.
- 2.4) Identificar els punts forts i febles en el disseny de polítiques i actuacions sobre la població jove d'origen immigrant. Recopilació i descripció de les actuacions de les administracions locals destinades a millorar l'accessibilitat i l'atenció a les necessitats plantejades per joves d'origen immigrant i a normalitzar els serveis davant les problemàtiques i dificultats detectades (en les quatre àrees esmentades: serveis d'atenció a la ciutadania i empadronament, benestar social, promoció econòmica i joventut).
- 2.5) Anàlisi del model o dels models de polítiques d'atenció a la població jove d'origen immigrant que es pot induir d'aquestes actuacions, segons el bagatge teòric acumulat sobre aquesta temàtica i segons, també, els principals acords polítics i institucionals vigents sobre aquesta qüestió en l'àmbit supralocal (fonamentalment, des de la Unió Europea i la Generalitat de Catalunya).

1.2. Marc teòric. Entorn als conceptes de joventut i d'immigració

1.2.1. Immigració, joventut i segona generació

Per la relativa novetat de la intensitat del fenomen de la immigració exterior a Catalunya, la relació entre la joventut i la immigració és un camp de recerca nou. La rellevància del fenomen de les migracions i la necessitat de preveure i d'actuar proactivament a partir del coneixement científic conviden a l'anàlisi d'aquest fenomen, fet que està donant lloc a una prolífica producció en l'anàlisi de les migracions en general i, darrerament, sobre la qüestió dels fills i de les filles de la immigració. En aquest apartat, fem revisió de la que al nostre judici és la principal producció acadèmica sobre la relació entre joventut i immigració per adoptar una adequada conceptualització del nostre objecte d'estudi.

D'acord amb Cachón (2004: 12), només s'ha començat a construir la idea o el concepte de joventut immigrant en els darrers anys. Abans existien joves estrangers com a "estudiants estrangers" o com a "(obres) immigrants (joves)", però no es definien simultàniament en la seva doble condició de joves i d'immigrants. Si la joventut immigrant no s'ha manifestat abans com a tema d'estudi és no tant perquè ha estat poc nombrosa (els principals fluxos migratoris corresponen a edats joves, especialment els procedents dels països menys desenvolupats), sinó perquè se l'ha concebut majoritàriament en termes de "treballadors immigrants" i no pas com a "joves immigrants".

Segons Delgado (2005: 24), "parlar d'*immigrants joves* implica incórrer gairebé en un pleonasma. Les persones que canvien de ciutat, de regió o de país de residència per a prosperar són persones que es troben en condicions de prendre decisions estratègiques sobre el seu futur per tal de fer-lo millor. És a dir, es troben en aquella fase biogràfica que anomenem *joventut*"³. Tot i aquesta situació de fet, la immigració no ha tingut

3 Seguint amb Delgado (2005), el mateix desplaçament també requereix unes qualitats físiques que solen correspondre a la plenitud juvenil, fet que resulta encara més fonamental per ingressar a territoris estatals que restringeixen el dret d'admissió i apliquen lleis que els obliguen a sotmetre's, en ocasions, a greus riscos físics per travessar les fronteres nacionals. Segons aquest autor, per a les instàncies polítiques i econòmiques decisòries només els més joves, els més forts, els més sans i els més astuts han d'arribar a entrar al país de destinació, per mitjà d'una mena de "dispositiu legal purificador" destinat a satisfer les necessitats del mercat laboral de mà d'obra per a feines dures que, en darrer terme, són l'explicació fonamental dels actuals fluxos migratoris en direcció als països industrialitzats.

visibilitat en la seva condició de jove i el que ha succeït és la problematització dels fills d'immigrants (nascuts a Catalunya o arribats per la via de la reagrupació familiar)⁴ i s'ha centrat majoritàriament amb relació a les escoles⁵.

A mesura que els fills de la immigració es converteixen en adults-joves es posa de manifest la doble condició social d'immigrant i de jove en les societats contemporànies més desenvolupades. L'allargament de l'etapa que anomenem joventut i la necessitat de cobrir importants sectors productius amb força de treball estrangera remetent a aspectes estructurals sobre la forma en què s'organitzen les societats més desenvolupades i poden tenir com a efecte la producció d'un grup social amb necessitats i demandes específiques. Les preguntes a respondre amb relació a aquestes qüestions són: Quin tipus d'incorporació, simultàniament, a "la societat receptora" i a "la societat adulta" mostren i/o han de tenir les persones joves d'origen immigrant? Quines són les necessitats i demandes d'aquests i aquestes joves? Són les polítiques dissenyades per a joves autòctons adients per a (fills de/ joves) immigrants? Són les polítiques dissenyades per a la immigració adients per a joves (d'origen immigrant)?⁶

La doble condició de jove i d'immigrant

La forma en què s'entén què és un "jove immigrant", un "jove d'origen immigrant" o, amb major grau d'abstracció, la "joventut immigrada" és una qüestió complexa. No estem parlant ara de la dimensió jurídica (estranger/nacional o menor d'edat/major d'edat), sinó de la construcció social d'aquest concepte. Jurídicament, podem establir categories molt precises de pertinença d'un individu a un grup. En canvi, socialment, les fronteres són més flexibles. Fins i tot, el propi individu pot, en gran mesura contribuir a definir aquella categoria a què pertany, a través de la recerca i la construcció de la seva pròpia identitat.

En l'àmbit internacional, i especialment al món anglosaxó, el concepte acadèmic dominant per referir-nos a la doble condició de jove i d'immigrant en les societats desenvolupades és el de *segona generació d'immigrants* i, bàsicament, respon a la forma en què molts sociòlegs de les migracions han abordat el subgrup de joves d'origen immigrant. Abans d'endinsar-nos en aquests estudis, considerem necessari fer un breu esment als principals enfocaments en l'estudi de la joventut i les implicacions que poden tenir sobre l'estudi dels joves i de les joves d'origen immigrant.

Existeixen, almenys, tres enfocaments sobre el concepte de joventut amb importants implicacions sobre la qüestió de la immigració:

En primer lloc, es presenta la joventut com a etapa vital amb significat per ella mateixa, amb un conjunt de valors propi. Aquesta aproximació acostuma a identificar-se amb una aproximació empirista que atribueix característiques determinades a les persones joves, considerades com una unitat, que té per element bàsic la seva construcció en oposició als adults (amb les seves característiques pròpies). Sota aquest enfocament, també es poden reconèixer subgrups amb identitat pròpia o subcultures juvenils. Es tracta d'una concepció afirmativa de la joventut que es construeix en relació dialògica amb la societat adulta. Aquesta concepció afirmativa es produeix en l'actualitat, segons Colloca (2007: 28), en un marc d'individualització, que obre àmbits de llibertats nous per als subjectes, determinant una situació on el pertànyer es configura cada cop més com una elecció, especialment per a les persones joves d'origen immigrant en un context de pluralisme cultural i de transnacionalitat i, per tant, es tracta d'una identitat juvenil sotmesa a temporalitat i reversibilitat.

En segon lloc, existeix una concepció de la joventut com un temps d'espera previ a la condició adulta, com un període de transició des de la infantesa o l'adolescència cap a un altre estadi social o com un procés

4 Respecte a les reagrupacions, vegeu la recerca de Lurbe (en fase de publicació). Els fills concebuts com a infants plantegen reptes molt diferents en el moment en què socialment se'ls atribueix ja la condició de "joves" ja que se'ls planteja insistentment la seva integració amb els comportaments i valors de la societat adulta.

5 Especialment en allò relatiu al sistema educatiu (Brunet i altres, 2005).

6 D'acord amb Paris i altres (2006: 292), "caldría preguntar-se (...) quines són les característiques dels individus que els defineixen com a joves, i en quina mesura aquestes característiques justifiquen la realització d'investigacions específiques sobre aquest col·lectiu, ignorant característiques que aquestes mateixes persones poden compartir amb individus no joves (per exemple: el gènere, la classe social, l'ètnia, etc.)". Precisament, el concepte de segona generació fa referència a la necessitat de considerar els fills d'immigrants com a agents socials amb necessitats i demandes específiques i també com a agents de canvi.

d'incorporació a la societat. Es tracta d'una concepció o enfocament socialitzador. Segons Cardenal de la Nuez (2006: 18), allò que defineix el període juvenil és el tipus de reptes i, per tant, de decisions que ha de prendre un individu en una determinada etapa de la seva vida que tenen a veure, en l'actualitat, amb la culminació del procés d'adquisició de credencials, d'incorporació i consolidació laboral, i de constitució d'una llar pròpia. Tanmateix, en la societat actual s'ha de parlar de transicions, en plural, atesa l'elevada heterogeneïtat de modalitats de transició a la vida adulta que es produeixen entre les persones joves. En particular, en un món del treball altament segmentat, s'observen, entre d'altres, des de trajectòries en desestructuració fins a trajectòries d'èxit precoç (Casal *et al.*, 2006: 39). En aquest sentit, les transicions dels joves immigrants cap al (i dins del) treball no són tant una qüestió d'inserir-se laboralment, sinó a quin segment del mercat de treball s'insereixen.

El pertinent per a aquesta recerca és situar la immigració jove amb relació a aquests enfocaments. Palacín (2005) indica que, quan analitzem les realitats i les necessitats de les persones joves d'origen immigrant, tenim tendència a ressaltar els aspectes socialitzadors vers l'immigrant en detriment de les concepcions afirmatives de la joventut com un conjunt de valors i una etapa amb contingut per ella mateixa (Palacín, 2005: 17). Malauradament, quan es destaquen les concepcions afirmatives, s'acostumen a ressaltar els aspectes més negatius de les subcultures juvenils de les persones immigrants o dels seus fills i filles. Aquesta concepció té el ressò més evident a través del tractament dels grups de joves d'origen estranger en els mitjans de comunicació, on amb freqüència se'ls acostuma a definir i a visualitzar com a "bandes juvenils violentes".⁷

En tercer lloc, des d'una perspectiva nominalista, s'ubica l'accent en la invenció de la "joventut" (immigrant o no) com a subjecte polític i social, remarcant el seu caràcter heterogeni, plural i sociohistòric⁸. El discurs històric planteja que la joventut és un producte de la societat on vivim (Corraliza, 1985), ja que els problemes socials es condensen o es reflecteixen en la joventut (Lozano i Soler, 1994: 38; Revilla, 2001: 108). Cada situació i època històrica produeix una joventut diferent. Fins i tot la infància i l'adolescència, que s'acostumen a identificar amb un major component biològic, es troben subjectes a aquesta variabilitat històrica i cultural.⁹ Des d'aquesta perspectiva, parlar d'immigrants joves significa considerar aquest grup sota noves perspectives, incidint en noves problemàtiques, necessitats i demandes i no només considerant-los com a mà d'obra o com a exèrcit de reserva industrial. La qüestió, no obstant això, és que la construcció de la immigració jove parteix de l'ús social que es fa d'aquests conceptes en l'actualitat.

Seguint l'enfocament nominalista, també hi ha una important atenció sobre el tractament social dels conceptes d'immigració i d'immigrant. Des d'aquesta perspectiva, s'ha analitzat com a Espanya el debat públic sobre la temàtica migratòria s'estableix en un clima general d'alarma, aversió i sobredimensionament dels contingents d'immigrants que ingressen i resideixen al país, el qual s'expressa en l'ús recurrent que fan els mitjans de comunicació¹⁰ de metàfores com invasió, al·luvió, devessall, onades, quan s'al·ludeix a la seva arribada, mostrant-la com un procés impossible d'aturar i amenaçador, que és necessari impedir, contenir o canalitzar (Santamaría, 1993).

En el cas del tractament de la joventut d'origen immigrant es cau en el perill de recórrer als aspectes més negatius de la vessant socialitzadora i de la vessant afirmativa ja que existeix una forta tendència a la victimització i a la criminalització. Pel que fa a la victimització, es parla de la immigració com a mà d'obra explotada, el nou lumpenproletariat, o els nous servents o esclaus del sistema capitalista actual¹¹. Com a criminals, Calavita (1998,

7 Vegeu els treballs sobre aquest tema de Feixa (1995, 2004).

8 Fins al punt de dir que «*jeunesse n'est qu'un mot*», (Bourdieu, 1984). L'ampliació dels períodes de formació escolar obligatòria que va córrer paral·lela a l'emergència i consolidació de les societats salarials ha comportat l'aparició d'un col·lectiu significatiu amb unes condicions específiques de relació amb el món del treball i el consum (Carrasco i Riesco, 2007). Veure Martín Criado (1998).

9 Des d'aquesta darrera perspectiva, "l'edat és només una dada socialment manipulada i manipulable i (...) parlar dels joves com d'una unitat social, com d'un grup constituït, dotat d'interessos comuns, i referir aquests interessos a una edat definida biològicament, ja constitueix una manipulació evident" (Bourdieu, 1984)

10 Aquesta construcció deteriorada de la figura de l'immigrant en els mitjans de comunicació ha estat tractada per Rodrigo i Martínez (1997).

11 En especial, com a mà d'obra explotada en un context de desindustrialització i terciarització generalitzada on "l'explotació no es posa a disposició del maquinisme i la producció industrial, sinó d'una economia de serveis en què els nous proletaris ja no són productors sinó, en efecte, servidors, conreadors de noves formes no del tot desconegudes de servitud i entrenats en diverses modalitats de servilisme moral. Aquest és el destí dels nous contingents de joves treballadors estrangers: incorporar-se a un mercat de treball inclement o alimentar els nous exèrcits d'aturats o les noves formes de lumpenproletariat i marginació social, permanent al límit o dins de la no menys productiva esfera econòmica i moral de la seguretat i el delictes", Delgado (2005: 24).

2004) analitza com la societat receptora tracta els immigrants: com a un *exèrcit de reserva de delinqüents*. En aquest aspecte, s'ha indicat que l'estratègia de criminalització a l'Estat espanyol cap a la població immigrada consisteix a associar als seus membres accions delictives, successos irregulars, situacions al marge de la llei o problemes d'ordre públic. Aquesta associació, present amb freqüència en l'imaginari col·lectiu, es produeix i es reproduïx en enunciacions que es fan des de diferents posicions socials, dintre de les quals ha destacat històricament, pel pes i amplitud dels efectes, el discurs des de les administracions i des dels grans mitjans de comunicació, tant audiovisuals com impresos (Santamaría, 1993; Briceño, 2006).

D'altra banda, sense ànim de ser exhaustius, també existeix una visió positiva de la immigració. Destaquen els discursos i estudis que apel·len als efectes econòmics beneficiosos, tant sobre la economia en general (creixement econòmic, manteniment de les pensions -i cura de la gent gran-, etc.) com sobre el mercat de treball i els treballadors i treballadores autòctons. Fins i tot, es combaten aquells arguments que parlen de competència entre autòctons i immigrants pels recursos. Per exemple, Pajares (2007: 137-138) ha assenyalat que en un context com l'espanyol on l'ocupació passa d'uns 13 milions d'ocupats a uns 20 milions entre 1996 i 2005 i la immigració té el major creixement en els darrers 5 anys, precisament quan comença a esgotar-se la possibilitat que els nadius satisfacin la demanda de treball existent, deixa poques possibilitats al fet que la immigració estigui minvant les oportunitats d'ocupació dels nadius. Així, segons Pajares, pel que fa a l'impacte de la immigració sobre les oportunitats d'ocupació dels nadius, no s'aprecia cap evidència que les estigui disminuint; més aviat sembla que la immigració estigui sostenint cert creixement en les taxes d'ocupació.

El concepte de joventut, de la mateixa manera que el d'immigració, es construeix entorn a ambivalències. El discurs positiu acostuma a centrar-se en la joventut concebuda com a objecte de desig dels adults i fins i tot com a reclam publicitari o de consum. Així, la joventut és bella, positiva, alegre (Aranguren, 1982) i es produeix una apropiació per part dels adults d'aquests símbols positius i dels modes de vida jove (Lozano i Soler, 1994; Beltrán *et al.*, 1984). D'altra banda, el concepte de jove també acostuma a tenir estereotips negatius. Així, Paris i altres (2006: 291) identifiquen que un dels problemes és que estan sota sospita,¹² i se'ls etiqueta en diferents enquestes¹³ com a: "mal educats", "violents", "egoistes", "consumistes", "poc compromesos", etc.¹⁴

12 Paradoxalment, en canvi, a la "joventut" se li assignen valors positius.

13 Enquesta de Seguretat Pública, 2000, citada a Paris i altres, (2006).

14 Podem destacar, per exemple, la nota de premsa següent sobre un d'aquests "estudis" sobre joves: "Els joves d'avui dia són egoistes, hedonistes, consumistes, poc compromesos, poc disposats a millorar les injustícies del món i viuen bé amb els pares. Són les conclusions d'una enquesta feta per una consultora sueca a 22.000 joves de tot el món entre 16 i 29 anys" (...) "Els joves d'avui dia són uns tirans. Contradiuen els seus pares, devoren el menjar i falten al respecte als seus mestres." La frase no és de cap pare actual; la va dir el filòsof grec Sòcrates fa 2.500 anys i podria servir de titular de l'enquesta "Joventut global", que s'ha presentat a Barcelona. (...) L'enquesta, feta a 22.000 nois i noies de 17 països de tot el món, revela que els joves donen cada vegada més importància als diners, que els agrada gastar, que sobretot volen passar-s'ho bé i que, tot i que reconeixen que el món va malament, no estan disposats a actuar per corregir la situació. Segons l'enquesta, els joves no confien ni en els polítics, ni en els mitjans de comunicació ni en les multinacionals. No volen marxar de casa ni estan disposats a pagar les pensions del futur. L'enquesta l'ha fet una consultora sueca que acaba d'obrir seu a Barcelona i que ja fa molts anys que estudia el perfil del jove europeu". Font: Consultat a la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. <http://www.3cat24.cat/noticia/180657/>, el 20 de desembre de 2007.

Majoritàriament, doncs, els discursos sobre els joves i els immigrants se situen en el marc següent.

Figura 1. Algunes connotacions positives i negatives de la joventut i de la immigració

Immigrats/Immigració en positiu	Joves/joventut en positiu
Generació de riquesa (PIB) Manteniment del sistema de pensions Enriquiment cultural Incorporació de la dona al treball	Bella, positiva, alegre Innocent Nous valors, compromesa
Immigrats/Immigració en negatiu	Joves/joventut en negatiu
Invasió, al·luvió, decessall, onades Lumpen, proletariat Exèrcit de reserva Criminals, víctimes Consumidors de recursos	Violents Mal educats Psicològicament immadurs Poc compromesos Hedonisme narcisista

Font: Elaboració pròpia.

La doble condició de jove i d'immigrant pot ser considerada força arbitrària si ens fem la doble pregunta de: Fins quan s'és jove? Fins quan s'és immigrant? Des d'una perspectiva nominalista, la "joventut immigrant" existeix en el moment que, com a abstracció (i amb algun tipus de correspondència amb la realitat), la comencem a anomenar. Especialment, el cas dels fills i de les filles dels immigrants és objecte de molta atenció per una part de les ciències socials que defuig, com veurem, el terme "segona generació" (d'immigrants) en tant que suposa etiquetar-los indefinidament com a immigrants.

D'altra banda, des de perspectives nominalistes, és possible caure en un paternalisme que negui la responsabilitat d'aquests joves i que delegui l'acció sobre les agències públiques. Així, es desresponsabilitza els joves i les joves de les caracteritzacions negatives que circulen sobre ells o elles, sense negar-les (dient que els joves *són producte del seu temps*). Segons Revilla (2001: 108), aquesta és una de les estratègies que utilitzen les persones joves en el seu discurs quotidià per desmarcar-se de l'estereotip negatiu que sofreixen com a categoria social, fet que ens fa adonar de l'extensió social d'aquesta idea. Però aquest discurs, continuant amb l'autor, converteix també els joves en subjectes necessitats d'ajuda, protecció o educació. Si no tenen responsabilitat sobre com són i què els passa, els adults hauran d'intervenir canviant la societat i, sobretot, canviant els propis joves a través de la intervenció social i els programes de joventut.

Segones generacions i reproducció social

El concepte de generació s'ha convertit en una eina analítica molt productiva per a l'estudi de les característiques de la integració social dels fills i de les filles de les famílies immigrades. Des de la perspectiva de la teoria de les generacions, s'estudien les característiques socials i culturals que comparteixen persones que van viure en la mateixa època i circumstàncies (Ortega y Gasset, 1923; De Miguel, 1994; Marías, 1989; Mannheim, 1990). Segons Mannheim, pertànyer a una generació és una experiència històrica i les vivències comunes, en particular les viscudes durant la joventut (pensem per exemple: el Maig del 68 o la caiguda del Mur de Berlín), faciliten una comprensió del món similar, són com un marc de referència.

Segons Gualda i Schramkowski (2007: 2), es considera *generació d'immigrants* aquella integrada per persones que tenen l'origen familiar en un país diferent a aquell on resideixen, de manera que ells, els seus pares o altres ascendents són "estrangers". Així, es defineix la generació en funció de si es tracta de joves que es van desplaçar al país de destinació migratòria dels pares en el mateix moment que aquests, o bé que van ser ells mateixos els protagonistes inicials del procés migratori (primera generació); si s'al·ludeix a joves que ja van néixer en el país de destinació dels pares -almenys d'algun d'ells— (segona generació) i, si es tracta d'immigrants joves que estan a mig camí d'aquestes dues situacions, —nascuts en el país d'origen però

educats en el país de destinació perquè els pares van decidir dur-los en algun moment del procés migratori (generació i mitja). A partir del concepte de generació d'immigrants, doncs, es genera l'espai per a l'anàlisi en sentit biològic i historicopolític de primeres, segones, i posteriors generacions.¹⁵

Segons Crul i Vermeulen (2003), el debat actual (i la institucionalització acadèmica) sobre les noves segones generacions d'immigració s'inicia en els anys 90, amb els treballs de Portes (1996)¹⁶ i el monogràfic de la *International Migration Review* (31) de 1997 sobre les segones generacions als Estats Units. Aquest debat es desenvolupa inicialment als països de major tradició en la recepció de migracions. Els acadèmics discuteixen les característiques de les seves segones generacions més immediates en comparació amb els processos d'integració de segones generacions del passat. D'acord amb Crul i Vermuelen (2003) i Thomson i Crul (2007), la internacionalització de la recerca sobre aquest fenomen i la comparació entre diferents realitats nacionals (als EUA o Europa) està permetent mostrar fins a quin punt existeixen "penalitats ètniques" i en quina mesura són heretades per les segones generacions en forma de discriminacions racials i ètniques (Heath i McMahon, 1996). Segons Lozano (2007), la inquietud sobre les segones generacions sorgeix del "mal èxit" en la integració social dels "fills dels immigrants" que comencen a emancipar-se dels pares. Aquesta circumstància fa que els governs i els estudiosos es preocupin pel tema i comencin a realitzar-se investigacions a fi de "corregir" aquest efecte no desitjat.

El concepte de segona generació designa tant la qüestió biològica de la condició de fill/filla d'immigrant com la circumstància històrica i política específica amb què cada generació s'insereix en el sistema d'estratificació social (Portes, 1996; Bolzman, Fibbi i Vial, 2001; Eckstein, 2002; Aparicio i Tornos, 2006). En aquesta línia historicopolítica, d'acord amb Aparicio (2005: 14), per estudis de segona generació s'entenen aquells que investiguen les noves condicions que tenen els fills de la immigració a l'hora d'adquirir un estatus social propi.¹⁷ Els estudis mostren que molts d'aquests joves, contra el que generalment s'esperava, no avançaven a partir del nivell d'integració al qual havien arribat els seus pares o els joves de les generacions anteriors, sinó que fins i tot retrocedien, és a dir, tenien una mobilitat social descendent. Gans (1992) parla del declivi de la segona generació (*second-generation decline*) i Portes i Zhou (1993) desenvolupen la teoria de l'assimilació segmentada (*segmented assimilation*).

Ambdues idees expressen un alt nivell de pessimisme sobre el futur dels fills dels darrers immigrants nascuts als EUA, atès que molts d'ells hauran de fer front al que Portes i Zhou descriuen com "downward assimilation into the urban underclass", amb la pobresa permanent com a possibilitat distintiva del grup. La "nova"¹⁸ segona generació" produïda als Estats Units, amb pares de nous orígens, com l'Amèrica Llatina, i que s'insereixen

15 En el cas d'Espanya, existeix un nombre creixent de recerques que adopten explícitament el terme de segona generació (Gascón 1998; Aparicio, 2001, 2004; Moreno, 2002; Massot Lafon 2005; Lozano, 2007; Gualda i Schramkowski, 2007, entre d'altres), encara que és, per exemple a Catalunya, un concepte que s'ha refusat molt, per part dels especialistes, tal i com veurem en detall més endavant.

16 En el llibre "The new second generation", Portes analitza la situació general de la infantesa de les famílies immigrants arribades a Estats Units durant la segona meitat del segle vint. Comença reflexionant sobre la categoria de segona generació, identificant tres tipus d'individus amb aquestes característiques: a) joventut nascuda a l'estranger que arriba després de la primera infància a instal·lar-se en el país receptor; b) joventut de mares i pares immigrants, neixen a l'estranger, però arriben a primerenca edat al país de destinació (també coneguda com generació 1.5) i c) nenes i nens nascuts de mares i pares immigrants en destinació. Les dues primeres situacions són una minoria respecte a la gran quantitat d'individus que neixen als Estats Units. Però, quan es tracta de comprendre i estudiar les experiències d'aquest grup, es pensa en la segona categoria, principalment per la falta de dades o confusió respecte a les segones generacions. Encara que comparteixin una edat comuna, les experiències de cada col·lectiu són molt dissímils entre si; amb freqüència, les estadístiques els encasellen en etiquetes ètniques com hispà, asiàtic o negre (Portes, 1996).

17 Per exemple, des de fa aproximadament tres dècades França observa l'entrada i el respectiu assentament de famílies procedents de països que havien estat colònies franceses. Aquest procés està marcat per les tensions, els acostaments i les ruptures d'aquests individus a l'interior d'aquesta societat. Al principi s'espera que assoleixin "inserir-se" en el mercat laboral a través d'un mínim aprenentatge de les maneres de vida francesos. Després es tracta d'aconseguir la "integració", però actualment es postula arribar a una "convivència". Les perifèries urbanes són l'escenari de convivència per a aquests grups humans, territoris caracteritzats per la precarietat en l'habitatge, l'atur o la informalitat laboral, sistemes educacionals i sanitaris deficients. En definitiva, aquests subjectes experimenten la discriminació i desavantatges de no ser considerats "francesos" amb drets republicans, com se'ls promet, el que abona la creació d'una identitat ressentida i agressiva contra aquesta societat. A partir de 1974 comença a restringir-se la immigració laboral amb minucioses lleis de contractació. En aquest marc s'incrementa la reagrupació familiar, sobretot dels magrebins. Aquests comencen a teixir les seves xarxes i destinacions en aquests barris, on cohabitaven amb "obres francesos d'edat avançada" i s'observa el reclam dels seus drets de manera molt puntual. A partir d'aquí, durant la dècada dels vuitanta sorgeix el «fenomen de les segones generacions» unit a la instal·lació definitiva de les famílies immigrants (Pávez, 2007); Withol de Wenden, 2006).

18 L'adjectiu "nova" es pot entendre també fent servir el plural: "noves generacions". Considerem pertinent fer servir el concepte plural de segones generacions per diversos motius: a) en la mesura que l'origen nacional i lingüístic, el moment, volum i d'altres característiques de la migració de primera generació tenen efectes molt notables sobre la mobilitat d'un grup o la seva trajectòria de classe; b) la diferent forma en què s'hagi produït la integració social de la primera generació, que inclou la mobilitat social agregada i el reconeixement de drets de cadascun dels grups migratoris previs.

laboralment en un context de liberalisme econòmic i desindustrialització, mostren unes característiques de mobilitat i de participació econòmica, social i política molt diferents a les segones generacions del passat (Portes, 1996). Des d'aquesta perspectiva, la condició de "nova generació" es referiria a les actuals condicions de reproducció social en què els fills d'immigrants s'enfronten a tres reptes d'inclusió social: 1) persistència de la discriminació racial, 2) la desigualtat i segmentació del mercat de treball, 3) la consolidació d'una població marginada en alguns barris de les ciutats (Portes, Fernández Kelly i Haller, 2006).

Tant als Estats Units com al Nord d'Europa s'indiquen les diferències en el procés d'integració de les segones generacions actuals respecte a les segones generacions anteriors (Gans, 1992; Portes i Rumbaut, 2001; Zhou, 1999).¹⁹ Així, s'argüeix que aquest escenari de discriminació és més possible avui, en comparació amb l'etapa de la majoria europea "blanca", atesa la discriminació racial i ètnica envers aquells amb la pell més fosca i els seus descendents quant a les oportunitats laborals en el mercat de treball. Hi ha dues causes principals. La primera és que la integració estructural ha esdevingut ara més difícil que en el passat. Aquest fet incrementa el risc que els fills i les filles de famílies immigrants, especialment si entren a la jerarquia social pels estrats inferiors de l'estructura ocupacional, no puguin millorar la seva posició de forma similar a com succeïa en el passat. Així, Gans (1992) anticipa l'anomenat "declivi de la segona generació" en el sentit que les societats d'acollida no tenen la capacitat de generar mobilitat social ascendent per a la immigració.²⁰

La persistència del racisme, la xenofòbia i la polarització laboral són vistos com a factors que condueixen a alguns fills i filles d'immigrants desencantats cap a una cultura contestatària (*oppositional culture*), especialment aquells i aquelles que han crescut en barris socialment més degradats (Portes i Zhou, 1993; Zhou, 1997: 986-7). Així doncs, un dels principals punts d'interès per fer servir el concepte de segones generacions és observar els problemes de mobilitat interpersonal o de canvi i la reproducció de la situació social dels pares en els països d'origen. Les actuals condicions de vida dels fills i de les filles d'immigrants no són inconvenient perquè, segons la teoria de la reproducció social, es requereixi l'aportació successiva de noves generacions que s'integrin en l'estructura en substitució de les anteriors (Allerbeck i Rosenmayr, 1977: 17).

Els estudis sobre segona generació tenen com a propòsit explicar què hi ha nou en el procés d'adquisició d'un estatus social propi en aquests grups socials (Aparicio i Tornos, 2006: 24-25). El nou estatus pot, hipotèticament, implicar l'abstencionisme i la invisibilització política, la mobilitat social descendent i la solidificació com a infraclasse. Aquesta reproducció social la destaquen Bolzman, Fibi i Vial (2001: 20), indicant la capacitat de les societats receptors per produir, a través dels fills, immigrants endògens: la categoria de segona generació introdueix alhora una marca social i ètnica. No s'aplica a tots els fills i les filles de persones estrangeres, sinó només a nascuts de treballadors manuals que ocupen posicions socials subordinades en les societats d'acollida. Així, aquests immigrants endògens estarien destinats a reproduir l'estatus ocupat pels seus pares en les societats de residència.

Crítiques i justificació del concepte segona generació

Un nombre important de les investigacions realitzades a Catalunya, encara que també en l'àmbit internacional, parteixen de la dimensió biològica del concepte segona generació, per refusar el terme pel seu caràcter etnocèntric i estigmatitzador. Tal i com indica Pávez (2007), s'ha de reconèixer la distància crítica cap al concepte de "segona generació" que prenen alguns enfocaments (Suárez, 2006; Torradadella i Tejero, 2005; Carrasco, 2007) per considerar-lo etnocèntric, ja que mira els fills i les filles d'immigrants des de la perspectiva de la societat d'acollida. Tanmateix, segons Massot (2003), el concepte de "segones generacions" és summament dispers, difús i multifuncional, ja que engloba nens nousvinguts, nascuts aquí o arribats fa temps. S'hi inclouen situacions molt diverses i, per tant, és un concepte aplicat a persones amb itineraris molt heterogenis. Per a Torradadella i Tejero (2005), caracteritzar algú com a membre de segona generació significa dotar-lo a priori d'una sèrie d'atributs identificadors que reproduïen la mirada hegemònica i superficial de la societat de destinació. Així, aquestes investigadores es qüestionen quantes generacions han de passar perquè una

19 Una posició contrària és defensada per historiadors o científics socials amb interessos històrics, que argüeixen que la imatge de la integració que tenim del passat és massa homogènia i massa atractiva. És a dir, no disposem de prou dades sobre les dificultats del procés d'integració dels fills d'immigrants en el passat (Glazer, 1993; Brubaker, 2001).

20 No obstant això, s'ha de ser prudent al descriure amb massa optimisme les facilitats de la integració de les migracions prèvies a la I Guerra Mundial (Lucassen 2005; Suárez-Orozco i Suárez-Orozco 2001; Waldinger i Perlmann 1998). Les condicions d'inserció no van ser especialment bones.

persona sigui considerada ciutadana d'un país determinat i, també, que no només l'origen de mares i pares determini les opcions presents i futures dels descendents, encaixant-los dintre d'uns patrons prefixats. Casas (2003: 11-13) i Ben Hammou (2005: 6) suggereixen l'ús de "fills i filles de famílies immigrades" i desaconsellen l'ús del concepte de segones generacions pels següents motius:

- a) caràcter col·lectivitzador i homogeneïtzador per "designar" una relitat molt homogènia; una realitat molt heterogènia;²¹
- b) manca d'universalitat del concepte (no és parla de segona generació de francesos a Catalunya, per exemple) que apunta a un ús amb connotacions negatives i/o estigmatitzadores. És un concepte estigmatitzador, ja que no s'utilitza amb tots els fills de persones immigrades sinó només amb aquells i aquelles que provenen de països en vies de desenvolupament;
- c) identifica fills i filles amb els pares, tot i que les principals característiques socials poden ser extremadament diferents. Quan parlem de segones generacions d'immigrants els estem conceptualitzant com a una segona generació de l'ètnia d'origen dels pares. Els assignem culturalment al país d'origen sense tenir en compte la complexitat de les seves necessitats i sense tenir present que la majoria de les seves experiències vitals estan (o estaran) relacionades amb Catalunya i no amb els respectius països d'origen;
- d) tendència del concepte al reduccionisme culturalista i en funció de l'origen.

D'acord amb els crítics, el concepte de segones generacions presenta uns problemes evidents. Primerament, el lloc de naixement, com a criteri que marca la frontera entre una generació i l'altra, sembla un criteri poc útil, ja que s'hauria de considerar on s'ha socialitzat majoritàriament aquest fill o aquesta filla, independentment del lloc on hagi nascut. Però, sobretot, el concepte de segones generacions mostra unes limitacions significatives per les seves connotacions etnicistes (en tant que l'ús del concepte contribueix a la reificació d'una categoria social com si fos natural Torrabadella i Tejero, 2005: 18-19). Tal i com indica Pajares (1998), com més parlem de fills d'immigrants com la segona generació, com més els enquadrem dintre de la cultura d'origen dels pares, com més els diguem que tenen dret a ser diferents, més rebuig o exclusió sentiran i més problemes d'integració poden tenir.

En resum, podem citar García Borrego (2003) quan es pregunta: Què fa que es consideri immigrants persones que mai no van immigrar? Què comparteixen els immigrants de segona generació amb els de la primera, i quina diferència hi ha entre ells? Quant temps s'ha de residir en un país per deixar de ser un/una immigrant?

El principal problema en la perspectiva crítica abans exposada, segons Lozano (2007), és que s'adreça cap al sentit biològic del terme. Segons el sentit biològic de l'aproximació, el temor que els fills d'immigrants puguin ser discriminats per generacions pel simple fet que els pares o avis emigressin dels seus països d'origen és evident. Per aquest autor, l'error és haver considerat el concepte de generació estrictament en un sentit biològic. És a dir, en el sentit d'herència estigmatitzant, el fet de ser immigrant transmès de pares a fills interferint negativament en la integració social. Hi hauria dos aspectes que han obrat negativament per afavorir el concepte: a) la utilització del terme de segona generació de manera vaga o amb ambigüitat i b) el rebuig del terme pels investigadors al considerar-lo estigmatitzant i discriminatori, sempre en el sentit, estrictament biològic.

En primer lloc, respecte a la suposada ambigüitat del terme, segons Pávez (2007), depenent del país i del seu "model d'integració", el concepte de segona generació ha estat entès de manera diferent.²² Segons Lozano (2007), a Espanya s'ha utilitzat d'una manera molt ambigua, sense explicitar necessàriament què s'entén per "segona generació", incloent nens, joves i no tan joves fills d'immigrants, tant si han nascut a Espanya, com si hi han arribat en diferents edats. Aquesta indefinició, però, seria un error tenint en compte la diversitat de circumstàncies i les problemàtiques tan diferents que afecten aquests grups. No viu igual un fill d'immigrants

21 Des d'aquesta perspectiva, es reconeixen alguns trets comuns, per exemple entre els fills d'immigrants: a) Pautes de socialització marcades per la immigració, en primera persona o a través dels pares, i b) La immigració com a procés involuntari. Són els adults els que prenen la decisió d'immigrar (Ben Hammou, 2005:6).

22 La tendència en la bibliografia a Catalunya i Espanya ha estat considerar la segona generació com aquelles persones que provenen de famílies immigrants i inicien la seva inserció laboral, és a dir en "el seu estricte sentit biològic, inclusivament de nens i adolescents. No hi ha dubte que en aquest sentit els fills dels immigrants són segona generació des de molt abans de començar a entrar en la convivència adulta" (Aparicio, 2005:20).

que ha nascut a Espanya, s'ha socialitzat aquí i està entrant en la vida adulta, que un adolescent que acaba d'arribar i ha viscut tota la socialització primària al seu país, o un nen de 8 anys que acaba de ser reagrupat. Compartim amb aquest autor que la segona generació són els fills i les filles de famílies immigrants que han nascut al país receptor, o hi han arribat abans de ser socialitzats als seus països -abans dels primers 4 anys de vida, aproximadament, tot i que alguns autors com Terrén (2007) ho allarguen fins als 10 anys. En tot cas, sempre abans de l'adolescència. I que a més estiguin començant la vida adulta. Aquests subjectes compartirien la característica comuna d'haver realitzat la socialització primària al país receptor i estar començant la vida adulta, el que ens posaria davant una generació plena. Abans d'aquest període, podríem parlar del que s'ha anomenat "generació 1,5", és a dir, "fills d'immigrants" que encara estan a l'escola i no han entrat a la vida adulta, per tant, no podríem parlar encara de generació en sentit ple. Aquesta qüestió de generació en sentit ple s'assoleix amb la maduresa dels seus membres i només és observable quan aquest grup ja ha definit una trajectòria completa i s'han vist els efectes socials que han comportat les seves actuacions al llarg de les seves vides.

En segon lloc, davant de la crítica biològica, el principal motiu de fer servir el concepte de segona generació és el caràcter historicopolític i, en particular, la possibilitat de contemplar les generacions com a agents de canvi social. Sota aquesta perspectiva, "una generació no és un grapat d'homes il·lustres, ni simplement una massa: és com un nou cos social íntegre, amb la seva minoria selecta i la seva munió... la generació, compromís dinàmic entre massa i individu, és el concepte més important de la història, i, per dir-ho així, la frontissa sobre la qual executa els seus moviments" (Ortega y Gasset, 1923: 14-15). Al referir-nos aquí a generació en sentit ple és quan introduïm el sentit historicopolític i no només biològic, com a joves que comencen a ser adults i a acomodar-se en la societat conformant una manera generacional nova d'organitzar la vida.²³ Segons Lozano (2007), aquestes segones generacions parteixen d'una situació social heretada dels pares, que no és l'estigma de ser immigrant, sinó el partir de l'estrat social d'aquesta "nova classe obrera", que ha sacrificat la vida per donar una existència millor a la nova generació que no parteix, generalment, en igualtat de condicions que els fills i les filles dels nadius i que té la seva problemàtica específica. Respecte al sentit historicopolític, considerar el concepte de segona generació situa aquest grup com a agent de canvi social, amb enorme importància per a la transformació i el canvi de les nostres societats. Utilitzar el concepte en aquest sentit no és estigmatitzant, sinó que ajuda a visualitzar una realitat específica i concreta de la qual parteixen aquestes generacions d'immigrants, atorgant-los el poder d'agents de canvi social.²⁴

Parlar de generacions aplicant-les al fenomen de la immigració permet, d'acord amb Gaitán (2006a; 2006b), abordar el fenomen sociològic dels fills d'immigrants a través de tres aspectes: 1) la posició generacional, que tenen els individus per haver nascut en el mateix àmbit historicosocial i dintre del mateix període, apunta a la importància de participar dels mateixos fets més que a la de néixer en la mateixa data. 2) la connexió generacional, que té la participació adherida a una destinació comuna per part d'una unitat historicosocial determinada, i 3) la unitat generacional, on es pot produir la "consciència de ser part de", que adquireix un significat socialitzador del grup amb l'individu.²⁵

Abans de finalitzar aquest apartat hem de tenir presents tres consideracions amb relació a l'ús del concepte de segona generació. En primer lloc, si es pren la perspectiva historicogeneracional iniciada per Portes (1996; 2001; 2006): és difícil considerar la família com la unitat d'anàlisi, atès que ens interessin les relacions

23 Fins i tot aquells que no simpatitzen amb el concepte de "segona generació" reconeixen la capacitat de motor de canvi de la societat que té aquest grup social: "Els joves i les joves filles de pares immigrants són un motor de canvi respecte de l'acomodació i adaptació al context, un motor de negociació entre les pautes tradicionals i les pautes juvenils. Seria important aprofitar les seves potencialitats perquè ells també són el futur d'aquest país. Són conscients del seu paper com a generadors de noves dinàmiques i estratègies socials. Seria important aprofitar les seves potencialitats com a agents capaços d'interpretar la realitat des de la comprensió i el coneixement dels diversos referents culturals que tenen. Per aquest motiu, seria necessari assegurar les condicions favorables que puguin contrarestar les situacions de risc i vulnerabilitat social en què de vegades es troben". (Ben Hamou, 2005:9).

24 Pávez (2007), per exemple, i considerant que ajustaments terminològics reflecteixen el posicionament teòric i polític respecte al subjecte d'estudi, adopta, seguint (Gaitán, 1999; 2006a; 2006b) l'ús conceptual de "noves generacions d'immigrants" perquè rescata la dimensió relacional i històrica de les nenes i nens com a agents dintre de l'àmbit familiar i participants de l'espai, en l'estructura social, denominat infància.

25 A partir d'aquests elements d'anàlisi, Gaitán (2006b:118) proposa un esquema metodològic per a estudiar les generacions: a) anàlisi de les característiques internes d'una generació. Per exemple: estudiar certs grups de nenes i nens amb condicions específiques dintre del conjunt general de la infància en el context de la globalització; b) comparació entre els trets d'una generació actual amb els que posseïa una generació igual però en una etapa, moment històric o conjuntura anterior. Per exemple: la infància immigrant d'avui comparada amb la que va viure a inicis del segle XX en un determinat territori, i c) relació entre les generacions presents, bé sigui en el nivell micro (per exemple, com es relacionen els grups infantils amb els adults en un context escolar dau) o en el macrosocial (analitzar els grups de prioritació de les polítiques socials en un Estat de benestar específic).

intergeneracionals "històriques" que estan experimentant les noves generacions i no la dimensió "biològica" a l'interior de la família entre éssers units per llaços de parentiu. En segon lloc, hem de tenir present el context social i de trajectòria migratòria dels països on el concepte té major acceptació. Als Estats Units existeix un elevat reconeixement d'aquest concepte. Es tracta d'un país d'immigració, on tothom pertany a una primera, segona, tercera o quarta generació d'immigrants. A Catalunya, en canvi, tot i que més de la meitat de la població té una llengua materna diferent a la catalana, segons *l'Enquesta d'usos lingüístics a Catalunya de 2003* (IDESCAT, 2004), fet que només troba la seva explicació en els diferents processos de migració interiors i exteriors del segle xx i xxi, l'ús del concepte de segona generació no és socialment arrelat. En tercer lloc, a partir de la revisió precedent de la literatura, hem de distingir entre l'ús acadèmic de segona generació i l'ús polític i social que, com hem vist al llarg del text, recomana altres tipus de formulació, del tipus: fills i filles de persones immigrades.

1.2.2. Integració a la societat receptora i a la societat adulta

En aquest apartat farem referència al concepte de la integració,²⁶ específicament amb relació a joves d'origen immigrant. El concepte d'integració és un concepte molt susceptible de debat pel seu important component normatiu (què definim com a integrat?) i per l'elevat grau d'accepció assimilacionista²⁷ en el referent cultural al que tradicionalment s'ha associat.²⁸ Per aquest motiu, a nivell d'intervenció pública sobre la immigració a Catalunya, existeix un important treball sobre l'aparell conceptual amb que les administracions han de desenvolupar els processos d'integració. En el cas català, per exemple, la implementació de polítiques d'integració es desenvolupa sota les etiquetes d'acollida, igualtat i acomodació, definits pel Pla de Ciutadania i Immigració de la Generalitat de Catalunya. Aquests conceptes són abordats de forma aplicada i específica en el capítol 4 d'aquesta recerca, i ara ens centrem en la perspectiva teòrica sobre el concepte.

Molts cops s'ha considerat la integració com l'abandonament de costums i tradicions del lloc d'origen i l'adopció de les pautes culturals de la societat receptora, procés que podem definir com aculturació. Tot i així, el concepte d'assimilació, segons el definien Park i Burgess ja el 1924 en el seu llibre *Introduction to the Science of Sociology* (citat a Terrén, 2005), s'entén originalment com "procés d'interpenetració i fusió, en què persones i grups adquireixen la memòria, els sentiments i les actituds d'altres persones i grups que, compartint la seva experiència i la seva història, s'incorporen d'aquesta forma a una vida cultural comuna". De fet, avui, en els cercles intel·lectuals i també polítics a Catalunya, predomina la definició d'integració com a "interpenetració". En paraules de Solé i altres (2002), es defineix integració com un "procés bidireccional, dinàmic i continu d'ajustaments mutus entre les persones immigrades i les autòctones". Aquesta interpenetració o procés bidireccional no és una simple assimilació de valors, normes i costums dels immigrants respecte als autòctons, sinó el reconeixement que els diferents grups presents en una societat es transformaran amb motiu de la interacció (a banda de la distribució de recursos, poders i drets en el marc social on es produeix la

26 Segons Solé i altres (2002), el procés d'integració es compon de quatre sub processos: a) integració ocupacional; b) integració política; c) integració urbana, i d) integració sociocultural. En l'actualitat, en el marc del Pla de ciutadania i immigració 2005-08, aquests processos s'entenen com a part d'un "procés bidireccional, dinàmic i continu d'ajustaments mutus entre les persones immigrades i les autòctones", i no una simple assimilació dels valors, les normes i els costums dels immigrants respecte als autòctons. D'acord amb Gualda i Schramkowski (2007), podem referir-nos al concepte d'"integració", de forma operativa, referint-nos als següents moments i/o dimensions: a) integració funcional i cultural, dominada per la necessitat d'orientar-se en la nova societat; aprenentatge de l'idioma, normes, costums, valors, etc.; b) integració estructural, que implica la participació dels immigrants amb els mateixos drets que la població autòctona en les institucions de la societat d'acollida, com el mercat laboral i el sistema d'educació; també es refereix a l'accés a la nacionalitat com a base per a la participació política i l'adquisició de drets cívics, incorporant-se aquí elements relacionats amb el poder); c) integració social, que remet a la incorporació a la societat receptora a través de les amistats, les parelles i la participació en grups o en organitzacions, la classe social...; d) integració identificativa, implica sentiments de pertinença a la societat receptora per part dels immigrants, sentint-se'n part. Aquesta és la dimensió que sol desenvolupar-se més lentament perquè implica que la societat receptora accepta i reconeix els immigrants amb la seva identitat 'diferent' com a iguals.

27 D'acord amb Edwards (1994), la integració de les minories s'articula entorn de tres tipus ideals: 1) El model assimilacionista es guia per l'ideal d'unitat i persegueix l'homogeneïtzació cultural de la societat. El procés arriba a l'èxit quan les característiques més rellevants del grup nacional (llengua, nou alfabet, la reinvençió de la història, etc.) penetren socialment; 2) En el model de la diferència se separa els diferents grups nacionals o culturals. En alguns casos això permet a les minories construir institucions paral·leles, com escoles, mitjans de comunicació o associacions cíviques en el seu propi idioma, però marginant les institucions paral·leles de les minories lingüístiques; 3) En el model multicultural el poder és compartit i la participació de les minories és igual en l'esfera pública. El model se subdivideix en: a) la variant regional del multiculturalisme, basada principalment en el concepte de democràcia consociacional que intenta arribar a la no discriminació, garantir la igualtat de tracte i promoure la identitat de les minories lingüístiques per mitjà de subdivisions territorials i acords multilaterals de representació política; b) la variant sociocultural del multiculturalisme protegeix i promou la identitat de les minories lingüístiques tot permetent i promovent institucions paral·leles (educatives, mitjans de comunicació, associacions cíviques) que tenen un estatus igualitari en l'esfera pública. Facilita el multilingüisme en l'educació i els mitjans de comunicació a fi de garantir la comunicació efectiva en l'esfera pública.

28 Generalment, no es parla de problemes d'integració dels autòctons, sinó de problemes d'exclusió social. Els problemes d'integració queden habitualment "reservats" per als immigrants i els seus fills.

interacció). Introduir la qüestió de la joventut i dels fills de la immigració en el debat respecte a la integració a llarg termini ho fa encara més complex, però molt més enriquidor. De fet, les futures generacions d'autòctons i descendents de les migracions, d'acord amb el model d'interpenetració, hauran de desenvolupar-se socialment en un entorn social molt transformat i poc previsible.²⁹

Fitxa 1. Principis bàsics d'integració en el Pla de Ciutadania i Immigració

El Govern de la Generalitat empara les seves polítiques en els principis bàsics comuns que el Consell de la Unió Europea va aprovar el passat 19 de novembre de 2004, i que són els següents:

1. La integració és un procés bidireccional, dinàmic i continu d'ajustaments mutus entre les persones immigrades i les autòctones. Els governs han de comunicar clarament a ambdues parts els seus drets i les seves responsabilitats.
2. La integració implica el respecte als valors bàsics de la Unió Europea i els estats han de garantir que siguin compresos, respectats i gaudits per tots.
3. L'ocupació constitueix una part fonamental del procés d'integració i és essencial per a la participació de les persones immigrades en la societat d'acollida. Facilitar aquest procés passa pel reconeixement de les qualificacions obtingudes en els seus països d'origen, per la provisió d'oportunitats de formació i per l'establiment de polítiques i programes que contribueixin a l'accés, a l'ocupació i a la transició cap al món del treball.
4. La integració necessita facilitats per a un coneixement bàsic de l'idioma, de la història i de les institucions de la societat d'acollida, que han de tenir la seva justa correspondència en el ple respecte per les llengües i les cultures d'origen de les persones immigrades.
5. L'educació és un àmbit essencial per a la integració de les persones immigrades i dels seus descendents.
6. Una integració real també requereix que les persones immigrades accedeixin a les institucions, els béns i els serveis públics i privats de la societat d'acollida en igualtat de condicions amb els autòctons, és a dir, sense cap tipus de discriminació. La perspectiva d'adquirir la ciutadania del país de residència pot constituir un revulsiu important per a la seva integració.
7. La integració es nodreix d'una interacció freqüent entre les persones immigrades i les autòctones. D'aquí la importància dels espais compartits, del diàleg intercultural i del coneixement de les cultures d'origen de les persones immigrades. També cal la millora dels barris urbans generalment degradats on aquests acostumen a residir.
8. La pràctica de les cultures i les religions de les persones immigrades ha de ser protegida si no és que entri en contradicció amb altres drets europeus inviolables, amb les legislacions nacionals o amb les mateixes possibilitats d'integració d'alguns dels seus membres com poden ser les dones o els infants.
9. Cal millorar la comprensió de les diferències culturals en la societat catalana. La presència d'expressions culturals diferents fa que les institucions i els professionals hagin de gestionar ara més que mai aquesta diversitat, tot aplicant uns criteris adequats per al conjunt de la ciutadania.
10. La integració també és afavorida per la participació de les persones immigrades en tots els aspectes dels processos democràtics i en la formulació de les polítiques i les mesures per al seu benefici. Entre aquesta participació s'inclou, sempre que sigui possible, el dret a vot i a l'afiliació a partits polítics. El dèficit de participació dels ciutadans d'origen estranger en els àmbits social, cultural i polític, així com la seva escassa representació a la vida pública, suposa un risc de fragmentació i de manca de referents que cal evitar. S'impulsarà la incorporació a les diferents esferes de la societat, als òrgans de participació i la normalització de la presència d'immigrants als mitjans de comunicació, a l'esfera pública i a les institucions catalanes. Cal potenciar la participació dels ciutadans d'origen estranger a través de les associacions de col·lectius d'origen estranger com a agents actius.
11. El repte de la immigració ha de figurar transversalment en totes les competències públiques, els àmbits de govern i els serveis públics i no públics.
12. Cal explicar a tots els ciutadans les transformacions que afecten la societat catalana actual. Fomentar els espais de relació i de coneixement permet *al* conjunt de la ciutadania entendre els canvis de la societat actual i aproximar les persones. Això és essencial per reduir la discriminació i el racisme.

Font: Pla de Ciutadania i Immigració, 2005-08.

29 La integració de la segona generació de la immigració és, segons Lozano (2007) un procés dialògic en procés de transformació. Aquesta transformació inclou tres moments. En el Moment 1, els immigrants (pares) i nadius establirien una interacció entre el "nosaltres" i el "vosaltres". En el Moment 2, els "fills d'immigrants", la "segona generació" ja socialitzada en el país de recepció i una vegada entrada en la vida adulta, es trobaria identitàriament entre la identitat dels seus pares i el que suposa ser espanyol o català, en un "Vós/altres" que no se sent totalment del país de recepció al qual van emigrar els seus pares, però tampoc no té un referent, sobretot territorial, un lloc on tornar, com podria ser el país dels pares, del qual van emigrar, tot i que estableixin una pertinença més simbòlica a la cultura o a la religió d'origen dels seus pares. En el Moment 3, es veu com les "terceres generacions" podrien estar més pròximes identitàriament als nadius. Evidentment, la identitat dels nadius, el que suposa sentir-se del país de recepció, hauria canviat per la interacció entre nadius i immigrants. Com hem dit, el procés d'integració identitària és bidireccional, i està en contínua transformació i canvi. És un procés que es construeix enfront de l'altre, i aquest altre es veu transformat també. Així doncs, aquestes terceres, o quartes generacions han d'estar més integrades a causa del propi procés de canvi social que suposa la interpenetració de les generacions prèvies.

La integració a l'estructura econòmica i laboral de la societat receptora

Quan plantegem el procés d'integració³⁰ de joves immigrants, a què ens estem referint? A la integració en els valors i la cultura de la joventut autòctona? A la integració en els valors i la cultura de la societat adulta? A la integració social i laboral en les xarxes coètniques? En una societat desigual i segmentada, a quin segment s'integren? És indiferent el segment en el qual s'integren?

Des d'una perspectiva estructural, la joventut és un constructe social difícilment reductible a una etapa natural del cicle biològic de les persones. Segons Carrasco i Riesco (2007: 1), en les societats salarials els processos de transició professional resulten claus en la configuració de la identitat juvenil. No són processos homogenis i idèntics per al conjunt de la joventut, sinó que estan influïts per diferents elements, i la pertinença ètnica i l'origen familiar immigrant hi juguen un paper important. Efectivament, existeixen expectatives i processos de transició professional diferenciats entre la joventut "autòctona" i la joventut procedent de famílies immigrants, que ens porten a identificar joventuts (en plural) i trajectòries laborals diferenciades en termes ètnics. No obstant això, moltes característiques determinants de les trajectòries laborals (i dels projectes identitaris) dels joves de famílies immigrades són igualment compartides (amb diferent grau d'intensitat) per (molts) joves no procedents de famílies immigrants. Quines són aquestes condicions estructurals?

Com indicàvem anteriorment, l'assimilació descendent afecta una important minoria de les segones generacions presents a Estats Units.³¹ És més propensa en certes nacionalitats que en unes altres, en virtut del prestigi i l'estatus social del grup, l'estructura familiar, l'educació a la qual s'accedeix, el barri on es viu, les xarxes ètniques en les quals es participa o no, i l'ocupació i el nivell educatiu de mares i pares. Quins són els factors estructurals que condicionen els processos d'incorporació social de les segones generacions? Per a Portes i Rumbaut (1996; 2001), els principals trets de la integració dels fills d'immigrants en el cas americà, i que emmarquen el debat sobre les principals transformacions socials en les societats postindustrials, són els següents:

1. **Mercat laboral:** la creixent desindustrialització i divisió del treball rebutja molta mà d'obra industrial, absorbida en els processos d'industrialització previs. En les darreres dècades del segle xx es transformen les tecnologies i el mercat industrial internacional empeny cap a una reestructuració general. Els fluxos migratoris ja no són tant fluxos interns (rural-urbà) i més aviat segueixen l'eix Nord-Sud. Molts treballadors i treballadores han de reinserir-se en el sector dels serveis personals que exigeixen poca qualificació i són mal retribuïts. La imatge del rellotge de sorra il·lustra aquesta situació: en un extrem hi ha ocupacions superiors i professionals amb sous grans i cases luxoses, en l'altre extrem hi ha els treballs pitjors, amb sous baixos que només permeten viure als suburbis urbans. Creuar el rellotge al revés, fins a la classe mitjana, és una tasca difícil si no es té el suport familiar i els recursos ètnics comunitaris, encara que les joves i els joves immigrants tenen altes aspiracions educacionals saben que les expectatives realistes d'assolir-les són baixes.
2. **Pobresa urbana:** la precarietat de l'escola i el barri on viuen els fills i les filles dels immigrants té una gran importància: l'expulsió escolar, l'ús i abús de drogues o el seu tràfic, l'adhesió a "bandes juvenils", la maternitat precoç o la participació en activitats il·lícites poden significar la impossibilitat d'escapar de la pobresa. D'acord amb Portes (2006:19), "ha de quedar clar que el fet que aquesta població es vegi «atrapada» en el centre de les ciutats és la condició estructural subjacent a l'aparició de les patologies de les quals és la víctima principal: la fugida de la classe mitjana, la deterioració de les escoles, la proliferació de bandes i l'àmplia presència de droga al carrer". Aquesta vulnerabilitat de l'entorn altera les expectatives familiars

30 Lozano (2007) identifica tres dimensions en la integració: 1) La dimensió "juridicopolítica", on un individu estaria integrat si se li reconeixen els seus drets i obligacions i en fa ús correctament en la convivència dintre d'un marc jurídic establert. Aquest nivell seria assolible a curt o mitjà termini, sempre que hi hagués voluntat política per igualar els drets i els deures dels immigrants als dels nadius, qüestió que planteja problemes i inquietuds sobretot pel controvertit concepte de ciutadania que posa a prova els paradigmes polítics actuals. En aquest cas, els elements de canvi social serien endògens, és a dir, dependria de la pròpia voluntat de la societat receptora desenvolupar aquest procés d'integració; 2) La dimensió "material-estructural", en la qual un immigrant estaria integrat si accedís en igualtat de condicions que un nadiu al mercat laboral, al sistema educatiu, de salut, d'habitatge i de protecció social, etc., és a dir, s'integraria en l'estructura social en igualtat de condicions que un nadiu, podria arribar-se igualment a curt o mitjà termini, sempre que hi hagués voluntat des de l'Administració, és a dir, també dependria d'elements endògens de la societat receptora, i 3) La dimensió "identitària" se centraria en la negociació de la identitat. Des d'aquest enfocament, la integració és vista des d'un caràcter dinàmic, creatiu i actiu dels immigrants en el procés d'integració social, com un agent important de canvi en el procés (al costat dels nadius).

31 La investigació de Portes a Miami mostra que entre el 10% i el 20% dels joves adults "negres" de la segona generació estaria en condicions d'assimilació descendent.

d'èxit escolar i laboral. Arran d'això, algunes famílies decideixen desesperadament enviar els descendents (tot i que amb més freqüència les filles) de tornada a cases de familiars per protegir-los dels perills del carrer.

3. Discriminació racial: la mobilitat social està mediatitzada directament per la persistència de pràctiques socials de caire racista, que persisteixen en la societat nord-americana. Les persones d'origen afroamericà presenten més desavantatges laborals, situacions de maltractament policial o atacs, tot i que la discriminació subtil i simbòlica cap a determinats col·lectius llatinoamericans o asiàtics també existeix.
4. Capital social: l'eficàcia dels recursos i les xarxes ètniques depenen de l'èxit i la influència que té cada comunitat immigrant en un territori determinat. Un clima favorable cap a certes nacionalitats facilita la conformació de sòlids vincles que actuen com a protectors de les amenaces de l'entorn. La solidaritat entre persones immigrants resulta indispensable per solucionar les vicissituds i per tenir un suport laboral, emocional i fins i tot econòmic en el país estranger.
5. Capital humà: pares i mares tendeixen a col·locar-se per sota de les pròpies titulacions, segons les ocupacions fàcilment accessibles. No obstant això, si posseeixen alts nivells d'escolarització, pot ser que les seves trajectòries laborals es modifiquin i els seus descendents continuïn el model educatiu dels pares. Els alts nivells educatius familiars permeten finançar serveis i béns estratègics com un bon col·legi o llogar un habitatge en un bon barri. La manera d'incorporació laboral de les persones adultes marca, d'alguna manera, el camí a les generacions més joves.
6. Les estructures familiars: els fills i les filles que creixen només amb la mare presenten menors assoliments escolars comparats amb els que estan amb pare i mare. El fantasma permanent del fracàs escolar també es veu pertorbat per la incessant demanda consumista que promouen els mitjans de comunicació. Per això, es promou la participació infantil en xarxes amb nacionals ja que, així, es pot influir durant la infantesa en les aspiracions d'èxit educatiu (Portes, 2006).

En resum, el procés d'integració a països com els Estats Units, s'enfronta a tres reptes centrals: 1) la persistència de la discriminació racial; 2) la segmentació del mercat laboral i, 3) la consolidació de grups urbans marginals. La integració, doncs, no és homogènia; cada grup ètnic presenta diferències d'incorporació i de trajectòries laborals i professionals. La discussió acadèmica sobre les actuals segones generacions no és si aquestes s'integren a la societat, sinó a quin segment ho fan.

La pregunta en aquest punt és: aquestes condicions són extrapolables al cas de Catalunya? Existeixen diverses investigacions i anàlisis en el marc d'Espanya i de Catalunya que ens permeten observar algunes tendències de reproducció del cas nord-americà. Segons Carrasco i Riesco (2007), a partir de dades qualitatives³² i quantitatives³³ existeixen una sèrie de similituds i de diferències entre la integració de joves autòctons i joves d'origen immigrant que ens fan reflexionar no tant en termes exclusius d'ètnia, sinó dels canvis estructurals que afecten a tots els joves i les joves igual. Carrasco i Riesco (2007:24-25) conclouen el següent:

Respecte a les similituds:

- 1) Les característiques estructurals del mercat de treball són un marc de referència per a la inserció tant de joves espanyols com de joves immigrants o d'origen immigrant. Aquestes característiques consisteixen en majors taxes d'atur, majors taxes de temporalitat, menors salaris, major nombre d'altres en la seguretat social en els grups de cotització menys qualificats amb inconsistència d'estatus, concentració en algunes branques d'activitat de pitjors condicions de treball (almenys en les primeres fases d'inserció laboral) i sinistralitat laboral.

32 El material qualitatiu (prop d'un centenar d'entrevistes obertes efectuades en diferents ciutats a joves entre 16 i 19 anys procedents de famílies de pares estrangers) procedeix la majoria del material empíric produït dintre del projecte d'investigació "Identitats en construcció" que tenia com a objectiu l'estudi dels processos d'adaptació cultural experimentats pels adolescents procedents de famílies immigrades. No obstant això, l'anàlisi d'aquest material s'ha completat i ampliat amb un altre (de característiques similars, encara que ampliat també a familiars i professionals de l'àmbit educatiu), procedent del projecte d'investigació "Immigració i educació: un desafiament per al segle XXI" finançat per la Fundació BBVA.

33 Es tracta de l'"Encuesta de Transición Educativo-Formativa e Inserción Laboral (ETEFIL) i de l'Enquesta a joves estrangers sobre la seva transició professional, tractades a l'Informe de la Juventud en España (INJUVE, 2004).

- 2) Per a la major part dels joves, la manera de garantir l'accés al consum, encara en absència de prestació laboral pròpia, consisteix a mobilitzar les prestacions laborals d'uns altres, bàsicament de la família. Si bé els terminis temporals que abasta aquesta mobilització són molt diferents en cada cas, es generen vies diferents d'accés al consum (prestació laboral pròpia o prolongació de la dependència familiar) molt rellevants de cara a la construcció de joventuts diferenciades.
- 3) La qualificació socialment reconeguda resulta clau a l'hora de definir trajectòries laborals i de mobilitat posteriors. Dintre de la qualificació, hem de fer un esment al temps d'aprenentatge socialment reconegut com un element determinant a l'hora d'establir classificacions i jerarquies entre treballadors.

Respecte a les principals diferències:

- 1) El procés educatiu dels joves procedents de famílies immigrades acostuma a ser més curt, és a dir, abandonen abans els estudis que els joves d'origen autòcton. Aquesta dada va en paral·lel amb les majors taxes d'activitat dels joves immigrants (20 punts per damunt). El treball en aquest context ocupa un lloc central en els projectes migratoris i les expectatives de les famílies immigrades, el que es tradueix en una major disponibilitat per a l'ocupació. La valoració social com a estranger "immigrant" pesa moltes vegades més que les possibles competències adquirides i reconegudes en els països d'origen a l'hora de ser qualificat en la societat d'arribada.
- 2) L'emancipació econòmica dels joves procedents de famílies immigrades és major i més precoç, fonamentalment pel menor període d'atenció i d'assumpció de responsabilitats sobre el jove que les famílies immigrades estan capacitades a assumir.
- 3) El discurs dels joves procedents de famílies immigrades, pel que fa a compromisos i expectatives vitals, està travessat per una idea de responsabilitat i sacrifici.
- 4) El marc de discriminació que suposa la legislació d'estrangeria, així com certes actituds de discriminació ètnica, imposen restriccions a la mobilitat ocupacional ascendent dels joves immigrants en un procés d'inserció que pot incloure la incorporació a professions (com les forces armades) amb certa connotació social negativa però capaces, fins a cert punt, de protegir-los de la inestabilitat del mercat de treball.

En el cas de Catalunya, segons (Palacín, 2005: 19), les transicions laborals dels fills i de les filles d'immigrants es fan en un mercat que reproduceix alguns dels desavantatges que tenen els seus pares. Una part significativa dels treballadors d'origen immigrant es troben un mercat de treball segmentat i segregat ocupacionalment. Les diferències en els nivells de qualificació no expliquen suficientment aquesta desigualtat. Per a Palacín, alguns factors que els condicionen l'accés laboral estan influïts per: a) l'existència d'estereotips en el mercat de treball, que els dificulten l'accés als sectors més valorats socialment i a les categories més altes; b) per la desigual estructura del capital social (capacitat d'accedir a xarxes socials que poden determinar la posició en el mercat de treball) i del capital cultural (sistemes de valors familiars, en forma d'expectatives, desitjos, models i coneixements, que acostumen a ser menys funcionals en la societat d'acollida); c) el valor del capital informatiu que recau en la competència de pares i mares per aportar consells i ajudar a escollir una determinada trajectòria de transició, formativa o de qualificació. És freqüent que, davant la preocupació social per la integració i la cohesió social, es projecti sobre aquests joves unes expectatives esbiaixades d'integració laboral pròpies de models que eren vigents fa unes dècades i que sovint no responen a les pautes del mercat de treball que tenim ni als valors i significats associats a la joventut avui dia (Palacín, 2005: 17).

La qüestió de la integració sociolaboral dels joves d'origen immigrant a Catalunya haurà, doncs, de tenir molt present la situació econòmica i l'evolució del mercat de treball en els propers anys. La recent situació de conjuntura econòmica desfavorable en l'àmbit internacional fa sorgir nombrosos discursos sobre el paper i la situació dels immigrants en un context de crisi econòmica. De fet, durant 2008, en els moments de redacció d'aquesta recerca, la crisi econòmica i d'ocupació es va fer evident i reconeguda. Després de més de 10 anys de creixement continuat en l'economia i en l'ocupació del país, que ha tingut un importantíssim component bidireccional entre societat receptora i immigració (a més treball, més immigració; a més immigració, més creixement econòmic) la integració de la immigració, tenint present la seva posició estructural com a exèrcit industrial de reserva, i en particular dels joves d'origen immigrant, s'haurà de revisar sota aquest nou condicionant. Hem de considerar sobretot l'experiència d'aquells països amb major tradició migratòria a Europa i que han sofert importantíssimes crisis, com les crisis del petroli als anys setanta, quan ja eren països clarament receptors d'immigració. En tots aquests casos, més enllà d'episodis conjunturals, les migracions juguen un paper estructural (en contraposició a conjuntural) en aquestes societats capitalistes avançades.

Les oportunitats dels autòctons per millorar les seves condicions de vida i treball seguiran depenent fortament de la presència d'immigració. D'altra banda, en temps d'escassetat, en els estrats socials més desafavorits (tant entre immigrants com entre autòctons) es produeix una competència pels recursos més acusada (Solé, 1995).

Fitxa 2. El projecte Child Migration

A escala europea ja s'han realitzat les primeres recerques comparades sobre les dificultats i problemes en l'accés als diferents àmbits institucionals. En la següent taula destaquem els principals resultats, assenyalant els principals problemes que pateixen els fills d'immigrants i els principals mecanismes de discriminació que condicionen aquests problemes:

Context	Incidència constatada de dificultats especials per a la segona generació	Funcionament de la discriminació
Serveis de salut	Els fills d'immigrants tenen menys accessos als serveis de salut.	Resistències a prestar serveis, a acceptar enfocaments diferents de les qüestions de salut.
Altres serveis socials	Major proporció de fills d'immigrants sota tutela de les institucions públiques.	Tendència a considerar les famílies d'immigrants com les menys capacitades per a educar.
Llengua	Baix nivell de la capacitat per a expressar-se i escriure.	Poca estima de les habilitats lingüístiques elementals i manca de recolzament per a les superiors.
Ensenyament	Deficient rendiment escolar.	Tendència a encaminar els fills d'immigrants per trams inferiors d'ensenyament i a avaluar-los més críticament que als nadius.
	Problemes de disciplina escolar.	Major severitat a respondre les conductes especials dels fills d'immigrants.
Civisme	Taxa de criminalitat superior entre els membres de la segona generació.	Tractament dur als fills d'immigrants en els sistemes judicials.
Ocupació	Treballs de baix estatus, inferiors a les qualificacions que tenen.	Discriminació al contractar.
Autoidentificació	Autoconsciència de baix estatus.	Percepció negativa de les cultures i llenguatges dels immigrants.

Font: Centro Studi Investimenti Sociali (Fondazione Censis): Child Immigration Project.

De la relació pares/fills a la teoria de l'assimilació segmentada

Segons Alegre (2001, citat a Casas, 2003: 18), "participar del que vol dir 'ser joves', aquí i ara, del que implica ser un 'jove autèntic', incorpora la necessitat d'un sentir-se 'desintegrat' respecte del 'món de la vida adulta". Allò que per a un adult (de l'origen que sigui) pot ser considerat com un èxit del procés d'integració, per a un jove pot ser valorat en termes de 'submissió', en tot cas d'"acoblament" a un 'estat social' que no li és propi". Casas (2003: 19-20) profunditza en aquesta paradoxa: "en alguns casos en què no podríem parlar de 'bona integració' segons un model adultocèntric, podríem parlar d'una integració juvenil? (...) Per exemple: un jove immigrant sense expectatives de continuïtat acadèmica més enllà de l'ESO, indisciplinat a classe, que surt 'de marxa' fins a altes hores de la matinada, fuma, beu i consumeix drogues, és un jove integrat si aquests hàbits i interessos són els que caracteritzen la majoria dels joves del seu entorn escolar i social? O a l'inrevés: una noia d'origen magrebí, estudiant, amb unes expectatives acadèmiques elevades, que no surt amb nois ni manté cap mena d'oci nocturn, que no beu ni fuma, dedicada centralment a les responsabilitats domèstiques i a la pràctica religiosa, podrà sentir-se integrada en un espai juvenil caracteritzat per la transgressió en l'oci, pel descrèdit del valor de la formació regulada i per la presència d'unes expectatives construïdes a l'entorn de la inserció precoç en el mercat de treball? (...) la mateixa noia de què parlàvem, probablement, deixaria d'ocupar posicions perifèriques si en el seu context de referència hi hagués presència de xarxes de joves que basessin la seva sociabilitat en uns mateixos valors d'aposta formativa i d'oci no transgressor".

Segons Beltrán i altres (1984), les noves generacions ja no poden recolzar-se en la tradició per afrontar els nous problemes. Ja no serveix. Per això, la gent jove ha de crear les seves pròpies respostes, distanciant-se de les pautes culturals obsoletes. No obstant això, no sempre s'assoleix la transformació de la societat, perquè no es té la força suficient o perquè s'opta per l'adaptació i l'acomodació a la societat (Allerbeck i Rosenmayr, 1977: 138).

D'acord amb Ben Hamou (2005: 9), la majoria de conflictes relacionats amb la família que apareixen al llarg de l'adolescència són "el resultat de les mateixes estratègies de confrontació i reafirmació que utilitzen la resta d'adolescents. Aquests conflictes tendeixen a desaparèixer en la mesura que es construeixen les transicions a la vida adulta. Si bé la contradicció entre hàbits i normes entre casa i fora de casa poden ser més grans per als fills i les filles de famílies immigrades que per als altres adolescents, cal dir que no hi ha una contradicció permanent i insalvable. Les contradiccions apareixen en relació amb uns valors determinats, no amb tots. De vegades, tendim a oblidar que la majoria de nois i noies tenen capacitat per gestionar aquesta contraposició de valors i normes". Per a aquesta autora, els processos migratoris es caracteritzen per "alterar les estructures familiars i demogràfiques a través de la negociació i l'adaptació al nou context i la redefinició, en alguns casos, dels rols familiars. Les famílies amb una experiència de migració recent viuen processos de canvi intenses que tenen una incidència clara en els processos d'integració dels seus fills. D'altra banda, la feminització dels moviments migratoris a Catalunya i els models de reagrupament familiar que sorgeixen d'aquests moviments tenen una repercussió concreta en les trajectòries escolars i socials dels nois i de les noies. La família juga un paper vital per a aquests joves com a espai de gestió i negociació però, sobretot, com a espai de seguretat afectiva".

La creixent mobilitat de les persones qüestiona les bases tradicionals sobre les quals s'ha entès la pertinença nacional. Les identitats múltiples han fet pensar que la pertinença ja no es pot entendre a partir de la idea de comunitat nacional i per això és necessari cercar fórmules més flexibles (Castles i Davidson, 2000). D'acord amb Terrén (2007), des del punt de vista de la sociologia de les migracions, l'interès per la identitat dels fills dels immigrants ha estat vinculat a la seva integració en les societats d'acollida. Amb freqüència, aquests joves viuen entre dos móns poc coincidents, que els duu en ocasions a experimentar un peculiar conflicte intergeneracional i un fort estrès d'aculturació (Rumbaut, 1994; Zhou, 2001), però també a construir les autoidentificacions ètniques de forma molt mal·leable i a viure amb gran fluïdesa les fronteres entre grups (Portes i MacLeod, 1996: 523-524).³⁴

La teoria de l'assimilació segmentada suggereix que l'avenç socioeconòmic pot tenir lloc quan la segona generació protegeix les tradicions i els valors de la comunitat d'immigrants.³⁵ Això qüestiona el model clàssic d'integració basat en el model nord-americà de "blanc, de classe mitjana", i discuteix que la joventut d'origen immigrant no necessita sacrificar el bagatge cultural per a assolir l'èxit econòmic; és a dir, els valors tradicionals i les creences ja no es releguen a una posició per sota les recompenses materials i financeres d'avenç socioeconòmic. De fet, d'acord amb Portes (2006: 9), no n'hi ha prou d'"americanitzar-se" (culturalment) per assolir una mobilitat social ascendent. Per aconseguir una mobilitat social ascendent, un factor clau és l'èxit escolar, que depèn generalment del nivell d'arrelament familiar i cultural que mostren els nois i les noies amb la seva comunitat, és a dir, la integració en les xarxes de coètnics caracteritzades per forts lligams de cohesió (*ethnic cohesion*). Aquesta observació qüestiona radicalment la idea de la integració de caire assimilacionista pel que fa al fet sociocultural i relacional.

El resultat de les diferents trajectòries i dels diversos processos d'elaboració cultural que es registren és el que es coneix com a assimilació segmentada (Portes, Fernández-Kelly, Haller, 2005). Alguns grups experimenten una transició fàcil a la *mainstream society* i redueixen l'etnicitat a una simple qüestió personal. En d'altres, l'etnicitat constitueix una font de recursos, de capital social, de protecció i de solidaritat en la seva progressió social i, d'altres, on l'etnicitat no és una qüestió secundària ni significa mobilitat social, sinó que més aviat implica estigmatització i subordinació social.

34 En el cas de França, Withol de Wenden (2006:15) indica que les noves generacions no saben si els pertany la ciutadania francesa com a tal, tampoc no tenen clar a quina nacionalitat o identitat cultural adherir-se. Per tant, prefereixen definir-se com *beurs* (mestís), ja que constaten la vulneració permanent dels seus drets i dels de les seves amistats: "a poc a poc denuncien la «galera» i l'«odi» que sofreixen a l'extraradi: una espiral de discriminacions, ghettos, atur massiu per culpa de la desindustrialització i violència". Ser *beur* és ser jove, mestís, vestir-se com a la perifèria. Dur certes marques, usar un llenguatge radial, veure pel·lícules que parlen de la crisi d'identitat, són mobilitzacions col·lectives i conflictes intergeneracionals. A principis de la dècada dels noranta sorgeixen «polítiques de ciutat» que promouen la participació ciutadana als barris com a manera de transformació relacional dels seus habitants; s'espera promoure la ciutadania dels barris i convertir la perifèria en un espai de reflexió. No obstant això, en la base de tot aquest plantejament continua la mirada racista que construeix l'alteritat com a desigualtat. Mentre, continuen els sentiments de malestar entre la població d'origen immigrant, expressats en alcoholisme, violència i conflictes generacionals. Tot i així, la identitat musulmana comença a cobrar sentit per a alguns grups alhora que resulta amenaçadora per a les autoritats. Però la gran majoria d'origen immigrant prefereix definir-se com a «francesos distints» i demanen una ciutadania per residència reafirmant el seu dret *ius solis*.

35 La mobilitat ascendent a través d'una elevada cohesió ètnica és el que Portes i Zhou (1993) observaven en la comunitat Sikh a Califòrnia del Nord, que contradiu la teoria d'assimilació clàssica. Malgrat els orígens socials humils de molts immigrants del Punjab, i davant de la discriminació racial oberta de residents blancs locals, la seva era principalment una història d'èxit econòmic. Això es reflectiria també en l'èxit educatiu d'estudiants de panjabi que coherentment aconseguien èxit en les seves fites escolars i simultàniament aconseguien, tal i com els seus pares desitjaven, pocs contactes amb estudiants de la comunitat Sikh. La segona generació respectava els pares i valorava, i no adoptava, com alguns pares temien, l'aparició d'una cultura d'oposició, que hauria afectat adversament la seva educació.

Figura 2. Assimilació segmentada. Tipologies d'incorporació socioeconòmica i assimilació cultural

		Incorporació socioeconòmica	
		Alta	Baixa
Assimilació cultural	Alta	<p>Lineal clàssica o <i>straight-line mode</i>.</p> <p>Abandonament de les identitats ètniques i dels costums a mesura que es produeix la incorporació i la mobilitat social ascendent.</p>	<p>Anòmica o il·lusòria</p> <p>Adquisició superficial d'estils de vida propis de la societat receptora, però amb manca de recursos o oportunitats per accedir als mitjans de consum corresponents.</p>
	Baixa	<p>Selectiva</p> <p>Èxit escolar i mobilitat social ascendent vinculats al manteniment de costums ètniques, biculturalisme i bilingüisme. Factor clau: capital humà i capital social.</p>	<p>Assimilació a la baixa o <i>Downward assimilation</i></p> <p>Incorporació a comunitats marginals o discriminades, tot generant sentiments de refús cap a la societat receptora.</p>

Font: Basat en Ambrosini, 2004; citat a Terrén, 2006.

En els estudis nord-americans, la dimensió sociocultural de la integració en la societat receptora s'aborda a través del concepte d'aculturació. L'aculturació és un procés pel qual les generacions joves i les majors s'insereixen en el nou país, a través de diverses actituds que mostren cadascun dels membres respecte a l'adaptació. Aquestes actituds depenen, en gran mesura, dels orígens nacionals i de classe social de cada grup familiar. A continuació, s'enumeren les tendències, a grans trets:

1. Aculturació consonant: totes les persones del nucli familiar aprenen la nova cultura i abandonen els vells costums, fenomen més usual entre els que provenen de classes mitjanes. D'acord amb Terrén (2007), la hipòtesi intuïtivament més esperable i dominant sobre l'èxit en el procés d'integració social es coneix com el "model lineal" de l'assimilació cultural (*straight-line mode*) en el qual, com més temps passa, major assimilació cultural i una consegüent dissolució, pèrdua de vitalitat o mera reducció a vestigi simbòlic de la identitat i distintivitat de la primera generació (Glazer, Moynihan, 1970; 1975). Aquesta teoria clàssica sobre l'assimilació dels immigrants en les societats d'acollida preveu successius processos d'aculturació en la llengua i les normes de la majoria, de forma que en diverses generacions es produeix un subprocés d'*identificational assimilation* que afecta igualment els sentiments cívics. D'aquesta manera, si s'accepta que el sentiment de pertinença nacional forma part de la identitat ètnica i cultural d'un individu, el que es pressuposa a partir d'aquesta tesi clàssica és que els individus descendents d'immigrants mostren una progressiva identificació amb la pertinença al país d'acollida.
2. Aculturació dissonant: les generacions joves ràpidament adopten estils i la llengua local, mentre que els seus progenitors s'adapten lentament o rebutgen la cultura imperant. Aquesta trajectòria inverteix els rols "tradicionals". Mares i pares se senten impotents davant un idioma que no assoleixen dominar i, per tant, depenen de les filles i dels fills perquè els tradueixin. Aquesta situació s'interpreta com una alteració de les funcions parentals: "els nens fan de pares dels seus pares". La pèrdua d'autoritat paterna pot desconcertar les nenes i els nens. Encara que és part del procés d'aculturació, no és universal. Per contra, quan existeixen les competències requerides per dirigir l'aculturació infantil i el suport i reforçament de la comunitat ètnica, l'autoritat paterna es conserva. L'aculturació dissonant no necessàriament condueix a la mobilitat descendent, però n'augmenta la probabilitat. Moltes de les persones que experimenten discriminació despleguen i defensen valors en desacord amb els valors de les classes mitjanes ascendents, que veuen en l'assoliment educatiu un avenç laboral. Encara que les mares i els pares immigrants, en general, comparteixin aquests valors i expectatives educatives, les filles i els fills que experimenten la discriminació i les permanents barreres acaben adherint-se a un tipus d'aculturació dissonant. Aquesta actitud de resistència a la imposició de l'estil de vida dominant pot influir altres subjectes que tenen aquesta vivència inicialment i, d'aquesta manera, es traspasa una estratègia d'"aprendre a no aprendre" (Portes, 1996).

Per a Carles Feixa (2004), els i les adolescents immigrants s'incorporen a organitzacions juvenils, anomenades "bandes", perquè representen un lloc de trobada, pertinença i intercanvi en l'entorn que habiten. És una resposta a l'adversitat que viuen quotidianament en les societats de destinació. En moltes ocasions, els espais familiars i escolars es mostren incapaços d'oferir el suport i l'orientació que precisen aquests individus. En conseqüència, l'associació representa una oportunitat de participar en la vida veïnal, social

i cultural del seu entorn i mitigar la sensació d'exclusió, encara que de vegades es desenvolupin valors divergents de la cultura local o accions considerades il·lícites. La construcció de la identitat d'aquests joves es pot emmarcar en processos d'etnogènesi o creació de noves identitats de tipus ètnic. Kibria (2002, citat a Terrén, 2007) mostra com immigrants que, en arribar a EUA només es perceïen a si mateixos en termes locals, van començar a descriure's en termes nacionals (com "xinesos" o "italians") quan van notar que se'ls perceïa com a tals. Portes i MacLeod (1996) han mostrat el mateix respecte a l'ús de categories panètniques o supranacionals (com "hispanics" o "asiàtics"), insistint en les habilitats desenvolupades per aquests subjectes per transitar per un o altre tipus de categorització en funció del context en què han de definir-se. En definitiva, el que s'aprecia és que aquest procés (que es coneix com etnificació o etnogènesi, i que podria aplicar-se igualment a la identificació nacional) és més resultat de l'acceptació o reacció a un etiquetatge extern que resultat del desenvolupament endogen i individual d'un sentiment.

3. Aculturació selectiva: es produeix un acoblament de la segona generació dintre de la comunitat coètnica, que alhora dona suport a mares i pares, evita la pèrdua de la llengua i dels valors originaris, i sustenta la trobada generacional. Aquestes situacions es caracteritzen per l'absència de conflicte intergeneracional, la presència de xarxes amistoses nacionals i el bilingüisme ple de la infantesa. Els autors s'inclinen per aquest tipus d'incorporació en les societats de recepció i insten perquè les polítiques governamentals la promoguin, ja que reafirmen la importància dels llaços transnacionals amb la cultura materna i la pàtria, com a facilitadora de la mobilitat ascendent. Aquest tipus d'inserció és més comuna entre famílies amb nivells acadèmics elevats, xarxes enfortides i àmplia capacitat per a gestionar recursos entre les comunitats. La participació transnacional materna, paterna i infantil facilita l'aculturació selectiva de la generació jove. No obstant això, altres investigadores, com Levitt i Glick (2004), plantegen que aquesta transnacionalitat depèn de l'origen socioeconòmic familiar. En els seus estudis, demostren que la joventut de les capes mitjanes és més propensa a mantenir vincles transnacionals, efecte dels llaços sostinguts per la primera generació, amb la qual cosa es promou una identitat juvenil més flexible i canviant. A pesar de la indiscutible necessitat d'aquests tipus d'adaptacions "selectives", en la pràctica s'observen les dificultats per a desenvolupar-la, tant per les debilitats pròpies del col·lectiu nacional, com pels desavantatges que el propi entorn no perdona.

Portes, Fernández Kelly i Haller (2006: 14) parlen de la importància de les variables identitàries pel que fa a la mobilitat social. Segons el seu estudi, els estudiants que pertanyen a minories tendeixen a tenir èxit escolar amb més freqüència quan se senten arrelats a la família i/o comunitat i fracassen quan se senten desarrelats. A més, aquests autors creuen que l'estàndard a què aspiren els pares i les mares immigrants per als seus fills i les seves filles en termes de mobilitat social és que arribin a tenir el nivell de vida de la classe mitjana de raça blanca: "Les diferències en la classe social de la qual es procedeix, en els fenotips racials i en els contextos de recepció, tenen una importància decisiva en els recursos amb els quals poden comptar les famílies immigrants".

La investigació recent sobre el capital social i el transnacionalisme (Levitt i Glick Schiller, 2004; Glick Schiller i Fouron, 2002; Vertovec, 2003, 2004; Portes, Guarnizo i Landolt, 1999) ha qüestionat els supòsits de la teoria assimilacionista de l'aculturació lineal. Moltes famílies immigrants -i sobretot els seus fills i les seves filles- poden arribar a desenvolupar trajectòries positives d'incorporació mantenint i no necessàriament renunciant a les identitats d'origen (encara que tampoc, en realitat, segueixen sent exactament les de l'origen). Per a alguns d'aquests estudis, conservar una determinada identitat conforme a una comunitat ètnica o immigrant pot facilitar enormement en alguns casos la incorporació a la societat de destinació (Portes i MacLeod, 1996; Waters, 1999; Zhou i Bankston, 1998). En aquesta línia d'investigació, s'ha mostrat repetidament durant l'última dècada que la conservació de sentiments d'identitat intensament relacionats amb els països d'origen o amb les comunitats ètniques recreades en destinació, no només es manté mentre dura l'enviament de remeses o mentre dura la inseguretat de l'arribada i es precisen amb urgència xarxes de suport. Contra el que sosté la tesi clàssica, amb el temps, aquests sentiments i activitats no es van diluint necessàriament en proporció directa a la integració dels immigrants en la societat d'acollida. Aquests vincles no s'afebleixen, ni es perden entre aquells que duen més temps o entre els seus descendents; més aviat es mantenen, però amb intensitats i components molt variables. El panorama de la continuïtat cultural i afectiva amb les identitats d'origen és molt més complex del que semblava: no necessàriament viuen més transnacionalment els que viuen més aferrats a comunitats ètniques en destinació, ni hi viuen més quan acaben d'arribar, ni els patrons que s'observen en alguns grups en uns llocs es reproduïen tal qual en altres (Portes, 2003; Morawska, 2003, 2004; Faist, 2000, 2004; Levitt *et al.*, 2003; Terrén, 2007).

1.2.3. Referència a la qüestió legal i competencial

*La qüestió legal*³⁶

En aquest apartat, fem una breu aproximació als aspectes legals que emmarquen la situació de la immigració. El 1995, Cachón, en el seu article "Marco institucional de la discriminación y tipos de inmigrantes en el mercado de trabajo en España", va detallar els efectes discriminatoris de, l'aleshores, Llei d'estrangeria de 1985. Aquí no és el lloc per emular aquell treball, tasca que implicaria tota una recerca però, sens dubte, considerem que les formes amb què el règim jurídic afecta les condicions d'assentament dels joves i de les joves i de les seves famílies tindrà conseqüències notables sobre les trajectòries socials a curt i a llarg termini. A tall introductori, podem pressuposar una elevada diversitat de situacions entre aquests joves amb base a la doble condició de joves i d'immigrants. En primer lloc, per la condició d'immigrant: a) per la situació jurídica a Espanya (joves amb situació regular a Catalunya; joves amb situació irregular a Catalunya; b) per la relació amb l'acte migratori (Joves immigrants; Joves fills i filles d'immigrants), i c) per l'origen geogràfic (joves d'origen europeu; joves d'origen africà; joves d'origen sud-americà; joves d'altres orígens). En segon lloc, per la fragmentació de condicions de joventut a partir del: a) gènere; b) classe social; c) grup d'edat, i d) adscripció a subcultures juvenils, etc.

El règim jurídic vigent a Espanya sobre estrangeria l'estableix la Llei orgànica d'estrangeria (LOE) i el Reglament que la desenvolupa (RLOE). La Llei orgànica d'estrangeria és un text compost per diverses lleis: Llei orgànica 4/2000, de l'11 de gener sobre *Drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social*, després de la seva modificació per la Llei orgànica 8/2000, de 22 de desembre, Llei orgànica 11/2003, de 29 de setembre sobre mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers, i per LO 14/2003, de 20 de novembre. El Reglament d'aplicació administrativa va ser aprovat per Reial decret (RD) 2393/2004, de 30 de desembre.

Règim general: extracomunitaris

En primer lloc, respecte al règim d'estrangeria, s'ha de fer referència al règim general per a ciutadans extracomunitaris, és a dir, no ciutadans de la Unió Europea. Als nacionals de tercers Estats (no comunitaris), se'ls aplica el règim general d'estrangeria, desenvolupat per la LO 4/2000, d'11 de gener sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. Aquesta llei ha estat objecte de diverses modificacions (una l'any 2000 i dues l'any 2003). La modificació de l'any 2000 va ser sotmesa a recurs d'inconstitucionalitat, el qual ha estat resolt pel Tribunal Constitucional en la recent sentència de 7 de novembre de 2007.

Aquesta Llei orgànica ha estat desenvolupada pel Reial decret 2393/2004, de 30 de desembre (el Reglament d'estrangeria). Respecte a què trobem regulat en aquest règim general, destaquem:

1. Drets, concretament: drets polítics, educació, reagrupament familiars, sanitat, tutela judicial... La Llei d'estrangeria pretén equiparar els immigrants als ciutadans espanyols per afavorir la seva integració en la societat. Per aquest motiu, els reconeix i garanteix els principals drets humans, al mateix temps que adquireixen els mateixos deures. La Llei dona als estrangers arribats a Espanya els mateixos drets i llibertats que el títol I de la Constitució reconeix als espanyols i els obre l'accés als serveis i a les prestacions socials bàsiques i a l'educació, deure i dret per als menors de 18 anys en l'ensenyament bàsic obligatori. No obstant això, s'ha d'assenyalar que només els estrangers legals poden accedir a tots els nivells de l'educació no obligatòria i poden, a més, dedicar-se a ensenyar i a desenvolupar investigacions científiques. Els serveis d'urgència de l'assistència sanitària són també per a tots els estrangers, però de la resta només poden gaudir-ne els ciutadans espanyols i els immigrants inscrits en el padró d'un municipi. Cal destacar que els menors i les embarassades sí que tenen accés a una assistència sanitària total. Els estrangers residents a Espanya tenen dret a circular lliurement pel territori i a triar el lloc de residència, així com a votar en les eleccions municipals si, recíprocament, en el seu país d'origen es permet el vot als espanyols. Els estrangers tenen dret a la tutela judicial efectiva, de la qual disposen per a recórrer els actes i les resolucions administratives que els afectin.³⁷

36 Volem agrair la col·laboració en aquest apartat de Diana Marín, professora de dret públic de la Universitat Rovira i Virgili.

37 Recordem que tots els actes administratius referents als estrangers són recurribles, excepte l'expulsió preferent. Qui no tinguin recursos econò-

2. Respecte a l'entrada al territori espanyol, en primer lloc, es destaca la importància dels visats i del règim de dret comunitari de visats (trobem el llistat de països inclosos/exclusos per a períodes inferiors a 3 mesos en el Reglament europeu 539/2001, també modificat en diverses ocasions). En segon lloc, també és important l'Ordre PRE/1282/2007, de 10 de maig, sobre mitjans econòmics que han d'acreditar els estrangers per entrar a Espanya, que preveu com s'acredita que un estranger té els recursos suficients per entrar i romandre en el territori espanyol, i com s'ha de desenvolupar, de manera recent, la famosa "carta d'invitació" que trobem a l'Ordre PRE/1283/2007, de 10 de maig, per la que s'estableixen els terminis i requisits per a l'expedició de la carta d'invitació de particulars a favor d'estrangers que pretenguin accedir al territori nacional per motius de caràcter turístic o privat.

En tercer lloc, la LO 4/2000 reconeix els drets a la vida en família i a la intimitat familiar. En referència a les reagrupacions, cal destacar quina persona pot ser reagrupada: a) cònjuge; b) fills del reagrupant i/o del cònjuge si són menors de 18 anys o incapacitats i no casats; c) menors de 18 anys o incapacitats si el resident n'és el representant legal, i d) ascendents del reagrupant o del cònjuge al seu càrrec i si existeixen raons per fer-ho. Per evitar les reagrupacions en cadena, el règim normatiu indica que els reagrupats han de tenir els permisos de residència i treball independents al seu reagrupant per poder reagrupar. En el cas de violència domèstica i ordre judicial a favor, les persones reagrupades obtindran residència independent del cònjuge reagrupant maltractador. Els requisits del reagrupant són els següents: a) acreditar vincles familiars vàlids en dret respecte als fills menors de 18 anys, ascendents i cònjuge; b) còpia del passaport; c) còpia de l'autorització de residència o treball renovada o sol·licitud de renovació; d) acreditar treball o recursos econòmics suficients per a la família (a criteri de l'Administració), i e) justificar la disposició d'habitatge adequat a les necessitats del reagrupant i familiar mitjançant informe de l'ajuntament o acta notarial. Per últim, és necessari tenir en compte els requisits del reagrupat: a) sol·licitud de visat en el país d'origen a l'ambaixada o a consuls; b) passaport; c) no tenir antecedents penals; d) autorització de residència del reagrupant, i e) certificat mèdic.

3. Respecte a l'estada, residència i treball, s'identifiquen les següents situacions: a) situació d'estada: no superior a 90 dies; b) autoritzacions de residència i treball temporals: 1 any prorrogable a altres dos períodes de dos anys. Per treballar per compte propi o bé per compte aliè;³⁸ c) autoritzacions de residència permanent. Després d'haver residit a Espanya cinc anys, l'autoritza a residir en territori espanyol indefinidament i a treballar en igualtat de condicions que la resta de treballadors i treballadores; d) autoritzacions per residir i treballar de durada determinada. S'atorguen per al desenvolupament de determinades activitats. Un cop finalitza el període, la persona ha de retornar al seu país, i e) autoritzacions a estudiants. Permeten romandre a Espanya en situació d'estada per a la realització de cursos, estudis, treballs d'investigació o formació. La durada és igual a la del curs en què s'estigui matriculat. No habilita per treballar, tot i que es pot autoritzar a treballar a temps parcial.

Règim comunitari

Als nacionals dels estats membres de la UE i de l'AELE (Acord sobre l'Espai Econòmic Europeu), i als seus familiars, tinguin l'origen que tinguin (únicament determinats vincles familiars: cònjuge, parella registrada, fills i ascendents) se'ls aplica el règim comunitari. A Espanya, l'entrada i la permanència es troba regulada en el RD 240/2007, del 16 de febrer. A més, tenim les Instruccions del Ministeri de Treball i Assumptes Socials per a la seva aplicació. S'ha de fer menció de Bulgària i Romania, països per als quals encara, 2008, no ha entrat en vigor la lliure circulació³⁹.

mics suficients tindrà assistència jurídica gratuïta en els procediments administratius o judicials que els puguin negar l'entrada a Espanya, la seva devolució al país d'origen o la seva expulsió, i en les sol·licituds d'asil. A més, disposaran d'un intèrpret quan no coneguin l'espanyol. Per la seva banda, els estrangers residents tindran dret a l'assistència jurídica gratuïta en les mateixes condicions que els espanyols en qualsevol tipus de litigi.

38 Respecte als criteris de renovació de les diferents autoritzacions, s'ha d'indicar que malgrat ja tenir permís de residència i treball, les persones estrangeres tenen l'obligació de treballar un mínim (6 mesos en el permís inicial, 12 mesos en les renovacions).

39 S'ha d'indicar que en aquests darrers casos tot i tenir dret a la lliure circulació com a persones membres de la UE, se'ls ha aplicat una moratòria en termes de treball. Així, malgrat que tenen dret a treballar lliurement per compte propi, per fer-ho per compte aliè és necessari que demanin un permís. Aquesta moratòria ha de finalitzar l'1 de gener de 2009, encara que es podria renovar un any més —com a molt— la lògica que ha fet servir Espanya en situacions prèvies en altres moratòries fa pensar que no es renovarà.

L'obtenció de la nacionalitat espanyola

La nacionalitat espanyola es pot adquirir de forma originària, per residència i de forma derivativa (dret d'opció, possessió d'estat, carta de naturalesa o residència). Les normes estan contingudes al Codi Civil espanyol, art. 17 a 26, a la Llei de Registre Civil i al Reglament del Registre Civil, així com a convenis internacionals de doble nacionalitat amb diferents països. També tenim unes recents instruccions de la Direcció General de Registres i Notariat molt interessants en matèria de nacionalitat.⁴⁰

Les condicions⁴¹ per obtenir la nacionalitat espanyola, segons els diferents supòsits més habituals, són:

1. Nacionalitat originària. La que la persona adquireix en el moment del naixement. Són espanyols d'origen les persones següents: a) els nascuts de pare o mare espanyols; b) els nascuts a Espanya, quan siguin fills de pares estrangers, si un dels pares ha nascut també a Espanya (tret dels fills de diplomàtics); c) els nascuts a Espanya de pares estrangers si ambdós no tenen nacionalitat (apàtrides) o si la seva legislació no atribueix cap nacionalitat a l'infant, i d) els nascuts a Espanya si es desconeix qui són els pares. Es consideren nascuts a territori espanyol els menors d'edat dels quals el primer lloc d'estada conegut és el territori espanyol.
2. Nacionalitat per residència. (Codi Civil, art. 22). Per a la concessió de la nacionalitat per residència cal que la residència hagi estat legal i continuada, i que hagi durat, almenys, 10 anys. En el cas de les persones que hagin obtingut asil o refugi serà suficient el transcurs de 5 anys. D'altra banda, s'exigeixen 2 anys en el cas de nacionals de països iberoamericans, d'Andorra, de Filipines, de Guinea Equatorial i de Portugal, o als sefardites. També, el període de residència es redueix en els casos següents: a) un any per als nascuts a Espanya; b) un any per a qui hagi estat subjecte legalment a tutela, guarda o acolliment d'una persona o institució espanyola durant dos anys consecutius, fins i tot si continués en aquesta situació en el moment de realitzar la sol·licitud; c) un any de residència legal i continuada per als cònjuges d'espanyols, sempre que no estiguessin separats legalment o de fet; d) un any per a qui no va exercir dins el termini el dret a adquirir la nacionalitat per opció; e) un any al vidu o a la vídua d'espanyol, si en el moment de produir-se la defunció no es trobaven separats de fet o judicialment; f) un any al nascut a l'estranger, fill de pare o de mare o nét d'avi o d'àvia originàriament espanyols, i g) els naturals dels països iberoamericans no tenen l'obligació de renunciar a la seva nacionalitat d'origen per obtenir l'espanyola, ja que se'ls reconeix el dret a posseir la doble nacionalitat.

Tanmateix, existeixen altres mecanismes, menys importants quantitativament pel nombre d'estrangers que s'acullen a aquesta fórmula i que no interessa detallar en profunditat, però que són útils de conèixer: a) *nacionalitat per opció*, per a persones que estiguin o hagin estat subjectes a la pàtria potestat d'un espanyol. Aquesta opció deixar de ser possible quan l'interessat compleix 20 anys d'edat; b) *nacionalitat per carta de naturalesa*, via excepcional per raons d'interès públic o humanitari, per exemple, l'acord adoptat pel Consell de Ministres de 12 de març de 2004, pel qual s'aprovà la concessió de la nacionalitat espanyola a les víctimes i familiars directes de l'atemptat ocorregut a Madrid el dia 11-3-04;⁴² c) *nacionalitat per possessió d'estat*, la possessió i la utilització continuada de la nacionalitat espanyola durant almenys 10 anys, amb bona fe i basades en un títol inscrit al Registre Civil, és causa de consolidació de la nacionalitat tot i que s'anul·li el títol que la va originar; d) *nacionalitat amb valor de simple presumpció*, aquesta possibilitat es preveu per als nascuts a Espanya de pares estrangers si la legislació nacional dels països dels pares no els transmeten la nacionalitat, fet pel qual, abans de ser apàtrides, la legislació espanyola els concedeix la nacionalitat amb valor de simple presumpció.

40 Instrucció de 28 de març de 2007, de la Direcció General de Registres i del Notariat, sobre competència dels registres civils municipals i altres regles relatives als expedients de declaració de nacionalitat espanyola amb valor de simple presumpció. Entre d'altres, ens ajuda a clarificar quan el fill d'estrangers que neix a Espanya pot adquirir la nacionalitat espanyola, ja que la llei nacional dels seus pares no se li transmet. Instrucció de 26 de juliol de 2007, de la Direcció General dels Registres i del Notariat, sobre la tramitació de les sol·licituds d'adquisició de la nacionalitat espanyola per residència. La nacionalitat per residència, a banda del compliment de la residència legal i continuada durant certs períodes de temps, a més requereix que en l'expedient es demostrï bona conducta cívica i suficient grau d'integració a la societat espanyola. Aquesta Instrucció pretén clarificar una mica aquests conceptes.

41 La normativa aplicable està recollida en: a) articles 11.1r, 2n i 3r de la Constitució espanyola; b) articles 17 a 28 del Codi Civil; c) articles 1, 2, 15, 16, 18, 63 i 67 de la Llei del Registre Civil de 8 de juny de 1957, i d) decret de 14 de novembre de 1958, pel qual s'aprova el Reglament del Registre Civil: articles 220 a 337.

42 RD 453/2004, de 18 de març, BOE núm. 70, de 22-03-04.

Al llarg de la recerca, hem considerat en diferents apartats les conseqüències de l'ordre jurídic sobre els i les joves d'origen immigrant. Destaquem en l'apartat 5.2.4. les conseqüències dels condicionants jurídics del procés de reagrupació sobre l'accés al treball. D'altra banda, en el 6.2.2. es poden trobar les principals regularitats observades amb relació a aquests joves i l'accés a la ciutadania i als recursos que comporta.

Competències en matèria d'immigració. Especial referència a l'àmbit local

Atès el marc de competències a l'Estat espanyol en matèria d'estrangeria, existeixen diversos nivells en la gestió dels fluxos migratoris, la prestació de serveis, l'aplicació de sancions... La figura següent resumeix les competències a nivell estatal i autonòmic. La funció principal, en l'àmbit estatal, és l'autorització de permisos de treball i residència, i el control de les fronteres. A nivell autonòmic, existeix, com tindrem ocasió d'observar en els pròxims capítols, un important desplegament de polítiques d'integració sota el Pla de Ciutadania i Immigració (2005-2008). L'abast d'aquest pla es troba ara en procés de revisió, en particular perquè l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006 preveu ampliar la participació de la Generalitat en les decisions de l'Estat sobre contingents, competències en les accions d'acollida i tramitació i resolució de permisos de treball inicials.

Figura 3. Marc de desenvolupament dels serveis a la immigració

<p>Àmbit estatal:</p> <hr/> <p><i>Àmbit normatiu:</i> Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, modificada per les lleis orgàniques 8/2000, de 22 de desembre; 11/2003, de 29 de setembre, i 14/2003, de 20 de novembre i l'aprovació d'un reglament per a la seva execució, Reial decret 2393/2004, de 30 de desembre.</p> <p><i>Àmbit competencial:</i> Competència d'estrangeria, entesa com a gestió de fluxos, exclusiva de l'Estat (autoritzacions de residència i treball, competències en el control de fronteres...)</p>
<p>Àmbit de Govern autonòmic:</p> <hr/> <p><i>Àmbit normatiu:</i> Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008. Secretaria per a la Immigració del Departament d'acció Social i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya. Decret 188/2001, de 26 de juny, dels estrangers i la seva integració social a Catalunya</p> <p><i>L'Estatut d'Autonomia de Catalunya (2006) preveu:</i> — Ampliar la participació de la Generalitat en les decisions de l'Estat sobre contingents — Competències en les accions d'acollida. — Tramitar i resoldre permisos de treball inicials</p>

Font: Elaboració pròpia.

La recepció de fluxos migratoris implica, per a les institucions públiques especialment en l'àmbit local, la necessitat de posar a l'abast de nous segments de població els recursos i serveis públics però, a més a més, suposa haver de donar resposta a una major complexitat i diversificació de demandes i necessitats. No només per la diversitat d'una població amb orígens culturals diversos sinó, sobretot, per la major diversitat de situacions legals, estructures familiars, competències lingüístiques i condicions laborals i condicions socioeconòmiques que el fenomen migratori afegeix en el si de la ciutadania local.

La reflexió, sobre la relació entre governs municipals i immigració està donant lloc a diferents informes i anàlisis de la situació (Solà-Morales, 2006; Samper, Alcalde i Moreno, 2006; Guillot, 2003; Nadal, Oliveres i Alegre, 2002). Concretament, s'observa un augment de la complexitat de les demandes i necessitats dels usuaris, destacat pel personal tècnic i pels treballadors i treballadores municipals de primera línia, que ha impulsat molts ajuntaments a desenvolupar actuacions destinades a garantir l'accessibilitat de la població nouvinguda als serveis públics, així com la capacitat d'aquests serveis per donar resposta a les necessitats específiques que planteja aquest col·lectiu (Samper, Alcalde i Moreno, 2006). Es tracta d'accions dirigides a l'adaptació dels serveis municipals davant les noves realitats de la ciutadania, en aquest cas, davant les noves realitats derivades del fenomen migratori. Mitjançant aquestes actuacions, s'espera proporcionar una millor acollida i unes millors oportunitats d'integració a la població estrangera, atenuant els possibles processos de segregació i discriminació que poden sorgir. En aquestes mesures hi participen:

— Àmbit de les diputacions: Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania

— Àmbit comarcal: Plans territorials de ciutadania i immigració

— Àmbit local: Plans territorials de ciutadania i immigració

El rol dels ajuntaments en matèria immigratòria és limitat en un sentit legal, en particular amb relació a les concessions de permisos de treball i residència dels estrangers, així com amb relació a la gestió de fronteres i a l'aplicació de les disposicions sobre immigració irregular. Només l'Estat espanyol disposa d'aquestes competències. Tot i així, els governs autonòmics i locals veuen reconeguts en el *títol 1 de la Llei d'estrangeria 4/2000 sobre drets i llibertats dels estrangers* —modificada per les lleis orgàniques 8/2000, 11/2003, 14/2003 i el seu reglament aprovat pel Reial decret 293/2004— un paper actiu en l'aplicació efectiva de la Llei. A tal efecte, la Generalitat de Catalunya ha creat una normativa catalana específica, el Decret 188/2001 dels estrangers i de la seva integració social a Catalunya.⁴³

Algunes consideracions respecte a les competències de l'Administració local són les següents:

— Les competències són reduïdes malgrat que és l'Administració més implicada en la gestió del fet migratori.

— Existeix un ampli nombre de competències delegades molt rellevant des de la perspectiva de la integració educativa i socioeconòmica: promoció de l'habitatge, gestió primària de la salut, gestió dels centres municipals educatius (escola bressol o escoles d'adults) o accés amb igualtat de condicions als serveis socials.

— Una competència que s'està mostrant clau és la gestió del padró municipal (via d'accés a determinats serveis per a les persones amb situació administrativa irregular, i eina de planificació de serveis).

— Finalment, destaquem el fet de certificar l'adequació de l'allotjament dels candidats a reagrupar i els informes destinats als permisos de residència per a l'arrelament.

Les actuacions que han promogut les administracions locals es poden agrupar, en el marc del Pla de Ciutadania i Immigració de Catalunya (2005-2008), en tres grans categories: les accions d'acollida, les que promouen la igualtat d'accés als serveis i les que estan orientades a l'acomodació, és a dir, a la millora de la convivència i la gestió de la diversitat en l'espai públic.⁴⁴ Precisament, aquestes tres tipologies d'actuació guien la nostra anàlisi de l'oferta de polítiques orientades a la població jove d'origen immigrant (capítol 4).

43 Els darrers anys han suposat canvis i avenços en les competències per a la gestió de la immigració. No obstant això, l'abast temporal d'aquesta recerca limita la incorporació i l'anàlisi d'aquests canvis.

44 Segons Samper, Moreno i Alcalde (2006) l'experiència local acumulada durant els últims anys proporciona suficients elements per a una reflexió sobre les diferents estratègies de normalització dels serveis municipals engegades pels ajuntaments. En concret, hi ha quatre àrees en què l'arribada de població estrangera ha tingut un impacte especialment destacat: les oficines d'atenció al ciutadà i d'empadronament, els serveis de salut, els serveis educatius i els serveis de formació ocupacional. D'acord amb aquestes autores (2006: 102), "els governs locals es troben fortament condicionats i restringits pel marc legal vigent en matèria d'estrangeria, per les febleses de l'Estat del benestar i la insuficiència de recursos per fer polítiques redistributives. Però, sobretot, els ajuntaments es veuen exceditats per les dinàmiques socials de discriminació, estigmatització i segregació (...) Davant la centralitat d'aquestes dinàmiques que escapen a la regulació pública, el paper dels ajuntaments només pot ser de sensibilització. Es fa palesa, així, la capacitat de gestió limitada de les polítiques locals sobre el procés d'integració".

2. Metodologia⁴⁵

2.1. Introducció

Estudiar en l'actualitat les necessitats i demandes de les persones joves d'origen immigrant equival a indagar sobre una situació molt heterogènia i en la que la primera qüestió és distingir entre les característiques de les persones immigrants arribades a Catalunya per decisió pròpia i les dels grups, també diversos, de joves fills i filles d'immigrants que comencen a emancipar-se de les seves famílies. D'acord amb el marc teòric precedent, portem a terme aquesta tasca tractant de distingir entre aquells que han migrat per decisió pròpia cercant millorar les seves condicions de vida i treball, per una banda, i els fills i les filles d'immigrants, per una altra. Segons els diferents moments o les diferents etapes vitals dels fills i de les filles de persones immigrants, hem distingit entre les que han viscut el procés d'escolarització complet a Catalunya i les que, per les seves condicions en el procés de reagrupació familiar, s'han incorporat tardanament als processos d'escolarització.

El disseny metodològic d'aquesta recerca s'insereix en el marc general d'una estratègia qualitativa que té la finalitat de comprendre tant les necessitats i demandes de la gent jove d'origen immigrant com l'atenció que les autoritats públiques fan a aquestes necessitats i demandes. En el marc d'aquesta estratègia, el nostre disseny ha optat fonamentalment per tècniques de producció d'informació de caire qualitatiu: entrevistes en profunditat, entrevistes biogràfiques, grups de discussió i observació directa no participant i anàlisi documental. Tot i que la major part de la nostra recerca ha seguit una orientació qualitativa, hem considerat oportú complementar aquesta anàlisi amb diferents tractaments quantitius a fi i efecte d'obtenir una millor representació de la realitat objecte d'estudi.

Previ a una explicació més detallada, el resum (de les tècniques emprades, de quines han estat les principals i de quin ha estat el volum d'informació recollit) es presenta en la següent figura:

Figura 4. Resum de la metodologia i del treball de camp

Situació general de Catalunya	Anàlisi bibliogràfic i d'informes previs			
	Anàlisi de la legislació			
Situació municipal	Anàlisi estadística de fonts secundàries referents a les característiques del territori i de la població juvenil d'origen immigrant			
	Anàlisi estadística de l'Enquesta de participació, política i joves (2006), amb una àmplia mostra del col·lectiu immigrant			
Profundització en la situació municipal	Anàlisi dels plans locals de joventut i dels plans de ciutadania i d'immigració de 10 municipis			
	Entrevistes amb 10 tècnics i tècniques de joventut i d'immigració d'aquests municipis			
Sobre necessitats i demandes	Municipi 1	Municipi 2	Municipi 3	Municipi 4
	16 entrevistes a joves usuaris. 4 a cada municipi			
	12 grups de discussió amb joves usuaris. 3 a cada municipi			
	4 grups de discussió amb responsables dels serveis. 1 a cada municipi			
Anàlisi de la tipologia de serveis i recursos disponibles i del seu funcionament	10 entrevistes biogràfiques. 2-3 a cada municipi			
	16 equipaments de formació, treball, lleure i cultura i esports. 4 a cada municipi			

Font: Elaboració pròpia.

⁴⁵ Els objectius generals i les pautes principals del disseny metodològic d'aquesta recerca parteixen d'una proposta de l'Observatori Català de la Joventut (Secretaria de Joventut de la Generalitat de Catalunya). Conjuntament, responsables de l'OCJ i l'equip de recerca van consensuar el disseny final que va donar lloc a la implementació de la recollida i el tractament de la informació que detallam en aquest capítol.

2.2. Acotació territorial

L'àmbit territorial de l'estudi és Catalunya. Atesa l'orientació qualitativa de la recerca, s'ha cercat una representació estructural de 10 casos municipals en una primera fase, i 4 en una segona fase. Així, tot prenent en consideració els set àmbits del Pla territorial, es va triar el municipi com a unitat territorial per a la realització del treball de camp. Aquests municipis constitueixen els "casos" del nostre estudi. Cada "cas" s'ha seleccionat d'acord amb criteris preestablerts. Concretament, en l'elecció dels municipis s'han pres com a variables d'homogeneïtat l'existència d'un pla local de joventut i la representació de població jove d'origen estranger; mentre que els criteris de variabilitat han estat la mida de la població i la diversitat geogràfica. En concret, la selecció dels municipis s'ha basat en 5 criteris específics: 1) àmbit geogràfic: selecció de municipis de les quatre províncies catalanes, tot tenint present la inclusió d'almenys un municipi de cadascun dels set àmbits del Pla territorial de Catalunya, considerant diferents entorns (rurals, urbans, costaners); 2) mida del municipi: a) petits: menys de 10.000 habitants; b) mitjans: entre 10.000 i 100.000 habitants; c) grans ciutats: més de 100.000; 3) percentatge de població estrangera igual o per sobre de la mitjana catalana (13,5% de població amb nacionalitat estrangera; 14,8% de població d'origen estranger (Idescat, 2007); 4) diversitat en les principals regions d'origen de la població estrangera; 5) existència de plans locals de joventut.

Tenint en compte els esmentats criteris, l'anàlisi s'ha desenvolupat als 10 municipis següents:

Quadre 2. Característiques dels municipis analitzats

Àmbit del pla territorial	Municipi (*)	Tamany del municipi	Percentatge de població jove d'origen estranger
Camp de Tarragona	Municipi 1	Gran	32,2%
Comarques Gironines	Municipi 2	Mitjà	45,9%
Comarques Gironines	Municipi 3	Petit	30,9%
Àmbit de Ponent	Municipi 4	Petit	49,7%
Alt Pirineu i Val d'Aran	Municipi A	Petit	31,1%
Camp de Tarragona	Municipi B	Mitjà	32,3%
Àrea Metropolitana	Municipi C	Mitjà	23,2%
Comarques Centrals	Municipi D	Mitjà	30,1%
Terres de l'Ebre	Municipi E	Mitjà	29,7%
Àrea Metropolitana	Municipi F	Gran	18,1%

(*) L'organització de grups de discussió, d'entrevistes biogràfiques i de visites a equipaments s'ha desenvolupat als municipis 1 a 4. L'anàlisi de plans locals i entrevistes amb tècnics s'ha desenvolupat als 10 municipis.

Font: Padró continu. Idescat, 2007.

Així, a partir dels 10 municipis en què s'ha desenvolupat el treball de camp, s'ha efectuat una selecció d'una submostra de quatre municipis per fer un treball de camp de major profunditat. Aquests municipis tenen un percentatge de població d'origen immigrant igual o superior a la mitjana del seu àmbit territorial, i s'ha intentat cercar una composició equilibrada dels diferents volums de població.⁴⁶

46 Respecte al volum de població dels municipis, es va plantejar la conveniència d'introduir a la mostra algun altre municipi amb major component urbà (per exemple, de l'Àrea Metropolitana de Barcelona) i fins i tot algun barri de la ciutat de Barcelona. Un dels grans problemes per a estudiar la provisió de serveis a la població immigrant és la baixa entropia de qualsevol unitat d'anàlisi, barri o ciutat, si no consideréssim l'Àrea Metropolitana de Barcelona en conjunt. A més, estudiar la complexa realitat d'una ciutat o conurbació de milions d'habitants hauria consumit els recursos que hem pogut destinar a l'estudi amb més profunditat d'aquestes altres realitats municipals. Hem optat, doncs, per cercar una major representació de realitats *a priori* menys estudiades i menys conegudes que l'Àrea Metropolitana, i especialment Barcelona. Tanmateix, si en un primer moment dels processos migratoris recents són les grans àrees urbanes les principals receptors d'immigració, en els darrers anys hem pogut assistir a una major extensió al conjunt del territori dels processos migratoris, fet pel qual és especialment interessant estudiar altres zones geogràfiques que, a més, estan superant en taxes de població estrangera les que s'observen a l'Àrea Metropolitana.

El treball de camp s'ha desenvolupat en col·laboració amb els responsables municipals de joventut dels diferents ajuntaments. En tots els casos, s'ha demanat autorització formal per a la realització del treball de camp. Hem trobat una bona disposició tant dels responsables polítics com dels responsables tècnics en la recollida d'informació i en l'organització d'entrevistes, les visites a equipaments i l'organització de grups de discussió⁴⁷.

Hem de destacar que als municipis més petits la tasca de recollida d'informació ha estat molt més senzilla i ràpida que als municipis més grans, pel major coneixement que hem constatat que hi ha entre els diferents responsables de joventut i d'immigració dels ajuntaments, així com un contacte més directe amb els directors d'equipaments i les associacions locals. En canvi, resulta més complicat extraure una visió completa dels municipis més grans, ja que hi ha una major divisió del treball, moltes més àrees i divisions departamentals, major rotació de càrrecs i un gran nombre d'equipaments, associacions i actuacions concretes en matèria de joventut i immigració.

2.3. Unitats d'anàlisi, unitats d'observació i tècniques de recollida d'informació

2.3.1. Quadre resum de les tècniques de recollida d'informació

Quadre 3. Resum de les tècniques de recollida d'informació

Tècnica de recollida d'informació	Unitat d'anàlisi	Unitat d'observació	Detall de les unitats d'observació	Objectiu principal	Dimensions de l'anàlisi
Recollida d'informació sobre els joves i les joves d'origen immigrant					
Grups de discussió	Necessitats i demandes dels joves i de les joves d'origen immigrant Considerem tres tipologies de joves d'origen immigrant: Grup 1. Joves amb projecte migratori propi Grup 2. Joves fills d'immigrants nascuts a Catalunya o arribats en la infància Grup 3. Joves fills d'immigrants arribats després de la infància	Discursos produïts per 80 joves (40 homes i 40 dones) distribuïts en un total de 13 grups de discussió (inicialment se'n van planificar 12, 4 a cada territori).	Grup 1. 4 grups 29 participants (18 dones) edat: 24,4 anys País d'origen: Argentina (4), Bulgària (1), Marroc (5), Pakistan (2), Perú (1), Punjab (Índia) (3), Romania (8), Senegal (3), Veneçuela (2)	Observació directa dels discursos sobre necessitats i demandes de la població jove d'origen immigrant	Educació i formació Llengua Treball Habitatge Salut Participació Cohesió social Consideració addicional de la variable gènere.
			Grup 2. 4 grups 20 participants (9 dones) edat: 17,9 anys Gàmbia (2), Marroc (16), Romania (1), Ucraïna (1)		
			Grup 3. 4 grups 24 participants (10 dones) edat: 17,6 anys País d'origen: Bulgària (1), Colòmbia (2), Gàmbia (1), Índia (1), Marroc (8), Moldàvia (1), Romania (4), Senegal (3), Ucraïna (2), Xina (1)		
			Grup mixt: 1 grup 7 participants (3 dones) edat: 20,7 anys País d'origen: Costa d'Ivori (1), Marroc (4), Senegal (2)		

Continua a la pàgina següent.

47 Tot i així, en la nostra selecció de casos municipals amb elevades taxes de presència d'immigració hem constatat que diferents responsables municipals i d'associacions palesen un cert grau de saturació en l'atenció a investigadors.

Ve de la pàgina anterior.

Entrevistes biogràfiques	Les trajectòries d'arrelament a Catalunya dels joves d'origen immigrant	Entrevistes biogràfiques amb 10 joves	5 joves del grup 1 (2 homes i 3 dones) edat: 27,4 anys País d'origen: Marroc (1), Romania (1), Senegal (2) i Ucraïna (1)	Conèixer les pautes d'arrelament	Trajectòries escolars, laborals i residencials
	Considerem dues tipologies de joves Grup 1. Joves amb projecte migratori propi Grup 2. Joves fills d'immigrants nascuts a Catalunya o arribats en la infància		5 joves del grup 2 (4 dones i 1 home) edat: 21,4 anys País d'origen: Marroc (3), Uruguai (1) i Xina (1)		Idea de retorn i vincles amb el país d'origen Integració cultural i lingüística
Recollida d'informació sobre l'oferta de serveis					
Grups de discussió	Les característiques de l'oferta i demanda dels serveis a població d'origen immigrant	Discursos dels personal tècnic municipal	En total van participar-hi 21 tècnics/tècniques municipals	Valoració de l'actuació pública: (normalització, transversalitat, proactivitat, provisionalitat)	Emancipació Participació
Anàlisi documental	Polítiques, directius i actuacions municipals en matèria de joventut i immigració	Plans locals de ciutadania i immigració i plans locals de joventut Memòries d'activitat de les àrees de joventut	Plans locals de joventut (PLJ) i plans de ciutadania i immigració (PCI) de 10 municipis Memòries d'activitat de les àrees de joventut	Coneixement de les línies oficials d'actuació en matèria de joventut i immigració en l'àmbit local Valoració del personal tècnic de les polítiques locals	Educació, Cultura Treball, Habitatge Salut, Participació Cohesió Social Interculturalitat. Acollida Igualtat Acomodació
Entrevistes en profunditat		Personal tècnic de joventut	Entrevista en profunditat amb cada tècnic/a de joventut dels 10 municipis	Identificació de models d'actuació: Identitaris, de transició, mixtos	
Observació directa, no participant	Equipaments de serveis Quatre de tipologies d'equipaments a) formatius; b) educatius; c) culturals, i d) esportius	L'observació dels equipaments inclou: 1) visita guiada; 2) entrevista amb responsable; 3) entrevista amb usuari/usuària	4 equipaments formatius 4 equipaments educatius 4 equipaments culturals 4 equipaments esportius En total, 16 equipaments	Coneixement de les característiques des d'un punt de vista de l'oferta i la demanda dels serveis oferts a la població d'origen immigrant en l'àmbit municipal.	Acollida Igualtat Acomodació Punts forts Punts febles

Font: Elaboració pròpia.

2.3.2. Els joves i les joves d'origen immigrant: tipologies, demandes i necessitats

Hem considerat com a població objecte d'estudi per mitjà de les tècniques qualitatives els joves i les joves d'origen estranger entre 16 i 29 anys (legalment, en edat de treballar), excloent-ne els procedents de països més desenvolupats (OCDE) i permetent la participació de joves procedents de l'Est d'Europa, en tant que representen unes motivacions migratòries pròximes a les extracomunitàries i són un dels grups de major creixement en els darrers anys.

D'acord amb el marc teòric exposat en el capítol 1, considerem pertinent establir una tipologia d'immigració jove d'acord a la seva posició generacional a la societat catalana, és a dir, segons els tres grups que perfilàvem en l'apartat teòric. En el cas particular de Catalunya, no podem extrapolar directament les categories nord-americanes que dominen la literatura acadèmica en aquest tema, ja que la incorporació de les migracions extracomunitàries és recent i que els fills i les filles d'immigrants nascuts a Catalunya són una minoria que només s'ha començat a fer notablement visible en els centres d'educació primària. Per tant, en el cas de Catalunya resulta més productiu, atès el petit volum dels que podem considerar estrictament fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya, centrar-nos en aquells joves que han viscut processos de reagrupació familiar després de la infància i abans dels 18 anys, és a dir, que han vingut a Catalunya depenent dels pares i que, formalment, no hi poden desenvolupar una feina remunerada.

Específicament, la denominació que fem servir per classificar aquests grups és:

Grup 1 (G1). Joves amb projecte migratori propi⁴⁸

Grup 2 (G2). Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància⁴⁹.

Grup 3 (G3). Joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infantesa⁵⁰ i fins als 18 anys.

Tot i que d'altres agrupacions tenen un indubtable interès, com el gènere, el grup d'edat o el lloc d'origen, considerem que la classificació que proposem d'acord al moment d'arribada és bàsica des del punt de vista de la seva relació amb les administracions i els serveis públics. La nostra hipòtesi de treball és que aquestes tipologies de joves procedents de la immigració tindran una gran variabilitat amb relació a les següents dimensions:

- a) Trajectòria acadèmica (anys d'escolarització, nivell formatiu assolit, valoració del sistema educatiu, comparació amb la trajectòria dels pares/fills).
- b) Trajectòria laboral (sectors, empreses, tipus de contractes, valoració de la situació del col·lectiu al mercat de treball, comparació amb la trajectòria dels pares/fills).
- c) Variables identitàries o de pertinença al grup ètnic (adhesions associatives, religioses, culturals i folklòriques de la societat d'origen i de la societat catalana; idea de retorn) i competències lingüístiques.
- d) Valoració dels principals problemes d'inclusió social (persistència de la discriminació racial en la segona generació; la desigualtat i segmentació del mercat de treball; la consolidació d'una població marginada en alguns barris de les ciutats).
- e) Valoració de la seva situació social en tant que joves i valoració dels serveis públics oferts pel tercer sector als joves.

Al llarg del document analitzem les necessitats i demandes dels citats perfils de joves i les característiques de la provisió pública d'aquestes necessitats i demandes a través dels serveis públics. En els següents subapartats es detallen els mecanismes d'obtenció d'informació, tant des de la perspectiva dels joves com des dels serveis públics.

Grups de discussió i entrevistes biogràfiques amb joves d'origen immigrant⁵¹

Tal i com s'indica més amunt, el nostre objectiu va ser confeccionar grups de discussió amb tres perfils de joves. A més a més, vam considerar necessari incorporar alguns altres requisits en la formació dels grups. Concretament, els grups havien de tenir una composició equilibrada de les següents variables: a) sexe: s'havia de procurar un equilibri entre homes i dones; b) nacionalitat: representació dels principals orígens nacionals del municipi; c) nivell de formació: joves amb estudis primaris, secundaris i universitaris i d) emancipació: joves emancipats i no emancipats.

48 Resten exclosos els menors estrangers no acompanyats o sense referents familiars (MENA) i que vam considerar que reflecteixen una realitat social i unes demandes i necessitats específiques.

49 En el cas català, atesa la relativa novetat de les noves migracions extracomunitàries, considerem necessari no només circumscriure'ns als nascuts a Catalunya. Aquest grup resultava *a priori* massa reduït com per fer factible la realització de grups de discussió, especialment en els municipis més petits.

50 A efectes de delimitació de fronteres entre els grups situem el límit d'edat en els 10 anys per incloure l'arribada a Espanya en el marc de la infantesa.

51 Amb relació a la composició i les característiques demogràfiques dels participants en els grups de discussió i en les entrevistes biogràfiques, podeu consultar una síntesi al quadre 3 i el detall a l'annex 2.

La inclusió i la classificació dels individus per grups no ha estat fàcil, ni des del punt de vista de la classificació formal dels subjectes, ni en la seva execució pràctica⁵². Això ens ha portat a obtenir grups amb un perfil majoritari, no completament homogeni, de joves del Grup 1, Grup 2 i Grup 3. Atesa la casuística i l'heterogeneïtat de situacions entre les joves i els joves analitzats, considerem que és precisament durant l'anàlisi de la informació, tal i com acostuma a passar en el marc d'una recerca qualitativa, que aquestes categories s'acaben perfilant i contrastant la validesa. El fet és que les diferències estructurals entre joves van enriquir les converses en els grups de discussió. A continuació es comentaran les incidències més rellevants sobre els grups de discussió (formes de captació, perfils dels participants, avaluació de la sessió, etc.). Per orientar, al final es posa una nota global sobre el conjunt d'aquests factors (hi influeixen tant aspectes relatius a la gestió del grup, a la dinamització, com les capacitats dels participants per exposar les seves opinions).

Punts positius:

- S'ha aconseguit un grup nombrós i paritari de participants. 80 individus, 40 nois i 40 noies.
- Hi ha una àmplia diversitat d'orígens nacionals representats.
- El perfil de joves és "poc institucionalitzat".
- Els i les participants s'han mostrat molt interessats que es consideri la seva opinió.
- Participar en la recerca ha ajudat els joves i les joves a reflexionar sobre temes dels quals, en moltes ocasions, tenen un discurs poc elaborat.

Punts a tenir en compte:

- Alguns perfils han quedat subrepresentats, com les noies i nois d'origen xinès.
- La durada ha estat molt variable i en menys ocasions de les desitjables s'ha aconseguit una discussió autònoma entre els participants: la persona dinamitzadora ha hagut d'intervenir amb molta freqüència per promoure el diàleg.
- En els grups més petits (amb menys participants) s'ha observat un major debat i diàleg.
- Alguns participants tenien dificultats amb l'idioma, conseqüència força relacionada amb el perfil que es buscava en el grup de joves amb projecte migratori propi. Els seus discursos han quedat poc representats, tot i els esforços dels moderadors.
- La voluntat de captar les demandes específiques dels joves d'origen immigrant ha topat amb les seves limitades expectatives pel que fa a la possibilitat de sol·licitar-les a l'Administració, per la qual cosa, en molts moments, el dinamisme dels grups s'ha vist frenat amb respostes de "no sé", "sí", "no", signes evidents d'una manca d'autoreflexió en el tema corresponent.

Els participants s'han contactat de la manera següent: Grup 1, a través d'associacions, comerços ètnics i personal tècnic municipal; Grup 2, a través del personal tècnic municipal, d'associacions i de centres educatius; Grup 3, a través de centres educatius (instituts d'educació secundària, fonamentalment) i biblioteques municipals.

Les entrevistes biogràfiques tenen com a funció l'anàlisi de l'arrelament de les persones joves d'origen immigrant a Catalunya. Hem adoptat una mostra de 5 joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi (Grup 1) i 5 joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o arribats durant la infància (Grup 2). Aquestes entrevistes havien d'aprofundir en qüestions d'ordre subjectiu, com la qüestió de la identitat cultural i lingüística, el sentiment de pertinença, la idea de retorn, sense oblidar l'efecte de les condicions materials d'existència (trajectòries laboral, educativa i residencial) sobre aquestes construccions. Pel que fa al guió de l'entrevista, tal

52 Per exemple, en alguns podem trobar cònjuges joves arribats sota la fórmula de reagrupació familiar. La parella reagrupada, tot i ser major d'edat, tindria una situació jurídica pròxima al grup G3. De fet, els i les cònjuges joves arribats via reagrupació familiar poden tenir importants dificultats d'accés a un permís de treball, tal i com succeeix amb els fills i les filles que han arribat en règim legal de reagrupació. D'altra banda, si un jove immigrant de 19 anys arriba a Espanya i s'instal·la a casa dels seus pares (que han immigrat prèviament), l'hauré de considerar com a membre del Grup 1, tot i que gran part de la seva problemàtica i la forma com s'autoconsidera fa referència al Grup 3.

i com es pot observar en els annexos, tenia l'avantatge respecte als grups de discussió del tracte més directe i personal entre investigador/a i objecte d'estudi, la qual cosa en facilitava l'execució. Totes les entrevistes van ser realitzades als mateixos municipis on es van realitzar els grups de discussió.

2.3.3. Els serveis municipals adreçats a joves d'origen immigrant

Un cop hem detallat les tècniques de recollida d'informació relatives a les demandes i necessitats de la població jove d'origen immigrant, en el present apartat desenvolupem les tècniques adoptades per obtenir la perspectiva de l'oferta en la provisió dels serveis públics. Hem distingit tres nivells analítics per recollir-ne informació:

1. Polítiques, directrius i organització en la provisió de serveis municipals orientades a la població jove d'origen immigrant
2. L'oferta de serveis en els equipaments públics municipals com a unitats finalistes en la provisió
3. Els discursos del personal tècnic municipal implicats en la provisió de serveis.

Abordem cada nivell analític a través de diferents unitats d'observació i de diferents tècniques de recollida d'informació. Concretament:

Quadre 4. Unitats d'anàlisi i d'observació amb relació als serveis adreçats a la població jove d'origen immigrant

Unitat d'anàlisi	Unitats d'observació
Polítiques, directrius i organització municipals en matèria de joventut i immigració	Els plans locals de ciutadania i immigració i els plans locals de joventut Discursos de responsables de l'aplicació dels plans obtinguts a través d'entrevistes en profunditat
Actuacions concretes en matèria de joventut adreçades a la població jove d'origen immigrant	Memòries d'activitat de les àrees de joventut
L'oferta de serveis d'equipaments públics com a unitats finalistes en la provisió	Visites a equipaments de serveis formatius, laborals, culturals i esportius Discursos de les persones usuàries d'origen immigrant i de les responsables dels equipaments
Les característiques de l'oferta i la demanda dels serveis a població d'origen immigrant	Discursos del personal tècnic municipal obtinguts a través de grups de discussió

Font: Elaboració pròpia.

En primer lloc, hem desenvolupat una anàlisi documental a partir dels plans locals de joventut (PLJ), estudiant el grau de reconeixement en cada municipi de la mostra de les necessitats i les demandes dels joves i de les joves d'origen immigrant. En el mateix sentit, hem tractat de conèixer de quina forma els plans locals de ciutadania i immigració (PCI) consideren els joves i les joves d'origen immigrant en els àmbits de l'educació, la cultural, el treball, l'habitatge, la salut, la participació i la cohesió social. Alhora que s'identificava i s'analitzava quines eren les actuacions concretes dissenyades i implementades des de l'Administració local orientades a joves d'origen immigrant, en particular des de les àrees de joventut.

A cadascun dels municipis seleccionats es va recollir el PLJ i el PCI. Tots els municipis disposaven de PLJ. Només 6 tenien PCI local o comarcal. En un dels municipis en què existia PCI, només se'ns en va facilitar la introducció. Ho van justificar dient que el PCI havia estat redactat feia més de cinc anys i que ja no reflectia adequadament les línies d'actuació del municipi. En un dels municipis, el PCI estava en fase final d'elaboració.

L'anàlisi d'aquests documents i la realització d'entrevistes en profunditat amb tècnics i tècniques de l'Àrea de Joventut dels municipis ens havien de permetre analitzar els possibles models de polítiques de joventut amb relació a l'atenció a la població jove d'origen estranger.

En segon lloc, hem analitzat dues tipologies d'equipaments que emmarquen les condicions institucionals de transició al món laboral, concretament equipaments formatius (formació no reglada i orientada al mercat de treball) i dos equipaments relacionats amb les dimensions culturals i d'oci (casals de joves i equipaments esportius). En el cas dels municipis més petits, la selecció es va limitar a la tria de l'únic equipament públic per a cadascun d'aquests serveis. En el cas dels municipis de major població, es van triar els que tenien un major volum d'activitat orientada a la població jove d'origen immigrant.

En les visites als equipaments es va desenvolupar una observació directa no participant, seguint els passos previs següents: a) cercar informació en xarxa sobre l'equipament, i b) concertar cita prèvia amb un/a informant (una persona que tingués contacte amb el públic de l'equipament: dinamitzador/a, entrenador/a, formador/a, personal d'inserció... en funció de cada equipament). En aquesta visita, les fonts d'informació van ser: 1) conversa amb la persona informadora (amb cita prèvia), que treballava a l'equipament; 2) conversa amb una persona usuària d'origen estranger (captada entre els usuaris durant la visita a l'establiment, a partir de saber si era habitual de l'equipament). 3) observació directa, i 4) recollida de fulletons, memòries i altres materials, facilitats per l'informador o la informadora de la institució, i a disposició del públic.

Per últim, en el document/guio, a part de la descripció de les principals característiques dels equipaments, el més destriable ha estat la descripció de l'activitat des de la perspectiva de l'acollida, la igualtat i l'acomodació). D'altra banda, en la recollida d'informació hem prestat especial atenció als punts forts i punts febles de cada equipament.

En tercer i darrer lloc, es van organitzar quatre grups de discussió amb tècnics i tècniques municipals. Els grups havien de comptar amb representació de tècnics i tècniques de l'ajuntament en contacte directe amb la immigració i figures de proximitat. El nombre final de participants dels grups estava relacionat amb la mida del municipi, ja que els municipis petits no disposen d'un gran nombre de personal tècnic. L'objectiu era conèixer, a partir dels proveïdors directes, les característiques i les problemàtiques específiques de la provisió de serveis, incidint en les vinculades a l'emancipació i la participació de la gent jove.

Els grups amb personal tècnic van oferir un major dinamisme que el realitzat amb joves d'origen immigrant, pel discurs estructurat segons l'experiència dels participants. Durant el transcurs dels grups de discussió, especialment al municipi més gran, el fet de tractar un nombre ampli de temes i la divisió de competències entre diferents persones tècniques afavoria que els responsables lideressin el discurs, mentre que la resta de grup tan sols s'atrevia a donar una opinió més puntual. Aquesta situació no es va produir en els municipis més petits, on el menor nombre de participants, i el major coneixement transversal de la realitat municipal, va afavorir el debat entre els diferents participants. En total vam tenir 23 participants amb una elevada diversitat de perspectives: tècnics i tècniques d'immigració, de participació ciutadana, de joventut, d'esports, d'habitatge, de participació, de benestar social i responsables de plans comunitaris, de salut, de les escoles d'adults, de treball social, de normalització lingüística i educadors socials.

2.3.4. Tractaments quantitius

Quant a l'àmbit quantitatiu, la recerca ha tingut en consideració les dades procedents de dos fitxers de microdades i una explotació de dades estadístiques de Catalunya:

Quadre 5. Principals fonts estadístiques en la recerca

Font	Data	Mostra	Mostra població jove
Padrons continus de població. Institut d'Estadística de Catalunya	2007	= Població censada	= Població jove censada 23,9% d'origen estranger de 15 a 29 anys
Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2005-06.) Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona	2005 i 2006	1.039 16 i més anys	3.184 individus de 16 a 34 anys 506 d'origen estranger: 15,8% dels casos
Enquesta participació, política i joves, 2005 Secretaria de Joventut	2005	3.300 15 a 29 anys	3.300 individus de 15 a 29 anys 533 d'origen estranger: 16,2 % dels casos vàlids

Font: Elaboració pròpia.

Amb relació a les dades dels padrons continus de població, es va sol·licitar informació detallada a l'Institut d'Estadística de Catalunya del subgrup de població de 15 a 29 anys, desagregada per grups quinquennals, sexe, lloc de naixement, nacionalitat, i diferents àmbits de classificació territorial: comarques, àmbits del Pla territorial i províncies. Es van sol·licitar les dades més recents en el moment d'iniciar el treball i les sèries històriques des de 1998. Aquestes dades s'han emprat en la contextualització estadística d'aquest estudi.⁵³

Respecte a l'ECVHP, el nombre de joves nascuts a l'estranger de 16 a 29 anys és de 290 individus. Si hi afegim els i les joves de 30 a 34 anys, 216, tenim un nombre total de 506 casos. Vam considerar adient incorporar aquests casos a la nostra anàlisi a fi d'augmentar la validesa estadística d'aquest grup de joves. Quan ha estat necessari, hem establert diferents classificacions sobre la població jove d'origen immigrant a fi i efecte de tenir una visió més acurada de la realitat. Tot i que el nostre objectiu hauria estat observar la situació d'aquests joves amb relació al projecte familiar (posició com a Grup 1, Grup 2 o Grup 3 de la recerca), el reduït nombre de fills d'estrangers nascuts a Catalunya i la grandària de la mostra limitaria enormement qualsevol inferència de les dades a la població.⁵⁴

L'Enquesta participació, política i joves conté 533 casos de joves nascuts a l'estranger sobre una mostra de 3.300 casos, un 16,2% de joves nascuts a l'estranger, una xifra inferior a la realitat de Catalunya al 2005, en què un 19,6% de 15 a 29 anys són nascuts a l'estranger (23,9% de joves al 2007) segons les dades del Padró. Malgrat això, aquesta enquesta ha tingut una major capacitat per a captar l'heterogeneïtat dels joves d'origen immigrant.⁵⁵

La informació tractada a partir de les enquestes queda a un nivell d'anàlisi estadística descriptiva, per les limitacions pròpies de la composició de la mostra. Per aquest motiu, el tractament de la informació s'ha centrat en dues grans categories: Joves nascuts a Catalunya i Espanya, i Joves nascuts a l'estranger. Així, el tractament estadístic d'aquestes matrius s'ha limitat a l'encreuament bivariat entre el lloc d'origen i les diferents variables depenents que organitzen la nostra recerca. Com hem indicat, pel nombre relativament baix de casos d'autòctons fills d'estrangers no ha estat possible una anàlisi de tipus generacional. Segons les característiques de les dades, en l'anàlisi de necessitats i demandes de la població d'origen immigrant (capítol 5) hem fet servir especialment creuaments procedents de l'ECVHP. En canvi, en l'anàlisi de participació (apartat 5.5.) i d'arrelament (capítol 6) *L'Enquesta participació, política i joves* s'ha mostrat especialment útil.

Finalment, en l'annex 1 d'aquest document, detallem els instruments de recollida d'informació i les característiques sociodemogràfiques dels participants en el treball de camp.

53 Amb relació a la bondat del Padró per a reflectir la relació entre nombre d'immigrants, empadronats i regularitzats, vegeu Urdiales (2007).

54 Si ens fixem en la mostra de menors de 35 anys a l'ECVHP, conté 38 casos de joves nascuts a Espanya amb pare estranger, 36 casos si ens atenem al lloc de naixement de la mare. En tot cas, resulta molt difícil realitzar qualsevol tipus de tractament de les dades quantitatives que es deriven de l'ECVHP des d'una òptica generacional. Quan ens fixem exclusivament en aquells que podem considerar com a joves, amb un rang ampli que ens permeti generar un grup estadísticament prou nombrós (16 a 34 anys, ambdós inclosos) trobem només 9 casos d'estrangers autòctons fills de pare i mare estrangers. Tanmateix, trobem 29 casos d'autòctons fills de parelles mixtes. Aquestes xifres tan reduïdes fan impossible extraure creuaments estadístics i conclusions fiables sobre les característiques dels fills d'immigrants nascuts a Catalunya. Per contra, sí que trobem una xifra prou elevada d'estrangers fills d'estrangers, 485 casos als quals s'afegeixen 21 estrangers retornats.

55 Per exemple, observem 66 casos de joves nascuts a Catalunya on ambdós pares són d'origen estranger i 476 casos de joves nascuts a l'estranger, fills d'estrangers.

3. Contextualització estadística

3.1. Introducció

Aquest apartat de la recerca té l'objectiu d'oferir una aproximació a la realitat de la immigració a Catalunya, intentant aportar les dades més actualitzades disponibles, i que permetin ubicar quantitativament la població en el territori per tal de facilitar la lectura d'aquesta recerca. Aquestes dades fan referència, majoritàriament, al grup d'edat entre 15 i 29 anys, com a grup específic dintre de la població objecte d'anàlisi. És necessari comentar que les dades utilitzades provenen de les actualitzacions contínues dels padrons municipals d'habitants⁵⁶ dels municipis de Catalunya, dels anys 1998 a 2007 i es refereixen a dos formes de classificar: 1) lloc d'origen, i 2) nacionalitat.⁵⁷

3.2. Dades generals de Catalunya

L'any 2007, Catalunya tenia 7.210.508 habitants, dels quals 972.507 eren de nacionalitat estrangera, un 13,5% de la població. Aquestes mateixes dades amb relació a la població d'origen estranger (nascuda fora de Catalunya) són d'1.066.070, un 14,8% de la població.

Taula 1. Població segons lloc de naixement. Catalunya, 2000-2007

Any	Població d'origen espanyol	Població d'origen estranger	Total	Percentatge de població d'origen estranger
2007	6.144.438	1.066.070	7.210.508	14,8%
2006	6.135.976	998.721	7.134.697	14,0%
2005	6.116.316	878.890	6.995.206	12,6%
2004	6.087.935	725.384	6.813.319	10,6%
2003	6.080.199	623.947	6.704.146	9,3%
2002	6.045.189	461.251	6.506.440	7,1%
2001	6.025.503	335.862	6.361.365	5,3%
2000	6.008.949	253.050	6.261.999	4,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

56 S'han escollit les dades dels padrons perquè són les més actualitzades de què disposaven en el moment de redacció del capítol i, a més, hi ha inscrita tant la població immigrada regularitzada com aquella que està en situació irregular, ja que és obligatori estar empadronat per poder accedir a la targeta sanitària i al procés de regularització. Tot i això, també hi ha d'altres motius que n'afebleixen la fiabilitat, ja que moltes persones, independentment de la seva nacionalitat, decideixen no empadronar-se al municipi on resideixen (per motius de suposada temporalitat de l'estada al municipi, per desconeixement, per desconfiança, per estar empadronats en altres municipis, etc.). Finalment, cal afegir que la gestió municipal dels padrons provoca la inexistència d'una manera estandarditzada de gestionar-los, fet que pot provocar problemes quan s'analitzen les dades en l'àmbit municipal.

57 A mode de premissa introductòria, cal aclarir que al llarg del text hem fet servir, atesa la disponibilitat, dades de població en funció de la nacionalitat (espanyola/estrangera) alhora que hem considerat les dades en funció del país d'origen, fet que remet a una classificació social amb relació al fet migratori (nascuts a Espanya/nascuts a l'estranger). Aquesta diferència lèxica és important, en tant que la nacionalitat ens remet a un concepte jurídic que no permet fer diferenciacions entre individus per motius de temporalitat de la immigració o que deixa fora alguns grups d'immigrants (aquells que, pel motiu que sigui, disposen de nacionalitat espanyola tot i ser immigrants o fills d'immigrants).

Taula 2. Població segons nacionalitat. Catalunya, 2000-2007

Any	Població catalana de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Total	Percentatge de població de nacionalitat estrangera
2007	6.238.001	972.507	7.210.508	13,5%
2006	6.220.940	913.757	7.134.697	12,8%
2005	6.196.302	798.904	6.995.206	11,4%
2004	6.170.473	642.846	6.813.319	9,4%
2003	6.161.138	543.008	6.704.146	8,1%
2002	6.124.420	382.020	6.506.440	5,9%
2001	6.104.045	257.320	6.361.365	4,0%
2000	6.080.409	181.590	6.261.999	2,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

Es pot observar una diferència important entre aquestes dues dades, que fa referència al fet que un considerable nombre de persones es poden acollir a la nacionalitat espanyola quan reuneixen una sèrie de condicions. Aquest fet provoca que el nombre de persones de nacionalitat estrangera sigui inferior al de persones que han nascut en un país estranger.

D'altra banda, analitzant l'evolució històrica de les dades, hi podem observar un creixement accelerat motivat pels diferents processos de regularització desenvolupats als anys 2000 i 2005 i una reducció d'aquest creixement als anys 2006 i 2007.

Aquestes dades referents a tota la població de Catalunya canvien de forma substancial quan parlem de joves entre 15 i 29 anys, ja que la presència de població estrangera en aquests grups d'edat és molt més considerable.

Taula 3. Població de 15 a 29 anys segons lloc de naixement, per grups d'edat. Catalunya, 2007

Any	Població d'origen espanyol	Població d'origen estranger	Total	Percentatge de població d'origen estrangera
De 15 a 19 anys	278.493	56.795	335.288	16,9%
De 20 a 24 anys	326.584	103.062	429.646	24,0%
De 25 a 29 anys	444.223	169.674	613.897	27,6%
Total	1.049.300	329.531	1.378.831	23,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

Taula 4. Població de 15 a 29 anys segons nacionalitat, per grups d'edat. Catalunya, 2007

Any	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Total	Percentatge de població de nacionalitat estrangera
De 15 a 19 anys	283.522	51.766	335.288	15,4%
De 20 a 24 anys	333.527	96.119	429.646	22,4%
De 25 a 29 anys	453.356	160.541	613.897	26,2%
Total	1.070.405	308.426	1.378.831	22,4%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

Com ja s'ha comentat anteriorment, la població d'origen estranger és més nombrosa que la població de nacionalitat estrangera.

El component econòmic de les migracions fa que la part més important de la població que emprèn aquest procés tingui edat de treballar, així trobem acumulacions molt més importants de població estrangera entre la població jove que no pas entre altres grups d'edat que queden fora de l'edat laboral.

Aquesta dinàmica no és exclusiva de Catalunya, però aquí es veu de forma més acusada que en d'altres comunitats de l'Estat espanyol, tant sols igualada per la comunitat de Madrid. L'augment de pes de la població jove estrangera respecte de la població total fa que Catalunya passi de la cinquena posició en la llista de comunitats autònomes amb més presència de població estrangera a la segona posició quan només tenim en compte la població de 15 a 29 anys.

Taula 5. Presència comparada de població de nacionalitat espanyola i estrangera en diferents comunitats autònomes. Espanya, 2007

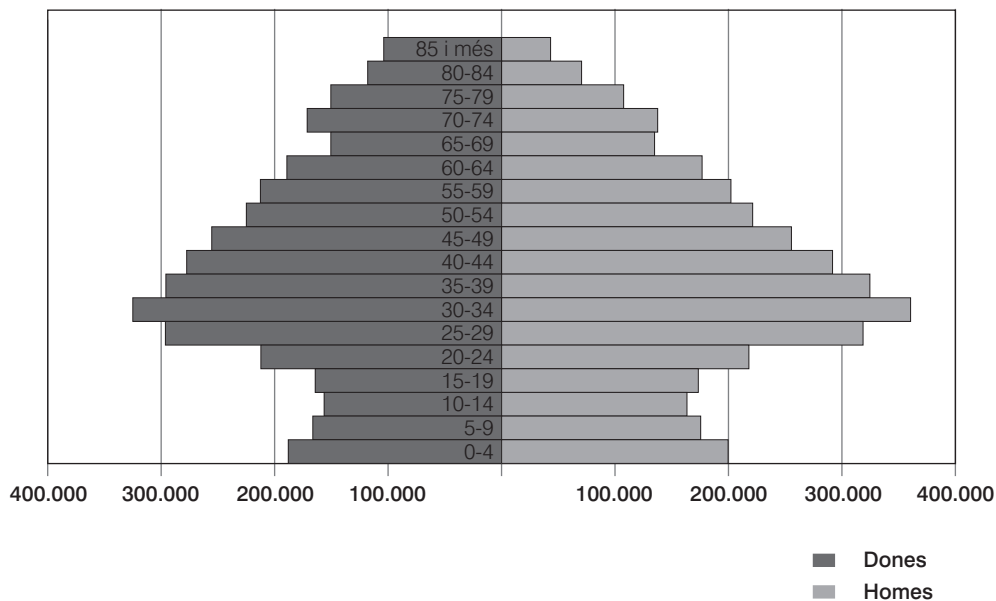
Total			
	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Percentatge de població de nacionalitat estrangera
Illes Balears	840.480	190.170	18,5%
Comunitat Valenciana	4.152.927	732.102	15,0%
Regió de Múrcia	1.190.417	201.700	14,5%
Comunitat de Madrid	5.214.779	866.910	14,3%
Catalunya	6.238.001	972.507	13,5%
Població de 15 a 29 anys			
	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Percentatge de població de nacionalitat estrangera
Comunitat de Madrid	939.763	282.899	23,1%
Catalunya	1.070.405	308.426	22,4%
Illes Balears	164.687	47.436	22,4%
Regió de Múrcia	245.073	63.821	20,7%
Comunitat Valenciana	788.228	183.500	18,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

En aquest sentit, la comparació de la piràmide d'edats de la població autòctona i estrangera és molt il·lustrativa, ja que reflecteix de manera molt clara la desigual distribució de la població estrangera i la seva tendència a acumular més població en els grups que tenen entre 20 i 49 anys.

Aquesta acumulació de població en edat fèrtil està provocant, també, efectes sobre la piràmide de població catalana espanyola en tant que està repuntant la natalitat i s'està invertint la tendència a la disminució del nombre de naixements en què la societat catalana estava immersa.

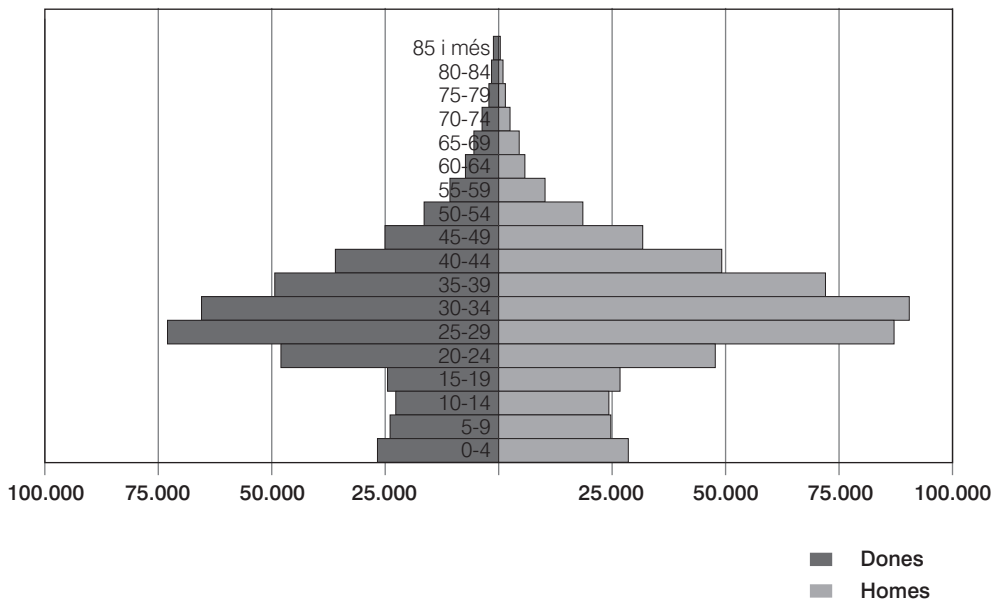
Gràfic 1. Piràmide de població total. Catalunya, 2007⁵⁸

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

58 Les dades completes dels gràfics 1, 2 i 3 es poden trobar a la taula 49 (l'annex estadístic).

Gràfic 2. Població segons nacionalitat. Catalunya, 2007

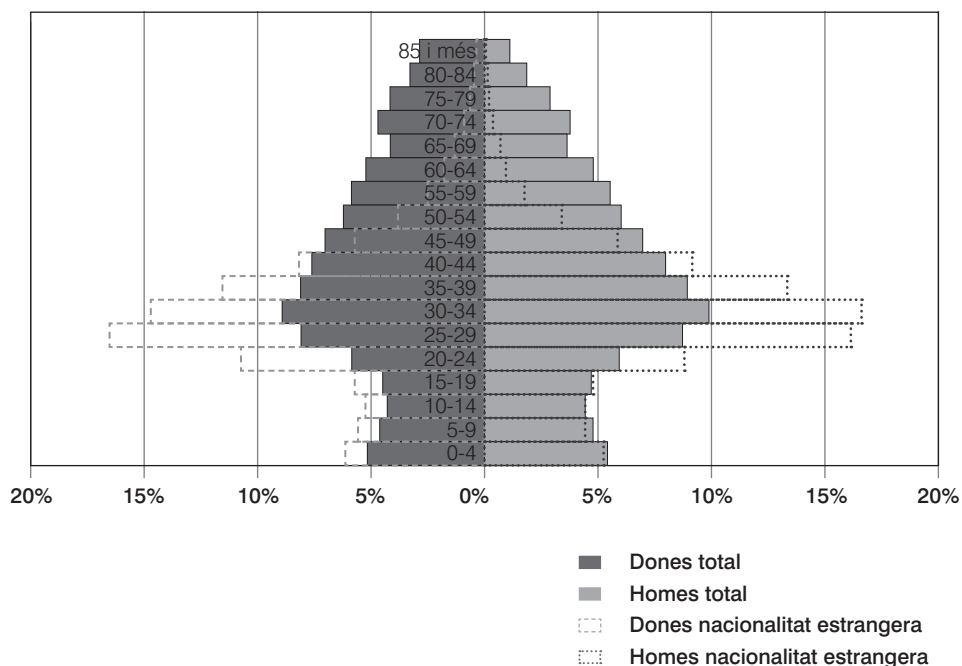

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

La primera gràfica, que inclou la totalitat de la població, presenta una distribució d'edats bastant normalitzada en el context europeu, caracteritzada per tenir molta població adulta i poca població jove (tot i que s'endevina un canvi de tendència en els grups d'edat més baixos).

La piràmide de població estrangera, per contra, ens dibuixa una realitat molt diferent. Per una banda, presenta diferències considerables entre homes i dones, en tant que hi ha menys dones i que presenten una edat mitjana més baixa. Per l'altra, l'estructura d'edats d'ambdós sexes presenta una important acumulació entre els 20 i els 44 anys (molt més destacada entre els 25 i els 34 anys). Pel que fa al grup d'edat de 15 a 29 anys, presenta un fort creixement a mesura que l'edat s'incrementa, arribant a triplicar-se el nombre de persones de 25 a 29 anys respecte dels de 15 a 19 i augmentant de manera important el seu pes en el total de població. En aquest grup d'edat (15-29), també podem detectar diferències de gènere ja que, tot i presentar una estructura paritària entre els 15 i els 24 anys, entre els 25 i els 29 la piràmide es masculinitza considerablement. La comparació resulta molt més clara en la següent piràmide en què s'expressen les dades en percentatges i no en valors absoluts.

Gràfic 3. Població de 15 a 29 anys segons lloc de naixement, per grups d'edat. Catalunya, 2007

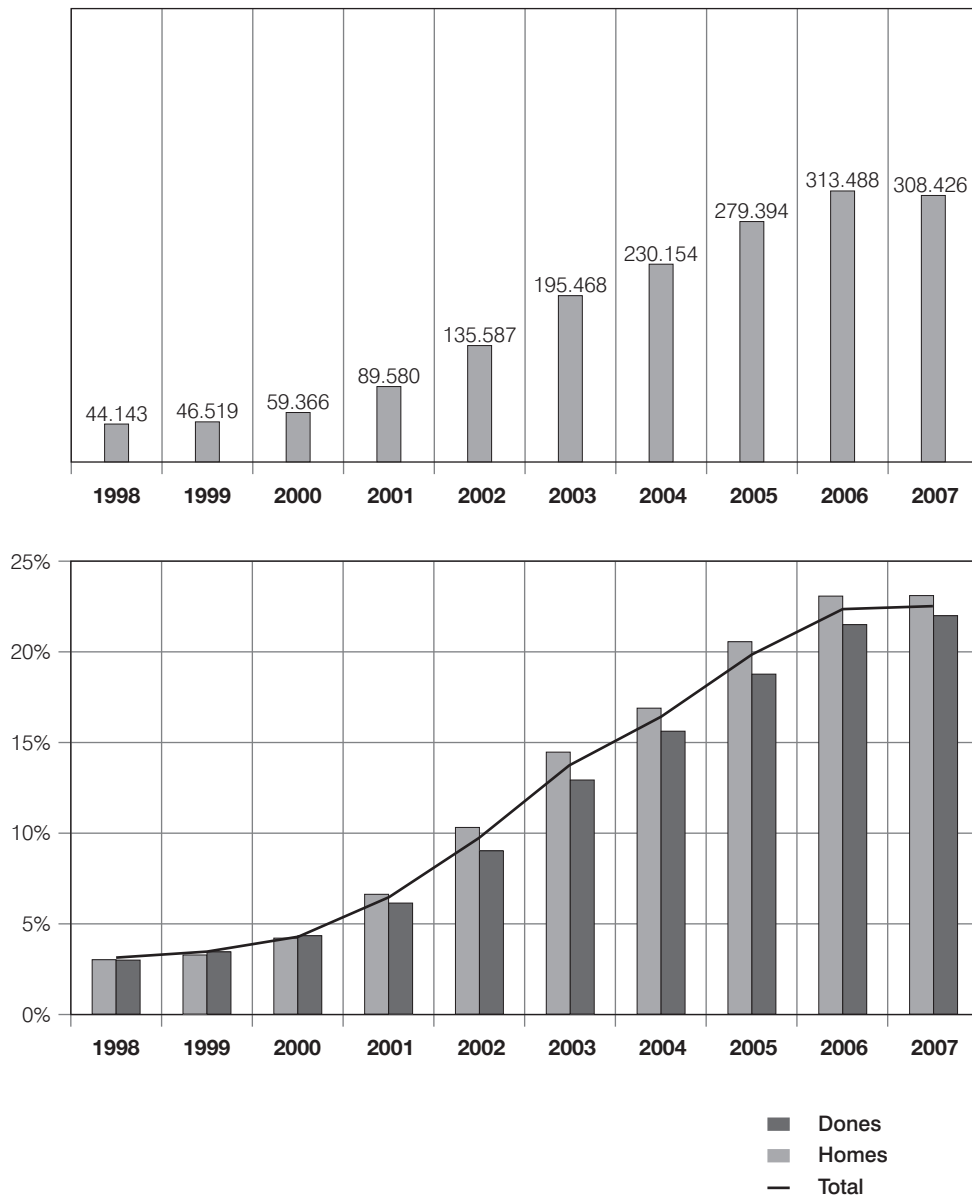
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Padró (Idescat).

Si ens centrem de manera única en l'evolució de la població estrangera de 15 a 29 anys, podem comprovar el ràpid increment de població que hi ha hagut, sobretot, entre els anys 2000 i 2006, en què es va passar de 59.366 individus als 313.488 del 2006. El 2007 aquest creixement accelerat s'atura i caldrà estar atent als propers anys per veure si aquesta aturada és circumstancial o obre la porta a un nou canvi en la dinàmica migratòria de Catalunya.

L'increment de pes de la població estrangera de 15 a 29 anys ha estat regular i continuat entre el 2001 i el 2006, fins arribar a representar el 22,2% de la població de 15 a 29 anys. El darrer any, aquest creixement s'atura i retrocedeix lleugerament en nombre, tot i que augmenta, també lleugerament, amb relació a la població catalana espanyola de 15 a 29 anys, representant-ne un 22,4%.

D'altra banda, cal tenir en compte que, entre els anys 2003 i 2005, es van produir dos importants processos de regulació de població estrangera. Aquest fet dificulta la valoració correcta de les dades en tant que, d'una banda, va ser un procés que va modificar la dinàmica normal d'arribada de ciutadania estrangera i, de l'altra, va permetre la regularització de molta gent que ja vivia a l'Estat espanyol de manera irregular però que, en l'àmbit estadístic, computen com a població de nova arribada en aquests anys.

Gràfic 4. Població de 15 a 29 anys segons nacionalitat, per grups d'edat. Catalunya, 2007⁵⁹

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

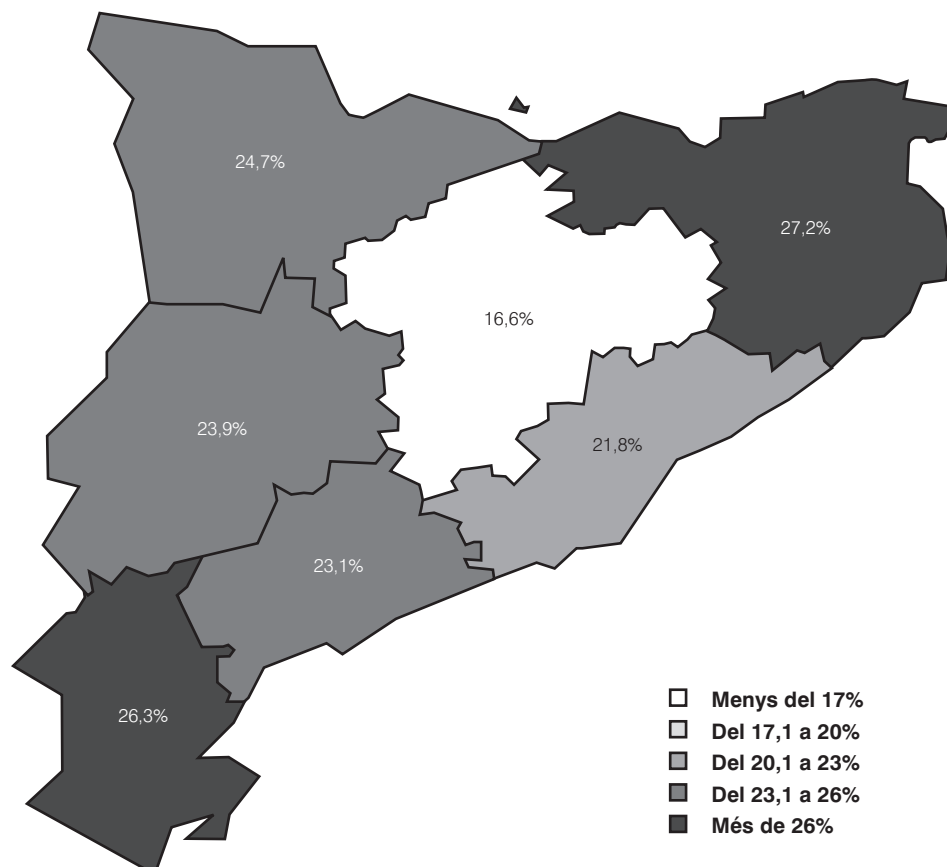
Un altre element que destaca és el component masculinitzant de la població estrangera. A partir del 2002, la diferència entre la població masculina i femenina que arriba és important i, en termes acumulatius, com veurem a la part final d'aquest informe estadístic, provoca que en totes les comarques catalanes, excepte el Priorat i la Cerdanya, hi hagi més homes que dones; i contrasta fortament respecte a la població autòctona, a totes les comarques hi ha més dones que homes, bàsicament, pel procés d'envelliment de la societat catalana i per la major longevitat de les dones.

59 Les dades completes es poden trobar a la taula 50 (annex estadístic).

3.3. Població jove de nacionalitat estrangera

Si analitzem el territori català des de la perspectiva dels Àmbits Territorials, podem apreciar importants diferències entre, per exemple, les Comarques Gironines, que presenten el nivell més alt de població estrangera (26,1%) en contrast amb les Comarques Centrals (16,7%), que en presenten el nivell més baix.

Gràfic 5. Població de nacionalitat estrangera de 15 a 29 anys per àmbits territorials. Espanya, 2007⁶⁰

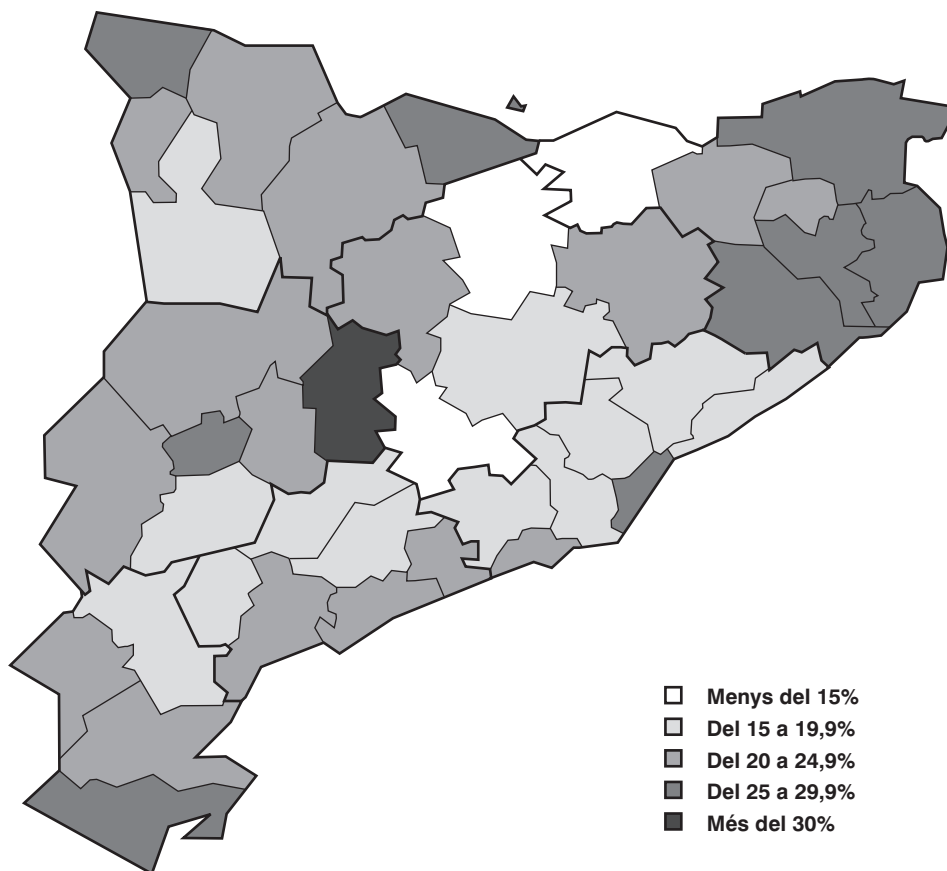

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

Si donem un pas més en l'aprofundiment de l'anàlisi i ens centrem en l'àmbit comarcal, les diferències entre comarques són clarament perceptibles.

60 Les dades completes es poden trobar a la taula 51 (annex estadístic).

Gràfic 6. Taxa de població de nacionalitat estrangera segons grups d'edat, per comarques. Catalunya, 2007⁶¹

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

Aquests dos darrers gràfics ens presenten una distribució de la població estrangera en què destaca la dispersió al llarg del territori, trencant la idea de l'acumulació d'aquesta població a les grans ciutats. Si bé és cert que en termes absoluts es pot afirmar que hi ha més població estrangera a l'àrea metropolitana de Barcelona que a la resta de Catalunya, el pes que suposa aquesta població és, en conjunt, més baix. Com es pot apreciar, hi ha fins a deu comarques que presenten taxes superiors al 25% de població jove estrangera, amb realitats molt diferenciades, tot i que hi ha alguns trets en comú relacionats amb el món del treball, que configuren una doble realitat: les comarques majoritàriament relacionades amb el sector dels serveis i les majoritàriament relacionades amb sectors productius.

En aquest sentit, tenim una presència important de població jove estrangera a les comarques costaneres gironines (Alt Empordà, Baix Empordà, la Selva i el Gironès) tradicionalment associades al turisme i amb un important pes del sector dels serveis.

Tanmateix, la comarca del Barcelonès, inserida en un àmbit territorial amb poca presència de població jove estrangera, en general, i amb unes característiques socials (xarxes d'acollida) i laborals (presència important del sector dels serveis) que poden resultar atractives per a la població amb projectes migratoris, es configura com un referent clar per a aquest sector de població.

Finalment, les comarques de la Val d'Aran i la Cerdanya també presenten una forta relació amb el sector dels serveis relacionats, en aquest cas, amb el món de la muntanya i l'esquí.

61 Les dades completes es poden trobar a la taula 52 (annex estadístic).

Per contra, la zona del sud de Catalunya (Montsià), i el centre (la Segarra i el Pla d'Urgell) presenten una forta vinculació amb entorns laborals destinats als sectors primari i secundari. En particular, destaquen la indústria alimentària establerta al centre de Catalunya, tant pel que fa a la producció de carn i a l'agrícola com a la seva transformació; i, també, la indústria relacionada amb la producció d'arròs de la zona del Delta de l'Ebre i la important indústria del moble de l'interior del Montsià.

D'altra banda, en els àmbits territorials interiors, l'explicació més lògica a la important presència de població jove estrangera podria estar relacionada amb la manca de població jove autòctona. Les comarques interiors o de muntanya pateixen el problema de la falta de població jove des de fa temps, i la població estrangera pot estar ocupant aquest espai, i pot estar sobrerrepresentada respecte del que es podria esperar en relació amb la població que hi viu. En altres paraules, que el pes de la població total estrangera respecte de la població autòctona és molt diferent al de la població jove.

Aquest argument també serveix per a zones en què el pes percentual de la població estrangera és inferior, tot i que quantitativament n'hi ha una forta presència, com pot ser el cas de les comarques que conformen l'àrea metropolitana de Barcelona. El fet que hi visqui una població més jove provoca una subrepresentació de la població jove estrangera respecte del que es podria esperar.

En aquest sentit, i il·lustrat amb les dades de la taula 6, es pot concloure que existeix la tendència⁶² que la població estrangera tingui molt més pes, proporcionalment, entre la població de 15 a 29 anys que no pas entre la població general. Hi ha algunes comarques en les que, per diversos motius, hi ha una diferència superior al 10% entre el pes de la població estrangera sobre la població total i sobre la població juvenil, que ens ajuda a interpretar el paper rejuvenidor de la població estrangera.

Taula 6. Taxa de població de nacionalitat estrangera segons grups d'edat, per comarques. Catalunya, 2007

Comarca	Taxa de població de nacionalitat estrangera	Taxa de població jove de nacionalitat estrangera (15-29)
Alt Camp	9,6%	15,7%
Alt Empordà	22,1%	29,8%
Alt Penedès	11,6%	18,8%
Alt Urgell	14,8%	23,5%
Alta Ribagorça	13,2%	24,8%
Anoia	8,7%	13,5%
Bages	9,0%	15,2%
Baix Camp	14,9%	22,1%
Baix Ebre	15,4%	23,8%
Baix Empordà	19,0%	27,4%
Baix Llobregat	10,9%	16,2%
Baix Penedès	14,6%	22,6%
Barcelonès	17,0%	28,5%
Berguedà	7,8%	13,9%
Cerdanya	16,0%	26,7%
Conca de Barberà	9,2%	16,5%
Garraf	15,6%	20,7%
Garrigues	9,2%	18,6%

Continua a la pàgina següent.

62 Amb l'única excepció de l'Alt Camp.

Ve de la pàgina anterior.

Comarca	Taxa de població de nacionalitat estrangera	Taxa de població de nacionalitat estrangera (15-29)
Garrotxa	11,8%	20,8%
Gironès	16,6%	26,1%
Maresme	12,2%	18,2%
Montsià	16,1%	27,2%
Noguera	12,5%	22,2%
Osona	12,0%	20,8%
Pallars Jussà	8,1%	15,6%
Pallars Sobirà	10,8%	21,7%
Pla d'Urgell	14,3%	25,4%
Pla de l'Estany	12,1%	20,4%
Priorat	9,3%	17,2%
Ribera d'Ebre	11,2%	16,2%
Ripollès	6,4%	12,3%
Segarra	20,1%	34,5%
Segrià	12,9%	22,0%
Selva	18,0%	26,7%
Solsonès	11,2%	20,7%
Tarragonès	15,4%	22,7%
Terra Alta	9,7%	20,7%
Urgell	13,9%	24,7%
Val d'Aran	18,5%	29,9%
Vallès Occidental	10,7%	15,9%
Vallès Oriental	11,0%	17,2%
Mitja	13,0%	21,4%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

3.4. Orígens de la població estrangera

Amb referència als orígens de la població estrangera, el grup predominant a Catalunya és el provinent del Marroc amb una diferència considerable respecte a la població originària d'Equador. Aquesta distribució canvia lleugerament si només analitzem la població de 15 a 29 anys (exceptuant el Marroc i l'Equador, que segueixen sent els països amb més presència al territori), ja que trobem països que presenten una estructura etària de la població estrangera força diferenciada. La comparació entre la població jove de nacionalitat francesa, que representa un 16,41% respecte del total de població de nacionalitat francesa, i la població jove provinent de Romania, Bolívia o Mèxic, amb un pes per sobre del 40% sobre el seu grup nacional, exemplifiquen molt bé aquesta idea.

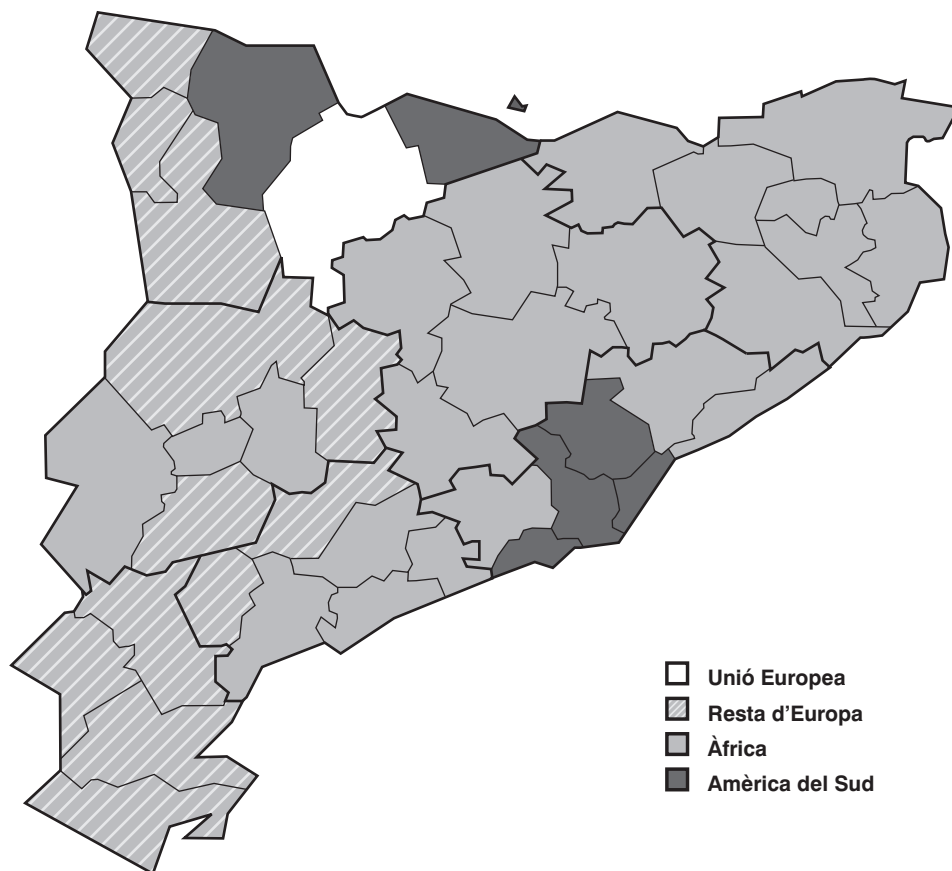
Taula 7. Nacionalitats amb més presència. Catalunya, 2007

	Població de 15 a 29 anys de nacionalitat estrangera	Total població de nacionalitat estrangera	Percentatge de població jove sobre el total amb mateix origen
Marroc	64.559	182.489	35,4%
Equador	29.290	85.581	34,2%
Romania	21.019	50.191	41,9%
Argentina	19.080	65.456	29,1%
Bolívia	14.398	35.518	40,5%
Colòmbia	14.144	47.481	29,8%
Xina	11.326	34.168	33,1%
Perú	9.908	36.501	27,1%
Pakistan	9.019	25.796	35,0%
Brasil	8.167	20.695	39,5%
Rep. Dominicana	7.279	21.175	34,4%
França	6.776	41.298	16,4%
Uruguai	5.873	23.146	25,4%
Xile	5.137	19.949	25,8%
Mèxic	4.768	11.272	42,3%
Total	230.743	700.716	32,9%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

La representació en l'àmbit territorial dels grups majoritaris de joves entre 15 i 29 anys en cada comarca ens ofereix la distribució següent. Cal comentar que, en el mapa següent, les nacionalitats apareixen agrupades per continents i es distorsiona, en certa manera, la percepció de la distribució. Tot i així, resulta interessant comprovar que el grup majoritari en la meitat de les comarques catalanes és el provinent d'Àfrica i que hi ha una presència important de població Sud-americana a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i en dues comarques pirinenques.

Gràfic 7. Continent d'origen predominant de la població d'origen estranger per comarques. Catalunya, 2007 ⁶³

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

Per tal de poder aprofundir en la distribució de la població estrangera al territori català, les taules següents ens la presenten en funció de la nacionalitat i dels àmbits territorials corresponents.

Les dades fan referència a tota la població estrangera, no només a la població entre 15 i 29 anys, i demostren la important heterogeneïtat del territori català, tant pel que fa als col·lectius com a la distribució ja que, tot i haver-hi algunes regularitats com poden ser la presència important de persones de nacionalitat marroquina o romanesa en la gran majoria de les comarques, aquestes presenten realitats bastant diferents fruit de dinàmiques migratòries específiques. En aquest sentit, com s'ha suggerit abans, es pot dibuixar una correspondència d'algunes nacionalitats amb el territori: la població provinent d'Amèrica del Sud predomina al Barcelonès i als seus voltants; el col·lectiu africà, a les zones de costa i al nord de Catalunya i, en darrer lloc, la població provinent de l'Europa no comunitària forma un corredor important a les comarques del sud i del pla de Lleida.

63 Les dades completes es poden trobar al a la taula 52 (annex estadístic).

Taula 8. Evolució i distribució de la població de nacionalitat estrangera i grups nacionals predominants a cada comarca. Àmbit Metropolità, 2001-2006

Continent d'origen	2001		2006	
	Total	%	Total	%
Unió Europea	50.099	1,2%	87.376	2,1%
Resta d'Europa	10.312	0,2%	49.443	1,2%
Àfrica	60.334	1,5%	127.279	3,1%
Amèrica del Nord i Central	20.513	0,5%	49.345	1,2%
Amèrica del Sud	72.016	1,7%	281.470	6,8%
Àsia i Oceania	20.582	0,5%	78.828	1,9%
Total estrangers	233.856	5,6%	673.741	16,2%
Espanya	4.156.557	94,7%	4.167.624	86,1%
Total	4.390.413	100%	4.841.365	100%

Alt Penedès			Baix Llobregat		
Marroc	1.598	47,3%	Marroc	6.284	26,6%
Equador	267	7,9%	Equador	2.698	11,4%
Bolívia	174	5,1%	Romania	1.561	6,6%
Barcelonès			Garraf		
Equador	13.454	11,6%	Marroc	1.010	20,3%
Bolívia	11.193	9,6%	Romania	497	10,0%
Marroc	8.175	7,0%	Argentina	443	8,9%
Maresme			Vallès Occidental		
Marroc	4.198	30,5%	Marroc	6.697	25,1%
Gàmbia	939	6,8%	Equador	3.548	13,3%
Argentina	730	5,3%	Bolívia	2.529	9,5%
Vallès Oriental					
Marroc	3.234	25,6%			
Equador	1.492	11,8%			
Bolívia	1.363	10,8%			

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat). Les dades comarcals fan referència a l'any 2007.

A partir de l'anàlisi de la població estrangera de l'Àmbit Metropolità es pot observar que, entre els anys 2001 i 2007, hi ha hagut un augment considerable de la població provinent d'Amèrica del Sud, i hi destaca el predomini dels col·lectius d'equatorians i bolivians a la comarca del Barcelonès i una presència important a les comarques circumdants. Ara bé, tot i que la població provinent d'Amèrica del Sud és la més abundant, el col·lectiu nacional més representat és el de nacionalitat marroquina, que és el més nombrós a totes les comarques de l'àmbit metropolità, amb l'esmentada excepció de la comarca del Barcelonès.

Taula 9. Evolució i distribució de la població de nacionalitat estrangera i grups nacionals predominants a cada comarca. Comarques Gironines, 2001-2006

Continent d'origen	2001		2006	
	Total	%	Total	%
Unió Europea	13.735	2,4%	23.880	3,5%
Resta d'Europa	2.751	0,5%	15.581	2,3%
Àfrica	18.309	3,2%	40.243	6,0%
Amèrica del Nord i Central	1.840	0,3%	6.182	0,9%
Amèrica del Sud	4.921	0,9%	25.049	3,7%
Àsia i Oceania	1.534	0,3%	6.266	0,9%
Total estrangers	43.090	7,6%	117.201	17,4%
Espanya	524.462	92,4%	556.150	82,6%
Total	567.552	100%	673.351	100%

Alt Empordà			Baix Empordà		
Marroc	2.531	32,4%	Marroc	2.930	43,9%
Bolívia	800	10,2%	Romania	737	11,0%
Romania	595	7,6%	Argentina	236	3,5%
Garrotxa			Gironès		
Índia	349	16,6%	Marroc	2.749	27,4%
Marroc	330	15,7%	Hondures	1.210	12,1%
Xina	212	10,1%	Gàmbia	780	7,8%
Pla de l'Estany			Ripollès		
Marroc	359	32,8%	Marroc	252	42,6%
Gàmbia	165	15,1%	Colòmbia	69	11,7%
Romania	85	7,8%	Romania	64	10,8%
Selva					
Marroc	1.256	14,8%			
Romania	1.024	12,0%			
Gàmbia	593	7,0%			

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat). Les dades comarcals fan referència a l'any 2007.

El col·lectiu de nacionalitat marroquina és part important de l'augment de la població provinent d'Àfrica entre els anys 2001 i 2007, i és predominant en totes les comarques amb l'excepció de la Garrotxa, on destaca el col·lectiu de nacionalitat índia. D'altra banda, crida l'atenció l'elevat nombre de persones d'Hondures que viuen al Gironès, i la important presència de persones comunitàries, tot i ser un col·lectiu amb tradició en aquestes comarques.

Taula 10. Evolució i distribució de la població de nacionalitat estrangera i grups nacionals predominants a cada comarca. Camp de Tarragona, 2001-2006

Continent d'origen	2001		2006	
	Total	%	Total	%
Unió Europea	7.292	1,6%	13.157	2,4%
Resta d'Europa	1.691	0,4%	12.914	2,3%
Àfrica	8.703	1,9%	24.914	4,5%
Amèrica del Nord i Central	1.217	0,3%	3.459	0,6%
Amèrica del Sud	3.438	0,8%	21.587	3,9%
Àsia i Oceania	930	0,2%	3.414	0,6%
Total estrangers	23.271	5,1%	79.502	14,4%
Espanya	430.018	94,9%	473.502	85,6%
Total	453.289	100%	553.004	100%

Alt Camp			Baix Camp		
Marroc	552	39,8%	Marroc	2.823	32,0%
Romania	230	16,6%	Romania	1.634	18,5%
Equador	59	4,3%	Bolívia	482	5,5%
Baix Penedès			Conca de Barberà		
Marroc	1.705	43,3%	Romania	209	31,8%
Romania	436	11,1%	Marroc	192	29,2%
Argentina	204	5,2%	Ucraïna	46	7,0%
Priorat			Tarragonès		
Romania	101	38,4%	Marroc	2.778	23,9%
Marroc	70	26,6%	Romania	1.386	11,9%
Resta d'Europa	18	6,8%	Colòmbia	882	7,6%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat). Les dades comarcals fan referència a l'any 2007.

Al Camp de Tarragona, la població de nacionalitat marroquina és dominant a les zones urbanes, però la població de nacionalitat romanesa té una major presència a les comarques rurals (Conca de Barberà i Priorat). D'altra banda, la població d'Amèrica del Sud ha experimentat un considerable creixement, tot i que sense arribar a igualar la presència de la població africana.

Taula 11. Evolució i distribució de la població de nacionalitat estrangera i grups nacionals predominants a cada comarca. Terres de l'Ebre, 2001-2006

Continent d'origen	2001		2006	
	Total	%	Total	%
Unió Europea	2.131	1,3%	5.822	3,3%
Resta d'Europa	1.499	0,9%	9.159	5,2%
Àfrica	1.944	1,2%	5.128	2,9%
Amèrica del Nord i Central	224	0,1%	386	0,2%
Amèrica del Sud	1.152	0,7%	3.810	2,1%
Àsia i Oceania	233	0,1%	1.815	1,0%
Total estrangers	7.183	4,5%	26.120	14,7%
Espanya	151.614	95,5%	151.342	85,3%
Total	158.797	100%	177.462	100%

Baix Ebre			Montsià		
Romania	1.198	29,7%	Romania	2.040	49,4%
Marroc	1.000	24,8%	Marroc	475	11,5%
Pakistan	392	9,7%	Resta d'Europa	309	7,5%
Ribera d'Ebre			Terra Alta		
Romania	197	26,4%	Romania	268	58,1%
Marroc	177	23,7%	Resta d'Europa	62	13,4%
Resta d'Europa	100	13,4%	Marroc	23	5,0%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat). Les dades comarcals fan referència a l'any 2007.

Les Terres de l'Ebre presenten una singularitat, ja que la població provinent de l'Europa no comunitària té un pes molt important al territori, i crida l'atenció la rellevància de la població d'origen romanès al Montsià i la Terra Alta, on un 49,4% i un 58,1% de la població estrangera és romanesa.

Taula 12. Evolució i distribució de la població de nacionalitat estrangera i grups nacionals predominants a cada comarca. Àmbit de Ponent, 2001-2006

Continent d'origen	2001		2006	
	Total	%	Total	%
Unió Europea	1.660	0,6%	2.767	0,8%
Resta d'Europa	823	0,3%	13.176	3,9%
Àfrica	5.606	1,9%	18.564	5,5%
Amèrica del Nord i Central	576	0,2%	1.324	0,4%
Amèrica del Sud	1.498	0,5%	7.613	2,3%
Àsia i Oceania	219	0,1%	1.411	0,4%
Total estrangers	10.382	3,5%	44.855	13,3%
Espanya	290.304	96,5%	291.487	86,7%
Total	300.686	100%	336.342	100%

Garrigues			Noguera		
Romania	294	50,3%	Romania	558	33,6%
Marroc	122	20,9%	Marroc	337	20,3%
Gàmbia	23	3,9%	Senegal	99	6,0%
Pla d'Urgell			Segarra		
Romania	493	29,0%	Romania	333	24,4%
Marroc	456	26,8%	Ucraïna	256	18,8%
Senegal	109	6,4%	Marroc	231	17,0%
Segrià			Urgell		
Romania	2.077	23,7%	Marroc	494	30,9%
Marroc	1.518	17,3%	Romania	424	26,5%
Colòmbia	459	5,2%	Ucraïna	93	5,8%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat). Les dades comarcals fan referència a l'any 2007.

La població provinent de l'Àfrica i de l'Europa no comunitària és predominant a l'Àmbit de Ponent, però destaca el fet que, dintre d'aquests orígens, la població de nacionalitat marroquina i romanesa són àmpliament predominants. Destaca, com a única excepció, la població ucraïnesa present a la Segarra, associada en part a la indústria alimentària.

Taula 13. Evolució i distribució de la població de nacionalitat estrangera i grups nacionals predominants. Comarques Centrals, 2001-2006

Continent d'origen	2001		2006	
	Total	%	Total	%
Unió Europea	2.067	0,5%	3.968	0,8%
Resta d'Europa	528	0,1%	5.301	1,1%
Àfrica	9.589	2,2%	23.820	4,9%
Amèrica del Nord i Central	660	0,2%	1.739	0,4%
Amèrica del Sud	1.897	0,4%	10.557	2,2%
Àsia i Oceania	319	0,1%	1.915	0,4%
Total estrangers	15.060	3,5%	47.300	9,8%
Espanya	411.501	96,5%	434.038	90,2%
Total	426.561	100%	481.338	100%

Anoia			Bages		
Marroc	1.386	47,4%	Marroc	2.098	41,1%
Romania	260	8,9%	Romania	605	11,9%
Equador	154	5,3%	Equador	351	6,9%
Berguedà			Osona		
Marroc	283	28,0%	Marroc	2.793	49,7%
Romania	171	16,9%	Equador	336	6,0%
Equador	108	10,7%	Ghana	299	5,3%
Solsonès					
Marroc	271	48,0%			
Romania	95	16,8%			
Argentina	24	4,2%			

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat). Les dades comarcals fan referència a l'any 2007.

Les comarques centrals són les que presenten un percentatge més reduït de població estrangera, amb predomini de la població d'Amèrica del Sud i, sobretot, de la provinent d'Àfrica. En aquest sentit, la població de nacionalitat marroquina és predominant a totes les comarques i arriba a representar més del 40% de la població estrangera a quatre de les cinc comarques que conformen aquest àmbit territorial

Taula 14. Evolució i distribució de la població de nacionalitat estrangera i grups nacionals predominants. Alt Pirineu i Val d'Aran, 2001-2006

Continent d'origen	2001		2006	
	Total	%	Total	%
Unió Europea	1.315	2,1%	2.361	3,3%
Resta d'Europa	555	0,9%	2.383	3,3%
Àfrica	410	0,6%	1.256	1,7%
Amèrica del Nord i Central	144	0,2%	386	0,5%
Amèrica del Sud	551	0,9%	3.481	4,8%
Àsia i Oceania	45	0,1%	135	0,2%
Total estrangers	3.020	4,7%	10.002	13,9%
Espanya	61.047	95,3%	61.833	86,1%
Total	64.067	100%	71.835	100%

Alt Urgell			Alta Ribagorça		
Portugal	288	33,1%	Romania	49	25,0%
Bolívia	80	9,2%	Equador	43	21,9%
Colòmbia	72	8,3%	Marroc	41	20,9%
Cerdanya			Pallars Jussà		
Bolívia	279	30,6%	Marroc	86	19,4%
Portugal	104	11,4%	Romania	68	15,3%
Colòmbia	68	7,4%	Brasil	58	13,1%
Pallars Sobirà			Val d'Aran		
Romania	80	29,2%	Romania	208	32,0%
Equador	32	11,7%	Marroc	88	13,5%
Bolívia	23	8,4%	Bolívia	62	9,5%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat). Les dades comarcals fan referència a l'any 2007.

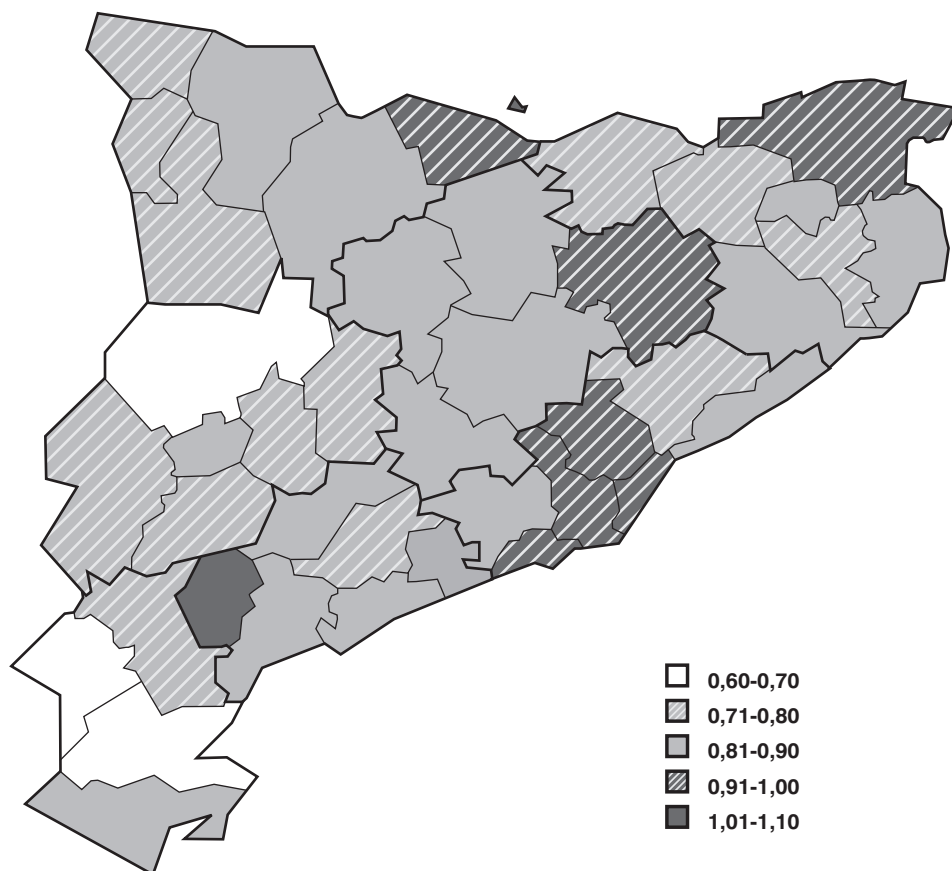
Les comarques que formen l'Alt Pirineu i Aran destaquen per la poca presència de població provinent d'Àfrica i l'important pes de la població d'Amèrica del Sud i de la Comunitat Econòmica Europea. Destaquen, en aquest sentit, les importants poblacions de portuguesos i bolivians de l'Alt Urgell i la Cerdanya.

3.5. Taxes de feminitat en la població jove d'origen estranger

Finalment, un altre element descriptiu que ens pot ajudar a entendre la realitat de la població immigrada a Catalunya és la taxa de feminitat, es a dir, el nombre de dones per cada home. El fet que moltes de les feines a què tradicionalment té accés la població estrangera tinguin un important component de gènere,⁶⁴ i que estiguin molt associades al territori, configuren el mapa següent.

64 Trobem feines molt masculinitzades, com ara la construcció o la indústria, i feines molt feminitzades, com poden ser alguns àmbits del sector dels serveis.

Gràfic 8. Taxa de feminitat⁶⁵ de la població de nacionalitat estrangera de 15 a 29 anys per comarques. Catalunya, 2007⁶⁶

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

La masculinització de la població estrangera de 15 a 29 anys (0,89 dones per home) contrasta amb la tendència de la població catalana de nacionalitat espanyola de 15 a 29 anys, lleugerament feminitzada (1,05 dones per home).

L'observació del mapa, en relació amb el comentat anteriorment, ens permet veure que les comarques que presenten un índex de feminitat més alt són aquelles en les que el sector econòmic està orientat al sector dels serveis, i les que tenen l'índex més baix són les que es dediquen al sector primari i secundari.

D'altra banda, un element important que cal tenir en compte és l'efecte masculinitzador que representa el món de la construcció a la distribució d'homes i dones al territori, aportant un fort contingent masculí en aquelles comarques que més han construït en els darrers anys. Cal destacar l'excepció del Priorat, que presenta l'índex de feminitat més alt de Catalunya, probablement, per la singularitat de la indústria vitivinícola de la zona i el perfil dels seus treballadors.

D'altra banda, podem apreciar diferències importants si mirem les dades des del prisma de l'origen de la població.

65 Les dades fan referència al nombre de dones per cada home.

66 Les dades completes es poden trobar a la taula 53 (annex estadístic).

Taula 15. Taxa de feminitat de la població de nacionalitat estrangera de 15 a 29 anys per nacionalitats. Catalunya, 2007⁶⁷

Unió Europea		Resta d'Europa		Àfrica	
Alemanya	1,43%	Armènia	0,62%	Algèria	0,52%
Àustria	1,45%	Bulgaria	0,97%	Marroc	0,65%
Bèlgica	1,04%	Georgia	0,50%	Mauritània	0,14%
Dinamarca	1,67%	Moldàvia	0,89%	Gàmbia	0,25%
Finlàndia	1,89%	Polònia	1,01%	Ghana	0,16%
França	1,15%	Romania	1,09%	Guinea	0,40%
Grècia	1,12%	Rússia	2,08%	Mali	0,09%
Irlanda	1,08%	Ucraïna	1,10%	Nigèria	1,19%
Itàlia	0,79%	P. Andorra	0,86%	Senegal	0,23%
Luxemburg	1,49%	Noruega	1,89%	Rep. Sudafricana	0,54%
Països Baixos	1,15%	Suïssa	1,30%	Resta d'Àfrica	0,80%
Portugal	0,70%	Resta d'Europa	1,33%		
Regne Unit	1,03%				
Suècia	1,56%				

Amèrica del Nord i Central		Amèrica del Sud		Àsia i Oceania	
Cuba	1,89%	Argentina	1,01%	Bangla Desh	0,21%
EUA	1,28%	Bolívia	1,47%	Índia	0,24%
Hondures	1,82%	Brasil	1,28%	Pakistan	0,13%
Mèxic	1,23%	Colòmbia	1,19%	Xina	0,86%
Rep. Dominicana	1,45%	Equador	1,14%	Filipines	1,20%
Resta d'Amèrica del Nord i Central	1,45%	Perú	1,19%	Japó	1,28%
		Uruguay	0,99%	Resta d'Àsia	0,90%
		Veneçuela	1,14%	Austràlia	1,43%
		Xile	0,98%	Resta d'Oceania	1,15%
		Resta d'Amèrica del Sud	1,85%		

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró (Idescat).

A partir de la taula anterior, es poden apreciar realitats molt diferenciades en funció del gènere de la immigració. D'una banda, trobem diverses zones exportadores de població masculina majoritàriament, com poden ser els països de l'Àfrica atlàntica, la zona d'Índia, Pakistan i Bangla Desh i, en menor mesura, el Nord d'Àfrica i alguns països de l'Est d'Europa. Per contra, també trobem països en què la migració té un component clarament feminitzat, tot i que sense casos tan extrems com els anteriorment mencionats, com poden ser la majoria de països d'Amèrica Central i del Sud, i alguns països del Nord i l'Est d'Europa. Destaquen els casos de Cuba i Rússia, com aquells països que aporten una major proporció de població femenina.

67 Les dades completes es poden trobar a la taula 54 (annex estadístic).

4. Anàlisi de plans locals de joventut i immigració i dels equipaments amb relació a immigració i joventut

4.1. Els plans locals de joventut des de l'anàlisi de l'atenció als col·lectius de joves d'origen immigrant

4.1.1. Introducció

En aquest capítol analitzem en quina mesura i de quina forma les administracions locals estan atenent les necessitats de la població jove nouvinguda d'origen immigrant. Els objectius d'estudi concrets han estat els següents:

1. Posar de relleu fins a quin punt el Pla Local de Joventut (PLJ) reconeix i integra a cada municipi les necessitats i demandes dels joves i de les joves d'origen immigrant.
2. Posar de manifest de quina forma, els plans locals de ciutadania i immigració (PLCI) consideren els i les joves d'origen immigrant com a grup social en els àmbits de l'educació, la cultural, el treball, l'habitatge, la salut, la participació i la cohesió social.
3. Conèixer les actuacions concretes dissenyades i implementades des de l'Administració local orientades a joves d'origen immigrant, en particular des de les àrees de joventut.
4. Interpretar les accions dutes a terme, segons diferents criteris analítics desenvolupats per la literatura existent.
5. Analitzar els models de polítiques de joventut amb relació a l'atenció a la població jove d'origen immigrant.

Per poder assolir aquests objectius, hem seleccionat 10 municipis en representació dels set àmbits del Pla territorial de Catalunya i hem entrevistat el personal tècnic de les àrees de joventut.⁶⁷ L'anàlisi dels seus testimonis, juntament amb l'anàlisi documental dels plans locals de joventut i dels plans de ciutadania i immigració, han estat les nostres fonts d'informació per elaborar els resultats que exposem a continuació.

Quadre 6. Material documental analitzat

Província	Municipi	Material documental
Barcelona	Municipi C (mitjà)	PLJ Sense PLCI Pla Comarcal del Maresme
Barcelona	Municipi D (mitjà)	PLJ Sense PLCI
Barcelona	Municipi F (gran)	PLJ PLCI en procés d'elaboració Pla Comarcal de Ciutadania i Immigració

Continua a la pàgina següent.

67 Vegeu l'apartat metodològic o nota del treball de camp del capítol. A l'annex s'afegeix el guió d'entrevista.

Ve de la pàgina anterior.

Província	Municipi	Material documental
Lleida	Municipi 4 (petit)	PLJ PLCI pendent de finalitzar Pla Comarcal de Ciutadania i Immigració de la Segarra
Lleida	Municipi A (petit)	PLJ PLCI en procés d'elaboració
Tarragona	Municipi 1 (gran)	PLJ PCI
Tarragona	Municipi B (petit)	PLJ Sense PLCI
Tarragona	Municipi E (mitjà)	PLJ PLCI
Girona	Municipi 2 (Mitjà)	PLJ Sense PLCI
Girona	Municipi 3 (petit)	PLJ Sense PLCI

Font: Elaboració pròpia, segons dades de 2008.

El capítol resultant de l'anàlisi s'ha estructurat en dos apartats principals. En primera instància, es contextualitzen les polítiques d'integració orientades a la població jove nouvinguda prenent com a àmbit administratiu essencial l'Administració local, prèviament analitzat el marc català i estatal. L'apartat primer aborda, alhora, la qüestió del paper que han de tenir les polítiques de joventut i d'integració de la població jove nouvinguda d'origen immigrant dins d'un model de ciutadania cívica. A continuació, hem volgut centrar-nos en com els plans locals de joventut entenen i atenen les necessitats de les persones joves d'origen immigrant que arriben als municipis catalans. Per aquest motiu, el segon apartat analitza quines són les prioritats en les actuacions polítiques locals orientades a joves d'origen immigrant i com s'integren les demandes socials d'aquest jovent.

4.1.2. El context de les polítiques d'integració a Espanya, a Catalunya i als municipis: atenció a la població jove d'origen immigrant des de les administracions locals

L'arribada a Catalunya de població procedent d'altres països comporta, per a les polítiques públiques en general i les de joventut en particular, no tan sols un augment de les demandes de serveis sinó una diversificació i una major complexitat tant de les demandes com de les necessitats de la població. Aquesta diversificació no és producte només de la diversitat cultural sinó, i sobretot, de la major diversitat de situacions legals, estructures familiars, competències lingüístiques, relacions laborals i condicions socioeconòmiques que comporta el fenomen migratori.

Però amb freqüència, quan ens aproximem a l'anàlisi de les polítiques públiques vinculades amb la immigració internacional, es perd de vista el fet que aquesta població s'assenta en un territori més concret que Catalunya. S'instal·len sempre en un municipi, i l'Administració local és la que s'ocupa de desenvolupar les actuacions destinades a garantir la igualtat en l'accés als serveis públics i d'adaptar-los a les necessitats específiques de la població nouvinguda estrangera.

Aquesta reflexió afecta d'igual forma les polítiques locals en matèria de joventut i molt especialment la població jove d'origen immigrant, considerant el pes que té sobre el volum total de jovent català. Per tant, caldria pensar que l'atenció a les persones joves estrangeres hauria de tenir un pes específic a les polítiques d'integració de la població nouvinguda d'origen immigrant.

En aquest sentit, i durant els últims anys, Catalunya ha anat desenvolupant un marc de referència per atendre la població nouvinguda: el Pla de Ciutadania i Immigració (PCI) 2005-2008, aprovat per la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya, que defineix tant el model de ciutadania cap on es vol anar i les dimensions on s'ha de concentrar l'acció política com la metodologia de treball.

En un marc administratiu superior, com és l'estatal s'ha elaborat recentment també el *Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración 2007-2010*⁶⁸ (PECI) del Ministerio de Trabajo e Inmigración, a partir del qual es pretén impulsar el paper de les corporacions locals i de les comunitats autònomes en la integració dels immigrants a través d'una sèrie de programes i recursos que orientin i facin possible actuacions en aquesta direcció, reconeixent en un apartat específic infants i joves. Els objectius prioritaris derivats del PECI són: 1) afavorir l'accés normalitzat de menors i joves d'origen immigrant a programes d'infància i joventut; 2) promoure l'atenció i la intervenció social amb nens i nenes i joves immigrants en situació d'especial vulnerabilitat, i 3) donar suport la participació social de nens i nenes i joves d'origen immigrants. Amb tot, dins les subvencions destinades a finançar programes municipals amb programes innovadors dirigits a la integració de la població nouvinguda d'origen immigrant⁶⁹, no es considera de forma específica el grup de joves.

Pel que fa al plantejament, tant del PCI de Catalunya i conseqüentment el dels plans locals de ciutadania i immigració, en primer lloc cal destacar que és un model de ciutadania cívica⁷⁰ basat en la residència i no pas en la nacionalitat o la situació jurídica, alhora que "en la voluntat de la persona de romandre efectivament i establiment en un entorn social determinat." L'empadronament és, per tant, el requisit per poder ser reconegut com a ciutadà residencial.

Això planteja un model d'integració determinat, el d'integració ciutadana, reconeixent la pluralitat, però sustentada i emmarcada en una identitat cívica comuna. De fet, els tres pilars bàsics del PCI són: reconeixement del valor de la pluralitat, la igualtat com a principi bàsic d'acció estratègica —considerant les condicions de desavantatge i la imparcialitat—, i el civisme com a norma bàsica per orientar les relacions entre les persones.

L'enfocament de la ciutadania cívica comporta, d'aquesta forma, la implantació de polítiques actives d'igualtat que fomentin l'autonomia individual dels ciutadans i mesures normalitzadores dels serveis públics que garanteixin l'accés universal i l'adequació a les necessitats de tots els ciutadans, entre ells els immigrants. En relació amb la pluralitat, el model «cívic» fa una aposta per la interculturalitat, que es basa no tant en la interacció entre identitats ètniques diferents com en el reconeixement de la multiplicitat d'identificacions que componen la identitat de les persones (a més de l'ètnia, les persones es poden identificar sobre la base de molts altres criteris de diferenciació social: el gènere, la professió, els gustos, la ideologia, l'estil de vida, els rols familiars...). Són precisament les identificacions múltiples les que faciliten el diàleg entre grups socials diferents i la interculturalitat com a font d'enriquiment (Samper, Moreno, Alcalde 2006).

Així doncs, la proposta de ciutadania plural i cívica del PCI atén dues perspectives que es complementen: una perspectiva d'inclusió i una perspectiva d'acomodació.

La perspectiva d'inclusió té com a objectiu fugir al màxim possible de les situacions de desavantatge causades per la diferència de drets dels nous ciutadans. Mentre que la perspectiva d'acomodació té com a objectiu principal gestionar els espais de contacte entre les institucions públiques i les privades del país, i entre els residents procedents de la nova immigració i els residents autòctons.

Les línies estratègiques de l'actuació política són:

1. Acollida: referida tant a la primera acollida, com la que es fa des dels diferents serveis, sistemes i equipaments municipals. Aquesta línia estratègica se centra en: a) informació, i b) coneixement.
2. Igualtat: relativa a l'equiparació de les persones immigrades a la categoria de ciutadanes. Els programes bàsics d'actuació s'orienten a: a) accés als serveis i participació en els recursos en relació amb la resta de la població. En aquest cas, la resta de població jove; b) formació de professionals en l'atenció de persones de contextos culturalment diversos; c) promoció de la participació, i d) promoció de les capacitats individuals (lingüístiques, laborals, acadèmiques).

68 [Http://www.mtas.es/migraciones/Integracion/Plan_Estrategico/Indexe.htm](http://www.mtas.es/migraciones/Integracion/Plan_Estrategico/Indexe.htm)

69 Durant els anys 2005 i 2006, mitjançant l'Ordre TAS/3441/2005, de 2 novembre i l'Ordre TAS/3141/2006, d'11 d'octubre, s'han realitzat convocatòries de subvencions dirigits a municipis, mancomunitats de municipis i comarques per al desenvolupament de programes innovadors a favor de la integració dels immigrants.

70 Concepte encunyat per la Comissió Europea en el marc dels acords de Tampere (octubre 1999), plantejat com un conjunt comú de drets i obligacions essencials, basats en la Carta de drets fonamentals, imprescindibles per aconseguir la plena integració dels immigrants. La ciutadania plural i cívica assumeix els valors de justícia i, específicament, de respecte als drets humans, recollits en la Declaració Universal dels Drets Humans, com a nucli de la seva legitimitat i principal marc de referència per a orientar les intervencions públiques.

3. Acomodació: amb relació a la gestió de les relacions entre tots els ciutadans. Aquesta línia s'implementa a través de: a) la gestió de la diversitat en els serveis. Cal donar respostes adequades tenint en compte interessos diferents, tot informant correctament el conjunt de la ciutadania a fi de disminuir la percepció preferencial que erròniament creuen que tenen els ciutadans d'origen immigrant, i b) la sensibilització del conjunt de la població (sobretot la menys empàtica) davant la realitat canviant, amb la millora del coneixement.

Els principis bàsics per a l'organització del plans de ciutadania i immigració són similars als dels plans de joventut, tal i com veurem. Són: a) transversalitat, com a principi organitzatiu; b) territorialitat, entesa com a implicació de l'Administració local; c) coordinació entre departaments i organismes; d) dotació de recursos per al finançament de programes, i e) avaluació global del PCI en les línies estratègiques previstes: polítiques d'acollida, igualtat i acomodació.

Com contribuir a avançar en aquest model de ciutadania cívica des de les polítiques de joventut i des dels plans de ciutadania i immigració?

El marc del PCI identifica els joves i les joves d'origen immigrant com a objectiu específic i àmbit d'actuació prioritària i reconeixen que el jovent de famílies migrades ocupa una franja social que cal abordar amb polítiques actives.

“Aquests joves, sovint a cavall entre dos mons, formen part d'una nova realitat juvenil catalana que cal conèixer i abordar millor. Alguns d'aquests joves, amb situacions personals, jurídiques i socials complexes, corren un risc de fractura i aïllament. Cal millorar el contacte entre els joves autòctons i els arribats recentment. El Pla preveu l'adaptació de les polítiques de joventut a la realitat actual i la millora del coneixement per part dels joves d'origens diversos. També s'han d'atendre les situacions específiques que comporten risc social” (PCI, 2005)

Conseqüentment, es reconeixen com a àmbits d'actuació prioritària: a) orientar l'educació de l'esplai a la incorporació d'infants i joves estrangers a la societat catalana; b) impulsar la participació d'infants i joves estrangers a la xarxa associativa, a les activitats de lleure i esport; c) donar formació adaptada als tècnics juvenils per atendre persones de contextos culturalment diversos; d) promoure programes de dinamització al carrer per a joves; e) prevenir la violència entre joves, i f) impulsar la formació de monitors i directores d'activitats de lleure d'origen immigrant.

El PCI 2005-2008 contempla els programes següents de la Secretaria de Joventut orientats a l'acollida, la igualtat i l'acomodació.

Objectiu	Programa
Polítiques d'acollida	
---	---
Polítiques d'integració	
Millora d'accés	Informació i orientació específiques per a joves d'origen immigrant
Formació de professionals	Formació dels i de les professionals de la joventut per a l'orientació i l'assessorament
Participació	Programa de promoció de l'associacionisme juvenil
Polítiques d'acomodació	
Gestió de la diversitat	"Calidoscopi" (associacionisme juvenil) Programa de prevenció de les violències entre joves

Font: Elaboració pròpia.

Com contribuir a avançar en aquest model de ciutadania cívica des de les polítiques locals?

Tant en els plans de ciutadania i immigració com en els plans de joventut, la Generalitat de Catalunya impulsa l'elaboració de plans locals i comarcals.

Concretament, els plans locals de ciutadania i immigració (PLCI) tenen com a objectiu bàsic treballar al voltant de les polítiques d'igualtat i de les polítiques d'acomodació, que es concreten en: a) treballar amb totes les administracions i els agents implicats en la gestió de la diversitat; b) afavorir la participació dels immigrants com a agents actius en la gestió de la diversitat; c) aprofitar les experiències reeixides al territori i reforçar-les amb actuacions que fomentin la interrelació entre els diversos agents implicats en la gestió; d) contribuir a la plena integració dels ciutadans d'origen immigrant a la societat catalana, i e) fomentar la millora del coneixement entre tots els ciutadans.

Les actuacions principals dels plans locals són: a) accions de formació als i a les professionals del territori; b) accions per promoure i ajudar que els municipis i les comarques estableixin els canals i els mecanismes adequats de promoció de la participació d'immigrants en la vida social i cultural del municipi; c) gestió dels mecanismes i els professionals per facilitar la comunicació intercultural adequada entre professionals i persones novingudes d'origen immigrant, i d) actuacions de sensibilització de la població, de promoció del coneixement i les relacions mútues, d'informació i formació sobre la nova realitat, i de foment de la convivència ciutadana.

Dèiem que dos dels objectius principals d'aquest capítol són, per una banda, analitzar de quina forma i en quina mesura els plans locals de joventut (PLJ) tenen en compte les necessitats i demandes dels joves d'origen immigrant. I, per altra banda, contrastar com el plans locals de ciutadania i immigració (PLCI) consideren l'especificitat dels joves estrangers com a grup social. En aquest sentit, els eixos d'avaluació dels PLCI s'han concentrat en les àrees d'educació, cultura, treball, habitatge, salut, participació, cohesió social i interculturalitat.

Quadre 7. Dimensions per a l'anàlisi dels PLJ i el PLCI

PLCI-Joves	Acollida	Igualtat	Acomodació
PLJ-Estrangers			
Educació	Informació sobre els serveis i recursos disponibles. Coneixement de l'entorn, de la llengua, etc.	Accés als serveis i participació en els recursos. Formació dels professionals. Promoció de la participació. Promoció de les capacitats individuals (lingüístiques, laborals, acadèmiques).	La gestió de la diversitat. La sensibilització de la ciutadania.
Cultura			
Treball			
Habitatge			
Salut			
Participació			
Cohesió Social			
Interculturalitat			

Font: Elaboració pròpia

A continuació, es resumeixen les principals actuacions orientades a joves d'origen immigrant integrades a diferents plans locals i comarcals de ciutadania i immigració consultades per a l'estudi. Malauradament, un nombre considerable dels municipis visitats o bé no comptaven amb un pla local o comarcal o bé estava en procés d'elaboració. Com es pot apreciar, gran part de les actuacions manquen de plantejaments que integrin les dimensions d'acollida, igualtat i acomodació, i són bastant escasses les mesures orientades a l'acollida dels serveis juvenils.

Quadre 8. Anàlisi dels plans de ciutadania i immigració i de les actuacions orientades a joves

	Acollida	Igualtat	Acomodació
Municipi 1 (gran)	<p>Dona i joventut es consideren també com a àrees per assolir l'objectiu d'accés igualitari als serveis municipals.</p> <p>Fomentar l'acollida a través de les accions de coneixement de l'entorn.</p>	<p>Les actuacions orientades a joves són les pròpies de l'àmbit d'educació. Els objectius són: a) fomentar l'educació intercultural; b) facilitar la plena escolarització, lluitar contra l'absentisme i el fracàs escolar; c) potenciar l'alfabetització de la població immigrada; d) distribuir l'alumnat amb criteris d'homogeneïtzació; e) potenciar la participació activa de l'alumnat, professorat i pares i mares en les activitats i espais de diàleg i convivència; f) facilitar un servei de mediació escolar; g) facilitar serveis per a l'aprenentatge de la llengua, i h) oferir els mitjans per a la capacitació socioeducativa per a persones adultes</p>	Sense actuacions
Municipi 3 (petit)	Sense actuacions	<p>En l'objectiu de garantir l'accés igualitari als serveis es contempla específicament el suport a la infància i adolescència més desfavorida.</p> <p>En l'objectiu de garantir l'accés a l'educació es reconeix el grup de nens i joves.</p> <p>En l'objectiu de promoure la convivència en els espais públics es reconeix l'objectiu de fomentar la socialització i integració de joves i infants a través de l'esport i el lleure.</p>	Sense actuacions
Municipi 4. Pla comarcal	<p>Projecte A</p> <p>La finalitat última és promoure el coneixement i l'accés de joves nous als serveis normalitzats del municipi i de la comarca.</p>	<p>Projecte B</p> <p>Activitats per a nens i joves:</p> <p>Tallers per a infants i joves, per exemple, un taller per a l'originalitat, una gimcana per conèixer torà, taller de grafitis per a la convivència, nit d'esports</p> <p>Participació, convivència, interculturalitat</p>	<p>Existeixen dos projectes. El primer té com a finalitat que els joves dels municipis de la comarca comparteixin part del seu temps lliure realitzant activitats conjuntes que impliquin el coneixement recíproc i l'intercanvi cultural.</p> <p>El segon projecte té per objectius fomentar la interrelació entre infants; crear espais d'interrelació en els quals la comunicació es realitzi en llengua catalana; promoure l'existència d'espais de lleure educatius com a alternativa al carrer; incentivar les relacions basades en la igualtat i el respecte mutu.</p>
Municipi E (mitjà)	<p>Impulsar el coneixement de la borsa jove d'habitatge.</p> <p>Actuacions orientades a l'escolarització.</p> <p>Menors no acompanyats: Derivar els casos al departament corresponent.</p> <p>Joves: estudis de situació i necessitats per programar activitats.</p>	<p>Objectiu: promoure la participació d'infants i adolescents d'altres cultures en els espais de lleure i en les activitats esportives locals (l'àrea de joventut dissenya les activitats ludicoesportives considerant la responsabilitat de les accions).</p>	Sense actuacions
Municipi F Pla comarcal	Sense actuacions	Èmfasi a la intervenció educativa amb població immigrada (infants, joves i dones).	Sense actuacions

Font: Elaboració pròpia

4.1.3. Els plans locals de joventut i l'atenció a joves d'origen immigrant

Contextualització dels PLJ i principals característiques: El Pla Nacional de Joventut de Catalunya 2000-2010

Els plans locals de joventut es creen dins del marc del model estratègic del Pla Nacional de Joventut de Catalunya 2000-2010 (PNJCAT),⁷¹ que defineix els eixos principals i els àmbits d'actuació per a la planificació i articulació de les polítiques de joventut.

“El PNJCAT és, doncs, el full de ruta a seguir perquè el jovent de Catalunya pugui encarar amb garanties el seu futur i desenvolupar els seus propis projectes –personals i col·lectius– per tal que el nostre país continuï avançant amb força” (PNJCAT 2005)

Quadre 9. Eixos d'actuació del PNJCAT

PNJCAT 2000	PNJCAT 2005
<ol style="list-style-type: none">1. Polítiques educatives i culturals2. Polítiques d'accés al món del treball3. Polítiques d'accés a l'habitatge4. Polítiques de promoció de la salut5. Participació democràtica6. Polítiques d'equilibri territorial i cohesió social (eix transversal respecte a tots els anteriors)	<p>Línia d'actuació emancipació:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Polítiques d'educació2. Polítiques de treball3. Polítiques d'habitatge4. Polítiques de salut5. Polítiques de cultura6. Polítiques de mobilitat <p>Línia d'actuació participació:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Interlocució2. Suport a l'associacionisme3. Foment de la cultura de la participació

Font: Elaboració pròpia.

L'esperit discursiu del PNJCAT és el de la integralitat de les accions polítiques orientades a joves, conjunta-ment amb una articulació transversal i la participació del jovent.

“Un espai de treball compartit de construcció de polítiques integrals de país amb la participació i la corresponsabilitat de tots els agents socials implicats.”

Tal i com es reconeix al PNJCAT (2005), es considera que les polítiques de joventut han de tenir, com a objectiu estratègic, l'emancipació de la gent jove, en tant que ciutadans i ciutadanes amb capacitat de construir i desenvolupar projectes vitals i amb capacitat de participació en projectes col·lectius.

Com a principis rectors del PNJCAT, s'exposen els següents: a) integralitat de les actuacions i perspectiva global que interrelacioni els diversos àmbits de la vida dels joves: l'habitatge, el treball, l'educació, la salut, la cultura i la participació; b) transversalitat i necessitat d'articular xarxes a diferents nivells: xarxes de treball, que incorporin diferents escales territorials d'acció; xarxes de transversalitat, que incorporin diferents òptiques de treball sectorial, i xarxes de capital social, que incorporin els recursos i les dinàmiques associatives i comunitàries de la gent jove; c) atenció a la diversitat; d) proximitat i polítiques locals de joventut; e) participació de joves i corresponsabilitat amb les polítiques de joventut a través de la pròpia acció o de la interlocució i el diàleg amb l'Administració pública, i f) innovació i aprenentatges socials amb relació a la transversalitat educativa com a factor clau de construcció de ciutadania.

71 El document del PNJCAT va ser aprovat pel Consell Executiu del Govern de la Generalitat el 7 de novembre de 2000 i presentat al Parlament de Catalunya el 27 de novembre de 2000. El 2005 se'n va fer una revisió. (<http://www20.gencat.cat/docs/Joventut/Documents/Arxiu/PNJCAT2005.pdf>. Última consulta, 23 d'abril de 2008). Durant el 2010 s'elaborarà el PNJCAT 2010-2020.

Per últim, el PNJCAT inclou tres criteris bàsics per a un funcionament efectiu: a) interdepartamentalitat; b) interinstitucionalitat, i c) participació de la gent jove.

Tal i com es pot apreciar, una consideració que s'incorpora a la revisió del PNJCAT de 2005 és l'atenció a la diversitat de situacions, interessos, perfils, etc., que presenta el jovent. Considerant, així, dues cares de les realitats juvenils: diversitat i desigualtat. I fent palesa la importància d'incorporar tant el reconeixement de la diversitat de gènere, la diversitat per raons de discapacitat com la diversitat cultural i identitària. De forma concreta, amb relació a la interculturalitat, la considera com una perspectiva important a tenir en compte. Es reconeix que la societat catalana com a societat d'acollida inclou un conjunt de realitats culturals i socials diverses on no sempre la convivència resulta fàcil. Motiu pel qual, també les polítiques de joventut han de reconèixer i potenciar aquesta riquesa cultural així com la relació i la col·laboració entre els col·lectius de joves dels diferents grups culturals.

Els plans locals de joventut i el reconeixement de les necessitats i demandes dels joves i de les joves d'origen immigrant

A partir de l'anàlisi documental, tant dels plans com de les memòries d'activitats de les àrees de joventut com de les entrevistes al personal tècnic municipal, hem analitzat la informació segons els eixos d'anàlisi següents: a) educació; b) cultura; c) treball; d) habitatge; e) salut; f) participació; g) cohesió social, i h) interculturalitat. Les dimensions d'anàlisi han estat: 1) dimensió discursiva; 2) dimensió substantiva, i 3) dimensió operativa.

1. La dimensió discursiva de les polítiques locals de joventut. Prioritats en l'acció política en contextos amb joves d'origen immigrant⁷²

La dimensió discursiva fa referència als discursos i a les concepcions que hi són presents als PLJ. Amb l'anàlisi dels discursos i dels continguts dels PLJ, contrastada amb les actuacions polítiques, pretenem posar de relleu tant el paradigma del que parteixen els plans com també la focalització de les actuacions en matèria de joventut i immigració. En aquest sentit, hem diferenciat entre: a) focalització en els processos d'inclusió social i emancipació dels joves i de les joves d'origen immigrant, que inclou actuacions centrades en la trajectòria vital (treball, habitatge, formació, salut); b) focalització en els processos d'afirmació identitària dels joves i de les joves d'origen immigrant, amb les actuacions centrades en els processos d'afirmació identitària (experimentació, creativitat, mobilitat, autonomia, participació). D'aquesta forma, la dimensió discursiva ens permetrà captar com s'identifiquen i quines són les necessitats i problemàtiques dels joves d'origen immigrant.

Finalment, es determinaran els models d'actuació en matèria de joventut i immigració a l'àmbit local considerant tres tipologies de polítiques de joventut (Casal, 2000; Giménez, i Llopart, 2006): a) models de transició, on les accions es concentren en la transició dels joves i de les joves cap al món adult; b) models d'afirmació identitària, on les polítiques es centren en promoure la qualitat de vida dels joves i de les joves (mobilitat, creativitat, experimentació, ciutadania i autonomia), i c) models mixtos.

S'ha de reconèixer que, tant les àrees de joventut com les polítiques de joventut, no han estat al llarg del temps un eix d'acció política prioritari en cap dels municipis estudiats com tampoc no ho han estat en l'àmbit autonòmic i nacional, tot i que la centralitat de l'àrea i de la seva acció depèn, en gran mesura, de la sensibilitat de cada govern municipal cap al col·lectiu de joves, més que de les característiques demogràfiques del municipi. Això es plasma en els organigrames de govern, on no sempre Joventut compta amb una regidoria pròpia. En aquest sentit, els tècnics i les tècniques municipals de Joventut entrevistats han reconegut precisament el paper dinamitzador d'aquestes polítiques que ha protagonitzat la Secretaria de Joventut al convertir la implementació de la metodologia del PNJCAT a través de l'elaboració dels PLJ en un requisit previ per finançar les polítiques de joventut en l'àmbit municipal.

72 En els casos analitzats per aquest estudi, tots els municipis visitats es trobaven en fase de finalització del PLJ i inici d'un nou pla per a l'etapa 2008-2012. Per aquest motiu, l'anàlisi es correspon als plans quadriennals 2003-2007 i conseqüentment l'estructura dels eixos correspon a la del PNJCAT del 2002.

Precisament, un dels elements que cal destacar en primer lloc de l'anàlisi de la dimensió discursiva sobre els PLJ, és que tots els tècnics i les tècniques locals de Joventut consultats coincidiren a reconèixer l'efecte dels PLJ tant en la dinamització de l'àrea com en la dotació d'un major protagonisme de les polítiques de joventut dins de l'agenda política municipal que, en ocasions, s'ha traduït en una major dotació de recursos econòmics i de personal especialitzat. De fet, l'elaboració del PLJ ha aconseguit marcar, en nombroses ocasions, un punt d'inflexió.

Així doncs, el personal tècnic valora molt positivament tant la planificació i estructuració de les accions que aporta l'elaboració del PLJ com la incorporació d'una perspectiva de treball basada en un plantejament transversal. Per altra banda, s'aprecia el fet que l'elaboració d'un PLJ representa l'oportunitat d'elaborar un estudi de la realitat juvenil local que fa possible la visibilització, entre la resta d'àrees, dels joves com a grup social.

Pel que fa als perfils de joves als quals s'adreça l'acció municipal, cal destacar l'absència generalitzada de reconeixement de la diversitat del col·lectiu, tot i que aquest aspecte és reconegut com una línia important d'acció en el PNJCAT. A diferència del que es recull al PNJCAT, ni als discursos dels tècnics ni al disseny del PLJ es reconeix la diversitat per qüestions de gènere, per tenir una discapacitat ni pel fet cultural. En canvi, el principal criteri de diversitat és l'edat.⁷³

Pel que respecta a les principals actuacions polítiques i a les necessitats detectades en matèria de joventut, predominen clarament les activitats orientades als processos identitaris i preval, en les polítiques locals de joventut, el model d'afirmació identitària.

Quadre 9. Anàlisi de la dimensió discursiva dels PLJ

Municipi	Anàlisi
Municipi 1 (gran)	Predomini de la focalització en els processos d'afirmació identitària. Principals actuacions: a) participació; b) associacionisme; c) oci, i d) cultura. Model d'afirmació identitària
Municipi 2 (mitjà)	Els objectius marcats al Pla de 2006 estan molt orientats als processos d'afirmació identitària. No hi ha actuacions focalitzades en els processos d'inclusió i emancipació com ara treball, habitatge, formació i salut). De fet, gran part de les actuacions estan centrades en l'accés a la informació. Model d'afirmació identitària
Municipi 3 (petit)	El gruix de les actuacions s'orienten cap als processos d'afirmació identitària. Model d'afirmació identitària
Municipi 4 (petit)	Focalització en processos d'afirmació identitària. Principals accions: oci. Focalització en processos d'integració social. Principals accions: a) formació; b) habitatge. Focalització en processos d'afirmació identitària i en les actuacions centrades en la trajectòria vital. Model mixt
Municipi A (petit)	A la pràctica, accions integrals orientades a la inclusió social (treball i participació) i d'afirmació identitària (oci i participació). Al disseny del PLJ, predomini de les actuacions orientades a l'afirmació identitària. Focalització en processos d'afirmació identitària i en les actuacions centrades en la trajectòria vital. Model mixt
Municipi B (petit)	Predomini de les actuacions focalitzades en els processos d'afirmació identitària. Gran part de la tasca dels tècnics es centra en el casal i les activitats que s'hi fan (activitats lúdiques). Model d'afirmació identitària
Municipi C (mitjà)	A la pràctica, les principals accions pròpies de joventut són: — activitats culturals — activitats participatives Model d'afirmació identitària

Continua a la pàgina següent.

73 Segons el municipi, la franja del grup diana varia considerablement: 13-35; 18-25; 18-30; 16-20; 15-39, etc

Ve de la pàgina anterior.

Municipi	Anàlisi
Municipi D (mitjà)	Actuacions centrades en els processos d'afirmació identitària. Predominen les polítiques de modificació d'aspectes perifèrics, encara que el PLJ s'ha dissenyat des d'un plantejament integral. Les actuacions orientades a la inclusió social es desenvolupen des d'altres àrees municipals. Focalització en processos d'afirmació identitària. Model d'afirmació identitària
Municipi E (mitjà)	Predomini de les actuacions focalitzades en els processos d'afirmació identitària. Les actuacions dirigides a processos d'inclusió social són desenvolupades per àrees com educació, treball, serveis socials. Model d'afirmació identitària
Municipi F (gran)	Principals accions pròpies de Joventut: a) Informativa i assessorament; b) Associacionisme i participació. Predomina la focalització de les polítiques de joventut centrades en els processos d'afirmació identitària. Gran part de les accions estan orientades a participació i identitat. Les actuacions orientades a les trajectòries vitals són, elementalment, informatives. Model d'afirmació identitària

Font: Elaboració pròpia.

A la llum de l'anàlisi de les entrevistes, el predomini del model d'afirmació identitària en les actuacions dirigides des de i per les àrees de joventut en detriment de les de transició es pot explicar pels elements següents:

- Manca de recursos econòmics i professionals per desenvolupar com a àrea actuacions orientades a la inclusió social.
- Manca de coordinació i transversalitat a la pràctica amb les àrees que disposen de recursos per desenvolupar accions d'inserció social (promoció econòmica, habitatge, serveis socials, educació, etc.)
- Predomini de fases inicials del desenvolupament de les polítiques de joventut en l'àmbit local i, en conseqüència, prioritització d'actuacions bàsiques orientades a la participació.
- Prevalença d'una perspectiva de la joventut definida en termes identitàris, en part perquè molts municipis es troben en fases molt inicials del desenvolupament de les polítiques de joventut.

Contràriament, els casos que hem trobat al llarg del treball de camp en què l'acció estava veritablement integrada (orientada als processos d'integració i d'afirmació identitària), corresponien a municipis i àrees on les polítiques de joventut havien anant prenent major dinamisme amb els anys; algun, amb repetides experiències en la implementació de plans locals de joventut.

2. La dimensió substantiva de les polítiques locals de joventut: integració de les demandes de les persones joves d'origen immigrant?

Aquesta dimensió ens permetrà aprofundir en la fonamentació de les actuacions dels plans considerant de forma específica el grup de joves d'origen immigrant. La literatura especialitzada permet distingir entre:

- Polítiques de modificació d'aspectes nuclears, orientades a la modificació de trajectòries.
- Polítiques de modificació d'aspectes perifèrics, que incideixen en aspectes de qualitat de vida sense modificar les trajectòries.
- Polítiques integrals.

a) La invisibilitat dels joves i de les joves d'origen immigrant als PLJ

El primer que cal destacar, tant de l'anàlisi dels PLJ com de les entrevistes a tècnics de joventut, és que, en termes generals, els joves d'origen immigrant no apareixen reconeguts com a grup específic ni dins els PLJ ni tampoc en l'acció de les polítiques de joventut, independentment de les taxes d'immigració i dels joves i de les joves d'origen immigrant del municipi. Conseqüentment, no s'identifiquen característiques pròpies ni necessitats específiques d'aquest grup, obviant tant la diversitat entre els grups de joves (joves d'origen

immigrant, joves d'origen català), com la diversitat interna entre els grups de joves d'origen immigrant (entre grups de diferents nacionalitats d'origen, edats, etapa migratòria, sexe, situació administrativa, etc.). El desconeixement de les seves necessitats és general, especialment en termes identitaris i culturals. En aquest sentit, s'acostuma a conèixer —o a creure que es coneixen— millor les necessitats socials i, quan es fan actuacions orientades a aquests nois i noies, amb freqüència es centren en els processos d'integració social —generalment coordinades des d'altres àrees municipals— i en la participació. És probable que aquesta dinàmica es vegi reforçada pel fet que, tal i com s'ha reconegut en alguna de les entrevistes, el finançament disponible per a actuacions orientades a joves d'origen immigrant —especialment des de la Secretaria d'Immigració— acabin prioritzant els projectes d'integració social. Mentre que les propostes d'oci o participació —generalment assumides per les àrees de joventut— són considerades com activitats en el lleure i, per tant, menys prioritàries.

En qualsevol cas, tant en els PLJ com en les actuacions implementades als municipis analitzats, no es contempla una perspectiva que reconegui la diversitat ni dels individus ni tampoc dels grups, i hi predomina una visió homogènia dels joves.

b) Normalització dels serveis de joventut i homogeneïtzació de la gent jove

Per altra banda, l'aposta per la normalització dels serveis acostuma a estar en el discurs dels tècnics i polítics de les administracions locals amb relació a la igualtat en l'accés als serveis per part de la població novvinguda estrangera (Samper, *et al.* 2006). Fet també constatat entre els discursos dels tècnics i les tècniques de Joventut entrevistats. Existeix la concepció que la normalització implica la utilització per part de la població estrangera dels serveis existents en igualtat de condicions que la població autòctona i sense la necessitat de fer cap distinció específica per raó de l'origen nacional, cultural o ètnic. Fet que també es reconeix en els discursos dels nostres entrevistats on, en general, es pot afirmar que no tenen gaire clar què significa la normalització en els serveis i entre els usuaris, i no tenen sempre present que fer efectiu aquest principi significa molt més que obrir les portes dels serveis de joventut a la població estrangera. En aquest cas, gran part de la confusió es deriva de no saber com resoldre el binomi igualtat-diversitat. En general, la solució al dilema acaba passant per tractar d'igual forma a tothom. Principi que, des d'una perspectiva de la justícia social igualitarista, no és estrictament igualitari i es confonen així l'atenció diversa amb l'atenció desigual. I no contemplen la possibilitat que, per tal de garantir la igualtat en l'accés i la normalització dels serveis, en aquest cas els serveis als joves, l'atenció pot ser desigual —en funció de cada circumstància social, migratòria i vital— sempre que sigui equivalent. Una normalització efectiva requereix un canvi en la concepció dels serveis municipals preestablerts, per tal que siguin capaços d'atendre i respondre les necessitats específiques que pugui plantejar la població estrangera. Fet que no sembla passar en les polítiques de joventut de les administracions locals que han integrat la nostra anàlisi.

D'aquesta forma, el discurs de la normalització fa possible que la diversitat de situacions i necessitats derivades de l'experiència migratòria dels joves i de les joves passin desapercibudes com a problemàtiques de certs joves i s'adjudiquen al col·lectiu dels "immigrants". Estem parlant fonamentalment de dificultats específiques pròpies de gairebé qualsevol procés migratori internacional: les barreres comunicatives (lingüístiques i culturals), el desconeixement de l'entorn i les restriccions legals per obtenir un permís de residència i treball en el cas d'immigrants no comunitaris (Samper, *et al.* 2006). En el cas concret dels joves i de les joves, hi hauríem d'afegir també els efectes de les reagrupacions familiars en les relacions intrafamiliars i en el benestar biopsicosocial dels menors i joves reagrupats (Alcalde, *et al.* 2008; Lurbe, *et al.* 2007). I, per últim, les qüestions identitàries que afecten aquests col·lectius.

Pel que fa a les persones joves d'origen immigrant, la diversitat és reconeguda quan hi ha episodis de conflictitat en la convivència. És a dir, quan d'alguna manera s'associa a "problema". Per tant, no s'acaba ni de valorar ni d'integrar el valor de la diversitat a les accions polítiques, per més que en els discursos i en el marc del PNJCAT s'apreciï el fet intercultural. En certa mesura, es reproduïxen les tendències d'altres àmbits, com l'escolar (Alcalde 2007): la depreciació o la indiferència vers la diversitat quan aquesta no aporta un valor instrumental a l'acció política (indiferència) i a més s'identifica amb problemes de cohesió social (depreciació). La pràctica inexistència d'accions i plantejaments interculturals en les polítiques de joventut dels municipis analitzats —així com la confusió del que significa el concepte i els plantejaments interculturals—, juntament amb el desconeixement de les característiques i necessitats d'aquests grups de joves, així ho demostra impossibilitant, alhora, una veritable utilització normalitzada dels serveis de joventut per part d'aquests joves.

c) Les accions orientades a les persones joves d'origen immigrant

Per altra banda, les actuacions que integren de forma específica les persones joves d'origen immigrant o s'orienten específicament cap a aquest col·lectiu acostumen a ser sectorials i poc planificades, no s'integren generalment als PLJ ni es coordinen amb els plans locals o comarcals de ciutadania i immigració. Les principals àrees que orienten l'acció als joves d'origen immigrant són les mateixes que s'ocupen de l'atenció a la població estrangera en general. En el cas de no haver-hi un àrea específica per a immigració —que és el més comú dins l'Administració local— la majoria d'actuacions surten o bé de Benestar Social o bé d'Educació. La falta de coordinació i transversalitat entre les àrees converteixen les accions en alienes a les polítiques de joventut.

Tal com dèiem, des de les àrees de la població, es visibilitzen discursivament i principalment les necessitats socials, en particular la inserció laboral i la formació, i la manca de participació d'aquests joves, que provoca accions concretes, poc coordinades i reactives, i més provisionals que continuistes, essencialment en el camp de la participació. Les accions proactives i, per tant, anticipatives sobre les necessitats i demandes dels joves d'origen immigrant són inexistentes, en gran part pel desconeixement que, en general, es té sobre el col·lectiu. Per altra banda, el fet que les actuacions que integren joves estrangers o s'hi adrecen no acostumin a integrar-se dins els PLJ reforça el caràcter provisional de les accions.

Amb relació a la baixa participació del jovent d'origen immigrant, reconeguda per la majoria de tècnics i tècniques entrevistats, elementalment en les activitats culturals i d'oci, és probable que una de les causes sigui la falta d'adequació entre l'oferta i els interessos d'aquests joves. De fet, alguns dels entrevistats han reconegut que la participació augmenta a mida que les actuacions són més específiques, és a dir, a mesura que s'ajusten als interessos d'aquest grup. Així, el que es detecta en l'acció política orientada a integrar la joves d'origen immigrant és la direcció de la participació vers aquest col·lectiu. Apareix de nou, als discursos dels tècnics, l'eix de la normalització vs especialització. Al temps que s'argumenta que cal evitar la "guetització" de les activitats i de l'associacionisme i posen l'èmfasi a no crear activitats ni associacions etnificades. En definitiva, es considera que les activitats que poden interessar als joves i a les joves d'origen immigrant exclouen la resta de joves, mentre que les activitats de les que participen els joves autòctons són inclusives. D'aquesta forma, la participació i la interrelació entre els grups es concep unidireccionalment (dels joves estrangers cap a les activitats generals; no es planteja que els joves autòctons participin de les activitats que interessin als joves d'origen immigrant). Així, les accions orientades a fomentar la participació d'aquest jovent, sense gaire èxit, es concentren a fer-los participar d'unes activitats ja programades i pensades per al total de joves del municipi, retroalimentant la concepció dels joves com un grup "homogeni" i un model d'integració sociocultural assimilacionista.

Però el fet és que determinats espais, serveis i equipaments juvenils acaben etnoestratificant-se. És el cas dels Punts d'Informació Juvenil, els punts de connexió a internet; les biblioteques; els locals o espais joves, etc. àmpliament utilitzats pels joves estrangers i infrautilitzats pels joves "autòctons". Mentre que, contràriament, es detecta una baixa participació dins les associacions juvenils.

Quadre 10. Anàlisi de les principals accions que integren els joves d'origen immigrant i/o s'hi orienten. Dimensió substantiva dels PLJ

Municipi	Anàlisi		
	Acollida	Iguat	Acomodació
Municipi 1 (gran)	-	Programes de participació i interculturalitat	
Municipi 2 (mitjà)	-	-	-
Municipi 3 (petit)	-	-	Programes de cinema Tasts de menjars Secció a la revista jove de relats de joves d'origen immigrant Centrats en participació
Municipi 4 (petit)	-	-	Jornades "interculturals" (mostra de grups culturals) Centrat en participació i interculturalitat

Continua a la pàgina següent.

Ve de la pàgina anterior.

Municipi A (petit)	Cursos d'acolliment i reforç educatiu (PLJ)		Exposicions
Municipi B (petit)	-	-	-
Municipi C (mitjà)	-	-	-
Municipi D (mitjà)	Projecte d'acollida (coordinat per Pla de gestió de la diversitat) Centrat en participació	Tallers de cuina Tallers de grafitis Participació	-
Municipi E (mitjà)	-	Programa L'associacionisme en el temps de lleure (PLJ) Programa La creativitat i el consum cultural Centrat en participació	-
Municipi F (gran)	-	-	-

Font: Elaboració pròpia.

3. La dimensió operativa de les polítiques locals de joventut: com treballem des de la perspectiva de la joventut i la immigració

Finalment, la dimensió operativa fa referència tant a l'articulació dels plans i les seves actuacions, com als actors implicats i el grau de coordinació interinstitucional, fet que ens possibilitarà estudiar com s'implementen les actuacions polítiques.

En allò referent a l'articulació dels plans, considerem: a) organització sectorial; b) organització interdepartamental, i c) organització transversal. Quant als actors que han participat en l'elaboració del Pla, analitzem: a) tipus d'actors: institucionals, no institucionals; b) formes de participació: directa, interlocució, i c) direcció de la participació: en l'elaboració dels plans; en un moment precís (diagnòstic, decisió i disseny, implementació i gestió; avaluació). Finalment, en el moment d'aprofundir en la coordinació interinstitucional (entre administracions) considerem les formes següents: a) aprofitament dels recursos d'administracions de nivells superiors; b) coordinació des d'administracions superiors; c) coordinació oberta, i d) coordinació de baix a dalt.

a) Articulació

Un dels principals elements metodològics dels plans locals de joventut és l'organització de les accions de forma transversal entre les diferents àrees dels governs municipals. De fet, la transversalitat és reconeguda pels tècnics de Joventut entrevistats com a un aspecte fonamental per dur a terme les accions en matèria de joventut, especialment entre els municipis i les àrees amb menys recursos pressupostaris i humans. Tal com veïem, les àrees de joventut no acostumen a tenir una posició central dins l'organigrama dels governs municipals, que en ocasions es tradueix en pressupostos anuals baixos i en un dèficit de professionals. Així, per tal de desenvolupar un plantejament integral de les polítiques de joventut, es a dir, que contempli tant l'actuació dirigida als processos d'integració social com els processos identitaris cal, necessàriament, treballar de forma conjunta i coordinada amb la resta d'àrees.

Però si bé tots els PLJ contemplaven la metodologia transversal, a la pràctica aquest principi organitzatiu presenta dificultats d'implementació. Alguns dels factors detectats al llarg del treball de camp que dificulten l'organització transversal són: a) Falta de lideratge dels PLJ; b) Falta de centralitat de les polítiques de joventut, i c) Estructuració de les àrees i composició política de les regidories.

Com a principals conseqüències de la manca de transversalitat ens trobem que, quan hi ha situacions de manca de recursos i falta de lideratge a l'Àrea de Joventut, es prioritzen les actuacions per tal d'adaptar-les al pressupost existent i es prima així el principi d'eficiència. En la majoria de casos, l'acció s'orienta a les activitats d'oci i/o culturals. Mentre que les accions, dirigides a la inclusió social, són liderades per àrees com educació i serveis socials, sense una coordinació estructurada amb l'Àrea de Joventut. En d'altres casos, a mesura que l'Àrea de Joventut guanya lideratge, es perd transversalitat i les accions són sectorials.

D'aquesta forma, tot i que hi ha un ampli consens respecte a la necessitat de treballar transversalment en l'atenció de la població jove —que queda reflectit als dissenys dels PLJ—, pràcticament cap dels municipis inclosos en l'estudi ha assumit estructures de funcionament transversals.

En el cas concret del disseny d'actuacions que integrin els joves d'origen immigrant o s'hi orientin, tampoc no és comú trobar plantejaments transversals en àrees o serveis dedicades a la població nouvinguda, com ara la coordinació entre els PLJ i els plans de ciutadania i immigració (PCI).

Amb tot, la manca d'un plantejament transversal no significa que els serveis no estiguin coordinats. De fet, la major part estan en contacte permanent. No obstant això, la coordinació entre l'Àrea de Joventut i l'd'altres àrees no acostuma a anar més enllà de l'acció de derivar casos, compartir espais o muntar de forma puntual alguna actuació, i es basa en la bona voluntat i la disponibilitat del personal tècnic que se n'encarrega.

Respecte al tractament de les necessitats dels joves d'origen immigrant, tant des de les àrees de joventut com des de les àrees que lideren l'atenció a la població nouvinguda d'origen immigrant –en els municipis que n'existeixen– no hi ha un plantejament conjunt sobre com s'ha d'atendre aquest col·lectiu de joves ni del paper que han de tenir els diferents serveis davant d'aquesta nova realitat. La planificació dels serveis es realitza, només, des de l'àrea que els ha de posar en marxa sense tenir en compte la perspectiva de la resta de serveis que poden estar atenent altres aspectes de la persona. Aquesta dinàmica és constant també en les polítiques locals orientades a atendre la població estrangera en general (Samper, *et al.* 2006).

b) La participació de les persones joves com a actors socials en el disseny, la implementació i l'avaluació de les polítiques locals de joventut

El PNJCAT 2005 reconeix que les polítiques de joventut han de contenir una alta intensitat democràtica tant per construir col·lectivament cultura participativa com per facilitar que les persones joves puguin vincular-se i formar part en els processos de presa de decisió:

Considerant la participació dels joves i de les joves en l'elaboració, tant dels PLJ com de les actuacions en matèria de joventut, l'anàlisi dels deu municipis visitats posa de relleu que acostuma a ser consultiva o d'interlocució. Generalment, la consulta a la població jove s'orienta a detectar necessitats i demandes d'aquest col·lectiu. Els instruments utilitzats van des de l'estudi de necessitats, basat en enquestes d'opinió o grups focals, que generalment responen a la primera fase d'elaboració dels PLJ, passant per la consulta informal als usuaris dels serveis de joventut, o fins i tot la utilització de canals com les pàgines web de les àrees. En concret, els canals d'interlocució detectats han estat els següents: a) estudis de necessitats basats en tècniques de recollida d'informació com les enquestes i els grups focals; b) interlocució amb les associacions de joves i/o els consells de joves; c) explicitació informal de demandes en els diferents serveis de joves, i d) pàgines web d'àrea.

La participació dels joves d'origen immigrant com a interlocutors acostuma a ser nul·la. En general, es desconeixen les necessitats i demandes d'aquest grup, especialment quan els canals de consulta es basen en la interlocució amb associacions de joves i/o consells de joves —on s'ha constatat una baixa participació dels joves d'origen immigrant. En el cas de les consultes per enquestes, o a través dels grups focals, la representació és molt baixa.

c) L'organització interinstitucional en les polítiques de joventut en contextos amb joves d'origen immigrant

El grau d'organització interinstitucional entre els municipis estudiats amb d'altres administracions territorials varia en funció de la ubicació del municipi. Especialment, amb relació a la coordinació amb els consells comarcals i les diputacions, la variabilitat ve donada pel grau de dinamisme tant de les polítiques de joventut com de les polítiques d'integració de la població nouvinguda d'aquestes administracions. Així, mentre que els municipis de Barcelona reconeixen un alt grau de coordinació amb la Diputació de Barcelona i l'Oficina del Pla Jove, les localitats de Lleida no tenen cap coordinació amb la diputació corresponent. De forma similar ocorre amb els consells comarcals.

En general, la coordinació interinstitucional és plantejada com l'aprofitament dels recursos -econòmics, assessorament- d'administracions de nivells superiors i, especialment, amb la Secretaria de Joventut, les diputacions —especialment en el cas de la província de Barcelona— i els consells comarcals.

Quadre 11. Anàlisi de la dimensió operativa dels PLJ

Municipi	Anàlisi
Municipi 1 (gran)	"L'Àrea de Joventut participava al Pla transversal de joves, on s'hi trobaven presents la resta d'àrees. Va començar com un Pla on s'hi implicaven totes les àrees del Pla transversal, però es va acabar desfet perquè cada tema se l'apropiava una determinada àrea, i es va començar a treballar sectorialment. Actors: Joves: consultiu: diagnosi, discussió del Pla 2008-2012. No es contempla la participació de joves d'origen immigrant. Els grups es formen en funció de l'edat i la trajectòria vital.
Municipi 2 (mitjà)	Es reconeix que si bé es treballa amb d'altres àrees, no hi ha una organització i un plantejament veritablement transversal. Les actuacions conjuntes es donen en accions puntuals i depenen molt de la bona disposició dels diferents tècnics. Per a l'elaboració del PLJ 2008-2011 s'ha posat en marxa un procés participatiu. Alt grau de satisfacció de la coordinació en l'àmbit comarcal.
Municipi 3 (petit)	Articulació sectorial. Si bé el Pla reconeix la necessitat del treball transversal i interinstitucional, no es concreta en les actuacions. Actors institucionals i no institucionals (joves). Forma participació indirecta/consultiva en el diagnòstic. Coordinació alta amb la Secretaria de Joventut (de dalt a baix; aprofitament dels recursos).
Municipi 4 (petit)	Es reconeix que, per la taxa d'immigració i d'immigració jove s'ha de treballar coordinadament amb els plans d'immigració, fet que no passa en aquest moment tant en l'àmbit local com comarcal. El Pla reconeix un major grau de col·laboració a nivell local i municipal pel que fa a l'articulació i coordinació. Organització sectorial en col·laboració amb d'altres àrees. La participació dels joves en l'elaboració del Pla és consultiva (fase diagnosi). La representació de joves estrangers existeix de forma nominal, però no sembla que representi al col·lectiu. La resta d'actors intervenen també de forma consultiva. No hi ha coordinació amb la Diputació de Lleida ni amb el Ministeri. Alta col·laboració amb el Consell Comarcal i els serveis territorials de la Generalitat en matèria de joventut. Aquesta col·laboració és oberta i va tant de dalt a baix com viceversa. El PLJ no preveu una coordinació interinstitucional intensa.
Municipi A (petit)	Direcció de l'acció per part del tècnic de Joventut. Interlocució i participació indirecta dels actors socials (consultiva/interlocució). Previsió que participin més en l'avaluació. Pràcticament, absència del col·lectiu d'estrangers d'origen immigrant. Coordinació interinstitucional: Aprofitament recursos d'administracions superiors amb la Secretaria de Joventut.
Municipi B (petit)	La Comissió de Joventut de l'Ajuntament pretén generar una dinàmica de treball coordinada i transversal. Encara en procés de creació. A partir del projecte d'elaboració del Pla d'entorn, coordinació amb Institut-Serveis Socials-Esports (regidora d'Educació i Esports, i la de Cultura i Joventut). Actors: Joves. Poca relació amb les entitats juvenils del territori. Coordinació interinstitucional: Filosofia d'aprofitar recursos d'altres institucions superiors a d'àrees amb més recursos.
Municipi C (mitjà)	Predomina l'organització sectorial de les activitats, a diferència del que es preveu al disseny del Pla. Participació de joves: interlocució, encara que al Pla es preveia una participació més intensiva a diferents projectes. Coordinació interinstitucional: A la pràctica hi ha un aprofitament dels recursos econòmics de nivells superiors.
Municipi D (mitjà)	Les actuacions que integren el PLJ estan dirigides, la majoria, per altres àrees. A l'àmbit d'immigració, el PLCI articula les actuacions orientades a joves estrangers. L'elaboració del Pla 2008-2012 corre a càrrec d'un professional extern. Actors: es consulta als joves per al Pla anterior. No procés participatiu. Manca de coordinació perquè l'Àrea de Joventut no té tècnic.
Municipi E (mitjà)	Articulació. La col·laboració amb d'altres àrees depèn de l'actuació. Es reconeix una molt baixa coordinació entre àrees. Actors. Joves: consulta a partir d'enquestes; web.
Municipi F (gran)	A la pràctica, si bé hi ha col·laboracions entre àrees, no hi ha un treball veritablement transversal. Hi ha un aprofitament/intercanvi de recursos (elementalment espais). La direcció de les accions acostuma a estar protagonitzada per l'Àrea de Joventut. Predomina l'acció interdepartamental, on les accions són dirigides per l'Àrea de Joventut. La participació dels joves és, elementalment, d'interlocució. La participació dels actors varia: a) actors institucionals: programació (sindicats); consultiu (Generalitat, Diputació), i b) joves: consultiu. La coordinació interinstitucional és oberta amb Generalitat i Diputació, i va en ambdós sentits (de dalt-baix; de baix-dalt) depenen del programa/acció. Municipi F (gran) és un dels pocs ajuntaments que reconeix accions dins del marc de la UE. Predomina l'aprofitament dels recursos d'administracions de nivell superiors, amb una coordinació oberta.

Font: Elaboració pròpia

4.1.4. Consideracions finals

Tant al Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración com al Pla de Ciutadania i Immigració, el grup de joves estrangers està reconegut com a col·lectiu específic. Podem afirmar que el PECEI posa l'èmfasi en els processos de participació i inclusió social dels joves i de les joves d'origen immigrant, prioritant un model d'actuació orientat a la integració social. Centren els programes dissenyats en l'accés normalitzat als serveis i programes de joventut i infància, l'atenció a les situacions de vulnerabilitat social i el foment de la participació.

Igualment, si bé els plans de ciutadania i Immigració parteixen del plantejament de la ciutadania cívica, orientant el disseny de les accions en matèria de joventut i immigració cap a la perspectiva de la inclusió i de l'acomodació, el cert és que, tal i com s'ha pogut comprovar, les àrees de joventut acostumen a desenvolupar molt més les actuacions d'acomodació per una qüestió d'eficiència. És a dir, aquelles centrades en la gestió de les relacions entre els joves i la participació. Sembla no haver-hi uns criteris clars de com treballar des d'una perspectiva veritablement intercultural i pluralista.

Amb tot, i referent als plans locals de joventut, hem de considerar que tots els casos analitzats es trobaven en una fase de finalització del quadrienni del Pla de joventut i d'inici d'elaboració del nou pla. És important tenir present aquest fet perquè, per una banda, la realitat de moltes localitats ha canviat força amb relació a l'arribada de població nouvinguda d'origen immigrant; i, per altra banda, les polítiques d'integració i el rol dels ajuntaments en el seu desenvolupament han convertit la gestió de la diversificació de les demandes socials derivades del fet migratori en quelcom inherent avui dia a l'agenda política de nombroses localitats. Per tant, en molts casos, la inclusió de les necessitats i demandes de les persones joves d'origen immigrant en les polítiques de joventut han respost un fet embrionari de l'acció política en aquesta matèria.

Per altra banda, tant en l'anàlisi de les actuacions concretes com en els discursos dels tècnics s'aprecia una tendència a considerar en primer lloc la condició d'immigrants sobre la condició de jove. Això explicaria per què les actuacions orientades als processos d'integració social d'aquest jovent són desenvolupades per les àrees que tradicionalment s'ocupen de la població nouvinguda d'origen immigrant -els immigrants-, com ara Serveis Socials. S'entén que les necessitats d'aquests joves són les pròpies dels immigrants: inserció laboral, accés a l'habitatge, accés a la formació... sense diferenciar entre situacions, temps d'arribada i projectes migratoris. Mentre que, des de les regidories de joventut, l'acció es centra en la dimensió participativa i en l'acomodació, i hi preval un model participatiu assimilacionista.

En aquest sentit, s'aprecia com, en termes generals, preval una visió miserabilista del col·lectiu de joves immigrants: joves en risc d'exclusió social; situacions de maltractament; risc de formar bandes violentes; joves amb risc de segregació ètnica o racial; joves amb risc d'exclusió participativa; joves que corren un risc de fractura social i aïllament... Contribuint a la construcció social de l'imaginari sobre "el jove immigrant". Aquesta situació és possible gràcies a la falta de reconeixement de l'enorme diversitat i pluralitat de situacions que afecta aquest jovent. Així doncs, la figura social del jove immigrant es construeix com un jove en risc, com també reconeix Carrasquilla (*et al.*2004) en el seu estudi sobre aquest col·lectiu.

Des del nostre punt de vista, s'haurien de reconèixer almenys i en primer lloc tres situacions, i identificar, posteriorment la diversitat interna de cada grup en funció del sexe, de l'edat, de la situació sociofamiliar, de l'any d'arribada, etc., tal i com proposem⁷⁴ en aquesta recerca: a) joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi; b) joves d'origen immigrant nascuts a Catalunya o que hi han arribat en la infància, i c) joves d'origen immigrant que han arribat a Catalunya després de la infància.

El reconeixement de la diversitat resulta indispensable per consolidar un model d'actuació polític basat en la ciutadania cívica i intercultural, que desenvolupi un model d'integració ciutadana que garanteixi l'accés normalitzat als serveis de joventut.

74 Vegeu el capítol de metodologia

4.2. Anàlisi d'equipaments de provisió de serveis formatius, laborals, esportius i culturals

4.2.1. Introducció

Aquest apartat tracta descriptivament les actuacions que es duen a terme des de diferents centres i equipaments de provisió de serveis amb relació a la població jove d'origen immigrant. Per a aquesta tasca s'han seleccionat 16 equipaments de 4 municipis, tal i com es detalla en l'apartat metodològic. A cada municipi es van seleccionar dos equipaments amb funcions formatives i laborals. D'altra banda, també es van escollir dos equipaments esportius i culturals orientats a l'oci, la cultura i la participació. Per a la realització de l'anàlisi partim de: a) les característiques de cada equipament, amb especial referència a la presència de persones joves d'origen immigrant entre els seus usuaris; b) les principals activitats; c) la implementació d'accions d'acollida, igualtat i acomodació en matèria d'immigració que proposa el Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 de la Generalitat de Catalunya, d'acord a l'esquema d'anàlisi aplicat en l'apartat 4.1, i d) la identificació de punts forts i febles en els diferents equipaments segons les seves pràctiques d'atenció a la diversitat.

Una nota metodològica a tenir en compte és que el tractament sobre aquests equipaments és una visió específica des del punt de l'atenció a la diversitat cultural i des de l'interès per copsar la satisfacció de necessitats i demandes de la població jove d'origen immigrant. Per tant, la descripció a les taules que acompanyen el text no pretén ser exhaustiva dels serveis i de les activitats, sinó que es destaquen els elements més significatius per als propòsits de la recerca.

4.2.2. Equipaments laborals

Les característiques dels equipaments i serveis laborals es resumeixen en la taula següent. Hem recollit les característiques bàsiques de l'equipament (ubicació, infraestructura i personal; principals activitats i composició dels usuaris, centrant-nos en el seu origen) i en els punts forts i febles des de la perspectiva de l'atenció a la diversitat.

Quadre 12. Característiques dels equipaments laborals. Punts forts i febles

	Característiques de l'equipament	Punts forts	Punts febles
Municipi 1 Oficina de Treball de la Generalitat	<p>Titularitat: Pública, Generalitat.</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Zona cèntrica. Local en uns baixos d'un bloc de pisos. 15 treballadors remunerats.</p> <p>Principals activitats: Gestionar ocupació; sessions informatives; Itineraris Personalitzats d'Inserció; contractació; serveis a la contractació en origen; formació; assessorament; promoció.</p> <p>Composició dels usuaris: El 22% dels aturats i el 33,3% dels demandants d'ocupació són estrangers. Del conjunt de demandants d'ocupació masculins menors de 30 anys, el 36,6% són estrangers. Dins del col·lectiu de dones estrangeres el 46,9 % de les aturades són menors de 30 anys.</p>	<p>Informa del perill de caure en l'explotació i/o il·legalitat de situacions laborals.</p> <p>Coneixement generalitzat per part dels joves estrangers.</p> <p>Sessions informatives adreçades al col·lectiu d'estrangers.</p> <p>Iguallat burocràtica en la provisió del servei.</p> <p>Els Itineraris Personalitzats d'Inserció són una eina avaluada molt positivament pels responsables.</p> <p>En alguns col·lectius estrangers: equilibri de gènere.</p> <p>L'equipament és utilitzat per totes les franges d'edat jove en edat de treballar.</p> <p>S'informa als col·lectius més joves (16-18 anys) d'alternatives a la feina i de la importància de la formació.</p>	<p>Es detecten certes carències de funcionament: saturació, lentitud del servei.</p> <p>Incapacitat del servei a ajudar aquells usuaris amb dificultats idiomàtiques.</p> <p>Exclusió dels joves estrangers sense permís de treball dels serveis que s'ofereixen.</p> <p>Manca de control sobre les pràctiques discriminatòries a les empreses contractants.</p> <p>En alguns casos han rebut demandes de no incloure estrangers en els llistats.</p> <p>Alguns col·lectius de dones estrangeres, en particular marroquines, utilitzen poc el servei.</p>

Continua a la pàgina següent.

Ve de la pàgina anterior.

	Característiques de l'equipament	Punts forts	Punts febles
Municipi 2 Oficina de promoció econòmica	<p>Titularitat: Pública, municipal.</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Zona cèntrica del municipi. 2 treballadores remunerades.</p> <p>Principals activitats: Centre en procés de creació. Per la novetat del servei, no és possible oferir informació referent al perfil dels usuaris.</p>	Per la novetat del servei, no és possible oferir informació.	Per la novetat del servei, no és possible oferir informació.
Municipi 3 Club de feina	<p>Titularitat: Pública, municipal.</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Zona cèntrica; baixos d'un edifici compartits amb altres entitats. Dos treballadors i un col·laborador remunerats.</p> <p>Principals activitats: Integració laboral; Borsa de treball; seguiment de les ofertes i demandes; accés a Internet</p> <p>Composició dels usuaris: 305 persones en cursos de formació i 530 al club de feina. Paritat en distribució de sexes L'edat mitjana en la franja que va dels 25 als 30 anys. El pes dels immigrants en el conjunt dels usuaris és important, ja que suposen entre el 55 i el 60% del total.</p>	<p>S'ofereixen molts serveis relacionats amb el món laboral.</p> <p>Permet entendre els primers passos per entrar al món del treball.</p> <p>Facilita l'accés al mercat laboral.</p> <p>Igualtat burocràtica en l'accés.</p> <p>S'intenta oferir el màxim de llocs de treball tant a dones com a homes.</p>	<p>Problemes per satisfer les particularitats de les demandes de mà d'obra de les empreses.</p> <p>Les característiques geogràfiques de la zona i el transport dificulten l'accés a feines ofertes en d'altres poblacions.</p> <p>La desconfiança per part de la població novvinguda té com a conseqüència que no accedeixen al servei.</p> <p>Manca d'informació en altres llengües.</p> <p>Oferta de feina esbiaixada per motius de gènere.</p>
Municipi 4 Servei de recursos humans de la principal empresa del municipi	<p>Titularitat: Privada.</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Centre econòmic sobre el que es sustenta la població del municipi. Instal·lacions àmplies i diversificades a fi d'atendre les diferents parts d'evolució del producte.</p> <p>Principals activitats: Contractació; contractació en origen; formació; assessorament; promoció.</p> <p>Composició dels usuaris: El 37% de la plantilla de 2.868 treballadors és estranger. Destaquen dos grups majoritaris: Ucraïna (35%) i Romania (35%). Hi ha 44 orígens nacionals diferents. En seccions com escorxador i frigorífic, les tasques més dures, la xifra arriba al 71%.</p>	<p>Contractació dels treballadors en origen i vinculada a un contracte.</p> <p>Es donen moltes possibilitats de treballar tant a homes com a dones.</p> <p>Ofereix allotjament a preus més baixos que els del mercat.</p>	<p>Genera unes demandes molt importants a l'Administració.</p> <p>L'acollida és només en aspectes relacionats amb el treball.</p> <p>La generalització apriorística de les característiques dels treballadors deixa sense possibilitats de treballar determinats col·lectius.</p> <p>Genera concentració d'immigrants.</p> <p>La qüestió de gènere pot determinar la ubicació als diferents departaments.</p> <p>Rebuig a treballadors no joves, per la forta càrrega física de la feina.</p>

Font: Elaboració pròpia.

El tret comú d'aquests equipaments és que ofereixen serveis de col·locació de personal. Tots, especialment els equipaments públics, ofereixen un tracte igualitari fonamentat en uns procediments (protocols) que s'apliquen a tothom igual. Tot i així, un problema significatiu en la relació entre el servei i les empreses és l'escàs control sobre una potencial discriminació als joves d'origen immigrant en una empresa i oferta de treball concreta. No hi ha informació sobre si l'empresa demandant discrimina els candidats en funció del seu origen, fet que ens aboca a la necessitat d'establir criteris de seguiment.

En tots els casos analitzats existeix una forta interdependència entre aquests equipaments i els agents empresarials, en canvi s'observa poca relació amb el món sindical. Tot i això, destaca la preocupació d'aquests serveis per prevenir l'explotació que pot afectar la població immigrada. Així, l'Oficina de Treball del Municipi 1 els informa sobre la situació d'explotació que pateixen alguns immigrants. L'equipament del Municipi 3 opta per donar informació sobre els sindicats i posar-los en contacte.

Els Itineraris Personalitzats d'Inserció constitueixen una eina útil de seguiment dels individus que cerquen feina, posa de manifest tant la sobrequalificació com la subqualificació, i permeten redreçar aquestes situacions. Aquest tractament personalitzat permet detectar certes dificultats d'adaptació, de transport, de compra de vestuari o uniformes, o d'altres elements que poden perjudicar el desenvolupament correcte dins del lloc de treball. Disposar de dades respecte d'aquestes possibles situacions desfavorables, tenint en compte a més que sovint el col·lectiu immigrant té dificultats econòmiques, pot facilitar la confecció de polítiques útils per a la inserció laboral.

El Servei de Recursos Humans de la gran empresa analitzada desenvolupa una política de contractació en origen. En aquest cas, la regularització des de l'origen combinada amb una política d'habitatge constitueixen una excel·lent forma d'acollida o primera integració. L'empresa busca persones joves i formades en el seu sector d'activitat, expressant una preferència pels treballadors procedents dels Països de l'Est, on consideren que el nivell de formació i disciplina laboral és més alt. En contrast amb aquesta situació, la major part de treballadors i treballadores d'origen estranger treballen en petites i mitjanes empreses, fet que ens aboca a la limitada possibilitat d'extensió d'aquest tipus de polítiques en el teixit empresarial de Catalunya.

Quant a l'atenció a la diversitat cultural, els serveis són implementats per personal exclusivament autòcton en tots els casos. Aquesta situació, afegida a l'absència d'informació en les llengües d'origen i de mediadors implica dificultats en la comunicació amb els usuaris, en particular perquè per a moltes persones novingudes els serveis públics d'ocupació constitueixen una primera necessitat. Ens trobem sovint amb casos de joves immigrants acabats d'arribar a Catalunya que han de ser acompanyats per parents, amics o d'altres per tal de poder comprendre el funcionament del servei que se'ls ofereix. Independentment de la voluntat dels tècnics d'aquests serveis per reduir la influència negativa d'aquesta mancança idiomàtica, existeix una desigualtat de facto entre el demandant de feina autòcton (o que coneix suficientment la llengua) i aquell que no ha tingut l'oportunitat de rebre una formació lingüística.

Quadre 13. Característiques dels equipaments laborals segons activitat

	Activitat	Acollida	Igualtat	Acomodació
Municipi 1. Oficina de Treball de la Generalitat	Demanda d'ocupació	Ofereix la possibilitat d'entrada al món laboral. Gestió de contractació en origen.	Igualtat de tipus legal-burocràtica, fonamentada en reglaments i protocols iguals per a tothom.	-
	Sessions informatives	Es donen a conèixer als immigrants els serveis i l'entorn.	-	-
	Itineraris Personalitzats d'Inserció	Eina útil per habitar la població novinguda a l'àmbit laboral català, amb un tractament individualitzat.	Adreçats a tot aquell que tingui dificultats d'inserció professional.	-
Municipi 3. Club de feina	Integració laboral	Ofereix eines bàsiques per a la integració laboral.	S'ofereix un servei similar a tots els usuaris.	-
	Borsa de treball	Els problemes lingüístics són una barrera a l'accés a determinats perfils demandats.	Igualtat legal i burocràtica	-
Municipi 4 Servei de Recursos Humans de la principal empresa del municipi	Contractació	Contractació en origen. Transport dels treballadors i acollida en pisos de l'empresa.	Contractació basada en estereotips nacionals.	-
	Formació	Formació en llengua catalana, castellana.	-	-
	Assessorament	Assessora catalana i castellana en els processos de reagrupació familiar i aspectes quotidians.	Tracte desigual per suposats criteris d'eficiència en el treball segons origen nacional	-
	Promoció	-	-	Activitats per informar la ciutadania dels processos de contractació en origen.

Font: Elaboració pròpia.

Respecte als ítems acollida, igualtat i acomodació cal assenyalar que els equipaments se centren sobretot en el primer i en el segon, i l'acomodació és el punt més feble de la seva actuació. Amb relació a l'acollida, tots els equipaments assumeixen que el seu principal repte és donar una informació bàsica però útil sobre les condicions de treball i ocupació i satisfer les necessitats de treball, tant dels treballadors com dels ocupadors.

Amb relació a la igualtat, trobem una forta etnoestratificació en la distribució de l'ocupació, tot i que acceptada tant per les persones treballadores dels equipaments com per les usuàries en el marc d'interiorització de la condició d'immigrant. Tanmateix, s'observen tant voluntat com pràctiques de promoció de les capacitats individuals que remoguin les desigualtats de facto (formació i cursos de llengua, fonamentalment). D'altra banda, la igualtat es fonamenta bàsicament en la igualtat legal i burocràtica en la prestació del servei, però sense mecanismes de control sobre els ocupadors. No hem observat suficient formació sobre diversitat cultural per al personal que treballa en aquests serveis.

Les estratègies d'acomodació són quasi inexistentes. Només en el cas de la gran empresa estudiada existeix una voluntat, inspirada en una política de recursos humans de caire paternalista, d'infomar els treballadors, cooperativistes i ciutadania sobre les estratègies de reclutament de mà d'obra estrangera.

4.2.3. Equipaments formatius

Els equipaments formatius analitzats centren la seva atenció en la relació formació-treball. Majoritàriament, entre els seus responsables s'observa un bon coneixement de la problemàtica específica dels joves d'origen immigrant en el mercat de treball. L'elevada proporció d'aquests joves en els cursos generals, però especialment en els Programes de Garantia Social, i el contacte directe amb el món empresarial fan que disposin d'experiència amb relació a la situació d'aquests joves i els puguin oferir solucions formatives específiques i generalment adients.

Quadre 14. Característiques dels equipaments formatius. Punts forts i febles

	Característiques de l'equipament	Punts forts	Punts febles
Municipi 1 Institut Municipal de Formació i Empresa	<p>Titularitat: Públic, municipal.</p> <p>Ubicació: Situat en un barri als afores de la ciutat. Edifici de tres plantes amb un espai d'oficines i un de gestió. Aules ubicades en un edifici annex. Treballadors remunerats. Superior presència de dones.</p> <p>Principals activitats: Servei d'orientació laboral i formativa; formació.</p> <p>Composició dels usuaris: Majoria d'usuaris d'origen estranger. El principal grup són els marroquins, grup molt masculinitzat. El segon grup són Iberoamericans, amb major equilibri entre homes i dones.</p>	<p>Disposa d'una àmplia oferta formativa orientada al mercat laboral.</p> <p>Ofereix l'oportunitat de tornar a estudiar a aquells joves que han abandonat els estudis.</p> <p>Eina útil per als joves estrangers que arriben.</p> <p>Hi ha barreja i interacció de l'alumnat.</p> <p>L'Escola Taller permet l'obtenció del permís de treball.</p> <p>Permet lluitar per una major qualificació en el mercat laboral.</p> <p>Hi ha un nombre important de dones (joves marroquines).</p> <p>Formació especialment útil per a les franges més joves dels joves estrangers (16-20 anys).</p>	<p>Situat a la perifèria de la ciutat.</p> <p>Els cursos requereixen un compromís a mitjà-llarg termini.</p> <p>Els joves no s'hi dirigeixen quan arriben, hi vénen derivats d'altres equipaments.</p> <p>Els cursos exigeixen un mínim de coneixement de l'idioma.</p> <p>Lentitud en la concertació d'entrevistes d'orientació.</p> <p>Per accedir a la borsa de treball s'ha de tenir el permís de treball.</p> <p>No es té un control posterior a l'orientació o a la formació.</p> <p>Reproducció dels rols de gènere i formació escollida. Poca relació entre gèneres a les classes.</p> <p>El perfil dels joves de major edat queda exclòs dels cursos o de l'orientació.</p>

Continua a la pàgina següent.

<p>Municipi 2 Escola d'Adults</p>	<p>Titularitat: Públic, municipal.</p> <p>Ubicació: Al centre del municipi. Edifici compartit amb altres entitats. Consta d'una oficina administrativa i diverses aules comunicades a través del passadís. L'espai és molt petit. 19 mestres i dues secretàries. La majoria són interins o comissions de servei, amb major presència femenina.</p> <p>Principals activitats: Formació en llengua catalana; ensenyaments inicials i bàsics; formació bàsica (cicles de formació instrumental i d'educació secundària); preparació per a proves d'accés a cicles formatius de grau mitjà, superior o accés a la universitat per a majors de 25 anys; competències per a la societat de la informació.</p> <p>Composició dels usuaris: 842 estudiants matriculats amb una llista d'espera de 202 persones. Pels matins i per les tardes la majoria dels alumnes són dones, en canvi, els cursos nocturns els segueixen majoritàriament homes. La franja d'edat dels alumnes del centre està entre els 25 i 30 anys. Pel que fa a la distribució per nacionalitats un 42,8 % dels usuaris són d'origen africà. El grup més nombrós per procedència és el marroquí (257 alumnes).</p>	<p>Ofereix múltiples serveis de formació a joves adults. És un referent al municipi pel que fa a la primera acollida lingüística. És un dels punts més importants del municipi per a estrangers. Voluntat de donar servei universal. Es realitza una gestió de la diversitat real. L'escola cobreix les necessitats de formació d'aquells que no estan en l'edat de l'escolaritat obligatòria i, en especial, la d'aquells joves que han arribat recentment en processos de reagrupació familiar.</p>	<p>Hi ha una llista d'espera de més de 200 persones. L'equipament està sobrepassat per la demanda. Hi ha greus problemes d'espai. Aparició de divisions dins l'escola que enforteixen les relacions de desigualtat entre els autòctons més desfavorits i nousvinguts, i autòctons desfavorits i autòctons benestants. La participació dels homes tendeix a disminuir com més alts són els nivells de formació. La de les dones autòctones tendeix a augmentar. Les dones d'origen immigrant queden sovint al marge de les formacions que s'ofereixen.</p>
<p>Municipi 3 Institut d'Educació Secundària</p>	<p>Titularitat: Públic, autonòmic.</p> <p>Ubicació: A l'entrada principal del poble, a la zona dedicada a l'educació. Instal·lacions per a dur a terme classes d'educació secundària i part de les dels cicles formatius. Personal funcionari contractat.</p> <p>Principals activitats: Cicles formatius. Aula d'acollida.</p> <p>Composició dels usuaris: Joves entre 18 i 27-28 anys, lleugerament més joves en el cas dels autòctons. 15 dels 37 estudiants dels alumnes dels cicles formatius són joves d'origen estranger. Els perfils més generals, pel que fa a la nacionalitat, són romanesos, marroquins, sud-americans, panjabis, senegalesos i gambians.</p>	<p>Ofereix una sortida molt encaminada a la inserció laboral, en tant que ofereix una formació en els àmbits de feina de la zona. L'Aula d'Acollida garanteix una primera acollida amb acompanyament i formació adaptada. L'accés als cicles és obert a tothom i facilita la incorporació en igualtat de condicions al mercat de treball. Es treballa en condicions d'igualtat de gènere.</p>	<p>L'institut té poca capacitat d'adaptar-se als canvis del mercat i d'oferir una educació adequada amb celeritat. No es treballa en l'acomodació. Cada cicle presenta una forta diferenciació de gènere. El marge d'edat amb el qual es treballa està força limitat; en uns casos per legalitat, en d'altres, per practicitat.</p>
<p>Municipi 4 Institut d'Educació Secundària</p>	<p>Titularitat: Públic, autonòmic</p> <p>Ubicació: Situat en la nova zona del municipi. Relativament nou i ben conservat, però no prou ampli. Sis professors remunerats.</p> <p>Principals activitats: Cicle d'electromecànica i cicle d'administració. Curs de preparació a les proves d'accés a l'educació secundària.</p> <p>Composició dels usuaris: Segons nacionalitat, en el cicle d'electromecànica la meitat dels seus membres són immigrants (de l'Europa de l'Est, subsaharians i d'Egipte), en canvi en el d'administratiu aquesta proporció es redueix força.</p>	<p>Ofereix una activitat formativa amb sortida immediata a la pròpia ciutat. L'alumnat accedeix en condicions d'igualtat a l'oferta formativa. No es pot dir que la formació estigui masculinitzada o feminitzada. La formació ofereix una sortida immediata.</p>	<p>L'especificitat de la pròpia activitat formativa dificulta que pugui ser útil en contextos diferents. L'oferta formativa condueix a unes determinades feines que dificulten la mobilitat social ascendent. Poca varietat de possibilitats de formació. Cada cicle presenta una forta diferenciació de gènere. Es dona preferència als treballadors de l'empresa de la indústria agropecuària del municipi a l'hora de fer la inscripció.</p>

El centre del municipi 1, el més gran, aconsegueix impartir un gran nombre de programes formatius, amb gran satisfacció per part dels usuaris i del personal. La diversitat de formacions contrasta amb l'oferta limitada dels municipis més petits, on l'oferta es limita a unes poques especialitats molt relacionades amb demandes concretes de les empreses locals. S'observa que determinats subsectors empresarials monopolitzen el treball i la formació. El fet que molts joves d'origen immigrant mostrin dificultats per desplaçar-se a d'altres municipis fa que tinguin una oferta formativa, doncs, molt limitada i supeditada a l'evolució de l'economia local, i que es concentren que es concentren professionals d'identica formació professionals d'identica formació a la mateixa zona. Considerem que la formació orientada a les necessitats de l'economia local no ha d'estar renyida amb una major diversificació d'itineraris o, almenys, ha d'estar centrada en l'aprofundiment de les competències nuclears bàsiques: treball en equip, idiomes estrangers, informàtica.

Hem constatat la forta o absoluta masculinització o feminització d'algun dels cursos. S'ha de reforçar la idea que tant els nois com les noies són capaços de desenvolupar les mateixes professions amb les mateixes possibilitats d'èxit possibilitats d'èxit, tot i que tradicionalment les professions a les quals es pot accedir a través de les formacions hagin estat practicades tradicionalment per homes o per dones.

Amb relació a la diversitat cultural, tot i la voluntat d'aquests equipaments d'arribar a tots els que volen seguir una formació, ens tornem a trobar amb la qüestió de la llengua, en aquest cas com a vehicle d'accés al coneixement. Si deixem de banda els cursos de llengua que poden oferir aquests centres, ens trobem que les formacions o graus s'imparteixen en català. Aquest fet dificulta que les persones que no dominen la llengua puguin realment tenir accés a una formació en condicions d'igualtat. És per això que constatem la necessitat de reforçar les vies d'aprenentatge de la llengua catalana. En alguns municipis, fins i tot de mida mitjana, només hi ha un centre on els immigrants amb edats que queden fora de l'educació secundària obligatòria poden accedir a cursos de llengua. Si a més tenim en compte la llarga llista d'espera de candidats d'aquesta escola, es fa evident una manca d'oferta de cursos de català.

Quadre 15. Característiques dels equipaments formatius segons activitats

	Activitat	Acollida	Igualtat	Acomodació
Municipi 1 Institut Municipal de Formació i Empresa	Servei d'orientació laboral i formativa	Ofereix orientació personal en matèria de capacitació laboral i de cerca de feina.	El servei és accessible en condicions d'igualtat legal i burocràtica	-
	Formació	S'ofereixen cursos orientats a la inserció laboral i formació per accedir a altres etapes del sistema educatiu.	El servei és accessible en condicions d'igualtat legal i burocràtica.	-
	Cursos de català (bàsic, inicial, curs de llengua)	Primera acollida lingüística i seguiment.	Reducció de la situació de desavantatge lingüístic.	-
	Cursos de llengua per a analfabets o neolectors	Primera acollida lingüística.	Reducció de la situació de desavantatge lingüístic.	-
	Cursos de xinès (infantil, introducció, conversa)	-	Revalorització de les llengües dels immigrants.	Espai de relació entre interessats en les llengües de la immigració, a diferents nivells.

Continua a la pàgina següent.

Ve de la pàgina anterior.

Municipi 2 Escola d'adults	Ensenyaments inicials i bàsics	Primer lloc de referència per a les persones nouvingudes que no estan en edat escolar.	Alguns dels nouvinguts no estan alfabetitzats. Es treballa per reduir la situació de desavantatge.	Publica una revista anual que serveix d'eina de gestió de la diversitat.
	Formació bàsica (cicles de formació instrumental i d'educació secundària)	Primera acollida formativa per a joves que estan fora de l'ESO per edat o que han de repetir la formació per no poder convalidar els estudis.	Atorga un títol homologat de formació. Nova oportunitat per a aquells joves que han patit el fracàs escolar.	Es realitza una gestió de la diversitat dins les aules.
	Preparació per a proves d'accés a cicles formatius de grau mitjà, superior o accés a la universitat per a majors de 25 anys	-	Dirigides a població que ja hagi superat el graduat escolar en el lloc d'acollida. En cas contrari no s'hi pot accedir en condicions d'igualtat. Pocs joves d'origen immigrant.	-
	Competències per a la societat de la informació	-	Només usuaris autòctons.	-
Municipi 3 Institut d'Educació Secundària	Cicles formatius	-	Formació secundària amb vistes a la inserció laboral.	Facilita la interacció i el contacte de persones d'origens diferents.
	Aula d'Acollida	Facilita la integració de la persona nouvinguda a partir de l'ensenyament de llengües i hàbits.	Redueix els desavantatges de l'alumnat d'origen immigrant respecte de l'alumnat autòcton.	Facilita la interacció entre nouvinguts, però la convivència amb els autòctons es dona en les aules tradicionals.
Municipi 4 Institut d'Educació Secundària	Cicle d'electromecànica i cicle d'administració	-	Possibilita la promoció laboral de joves d'origen immigrant.	El fet que els cicles tinguin sortida laboral facilita la generació indirecta d'espais de contacte i convivència en les empreses i al municipi.
	Curs de preparació a les proves d'accés a l'educació secundària	-	Possibilita l'accés a nivells educatius superiors a grups de població que d'altra manera no hi accedirien.	Indirectament, genera un espai de convivència entre joves autòctons i joves d'origen immigrant.

Amb relació a les actuacions en termes d'acollida, igualtat i acomodació, tots els equipaments ofereixen activitats d'acollida, fonamentalment lingüístiques (nivells bàsics i inicials de català). En tots els casos es produeix el problema d'una important deserció de l'alumnat, fonamentalment per la dificultat de compatibilitzar la formació amb horaris laborals força variables. Aquest fet perjudica les ràtios dels centres pel que fa a alumnat inscrit i alumnat que finalitza el curs. Tanmateix, destaca en aquest apartat, però només en el cas dels municipis més grans, l'existència d'accions d'acollida per a les persones nouvingudes sobre coneixement de l'entorn.

Quant a la igualtat, es promou fonamentalment a través de sistemes burocràtics en els processos d'inscripció i seguiment dels cursos. Destaca la reiterada al·lusió dels responsables dels centres a les dificultats o desco-neixement de joves nouvinguts sobre els períodes d'inscripció. L'activitat dels equipaments està fonamentada en la promoció de les capacitats formatives i per tant en la millora de la igualtat d'oportunitats, però s'observa una important segmentació en els cursos de professionalització en funció de l'origen. La formació dels professionals sobre diversitat cultural ve donada més pel seu contacte directe amb la immigració que no pas per la participació en cursos formals. Tanmateix, tot i que en l'àmbit de direcció i de formadors existeix un important contacte amb el món laboral, seria necessari un major coneixement del personal sobre la casuística jurídica de l'accés al treball a Catalunya o de la convalidació de títols i ensenyaments realitzats prèviament en origen, així com conèixer els sistemes educatius dels quals provenen aquests joves.

En l'àmbit de l'acomodació, existeixen múltiples iniciatives d'apropament entre joves autòctons i joves d'origen immigrant. Destaca tant una aproximació cultural, a través de la redacció conjunta de publicacions del centre, com una aproximació fonamentada en els possibles beneficis econòmics (relacions de comerç internacional) amb l'ensenyament de la llengua xinesa. Amb l'excepció del xinès, no es detecta cap curs d'àrab, romanès o de les principals llengües maternes dels immigrants, ni per a infants ni per a públic general. Considerem que aquests tipus de cursos podrien apropar, a diferents nivells, joves autòctons interessats a conèixer llengües estrangeres i joves d'origen immigrant que trobarien un reconeixement de la seva cultura d'origen.

4.2.4. Equipaments esportius

La primera qüestió a destacar amb relació als equipaments esportius és la diferència d'origen entre joves usuaris de les instal·lacions de lliure accés i els d'aquelles en què s'imposa el pagament de quotes per accedir-hi. En les primeres, especialment en les pistes de lliure accés, els usuaris són pràcticament només joves d'origen immigrant. Això s'observa clarament en el primer equipament analitzat. En canvi, en les activitats o serveis que impliquen el pagament de quotes, la presència de joves d'origen immigrant és nul·la o pràcticament inexistent, d'acord amb els tècnics entrevistats.

Quadre 16. Característiques dels equipaments esportius. Punts forts i febles

	Característiques de l'equipament	Punts forts	Punts febles
Municipi 1 Pavelló olímpic	<p>Titularitat: Pública, municipal</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Barri al sud de la ciutat, amb major presència d'immigració. Pavelló esportiu amb capacitat per a uns 3.000 espectadors; gimnàs, pistes exteriors d'ús públic per a la pràctica de futbol sala, bàsquet i handbol. No ens consta el nombre total de treballadors. Equilibri entre sexes. El personal té nacionalitat espanyola.</p> <p>Activitats: Tancades (lloguer d'espais, gimnàs, cursos); obertes (pistes d'accés lliure); programes específics d'esport.</p> <p>Usuaris: Sense estadística per nacionalitats. Entorn a un 20-30% d'origen estranger en els estrats més joves. Menys del 10% en la franja de 25 a 30 anys. Major presència d'estrangers en activitats a l'aire lliure i no programades.</p>	<p>Elevada demanda d'espais per a la pràctica esportiva.</p> <p>És un espai de socialització de la població immigrada.</p> <p>Elevat ús de les instal·lacions obertes.</p> <p>Es poden dissenyar les activitats.</p> <p>Positiva participació en les activitats promogudes pels dinamitzadors.</p>	<p>Poca adequació a les característiques de la demanda: pocs espais d'accés obert.</p> <p>Desconeixement dels canals habituals de comunicació població/ajuntament.</p> <p>Dualització, entre pistes obertes (major presència d'immigració) i tancades (presència absoluta d'autòctons).</p> <p>Limitació de les instal·lacions (saturació durant els caps de setmana).</p> <p>Menor participació femenina</p> <p>Limitació de l'ús per part dels joves més grans.</p>
Municipi 2 Pavelló municipal	<p>Titularitat: Pública, municipal</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Afores del municipi. Pavelló cobert amb una sala polivalent, una pista poliesportiva i camps de futbol municipals. Hi ha dutxes, lavabos i vestidors. 4 ordenances, 1 encarregat de la neteja, 1 administratiu, 1 tècnic coordinador, 20 monitors de temporada.</p> <p>Activitats: Activitats del pavelló (agrupades); esport practicat de manera informal.</p> <p>Usuaris: Usuaris molt majoritàriament autòctons. Els potencials usuaris que constitueixen la població nouvinguda no són captats per aquesta oferta sinó que organitzen les seves pròpies activitats de manera informal, fent ús de les instal·lacions obertes. Hi ha un equip de futbol format exclusivament per nois marroquins.</p>	<p>És un dels llocs de referència per a la pràctica esportiva dels joves del municipi.</p> <p>Possibilitat de practicar esports populars de manera informal.</p> <p>L'oferta institucionalitzada del pavelló està relativament equilibrada entre homes i dones.</p> <p>Algunes de les ofertes del pavelló estan dirigides a nens i joves escolaritzats fins als 18 anys.</p>	<p>A l'organitzar bona part de l'oferta al voltant de les entitats federades, part de la població immigrada no té la possibilitat de participar en l'oferta del municipi o d'organitzar una entitat nova.</p> <p>No s'utilitza com a eina d'acollida.</p> <p>Les pràctiques d'esports federats semblen ser exclusives dels autòctons.</p> <p>L'oferta esportiva informal està masculinitzada.</p> <p>Les persones de més de 18 anys han d'estar federades.</p>

Continua a la pàgina següent.

Ve de la pàgina anterior.

<p>Municipi 3 Escola de futbol</p>	<p>Titularitat: Pública, municipal</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Als afores del municipi. Es tracta d'un camp de futbol de gespa artificial bastant nou. 8 entrenadors voluntaris.</p> <p>Activitats: Escola de futbol</p> <p>Usuaris: 170 jugadors (gran majoria d'homes a excepció de l'equip femení) repartits entre totes les categories. L'edat entre els 17-18 i 35-36 anys). A les categories inferiors la presència d'usuaris d'origen immigrant és més important que en les superiors. Cal esmentar que la presència d'aquests joves es redueix a mesura que l'alumnat creix.</p>	<p>El futbol és un aspecte de l'oci bàsic per a la joventut. Pot ajudar a la primera acollida, ja que permet el coneixement de gent a partir de la pràctica d'una activitat comuna. Permet l'accés en condicions d'igualtat. Té un gran potencial pel que fa a l'acomodació. Està començant a acollir públic femení. Dóna molt bona oferta fins als 18 anys.</p>	<p>Alguns perfils en queden fora, per desconeixement, per desinterès o per impossibilitat. Només hi van els fills de les famílies més integrades. A partir dels 18 anys, si ets bon jugador, segueixes a l'equip sènior. En cas contrari, no hi ha una oferta alternativa.</p>
<p>Municipi 4 Pavelló municipal</p>	<p>Titularitat: Pública, municipal</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Zona nova del municipi. Disposa d'un pavelló cobert nou i gran, a més d'un gimnàs, un camp de futbol i unes piscines. 40 monitors voluntaris (cobren un mínim sou per part del consell d'esports) excepte un tècnic contractat per l'ajuntament. Majoria d'homes.</p> <p>Activitats: Obertes; esport practicat de manera informal. Lliga d'estiu de futbol sala.</p> <p>Usuaris: 300 usuaris de les activitats del pavelló. Destaquem que hi ha uns 50 d'usuaris d'origen estranger i, més important encara, n'hi ha hagut un increment en els darrers 3 anys</p>	<p>Té una important oferta de serveis per a joves. Ofereix unes condicions totals d'igualtat per als usuaris. El lligam entre els valors de l'esport i l'acomodació s'evidencien en els serveis que ofereix. L'oferta des del punt de vista del gènere és equilibrada. Recullen les necessitats de la població infantil i juvenil fins als 18 anys.</p>	<p>Deixa al marge un important grup de joves (els majors de 18 anys que poden voler seguir practicant esport). Les característiques de l'esport organitzat impedeixen que sigui un element d'acollida de població nouvinguda. Accés desigual a les activitats per preus, edats o interessos. Els joves d'origen estranger que hi participen solen ser els que ja estan integrats. La demanda, des del punt de vista del gènere, és desequilibrada. A partir dels 18 anys, les úniques possibilitats són l'esport federat o informal.</p>

Font: Elaboració pròpia.

Relacionat amb el punt anterior, en el conjunt d'equipaments analitzats trobem una forta segmentació en la pràctica de l'esport en funció de si es tracta d'activitats a l'aire lliure, amb important presència de joves d'origen immigrant, o si es tracta d'activitats tancades, dins dels pavellons, amb poca presència d'aquests joves. Mentre que a les activitats a cel obert acostuma a existir una major flexibilitat quant a reserves, equipament (uniformes) i, sobretot, preus més reduïts o gratuïts, les activitats a l'interior acostumen a ser més cares, requereixen de major previsió en la reserva de pistes i poden implicar un major ús d'uniformes o de roba esportiva específica.

S'observa que en aquelles activitats organitzades (com les del Pavelló Municipal d'Esports o com les de l'Escola de Futbol) hi trobem, cada vegada, més presència de nens o joves d'origen immigrant. Tot i això, s'ha d'indicar que, segons els tècnics i els responsables dels equipaments, a mesura que es fan grans, n'abandonen la pràctica amb més freqüència que els joves autòctons, especialment les noies.

Un aspecte negatiu a destacar és que els responsables dels equipaments esportius consideren que existeix sovint una actitud irresponsable dels pares d'origen estranger, o almenys no assimilada al comportament dels pares autòctons: no faciliten l'arribada dels seus fills a les instal·lacions, no recullen els fills quan finalitzen les activitats i fan un menor seguiment del desenvolupament esportiu dels fills o dels partits que juguen. Tot i que aquestes observacions poden ser més o menys anecdòtiques, l'important és que aquestes impressions es troben força consolidades entre monitors i directors d'equipaments.

Quadre 17. Característiques dels equipaments esportius segons activitats

	Activitat	Acollida	Igualtat	Acomodació
Municipi 1 Pavelló olímpic	Tancades (lloguer d'espais, gimnàs, cursos)	-	Inscripció en pla d'igualtat legal i burocràtica.	-
	Obertes (pistes d'accés lliure)	-	Important presència de joves immigrants que utilitzen les instal·lacions. Garanteix activitats esportives a col·lectius que no hi tenen una participació consolidada.	Les pistes obertes són un espai de relació entre joves basat en la pràctica i els valors de l'esport.
	Programes específics d'esport	Alguns tècnics busquen joves al carrer per portar-los a alguna instal·lació esportiva (activitat de forma normalitzada).	Promou la participació de joves immigrants en activitats esportives.	-
Municipi 2 Pavelló municipal	Activitats del pavelló (agrupades)	-	La igualtat formal en l'accés es troba afectada pel cost d'algunes pràctiques esportives.	-
	Esport practicat de manera informal	Capta les persones novinygudes del mateix col·lectiu.	Serveis oberts a tothom.	Polarització d'usuaris entre activitats obertes i tancades.
	Lliga d'estiu de futbol sala	-	-	-
Municipi 3 Escola de futbol	Escola de futbol	Gran potencial des d'aquesta perspectiva.	La igualtat formal es veu afectada pel cost de participació.	Permet el contacte entre autòctons i immigrants.
Municipi 4 Pavelló municipal	Obertes	-	-	Permet compartir un espai i un temps de lleure a persones de diferents orígens en una activitat de foment del treball en grup.
	Esport practicat de manera informal	Permet que persones acabades d'arribar participin i puguin entrar en contacte amb membres de la seva comunitat.	-	L'acomodació es veu afectada per la polarització entre els que practiquen l'esport de manera formal (autòctons) i els que ho fan de manera informal (immigrants).

Amb relació a l'acollida, destaca que la pràctica esportiva és només una forma de primera integració en el cas dels fills d'immigrants (independentment de l'any d'arribada), mentre que no s'observa un ús considerable d'aquests equipaments per part dels joves amb projecte migratori propi. Destaquen algunes mesures de recerca de joves que els propis tècnics municipals realitzen per incloure a joves, contactats al carrer, per a orientar-los als equipaments esportius. Es tracta d'una pràctica amb èxit, però força puntual, un a un, i amb un elevat grau de voluntarisme per part dels tècnics més que no pas una política d'actuació més formal i de major abast.

Des del punt de vista de la igualtat, les actuacions observades en els equipaments esportius fomenten la participació i promoció de les capacitats individuals a través de l'esport. També s'observa formació dels monitors, tot considerant alguns elements relatius a la diversitat cultural. Tot i així, és poc freqüent trobar monitors joves d'origen immigrant per a les activitats que s'ofereixen durant tot l'any i per a les activitats "tancades" i, per tant, poc freqüent que s'afavoreixi una igualtat real no només entre usuaris sinó també entre personal de l'equipament. En canvi, sí que s'observa una major presència de monitors d'origen immigrant per a activitats d'estiu a cel obert, com ara a les piscines. No obstant això, en molts casos es tracta de personal específicament contractat en origen per a l'època estival. Finalment, la política de preus de les activitats afecta notablement la segmentació dels usuaris i de les usuàries segons el nivell de renda.

Des del punt de vista de l'acomodació, la constatació de l'èxit de les instal·lacions de lliure accés entre la joventut immigrada ens demostra l'interès d'aquest col·lectiu en la pràctica de l'esport. D'altra banda, s'haurien

de cercar vies per evitar la polarització entre joves autòctons i d'origen immigrant en la pràctica de l'esport. Les instal·lacions esportives tenen un gran potencial com a espai de trobada entre persones de diferents procedències, com a lloc on intercanviar experiències, com a mitjà per conèixer l'altre/l'altra. La pràctica d'esport en comú, especialment d'aquells esports en equip i en equips mixtos contribueix a l'intercanvi, a més de ser positiu pel fet de transmetre els valors de l'esport.

En el mateix sentit, s'hauria de fer un esforç per intentar donar cabuda en els equipaments catalans als esports que els joves d'origen immigrant practiquen als seus països d'origen. És clar que, com demostra l'Escola de Futbol, hi ha esports que són gairebé de pràctica mundial i que serveixen de punt en comú entre diferents individus de diverses procedències. Ara bé, hi ha esports minoritaris que es practiquen en altres països que no per aquest motiu deixen de ser interessants. És més, si es pogués organitzar la pràctica d'aquests tipus d'esports des d'un prisma d'inclusió i d'intercanvi, es podria arribar a consolidar un espai interessant a llarg termini des de la perspectiva de l'acomodació.

4.2.5. Equipaments culturals

El nombre i el tipus d'activitats i serveis en els centres culturals estudiats és molt variat: accions formatives (cursos generals i específics, alguns relacionats amb el món laboral), accions esportives (excursionisme), accions laborals (assessorament), coneixement del medi, cursos de català, publicació de revistes, accés a Internet, punt de trobada de joves, etc. Atesa la diversitat d'accions, observem molts vincles entre els centres culturals i d'altres equipaments i serveis, incloses les àrees de joventut i els serveis socials de cada municipi.

Els centres desenvolupen cursos específics d'acollida, bàsicament, coneixement de l'entorn i de llengua catalana. Existeixen també accions d'interrelació entre dones immigrades i dones autòctones (sense criteri d'edat per participar-hi) que tracten els diferents problemes de la dona i estableixen lligams d'ajuda i comprensió mútua entre les participants.

Quadre 18. Característiques dels equipaments culturals. Punts forts i punts febles

	Característiques de l'equipament	Punts forts	Punts febles
Municipi 1 Centre cívica	<p>Titularitat: Pública. Centre de barri.</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Afores sud de la ciutat. És el barri amb més presència d'immigrants de la ciutat. Consta de dues plantes de nova construcció. Planta baixa: recepció, oficines i la sala del Casal de Jubilats del districte. Planta 1: desena de petites sales per a la realització d'activitats. Una part del personal a jornada completa. hi ha una altra part itinerant de Serveis Socials. Forta feminització.</p> <p>Principals activitats: Cursos genèrics del centre cívica. Espai d'entitats d'immigrants / Associació de Senegalesos. Programes específics per a la immigració / Projecte A, amb la finalitat de resoldre problemes de les dones immigrades.</p> <p>Usuaris: En aquest equipament s'ubiquen una quinzena d'entitats, entre elles, l'Associació de Senegalesos, amb una important presència de joves. també dones marroquines del Projecte Almara.</p>	<p>Forta presència de joves.</p> <p>Facilita el coneixement bàsic de la llengua i de l'entorn.</p> <p>Permet la participació en la vida local i la inserció al món laboral.</p> <p>Gran èxit pel que fa a l'acollida de determinats grups ètnics o orígens.</p> <p>Facilita l'intercanvi cultural i l'accés als recursos locals i a la xarxa de serveis en condicions d'igualtat.</p> <p>Existència d'iniciatives per a facilitar el contacte entre immigrants i autòctons.</p> <p>Dóna a conèixer la realitat cultural del municipi.</p> <p>Adaptació dels cursos a les necessitats de les dones, a més de disposar d'una cangur durant la classe.</p>	<p>No hi ha gaire relació ni col·laboració amb altres entitats per realitzar activitats conjuntes.</p> <p>Limitacions horàries per als joves.</p> <p>Alguns col·lectius no accedeixen al servei tot i estar obert a tothom.</p> <p>Les entitats acollides al centre cívica són massa dependents dels serveis d'aquest centre.</p> <p>Moltes dificultats per establir contactes entre població immigrada i autòctona.</p> <p>Dificultat de convèncer algunes usuàries potencials de la idoneïtat del servei.</p> <p>Recursos força limitats.</p>

Continua a la pàgina següent.

<p>Municipi 2 Estació jove</p>	<p>Titularitat: Pública, municipal</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Al centre del municipi. Era una antiga estació de tren. Consta d'una gran sala moblada i amb 8 ordinadors dividida en diversos espais per als diferents serveis que oferta l'equipament. 2 persones de forma permanent Presència puntual: 1 infermera, 1 encarregat de l'assessoria laboral, 1 col·laborador informàtic.</p> <p>Principals activitats: Punt d'Informació Juvenil; serveis generals; assessoria laboral; Punt Jove de Salut.</p> <p>Usuaris: 109 usuaris mensuals. Pel que fa a la distribució per sexes, és força igualitària, amb una lleugera major presència d'homes, i per edats destaquen els usuaris de 15 a 20 anys i els de 24-25 anys. Si tenim en compte la distribució nacional dels usuaris, la majoria són autòctons, un 50%, seguit dels usuaris d'origen marroquí, 27%, gambià, 7%, senegalès, 7%, hondureny, 4%, indi, 3%, i d'altres països d'Amèrica Llatina, 2,6%.</p>	<p>És un punt de referència per als joves i un lloc de trobada i informació.</p> <p>L'equip de treball compta amb eines importants de proposició, mediació i divulgació que arriben a bona part de la població juvenil.</p> <p>La plantilla de treball està conformada essencialment per dones, fet que genera confiança entre la població jove femenina.</p> <p>És un lloc obert per a tot aquell que tingui entre 12 i 30 anys.</p>	<p>Tot i tenir una voluntat de ser l'eix de participació de la joventut, de fet el que es percep és un «consum» d'activitats.</p> <p>No disposa d'un pla d'acollida.</p> <p>L'accés a algunes de les activitats i serveis està restringit per qüestions de classe.</p> <p>Les relacions interculturals són molt limitades, especialment entre immigrants i autòctons.</p> <p>Moltes dones d'origen estranger no hi acudeixen perquè no es consideren joves en la mesura que tenen responsabilitats familiars.</p>
<p>Municipi 3 Centre obert</p>	<p>Titularitat: Pública, municipal</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Al centre de la població</p> <p>Edifici compartit amb altres entitats. Disposa d'una sala amb ordinadors.</p> <p>Dos treballadors: un dinamitzador i un tècnic. Paritat de sexes</p> <p>Principals activitats: Cicle acústic; redacció i edició de revistes; excursionisme</p> <p>Usuaris: Els usuaris que prenen part en les activitats d'aquest equipament són bàsicament joves fins als 17 anys. Hi acudeixen unes 10 persones al dia.</p> <p>Poca presència de joves d'origen immigrant</p>	<p>El municipi s'autodefineix sota una gran tradició voluntarista i integradora, fet que facilita la feina d'aquest servei.</p> <p>Important proveïdor de serveis per a joves.</p> <p>Totes les activitats es plantegen en termes d'igualtat.</p> <p>L'acomodació és una activitat transversal connectada a moltes activitats.</p> <p>S'intenta portar a terme activitats que puguin interessar a totes les edats.</p>	<p>Percepció que la gent jove no vol organitzar activitats.</p> <p>Dificultats per integrar joves nousvinguts a les activitats.</p> <p>Activitats difícilment adaptables al procés d'acollida de nousvinguts.</p> <p>En alguns casos el preu de les activitats o l'idioma poden no afavorir la igualtat real.</p>
<p>Municipi 4 Biblioteca municipal</p>	<p>Titularitat: Pública, municipal</p> <p>Ubicació, infraestructura i personal: Centre del municipi</p> <p>Consta de dues sales al primer pis. L'espai és reduït si es té en compte el nombre d'usuaris.</p> <p>1 bibliotecària, 4 voluntaris i diversos voluntaris puntuals remunerats per les seves tasques.</p> <p>Principals activitats: Formació; espai d'atenció al nousvingut; exposicions; poesia i contes; activitats amb l'aula d'acollida; projecte audiovisual.</p> <p>Usuaris: 60 a 70 persones per dia. Majoritàriament nens o joves i mares que acompanyen els seus fills. En el cas d'origen estranger, el ventall d'edats és més ampli. Es diferencien els que duen més temps al municipi, que tenen edats similars a la dels autòctons, i els nousvinguts, que són generalment més grans. La procedència d'aquests és força variada. Aproximadament un 50% dels usuaris de la biblioteca són estrangers.</p>	<p>Punt de reunió important per a joves menors de 16 anys.</p> <p>Àmplia oferta de serveis.</p> <p>El centre d'atenció al nousvingut de la biblioteca.</p> <p>L'accés als serveis oferts es fa en igualtat de condicions.</p> <p>Facilita el contacte entre diferents col·lectius i en promou els trets culturals.</p> <p>Les activitats es conceben per a tots els gèneres.</p> <p>Disposa d'activitats per a gent de totes les edats.</p>	<p>Falta de recursos per a dur a terme certes idees.</p> <p>No compta amb personal suficient.</p> <p>Algunes activitats estan masculinitzades o feminitzades.</p> <p>La gent gran està menys representada que la gent jove.</p>

En els municipis s'observa que la cessió d'espais a associacions culturals estrangeres per al desenvolupament de les seves activitats o reunions, la cessió és un punt capital per a l'èxit i la consolidació de l'associació. L'experiència negativa d'aquelles associacions que es van desvincular de, per exemple, el centre cívic al municipi 1 sembla confirmar la necessitat de suport públic.

Un dels factors claus per a fomentar la participació de joves d'origen estranger en les activitats d'aquests centres és la gratuïtat. El preu resulta altament segmentador en la composició social i l'origen nacional dels joves que hi participen. A la biblioteca municipal (Municipi 4) que hem analitzat, tots els serveis són gratuïts, fet que ajuda a ser un espai de trobada entre joves de diferents orígens. Per exemple, exposicions, on els joves immigrants poden donar a conèixer la seva particularitat així com conèixer les particularitats de la societat d'acollida; els recitals de poesia i l'hora del conte en català, en què poden participar joves de totes les procedències, són espais on la gent jove pot compartir l'interès per la literatura o el gust per les lletres. Potenciar activitats d'aquest tipus pot suposar un gran pas des de la perspectiva de l'acomodació. Si, a més, tenim en compte que aquest centre disposa d'un espai d'atenció al nouvingut, podem pensar en la possibilitat de relacionar els nouvinguts amb els usuaris habituals d'aquest tipus d'activitats.

En alguns casos, com al municipi 3, les activitats basades quasi de forma exclusiva en els costums i les tradicions catalanes no semblen animar els joves d'origen immigrant a participar. Si a això hi afegim que es tracta de centres molt petits, amb menys de 10 usuaris al dia (en municipis també petits), es pot generar una percepció entre els joves d'origen immigrant de centres ètnicament tancats. També és on les activitats resulten més cares de realitzar i requereixen aportacions més elevades dels participants. En aquest sentit, els equipaments culturals s'han de proposar el repte d'arribar sobretot a aquells que estan més allunyats de la cultura autòctona i que molt sovint, especialment en el cas dels més joves, es correlaciona amb la renda.

Un problema observat és la poca presència de joves procedents de grups en risc d'exclusió en els centres culturals. Majoritàriament, es tracta de joves amb una bona situació familiar i satisfactòria trajectòria educativa.

La llengua es presenta com una dificultat en la realització o en la participació dels joves immigrants en certes activitats culturals. Els recitals de poesia i l'hora del conte pressuposen un cert nivell de coneixement de la llengua. La revista del Centre Obert n'és un altre exemple, inevitablement els articles de la revista estaran escrits i pensats des de la perspectiva dels joves autòctons. En aquest cas seria interessant realitzar experiències bilingües català-altres llengües. Tot i les dificultats de traducció, es podria intentar que grups d'immigrants amb un coneixement superior de la llengua catalana col·laboressin en les traduccions.

Quadre 19. Característiques dels equipaments culturals segons activitats

	Activitat	Acollida	Igualtat	Acomodació
Municipi 1 Centre cívic	Cursos genèrics del centre cívic	-	No es contempla més enllà de la possibilitat d'inscriure's sota criteris d'igualtat legal i burocràtica.	-
	Espai entitats d'immigrants / Associació de Senegalesos	Facilita un espai de trobada per a joves nouvinguts.	Garanteix l'accés a espais físics i suport logístic.	Promou la participació en actes conjunts de la ciutadania.
	Programes específics per a la immigració	Ofereix uns serveis clau per moure's en l'entorn. Coneixement de la llengua i dels recursos existents a la ciutat.	-	Permet la interrelació amb autòctons
Municipi 2 Estació jove	Punt d'Informació Juvenil	Considerat un lloc de referència per al jove nouvingut.	Els tècnics asseguren que convocar joves d'origen estranger no resulta fàcil.	Els tècnics perceben divergències entre autòctons i immigrants.
	Serveis generals	Permet al nouvingut accés a internet gratuït.	-	-
	Assessoria laboral	Es dona informació respecte a tot allò relatiu al món laboral de la societat d'acollida.	Fonamentada en igualtat formal.	-
	Punt Jove de Salut	-	-	Promou l'eliminació de certes barreres culturals sobretot en temes d'higiene sexual.

Continua a la pàgina següent.

Ve de la pàgina anterior.

Municipi 3 Centre obert	Cicle acústic	Dóna a conèixer l'existència del casal i de l'associació de músics.	Pretén arribar a tot aquell que estigui interessat per la música	Crea un potencial lloc comú d'interès entre gentes de diferents orígens.
	Redacció i edició de revistes	-	Activitat molt condicionada al coneixement del català.	Pot ser un bon canal d'intercanvi cultural.
	Excursionisme	No atrau l'interès dels joves d'origen immigrant.	El pagament de quotes pot dificultar-ne l'accés.	Podria significar un bon punt de trobada i d'intercanvi.
Municipi 4 Biblioteca municipal	Formació	Dóna eines bàsiques per a la integració dels nouvinguts.	Ajuda a reduir els desavantatges formatius dels nouvinguts respecte dels autòctons.	Conscienciació de la necessitat de parlar el català per a l'acomodació.
	Espai d'atenció al nouvingut	Ajuda amb els tràmits i informa.	-	-
	Exposicions	-	-	Permet el coneixement de la població estrangera.
	Poesia i contes	-	Ajuden a la pràctica del català.	Fa possible un espai de contacte i d'intercanvi.
	Activitats amb l'aula d'acollida	Dóna a conèixer els serveis de la biblioteca a nouvinguts.	Permet de manera igualitària l'accés als serveis de la biblioteca.	Punt de trobada entre autòctons i immigrants.
	Projecte audiovisual	-	Dota de coneixements teòrics i pràctics sobre el món de la filmació.	Vol transmetre les diferents visions del mateix municipi per part de persones de diferents orígens.

Des de la perspectiva de l'acollida, trobem importants diferències entre els equipaments i els serveis més grans, i els més petits. Mentre que en els primers, les activitats són moltes i variades (tràmits educatius, laborals, coneixement del municipi, llengua catalana, informació sobre els serveis del centre), en el cas dels serveis més petits, les accions estan molt orientades a les necessitats de les famílies autòctones. Destaquem en aquest punt la complementarietat de les accions d'acollida amb la resta d'equipaments i serveis dels municipis.

Amb relació a les accions orientades a la igualtat, s'observa una promoció general de la participació dels joves i de les joves d'origen immigrant. Llevat de l'experiència en el cas de la cessió d'espais a l'Associació de Senegalesos que hem citat, la participació efectiva només es dona en el cas dels fills d'immigrants, i no en joves amb projecte migratori propi. També s'ha de destacar que majoritàriament les activitats s'ofereixen des d'un enfocament cultural autòcton, que limita l'interès i la participació en moltes de les activitats que s'ofereixen. Cal destacar també, tal i com succeïa amb els equipaments esportius, que les activitats no gratuïtes suposen una forta barrera d'entrada per a les famílies d'origen immigrant.

Finalment, quant a l'acomodació, trobem un nombre més elevat d'accions en comparació a la resta d'equipaments i de serveis analitzats. En la major part dels serveis analitzats, es fomenta el diàleg intercultural, encara que només sigui com a activitats puntuals i deslligades unes de les altres, però amb certa continuïtat en el temps (exposicions o sessions de lectura sobre altres països) i fins i tot espais de trobada continuada entre dones autòctones i immigrants. El fet que es tracta d'equipaments que no persegueixen un ànim de lucre i el fet també que no serveixen als interessos directes del mercat de treball, sembla un dels motius. Tot això fa que els seus responsables puguin plantejar inquietuds culturals i d'apropament entre cultures. D'altra banda, com hem indicat, aquesta situació és més freqüent en els centres més grans.

4.2.6. Consideracions finals

Hem de destacar l'elevat grau de coneixement que tenen els responsables dels centres sobre l'oferta de serveis al seu municipi, i la plena consciència de les necessitats de compartir informació i treballar en comú entre els diferents equipaments i la resta de serveis del municipi. En cap cas es planteja l'oferta com a substitutiva o en competència, sinó sempre com una oferta complementària. Aquest fet és especialment evident en els casos dels equipaments formatius i laborals. En l'actualitat, tant la formació com els serveis laborals estan indissolublement vinculats al mercat de treball, a satisfer les necessitats del teixit productiu. Tot i així,

existeix una forta consciència de la necessitat de satisfer les necessitats i les expectatives de les persones treballadores. En aquest sentit, destaquen totes aquelles activitats vinculades a cercar itineraris personalitzats, sempre des d'una perspectiva de normalització de l'atenció a la població immigrada. Precisament aquesta atenció normalitzada es fonamenta en el fet que els problemes de les persones joves d'origen immigrant, amb relació al mercat de treball, són més un problema de classe que no pas d'ètnia. Així, l'actuació fonamental des d'aquests equipaments s'adreça a l'acollida i a proporcionar eines que facilitin les transicions al treball i que promoguin l'accés al treball en condicions d'igualtat. Des d'un enfocament laboral i de mercat, les possibilitats són poques. L'única opció sembla l'emmotllament de tot tipus de joves, autòctons i immigrants, a les condicions d'ocupació i treball del segle XXI.

Amb relació als equipaments culturals i esportius, s'observa una segmentació basada en el preu. D'aquesta forma, si bé aquests equipaments podrien desenvolupar adequadament activitats d'acollida i les seves activitats habituals en condicions d'igualtat formal, la seva capacitat d'actuar és més limitada i només afecta els usuaris que comparteixen les mateixes instal·lacions per motius econòmics i que, per tant, acostumen a pertànyer als mateixos estrats socials i deixa al marge, doncs, tant als grups socials millor situats com als grups de joves en risc d'exclusió social.

5. Necessitats i demandes de la població jove d'origen immigrant

5.1. Necessitats i demandes en l'àmbit de la formació⁷⁵

5.1.1. Introducció

El dret a l'educació de la població d'origen immigrant a Espanya es reconeix explícitament a la *Llei orgànica sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i sobre la seva integració social* 4/2000 i a les seves posteriors modificacions 8/2000 i 14/2005. Aquest reconeixement afecta les etapes educatives obligatòries que al nostre sistema educatiu comprenen l'educació primària i l'educació secundària obligatòria (ESO). El dret a l'educació no obligatòria en les etapes secundàries —batxillerat i cicles formatius— només es reconeix a aquells que es troben en situació administrativa regular. Fet que sens dubte afecta gran part de les persones joves d'origen immigrant residents a Catalunya.

L'accés a l'educació és el requisit imprescindible per garantir la igualtat educativa, encara que no sigui suficient. Per aquesta raó, la igualtat educativa no només ha de garantir la igualtat en l'accés, sinó també la igualtat en el tracte i en els resultats. En el cas concret de l'educació secundària no obligatòria, s'aprecia com la representació dels joves de nacionalitat estrangera és considerablement més baixa que la d'altres alumnes. Les dimensions d'anàlisi de la igualtat educativa (accés, tracte i resultats) fan referència a una dimensió interna del concepte. Però existeix una dimensió externa, que és la que fa referència a les posicions socials i als ingressos obtinguts un cop finalitzades les trajectòries educatives, així com a la participació en la presa de decisions que interessin als ciutadans (Calero, J; Bonal, X., 1999). Aquest fet queda reflectit en l'anàlisi de com aquestes persones joves s'incorporen al mercat laboral, i és essencial la trajectòria educativa per comprendre la trajectòria laboral.

L'abandonament escolar prematur, un nivell d'estudis baix o la manca de formació professional específica té un impacte clar sobre el futur personal i professional. Un impacte que es tradueix principalment en un dèficit de recursos per afrontar tant cercar una feina de qualitat, com també la precarietat per adaptar-se a un mercat laboral cada cop més exigent i inestable (Navarrete, 2007).

En aquest sentit, el context espanyol i català presenta unes taxes d'obtenció de títols de cicles superiors d'ensenyament secundari de 15 punts per sota de la mitjana de la UE-15 (mentre que Espanya, el 2006, tenia un percentatge de població entre els 20-24 anys que havia acabat algun cicle d'educació secundària del 62%, la UE-15 en tenia una mitjana del 77%).⁷⁶ A Catalunya és major l'abandonament educatiu prematur en comparació a la resta d'Espanya,⁷⁷ factor que s'explica principalment durant els darrers anys pel fort desenvolupament de sectors com el turisme i la construcció on la qualificació d'inserció és baixa i poc relacionada amb el sistema educatiu formal.

En aquest apartat, diferenciarem les demandes de cadascun dels grups de joves d'origen immigrant estudiats relacionades amb l'educació secundària de segon cicle (batxillerat), l'educació superior i la formació professional. En especial, la formació professional perquè, durant els últims anys, la taxa de creixement dels matriculats de nacionalitat estrangera a aquest cicle ha crescut considerablement.⁷⁸

75 En l'apartat s'exclou la formació lingüística. Aquesta dimensió de la formació es tracta al capítol 6, juntament amb la qüestió de l'arrelament social.

76 Font: COM (2005) 549 final. CES 2006. Citada per Navarrete (2007).

77 L'any 2005 el percentatge de població entre 18-24 anys que no havia completat el nivell d'educació secundària 2a etapa i que no seguia cap tipus d'educació ni formació era del 30,8%, mentre que a Catalunya era del 34,1%. Font: *Las cifras de la Educación en España. Estadísticas e indicadores. Edición 2006 actualizada*. MECs. Citat per Navarrete (2007).

78 Estadística de l'Educació. Departament d'Educació. Generalitat de Catalunya.

Per formació professional entenem tots aquells estudis i aprenentatges orientats a la inserció, la reinserció i l'actualització laboral que tenen com a objectiu principal augmentar i adequar el coneixement i les habilitats dels actuals i futurs treballadors i treballadores al llarg de tota la vida. Dins de la formació professional s'acostumen a trobar tres subsistemes:

1. Formació professional específica o inicial: destinada, en principi, al col·lectiu d'alumnes del sistema escolar que decideix encaminar els passos cap al món laboral i, per tant, l'objectiu és la inserció laboral.
2. Formació professional ocupacional: destinada al col·lectiu que es troba en atur i, per tant, el principal objectiu és la reinserció laboral de la persona.
3. Formació professional contínua: destinada al col·lectiu de treballadors i treballadores en actiu, i l'objectiu és l'adquisició de majors competències per tal d'actualitzar el personal amb relació al lloc de treball.

5.1.2. Joves amb projecte migratori propi

La mitjana d'edat de les persones participants als grups de discussió amb perfil de joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi era de 24 anys, alhora que la mitjana d'edat d'arribada a Espanya es situava al voltant dels 22 anys. Es tractava majoritàriament de joves que havien dut a terme el procés formatiu als països d'origen. En aquest sentit, la gran majoria havia assolit el grau de secundària i en l'actualitat, els i les que treballaven (17 casos d'un total de 36), ho feien majoritàriament en feines poc qualificades. Aquests perfils coincideixen amb les dades de l'*Encuesta Nacional de Inmigrantes, 2007* (INE) a la taula 16, que posen de relleu que el 38,2% del enquestats estrangers a Catalunya havien finalitzat estudis de secundària, i un 20,3% el primer cicle d'educació terciària, i que les dones amb projecte migratori propi són les que presentaven un nivell d'estudis superior.

Taula 16. Població immigrada ocupada amb més de 3 anys de residència, segons major nivell d'estudis finalitzats. Catalunya, 2007

	Total
Té estudis però no sap quins estudis té	1,4%
Sense estudis formals o sense haver cursat estudis d'educació primària	0,1%
Educació primària incompleta	1,4%
Educació primària	10,5%
Primer cicle d'educació	16,5%
Segon cicle d'educació secundària	38,2%
Primer cicle d'educació terciària	20,3%
Segon cicle d'educació terciària	3,6%
No té (o no sap) si té estudis	12,3%
Total	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'*Encuesta sobre Inmigrantes 2007*, INE.

En el cas de Catalunya, a partir de l'*Enquesta sobre condicions de vida i d'hàbits de la població 2005-06* (taula 17) s'observa que al nostre país, proporcionalment, el nivell d'estudis superiors presenta uns valors més baixos, encara que molt lleugerament, als d'Espanya. És a dir, del total de persones nascudes a Catalunya, només el 25,6% hauria assolit estudis superiors (25,8% dels casos en el total dels nascuts a tot l'Estat). En el cas de les persones de nacionalitat estrangera cal destacar uns percentatges encara inferiors, si bé els valors per als nivells d'educació secundària són alts. Amb tot, s'ha de tenir en compte que existeix una gran variabilitat segons el país i el sistema educatiu d'origen.

Taula 17. Població de 16 a 34 anys segons nivells d'estudis acabats per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Nivell d'estudis	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Sense estudis	0,6%	7,5%	1,7%
Estudis primaris	21,7%	29,4%	23%
Estudis secundaris	51,8%	48,2%	51,3%
Estudis superiors	25,8%	14,8%	24,1%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de ECVHP, 2005-2006.

En aquest sentit, les demandes formatives dels joves i de les joves amb projecte migratori propi varien en funció de la formació prèvia, de la situació laboral, del temps d'assentament i del fet de tenir o no fills. S'observa a l'ECVHP (taula 5.3) que la realització d'estudis reglats entre els estrangers és força important, el 16,4% dels nascuts en un país no comunitari reconeixien haver fet algun tipus de formació no reglada de forma recent, considerant els valors dels autòctons (23,5%).

Taula 18. Població de 16 a 34 anys segons realització d'estudis no reglats durant l'últim mes per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Realitza estudis no reglats	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
No	76,3%	83,4%	77%
Sí	23,5%	16,4%	22,4%
Ns/Nc	0,3%	0,2%	0,3%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de ECVHP, 2005-2006.

Sobre la formació prèvia, són els perfils més altament qualificats els que manifesten major interès en la formació contínua en format de tercer cicle (màster, doctorat). Fet que coincideix amb el comportament de la població general espanyola i catalana, segons *l'Encuesta sobre la Participación de la Población Adulta en las Actividades de Aprendizaje (EADA)* (INE).

Amb relació al temps que fa que són a Catalunya, els nouvinguts són els que menys interès manifesten per la formació, en particular la formació per a la feina i la formació contínua, ja que la seva prioritat és trobar un lloc de treball i consideren que el seu nivell de qualificació és suficient per desenvolupar feines que molt probablement seran poc qualificades.

S'aprecia un elevat consens en els discursos dels participants i de les participants sobre la necessitat de tenir una formació, o si més no l'acreditació d'estudis. Amb tot, *l'Encuesta sobre la Participación de la Población Adulta en las Actividades de Aprendizaje* desvetlla l'alt percentatge de respostes entre la població estrangera que declaren no voler participar en activitats educatives (63,5%), tot i que la intenció de continuar aprenent no és considerablement major que la dels enquestats espanyols (61,9%). A més, en els grups de discussió amb joves es posa de relleu la difícil compatibilitat entre els horaris de feina i els horaris dels cursos de formació i això és un clar entrebanc reconegut pels nostres participants i pel personal tècnic entrevistat en l'anàlisi de serveis, com ara les escoles d'adults. Obstacles que augmenten si, a més, ho han de conciliar amb la vida familiar.

Pregunta. "Us heu plantejat continuar estudiant, aquí? Creieu que seria complicat?"

Resposta 5. Ara hi ha coses per Internet, però has de treballar... jo tinc aquest problema, que he de treballar..."
(D, 26, Argentina)

(GD, M3)

Aquest fet queda igualment constatat a l'*Encuesta sobre la Participación de la Población Adulta en las Actividades de Aprendizaje* on es pot apreciar que no disposar de temps i la falta de compatibilitat amb l'horari laboral són elements que afecten molt més les persones estrangeres (38,2% i 30,9% respectivament) que no pas les autòctones (34,8% i 31,5%). És també interessant indicar que el 17% de les persones estrangeres consideraven la formació massa cara enfront a un 11% en el cas de les autòctones.

Les expectatives formatives dels joves i de les joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi estan molt lligades discursivament amb l'educació reglada, en concret amb la formació professional a través de cicles formatius. En especial, entre els que tenen finalitzada l'educació secundària. En aquest sentit, la dificultat de convalidació dels títols d'educació secundària representa un obstacle considerable i específic d'aquest col·lectiu per poder donar continuïtat als estudis reglats.

"Buena, nosotras, en principio representa mucho dinero, ya que en mi país la educación es gratuita, y aquí es totalmente diferente, es difícil entrar, es costosísima, y bueno... tienes que esperar mucho tiempo, que te validen los programas de estudio, que te los puedan... como se dice... [¿convalidar?], sí, convalidar... y eso lleva tiempo y dinero." (D, 27, Venezuela)

(GD, M4)

"Yo también, yo estudiaba en mi país, en departament de llengua, ah, en departament de idioma en universidad, y cuando he venido aquí, bueno... una vez he encontrado... yo acompañe a mi amigo aquí en la biblioteca y yo conozco la ciudad, y después yo he hablado con la Pilar, yo he preguntado a Pilar si hay algún profesora aquí, alguna profesora aquí. Y después, y luego yo volver a empezar a estudiar aquí el català, porque nuestro título que teníamos de nuestro país no sirve de nada. Luego tenemos problemas." (H, 25, Senegal)

(GD, M4)

Un fet interessant és l'absència de reconeixement de la formació professional contínua com a eina per adquirir majors competències professionals. Fet que es podria explicar perquè la majoria desenvolupen feines poc qualificades que no requereixen qualificació professional, o bé perquè una part de les persones participants no treballaven en el moment de realitzar els grups de discussió (la meitat dels participants).⁷⁹

Amb relació a la formació per a la inserció laboral, gairebé no és reconeguda als discursos dels i de les participants. Circumstància que en part es pot deure a una escassetat d'oferta de formació en determinats municipis o bé a una debilitat informativa dels processos d'acollida de la població nouvinguda per part de les administracions competents. Amb tot, és probable que hi hagi cert biaix del guió de preguntes emprat en la realització dels grups de discussió, més centrat a abordar els cicles formatius que no pas la formació per a la inserció laboral. En aquest sentit, gran part de les persones participants reconeixien que els canals d'informació han estat informals (amics, coneguts, etc.), el que explica que la informació de què es disposa quant als requisits, ofertes, etc. sigui, en ocasions, confusa i/o parcial. Contrastant aquest fet amb l'enquesta EADA, apreciem que Internet és la principal via d'informació sobre activitats d'aprenentatge (50,5% en el cas dels estrangers i 61,5% en autòctons). Però els i les nostres participants no reconeixen aquest instrument.

Contràriament, s'acostuma a conèixer força bé l'oferta de cursos de català i són altament demandats pels participants.⁸⁰ Hem de considerar que el fet que alguns dels seleccionats per integrar els grups de discussió fossin alumnes de català de les escoles d'adults municipals pot representar un biaix en les respostes. Amb tot, les actuacions municipals orientades a l'acollida de població nouvinguda acostumen a facilitar la informació i l'accés a aquests tipus de cursos.

79 En aquest sentit, l'explotació de l'*Encuesta sobre la Participación de la Población Adulta en las Actividades de Aprendizaje* revela que el 15% de les respostes de les persones enquestades no espanyoles de per què no havien volgut participar en activitats educatives apuntaven, precisament, que no ho necessitaven per a les seves feines.

80 Respecte a la formació de caire lingüístic, vegeu el capítol 6.

5.1.3. Què volen estudiar els joves i les joves que ja han nascut a Catalunya o que hi han arribat a la infància?

Amb relació a les característiques dels participants del grup de fills i filles amb pares estrangers que han realitzat els estudis de primària i secundària al sistema educatiu català, la majoria, atesa l'evolució dels orígens migratoris a Catalunya, eren fills i filles de pares de nacionalitat marroquina que en el moment de realitzar el treball de camp estaven cursant cicles de secundària (ESO, batxillerat, cicles formatius).

La presència d'alumnat de pares i mares d'origen immigrant als cicles d'educació secundària ha estat notablement creixent als últims anys, especialment pel que fa a la formació professional, encara que en l'actualitat són els cicles d'educació primària i d'educació infantil els que reben major nombre d'alumnat d'origen immigrant o fills i filles de pares estrangers (taula 19). Si bé el ritme de creixement d'aquest alumnat s'està rellegint de forma paral·lela a com ho estan fent els fluxos d'immigració internacional a Espanya i a Catalunya.

Taula 19. Alumnat estranger segons nivell d'estudis d'ensenyament general. Espanya i Catalunya, curs 2006-2007

Ensenyament	Espanya	Catalunya
E. infantil	17,0%	18,4%
E. primària	42,1%	42,0%
E. especial	0,4%	0,7%
ESO	28,4%	29,7%
Batxillerat	3,9%	4,0%
Altres cicles formatius d'FP	4,0%	5,0%
Prog. garantia social	1,0%	0,0%
E. artístiques	0,5%	0,2%
E. d'Idiomes	2,2%	0,0%
E. esportives	0,0%	0,0%
No consta l'ensenyament	0,7%	0,0%
Total	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Estadística de l'Educació. Departament d'Educació. Generalitat de Catalunya.

Dels 143.089 alumnes amb nacionalitat estrangera matriculats a ensenyaments no universitaris a Catalunya, 26.346 són a educació infantil, 60.045, el grup més nombrós, a educació primària. A l'ESO hi ha matriculats 42.454 alumnes. Quant a cicles formatius, hi ha 7.136 persones matriculades i a batxillerat, 5.779, com a principals grups. Si bé ha estat i continua sent l'educació primària la que matricula la major part de l'alumnat d'origen immigrant, és l'educació secundària, en concret la formació professional, la que ha vist créixer més intensament la matriculació d'aquest alumnat. El creixement de les persones matriculades a l'educació secundària respon, per una banda, al reagrupament de fills i filles en edat escolar i, per l'altra, a les promocions escolars d'aquells i aquelles que es van escolaritzar a la primària.

Amb tot, i en el cas concret de Catalunya, en termes general l'alumnat d'origen immigrant està lleugerament més representat als cicles d'educació secundària. Com s'observa en la taula següent, existeix una diversitat notable amb relació als països i a les regions d'origen d'aquest alumnat, si bé destaquen dos grups, els procedents d'Iberoamèrica i els procedents del Magrib (taula 20).

Taula 20. Alumnat estranger segons regió d'origen. Catalunya, curs 2006-2007

Regió d'origen	Total
Unió Europea	6,3%
Resta d'Europa	10,9%
Magrib	26,3%
Resta d'Àfrica	4,7%
Amèrica del Nord	0,4%
Amèrica Central i del Sud	44,1%
Àsia i Oceania	7,2%
Total	100%

Font: Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació. Servei d'Estadística, Informació i Documentació. No inclou programes de garantia social.

Taula 21. Regió d'origen de l'alumnat estranger segons nivell educatiu. Espanya, curs 2006-2007⁸¹

Regió d'origen	Educació infantil	Educació primària	Educació secundària obligatòria	Batxillerat	Cicles formatius	Educació especial
Unió Europea	0,6%	0,8%	0,7%	0,5%	0,6%	0,4%
Resta d'Europa	0,9%	1,4%	1,5%	0,9%	0,7%	0,6%
Magrib	2,8%	3,7%	3,1%	0,6%	0,7%	3,7%
Resta d'Àfrica	0,6%	0,6%	0,4%	0,1%	0,2%	1,2%
Amèrica del Nord	0,05%	0,04%	0,04%	0,08%	0,02%	0,01%
Amèrica Central i del Sud	2,6%	6,1%	6,5%	3,2%	4,2%	5,7%
Àsia i Oceania	0,6%	0,9%	1,1%	0,4%	0,1%	0,7%
Total estrangers (%)	8,3%	13,8%	13,5%	5,9%	6,7%	12,6%
Total estrangers (n)	24.127	53.901	35.864	5.049	2.356	864
Total alumnes (u)	288.104	389.878	264.829	84.442	34.783	6.828

Programes de garantia social no disponibles segons lloc d'origen.

Font: Departament d'Educació. Servei d'Estadística, Informació i Documentació. Estadística de l'Educació.

Per altra banda, les dades constaten que les taxes d'escolarització de menors estrangers en l'educació secundària no obligatòria (batxillerat i cicles formatius) són menors respecte als joves espanyols. Hem de considerar que els joves estrangers en situació administrativa irregular no tenen reconegut el dret a l'educació no obligatòria, encara que les administracions locals, juntament amb el Departament d'Educació, vetllen per l'escolarització en aquestes etapes. Especialment importants són els cicles formatius, que es manifesten com una de les principals vies de continuïtat formativa d'aquests menors, juntament amb els cursos de formació ocupacional (PTT) —si bé no apareixen com a demanda als grups de joves socialitzats a Catalunya— i els programes de garantia social —actualment reconeguts a la LOE 2/2006 com a *Programas de cualificación profesional inicial*— i on els ajuntaments tenen competències. Tal i com han posat de relleu alguns dels estudis consultats, molt alumnat de secundària d'origen immigrant té unes clares expectatives d'inserció al mercat de treball un cop finalitzat l'ensenyament obligatori o bé la continuació dels estudis dins dels cicles formatius. Aquest fet s'ha constatat també entre els i les participants dels grups de discussió i contrasta amb els discursos de les persones joves que van integrar els grups de fills de pares i mares estrangeres reagrupats, on les expectatives formatives i de mobilitat social són més altes.

81 Dades relatives presentades a *Estadísticas de las Enseñanzas no Universitarias. Datos Avance del curso 2006-2007*. MECD. Sense dades desagregades per nacionalitat, nivell d'estudis i CC.AA per a aquest curs.

Les expectatives acadèmiques marquen de forma contundent el rendiment acadèmic i el compromís amb l'estudi tal i com ha quedat demostrat a l'Informe del *Defensor del Pueblo* (2003), tant pel que fa a les expectatives de l'alumnat com a les del professorat i a les dels pares. El 63,8% de les persones joves d'origen immigrant tenen l'aspiració d'arribar a tenir estudis universitaris, enfront el 60,2% dels autòctons (segons alumnes d'educació primària —5 i 6 cursos— i secundària obligatòria, és a dir, dels 10 als 16 anys). Si considerem l'origen, és l'alumnat procedent d'Àsia i d'Amèrica del Sud el que té majors expectatives universitàries. En canvi, els estudiants procedents d'Àfrica són els que tenen una major expectativa de realitzar estudis de formació professional qualificada orientada a la inserció laboral, en un 18,3% dels casos, davant el 10,7% dels autòctons, el 12,4% dels d'Amèrica del Sud o el 7,7 dels d'origen asiàtic.

També el treball d'Aparicio i Tornos (2006) ve a constatar aquest escenari, relacionant les trajectòries formatives dels pares amb les dels fills. D'aquesta forma, en el cas dels col·lectius marroquins, dominicans i peruans, les persones amb projecte migratori propi amb origen al Marroc tenen un nivell d'estudis molt baix, entre els dominicans lleugerament més alt i entre els peruans notablement més alt. Per aquests motius, les distàncies entre generacions —pares, fills— amb relació al nivell d'estudis assolits són més altes entre els progenitors i fills marroquins mentre que, a mesura que el nivell de formació de persones amb projecte migratori propi és més alt, la distància amb els fills disminueix. Amb tot, i a la llum de les dades d'Aparicio i Tornos (2006), els fills i les filles de pares marroquins i dominicans assoleixen nivells d'estudis baixos, especialment si ho comparem amb els fills i les filles de pares espanyols, on la gran majoria superen considerablement el nivell d'estudis dels pares.

Aquestes conclusions deixen oberta la qüestió de fins a quin punt les expectatives d'aquestes famílies i dels joves s'ajusten a la realitat sobre la mobilitat dins l'estructura social espanyola. Veient els resultats de l'*Informe de la Juventud en España 2004*, sembla evident que els fills i les filles de les persones immigrades, també les socialitzades a Espanya, s'incorporen més aviat al mercat laboral en major mesura que les joves i els joves espanyols. Resultaria, doncs, que els joves fills d'immigrats en una alta proporció tendeixen a seguir les pautes pròpies d'incorporació al mercat laboral de la "classe obrera" o dels estrats socioeconòmics més baixos, especialment els joves dominicans, seguits dels marroquins (Aparicio i Tornos, 2006). Ho analitzarem més detingudament en un apartat específic de l'apartat 6.

Un fet clau identificat als grups de discussió amb relació a la continuïtat formativa és el dels referents educatius d'aquest jovent. Si bé l'institut acostuma a ser un punt d'informació clau sobre els estudis posteriors a la secundària —element diferenciador del grup de joves amb projecte migratori propi—, gran part dels participants van reconèixer voler estudiar allò que coneixien perquè algun germà, company de classe o amic ho havia estudiat. De fet, les demandes formatives dels participants no són clares i es detecta un alt grau de desconeixement de les alternatives i dels itineraris formatius, així com de les característiques de les competències professionals i de les estratègies de formació i inserció professional.

En relació amb les expectatives d'aquests joves, sembla identificar-se un alt grau de reproducció social. Si observem les dades del *Defensor del Pueblo* (2003), veiem que, en termes generals, l'alumnat d'origen immigrant prové en major mesura de nivells socioculturals baixos, encara que s'aprecien diferències amb relació a la regió d'origen i al nivell d'estudis dels pares. Tot i que, en el cas llatinoamericà i d'Europa de l'Est, el nivell d'estudis superiors dels pares és més alt que el dels pares espanyols. Mentre que, entre les nacionalitats africanes i asiàtiques, la tendència és inversa, és a dir, tenen un nivell d'estudis inferior. Amb tot, hem de tenir en compte que els integrants d'aquests grups eren majoritàriament fills i filles de pares marroquins, que són precisament els que demostren un nivell de formació i un entorn sociocultural més baix. D'acord amb la recerca citada, els pares i les mares sempre tenen unes expectatives sobre l'educació dels seus fills i filles superiors a les dels propis fills i filles. Tot i que, també, les famílies llatinoamericanes són les que tenen unes expectatives més altes quant a la formació dels seus descendents, mentre que les procedents d'Àfrica són les que mantenen les expectatives més baixes.

Per altra banda, s'ha detectat en algun dels grups de discussió una baixa valoració de la formació professional de grau mitjà, considerant que té un nivell massa elemental, motiu pel qual l'acreditació d'aquesta formació és rebutjada per empresaris i contractadors.

Jove 2. "El problema es que los ciclos que hay, digamos que no pueden... Son muy básicos. Tu haces un ciclo pero cuando vas a la empresa, la empresa dice... "FO, Formación Ocupacional, no sirve de nada". Es un año, o dos años que estás ahí mirando de aprender, pero no es una formación... Tendrían que ser más avanzados" (H, 17, Marroc)

(GD, M1)

Les opinions dels participants amb relació a l'alta valoració de la formació i l'acreditació són coincidents. De fet, els participants que havien abandonat els estudis i que, per tant, no disposen d'acreditació formativa, però tenen experiència laboral, aporten la perspectiva de l'experiència i la relació entre un nivell d'estudis alt i millors feines. Es manifesta aquí una possible demanda encoberta de mecanismes de retorn al sistema de formació que permeti compaginar la feina amb la formació reglada.

Per finalitzar, un fet que no apareix en els discursos d'aquest perfil de joves és la demanda de formació lingüística en català perquè, en el cas d'haver estat escolaritzats a Catalunya, el seu nivell de coneixements és bo (entén, escriu, però no parla) o molt bo (entén, escriu, parla). Així mateix, no apareix cap demanda relacionada amb el suport educatiu, com ara classes de reforç o beques i ajuts. En aquest sentit, una gran part va reconèixer haver assistit a classes de reforç curricular i/o lingüístic al seu centre, i valoraven altament l'experiència.

5.1.4. Els fills i les filles d'immigrants arribats a Catalunya després de la infància. Experiències educatives i expectatives de formació

La major part dels joves i de les joves que van participar als grups de discussió feia més de tres anys que vivien a Catalunya i majoritàriament estaven estudiant en el moment de realitzar el grup. De fet, dins dels grups trobem joves que no estaven treballant ni estudiant; joves que treballaven i estudiaven alhora, i joves estudiants.

A més, la majoria dels participants ens relataven que, quan van arribar a Espanya, es van incorporar a l'ESO, i que el temps d'escolarització a Catalunya oscil·lava entre 2 i 4 anys, majoritàriament. Entre els que estaven estudiant, predominaven els cicles formatius i els estudiants d'ESO, encara que també hi havia estudiants de batxillerat i dos casos que feien cursos de formació ocupacional.

En aquest sentit, el temps d'arribada i, per tant, d'assentament a Catalunya, perfila les diferències entre els diferents canals d'accés a la informació sobre les característiques de l'oferta formativa del lloc on viuen. De forma similar amb el grup de joves amb projecte migratori propi, mentre que els joves i les joves que fa més temps que viuen a Catalunya, i per tant fa més temps que estan escolaritzats, utilitzen els canals d'informació formals com ara els instituts i l'ajuntament, les joves i els joves reagrupats nous es recolzen més en les xarxes informals.

Tampoc en aquest grup no es formalitzen demandes específiques, amb relació a l'aprenentatge del català, perquè gran part dels participants han estat escolaritzats al sistema educatiu català. Tampoc no es formulen demandes de recolzament educatiu. Amb tot, un fet interessant és l'escàs reconeixement de realització d'activitats formatives complementàries o extraescolars com ara classes d'idiomes, informàtica o altres.

En el cas d'aquells que van fer l'educació secundària als seus països d'origen, destaca com a principal obstacle en l'accés a la universitat, el fet que les proves de selectivitat siguin en català.

Quant a les expectatives de formació, són superiors a les dels grups de joves socialitzats a Catalunya. Amb tot, hem de tenir en compte que, als grups de joves estrangers socialitzats a Catalunya, estaven sobrerrepresentats els joves marroquins. Hi ha una valoració bona vers les credencials formatives. Alhora, es critiquen les dificultats per a la convalidació d'estudis dels joves i de les joves que ja tenen credencials en els països d'origen i les dificultats que això els suposa per a la seva inserció professional, així com l'escassa motivació que implica haver de tornar a estudiar continguts ja realitzats amb anterioritat.

Jove 4. Pero por qué, porque los padres desde aquí han enviado dinero allá para que sus hijos vayan a la escuela, y es así, y todos vienen con secundaria de allá. El otro rollo es el de las convalidaciones (...).

Jove 5. El problema de las convalidaciones es que deberían de existir (...)

Jove 4. Claro es que no es justo (...)

Jove 3. Tú ya tienes el nivel de bachillerato y tienes que convalidar (...)

Jove 5. Una ESO porque no tienes los estudios mínimos y te lo tienes que volver a sacar el título. Es una pena, eso sí que...

(...)

Jove 3. *Mandando dinero para que sus hijos puedan estudiar y cuando el niño viene aquí no le sirve para nada, y tiene que volver a ver unas cosas que ya sabe, a ver, no las sabe en catalán, pero las sabrá en inglés o en... y claro, tener que volver a pasarte muchos años...*

Jove 4. *Bueno, se aburren y se frustran.*

Jove 3. *Y que las familias también tienen necesidades de que el chico no es dos años, pero si que en cinco años esté trabajando.*

Jove 5. *Claro, sí, sí.*

Jove 4. *Esto yo creo es una de las cosas que más les preocupa, que más a nivel emocional les afecta.*

(GD, M2. Tècnics)

Paradoxalment, tot i existir una forta valoració de les credencials formatives, el personal tècnic identifica elevades taxes d'immigració amb elevades taxes de fracàs escolar. En el discurs dels tècnics i de les tècniques aquesta situació és compatible amb un elevat nombre de joves universitaris, fonamentalment autòctons, és a dir, s'al·ludeix a una forta polarització en la formació, per motius socioeconòmics, però també per l'absència en alguns municipis d'una oferta adequada per respondre a les necessitats de formació, especialment la relacionada amb la formació professional.

"Perdón, y si miras la franja de edad, el grueso de edad en este municipio es una de las poblaciones más jóvenes de España ¿vale? Estamos en un 23, 24% de jóvenes entre 15 y 30. Y además el grueso es de esta edad que decía ella ¿no? Porque casi un 40% de inmigración, entonces los que vienen son jóvenes a trabajar. Y entonces la franja esta de 20 a 25 años es la franja que más tenemos aquí. Y otra cosa que quería añadir hay una de las poblaciones donde el fracaso escolar es más alto ¿vale? Y que el nivel de estudios también es inferior. Pero pasan las dos cosas. Tenemos un número de universitarios más alto curiosamente, con titulaciones de universidades, posgrados y máster... o sea, tenemos los dos polos más que en el Gironés o que a nivel de Cataluña y también tenemos un fracaso escolar más alto, y muchos jóvenes que no se sacan ni la ESO ¿eh?, y que empiezan a trabajar muy jóvenes, pasa eso en Salt. Y haría falta también..."

(GD M2. Tècnics)

A més, un fet específic que apareix en aquest grup és la idea de retorn al país d'origen. Especialment, entre aquells que fa menys temps que viuen a Catalunya. Estudis específics sobre reagrupament familiar a Catalunya Alcalde, *et al.* (2008) i Lurbe, *et al.* (2007) accentuen el fet que les expectatives de mobilitat social ascendent que manifesten els pares i les mares dels joves que han arribat després de la infància, no tenen per què materialitzar-se en els imaginaris al país d'immigració. Alguns pares consideren que una bona formació dels seus fills i les seves filles a Espanya els pot proporcionar més oportunitats de benestar al país d'origen. És important tenir en compte que gran part de les famílies estrangeres (56,1%) manifesten com a preferència de futur per als seus fills i filles que estudiïn a Espanya però que tornin a treballar als seus països d'origen —especialment en el cas de les famílies africanes, essencialment d'origen marroquí (el 65%)— enfront d'un 39% que declaren preferir que els seus fills i filles siguin espanyols i visquin a Espanya (Defensor del Pueblo, 2003). Pel que fa als menors, el treball d'Alcalde i Lurbe (2008) posa de relleu un predomini entre els joves integrants del treball de camp del desig de dur a terme el projecte professional i vital aquí. De fet, es trobaren casos en què la idea de retorn estava vinculada a la del fracàs en l'empresa de millora de les seves condicions de vida respecte a les dels pares.

Igualment, i encara que no hagi aparegut als grups de discussió, altres recerques han posat de relleu que un dels principals obstacles amb què es poden trobar les persones usuàries d'origen immigrant per accedir als cursos de formació ocupacional és la seva situació administrativa ja que, gran part d'aquests cursos, requereixen el permís de treball i residència. En el cas dels reagrupaments familiars, això afecta els fills i les filles perquè, tot i tenir el permís de residència, no tenen el permís de treball (Alcalde, 2008).

5.1.5. Consideracions finals

Cal apuntar que l'oferta de cursos de formació ocupacional als municipis quant a quantitat i contingut és molt àmplia i depèn de cada ajuntament en particular. Els àmbits poden ser ocupacionals (habilitats professionals, estratègies per trobar feina, elaboració de currículum, etc.); de formació ocupacional (escoles taller);

programes de garantia social (perruqueria, serveis auxiliars administratius, etc.); formació contínua (disseny, informàtica, comerç, etc.), i altres (cursos de teoria per al carnet de conduir).

Un dels eixos que regeixen l'oferta dels cursos de formació és el de la normalització-especificitat. En termes generals, en les actuacions formatives es tracta que les persones nouvingudes d'origen immigrant utilitzin, de forma normalitzada, els serveis ja existents al municipi. Però aquest principi origina, de fet, alguns obstacles a les persones usuàries estrangeres que es manifesten en l'accés a l'oferta de cursos oficials. En aquest sentit estudis específics sobre l'impacte de la immigració als serveis municipals (Samper, *et al.* 2006; Alcalde, *et al.* 2008) i el que es desprèn de l'anàlisi de serveis, posa de manifest que en certes ocasions existeix un circuit dual. Per una banda, l'oferta municipal, que absorbeix sobretot la demanda dels ciutadans espanyols i la dels estrangers en situació administrativa regular i, per altra, la de les associacions del món associatiu i/o del Tercer Sector, que donen una major cobertura als estrangers en situació administrativa irregular. Per tant, mentre que els serveis de l'ajuntament atenen els estrangers regularitzats amb millor capital social i cultural, els serveis del Tercer Sector atenen les persones en situació irregular i amb desavantatges socioculturals.

Una altra situació que podem trobar als municipis, constatada pels estudis referenciats i per l'anàlisi dels serveis, és l'excés d'oferta de cursos de formació en determinades localitats, amb una certa competència entre els centres formatius per apropiarse dels recursos existents (alumnat, professorat, etc.). La dependència de l'oferta a les subvencions, i la manca de subvencions plurianuals, provoca que els agents busquin alhora usuaris, professorat, etc.

A més, s'ha de tenir en compte que existeixen condicions estructurals que afecten l'oferta de cursos i projectes de formació ocupacional, com és la dependència, pel que fa a les fonts de finançament que es destinen a aquests tipus d'actuacions, de les administracions públiques (Ajuntament, Fons Social Europeu, Generalitat de Catalunya, Ministeri d'Educació, etc.), fet que marca el calendari i la pròpia planificació de formació.

Pel que fa als principals obstacles amb què es poden trobar les persones usuàries d'origen immigrant per accedir als cursos de formació ocupacional, constatats a les recerques citades, el principal és la seva situació administrativa, ja que gran part d'aquests cursos requereixen el permís de treball i residència. En el cas dels reagrupaments familiars, això exclou *a priori* les persones estrangeres reagrupades que, tot i tenir el permís de residència, no tenen el permís de treball. Encara que, en ocasions, l'accés al curs representa una oferta de treball a partir de la qual els joves reagrupats poden canviar el permís de residència pel permís de treball (vegeu apartat de treball). Aquest fet no ha estat comentat als nostres grups focals perquè la majoria estava en situació administrativa regular.

Així mateix, cal assenyalar que la generalitzada falta de coneixement, per part de les àrees del govern local, tant de les característiques de formació de la població estrangera com de les situacions laborals, dificulta l'adequació de l'oferta als interessos d'aquestes persones. És a dir, es desconeix la demanda real dels col·lectius estrangers en edat laboral. Però tampoc no es té un bon coneixement de les demandes concretes del sector productiu. Mentre que, des del punt de vista de l'empresariat, es detecta un dèficit de persones amb formació professional entre el col·lectiu immigrant i l'autòcton, que afecta sobretot el sector industrial i també la construcció.

Cal afegir que, en certes ocasions, l'oferta de cursos retroalimenta la creació i la perpetuació de nínxols laborals etnoestratificats (cursos d'atenció domiciliària i de cura a persones dependents per a dones) i obvia el capital educatiu de molts treballadors i treballadores estrangers.

5.2. La inserció laboral i el trànsit al món del treball de les persones joves d'origen immigrant

5.2.1. Introducció

Societats salarials com la nostra fan dependre la identitat i la participació en l'intercanvi social de béns i serveis fonamentalment de la posició amb relació al mercat laboral. Tanmateix, la construcció d'una identitat laboral es pot considerar com un element bàsic en la construcció d'una identitat social més amplia, fet que comporta prestar especial atenció, tal i com hem indicat abastament en el capítol 1, als processos d'integració socioeconòmica. La incorporació al mercat laboral de les persones joves, juntament amb l'accés a l'habitatge,

representa en gran mesura la transició al món adult i la principal porta d'entrada a l'emancipació. Així ho reconeix el propi Pla Nacional de Joventut quan assenyala que l'accés a un treball digne és una de les principals mancances que la gent jove ha d'afrontar per gaudir de la condició de ciutadans i ciutadanes de ple dret.

Hem de considerar que aquest procés d'incorporació al mercat laboral, especialment en el cas de les persones joves, està afectat actualment per la precarietat laboral, el que queda reflectit en les elevades taxes d'atur, el tipus de contractes caracteritzats per la temporalitat i els baixos sous que dificulten l'emancipació econòmica de gran part dels joves i de les joves. Això situa moltes persones joves en una situació de vulnerabilitat social, especialment els joves i les joves que no compten amb el recolzament dels ingressos familiars. L'existència i persistència de l'atur juvenil és a dia d'avui un dels problemes més greus dels països europeus. Des d'un punt de vista global, és un fenomen social clarament generalitzat, si més no, afecta amb diferents intensitats als països europeus.

Fins a mitjan 2008, el creixement del nombre de mà d'obra d'origen estranger ha estat de dimensions molt notables. Durant el mes de maig de 2008, les altes a la Seguretat Social de treballadors amb nacionalitat estrangera a Espanya van ser 2.073.658, que representaven l'11% del total d'altes d'aquell mes (19.409.643). Aproximadament el 22,2% d'aquestes altes es van produir a Catalunya (Seguretat Social, març 2008. Ministeri de Treball). El 68,8% pertanyien al règim general; el 12,9%, al règim agrari; el 10%, al règim de la llar, i el 7,6% eren autònoms. Prenent alhora les dades de l'*Encuesta de Población Activa* (EPA) per al primer trimestre de 2008, es constata com la taxa d'activitat entre la població estrangera era del 76,6% i la de l'atur del 14,6%. Si bé hem de considerar, tal i com assenyala Lorenzo Cachón (2004), que les xifres sobre les taxes d'activitat dels estrangers a l'EPA n'infravaloren el volum real, a tenor del nombre de joves estrangers amb permís de treball i el nombre de joves en edat de treballar que comptabilitzen els padrons municipals.⁸²

Les condicions conjunturals del mercat de treball català, que en el moment de redacció d'aquest text han palesat les mancances del model de creixement econòmic fortament basat en la construcció i en activitats de baix valor afegit, han de ser considerades com un element crucial en el futur a l'hora de comparar la inserció laboral dels fills dels immigrants en comparació a la dels seus pares. La dificultat per trobar una feina, d'accedir per primer cop al mercat laboral, la precarietat i els sous baixos, la desqualificació dels llocs de treballs, l'atur, la rotació laboral... són factors clars de vulnerabilitat social (García, Ponce de Leo 2007). I si bé es parla de com el treball ha perdut centralitat com a organitzador d'activitat i generador d'identitats, el fet és que l'accés a la feina representa el primer esglaió d'integració dins l'estructura social. La nostra societat és salarial i són les primeres fases de la trajectòria laboral les que juguen un paper clau tant en el futur laboral, com en el grau d'integració social de les persones. Ser ciutadans i ciutadanes de ple dret passa per haver assolit un determinat nivell d'estudis i de tenir dret *al* treball. El fracàs escolar és a dia d'avui un element de risc d'exclusió i de desavantatge social, ja que determina les trajectòries laborals de les persones joves en termes de precarietat.

En el cas de les persones joves d'origen immigrant, el grau de formació varia considerablement segons els països i els sistemes educatius. Els joves treballadors i les joves treballadores que han estat formats als seus països d'origen pertanyen al perfil de joves amb projecte migratori propi. Es tracta de treballadors i treballadores, la majoria, amb experiències laborals prèvies als seus països. Mentre que, per altra banda, tenim els joves fills i filles de pares estrangers que han estat escolaritzats a Catalunya i socialitzats amb la creença de la igualtat d'oportunitats que transmeten els sistemes educatius de les societats desenvolupades. Amb tot, les primeres vivències fora de l'escola i els intents d'inserir-se al mercat laboral com a joves treballadors, estrangers o fills i filles de pares estrangers, els mostren que ni tots hem assolit iguals nivells educatius, ni tampoc tenim tots el mateix capital social, cultural i econòmic, no tothom té les mateixes competències lingüístiques, ni coneixem igualment el codis culturals, ni tampoc tenim els mateixos referents professionals a casa. Es a dir, els nivells de formació són clau per a l'accés a la feina, però també el sexe, l'edat, l'origen cultural, etc. que ens situa en diferents posicions de (des)avantatge dins la cua de candidats i candidates al lloc de treball.

82 Malauradament, no disposem d'informació desagregada per grups d'edat a l'EPA durant l'any 2008. Motiu pel qual ens referirem a les dades completes per a grups d'edat de l'EPA actualitzades fins l'any 2007.

En el cas dels nostres entrevistats, la condició jurídica d'estranger, especialment entre els joves amb projecte migratori propi, és un clar element de desavantatge perquè el marc jurídic espanyol, respecte als drets dels treballadors i treballadores estrangers, marca unes regles d'accés al mercat laboral diferents a la de la resta de treballadors espanyols i de nacionalitats comunitàries. D'altra banda, entre els joves que han nascut a Catalunya o que hi han arribat després de la infància, també ens trobem amb la circumstància del requisit del permís de treball. Si bé les situacions són molt diverses, depenent de la situació administrativa dels pares. El que és clar és la importància que la població jove d'origen immigrant té actualment en la configuració del mercat laboral espanyol i català.

En la taula següent podem observar algunes dades generals sobre la situació de vulnerabilitat dels joves d'origen immigrant. D'acord amb l'ECVHP, s'observa que, en el grup de joves de 16 a 34 anys, les persones nascudes a l'estranger estan més afectades per l'atur (un 11,3% no treballa però busca feina, en comparació amb el 5,9% de les nascudes a Espanya). Destaca també l'elevat nombre de casos en què es dediquen a tasques de la llar (un 11,3%, en comparació amb el 2,6% de les nascudes a Espanya). D'altra banda, el nombre de les que es dediquen principalment a estudiar és menys d'un terç (4,9%) que la taxa observada en les persones autòctones (15,8%). Destaquen les elevades taxes de temporalitat en el cas dels joves i de les joves d'origen estranger (41,8%, front el 20,7% de les persones nascudes a Espanya) i la major percepció que el seu lloc de treball es troba en perill (18,1% front a 16,0%).

Taula 22. Població de 16 a 34 anys segons situació laboral principal, tipus d'ingrés principal, tipus de contracte amb l'empresa i perill de pèrdua de la feina actual, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Situació laboral principal	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Treballa	74,7%	71,9%	74,3%
No treballa, però busca feina	5,9%	11,3%	6,8%
Dedicació a les tasques de la llar	2,6%	10,1%	3,8%
Estudiant	15,8%	4,9%	14,1%
Incapacitat/ada	0,7%	0,0%	0,6%
Altres situacions d'inactivitat	0,2%	1,8%	0,5%
	100%	100%	100%
Tipus d'ingrés principal actual			
Treballa per compte d'altri	67,9%	66,2%	67,6%
Treballa per compte propi	10,5%	6,7%	9,9%
Altres tipus de pensió, subvenció o subsidi	4,3%	4,7%	4,4%
Un altre tipus d'ingressos	0,1%	0,4%	0,2%
No té ingressos	17,2%	21,9%	18,0%
NS/NC	0,0%	0,0%	0,0%
	100%	100%	100%
Tipus de contracte amb l'empresa			
Funcionari/ària	3,4%	0,0%	2,8%
Contracte indefinit	60,9%	40,0%	57,6%
Contracte indefinit discontinu	1,8%	3,0%	2,0%
Contracte temporal d'aprenentatge o pràctiques	4,5%	3,9%	4,4%
Contracte temporal per obra/servei o per duració determinada	20,7%	41,8%	24,1%
Cobreix temporalment l'absència d'un/a treballador/a	3,8%	0,0%	3,2%
Altres tipus de contracte temporal	0,9%	0,9%	0,9%
No té contracte	1,1%	7,0%	2,0%
Ns/Nc	2,9%	3,3%	3,0%
Total	100%	1.005%	1.005%

Continua a la pàgina següent.

Ve de la pàgina anterior.

Perill de pèrdua de la feina actual			
Sí	16,0%	18,1%	16,3%
No	83,7%	81,0%	83,3%
Ns/Nc	0,3%	0,8%	0,4%
	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

L'etapa dels 16 als 34 anys constitueix una etapa força extensa, en què es produeixen els canvis més importants en el trànsit escola-treball. D'acord amb l'EPA del primer trimestre de 2007, la taxa d'activitat entre les persones joves d'edats compreses entre 16-24 anys era del 52,4%, mentre que entre les persones joves nascudes a l'estranger era del 62%, i és especialment alta entre el jovent procedent de la Unió Europea i el procedent d'Amèrica Llatina. Mentre que al grup 25-34 la taxa d'activitat de la població estrangera era inferior als valors totals i als valors entre la població de nacionalitat espanyola. Amb relació a les persones joves amb origen a Europa, hem de tenir present que tenen major facilitat per a la inserció laboral perquè no hi ha l'obstacle del permís de treball.

Les taxes d'activitat van ser més altes a Catalunya, en comparació als valors totals d'Espanya, tant entre els que tenen nacionalitat espanyola (60,10%), com entre la població estrangera (un 76,19% entre el total d'estrangers; un 73,47% dels estrangers de la UE-27; un 76,87% entre la resta d'estrangers). També les taxes d'activitat havien estat superiors en la població estrangera entre els 16 i els 34 anys. Per altra banda, convé assenyalar com les taxes d'activitat de les dones entre els 16 i el 24 anys són més baixes tant entre la població de nacionalitat espanyola com, especialment, entre la població estrangera, fet que es pot explicar en part perquè el període d'escolarització de les noies és superior al dels nois. El que és important destacar d'aquestes dades és que els joves estrangers tenen unes edats de transició al mercat laboral inferiors que les dels joves espanyols i catalans. El que significa que també abandonen abans la seva formació i, per tant, que assolixen nivells educatius inferiors, el que determina, en gran mesura, les seves trajectòries laborals.

Tal com dèiem, l'aportació de la població jove d'origen estranger al mercat laboral juvenil és considerable. Autors com Iriondo (2008), basant-se en l'EPA de l'any 2006, confirmen que els treballadors immigrants procedents de la resta del món havien passat de representar el 0,52% de la feina juvenil, el 1994, al 15,5%, el 2006. Així, el pes d'aquest col·lectiu entre els treballadors i les treballadores de 16-29 anys havia augmentat en 15 punts percentuals. L'autor ressalta, també, que el procés de substitució de treballadors joves autòctons per treballadors i treballadores joves d'origen immigrant passa, essencialment, en les feines de baixa qualificació.

Tal i com s'observa en la taula següent, només el 8,5% de les persones joves d'origen immigrant arriben a posicions de quadre intermedi o directiu, front a un 17,5% en el cas de joves autòctons. La principal categoria socioprofessional de les persones joves d'origen immigrant és la de "treballador no qualificat", en un 59,9% dels casos. Aquesta situació només afecta un 27,0% dels joves nascuts a Catalunya. Finalment, quan es troben a l'atur, les persones joves d'origen immigrant cerquen majoritàriament "qualsevol" feina (43,9%) de forma molt superior als autòctons (19,6%), que privilegien trobar una feina en consonància amb el seu ofici i els seus estudis.

Taula 23. Població jove de 16 a 34 anys segons posició de l'entrevistat/ada a l'empresa on treballa/ava, categoria socioprofessional i tipus de feina que busca la població aturada, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Posició de l'entrevistat/ada a l'empresa on treballa/ava	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
NP (no ha treballat mai)	10,5%	10,9%	10,5%
Treballa pel seu compte sol/a	6,7%	4,5%	6,4%
Empleat/ada (caps per sobre, sense responsabilitat d'altres)	65,3%	75,9%	67,0%
Quadre intermedi (caps per sobre i responsabilitat d'altres)	13,6%	5,7%	12,4%
Directiu/iva (sense cap per sobre, amb responsabilitat d'altres)	3,8%	2,8%	3,7%
Ns/Nc	0,0%	0,2%	0,0%
Total	100%	100%	100,0%
Categoria socioprofessional			
Empresaris/àries i treballadors/ores per compte propi amb assalariats/ades	4,6%	3,3%	4,4%
Empresaris/àries i treballadors/ores per compte propi sense assalariats/ades	7,8%	6,0%	7,6%
Directors/ores, gerents i personal tècnic	19,7%	4,4%	17,4%
Professional liberal	0,5%	0,0%	0,5%
Personal administratiu i encarregats/ades	21,1%	7,1%	19,0%
Treballadors/ores qualificats/ades	18,0%	16,8%	17,8%
Treballadors/ores no qualificats/ades	27,0%	59,9%	32,1%
Altres	0,8%	0,3%	0,7%
Personal agrari	0,2%	2,2%	0,5%
Total	100%	100%	100%
Tipus de feina que busca la població aturada			
Adequada al seu ofici o professió	29,1%	26,3%	28,4%
Adequada als seus estudis	21,5%	10,5%	18,6%
Adequada a l'horari que pot fer	23,4%	15,8%	21,4%
Qualsevol feina	19,6%	43,9%	26,0%
Ns/Nc	6,3%	3,5%	5,6%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

Igualment, i considerant els perfils de joves objecte d'estudi d'aquesta recerca, hem d'estimar que hi ha diferents models de transició cap al món laboral entre les persones que arriben a Catalunya amb un projecte migratori i laboral propi, i les que han estat escolaritzades a Catalunya. Fet que influeix clarament en els processos d'integració laboral, tal i com veurem a continuació al llarg d'aquest apartat.

5.2.2. La incorporació al mercat laboral català de les persones joves amb projecte migratori propi

El treball i la resolució de tràmits administratius al voltant del treball es constitueix en la primera demanda de les persones joves d'origen immigrant que identifica el personal tècnic municipal. Al voltant del treball, com a primera necessitat d'integració social, es construeixen tant els discursos del personal tècnic com els dels propis joves, especialment en el cas de les persones que han arribat a Catalunya amb projecte migratori propi.

Pregunta. "Bé... Quines són les principals demandes i necessitats de la població a Arbúcies?"

(riuen)

Jove 2: Feina, feina...

Jove 1. A mi em demanen feina... feina i la targeta de treball. O sigui, que parli amb l'empresa, que els intentin tramitar la targeta de feina... és molt difícil. Si tenen experiència i és demostrable, en un soldador, per exemple, que vingui a buscar treball i sigui demostrable que és bo, no tindran cap problema de fer-li la targeta. Ara, si no és bo, no s'hi escarrassaran tampoc (...).

Jove 2. Aquesta dificultat...

(...)

Pregunta. És a dir, que si no hi ha feina...

Jove 1. Normalment es fan com a grups i es mouen entre ells...

Jove 2. La feina és bàsica per a la integració social, sense dubte. A partir d'allí, efectivament, es plantegen la resta de... la resta de temes...

(...)

Jove 3. Crec que si suméssim la feina, amb un aprenentatge del català o del castellà, jo crec que les dues coses serien una bona porta d'entrada per competir socialment aquí al municipi."

(GD, M3. Tècnics)

En general, les persones joves que van participar a la recerca i que responien al perfil de joves immigrants amb projecte migratori propi, tenien com a principal motiu per emigrar incorporar-se al mercat laboral català, motiu pel qual la seva principal demanda era la incorporació a un lloc de treball a curt termini. L'oportunitat més immediata d'incorporació laboral es troba en les feines poc qualificades i amb unes condicions laborals precàries amb sous baixos. Així, l'estratègia més comuna per trobar un lloc de feina acostuma a ser la utilització de les xarxes informals d'informació, a través de les quals s'assabenten on necessiten personal i es presenten personalment al lloc de la demanda. Aquesta estratègia la fan, especialment, les persones novingudes i les que es troben en situació administrativa irregular. Entre els consultats hi ha una opinió unànime sobre el grau d'efectivitat de les xarxes.

Pregunta. "I la resta, que ja teniu feina, com la va trobar?"

Jove 4. Pues jo, mira, no sé, he tingut sort, mala o bona, jo que sé... perquè quan portava una setmana aquí, ja havia trobat feina..." (D, 28, Romania)

Pregunta. Però vas veure algun cartell, vas preguntar?...

Jove 4. No, he preguntat a una romanesa que treballava en un lloc que fan... d'aquests de plantes, i necessitaven una chica o un chico, i a mi m'han dit... I després, *también* m'ha preguntat una romanesa "si vols treballar, allí hi ha una tocineria que està buscant una chica per netejar", dic "vale", i mira, així" (D, 28, Romania)

(GD, M3)

En general, hi ha un elevat consens que la presentació de currículums a ofertes de treball no és una estratègia eficaç. Si més no, per al tipus de feina a la qual aspiren. L'*Enquesta sobre condicions de vida i d'hàbits de la població de Catalunya 2005-2006* corrobora aquests resultats. Així doncs, es pot apreciar com el recurs a amics o familiars és molt més freqüent entre les persones joves d'origen immigrant que no pas entre els joves autòctons. El fet que les persones d'origen immigrant no comunitàries utilitzin més els canals de familiars o amics pot ser explicat perquè sovint és una estratègia que intenta superar les reticències d'alguns empresaris, ja que venen "recomanats", ja que vénen "recomanats" per altres treballadors que ja han demostrat la seva vàlua. Però sobretot el fenomen que, en el mercat de treball a Catalunya, els mecanismes informals operen sobretot en les categories professionals més altes (directius, gerents, personal tècnic altament qualificat) i en les categories més baixes (treballadors no qualificats i en sectors amb poc prestigi social). Són les categories professionals mitjanes (administratius o treballadors industrials, per exemple, on més es troba el recurs a mecanismes impersonals o oficials en els processos de reclutament (oficines públiques de col·locació, ETT, premsa) (Brunet i Belzunegui, 2003).

Taula 24. Població de 16 a 34 anys segons via d'obtenció de la feina actual, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Via d'obtenció	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
INEM	1,5%	1,6%	1,6%
SCC (Servei Català de Col·locació)	0,6%	0,8%	0,7%
ETT	5,6%	4,1%	5,4%
Amics o familiars	37,6%	56,6%	40,5%
Anuncis	10,0%	6,6%	9,5%
Adreçant-se directament a les empreses	18,0%	16,5%	17,8%
Oposicions o concursos	4,4%	0,5%	3,8%
Borsa de treball	7,2%	2,5%	6,5%
Altra oficina privada de col·locació	0,3%	0,3%	0,3%
Sindicat	0,0%	0,0%	0,0%
Organització empresarial	0,3%	0,8%	0,4%
Té un negoci propi	10,8%	7,1%	10,2%
Altre mitjà	1,2%	1,4%	1,2%
L'empresa el/la va trucar	1,6%	0,3%	1,4%
Ns/Nc	0,5%	0,8%	0,5%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

El que caldria analitzar és, fins a quin punt, aquestes condicions laborals precàries es perpetuen entre els joves i les joves d'origen immigrant. En aquest sentit, i atenent l'*Encuesta de Inmigrantes, 2007*, s'aprecia que la majoria de joves entre els 20 i els 29 anys que fa més de tres anys que viuen a Espanya han pogut canviar de feina i de sector d'activitat amb relació a la seva primera feina.

Taula 25. Població d'origen estranger de 16 a 29 anys segons relació entre la situació laboral actual i inicial, per edat. Espanya, 2007

Situació laboral	De 16 a 19 anys	De 20 a 24 anys	De 25 a 29 anys	Total immigrants
Menys de tres anys de residència a Espanya	39,7%	43,2%	33,6%	23,8%
Més de tres anys de residència, que actualment tenen una ocupació diferent al seu primer treball a Espanya, però en el mateix sector d'activitat.	1,7%	7,9%	10,4%	10,9%
Més de tres anys de residència, que actualment tenen una ocupació diferent al seu primer treball a Espanya, en diferent sector d'activitat.	4,1%	18,1%	27,4%	24,7%
Més de tres anys de residència, que actualment tenen la mateixa ocupació que en el moment d'arribar a Espanya.	8,3%	10,7%	12,9%	14,5%
Més de tres anys de residència, que actualment no treballen però que han tingut treball en arribar a Espanya.	10,7%	12,5%	11,7%	14,6%
Més de tres anys de residència, que no tenen treball ni han treballat en arribar a Espanya.	35,4%	7,6%	3,9%	11,5%
Total	100%	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'*Encuesta sobre inmigrantes 2007* (INE).

D'altra banda, és important assenyalar que els serveis de col·locació municipals o autonòmics són clarament infrutilitzats pels joves consultats durant el treball de camp, tot i que en coneixien l'existència. Igualment, aquest fet contrasta amb l'anàlisi d'equipaments, en el qual el personal tècnic entrevistat assegurava que l'Oficina de Treball de la Generalitat o el Club de Feina eren molt utilitzats per les treballadores i pels treballadors estrangers.

Les raons aportades pels participants dels grups de discussió per no triar aquestes estratègies formals de cerca de feina són, elementalment, la ineficiència d'aquests serveis i el fet que només en pots gaudir si tens permís de treball. Mentre que, contràriament, reconeixien que les oficines de treball temporal són àmpliament utilitzades pels que tenen permís de treball. D'altra banda, les estratègies informals de cerca de feina és probable que tinguin a veure amb la pròpia informalitat del lloc de treball (treball irregular, curta durada dels contractes, requisits formatius per al lloc de treball, etc.).

Algunes de les dificultats en l'accés als serveis de col·locació municipals per part de la població estrangera nouvinguda, detectades en d'altres recerques (Samper, *et al.* 2006), són els espais i els canals de difusió de l'oferta —revistes i mitjans locals de comunicació, webs de l'ajuntament— que són poc coneguts pels treballadors estrangers nouvinguts alhora que tenen dificultats de comprensió de la llengua en què es difonen (català). De fet, la llengua ha estat percebuda pels nostres participants com un dels principals obstacles d'inserció i de "discriminació" laboral, segons han expressat. Alhora que manifestaven que els joves d'origen immigrant es troben en desavantatge per competir al mercat laboral amb els autòctons ja que, aquests últims, tenen un millor coneixement del medi i dels recursos per trobar feina, així com dels drets laborals.

Una altra circumstància que cal destacar és la falta de reconeixement per part dels joves consultats de la utilització d'Internet per cercar feina, el que tampoc no es reconeix com a estratègia a l'*Enquesta sobre condicions de vida i d'hàbits de la població de Catalunya 2005-2006*.

A més, els principals sectors d'activitat on estaven inserits o volien inserir-se els participants dels grups de discussió coincideixen amb els sectors d'activitat on els treballadors immigrants són majoritàriament contractats, es a dir, els caracteritzats per l'estacionalitat, la precarietat i la informalitat, com ara els serveis domèstics i de neteja, la construcció, l'agricultura o l'hostaleria. D'altra banda, l'anàlisi dels contractes signats revela que una gran part són de caràcter temporal, amb poques possibilitats de requalificació i que les treballadores i els treballadors estrangers estan molt més representats en la contractació temporal per obra/servei o per duració determinada, essencialment, les persones joves europees comunitàries.

Taula 26. Població de 16 a 34 anys segons tipus de contracte amb l'empresa, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Tipus de contracte	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Funcionari/ària	3,4%	0,0%	2,8%
Contracte indefinit	60,9%	40,0%	57,6%
Contracte indefinit discontinu	1,8%	3,0%	2,0%
Contracte temporal d'aprenentatge	4,5%	3,9%	4,4%
Contracte temporal per obra/servei o per duració determinada	20,7%	41,8%	24,1%
Cobreix temporalment una absència	3,8%	0,0%	3,2%
Altres tipus de contracte temporal	0,9%	0,9%	0,9%
No té contracte	1,1%	7,0%	2,0%
Ns/Nc	2,9%	3,3%	3,0%
Total	100%	100%	110%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

Igualment, s'ha de tenir present que les característiques del mercat laboral tampoc no afavoreixen la formació dels seus treballadors, ja que els sectors que donen un major índex d'ocupació als treballadors estrangers són aquells amb major rotació laboral, fet que resta garanties a l'ocupador/a quant a l'amortització que pot extreure de la inversió en formació (Samper, *et al.* 2006). En aquest sentit, es detecta una acceptació bastant unànime entre els participants dels grups de discussió que els immigrants ocupen els llocs de treball que són rebutjats per treballadors i treballadores espanyols, assumint així aquesta substitució laboral.

D'altra banda, el fet de ser jove afegeix un element discriminatori amb relació a la precarietat dels contractes i dels sous. En aquest sentit, i fent un paral·lelisme amb la triple lògica de discriminació laboral que pateixen gran part de les dones migrants treballadores (Parella 2003) i que tractarem en l'apartat 5.6, es pot afirmar que les persones joves d'origen immigrant sofreixen una triple discriminació laboral per la seva condició d'estrangeres, treballadores i joves.

Jove 2. "No, pero pienso como él que ha dicho que si eres inmigrante pues ya te resta y también si eres joven y no tienes experiencia pues también lo tienes más difícil" (D, 18, Gàmbia)

(GD, M2)

5.2.3. La transició al món laboral de les persones joves d'origen immigrant nascudes a Catalunya o que hi han arribat durant la infància

Cal considerar que les característiques dels grups de discussió integrats per aquests perfils genèrics de joves marquen les principals divergències entre les percepcions dels participants. Essencialment, el fet que la majoria dels joves arribats després de la infància encara estaven estudiant i, per tant, no tenien experiència laboral; mentre que la majoria dels grups de joves nascuts a Catalunya o que hi havia arribat durant la infància⁸³ havia finalitzat o abandonat els seus estudis, motiu pel qual gran part estaven buscant feina i només un petit nombre de participants estava treballant. Si més no, en ambdós grups predominava la manca d'experiència laboral, motiu pel qual no s'identifiquen discursos divergents entre aquets dos perfils de joves. Igualment, cal advertir que la composició de certs grups de discussió no ha permès analitzar de forma nítida el discurs d'un i d'altre perfil amb relació a la seva transició al món laboral ni conèixer condicions i experiències laborals.

Amb relació a les estratègies o als dispositius de cerca de la primera feina que aquest jovent considerava més efectius per trobar una oferta laboral, hi ha coincidència amb el grup de joves amb projecte migratori propi: les xarxes informals d'informació integrades per amics i familiars, juntament amb els cartells que es troben en diferents taulers o comerços i també els diaris.

Pregunta. "A veure, tu ens deies que volies [buscar feina]... Molts de vosaltres ens heu dit que voleu seguir estudiant. Quan volguéssiu treballar, on creieu que podríeu anar a buscar feina? Com es busca feina? Com es troba feina?"

Jove 2. *Als diaris.* (D, 17, Xina)

Jove 1. *Currículums, no?* (H, 16, Colòmbia)

Jove 3. *Sí, currículums.*" (D, 16, Marroc)"

(GD, M1. Joves)

En canvi, tenen poca valoració els canals institucionals, com ara les borses de treball dels serveis municipals.

Pregunta. "Però, per exemple, hi ha l'OTG, aquí a la plaça Pastoreta.

Jove 6. *Sí, el paro.* (H, 21, Marroc)

Jove 7. *El INEM?* (H, 22, Marroc)

Pregunta. *Sí. Allà heu anat a apuntar-vos?"*

[General, sí]

Jove 2. *Hem passat per currículums, per oficines, per empreses... Que no hi ha treball!* (H, 17, Marroc)

Jove 4. *Dejas el currículum y te dicen: ya te llamaremos.* (H, 19, Marroc)

83 S'ha de tenir en compte que aquest grup de joves estava gairebé integrat per homes joves d'origen marroquí.

Pregunta. Jo hi vaig anar alguns dies i estava ple...

Jove 6. Sí, està ple de cartells oferint feina. Però porten allà un mes o dos mesos. I truques i la plaça ja està ocupada, i els cartells encara estan allà. Què fa aquell paper allà?" (H, 21, Marroc)

(GD, M1. Joves)

També es coneixen les empreses de treball temporal. Per tant, s'observa que en aquests grups es reconeixen un nombre major d'eines, probablement també per un coneixement major de l'idioma i perquè són útils per trobar feines poc qualificades. Tampoc aquests grups no assenyalen la utilització de recursos com Internet i webs especialitzades en borses de treball.

La persistència de les xarxes informals com a principal estratègia de cerca de feina entre els joves fills i filles d'immigrants a Catalunya, en detriment dels canals formals ens sembla un fet que crida l'atenció. En primer lloc, cal dir que aquest fenomen és constatat també a l'*Informe de la Juventud en España, de 2004*, on s'assenyala com les xarxes informals són més importants entre les persones joves estrangeres que entre les espanyoles. Mentre que les xarxes formals només han estat utilitzades —segons l'informe— pel 40% de la població jove estrangera que havia trobat feina. D'aquest percentatge, més de la meitat havia anat directament al lloc de feina o s'havia presentat a un anunci. Les cerques formals a través de l'Inem o dels serveis locals mancaven de rellevància en els discursos dels participants dels grups de discussió.

A més, un fet diferencial amb el perfil de joves anterior —joves amb projecte migratori propi—, és l'aparició del discurs de la mobilitat geogràfica cap a ciutats més grans com a estratègia necessària per trobar feina, especialment entre aquells que viuen en localitats petites amb poca diversificació de l'activitat econòmica, motiu pel qual, perceben que les limitacions per moure's entre les ciutats i les localitats són un obstacle per inserir-se al mercat laboral.

En el cas de les persones joves que comptaven amb experiència laboral (joves socialitzats a Catalunya, la majoria nois d'origen marroquí), havia estat en llocs de treball poc qualificats, amb contractes temporals i remuneració baixa. És a dir, la majoria de nois i noies havien iniciat el que es coneix com a trajectòries obreres (Casals 1999). En aquest sentit, Cachon, a l'*Informe de la Juventud en España, 2004* assenyala que la pauta general mitjana dels joves immigrants o fills i filles de pares immigrants respon a un comportament de classe treballadora.

Un fenomen interessant aparegut a la nostra recerca és que el discurs sobre l'existència de discriminació laboral entre treballadors autòctons i estrangers —coincidint amb el grup de joves nascuts a Catalunya o que hi han arribat en la infància— és més present entre els nois d'origen marroquí i entre aquells amb un nivell de formació baix i, per tant, amb menys expectatives formatives i professionals. En aquest sentit, un obstacle assenyalat amb un elevat consens per aquest grup de joves és el de no disposar d'acreditació formativa, com ara el graduat en ESO. Així, identifiquen clarament que només en les feines poc qualificades no es demanen acreditacions, com ara el sector de l'hoteleria o el comerç.

Jove 2. "Pues que si no tienes el graduado no te cogen. (D, 16, Gàmbia)

Pregunta. Vale, uno...

Jove 2. Si no tienes casi nada de estudio pues no te cogen. (D, 16, Gàmbia)

Jove 1. Ya está... (H, 19, Marroc)

Pregunta. Claro, me refiero, por ejemplo, hay trabajos que son más precarios que otros ¿no? lo que tú decías ¿no? ir de dependienta, el que contrata piensa claro, tú vienes aquí porque no tienes tal y tal...

Jove 2. Si, cogen a gente que no tiene estudios ni nada... depende de un tipo de trabajo te cogen si tienes título (D, 16, Gàmbia)

Jove 1. Necesitas el graduado escolar, menos en la hostelería. La hostelería es lo único que no necesitas graduado escolar, pero la mayoría... manipulador... (H, 19, Marroc)

Jove 3. En tiendas de ropa también, la mayoría de las chicas que trabajan ahí como máximo tienen el graduado" (D, 18, Marroc)

(GD, M2)

Per tant, s'observa que les expectatives laborals de les persones joves que integraven els grups de joves nascuts a Catalunya o que hi havien arribat durant la infància estan clarament vinculades a l'èxit o fracàs escolar, que té com a primera conseqüència una major dificultat d'inserció laboral i la relegació d'aquests joves treballadors als estrats laborals menys qualificats i amb pitjors condicions laborals. Situació que sembla retroalimentar, entre aquest jovent, la percepció d'una major discriminació social per la seva condició de joves d'origen estranger.

Hem de considerar que molts d'aquests joves han crescut en famílies que s'havien socialitzat en una cultura del treball diferent de la que es troben a Catalunya. D'acord amb Palacín (2005:17), els pares d'aquests joves "tenen unes expectatives que correspondrien a la trajectòria obrera de transició al treball: una incorporació precoç en feines semiqualficades que aporta un alt poder socialitzador i permet una continuïtat i un valor acumulatiu de l'experiència laboral. Això és ben lluny de les lògiques dominants en els nostres mercats de treball de mitjana-baixa qualificació". Aquesta situació xoca amb una major presència dels valors expressius i autorealitzadors que aquests joves poden buscar en el treball. Aquesta situació comporta un distanciament entre "la centralitat del treball en el projecte migratori dels pares —que implica la subordinació del projecte vital respecte al laboral— i que suposa per a aquests joves negociar amb les expectatives dels pares i ajustar les seves pròpies expectatives a una realitat a vegades desincentivadora. A diferència dels pares, viuen el període de transició com una part integral de les seves vides i, malgrat viure una pressió precoç amb relació als adolescents autòctons, no estan disposats a acceptar propostes purament instrumentals d'integració en el mercat laboral que els alienen de la seva experiència quotidiana i dels seus plans vitals".

5.2.4. La transició al món laboral de les persones joves d'origen immigrant que han arribat a Catalunya després de la infància

Un element important en la integració de les persones joves que han arribat després de la infància i en especial els que han arribat entre els 16 i els 18 anys, amb fortes expectatives de poder treballar a Catalunya, són les dificultats per desenvolupar normalment una feina remunerada i regular a Catalunya. La seva condició de reagrupats els facilita un permís de residència, però dificulta notablement l'accés al treball. Tal i com marca la Llei orgànica sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració 14/2003, els fills que han arribat després de la infància tenen accés a una autorització de residència, la durada de la qual depèn del temps d'autorització del permís del reagrupant. En el cas que els pares reagrupants tinguin una targeta de residència permanent, la renovació del permís de residència del fill o de la filla reagrupat serà per a una autorització permanent.

Una altra qüestió molt important que es planteja és si el familiar reagrupat, en aquest cas els fills i les filles, pot treballar. En principi, la resposta és que no, ja que recordem que el que té és una autorització de residència temporal, la qual no permet treballar. El que s'ha de fer és modificar la situació de residència a una situació de residència i treball (art.96 RD2393/2004). Aquesta autorització l'ha de tramitar un empresari, però no cal que esperi un any de residència, tampoc no es té en compte la gestió de la situació nacional d'ocupació i no cal que es torni a presentar el certificat de penals (Lurbe, *et al.* 2008).⁸⁴

Hem de considerar que les dificultats d'accés al treball no provenen simplement de la qüestió vinculada a les possibilitats reals i legals de treballar, sinó que remeten als prejudicis dels ocupadors, especialment de les petites i mitjanes empreses que no coneixen en molts casos, ni amb exactitud, els requeriments administratius per contractar joves d'origen estranger. Caldria treballar més en aquesta línia, especialment en la sensibilització a les empreses envers a aquests procediments administratius.

En aquest sentit, els cursos de formació ocupacional amb pràctiques laborals es configuren com una mesura clau per al canvi de situació administrativa i per a l'accés al món laboral, ja que des d'aquí s'ofereix l'oferta laboral que permet modificar la situació de residència i treball.⁸⁵

84 Lurbe, *et al.* "la reagrupació familiar des del l'àmbit administratiu jurídic" a Alcalde, *et al.* *La integració comença aquí: els efectes de les migracions familiars en les polítiques i serveis locals*. Informe de Investigación. Proyecto ARAI. AGAUR. Generalitat de Catalunya. 69-103.

85 Respecte a aquest tema, *El Punt* (7 d'abril de 2008) publicava: "Només al voltant del 2% dels nous residents a Barcelona que van arribar a la demarcació per la via del reagrupament familiar i que tenen una edat compresa entre els 18 i els 65 anys, és a dir, que estan en plena edat laboral, tenen un contracte de treball. L'explicació rau en les restriccions que imposa l'actual Llei d'estrangeria, criticades tant per la Secretaria d'Immigració de la Generalitat com pels sindicats. Les traves legals redueixen la possibilitat d'aquest col·lectiu d'entrar en el mercat regularitzat

Un dels potencials riscos de la dificultat en l'accés al treball és la concentració en determinades zones de joves en situacions de vulnerabilitat i que, com a conseqüència, s'incrementin les oportunitats que els joves desenvolupin uns valors i unes motivacions incompatibles amb l'itinerari laboral en els grups d'iguals de carrer, que ofereixen formes d'identitat i pertinença alternatives (Palacín, 2005:19).

En els nostres grups de discussió amb joves reagrupats i reagrupades després de la infància no existeixen recursos gaire reivindicatius amb relació a la seva situació administrativa. Aquest fet està condicionat per tractar-se de joves majoritàriament situats en el sistema educatiu i que encara no han realitzat la transició cap al món laboral. En canvi, aquesta situació és identificada amb claredat per aquells que fa més anys que viuen a Catalunya, insistint en el risc potencial que aquesta situació suposa per als joves nouvinguts. El personal tècnic municipal també ha remarcat aquesta situació com un dels principals problemes per a aquests joves.

Pregunta. "Qui més té la nacionalitat?"

Jove 2. Sí, bé la meua està en tràmits. Queden 3 o 4 mesos. (H, 17, Marroc)

P. I vosaltres no oi? Però el permís de treball sí.

Jove 6. Si véns amb els pares, als 16 o 17 ja et donen el permís de treball. (H, 21, Marroc)

Jove 4. Yo llevo aquí 5 anys y ya puedes sacarlo. (H, 19, Marroc)

Jove 6. Jo que sé, una persona que arribi aquí amb 20 anys, ha de portar 5 anys per tenir l'autorització de treball. (H, 21, Marroc)

P. I què farà aquests 5 anys?

Jove 6. Doncs robar, vendre drogues, buscar-se la vida! (H, 21, Marroc)

Jove 2. Però no tots, n'hi ha que viuen amb els pares. (H, 17, Marroc)

Jove 6. És que això està molt mal fet. Si et donen un permís de residència, però que no pots treballar, és com si no t'haguessin donat res. Què fas amb un permís, però que no pots treballar? Què fas? Com menges? Jo crec que això s'hauria de treure, això de la no autorització de treball. Perquè una persona arriba aquí i no pot treballar, no té cèntims... Com menja? On viu? On dorm? Home, si té familiars aquí encara. Però, si no... Com s'ho fa? Ha de robar... (H, 21, Marroc)

P. Però vosaltres, que vau arribar a l'institut i us vau posar a treballar, des dels 16 que s'acaba l'ESO, fins als 18 no podeu treballar...

Jove 2. Això és depèn. Si portes aquí més de 5 o 6 anys, tu quan fas 16 anys et donen el permís de treball. (H, 17, Marroc)

P. Però vosaltres que vau venir més tard, quan vau acabar l'ESO, fins que vau començar a treballar...

Jove 1. *Hasta que llevas 5 años aquí, te dan el permiso.* (H, 19, Marroc)

P. I d'aquí a 5 o 10 anys on us veieu treballant? Creieu que haureu millorat, feina estable?

Jove 6. Jo crec que sí [riu] (H, 21, Marroc)

Jove 1. Creo que sí. (H, 19, Marroc)

Jove 2. Sí, jo crec que sí. Si seguim estudiant una mica més i posem una mica més, sí. Si anem així, millor tornar al Marroc. Perquè allà es viu millor que aquí." (H, 17, Marroc)

(GD, M2. Joves)

a dos supòsits: tenir un sou inferior al salari interprofessional o vincular el permís de residència a l'autorització de treball amb el risc de ser expulsats si es trenca el contracte. Fonts del Govern de l'Estat afirmen que aquesta problemàtica mai ha estat objecte de debat. Uns 3.000 immigrants que han arribat per la via del reagrupament familiar resideixen actualment a la demarcació de Barcelona. D'aquests, 5.000 són mes grans de 65 anys i 25.000 són menors de 18 anys. Tota la resta, és a dir 53.000 persones, són en plena edat laboral i d'aquestes, només 1.000 (quasi un 2%) estan donades d'alta a la seguretat social, segons dades oficials".

Pregunta. “[...], pero ustedes que llevan aquí mucho tiempo, ¿tienen nacionalidad española?”

Jove 4. o sí

Jove 3. Está en trámite. (D, 18, Marroc)

Jove 2. Yo también la tengo en trámite. (D, 16, Gàmbia)

Jove 1. Yo tengo que entregar aun los papeles, no estoy ni en trámite, estoy por debajo... necesito un papel muy urgente que son los antecedentes penales de Marruecos. (H, 19, Marroc)

P. ¿Para mirar si hiciste algún delito antes de los nueve años?

Jove 1. [riu] Sí, es imposible...” (H, 19, Marroc)

(GD, M2. Joves)

Tècnic 2. Des del Servei d'Atenció a l'Immigrant ens trobem el cas aquest de reagrupats, que vénen amb permís de residència però no amb permís laboral. I ens trobem que potser tenen 16 anys, no van a l'institut, no tenen la motivació i hi ha aquest impàs per la falta del permís laboral. No tenen sortida, com ocupar el temps.

Tècnic 7. I llavors es passen el dia al carrer.

(GD, M1. Tècnics)

Els grups de personal tècnic emfasitzen la voluntat d'aquest joves d'inserir-se laboralment de forma ràpida després de l'educació obligatòria. S'ha de tenir present que, si es fa una transició prematura, amb pocs recursos formatius previs, en un entorn de precarietat, els joves tenen un important risc de fracàs. D'acord amb Palacín (2005:18), “per als joves amb fracàs escolar greu i altres dificultats socials, les opcions en la transició són més restringides i s'adrecen al món laboral a curt termini. En itineraris massa curts han de desenvolupar capacitats per a les quals no estan preparats. El mercat de treball sovint no els fa lloc, o els dóna un lloc provisional, precari, poc incentivador per a l'aprenentatge de la transició. L'entorn no els facilita acompanyaments ni contrastos adequats als seus passos. La transició corre el risc de veure's avortada i esdevenir un fracàs en la recerca de la nova identitat i destreses”.

Tècnics 5. Inserció laboral.

Pregunta. Directament?

Tècnic 5. No, quan xerres amb ells veus que la seva motivació és fer els 16 anys, sortir de l'institut i buscar feina.

P. Perquè el contacte el tens amb joves, de quines edats?

Tècnic 5. Són dos grups diferenciats. Un de 14 a 16, que van a l'institut, i un de fins a 21, com a molt. I els que volen feina són els grans del primer grup, perquè ja tenen ganes de marxar de l'institut, i els altres, no tant, perquè generalment cap als 17 o 18 ja estan incorporats.

(GD, M1. Tècnics)

En general, es pot afirmar que les persones joves que van participar dels grups de discussió no plantegen demandes explícites orientades als seus processos d'integració laboral més enllà de trobar un lloc de feina. Si més no, s'ha de tenir present que la majoria dels integrants dels grups de discussió no tenien cap experiència laboral. Les persones joves d'aquest perfil tenen un discurs sobre la discriminació més ambigu, gairebé més optimista respecte a les seves possibilitats de desenvolupament laboral que les nascudes a Catalunya o que hi han arribat durant la infància. La seva manca d'experiència laboral els fa indicar només dos elements com a obstacle d'accés al mercat de treball: els permisos de treball i la llengua catalana. Aquest últim element, hem de recordar, no apareixia en els grups del perfil previ.

5.2.5. Consideracions finals

Seguint els resultats que Lorenzo Cachón presenta a l'*Informe de la Juventud en España 2004*, i comparant el jove estranger amb l'espanyol, existeix un nombre important de diferències entre aquests col·lectius. Si ens atenem a les característiques de la primera feina, les principals diferències són que combinen en major mesura la primera feina amb els estudis; triguen més temps a trobar feina; la seva primera feina està menys relacionada amb els estudis; amb relació al contracte, hi ha més joves sense contracte, encara que pesen més els contractes fixos, els per compte propi i els que treballen en negocis familiars. Dades que indiquen un elevat contrast entre els joves estrangers; d'altra banda, tenen major presència de mitges jornades laborals o de jornades molt reduïdes.

Altres diferències notables són que l'edat d'incorporació de les persones joves d'origen estranger al mercat laboral és menor que la de les espanyoles. Les persones joves estrangeres s'incorporen, com a mitjana, abans que les persones joves espanyoles de llars amb treballadors poc qualificats. A més, l'edat en la qual tenen la primera experiència laboral està estretament relacionada amb el nivell d'estudis. A més nivell d'estudis, més tard és la transició al món del treball. D'altra banda, la rotació laboral de les persones joves estrangeres és major que la de les persones joves espanyoles, en part perquè la incorporació al mercat laboral és més aviat entre els estrangers, característica dels estrats socials obrers. Finalment, com hem observat, les xarxes informals per trobar feina són més importants entre les persones joves estrangeres. Totes aquestes diferències contrasten amb les elevades expectatives laborals que, en general, hem trobat entre els participants a l'estudi i especialment entre els fills i les filles de famílies d'origen immigrant. Així, d'acord amb Palacín (2005:18), els professionals que treballen la inserció sociolaboral amb joves immigrants es troben un punt de partida favorable: "existeix una demanda i una projecció d'expectatives laborals molt superior a la que hi ha en molts joves autòctons de baixa qualificació". Tot i així, continuant amb aquest autor, "aquesta demanda explicitada sovint és una reproducció de les expectatives que la societat i la família del jove projecta sobre ells, i no hem de pensar que té una excessiva coherència amb la realitat que viuen com a joves".

5.3. Necessitats i demandes de les persones joves d'origen immigrant amb relació a l'habitatge

5.3.1. Introducció

Des del punt de vista de les ciències socials, l'habitatge és quelcom més que una entitat física (un objecte). La importància d'aquest "objecte" en les trajectòries vitals dels —en aquest cas— joves d'origen immigrant prové de les definicions alternatives que de l'habitatge es poden plantejar des de la dimensió cultural, política, social o econòmica (Cortés, 1995 a). Així, des d'una dimensió cultural, l'habitatge és una representació dels costums, dels valors i de la ideologia predominants en una societat concreta. Des d'una dimensió política, l'habitatge és fonamentalment un dret que apareix reconegut, de formes diverses, en la majoria dels ordenaments jurídics dels països occidentals.

Ara bé, el nucli de l'anomenat "problema de l'habitatge" es troba en la relació conflictiva entre les dues dimensions restants del concepte: la social i l'econòmica. Des del punt de vista social, l'habitatge és fonamentalment definit com una necessitat clau per a la integració social i per a la socialització dels individus. Des de la dimensió econòmica, l'habitatge és, per damunt de tot, una mercaderia, és a dir, un producte que té un valor de canvi i que pot ser comprat i venut obtenint beneficis o pèrdues en la transacció. De fet, el tractament de l'habitatge com a mercaderia ha estat des del primer moment un element central dins l'organització capitalista de la societat i de l'economia de forma que, en el camp de les necessitats humanes, l'habitatge i la producció d'aliments s'han mercantilitzat abans i més ràpidament que altres necessitats humanes (Martínez Veiga, 1999), i han convertit el mercat en el principal mecanisme de provisió d'habitatges. Dins aquesta dimensió econòmica, l'habitatge és definit, a més, com una reserva de patrimoni o com un bé d'inversió, fet que ha contribuït al desenvolupament d'un enorme mercat amb forts elements especulatiu al voltant de l'habitatge.⁸⁶

86 En un context de crisi internacional del sector immobiliari, caldrà observar la distribució social dels costos econòmics, especialment del deteriorament del valor dels immobles, considerats majoritàriament fins ara com una inversió segura. En el cas català, la incursió en el mercat immobiliari de bona part de la població immigrada en el cicle final del *boom* de preus que ha experimentat aquest mercat fan que presumiblement la població immigrada hagi de suportar una part considerable dels costos econòmics d'aquesta crisi.

Aquesta concepció de l'habitatge com a mercaderia o com a inversió suposa una clara contradicció amb la seva definició com a necessitat o com a dret: la lògica interna del mercat, com a principal mecanisme de provisió residencial en les societats postindustrials, és incompatible amb el principi social de necessitat (Castells, 1979, 2001; Leal, 1995).

Més enllà de la seva definició com a necessitat bàsica o com a mercaderia, l'habitatge té per als investigadors socials una qualitat interessant: la de ser un indicador de l'estructura de desigualtats existent en una societat i en un moment concrets. Així, les condicions residencials de les ciutats catalanes han servit tradicionalment com a reflex d'una estructura social fonamentalment definida entorn a l'eix de la classe social, travessat de forma transversal per l'eix de gènere o pel d'edat. En efecte, la disposició i el control dels habitatges són un clar indicador de les relacions de desigualtat existents entre grups d'edat i entre sexes. La creixent importància que ha tingut en els darrers anys l'eix de desigualtat basat en l'adscripció ètnica o en la condició social d'immigrant ha tingut també el reflex en termes d'habitatge: a partir de les condicions residencials de les persones d'origen immigrant, observem una incidència elevada de l'exclusió residencial (Cortés, 2004).

El concepte d'exclusió residencial permet definir els problemes d'habitatge com un fenomen complex que va més enllà de la pròpia disposició d'un habitatge. Considerem que existeix exclusió residencial quan les condicions que articulen la construcció social de les necessitats d'allotjament no es compleixen de forma adequada.

En termes generals, les manifestacions de l'exclusió residencial en les condicions residencials de les persones immigrades són perceptibles almenys a partir de tres dimensions:

1. La dimensió habitatge: predomini d'habitatges de menor qualitat amb relació a les condicions d'habitabilitat o de serveis que la nostra societat defineix com a adequats.
2. La dimensió llar: mentre que les llars familiars són la forma majoritària de convivència entre la població amb nacionalitat espanyola, en les llars formades per persones immigrades trobem una major representació d'altres formes de llar: llars no familiars formades per diversos adults, llars amb més d'una família, llars familiars amb persones no emparentades, etc. La major incidència de la sobreocupació és l'altra característica clau de les llars formades per persones immigrades.
3. Ubicació: els habitatges ocupats per persones immigrades no es distribueixen de forma homogènia en l'espai urbà, sinó que tendeixen a sobrerepresentar-se en determinats espais urbans provocant el fenomen que coneixem com a segregació residencial.⁸⁷

En aquest marc d'anàlisi, en el cas de les persones joves d'origen immigrant es combinen de forma conjunta, amb efecte negatiu, almenys tres eixos de desigualtat: classe, ètnia i edat (i en ocasions, també sexe). En aquest sentit, es troben en una posició especialment desfavorida amb relació a l'habitatge, fent possible considerar que estan afectats pel que Parella (2003) definia com una triple (o quàdruple) discriminació.

Existeixen algunes evidències empíriques d'aquesta posició de desavantatge de les persones joves d'origen immigrant amb relació a l'habitatge. Així, un estudi del 2005 del col·lectiu IOÉ conclouia que les persones joves (18-30 anys) tenien una major tendència a viure en règim de subarrendament (un 61% dels joves vivia en aquest règim de tenença per només el 44% dels immigrants de 31-40 anys i un 35% dels majors de 40 anys).⁸⁸ Per altra banda, l'*Enquesta sobre condicions de vida i d'hàbits de la població de Catalunya 2005*, en endavant ECVHP, mostra com el percentatge de joves d'origen immigrant que viu en règim de lloguer és també molt més elevat (59%) que en el conjunt de la població (13%). El lloguer està associat a la inestabilitat, com mostra el fet que el 55,5% dels joves nascuts a l'estranger s'estava plantejant canviar d'habitatge en el moment de realitzar l'enquesta.

87 Hem d'indicar que la concentració de connacionals en un mateix espai no té per què ser un problema i, fins i tot en alguns casos, pot resultar un avantatge: xarxa social de compatriotes, possibilitat d'ocupar-se en serveis (comerços, restaurants...) dirigits a la mateixa comunitat ètnica. Vegeu en aquest sentit: Martori i Hoberg (2008).

88 Sorprenentment, l'*Enquesta sobre condicions de vida i d'hàbits de la població de Catalunya, 2005*, no reflecteix aquesta situació.

Quant a les característiques del propi habitatge, la taula següent mostra com és menor el percentatge de persones que afirma no tenir cap problema d'habitatge. Entre els principals problemes identificats, apareixen tant problemes relacionats amb l'adequació (manca d'espai) com amb l'habitabilitat (humitat o sorolls).

Taula 27. Població de 16 a 34 anys segons el principal inconvenient del seu habitatge per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Principal inconvenient	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
No té cap inconvenient	42,1%	36,2%	41,2%
Manca d'espai	12,4%	14,0%	12,7%
Manca d'ascensor	7,8%	12,1%	8,5%
Soroll del carrer	6,2%	2,8%	5,7%
Humitat o fred	4,7%	10,5%	5,6%
Soroll dels veïns	4,3%	4,5%	4,4%
Manca terrassa, pati o balcó	3,7%	3,0%	3,6%
Acabats deficients	2,7%	2,6%	2,6%
Manca de sol/llum	2,4%	2,2%	2,3%
Massa aïllat	1,9%	0,4%	1,7%
Un altre inconvenient	1,8%	2,8%	2,0%
Mal distribuït	1,6%	1,6%	1,6%
Insuficiència de bany o localització fora	1,6%	0,6%	1,4%
Massa antic	1,5%	1,6%	1,5%
Casa amb massa escales	1,5%	0,8%	1,4%
Manca de garatge	1,0%	0,2%	0,8%
Problemes a l'estructura/aluminosi	0,7%	1,2%	0,8%
Ns/Nc	0,5%	1,2%	0,6%
Altres	1,6%	2,0%	1,8%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

Altres bons indicadors de la qualitat dels habitatges ocupats per persones d'origen immigrant són l'existència o no de calefacció a l'habitatge i el règim de tinença. En ambdós casos, la relació és pràcticament inversa entre joves catalans i joves estrangers: sols un 34,4% dels nascuts a l'estranger té calefacció al seu habitatge (sols un 26,4% dels joves catalans no en té), i la majoria de joves nascuts a Espanya té el seu habitatge en propietat.

Taula 28. Població de 16 a 34 anys segons equipaments de l'habitatge per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Equipament de l'habitatge	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Calefacció	73,6%	34,4%	67,3%
Aigua corrent calenta	99,6%	98,2%	99,3%
Aire condicionat	40,2%	11,7%	35,6%
Ascensor	47,0%	31,4%	44,5%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

Taula 29. Població de 16 a 34 anys segons règim de tinença de l'habitatge actual per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Règim de tinença	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
En propietat, per herència o donació	8,0%	1,6%	7,0%
En propietat, totalment pagada	35,9%	4,5%	30,9%
En propietat, amb pagaments ajornats (hipoteca)	44,1%	30,8%	42,0%
Lloguer amb contracte indefinit	4,0%	7,7%	4,6%
Lloguer a terminis	4,7%	51,6%	12,1%
Cedida per familiars	2,5%	1,6%	2,4%
Cedida per empresa	0,3%	1,4%	0,4%
Subarrendament (rellogats)	0,0%	0,6%	0,1%
En precari	0,0%	0,0%	0,0%
Una altra possibilitat	0,0%	0,0%	0,0%
Masovers	0,1%	0,0%	0,1%
Ns/Nc	0,5%	0,2%	0,4%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

En la definició de la desigualtat residencial de les persones joves d'origen immigrant, hi juguen un paper clau les característiques del sistema de l'habitatge. Com succeeix amb altres serveis de benestar, la provisió d'habitatge s'articula a partir de diverses esferes, principalment, l'esfera estatal, la mercantil o la familiar (Adelantado, 2001). L'articulació d'aquestes esferes dona lloc al que coneixem com a sistema d'habitatge. D'acord amb Bourne (1981), un sistema d'habitatge és un concepte que "recull tot el rang d'interrelacions entre els actors (individuals o col·lectius), unitats d'habitatge i institucions involucrades en la producció, el consum i la regulació de l'habitatge. Així, el concepte de sistema residencial inclou el conjunt de característiques referents a: a) el mercat de l'habitatge; b) la política d'habitatge, i c) el comportament residencial de la població (cultura d'habitatge). Apuntarem a continuació alguns dels elements més importants d'aquest sistema d'habitatge.⁸⁹

En els estudis comparats sobre sistemes residencials (Hoekstra, 2003), el cas d'Espanya, així com el de Catalunya, solen estudiar-se de forma conjunta amb els sistemes d'habitatge d'altres països del Mediterrani, com ara Itàlia, Portugal o Grècia (Leal, Allen, Maloutas, Padovani i Barlow, 2004). Així, les principals característiques del sistema d'habitatge català podrien identificar-se com:

- Tal com succeeix a la resta d'Espanya, Catalunya mostra un pes relatiu, molt per sobre de la mitjana europea, tant d'habitatges en règim de propietat (79%), com d'habitatges secundaris (15,5%) i com d'habitatges vacants (13,6%).
- La política d'habitatge és dèbil i, fins als darrers anys, s'ha desenvolupat bàsicament a través del finançament públic de la promoció privada de nova construcció per la seva posterior cessió en propietat. Aquesta cessió ha anat acompanyada d'un complex sistema de préstecs qualificats, subsidis, subvencions i ajudes diverses, tant al promotor com a l'adquirent, en funció dels ingressos, de la definició de les característiques tipològiques de l'habitatge i d'un control del preu màxim de venda (Sánchez, 2002).
- Davant la debilitat de l'esfera estatal, el mercat és la principal esfera de provisió d'habitatges, amb una forta intervenció de l'àmbit familiar.

89 Per a més informació sobre el sistema residencial a Catalunya, existeixen importants treballs actuals sobre la matèria (Adelantado i Gomà, 2001; Bosch i Gibaja, 2004; Clavell, 2003; Direcció General d'Habitatge, 2006; Gomà, 2002; Paniagua, 1995; Pisarello, 2003; Sibina, 2005; Trilla, 1998, 2001, 2003).

Tot i la desaceleració que experimenta el mercat des de 2007, la conjuntura ve determinada encara per l'elevat increment dels preus de l'habitatge experimentats sobretot entre 2001 i 2006 (tant en règim de propietat com en règim de lloguer). Tal com es mostra en la taula següent, tan sols en els 7 anys que van del 1997 al 2005, els preus del metre quadrat de l'habitatge d'obra nova a Catalunya van augmentar, en termes corrents, aproximadament un 250% i, en preus constants, un 178%.

Aquest fort increment del preu de l'habitatge, molt per sobre del poder adquisitiu de les llars, ha generat una profunda crisi d'accessibilitat econòmica a l'habitatge, especialment evident a partir de l'any 2004. De fet, en el mercat de l'habitatge en propietat observem com, fins a l'any 2004, els augments del preu quedaven moderats pels baixos tipus hipotecaris i per l'augment dels salaris. Ara bé, a partir de l'any 2004, el percentatge de recursos que les llars destinen a l'habitatge creix fins a situar-se en el 37% a Espanya, el 47% a Catalunya i el 63% a l'àmbit metropolità de Barcelona.⁹⁰ Aquest esforç econòmic s'agreuja en el cas de les llars amb ingressos per sota de la renda mitjana disponible. D'aquesta manera, l'any 2006, les llars amb ingressos iguals a 2,5 vegades el salari mínim interprofessional haurien hagut de destinar el 157% dels seus ingressos per accedir a un habitatge nou a Barcelona; el 115%, a l'entorn metropolità, i el 82%, a la resta de Catalunya.

Una de les conseqüències més evidents de l'enduriment en les condicions d'accés a l'habitatge és l'endarreriment en l'emancipació residencial de la població jove. De fet, ja des de mitjans dels anys vuitanta s'aprecia un retard en el calendari de l'emancipació residencial malgrat l'elevada taxa d'activitat, ja que es comença a apreciar l'efecte de la precarietat laboral de la joventut ocupada i l'allargament del període formatiu.

Tanmateix, com mostra la taula següent, la taxa d'emancipació residencial —definida com persones que viuen fora de la llar original en comparació al total de persones de la mateixa edat— ha millorat fins recuperar uns nivells propers als observats al final de la dècada dels setanta. Així, per exemple, la taxa d'emancipació residencial dels joves i de les joves entre 25 i 29 anys és de 56,1% (57%, l'any 1977). Tot i l'enduriment de les condicions d'accés al mercat immobiliari, aquesta millora ha estat relacionada durant la darrera dècada amb l'expansió del mercat immobiliari, la bonança econòmica, les facilitats de crèdit i l'efecte de la immigració.

Taula 30. Població de 18 a 34 anys emancipada, per edat. Catalunya, 2002 i 2008

Any	18-24	25-29	30-34	Total
2002	7,9%	41,8%	74,9%	40,6%
2008	15,2%	56,1%	77,8%	51,4%

Font: *Observatorio Joven de Vivienda en España, 2008*.

Segons Leal (1995), el retard de l'emancipació residencial es produeix tant per raons econòmiques (precarietat laboral, augment dels preus de l'habitatge, etc.), com per raons formatives (allargament del període formatiu) o familiars (canvis en els models i els valors familiars). El propi procés d'emancipació residencial s'ha flexibilitat i diversificat perdent la tradicional vinculació al matrimoni, a la formació d'una família i el caràcter de definitiu (Garcia, 2008). Cada cop més, l'emancipació residencial apareix vinculada a projectes individuals d'independització.

5.3.2. Joves amb projecte migratori propi

Com mostren els diversos grups realitzats, en el problema de l'habitatge no és possible identificar una *única* problemàtica d'habitatge com a pròpia de les persones joves d'origen immigrant. Més enllà de la citada posició de desavantatge fruit de la interacció dels eixos de classe, ètnia i edat, observem profundes diferències en funció de variables com la trajectòria migratòria, els recursos, la nacionalitat, el sexe, etc.

90 Les dues darreres xifres inclouen deduccions.

Entre aquestes, la trajectòria migratòria és una de les variables que més clarament diferencia la posició de les persones joves immigrants enfront de l'habitatge. Per aquest motiu, l'anàlisi exposa per separat les dades relatives als joves i a les joves amb projecte migratori propi, joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat en la infància, i joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància.

El grup de joves amb projecte migratori propi és sens dubte el que presenta una posició envers a l'habitatge més diferenciada respecte a la resta de grups. És també el grup on l'eix de desigualtat per raó d'edat es presenta com a menys rellevant. De fet, la problemàtica amb relació a l'habitatge que afecta la població immigrant jove de primera generació és equiparable a la problemàtica dels adults.

Jove 5. "Clar, fa un parell d'anys es venia tot, però ara... jo crec que no es ven res aquí a Arbúcies. Jo estic en una situació especial com a jove, estic casada, tinc filles, és una altra situació, però crec que amb el que guanyo, jo sola, llogar un pis? Seria impossible..." (D, 26, Argentina)

(GD, M3)

Quant a l'accés, la posició amb relació a l'habitatge està completament desvinculada de processos d'emancipació. Es tracta fonamentalment de treballadors i treballadores que aspiren a una autonomia econòmica i a una integració completa al mercat de treball. No existeix dependència ni econòmica ni residencial de la família; més aviat al contrari. No es tracta, doncs, de joves en una fase transitòria cap a la vida d'adults sinó joves amb problemes equiparables als adults. Les dades de l'ECVHP 2005, confirmen aquesta observació mostrant el menor pes que motivacions com l'emancipació o la independització tenen entre les motivacions de les persones joves immigrants per canviar d'habitatge, i que està relacionada en bona part amb la composició majoritària dels integrants de la mostra, joves amb projecte migratori propi.

Taula 31. Població de 16 a 34 anys segons motiu principal del canvi d'habitatge previst, per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Motiu del canvi	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Formació parella	31,5%	13,0%	27,4%
Millorar l'habitatge	27,8%	20,2%	26,1%
Millorar el règim de tinença de l'habitatge	10,7%	11,7%	10,9%
Tenir més oportunitats de feina	1,8%	26,3%	7,2%
Independitzar-se	5,7%	3,2%	5,1%
Millorar l'entorn	5,3%	3,4%	4,9%
Trasllat del lloc de treball	3,9%	5,1%	4,2%
Ampliació del nombre de membres de la llar	3,8%	4,3%	3,9%
Enderrocament o no renovació del contracte anterior de l'habitatge	1,5%	4,2%	2,1%
Una altra raó	1,4%	2,6%	1,7%
Accedir a un habitatge més barat	1,5%	1,6%	1,5%
Separació o divorci	1,4%	0,2%	1,2%
Altres	2,5%	2,8%	2,6%
Ns/Nc	1,1%	1,6%	1,2%
Total	100%	1%	1%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP 2005-2006.

El resultat del procés de la cerca d'un habitatge per part de la població immigrada és producte d'una combinació entre les preferències i necessitats de la llar, d'una banda, i les limitacions i possibilitats que imposa un mercat de l'habitatge segmentat, per l'altra. El concepte de mercat segmentat implica que, des de la perspectiva del demandant, no existeix un mercat de l'habitatge únic sinó una pluralitat de submercats (o segments) ordenats de forma estratificada i definits segons la ubicació, el preu i la tipologia dels habitatges. Cadascun d'aquest segments manté unes barreres d'accés que tenen com a conseqüència (i, de fet, com

a finalitat) la selecció/exclusió de diversos segments de la demanda. Per tant, les eleccions residencials dels individus no es produeixen entre tota l'oferta d'habitatge sinó, únicament, dins d'aquells segments a què tenen accés.

Existeixen almenys tres tipus de barreres que intervenen en la segmentació del mercat de l'habitatge. La primera, i més evident, fa referència a la "capacitat de mercat", definida com la relació entre els recursos del demandant (en especial de caràcter econòmic) i el preu de l'habitatge. D'aquesta relació entre recursos i preus sorgeix la "frontera d'accessibilitat", entesa com el nivell màxim de preu que un individu, una llar o un grup social és capaç de satisfer per cobrir les seves necessitats habitacionals. No cal dir que la forma d'integració de la immigració al mercat de treball influeix sobre els recursos econòmics i defineix una frontera d'accessibilitat baixa.

El preu és, sens dubte, l'element més esmentat pels joves i per les joves d'aquest grup com a principal problema per accedir a un habitatge. Coincideixen també en el fet que les condicions d'accessibilitat s'han endurit de resultes del fort augment dels preus i de la restricció quantitativa d'oferta, sobretot d'habitatge de lloguer. En la identificació de les causes d'aquesta forta inflació, els joves apunten a la competència de l'alt nombre de persones immigrades arribades en els darrers anys.

Jove 5. "Sí, y alquiler de aquí, yo vine años anteriores, pero de visita, y este año estoy impresionada de la cantidad de gente nueva que hay. Hace dos o tres años, cuando vine por primera vez, eran poquitas las personas que veías por la calle, el año pasado, también, pero este año hay muchas personas nuevas..." (D, 27, Venezuela)

Jove 1. los precios han comenzado a subir desde que los inmigrantes empiezan a comprar pisos. Porque antes alquilaban. No estaba tan alta (H, 25, Senegal)

(GD, M4)

Pregunta. *¿Y sabéis si fue difícil encontrarlos ahora?*

Jove 8. Ahora, en Guissona, nadie quiere hacer un contrato de piso para alquiler, ahora sólo para vender. (H, 20, Senegal)

Jove 7. Para comprar, no" (D, 20, Ucraïna)

(GD, M4)

L'altre component de la capacitat de mercat, els recursos, són també esmentats com a restriccions en l'accés a l'habitatge. Pel que fa als recursos econòmics, les precàries condicions d'integració de les persones joves al mercat de treball tenen com a conseqüència uns salaris baixos insuficients per accedir a l'habitatge en les condicions actuals. Aquest element és, juntament amb els preus, la principal restricció identificada pels joves i per les joves amb relació a l'habitatge. Un segon factor clau, amb relació als recursos, és l'absència de recursos i patrimoni familiar. El suport econòmic de la família, en forma d'ingrés diferit, és molt important en les trajectòries residencials de la població jove autòctona. Finalment, amb relació a les oportunitats, alguns dels entrevistats fan referència a la facilitat existent a Catalunya, en el moment de realització de les entrevistes i grups de discussió, per obtenir crèdits en les entitats financeres, fet que fa viable l'opció de la compra. Aquest context ja hem d'indicar que ha canviat ràpidament, i ara hi ha un nou escenari.

Un segon grup de barreres, especialment rellevants en el cas de les persones immigrades, prové de l'actuació de l'Estat. Fa referència, per exemple, a la impossibilitat de subscriure contractes de lloguer o de compra per part de persones sense situació administrativa regular, o a les limitacions en el temps d'empadronament exigibles en adjudicacions d'habitatge protegit.

Jove 9. "Jo he comprat un pis ara, entre dos germans. Ens cobren al mes 1.000 euros... después la familia... i si no tinc permís per treballar, no tinc feina, no puc comprar..." (H, 26, Índia)

(GD, M3)

El tercer grup de limitacions el componen barreres de tipus social. En aquesta categoria, cal atorgar un paper protagonista a la discriminació en l'accés a l'habitatge. La més documentada i omnipresent en les trajectòries residencials de la població immigrada —si bé, no l'única— és l'exercida per propietaris d'habitatges en

règim de lloguer.⁹¹ La discriminació s'aplica selectivament en funció del perfil del demandant, però també de les característiques de l'habitatge, en particular, de la potencial rendibilitat o de l'interès del grup majoritari. Contribueix a amplificar els efectes de la discriminació —i alhora fer-los menys evidents— el fet que el mercat de lloguer és un mercat amb un funcionament poc transparent, en el qual l'oferta es canalitza en gran mesura a través de xarxes informals.

Com a conseqüència d'aquestes barreres, les opcions residencials de la població immigrada queden restringides a un submercat dins el mercat de l'habitatge, submercat que correspon generalment al segment residual, és a dir, a aquell que la població autòctona⁹² considera menys atractiu.

Un altre component clau en les trajectòries residencials d'aquest grup és la urgència. La urgència suposa una diferència clau entre el problema d'habitatge d'aquesta generació de joves i els problemes de la resta de joves que es plantegen emancipar-se residencialment. Per als joves i per a les joves amb projecte migratori propi no existeix el recurs al refugi familiar: l'habitatge no és una "aspiració", sinó una "necessitat" absoluta i urgent. Juntament amb la segmentació, la urgència és un element clau en el procés de presa de decisions amb relació a l'habitatge. Aquest fet resulta útil per entendre l'accés a habitatges que no serien acceptables per altres grups de població pel preu o per les característiques, i els consegüents fenòmens d'infrahabitatge, sobreocupació o sobreendeutament.

Jove 6. *"Yo tengo que vivir y yo cuando vine no conocía a nadie. De hecho dos noches dormí en la estación de Girona. No conocía a nadie. Teniendo el dinero o teniendo la oportunidad de comprar un piso ya lo compro y a cualquier precio lo compro porque la necesidad te lo exige porque necesito el piso. Y entonces no miro por el precio y entonces los precios van subiendo así poco a poco. Un autóctono no se va a meter a hacer eso porque tiene su familia y para qué se va a matar para buscar un piso así ¿no? (D, 19, Marroc)*

Pregunta. *¿Pero crees que los jóvenes y los jóvenes autóctonos no quieren también salir de su casa?*

Jove 6. *Sí (D, 19, Marroc)*

P. *Sí, quieren salir de su casa pero no son las mismas ganas que nosotros tenemos*

Jove 5. *Pueden aguantar, tienen un techo donde vivir (D, 18, Marroc)*

Jove 1. *Sí, pueden aguantar, ya tienen un techo. Ellos empiezan cuando ya se ven obligados a hacer niños y tal así como prontito y alquilan piso. Nosotros sin tener la necesidad de tener niños ni casarnos necesitamos un piso para poder dormir (H, 29, Costa de Marfil)*

Jove 7. *Si no para la calle" (H, 25, Senegal)*

(GD, M2)

A més, en les primeres fases de la trajectòria migratòria, l'habitatge autònom es situa per darrere, com a prioritari, d'aspectes com la integració laboral, la regularització, l'estalvi o l'enviament de remeses. Per aquest motiu, situacions com el relloguer, habitacions en pisos compartits amb altres joves d'origen immigrant, és una situació molt comuna entre les persones joves entrevistades que es troben en aquesta primera fase. No resulta sorprenent, per tant, que les dades de l'ECVHP (2005), situïn el preu com a principal motivació a l'hora d'escollir un habitatge, molt per sobre d'altres elements relacionats amb la qualitat de l'habitatge o de l'entorn.

91 En un estudi recent, el 72% dels immigrants africans afirmava haver estat discriminat en l'accés a l'habitatge (IOÉ, 2005).

92 Com explica Martínez Veiga: "lo que ocurre es que los inmigrantes —debido a los recursos escasos y a las barreras creadas en base a factores de discriminación étnica o racial—, se encuentran con que el espacio urbano que constituye su submercado de vivienda es algo muy circunscrito y restringido dentro de esas zonas de transición" (Martínez Veiga, 1999).

Taula 32. Població de 16 a 34 anys segons raó principal per escollir l'actual zona de residència, per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Raó principal	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Entorn	31,0%	17,0%	27,9%
Preu dels habitatges	24,4%	29,8%	25,5%
Proximitat a la xarxa de familiars/coneguts	18,8%	19,4%	18,9%
Proximitat al lloc de treball	4,4%	6,5%	4,8%
Perquè sí, no hi ha cap motiu en especial	3,3%	4,3%	3,5%
Conviure amb algú que ja disposava d'habitatge a la zona	1,9%	6,7%	3,0%
Donació o cessió de l'habitatge per part d'un familiar	3,1%	2,0%	2,9%
Una altra raó	3,0%	0,4%	2,5%
Serveis i equipaments	1,9%	1,6%	1,9%
Tenir més oportunitats de feina	0,9%	5,5%	1,9%
Xarxa de comunicacions	1,9%	1,6%	1,8%
Trasllat del lloc de treball	1,6%	2,4%	1,8%
Habitatge protegit/concedit (no van poder escollir la zona)	1,0%	0,0%	0,8%
És cèntrica	0,4%	0,8%	0,5%
Ns/Nc	2,5%	2,0%	2,4%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

Tot i el pes gairebé monopolístic de l'esfera del mercat com a principal font de provisió d'habitatges,⁹³ les entrevistes mostren un paper molt important de l'esfera comunitària i la familiar per mitjà del que coneixem com a xarxes socials (Tomlins, 2002; Portes, 1981). En primer lloc, les xarxes socials i familiars són clau per facilitar als nous i a les noves immigrants un primer allotjament d'acollida (sovint de tipus temporal). En segon lloc, són el principal mitjà d'obtenció d'informació sobre el mercat de l'habitatge, i el filtre. Finalment, és en el marc de la comunitat on s'articulen els mercats informals de relloguer d'habitacions, que han esdevingut fonamentals per absorbir la demanda d'habitatge desatesa. Espais de contacte, com els locutoris o els negocis regentats per persones immigrades, esdevenen punts de referència fonamentals en les trajectòries residencials dels nous i de les noves immigrants.

Jove 5. "Jo vaig venir primer a casa del meu cosí, i després de mirar, d'aquí a allà... vam trobar un pis... (D, 26, Argentina)

Jove 4. Jo, el meu home, també, vam anar a casa, bueno, casa, un amic tenia un pis aquí i tenia un pis a dalt, i durant sis mesos vivíem junts, i després ja vam buscar un pis... és que no era... estem més matrimonis, i ara ja en tenim..." (D, 28, Romania)

(GD, M3)

Jove 6. "Home, sí i no. El marroquí sempre va a buscar un altre marroquí al costat. On hi hagi més marroquins, hi va. Per si no sap parlar, i tot això. Per exemple, ara, mon pare, la família, la mare no parla català ni castellà. Si algun espanyol porta alguna carta o algo, i ma mare és a casa, ella no entén res. Llavors sempre busca algun marroquí que estigui a prop, que tingui fills, que sàpiga parlar una mica el català o el castellà... (H, 21, Marroc)

Pregunta 2. I vosaltres, que fa menys temps que esteu, creieu que és bo o és dolent?

Jove 1. Dolent." (H, 19, Marroc)

(GD, M1)

93 El paper de les administracions com a proveïdores d'habitatge és irrellevant –cap dels entrevistats resideix en habitatges protegits ni declara haver gaudit d'ajuts amb relació a l'habitatge.

Les xarxes socials són alhora una causa i una conseqüència de la concentració de la població immigrada en determinats espais de la ciutat producte de la segregació residencial. És per aquest motiu que, en el discurs de les persones entrevistades, hi apareix conjuntament un discurs (minoritari) que reconeix els aspectes positius de la concentració (informació, suport, etc.), amb un discurs (àmpliament estès) que accentua aquelles conseqüències negatives de la segregació (dificultats d'integració, tancament, generació de prejudicis, etc.) (Musterd, 2003).

Jove 6. *"Sí, hay partes buenas y malas. Es difícil para integrarse, porque ellos hablan de idioma, su idioma. Pero por la otra parte está bien. Si ellos trabajan, en partes de... no en mismo sitio, entonces te pueden ayudar a conocer gente, para aprender el idioma, para encontrar trabajo... y por mi parte, porque soy mujer y es más difícil encontrar trabajo aquí..."* (D, 30, Romania)

(GD, M4)

Jove 5. *"No... això que és bo, per a la gent... que, no sé, que quan tu arribes, és bo tenir gent tan a prop... A mi no em va tocar mai viure amb gent, al contrari, vaig viure... bueno, en una casa, i érem sols, i no teníem ningú al costat ni res, alrededor... I després, jo crec que la xarxa la fas igualment, amb gent del teu país, o amb gent propera, perquè... i perquè això és molt important, aquesta ajuda per començar és molt important..."* (D, 26, Argentina)

(GD, M3)

Jove 6. *"Porqué si están todos en un barrio van a salir problemas y todo"* (H, 18, Romania)

(GD, M3)

Tot i la importància de les xarxes en les trajectòries residencials de les persones entrevistades, la proximitat amb la comunitat o la família no és un element que s'esmenti a l'hora de configurar les preferències per a l'elecció d'un habitatge. A més, tal i com s'observa a la taula 5.3.6, el pes de la proximitat amb familiars coneguts a l'hora d'escollir el barri de residència per part de les persones joves amb nacionalitat extracomunitària és, fins i tot, més baix que en el cas del total de persones joves.

Finalment, en comparació amb les persones joves que es troben en altres circumstàncies migratòries, són el grup que presenta un nivell d'informació i de comprensió més elevat sobre la situació i el funcionament del mercat immobiliari al seu municipi, perquè tots tenen experiència en la recerca d'un habitatge. Per contra, el nivell d'informació sobre la política d'habitatge és molt baix.

Per les característiques de la mostra, apareix en les entrevistes una forma de provisió residencial particular molt present en les trajectòries residencials dels treballadors i de les treballadores amb projecte migratori propi del Municipi petit 4. Es tracta de l'allotjament al parc d'habitatges propis de l'empresa ubicada al municipi que contracta aquest tipus de treballadors i d'una solució propera a la del mercat —les persones entrevistades coincideixen a valorar el preu dels habitatges com a elevats— tot i que hi intervenen menys barreres d'entrada (per exemple, la discriminació, els avals, les entrades, etc.). L'allotjament per a treballadors i treballadores s'adapta de forma força adequada a les necessitats dels treballadors i de les treballadores amb projecte migratori propi, facilitant la creació d'habitatges compartits en les primeres etapes de la immigració, però també la transformació en un habitatge familiar en el moment en què la persona immigrant es planteja optar pel reagrupament familiar. La provisió d'habitatges per part dels empresaris permet reduir la tensió sobre el mercat general de l'habitatge.

5.3.3. Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància

L'observació més evident en els grups de discussió realitzats amb joves nascuts a Catalunya en famílies d'origen immigrant és la identificació de la problemàtica d'habitatge amb l'existent entre la població jove catalana de famílies de classe treballadora. Així, per exemple, resulta evident el retard de l'emancipació residencial a causa de l'allargament del període dedicat a l'estudi o a la precarietat de la integració econòmica. Igualment, tot i que de forma menys evident, en relació amb l'habitatge apareixen alguns elements lligats a la condició d'immigrant i que hem exposat en els anteriors punts com la discriminació o l'exclusió residencial derivada, especialment la lligada a la manca de recursos econòmics.

Jove 6. "Sí que hi és, sí. [alguna promotora no lloga a immigrants marroquins]. (H, 21, Marroc)

Jove 2. Potser et demanen més de fiança. (H, 17, Marroc)

(GD, M1)

L'emancipació no és definida com una necessitat imperiosa, si bé la percepció de necessitat d'emancipació apareix com a molt vinculada a l'edat i a la relació amb el mercat de treball. Són el grup de joves treballadors i treballadores majors de 30 anys els que manifesten amb més força la voluntat d'emancipació residencial. Els projectes futurs són definits tant en clau d'independització com en clau de formació d'una nova família. Com en el cas dels catalans, són els projectes d'independització els que provoquen sovint un conflicte amb la família.

Una necessitat que apareix en les entrevistes a aquest grup de joves és el problema de l'accés a un habitatge temporal per motius d'estudis. Especialment en el cas dels joves de municipis mitjans i petits, alguns projectes formatius dels joves impliquen la mobilitat a ciutats més grans. L'accés a un habitatge durant aquest període i l'expectativa del cost actua com a factor limitant de les decisions educatives de les persones joves.

Com en el cas anterior, tenen poques experiències en el mercat de l'habitatge, però la percepció que tenen sobre les seves oportunitats d'accedir a un habitatge són molt negatives per les actuals condicions de mercat, la manca de suport familiar i les modestes expectatives laborals.

Jove 4. "Sí, está muy difícil porque es muy caro y encima si te hipotecas mínimo tienes que pagar 1.200 euros y si ganas 1.200 euros ¿qué haces? pagas el piso y te quedas sin luz, sin agua ni calefacción..." (H, 19, Marroc)

Jove 4. ¿Si ganas 1000 euros y el alquiler son 900, te quedan 100 euros, y qué vas a hacer con 100 euros?" (H, 19, Marroc)

(GD, M1)

Un exemple evident de les dificultats d'accés a l'habitatge per a aquests i aquestes joves és l'experiència de parelles joves que, fins i tot un cop casats, es veuen obligats a seguir residint a l'habitatge familiar d'algun dels membres de la parella. Aquesta circumstància es troba a més condicionada pel fet que en alguns països l'edat habitual de contraure matrimoni és anterior a la mitjana catalana.

Jove 1. "Yo me he salido del nido pero vivo con mi novia y con sus padres (H, 19, Marroc)

Pregunta. I hi ha parelles que estiguin casades i no hagin pogut trobar pis?

Jove 6. Ma germana. (H, 21, Marroc)

P. I viu a casa dels pares?

Jove 6. Sí." (H, 21, Marroc)

(GD, M1)

Quant a les alternatives, la major part de les persones entrevistades apunta cap a la promoció d'habitatge protegit. Les persones entrevistades tenen un bon coneixement sobre les polítiques d'habitatge a Catalunya tot i que es percep en el seu discurs una evident manca de confiança en l'Estat.

Finalment, existeix un acord total —més ferm que en altres grups— a considerar la segregació com a fenomen indesitjable. Sorpren la distància amb què es parla de la immigració utilitzant la tercera persona.

Jove 6." Ahora se instalan y dificulta el tema del trabajo, el tema de todo...(D, 19, Marroc)

Pregunta. ¿Pero los inmigrantes son un problema?

Jove 6. Yo creo que en una parte sí. (D, 19, Marroc)

Jove 1. Sí." (H, 29, Costa d'Ivori)

(GD, M2)

5.3.4. Joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància

Aquest grup de joves conforma el grup més heterogeni. Comparteixen característiques tant amb joves amb projecte migratori propi com amb joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància. Per tant, els són aplicables tant les observacions relatives a les dificultats de les persones immigrants per aconseguir un habitatge que hem comentat en l'apartat anterior, com les relatives a l'emancipació residencial que desenvoluparem en l'apartat següent.

Per a aquells i aquelles joves d'origen immigrant arribats a partir de processos de reagrupament familiar en edat més tardana, la problemàtica de l'habitatge és fonamentalment una problemàtica derivada. El jove reagrupat o la jove reagrupada són acollits per la família i, generalment, en depenen tant econòmicament com residencialment. Per tant, la responsabilitat sobre la cerca i el manteniment de l'habitatge no recau en ells sinó en els familiars reagrupants.

Es tracta d'una problemàtica derivada ja que la situació del jove o de la jove està condicionada per les condicions d'exclusió residencial de la família que l'ha reagrupat. D'aquesta forma, la persona jove pot passar a viure, en els casos més extrems, en situacions d'infrahabitatge o de sobreocupació, fins i tot en aquells casos en què hi ha un informe de disponibilitat d'habitatge positiu previ a la reagrupació, tot i que no n'hem detectat cap cas en les entrevistes. Més enllà d'aquestes situacions més extremes, existeixen altres circumstàncies relacionades amb l'habitatge familiar que poden condicionar, de forma indirecta, la situació residencial de les persones joves immigrants. En primer lloc, l'estabilitat, especialment vinculada —encara que no de forma exclusiva— al lloguer. La Llei d'arrendaments urbans de 1984 fixa un termini de 5 anys, al final del qual l'arrendador pot donar per acabat el contracte de lloguer o, en el cas de pròrroga, renegociar el preu i totes les condicions del contracte actualitzant-les segons les condicions del mercat. D'aquesta forma, en un període com l'actual d'inflació accelerada del preu dels lloguers, aquesta regulació implica una inestabilitat en les condicions residencials de les famílies en règim de lloguer.

Jove 3. "Jo si ara... si busqués un pis per ma mare... no en trobaria, perquè han arribat molts i els han agafat tots... entre tots, marroquins, xinos, ucraïnians, rumans... entre tots..." (H, 22, Marroc)

(GD, M4)

La segona de les circumstàncies és el sobreendeutament. Aquest sobreendeutament s'ha convertit en els darrers anys en la principal manifestació d'exclusió residencial tant entre la població autòctona com, amb especial virulència, entre les famílies d'origen immigrant. Tot i que també és present en el lloguer, el sobreendeutament apareix vinculat fonamentalment a l'accés al mercat de l'habitatge en propietat. A més, de l'efecte que el sobreendeutament causat per l'habitatge té sobre el pressupost familiar, pot conduir a la necessitat de rellogar habitacions o espais i contribuir a la sobreocupació de l'habitatge.

Jove 2. "Yo pienso que es muy, muy difícil para el meu pare. El Meu pare por ejemplo, mes a mes 1.200 euros. Y 800 en la hipoteca. Mira això. Es el único que trabaja de la casa." (H, 19, Senegal)

(GD, M2)

Finalment, un darrer efecte indirecte de la problemàtica d'habitatge familiar sobre les persones joves reagrupades es situa en la localització de l'habitatge i la seva relació amb l'entorn. La segregació residencial determina les característiques de la comunitat en què el jove reagrupat s'instal·larà. La sociologia urbana ha descrit un seguit d'"efectes de barri" (*neighbourhood effects*) que la localització genera sobre les possibilitats de mobilitat social i d'integració dels residents en determinades zones urbanes.

Cap dels joves ni de les joves entrevistats manifesta queixes o incomoditats respecte al fet de residir amb la família. Per aquest motiu, l'emancipació residencial no és definida com una necessitat urgent o imperiosa. Tanmateix, quan es demana a les persones entrevistades que imaginin com voldrien que fos aquest procés, els projectes no es plantegen únicament en clau d'emancipació residencial sinó que donen molta importància a l'allunyament —tot i que no trencant— amb la comunitat i amb la família. Les persones entrevistades coincideixen que, arribat el moment, cercarien un habitatge lluny de la residència familiar i per tant, reproduirien la perspectiva autòctona que sovint associa barris amb forta presència d'immigració a degradació. Sobretot en els casos d'aquells i d'aquelles que resideixen en municipis petits, els projectes inclouen també la residència en ciutats més grans, lluny del seu entorn, que defineixen com a "avorrit", "mancat d'oportunitats" i, en ocasions, "opressiu".

Respecte a les actituds envers l'emancipació residencial, identifiquem clarament en les entrevistes dos tipus de discurs. Un primer discurs —molt associat a joves d'origen africà o asiàtic— que defineix l'emancipació residencial més en clau de formació d'una nova llar familiar que com una voluntat d'independitzar-se (especialment, les noies). L'element cultural familiar és clau per entendre les estratègies i les possibilitats d'emancipació dels joves d'aquest grup. L'emancipació residencial prèvia a la formació d'una nova família ja sigui com a projecte individual o col·lectiu (parella, habitatge compartit amb amics) no és contemplat en els estàndards culturals d'algunes famílies d'origen immigrant, on l'emancipació residencial es vincula encara exclusivament a la formació d'una nova família per mitjà d'un compromís formal (matrimoni). Aquesta restricció esdevé especialment evident en el cas de les noies i més laxa en el cas dels nois. De fet, no cal oblidar que el reconeixement d'aquest “dret a l'emancipació” prèvia a la formació d'una nova família és també quelcom recent en la societat catalana.

Jove 3. Perquè diuen que arribarà un dia que ja marxaran de casa, quan es casin ja marxaran, però fins que no es casin, que estiguin amb nosaltres, en canvi, el noi sempre estarà amb ells, però no controlen tant els nois com les noies... (D, 17, Índia)

Jove 2. La religió... per exemple, la marroquina, la musulmana, no permet que una noia surti, que deixi els seus pares a una casa i que vagi a viure a casa seu, o que vagi a viure amb un tio que encara no estigui... no estigui casada. O que ella surti com el seu novio, sí. Un dia que el deixi o així, es veu malament. (D, 18, Marroc)

Pregunta. Però tu, pel que m'has dit, no penses igual...

Jove 2. Clar que no penso igual, però els meus pares sí... [riu] (D, 18, Marroc)

Jove 2. Però el noi marroquí, es pot marxar tranquil·lament, però la noia no.” (D, 18, Marroc)

(GD, M3)

Sota aquests arguments de caràcter cultural trobem també una motivació de tipus econòmic. En les famílies immigrants amb poc recursos, el fet de conèixer tota la família en un mateix habitatge suposa una estratègia d'estalvi. L'emancipació residencial prèvia a la formació d'una nova família és un luxe no assumible per aquestes famílies. En contrast amb el fet anterior, el segon discurs prioritza valors de tipus individualista sobre els familiaristes i exalta l'element de la independència com a necessitat dels joves. És un discurs que en el nostre treball de camp observem amb freqüència entre joves llatinoamericans o europeus.

Quant a la percepció d'oportunitats, les persones joves entrevistades coincideixen a considerar inviable l'emancipació residencial en les seves circumstàncies laborals i familiars actuals. El preu, la manca d'ingressos actuals i l'expectativa de salaris baixos són els principals obstacles identificats. Enfront a aquestes restriccions, les opcions d'emancipació residencial individual són les considerades com a més inviables. En aquest sentit, no defineixen la seva situació com a diferent a l'experimentada pel conjunt de joves catalans. El grau d'informació i de coneixement respecte al funcionament i la conjuntura del mercat és notable, així com també respecte a algunes opcions de la política d'habitatge.

Respecte a les preferències amb relació al tipus d'habitatge, els joves d'aquest perfil reproduïen la “cultura de l'habitatge” (Cortés, 1995a) majoritària a Catalunya, amb una clara preferència per l'habitatge en règim de propietat. Aquesta preferència és justificada per criteris de racionalitat econòmica (“llogar és tirar els diners”), però també amb arguments de tipus emocional (com a símbol d'estatus o d'èxit social; “és casa teva”) o per la voluntat de generar un patrimoni familiar.

Jove 2. “Comprar-me una casa, perquè et surt la casa més... si tens la hipoteca... està pagant... o sigui, que si tens lloguer, pagues uns diners, que potser si tens una casa que estàs pagant una hipoteca, que tens només que afegir una mica i ja tens la casa... la vas pagant, i els diners del lloguer els perds. I si tens una casa teva i has de pagar això, vas una mica... jo que sé, és una mica el mateix però tu ets l'amo de la casa... la casa és teva, te l'estàs guanyant tu...” (D, 18, Marroc)

(GD, M3)

Jove 2. “Però comprar la casa és meva, amb el lloguer la casa no és meva.” (D, 17, Xina)

(GD, M1)

Jove 3. "claro, pero también sí... la casa que quieres comprar la puedes pagar toda la vida, o la pueden pagar tus nietos, por ejemplo... y también que pasado un tiempo no tendrá ningún valor, no vale la pena..." (D, 17, Índia)

(GD, M3)

En la determinació de les preferències d'aquest grup ja no apareix de forma tan evident la vinculació amb el projecte migratori. Es dona per fet que l'objectiu és seguir a Catalunya. Tanmateix, resulta paradoxal el fet que, tot i la preferència per l'habitatge en propietat, la demanda d'habitatge protegit es formula en termes de lloguer.

Amb relació a la segregació, els joves i les joves que han arribat a Catalunya després de la infància coincideixen també a considerar com a indesitjable la segregació residencial. A més dels arguments exposats anteriorment (integració, coneixement mutu), en aquest grup n'apareix un de nou relacionat amb el control social. La concentració de població d'origen immigrant en un espai urbà concret accentua i fa més evident el control de la comunitat cap a les persones joves que hi resideixen. El control social de la comunitat i la família és fruit de tensions en situacions en què, al xoc generacional lligat a l'adolescència, s'afegeix el xoc cultural producte de l'aculturació dels joves i de les joves que han arribat a Catalunya després de la infància. No és sorprenent que les declaracions més clares en aquest sentit siguin de noies.

Jove 2. "Home, no, si estàs amb veïns... o en un barri, així, només amb marroquins, jo crec que a nosaltres, les noies, ens tindrien més vigilància [riu] sí, ens vigilen més..." (D, 18, Marroc)

(GD, M3)

El seu discurs respecte a la segregació reproduïx, fins i tot, elements d'estigmatització dels barris amb forta presència d'immigrants.

Pregunta. " Les cases blanques, què són?"

Jove 9. Una zona xunga... (H, 17, Marroc)

Jove 7. Eh! Tu calla, eh? Que jo visc allà, està molt bé" [riuen] (D, 20, Ucraïna)

(GD, M4)

5.3.5. Consideracions finals

De les entrevistes analitzades es desprenen un seguit de conclusions de cara a orientar la política d'habitatge a les necessitats de la gent jove d'origen immigrant.

El problema de l'habitatge no és un problema específic de les persones joves d'origen immigrant. Es tracta d'un problema general que afecta d'una forma molt similar altres grups socials (preus elevats, manca de lloguer, etc.). Per tant, l'atenció a les necessitats d'habitatge de la població jove d'origen immigrant han de ser abordades des d'un aprofundiment en la garantia del dret a l'habitatge per al conjunt de la població, per la via de la creació d'un parc d'habitatges assequibles, fonamentalment en règim de lloguer.

Tanmateix, existeixen determinats factors que provoquen un major impacte d'aquest problema sobre aquest grup: la discriminació, la manca de recursos, la manca de suport familiar, la situació administrativa irregular, etc. En particular, les actuals polítiques d'habitatge no resulten efectives per cobrir les necessitats d'allotjament dels joves i de les joves amb projecte migratori propi (especialment les de les persones que acaben d'arribar), ni les de les persones en situació administrativa irregular. Cal preveure, doncs, la creació d'allotjaments temporals d'acollida com recull la Llei del dret a l'habitatge.

Igualment, com a problema específic, es detecta una inadequació de l'oferta d'habitatge a les necessitats familiars de les persones d'origen immigrant, tant amb relació als preus com a la tipologia dels habitatges. Fan falta habitatges grans en règim de lloguer per acollir famílies nombroses amb pocs recursos.

Els problemes d'habitatge de les persones joves d'origen immigrant no es poden reduir a un problema d'emancipació residencial i menys utilitzant els estàndards culturals catalans per definir aquesta emancipació. L'exclusió residencial és present en les trajectòries residencials dels joves i de les joves fins i tot quan disposen d'un habitatge propi amb manifestacions com l'infrahabitatge, la sobreocupació o, sobretot, el sobreendeutament.

Les borses d'habitatge són una interessant iniciativa per, a través de la mediació, superar algunes de les barres que afecten l'accés a l'habitatge de la població immigrada. En especial, són una iniciativa molt adient per superar l'actitud discriminatòria d'alguns propietaris al mercat del lloguer.

5.4. Imaginaris i experiències sobre la salut dels joves i de les joves d'origen immigrant a Catalunya

5.4.1. Introducció

L'acte migratori es produeix majoritàriament en l'etapa de la joventut. Es tracta d'un moment vital associat a la plenitud física, funcional, a les necessitats de mà d'obra per desenvolupar les tasques més fatigoses de les societats receptores. Sota l'aparent situació de la immigració com a jove, sana i forta, la salut i la seva atenció constitueix un vast objecte d'estudi no només per les distintes temàtiques que el componen, sinó també quant a les nombroses i diverses informacions i opinions que genera. Ja que, si bé no sol ser la primera prioritat de les persones de les generacions joves, la salut està present en les seves vides quotidianes. Tothom té una experiència per narrar i una opinió per compartir. La recerca qualitativa en salut invita la realització d'estudis específics centrats temàticament, a fi de produir coneixements que expliquin estats, comportaments, itineraris d'atenció, valoracions.

Respecte a les problemàtiques i a la investigació relativa a la salut i la immigració, els estudis realitzats a Catalunya tenen l'origen temporal fonamentalment a la dècada dels noranta. Podem destacar, almenys, cinc tipus de problemàtiques. En primer lloc, un cada vegada més vast compendi d'estudis aplicats, vinculats a les demandes de la institució sanitària en descriure l'estat de salut i l'ús dels serveis sanitaris i altres recursos de la salut (programes de protecció a la salut i prevenció de malalties) dels immigrants, quasi exclusivament dels procedents de l'extraradi de la Unió Europea. A tall d'exemple, i sense cap pretensió d'exhaustivitat, citarem Jansà i Villalbi (1995); Sanz *et al.* (2000); Malgesini, (2002); etc.; així com els estudis epidemiològics centrats en la major part dels casos en malalties específiques (Roca *et al.*, 2002) o en comportaments envers la prevenció de malalties cròniques (per exemple, Sánchez *et al.*, 1997).

En segon lloc, es percep una tendència a produir estudis específics sobre els immigrants amb relació a malalties infeccioses i transmissibles, com la tuberculosi —malaltia vinculada, però, a condicions de vida d'extrema precarietat— (un exemple, Vallès, 2002). Les malalties importades, i concretament les arribades amb la instal·lació de població procedent del continent africà, han centrat també gran part de l'atenció de professionals mèdics que s'enfrontaven, molts per primera vegada, a malalties que mai no havien tractat anteriorment (Roca, *et al.*, 2002b).

En tercer lloc, tampoc no és negligible l'àrea de salut mental específicament centrada en la població immigrada extracomunitària (l'exemple paradigmàtic de les publicacions de Atxotegui (2003) sobre el denominat "Síndrome d'Ulisses"); que ha produït que anés calant el discurs de fomentar una clínica específica per tractar "les afliccions de la migració".

En quart lloc, la salut laboral, en el marc d'unes condicions de treball més dures que les dels autòctons, és una altra de les àrees en què la població immigrant ha estat objecte d'estudi específic (Agudelo-Suarez *et al.*, 2008; Porthé *et al.*, 2007). Finalment, sobre el tema específic de les "dones immigrants", la producció científica s'ha centrat en qüestions de salut reproductiva, els imaginaris i les pràctiques de la maternitat o la sexualitat (Kaplan, 2002; Lurbe, 2005).

L'educació de les persones immigrants com a joves, sanes i fortes, tal i com encapçalàvem aquest apartat, s'ha de relacionar amb la construcció de la salut associada als joves i a les joves occidentals. En aquest marc, hi ha una tendència a descriure la joventut en tant que etapa en què els problemes de salut no es deuen precisament a l'edat, sinó a les pràctiques de risc, en una època d'afirmació identitària sovint

basada en la transgressió. Quant a la mirada per generacions, els estudis són relativament escassos i se centren en la situació dels jubilats nacionals de països de la UE (Sánchez, 1994; Lurbe, 2006). Pel que fa a la situació de la salut dels més joves, destaquen ara estudis com el d'Olivero (2000), sobre les persones adolescents filles d'immigrants en situació d'irregularitat administrativa, o el de Lurbe i Bermann (2007), sobre la salut i el benestar emocional de les famílies reagrupades, mostra de l'obertura d'una incipient línia temàtica sobre la qüestió.

Ateses aquestes limitacions en termes generacionals i amb relació a grups d'edat de les recerques prèvies, aquest estudi qualitatiu sobre les persones joves estrangeres residents a Catalunya ens dona l'oportunitat d'explorar diverses qüestions entorn als problemes de salut autopercebuts com els més inquietants, i sobre l'accessibilitat d'aquest segment de la població als recursos públics del sistema sanitari català per part d'aquest segment de població usuària. El conjunt dels diferents grups de discussió ha generat una informació directa, a partir de les respostes i intervencions dels mateixos joves estrangers participants, sobre els següents temes: a) l'estat general de salut declarat; b) els canals i la qualitat de l'accés a la informació sobre salut; c) la percepció de l'estat actual de la promoció de la salut i la prevenció de malalties o dels problemes de salut destinada a joves; d) les demandes sanitàries i les necessitats insatisfetes, i e) l'accés al sistema sanitari.

A Catalunya hi ha escassíssimes dades estadístiques per confeccionar un panorama general de la salut i de l'ús dels serveis sanitaris dels residents vinguts de l'estranger i, encara menys, del segment jove d'aquesta població. Les tres enquestes de salut en l'àmbit del territori català, l'ESCA (1994, 2002 i 2006), no han construït una mostra adequada per poder generar informació vàlida i significativa sobre el tema. Si més no, tal i com venim realitzant en els apartats precedents, ens basarem en les dades sobre salut de la submostra de la població enquestada corresponent exclusivament a menors de 35 anys d'edat (N= 3184) de l'*Enquesta sobre condicions de vida i d'hàbits de la població* (ECVHP).

Tal i com s'observa en la taula següent, l'estat de salut solen valorar-lo positivament totes les categories dels menors de 35 anys enquestats. Si considerem el lloc de naixement, observem que les persones amb origen autòcton solen expressar una tendència lleugerament més elevada a respondre amb la valoració "molt bona". Si bé, la major part de les persones nascudes a l'estranger troben que la seva salut és bona, una part més nombrosa d'aquests amb relació als nascuts a Espanya tendeix a expressar que la seva salut és "regular".

Taula 33. Població de 16 a 34 anys segons valoració de la seva salut en general, per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Valoració	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Molt bona	35,0%	31,4%	34,5%
Bona	56,7%	58,1%	56,9%
Regular	7,6%	10,1%	8,0%
Dolenta	0,5%	0,2%	0,5%
Molt dolenta	0,2%	0,2%	0,2%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

La tendència general i majoritària és no contractar una mútua privada d'assistència sanitària (67,4%). Trobem entre les persones nascudes a Espanya un major percentatge que ha contractat mútues privades (34,8%). Els percentatges més elevats de no contractació d'assegurança privada corresponen a les persones nascudes a l'estranger (84,4%).

Taula 34. Població de 16 a 34 anys segons si té contractada una mútua privada d'assistència sanitària, per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Mútua privada	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Sí	34,8%	14,4%	31,5%
No	64,2%	84,4%	67,4%
Ns/Nc	1,1%	1,2%	1,1%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

S'observa molt poca incidència en tots els col·lectius analitzats d'incapacitat per desenvolupar gran part de les activitats de la vida quotidiana, com ara "dificultat per a sortir al carrer", "baixar o pujar escales", "dificultats per moure's dins de casa" o "menjar de manera autònoma". De fet, en aquestes categories no consta cap cas d'estranger/a amb "molta dificultat" i els casos d'"alguna dificultat" són rars. Així, destaca que aquestes situacions de dependència es produeixen casi exclusivament entre persones nascudes a Espanya i a Catalunya. En tot cas, les categories "alguna dificultat", "molta dificultat", "no pot fer-ho", rarament sumen més d'un 1% dels casos.

Per la natura del treball de camp realitzat, extensiu quant a les situacions biogràfiques seleccionades i les temàtiques tractades, aquest capítol ens proporciona una visió general que constitueix un petit pas no gaire menyspreable per anar completant l'escassa informació sobre la salut i la seva atenció, a tot el territori de l'Estat espanyol sobre els joves estrangers. L'estructura amb la qual hem organitzat la informació manté la distinció dels tres grups de joves estrangers residents a Catalunya, segons si tenen un projecte migratori propi, si han nascut a Catalunya o hi han arribat a la infància o si hi han arribat fa poc via reagrupació familiar.

El propòsit d'aquesta recerca no és esgotar els temes relacionats amb la salut de les persones joves descendents d'immigrants a Catalunya, sinó convidar a la reflexió sobre els temes de més rellevància sobre la salut i sobre l'atenció d'un sector de població que adquireix cada vegada més rellevància social, no només per la seva presència sinó també per la seva capacitat d'agència.

5.4.2. Joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi

Els joves i les joves amb projecte migratori propi afirmen haver realitzat sense majors dificultats el tràmit burocràtic per a l'obtenció de la targeta individual sanitària (TIS), document que acredita el dret nominal a accedir als recursos públics de salut del sistema sanitari català. Si més no, assenyalen una sèrie de malentesos amb el personal administratiu dels CAP, amb relació a la informació transmesa oralment, que sol ser incompleta, la qual cosa provoca, en concomitància, un allargament evitable del procediment d'obtenció de la TIS. Els discursos d'aquests joves palesen la saturació dels serveis d'informació als usuaris, normalment gestionats pel personal de recepció dels CAP. Aquesta saturació ocasiona força insatisfacció per ambdues bandes, el personal i l'usuari.

"Hi ha dos coses concretes. Primer, per anar a fer la targeta, quan vaig arribar, em van dir "has d'anar amb això, amb aquests papers, a l'assistent social", vale, em dona hora, d'aquí a un mes, li dono això i em diu "que no saps llegir?" "Sí, clar", diu "es que només heu de venir la gent que és analfabeta...", dic, hòstia, i jo vaig estar esperant un mes i no es van prendre la molèstia de dir-me "si ho pots omplir tu sola, pues m'ho portes demà" i ja està... o sigui això...! De veritat..." (D, 26, Argentina)

(GD, M3)

D'altra banda, només dos dels participants nascuts a l'estranger mencionen haver rebut informació oral sobre el sistema sanitari i el seu funcionament —entre altres temes— quan es van inscriure al padró municipal. La resta de les persones joves nascudes a l'estranger afirma no haver rebut informació d'aquesta mena, ni tan sols en el transcurs del primer contacte amb el CAP de referència. L'accés a aquest tipus d'informació sol donar-se en el moment de la demanda d'atenció a una malaltia o problema de salut, la qual cosa fa que la informació sigui fragmentada i limitada a la necessitat urgent del moment. En aquest sentit, la informació, generalment parcial, necessita de contactes successius amb els serveis de provisió sanitària per completar-se.

De tots els joves i les joves amb projecte migratori entrevistats, només una de les participants, nascuda al Perú, afirma tenir una assegurança de salut privada en complement de la cobertura pública. La resta tenen la cobertura sanitària pública i fan ús exclusiu dels serveis sanitaris finançats pel sector públic. D'estar en situació d'irregularitat administrativa i sense haver-se registrat al padró municipal, els joves i les joves que diuen haver-se trobat en aquesta situació, fan ús de la xarxa pública abonant el cost de l'atenció mèdica rebuda al centre de salut corresponent.

Pel que fa a la informació sobre promoció de la salut i prevenció de malalties i problemes de salut, els i les participants en els grups d'aquest perfil demostren tenir-ne un coneixement molt deficitari, alhora que expliciten no tenir la necessitat d'assabentar-se'n més. S'identifica una relació directament proporcional entre falta de coneixement i manca d'estímul per conèixer. Els principals canals d'informació en la matèria radiquen en els mitjans de comunicació, en concret: anuncis televisius del Govern espanyol i de la Generalitat de Catalunya –que, més que informar, alerten sobre una qüestió puntual tractant d'incentivar la necessitat d'informar-se'n; les notícies breus de tipus epidemiològic (per exemple, l'evolució del consum de drogues) que transmeten breument els informatius televisius i, últim mitjà d'informació, la xarxa informal d'amistats i familiars. La institució considerada com "la casa de l'adquisició de coneixements", l'escola, no sol informar sobre temes de salut i quan ho fa és per iniciativa d'un/a professor/a particular o es tracta d'una activitat extraescolar puntual en forma de xerrada impartida per un personal extern i, per tant, es percep com a excepcional. En concret, informar sobre les qüestions de salut d'interès per a les persones joves (citen el consum de substàncies tòxiques, la sexualitat i les relacions sexuals, la prevenció de malalties de transmissió sexual) és considerat per part d'aquests joves una bona pràctica necessària.

A més, la percepció d'aquests i aquestes joves és que els que practiquen 'comportaments insans' –esmenten el consum de tabac i d'alcohol, així com les relacions sexuals desprotegides– són els 'joves autòctons' i no pas els 'joves d'origen immigrant'. Aquí, es produeix una lleugera variació que cal assenyalar: els originaris d'un país sud-americà matisen aquesta posició pel que fa al consum d'alcohol i els procedents del Marroc, sobre el consum de 'porros', substàncies consumides als seus països d'origen. A més, alguns dels joves de procedència marroquina expressen, quasi a mode d'una confessió, fumar regularment un 'porro' i quan l'economia no dóna per a més, tabac. Els grups de discussió no han permès identificar les pràctiques de consum de la resta dels participants. I, insistirem sobre el risc de sobreinterpretar els silencis en aquesta matèria, no es pot associar la no declaració amb el no consum.

En general, les persones joves amb projecte migratori propi comparteixen l'opinió que l'atenció sanitària que les persones residents estrangeres reben a Catalunya ha de proveir-se en igualtat de condicions que en el cas de les autòctones. Si el primer contacte amb el centre de salut resulta insatisfactori, pels problemes amb el personal administratiu que actua de porter, tant per a l'accés a la targeta sanitària individual com per a l'accés a una consulta mèdica el primer contacte amb els serveis mèdics del sistema sanitari català és força positiu. Aquí aprecien l'atenció i la claredat de les explicacions que els dispensen els metges de família. Val a dir, també, que els motius de consulta mèdica es limiten a demanar la curació d'una malaltia puntual, no greu en termes biomèdics i que els afecta en el moment de la demanda. Cap de les persones joves d'aquest perfil que han participat als grups de discussió no han consultat els serveis sanitaris per obtenir consells per a la promoció de la seva salut o per a la prevenció de malalties, a excepció de les mares que consulten per als seus infants.

La gent jove d'aquest grup esmenta casos de coneguts seus a qui se'ls ha negat una assistència sanitària pel fet de no tenir papers i de mancar de recursos per pagar el cost de l'assistència necessitada.

Pregunta. "La impressió general, pel que heu parlat amb els vostres amics, és bona respecte o la sanitat, o la gent que ve de fora té problemes amb la sanitat?"

Jove 3. Ho dic per experiència... perquè el meu cosí... tinc un cosí que va venir també, el meu cosí... i no podia perquè... i es va posar... treballava en negre, clar és el que li tocava fer... treballava al camp, treball al sol durant tot l'estiu... i li va agafar un... mareigs d'això, i no podia fer res... l'havíem d'acompanyar i... em trucava, jo aquí i ell està a M., i jo dic... què faig jo?, si jo no sé conduir, què faig jo? Estic en aquest municipi [M3]... mira, si et poden acompanyar al CAP de M., vés-hi... vés a urgències i així et podran fer alguna cosa... i hi va anar i el van fer fora perquè no tenia papers... no li van posar, no li van mirar res... (D, 28, Senegal)

P. En principi t'han d'atendre...

Jove 3. No, va dir que no, no el van atendre..." (D, 28, Senegal)

(GD, M3)

Aquesta situació evidencia que no totes les persones residents i treballadores immigrants extracomunitàries accedeixen a la TIS via el registre a l'empadronament. Per als que no tenen una situació administrativa regularitzada, la por a l'expulsió és el principal motiu que els obliga a romandre en els marges dels drets socials dels quals són beneficiaris potencials.

Els aspectes de l'organització del sistema sanitari català que més insatisfacció causen són els problemes amb el personal administratiu que s'ocupa de la recepció als CAP perquè, segons els participants, es mostren poc sensibles a la urgència amb què acudeixen a demanar una atenció mèdica. Aquests joves consideren que obstaculitzen el contacte directe amb el metge. Davant una cita prèvia que els assignen per a 6 i 7 dies després del moment de la demanda d'una consulta de medicina de família, les persones joves opten per presentar-se directament a la consulta del metge a fi de rebre una atenció d'urgència *in situ*, apel·lant a la sensibilitat i la compassió del professional de la salut. L'alternativa és l'ús dels serveis hospitalaris d'urgència.

A més, el transport públic per desplaçar-se als centres hospitalaris on fer-se proves clíniques i anar a consultar especialistes als centres hospitalaris constitueix una altra diana de les crítiques negatives. En concret, la major insatisfacció l'expressen les persones joves que viuen en municipis petits que tenen un servei d'atenció primària molt bàsic (un servei diari de medicina de família i unes hores vacants de ginecologia i pediatria a la setmana) i una xarxa molt deficitària del transport públic que connecta el poble amb el centre hospitalari de referència. Es mencionen l'Àrea Bàsica de Salut a la qual pertany l'hospital del Municipi gran 1 com a molt deficitàriament interconnectada, així com l'Àrea Bàsica a la qual pertany el Municipi petit 4.

Segons els que han tingut accés a un servei de mediació en el moment de demanar una atenció sanitària, la mediació sol prendre la forma d'una traducció lingüística en la llengua d'origen. Un/a 'monitor/a de castellà' o un/a 'agent d'acollida', normalment contractat pel municipi i a qui s'ha de sol·licitar l'acompanyament, sol proporcionar aquest servei, o algun conegut de la xarxa d'amistats i familiars que acompanya altruïstament l'usuari. No es menciona cap pagament fet per haver gaudit d'aquest servei. Aquests joves es manifesten a favor de la necessitat d'oferir serveis de mediació a les persones estrangeres novingudes que tinguin un domini nul o insuficient del castellà o del català.

Pregunta. I els que no parlàveu ni català ni castellà, la primera visita, com va ser?

Jove 4. Ah, pues... la primera vez que fui al CAP, estaba unos 3 o 4 meses que estaba aquí, i tenia monitora de castellà... però t'estan explicant molt bé, i et pregunten i expliquen hasta que veuen que tu has entendido algo, entiendes? [riuen] Vull dir, perquè mira, per exemple, al meu país, la gent no és així... no... te expliquen una vegada y ven que tu no has entendido, y ya está... pero aquí ya veí que no... se porten molt bé con la gent... "(D, 28, Romania)

(GD, M3)

Segons els discursos dels joves i de les joves entrevistats, els serveis de mediació resolen els problemes lingüístics que pateixen les persones novingudes amb nul o escàs domini de les llengües oficials a Catalunya en el moment d'obtenció del tractament sanitari. Certs usuaris, en defecte d'un mecanisme de traducció als serveis mèdics, es decanten més per l'automedicació i l'obtenció de consells farmacològics a la farmàcia a la qual van habitualment.

En referència a les malalties i als problemes de salut, els joves i les joves amb projecte migratori propi solen presentar un bon estat general de salut. Es menciona haver tingut problemes de salut menors quant a la gravetat de la malaltia, tot i ser molt molestos: cefalees, estats gripals, dolors estomacals causats per ansietat i, finalment, lesions musculars provocades per la pràctica d'una activitat esportiva.

Quant a la identificació de les demandes sanitàries, la demanda d'informació sanitària expressada en els diferents grups de discussió on han participat joves immigrants nascuts a l'estranger rau en l'obtenció d'un coneixement major i de qualitat sobre la sida/VIH i la seva prevenció, les formes de practicar un sexe segur i el consum de substàncies tòxiques (alcohol, tabac i 'drogues dures'). Observem dues actituds distintes respecte a assabentar-se sobre les formes de promoure la salut i prevenir les malalties i els problemes de salut: per una banda, el de la ignorància despreocupada, que només busca informació un cop el mal hagi ocorregut i, per l'altra, el de la precaució inquieta, que prefereix prevenir que curar.

Jove 7. *Fui una vez, pero fue un caso muy importante y urgente y fui. Pero ya está, ya no quiero ni saber dónde está el médico* (H, 25, Senegal).

Jove 1. *Y además en Europa no se habla mucho, no, no... la prevención de sida VIH [...] bueno, yo cuando digo que no se habla mucho hago alusión en África [...] si, está grave, por eso yo no noto que haya una sensibilización, no lo noto. Y a veces pregunto, digo pero, desde que llegué aquí pienso que la enfermedad está ahí ¿por qué no se habla? ¿por qué hay que ir a preguntar para que te lo expliquen? Yo tengo esta apreciación*". (H, 29, Costa de Marfil)

(GD, M2)

Finalment, a partir dels discursos produïts en els grups de discussió, realitzem una valoració de l'oferta sanitària a Catalunya, tot ressaltant bones pràctiques i pràctiques a millorar.

Bones pràctiques:

- En primer lloc, aquests joves lloen la qualitat en el tracte dels metges de família, tot exaltant el temps que dediquen a assegurar la comprensió de la informació que transmeten.
- En segon lloc, les lloances van per a la implementació de serveis de mediació lingüística als centres de salut i als hospitals a fi de minvar les barreres idiomàtiques que han de fer front els nouvinguts que no dominen ni el català ni el castellà.
- Finalment, els joves amb procedència del continent africà elogiaven la distribució geogràfica més igualitària dels serveis sanitaris públics i privats a Catalunya, respecte a la distribució d'aquests serveis als seus països d'origen.

Pràctiques a millorar:

- La saturació dels serveis sanitaris vinculada principalment a la manca d'adaptació dels recursos a l'augment poblacional i a l'increment de l'heterogeneïtat sociocultural dels beneficiaris, que s'ha originat arran de la instal·lació de població immigrada, centren les crítiques més vehements en contra del sistema sanitari català. Amb relació a aquest tema, el problema no resol de les llargues llistes d'espera a les especialitats mèdiques i a les intervencions quirúrgiques que és la qüestió més greu que ha de resoldre el sistema sanitari català.
- En segon lloc, l'atenció del personal administratiu que s'ocupa de la gestió de les targetes sanitàries i de les cites prèvies és un focus de gran descontent per part dels nouvinguts. Es desaprova que el procediment d'obtenció de la targeta sanitària es vegi endarrerit per una deficiència en la informació transmesa i que la manca de personal mèdic obstaculitzi l'obtenció d'una visita mèdica en el moment de la demanda.
- En tercer lloc, aquests joves demanen una millora en la interconnexió amb transport públic del circuit d'atenció sanitari públic. S'identifica la zona del Municipi gran 1 i del Municipi petit 4 com a les zones més problemàtiques pel que fa a l'accessibilitat geogràfica dels recursos mèdics especialitzats.
- Per últim, es reprova l'anuença de la societat espanyola front les conductes de risc vinculades al consum de substàncies tòxiques (es mencionen el consum de tabac, d'alcohol, de 'porros' i de 'drogues dures') i front la pràctica de relacions sexuals considerades precoces i desprotegides. Aquests i aquestes joves atribueixen l'adopció excessiva de la joventut catalana de pràctiques negatives per a la salut a la deixadesa de les famílies catalanes pel que fa a la transmissió de valors morals i a la poca importància que des de les escoles i des dels instituts catalans s'acorda als temes de salut, així com a la manca de duresa de les forces de l'ordre front al tràfic de drogues i la venda d'alcohol i tabac als menors de 16 anys.

5.4.3. Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància

De manera pràcticament unànime, les persones joves d'aquest segon grup es consideren ben informades sobre les malalties de transmissió sexual i sobre la prevenció d'embarassos no planificats perquè en reben de manera regular xerrades a les escoles i en veuen cartells informatius penjats a la seva ciutat. El càncer s'esmenta com una malaltia de la qual els agradaria saber-ne més. Sobre el conjunt de malalties de transmissió

sexual, aquestes persones joves només semblen estar al corrent de la sida/VIH. Tot i rebre informació sobre la seva naturalesa i la seva transmissió, manifesten deficients coneixements sobre els nous tractaments, de tal manera que persisteix un cert rebuig a relacionar-se amb persones afectades per aquesta malaltia.

Pregunta. *“Bueno, para cerrar el tema de Salud ¿creen que hay algún tema en especial de salud que debería tratarse con la población juvenil?”*

Jove 3. *Las enfermedades transmisibles, como el sida* (D, 18, Marroc)

Jove 1. *Aquí en Cataluña no se da eso...* (H, 19, Marroc)

P. *¿El VIH?*

Jove 1. *Sí*

[...]

P. *¿Crees que la gente está informada sobre ese tipo de cosas?*

Jove 1. *Yo veo carteles y esas cosas pero les da miedo tocarles, no quiero saber nada del VIH* (H, 19, Marroc)

P. *¿Se sienten informados sobre eso?*

Jove 2. *Hombre, en el colegio* (D, 16, Gàmbia)

Jove 3. *En el colegio en el instituto* (D, 18, Marroc)

Jove 1. *Informado sobre qué es la enfermedad y cómo se transmite. Es una enfermedad que te mata las defensas* (H, 19, Marroc)

P. *Y la información sobre la prevención ¿también la tienen?*

Jove 1. *También* (H, 19, Marroc)

P. *A ver, ustedes creen que los jóvenes tienen la información pero ¿la aplican?*

Jove 1. *No, no la aplican mucho* (H, 19, Marroc)

Jove 2. *Yo creo que sí que la tienen pero siempre piensan que nunca les pasará nada y que estarán bien hasta que les pasa y dirán que fuerte, no se qué...* (D, 16, Gàmbia)

(GD, M2)

Pel que fa al tema de la informació sobre les drogues, la major part afirmen que la informació els és accessible a les escoles, durant la celebració de festes municipals i mitjançant les campanyes de sensibilització del Govern pels mitjans de comunicació. Tanmateix, consideren que els falten més coneixements. Més que continguts sobre el tema, expressen que el que els manca és un tipus d'informació que a més els persuadeixi de la malignitat del consum de les diferents drogues. El fet que l'efecte nociu de les substàncies tòxiques es manifesti de manera gradual, i que el seu consum proporcioni una sensació de plaer, així com l'estatus d'adultesa que s'hi associa, semblen jugar a favor de la continuïtat del seu consum. Aquí, els joves i les joves es refereixen al consum d'alcohol, de tabac i de 'porros'.

Jove 1. *“En cuanto ponen fiestas, por ejemplo de San Juan o San Narcís que vienen las ferias y esas cosas y hay como conciertos y tal pues hay personas ahí del ayuntamiento que te dan pues información, información sobre las drogas. Yo lo he visto mucho en carteles así, cada tipo de droga, lo que te hace, lo malo que tiene y todas esas cosas. Te informaban de cada tipo de drogas y tú veías que eso, no se, te asusta un poco y tal pero como lo ves como un cigarro, entonces dices ¿ah?”* (H, 19, Marroc)

(GD, M1)

Els discursos d'aquestes persones joves ens indiquen dues pistes. Primera pista, la quantitat d'informació rebuda sembla no ser condició suficient ni per adquirir els coneixements adients sobre un tema ni, més important encara, per aplicar aquests coneixements al transcurs quotidià de les seves vides. Segona pista, els missatges preventius dels efectes nocius o indesitjats de certes pràctiques es topen amb l'hedonisme i la

creença en la invulnerabilitat del propi jove, en general. En certa manera, les persones joves són poc optimistes de cara a l'eficàcia de les campanyes d'educació per a la salut i la prevenció de malalties transmissibles i la d'embarassos no planificats.

Jove 5. *"Si no lo vives o tienes un familiar muy cerca que lo vive no lo sabes. (D, 18, Marroc)*

Pregunta. *¿Pero ustedes tienen información sobre este tipo de asuntos?*

Jove 4. *No nos hace falta [riu] (D, 19, Marroc)*

P. *Cómo así...*

Jove 5. *Si una enfermedad no la padeces en carne y hueso no tienes la necesidad de informarte porque como yo no la tengo me libro de esto. Hasta que sientas que te estás poniendo malo por una enfermedad, luego si recurres a todos los medios para buscar información pero si no, no." (D, 18, Marroc)*

(GD, M2)

Els joves i les joves d'aquest grup solen anar assíduament a consultar els seus metges de família. Els motius de les consultes solen ser principalment per obtenir un diagnòstic mèdic i un tractament farmacològic en el moment d'un malestar, una malaltia o una lesió per la pràctica d'una activitat esportiva i, de manera secundària, per fer-se una revisió mèdica de l'estat de salut amb proves clíniques (generalment un test sanguini) i, per últim, per prendre mesures de tipus preventiu, com per exemple les vacunacions.

Per a aquests i aquestes joves les dificultats d'accés als recursos mèdics de la xarxa ordinària del sistema sanitari català no estan vinculades a la discriminació negativa per motius de raça. Segons aquests joves, la diferència en el tracte per la discriminació racial, quan es manifesta, és una qüestió personal. Consideren aquestes situacions com a actes individuals racistes i no com a manifestació d'un racisme institucional.

Les inaccessibilitats del sistema català de salut es relacionen amb les deficiències estructurals de l'organització i del funcionament del propi sistema sanitari: la impuntualitat amb la qual solen ser atesos, que provoca 'la pèrdua' de tot un matí per una consulta de 5 minuts; les llistes d'espera per a una consulta especialitzada i la saturació dels centres de salut per manca de contractació del personal sanitari necessari. Sobre aquest últim tema, emfatitzen que el sistema sanitari català falla en l'ajustament del nombre de personal a la quantitat de beneficiaris d'un centre de salut. Responen a aquesta deficiència estructural amb l'automedicació o acudint directament als serveis d'urgències hospitalàries, on s'han d'esperar una bona estona, però amb la garantia de rebre una atenció mèdica completa (amb les proves clíniques escaients) el mateix dia. Respecte al tema de l'automedicació, sembla que la població jove estrangera amb projecte migratori propi i la socialitzada a Catalunya han interioritzat el missatge àmpliament transmès pels mitjans de comunicació i bona part dels metges de família de les "bondats analgèsiques" de l'ibuprofèn, el medicament més consumit pel conjunt dels participants als grups de discussió.

En els grups de discussió d'aquest perfil s'identifiquen dos tipus de necessitats insatisfetes referents a l'atenció sanitària que reben a Catalunya. En primer lloc, consideren que els tractaments de les malalties i dels malestars estan excessivament centrats en la prescripció de remeis farmacològics, tot eludint altres tipus de tractaments amb menys efectes secundaris o sense. En segon lloc, l'atenció a les urgències hospitalàries comporta un temps d'espera que sobrepassa el llindar de l'acceptable per 'una societat desenvolupada com la catalana'.

Pel que fa a la informació sobre prevenció de malalties sexualment transmissibles, dels embarassos no planificats i dels efectes nocius del consum de substàncies tòxiques, expressen el seu descontent de no ser informats també sobre les respostes a l'abast si es presenta el problema.

La mediació, accessible al sistema sanitari a la qual fan referència els joves, correspon a una traductora present al centre de salut —servei que es dona en molt pocs centres de salut i que sol ser d'hores setmanals puntuals— i, si no és possible, mencionen el personal sanitari del centre de salut que domina la llengua de l'usuari —normalment, el personal d'infermeria— a qui els metges sol·liciten, a mode de favor, una traducció ràpida. També hi pot haver el domini d'una llengua franca compartida pel metge i l'usuari —s'esmenta el francès— o, finalment, l'ajut proporcionat per un conegut de la xarxa d'amistats i familiars que acompanya altruïstament l'usuari i que no és necessàriament del país d'origen o de la zona lingüística de l'usuari, sinó una persona amb qui, com a mínim, usen una llengua franca.

Pregunta. "No hay en el hospital o en el servicio sanitario..."

Jove 3. *Ahora sí, en el Santa Catarina hay traductoras que son o marroquinas o bien esto que traducen. En el CAP también hay un, no se si es doctor o enfermero marroquí también que hace de intérprete.* (D, 18, Marroc)

P. *¿Creen que hace falta este tipo de personas ahí?*

Jove 1. *Yo creo que sí* (H, 19, Marroc)

Jove 4. *Sí porque la gente que no sabe hablar, y yo siempre que voy allá me encuentro a una marroquina, acompañame, dile esto y esto...* (D, 16, Marroc)

Jove 1. *Pero ya hay... hay muy pocos pero si que hay inmigrantes que tienen carreras universitarias y todo y que sirven un poco de guía a sus paisanos o la gente que lo necesite. Que hay algún inmigrante que sea marroquí pero con un moreno o una persona de Senegal porque ha estudiado bien el francés y uno de Senegal tiene bien entendido el francés y se comunican.*" (H, 19, Marroc)

(GD, M2)

Les persones joves d'origen familiar marroquí, tant els homes com les dones, afirmen haver acompanyat amigats de la família i familiars, procedents del seu país d'origen amb dificultats per mantenir una conversació en castellà o català. Tots els joves de famílies originàries de països no pertanyents a la zona lingüística castellanoparlant insisteixen en la necessitat de resoldre la barrera idiomàtica a fi de donar un tracte en igualtat de condicions als usuaris immigrants extracomunitaris que tenen un domini deficitari del castellà i del català.

Amb relació a les malalties i als problemes de salut, les persones joves estrangeres socialitzades a Catalunya afirmen tenir un estat general de salut molt bo. En general, els problemes de salut que pateixen es limiten a malalties de tipus estacional, com refredats i grip i, alguns, algun tipus d'al·lèrgia. A part de l'assignatura d'activitat física impartida als centres d'estudis, aquests joves no solen practicar cap altre esport, exceptuant dos casos de nois de família originària del Marroc que juguen a futbol de manera regular i un tercer cas d'un noi que cada estiu participa a un torneig de tennis. Les noies semblen portar una vida més sedentària.

A grans trets, identifiquen com a principal problema de salut el consum de tabac, alcohol i drogues (esmenten la "xocolata", l'haixix i la cocaïna). Tal com també hem observat a les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi, les persones joves d'aquest grup perceben que aquests problemes afecten més les persones joves autòctones que les immigrants i descendents d'immigrants. En els seus imaginaris, les raons del consum excessiu de substàncies tòxiques de les joves i dels joves catalans són, d'una banda, la manca d'atenció dels pares respecte a la difusió de valors generadors de salut als seus descendents; d'altra banda, el passotisme dels joves i de les joves que es creuen indestructibles; i, finalment, de l'estatus social assignat al consum d'aquestes substàncies, que simbòlicament està vinculat a performar el rol de 'l'adultesa'.

Pregunta. "A ver, ustedes creen que los jóvenes tienen la información pero ¿la aplican?"

Jove 1. *No, no la aplican mucho* (H, 19, Marroc)

Jove 2. *Yo creo que sí que la tienen pero siempre piensan que nunca les pasará nada y que estarán bien hasta que les pasa y dirán que fuerte, no se qué..."* (D, 16, Gàmbia)

(GD, M2)

Seguint l'esquema expositiu de l'anterior apartat, destaquem els punts forts i febles amb relació a l'oferta sanitària a Catalunya.

Bones pràctiques:

— Si comparem els recursos sanitaris catalans amb els dels seus països d'origen per vincle familiar, els joves d'origen immigrant socialitzats a Catalunya valoren molt positivament l'organització i la diversitat dels serveis oferts per la xarxa pública del sistema sanitari català, així com el tracte dels professionals de la salut, en particular, els metges.

Pràctiques a millorar:

- Les crítiques envers els serveis sanitaris que proporciona la xarxa pública del sistema sanitari català se centren en la manca de cobertura pública de l'atenció bucodental i l'ortodòncia. L'elevat cost d'aquests serveis del sector privat fa que no siguin accessibles a tothom. Els serveis d'urgències hospitalàries són un altre dels aspectes menys valorats pel temps d'espera que se'ls imposa. A més, consideren com a assignatura pendent del sistema sanitari català les llistes d'espera per accedir tant a una consulta de medicina especialitzada, com per obtenir una cita prèvia amb el metge de família. Igualment, part d'aquestes persones joves reproveixen el tracte d'algun personal d'infermeria i es manifesten escèptics envers els consells dels metges generalistes que diagnostiquen sense auscultar, pràctica considerada molt freqüent a Catalunya. Finalment, alguns es mostren contraris a una pràctica mèdica quasi exclusivament centrada en el tractament farmacològic.

5.4.4. Joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància

Amb relació als canals i a la qualitat de l'accés a la informació sobre salut, a la qual accedeixen els joves immigrants que han arribat de forma més recent a Catalunya per la via de la reagrupació familiar, sobretot corresponen a la prevenció de la sida/MH, als efectes nocius del consum de substàncies tòxiques i a les mesures de protecció per evitar un embaràs no planificat. L'escola és el lloc per excel·lència de transmissió d'aquesta informació. Aquests i aquestes joves es mostren escèptics sobre la capacitat dissuasòria de les xerrades i campanyes d'informació sobre aquests temes, ja que manifesten que les persones joves consumidores d'alguna substància tòxica són joves que han assistit a aquests actes d'educació per a la salut.

Quant a l'accessibilitat al sistema sanitari, manifesten haver tingut un primer contacte amb els serveis de salut a Catalunya sense cap incidència digna de menció. D'acord amb la informació generada pels grups de discussió, aquests joves van poc al metge i quan ho fan és per obtenir la curació d'un problema de salut (lesió) o malaltia present al moment de la demanda. A part d'un dels participants que menciona haver anat al seu metge de família per tal de renovar una vacunació, la resta no esmenta haver demanat una visita mèdica per a un acte de promoció de la salut (per exemple, consells mèdics per millorar la dieta) o prevenció de malalties (com ara la revisió mèdica).

D'altra banda, quant a les inaccessibilitats, en els grups de discussió s'esmenta, com a tret particular associat a la procedència estrangera de l'usuari que causa molèstia, la barrera lingüística que afecta fins i tot els usuaris que dominen amb fluïdesa el castellà o el català. En aquest últim cas, trobem situacions d'allargament d'accions que semblen tan banals com el registre del nom de l'usuari en una cita prèvia per problemes de comprensió del nom o situacions de confusió perquè el nom es pronuncia malament en el moment en què el professional de la salut llegeix erròniament el nom de l'usuari que ha d'entrar a la seva consulta.

Si més no, els altres tipus d'inaccessibilitats que més descontent generen, estan associades a disfuncionalitats del propi sistema sanitari català. En primer lloc, es reprova la manca d'especialistes, especialment ginecòlegs i pediatres, a pobles com Municipi 4 petit, que han experimentat un creixement poblacional intens en els últims anys amb l'assentament de famílies de procedència estrangera. Igualment, es critica molt negativament la manca d'una xarxa de transport públic que vinculi aquests pobles amb les especialitats mèdiques dels serveis hospitalaris.

Centrant-nos ara en la mediació al sistema sanitari, els joves i les joves immigrants d'aquest perfil posen de relleu les dificultats de comunicació que els seus familiars, generalment les mares, han tingut en utilitzar els serveis mèdics en un centre de salut amb manca de mecanismes de traducció. Per tal de minvar la barrera idiomàtica, la major part, en no poder disposar sempre dels seus descendents o d'un altre familiar per fer de mitjancers, opten per acudir als centres de salut de les grans ciutats, Barcelona i Girona, on saben que s'ofereix un servei de mediació. Aquest servei de mediació sol consistir en una traducció realitzada per una persona de la mateixa comunitat lingüística que està present al centre de salut durant unes hores determinades a la setmana. Aquestes usuàries tracten d'ajustar-se a l'horari laboral de l'agent de mediació corresponent.

Les persones joves arribades després de la infància que viuen al Municipi 4 manifesten no tenir cap problema des que el municipi ha iniciat un servei d'agents d'acollida que organitzen l'acompanyament lingüístic de les persones que tenen dificultats amb el castellà o el català.

En general, els joves i les joves que ja fa uns dos anys que estan escolaritzats a Catalunya fan de traductors dels familiars i amiguets de la família que no dominen amb fluïdesa el castellà o el català. Els joves i les joves que acaben d'arribar a Catalunya, originaris de zones lingüístiques no castellanoparlants, reben ajuda dels seus pares o dels germans que porten més temps d'escolarització a Catalunya.

Referint-nos ara a les malalties i als problemes de salut, la informació proporcionada pels grups de discussió és que no solen afectar-los. A part de lesions musculars arran de la pràctica d'una activitat esportiva i de malestars físics indeterminats, els joves i les joves reagrupats semblen gaudir d'un bon estat de salut.

Respecte als països d'origen, tots coincideixen que, malgrat la presència de consumidors d'alcohol i tabac i —en el cas del Marroc, de “xocolata”—, a Catalunya la cocaïna és més accessible. Aquesta informació ens fa donar no en base a una experiència directa d'haver rebut, com a mínim, una invitació a consumir cocaïna, sinó que repeteixen una informació recentment transmesa pels mitjans de comunicació, que expressava que Espanya i els Estats Units eren els països de més consum de cocaïna del món.

Per cloure aquest apartat, destaquem els punts forts i febles de l'oferta sanitària a Catalunya segons les valoracions dels joves i les joves d'aquest darrer perfil:

Bones pràctiques:

— El que més valoren els joves i les joves que han arribat a Catalunya després de la infància per la via de la reagrupació familiar és la gratuïtat dels serveis mèdics oferts per la xarxa pública del sistema sanitari, i la diversitat. Les persones participants: marroquines, senegaleses, xineses, romaneses i colombianes que han valorat l'oferta sanitària a Catalunya manifesten que als seus països d'origen es pot rebre una atenció mèdica amb la mateixa o millor qualitat que la proporcionada a Catalunya pel sistema públic, amb la condició que se n'assumeixin els costos o, en el cas de Romania, que es lliuri als professionals que els atenen un suborn a fi d'obtenir un tracte correcte. A nivell tecnològic, coincideixen a lloar els centres de salut, especialment els que acudeixen als centres situats en gran urbs, o a proximitat de grans urbs i, als hospitals, independentment de la categoria.

Pràctiques a millorar:

— Les persones joves d'aquest tercer grup assenyalen la saturació dels serveis sanitaris: la demora de fins a una setmana des del moment de la demanda d'una cita prèvia per a una visita de medicina general, les llargues llistes d'espera per a una consulta especialitzada i la saturació dels serveis hospitalaris d'urgència. Segons la seva òptica, aquest fet s'agreuja en les àrees bàsiques de salut amb major proporció d'estrangers extracomunitaris, que han experimentat un rellevant increment de la població beneficiària. A les zones on resideix una gran proporció de població immigrada amb nivells socioeconòmics febles, és comú escoltar la queixa per la gran mobilitat del personal dels centres de salut corresponents, ja que trenca la relació de confiança que deriva d'un tracte continuat amb el mateix professional.

Jove 2. “Bien. Lo único es que uno va un día después va otro día y está otro médico. Va otro día y ya no está el mismo médico de antes sino que está otro médico, entonces eso como que... ¿sí? Si uno va un día está con el de uno, el de cabecera ¿no? Va otro día y está otro, va otro día y otro... entonces cada cual le manda diferentes recetas y eso como que uno se embolata y entonces ¿sí? Entonces no hay pues... quién sabe mi enfermedad o qué.” (H, 17, Colòmbia)

(GD, M2)

Gran part d'aquests joves mostren el seu descontent envers les competències mèdiques dels seus metges generalistes a qui es reprova l'ús exclusiu de prescripció de fàrmacs per tractar malalties i problemes de salut.

Jove 8. “Sí, por que yo me encuentro mal y no hacen nada... vas al CAP y te dicen “vas a tomarte ibuprofeno”... ibuprofeno para todo... Yo tengo dolor de muelas desde hace 5 días, y no me han hecho nada, y me dice “tómate ibuprofeno” a ver si se pasa, y no me pasa, y me estoy tomando tonterías y antibiótico y nada... que rabia me da eso...” (D, 19, Romania)

Jove 2. Jo, perquè em feia mal el cap, "potser per l'ull" i vaig a Girona a l'oculista... "no, els ulls no", pues torno a l'ibuprofeno, que el tinc aquí a casa... ma mare en té, el meu pare, tots, tots en tenim... a ma mare li fa mal l'esquena, li han donat, a mi el cap, me n'han donat, al meu pare li fa mal el peu, li han donat... i no... (D, 18, Marroc)

Jove 4. Però és un calmant... (H, 19, Marroc)

Jove 5. *"Una amiga mía, por ejemplo, ella tiene tuberculosis ahora. Pero le dijeron después de un mes... que podrían decirle antes, que ella va todo el tiempo al médico i dice "pues me encuentro mal" y "ah, pues nada, tómate ibuprofeno y vuelve otro día..." vale, y claro... ella tiene tuberculosis, y eso es muy peligroso, eh! Le dicen después de un mes... tienen que pensarlo bien, a ver que pasa aquí..."* (D, 19, Romania)

(GD, M3)

Formulen la mateixa crítica negativa dels joves del grup 2 sobre la realització d'un diagnòstic sense l'auscultació de la persona. Per últim, s'esmenta també la insuficient oferta de transport públic que interconnecta els beneficiaris de municipis petits amb l'hospital de referència, pel que fa a la Catalunya de l'extraradi de la zona metropolitana de Barcelona.

5.4.5. Consideracions finals

L'anàlisi del conjunt dels grups de discussió amb les persones joves d'origen immigrant residents als municipis estudiats ens palesa que la instal·lació de famílies originàries de països estrangers ha suposat un augment del nombre de la població beneficiària i ha comportat una heterogeneïtzació sociocultural d'aquesta mateixa població, fenòmens front als quals el sistema sanitari català no ha respost amb l'agilitat i la flexibilitat adequada per tal d'adaptar els seus recursos a la nova configuració social de la societat catalana. Així, s'han agreujat els problemes preexistents de la saturació dels serveis sanitaris, que es defineixen concretament en les llistes d'espera, que afecten no només els serveis d'especialitats mèdiques, sinó també els serveis de medicina general. En ser població jove, sense problemes majors de salut, l'assiduitat a les consultes mèdiques és baixa.

Segons manifesten les persones usuàries, però particularment les nouvingudes pel fet que en aquests moments són les que més demandes d'obtenció de la TIS estan formulant, el personal administratiu dels centres de salut ha experimentat una intensificació del ritme de la seva feina, la qual cosa provoca un esgotament que deriva en moltes ocasions en un tracte desagradable envers la població usuària. Primera porta d'entrada per accedir als serveis mèdics, al personal de recepció els arriba gran part de les expressions de frustració dels usuaris insatsifets per les deficiències del funcionament del sistema sanitari català.

Pel que fa a l'únic problema esmentat com a específic a la població immigrada, més concretament la que no domina amb fluïdesa ni el castellà ni el català, les persones joves d'origen immigrant proposen continuar els incipients serveis de mediació lingüística i/o de mediació social presents en alguns dels centres de salut catalans. La fórmula que sembla donar millors resultats és la dels agents d'acollida del Municipi 4 petit, que ofereixen un servei d'acompanyament lingüístic per als que volen consultar un metge i la del CAP D. de B. que posa a la disponibilitat dels usuaris, durant unes hores puntuals a la setmana, una persona que tradueix, en els idiomes de les principals comunitats lingüístiques de la seva població de beneficiaris.

Associat a la saturació dels serveis sanitaris, però també a la major intensitat en el ritme de treball i en l'exigència psicològica que suposa exercir com a professional de la salut en les àrees geogràfiques on es concentra població amb condicions de vides precàries i importants carències socials i econòmiques, els centres de salut afectats es veuen confrontats a una major mobilitat del seu personal, la qual cosa fa emergir una de les queixes que formulaven els joves i les joves participants: el canvi de metge que trenca la relació de confiança que deriva d'un tracte continuat.

Pel que fa a la manera com el personal professional de la salut practica l'*ars medicus*, les persones joves estrangeres reproveixen el comportament dels metges que diagnostiquen sense auscultar. Així mateix, una part crítica la pràctica mèdica quasi exclusivament centrada en el tractament farmacològic.

Aquests joves també destaquen l'oferta insuficient de transport públic que interconnecta els beneficiaris de municipis petits amb l'hospital de referència, pel que fa a la Catalunya de l'extraradi de la zona metropolitana de Barcelona. S'identifiquen les zones del Municipi gran 1 i del Municipi petit 4 com les

zones més problemàtiques quant a l'accessibilitat geogràfica dels recursos mèdics especialitzats. Finalment, l'estudi ens indica que Catalunya no ofereix una política sanitària satisfactòria i d'eficàcia pel que fa a la promoció de la salut i la prevenció de malalties i problemes de salut destinades a la població jove. Les persones joves participants als grups de discussió mostren tenir una informació deficient i incompleta sobre les conductes de risc vinculades al consum de substàncies tòxiques (es mencionen el consum de tabac, d'alcohol, de "porros" i de "drogues dures" i sobre la pràctica de relacions sexuals considerades precoces i desprotegides. Respecte a aquest tema, veuen la societat catalana com una amenaça. Semblen tenir por d'un cert contagi de la joventut autòctona que, als seus ulls, ha incorporat els mals de les societats de consum: alcohol, tabac, cocaïna i sexe.

5.5. Participació

5.5.1. Introducció

Aquest capítol aborda la relació entre els joves d'origen immigrant i la participació social. El nostre punt de partida assumeix que la definició del concepte de "participació" és complexa, i que s'hi distingeixen almenys dues grans dimensions: la participació política i la participació associativa. Quant a la participació política, podem incloure sota aquest concepte les accions que els individus duen a terme amb una certa voluntat d'incidència en la configuració de la vida col·lectiva (González et al., 2007:11); mentre que la participació associativa respon a aquelles accions individuals que suposen una implicació habitual dintre d'un grup més o menys formal. Aquesta diferenciació ens serveix per ubicar sota una mateixa idea diferents formes de participació social, tot i que, en algunes ocasions, la divisió entre ambdues idees resulta borrosa, en tant que diverses formes de participació associativa estan vinculades amb els objectius relacionats amb la participació política.

S'ha d'indicar que l'anàlisi d'aquest apartat se centra fonamentalment en la dimensió associativa, ja que hem considerat la dimensió política de l'associacionisme, que tindria un tractament més adequat si la relacionéssim amb l'arrelament i la cohesió social. Us remetem, doncs, al capítol 6 per a l'examen específic d'aquesta dimensió.

La diferenciació amb relació a les formes de participació també es pot analitzar des del prisma de la intensitat de la implicació de l'individu. D'aquesta manera, distingim tres àmbits de participació: ser informat/ada, ser consultat/ada i prendre part del procés de decisió. Aquests àmbits es veuen representats per les diferents formes de vinculació que pot portar a terme un individu: estar informat/informada, ser usuari/usuària d'un servei o d'una associació, ser membre o soci/sòcia d'una entitat i ser-ne un membre actiu. Finalment, es pot diferenciar a partir de la duració de la participació, en tant que no és el mateix participar puntualment que fer-ho de manera continuada.

Pel que fa a l'aplicació en la societat d'aquestes idees relacionades amb la participació, en els darrers anys s'ha impulsat força aquestes polítiques des de diferents departaments de l'Administració. Aquest procés s'ha vist reforçat per la creació de la Secretaria de Relacions Institucionals i Participació, i s'ha fet una feina important per intentar millorar la qualitat de la nostra democràcia a partir de la recerca de sistemes de capacitat de la ciutadania per participar en la gestió pública gràcies a l'impuls de processos de participació. A banda, fa força temps que es treballa des de les administracions locals i autonòmiques per tal de fomentar la participació associativa com a canal per defensar els interessos de la ciutadania.

Aquests processos tenen un doble vessant. D'una banda, intenten apoderar la ciutadania i vincular-la en alguns processos de decisió però, de l'altra, permeten ampliar el ventall d'opinions que poden incidir en la presa de decisions, i permeten l'entrada d'opinions minoritàries que, en altres condicions, en quedarien fora. Aquest punt és particularment rellevant, a partir del fet que la societat catalana és cada cop més plural. L'adequada gestió política d'aquesta realitat suposa intentar aplicar eines que permetin reconèixer les diferents voluntats, les inquietuds i els interessos de les cultures majoritària i minoritària sota un principi d'equitat,⁹⁴ de manera que l'opinió de la minoria pugui ser escoltada i valorada, i no quedi subsumida per les majories democràtiques que sorgeixen del model electoral.

94 Vegeu Cueto i Vázquez (2003).

D'altra banda, també s'enfoca la participació social a partir d'assumir el potencial d'alguns d'aquests processos com a elements importants en la recreació de capital social de l'individu immigrant. Cal plantejar-se que el procés migratori suposa una revisió del capital social per a l'individu que l'afronta, en tant que és una separació física de l'espai tradicional de convivència i una substitució per un de nou, en què la xarxa social i, per tant, la capacitat de l'individu d'incidir en la realitat que l'envolta, està formada per un teixit de persones que se solen trobar en situacions similars a les de l'immigrant.

A partir d'aquests condicionants previs, la participació social esdevé un projecte interessant pels actors que participen del procés integrador (la societat d'acollida i la pròpia persona immigrada). D'una banda, la població immigrada pot tenir la voluntat interessada de participar en tant que ho pot considerar com una forma de canalitzar els seus interessos i d'enriquir la seva xarxa social, i aquesta voluntat s'expressa a partir de la vinculació amb la xarxa associativa.⁹⁵ Per altra banda, des de l'esfera política, es pot entendre com una eina per a apoderar la ciutadania i contribuir a la millora de la qualitat democràtica.

Ara bé, si en l'àmbit ideològic, la participació sembla una finalitat a perseguir, a nivell legal, la situació també n'afavoreix la implementació. De fet, la Constitució espanyola, en l'article 9, apartat 2, recull que "*corresponde a los poderes públicos promover las condiciones para que la libertad y la igualdad del individuo y los grupos en que se integra sean reales y efectivas, remover los obstáculos que impidan o dificulten su plenitud y facilitar la participación de todos los ciudadanos en la vida política, económica, cultural y social*" i, en l'article 22, apartat 1, reconeix el "*derecho de asociación*", sota unes condicions que van ser reformulades el 2002 (Llei orgànica 1/2002). D'altra banda, la *Carta europea de salvaguarda dels drets humans* també recull el dret a la participació i a l'associació (article VIII, apartats 1 i 2).

Tot i aquestes premisses amb relació a la utilitat de la participació per a la joventut d'origen immigrant, Malgesini (a Cachón *et al.*, 2007) ens parla d'una sèrie d'elements que condicionen o dificulten la participació efectiva d'aquest col·lectiu, a saber, els discursos generalitzadors al voltant de la immigració, les actituds dels grups d'iguals, les dificultats amb l'idioma, les característiques del projecte migratori, les característiques de la socialització de l'individu, el temor a la major visibilitat, les dificultats que suposa el procés de reagrupació en l'acceptació de la immigració o les limitacions relacionades amb la dificultat de conciliar la vida laboral i la personal (la incorporació al mercat laboral i la maternitat o les càrregues familiars en edats més joves, els llocs de treball amb fortes exigències de temps, l'absència o la debilitat de les xarxes de suport o la tradició de menor participació pública femenina).

De la mateixa manera, l'estudi González *et al.* (2007), també esmenta una sèrie de variables que influeixen en la participació, a saber, l'edat, el sexe,⁹⁶ els àmbits del Pla territorial, la mida del municipi, l'estatus econòmic, el nivell d'instrucció dels pares, la llengua d'ús parlada durant la infantesa, la procedència familiar i individual, la situació activa i el nivell d'estudis i la participació associativa durant la infantesa.

Si analitzem les dades emprades per a la realització de l'estudi Participació, política i joves (Gonzalez *et al.*, 2007), podem apreciar que no hi ha diferències notables entre el comportament de la població immigrada i l'autòctona en relació amb el teixit associatiu, tot i –a causa de– les discordants forces que interactuen amb aquest col·lectiu, l'interès racional (polític i individual) i les dificultats o condicionants:

Taula 35. Població de 15 a 29 anys segons el nombre d'associacions en què s'ha participat, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Lloc de naixement	Cap	1 associació	2 associacions	3 o més associacions	Total
Població nascuda a Espanya	10,5%	29,5%	29,1%	30,9%	100%
Població nascuda a l'estranger	19,8%	31,0%	28,70%	20,5%	100%
Total	12,0%	29,8%	29,0%	29,2%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta participació, política i joves*, 2005. Secretaria de Joventut.

95 A partir d'entendre l'associacionisme com "un seguit de persones que s'agrupen amb la voluntat de desenvolupar una acció col·lectiva".

96 Existeix la tendència que hi hagi una major participació de les dones en les associacions, però una menor presència en els càrrecs de responsabilitat.

Com es pot comprovar, hi ha una diferència de percentatge, (9,3%) de la població jove d'origen immigrant no ha participat mai en cap associació respecte de les persones joves autòctones, i també amb aquells que han participat en tres o més associacions (10,4% menys de casos), tot i que els valors relatius a la presència en una o dues associacions són bastant similars. Cal pensar que les dades fan referència a tota la població d'origen estranger sense fer distinció entre, per exemple, el temps que fa que viuen a Catalunya o el fet de ser joves amb projecte migratori propi o fills i filles de persones immigrades, elements que, com es veurà més endavant, influeixen considerablement en les activitats desenvolupades. Ara bé, aquestes dades suggereixen una major tendència de la població d'origen immigrant a no formar part de cap associació, ja que un 19,8% dels enquestats així ho afirmen, així com una menor tendència al multiassociacionisme.⁹⁷

D'altra banda, si observem les dades a partir de la tipologia d'associació a la qual es pertany, queda clar que les associacions esportives són les més sol·licitades, tant entre la població catalana de nacionalitat espanyola com entre la població d'origen estranger. Cal pensar que l'esport juga un paper important en les etapes de la infantesa i la joventut, encara que després es va reduint. D'aquesta manera, com que l'enquesta a partir de la qual s'han obtingut aquestes dades té un caràcter històric, resulta molt fàcil que la població hagi estat vinculada a alguna entitat esportiva en alguna ocasió al llarg de la seva vida.

A més, també criden l'atenció les importants diferències que hi ha en dues tipologies d'associació: les entitats d'educació en el lleure i les entitats religioses. En les primeres, la població autòctona hi té molta més presència, mentre que en les segones, aquesta diferència és a favor de la població d'origen estranger.

Taula 36. Població de 15 a 29 anys segons la seva presència en associacions per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Tipus d'entitat	Lloc de naixement	Sí	No	Total
Entitats esportives	Nascuts a Espanya	76,9%	23,1%	100%
	Nascuts a l'estranger	61,3%	38,7%	100%
Entitats culturals	Nascuts a Espanya	29,8%	70,2%	100%
	Nascuts a l'estranger	28,5%	71,5%	100%
Entitats d'educació en el lleure	Nascuts a Espanya	34,3%	65,7%	100%
	Nascuts a l'estranger	9,4%	90,6%	100%
Entitats de tipus polític	Nascuts a Espanya	11,0%	89,0%	100%
	Nascuts a l'estranger	11,2%	88,6%	100%
Entitats d'ajuda als més desfavorits	Nascuts a Espanya	15,9%	84,1%	100%
	Nascuts a l'estranger	17,6%	82,3%	100%
Entitats religioses	Nascuts a Espanya	5,7%	94,3%	100%
	Nascuts a l'estranger	15,7%	84,2%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta participació, política i joves, 2005. Secretaria de Joventut.

Aquestes constatacions també són compartides per les dades aportades per l'enquesta INJUVE *Juventud en Espanya, 2004*, que conclou que "el nivel de participación de jóvenes inmigrantes y jóvenes españolas es muy parecido pero lo que es parcialmente diferente es el tipo de asociaciones en las que participan" (Zapata, 2005).

Finalment, en un altre àmbit, ens hem de referir a aquelles associacions i aquelles que només forma part la població d'origen immigrant, ja sigui en forma d'associacions d'immigrants o d'associacions de dones immigrants. En un principi, es consideren un símptoma de consolidació del procés migratori, en tant que suposen la voluntat de permanència en el territori i, també, la voluntat d'integració a partir de la gestió de la pròpia realitat del col·lectiu immigrant. Tot i això, la creació del capital social a partir de la consolidació d'un moviment associatiu propi comporta un doble procés:⁹⁸ intern i extern. D'una banda, l'associacionisme

97 A mode d'aclariment, cal pensar que el qüestionari amb què s'han obtingut aquestes dades fa referència a una presència històrica, que no implica que les persones hagin coincidit en més d'una associació alhora ni que hi pertanyin en el moment de respondre.

98 Per aprofundir en aquesta idea, vegeu Moreras (2009).

suposa un treball dintre del propi col·lectiu per tal de vincular els individus internament, fomentant-ne el contacte interpersonal i enfortint-ne les relacions a partir de la creació d'un sentiment de pertinença al grup d'iguals. D'altra banda, suposa un treball extern de vinculació de l'associació al seu entorn. Aquesta situació representa una discordança entre els objectius de les associacions i els de les administracions. Encara que moltes portin a terme aquests dos processos de relació, l'objectiu primer de les associacions d'immigrants és el treball intern i l'objectiu que es demana des de les administracions és el treball extern.

Hem de considerar que aquestes associacions representen, per a l'Administració, una forma de mobilització contra la desigualtat, ja que serveixen de canal per donar veu a col·lectius desfavorits, fins i tot, dintre del propi col·lectiu immigrant, com és el cas de les associacions de dones (Pastor i Solsona, 2007).

Pel que fa a la implicació política de les persones joves, a partir de les dades de l'estudi "Joves i participació", es poden apreciar comportaments diferenciats en funció dels orígens, tant individuals com familiars. D'una banda, les persones joves nascudes a Catalunya presenten un nombre d'accions polítiques molt més elevat que les nascudes a la resta de l'Estat. Resulta interessant apreciar que la gent jove nascuda a Catalunya amb pares d'origen estranger presenta dades molt semblants a la nascuda a la resta de l'Estat. Aquesta diferència augmenta considerablement en parlar de persones joves nascudes a l'estranger, ja que presenten una major tendència a no haver tingut cap mena de vinculació amb la política.

Taula 37. Població de 15 a 29 anys segons el nombre d'accions polítiques no electorals fetes, per procedència personal i familiar. Catalunya, 2005

Nombre d'accions polítiques no electorals	Cap	1 acció	2 o 3 accions	3 o més accions	Total
Nascut/uda a Catalunya i/o tots dos pares nascuts a Catalunya	22,2%	21,2%	26,0%	30,6%	100%
Nascut/uda a Catalunya i /o amb un pare nascut a Catalunya	21,9%	22,5%	25,8%	29,8%	100%
Nascut/uda a Catalunya i/o amb cap pare nascut a Catalunya	26,6%	30,3%	21,9%	21,2%	100%
Nascut/uda a la resta de l'Estat o nascut a l'estranger amb un pare nascut a la resta de l'Estat	27,0%	18,3%	35,7%	19,1%	100%
Nascut/uda a Catalunya o a la resta de l'Estat amb tots dos pares estrangers	21,9%	13,7%	38,4%	26,0%	100%
Nascut/uda a l'estranger amb cap pare nascut a l'Estat	52,3%	22,7%	13,7%	11,3%	100%
Total	27,6%	23,0%	24,0%	25,4%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta participació, política i joves, 2005*

A continuació, ens centrem en l'anàlisi dels grups de discussió amb joves d'origen immigrant i amb el personal tècnic municipal. Com en els anteriors apartats, i d'acord amb l'estructura de recollida d'informació, els punts sobre els que centrem el nostre discurs són els següents:

- Conèixer els canals de participació en el context local i català.
- Identificar les demandes de participació.
- Distingir entre formes de participació.
- Dificultats de participació.
- Punts forts i febles de l'oferta.
- Identificar les necessitats insatisfetes.

Examinem, a partir d'aquests elements, cadascun dels grups de joves d'origen immigrant.

5.5.2. Joves amb projecte migratori propi

Observem dos models diferenciats de canals de participació de la població immigrada: els formals o promoguts per l'Administració (participació electoral i participació ciutadana) i els informals o basats en la xarxa social de l'individu (associacionisme i participació en activitats).

Les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi emprenen en major mesura els canals informals i, en algunes ocasions, a partir d'aquesta forma de participació s'acaba accedint als canals formals. Aquest fet ens remet a la idea del moviment associatiu com a eina d'ajuda a la integració ja que, a una persona acabada d'arribar al territori, li és més fàcil conèixer algun/a connacional que el porti a entrar en relació amb l'associació i, a partir d'aquí, als canals de què disposa l'Administració per facilitar la participació, que no pas accedir directament als canals formals.

Respecte dels canals formals de participació, existeix un gran desconeixement general sobre el seu funcionament i la forma d'accedir-hi que transcendeix l'aspecte referent a la pertinença al territori. Tot i els esforços que les administracions desenvolupen per protocol·litzar i planificar la participació ciutadana,⁹⁹ molts municipis catalans presenten una mancança important a l'hora d'entendre com cal desenvolupar-la, i això afecta la percepció que se'n té en l'àmbit ciutadà. Entre la població estrangera amb projecte migratori propi, aquest desconeixement és encara més destacat, en tant que a les dificultats de l'Administració cal afegir-hi la pròpia situació dels individus, el que comporta que sigui molt difícil que hi puguin accedir de manera normalitzada.¹⁰⁰

Per tal de facilitar l'accés a la participació formal, tot i incidir també sobre la informal, moltes administracions locals intenten desenvolupar diferents sistemes per tal d'oferir un coneixement del municipi a la població nouvinguda. Aquests sistemes van des de repartir llibrets en diferents idiomes en què es recull tota la informació bàsica per moure's amb normalitat al municipi, fins a l'atenció personalitzada a la nova ciutadania, ja sigui centralitzada pel personal tècnic local d'immigració o per agents especials d'integració que s'encarreguen de les persones en funció del seu origen.

Pregunta. "¿Tenéis también asociación?"

Jove 6. *No... Una persona del ayuntamiento* (D, 30, Romania)

Jove 2. *Un agente de integración* (D, 25, Senegal)

Jove 6. *Sí, donde si necesitas algo, vas a hablar y...*" (D, 30, Romania)

(GD, M4)

La tasca d'aquests agents és informar la persona nouvinguda i orientar-la en els dubtes que pugui tenir, així com posar-la al corrent dels possibles canals de participació formals que hi ha al municipi. Per tant, aquesta tasca també té un cert component relatiu a l'ampliació de la xarxa social de l'individu, en tant que acostumen a indicar a la població nouvinguda on poden trobar associacions d'immigrants per formar-ne part o, fins i tot, posant-la en contacte amb altres persones de la seva mateixa nacionalitat. Es tracta, doncs, de l'aplicació dels mecanismes destinats a facilitar l'acollida d'aquestes persones al municipi.

Aquestes pràctiques d'acollida juguen un paper important en intentar que passin a formar part del teixit associatiu del municipi i s'integrin dintre de les associacions d'immigrants per qüestions de practicitat funcional: és més fàcil i efectiu per a l'Administració accedir a aquelles persones associades que no pas a aquelles que no ho estan.

99 La idea que s'intenta impulsar des de les administracions és que la participació ciutadana no s'ha d'improvisar, sinó que cal planificar-la i protocol·litzar-la mitjançant una sèrie de cossos metodològics i instruments tècnics que en permetin la consolidació dintre de les administracions locals (Martí, i Rebollo, 2007).

100 Aquesta idea serà tractada més àmpliament en el punt que fa referència a les dificultats de la participació.

Tot i els esforços en l'acollida per part de les administracions, la forma de relació social de les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi està basada, com s'ha introduït anteriorment, en la informalitat, en el contacte amb la xarxa d'iguals que es configura a partir de la interacció. Davant d'aquesta situació, destaquen algunes mesures proactives. En aquest sentit, en un dels casos estudiats, la forta vinculació entre el desenvolupament de la principal empresa del municipi¹⁰¹ i l'arribada de població estrangera permet una major previsió i adaptació a les noves necessitats. En aquest cas, el fet de conèixer amb antelació l'arribada de població estrangera ajuda a reduir les dificultats pràctiques que aquestes arribades poden provocar i, en el cas dels agents d'integració, accedir a les persones que estan arribant al municipi amb major facilitat.

Cal assenyalar que, en general, les demandes expressades per les persones joves participants en la recerca¹⁰² van molt encaminades a la participació informal i relacionada amb la realització d'activitats, mentre que la demanda de participació formal té molt poca repercussió. Aquestes demandes estan molt relacionades amb el temps que faci que són al país o al municipi. A mesura que passa el temps des que el/la jove ha fixat la seva residència al municipi, la seva vinculació amb les activitats que s'hi desenvolupen va augmentant principalment en tres àmbits: l'oci, l'esport i la cultura. Les activitats d'oci i cultura més demanades són, per al perfil de joves analitzats en aquest apartat, les festes i els cursos de llengua o les activitats d'enfortiment cultural i de record de la pròpia cultura, per part d'aquells que, o bé tenen fills i volen que no s'allunyin de la cultura dels seus pares, o bé fa més temps que van arribar al municipi.

Moltes d'aquestes activitats es canalitzen a través de les associacions i, en casos de poblacions amb tradició migratòria d'algun col·lectiu concret o amb una forta vinculació entre l'Administració i alguna associació concreta, aquestes festes s'arriben a institucionalitzar i s'organitzen coordinadament entre aquests dos agents. Aquest fet suposa la superació de l'element festiu o lúdic per intentar afegir-hi un contingut educatiu i de foment de la convivència vers la població d'acollida, intentant sensibilitzar al voltant de les diferents realitats presents als municipis. D'altra banda, les activitats relacionades amb l'esport presenten algunes diferències, en tant que no solen tenir una relació directa amb les associacions i es recorre als espais públics o als gimnasos privats per portar-les a terme.

El fet de desenvolupar aquestes activitats per part de les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi, està mediatitzat per dos principis bàsics: el preu que val desenvolupar-les i el grau de formalitat que requereix. En l'àmbit tècnic, s'insisteix força en aquesta idea, les activitats gratuïtes tenen molt més èxit que les que s'han de pagar, i les administracions treballen per intentar oferir activitats amb el mínim cost possible, tot i les dificultats que suposa aconseguir els recursos que permetin rebaixar-ne el preu. En segon lloc, el grau de formalitat també suposa un element important a l'hora de vincular-se a una activitat. Les activitats puntuals i informals són més atractives que les que suposen més temps o més regularitat.

“Quant més obertes, més participen. Però quant més formals, menys participen.”

(GD, M1. Tècnics)

Aquests dos factors, doncs, condicionen l'oferta d'activitats de manera destacada i, molts tècnics intenten aprofitar les activitats informals i puntuals (concursos de playstation, torneigs de futbol, jornades festives...) per intentar vincular aquests joves a altres activitats més extenses.

En relació amb l'esport, molts dels nois joves amb projecte migratori propi tenen molt d'interès de practicar-ne, però la forma com tradicionalment s'han organitzat aquestes activitats a Catalunya els resulta poc atractiva. En el cas dels esports d'equip (futbol, bàsquet, criquet...) la forma de practicar-lo és de manera espontània i per grups de nacionalitats, tot organitzant partits improvisats en espais públics.¹⁰³

101 Amb una política de contractació de personal estranger en origen.

102 Tant els joves estrangers amb projecte migratori propi, com els socialitzats a Catalunya, com en darrer lloc, els que han estat reagrupats recentment.

103 S'aprofiten els camps de futbol i bàsquet de les escoles o dels parcs públics, sobretot durant les tardes o els caps de setmana per organitzar partits.

“Si montes una activitat potser oberta a tothom, no reglada, participen moltíssim.(...) si un dia mntes unes porteries de 3x3 o un camp de gespa artificial, participaran moltíssim. En canvi potser una cosa amb més compromís, que compromís pot voler dir estar federat, anar a entrenar, els caps de setmana, no sé què, costa més.”

(GD, M1. Tècnics)

La gestió de les activitats esportives a Catalunya, per contra, està molt més vinculada a la regularitat de pràctica, a partir de la pertinença a entitats esportives. Aquest fet fa que, tot i que la participació en activitats esportives sigui una demanda important, no s'aconsegueixi vincular aquests joves amb les activitats que es coordinen des dels serveis d'esports.

“L'esport, sí que els agrada, tenen interès per saber què es fa, quines instal·lacions esportives, però els costa molt...”

(GD, M4. Tècnics)

Amb referència a la participació formal, a partir de la incursió en el sistema electoral, també representa una demanda per part de les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi, tot i que de manera gairebé exclusiva per part d'aquells que estan vinculats a les associacions d'immigrants. El paper que juguen aquestes associacions com a orientadores i canalitzadores de les necessitats permet que, parlant amb les persones que hi estan vinculades, apareguin demandes que transmeten una consciència de pertinença al grup d'iguals, a banda de les pròpies demandes individuals.

A partir de la llista de Malgesini (2007) analitzarem les principals dificultats que afecten les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi. Per tal de facilitar-ne la comprensió, les agruparem en dos grups a partir de les seves característiques: les dificultats individuals i les estructurals.

Pel que fa a les individuals, podem trobar tots aquells elements que limiten o dificulten la participació efectiva del ciutadà per motius propis de l'individu, entre els quals els més comuns són l'idioma i la feina. D'altra banda, també cal incloure-hi les expectatives que el jove o la jove pugui tenir respecte a la seva participació en l'activitat i que pot facilitar o dificultar la seva participació a partir de les seves experiències prèvies o del que hagi pogut conèixer a partir de la seva xarxa social.

El fet de trobar una feina i ser capaç de mantenir-se amb condicions de normalitat és bàsic en el projecte migratori dels individus. Si entenem que el component econòmic és primordial en la gran majoria de casos de migracions contemporànies, és lògic entendre que la seva principal preocupació serà la de poder accedir al mercat laboral i guanyar els diners que els permetin la subsistència. Aquesta idea es repeteix repetida per part del personal tècnic que ha participat en la recerca com un dels elements centrals que dificulten la participació.

“Suposo que les seves principals preocupacions és la feina, que els absorbeix molt de temps, i crec que deixen la participació com una cosa que no va amb ells. Fins que no hi ha una feina, no hi ha una xarxa... una mica establerta de les coses bàsiques, no es plantegen la participació”

(GD, M3. Tècnics)

En segon lloc, l'idioma és l'altre gran handicap que s'esmenta constantment en parlar amb els tècnics. D'una banda, hi ha una dificultat per part de la persona que ve de fora per entendre informacions, cartells, cartes o altres procediments tradicionals de comunicació de l'Administració. De l'altre, s'obre un debat al voltant de la política lingüística interna de l'Administració a l'hora de referir-se a aquest públic. En aquest sentit, si bé és cert que tots els tècnics entrevistats comparteixen la idea que el català és i ha de ser la llengua d'ús de l'Administració catalana, aquesta aposta política genera problemes pràctics que es podrien resoldre o, si més no, mitigar, amb l'ús d'altres llengües presents al territori (àrab, romanès, castellà...) però que suposa encetar un debat que sobrepassa les capacitats de l'Administració local i que no presenta una solució satisfactòria per a tots els implicats.

“Els queda molt molt llunyana, pot ser per l'idioma i coses d'aquestes...”

(GD, M3. Tècnics)

"Al pla local ens ho vam trobar, "és que clar, naltres no entenem quan veiem un cartell penjat i està en català" i llavors que fas? ho has de penjar en tots els idiomes? Clar, no ho sé... [...]. nosaltres muntem una activitat, considerem que la difusió s'ha de fer en català, i llavors li passem a la [tècnica], i ella, a partir de les sessions d'acollida, en fa difusió..."

(GD, M4. Tècnics)

Així doncs, sembla evident que l'idioma juga un paper limitador de la participació amb relació a l'Administració o a la població d'acollida. Tot i això, aquesta mateixa dificultat influeix positivament en la relació amb les associacions de connacionals, en tant que vehiculen les necessitats i demandes a través d'aquestes entitats que actuen com a mediadores idiomàtiques.

En últim terme, cal assenyalar que les expectatives que l'individu pugui tenir davant de la participació poden jugar un paper ambivalent. Una percepció positiva respecte de la utilitat d'intervenir, d'alguna manera, en alguna activitat o procés participatiu, o de vincular-se en el moviment associatiu, pot afavorir la participació de l'individu. Per contra, una percepció negativa, la perjudicarà. En aquest sentit, si entenem que els canals informatius que incideixen en la població jove amb projecte migratori propi acostumen a ser informals, es pot transmetre una percepció negativa per part d'alguns membres de la xarxa relacional de l'individu i això pot perjudicar la participació del conjunt.

Pel que fa als problemes estructurals abans mencionats, es poden resumir en les dificultats heretades a partir de les condicions de socialització de l'individu en el país d'origen o d'acollida i les dificultats pràctiques del propi procés participatiu.

En primer lloc, molts països tenen una forta absència de tradició no només participativa, sinó també, en alguns casos, democràtica, en els termes en els quals normalment expressem aquestes pràctiques. Les formes d'expressió associativa en els països d'origen sovint segueixen uns paràmetres que s'allunyen dels de Catalunya. En aquest sentit, la persona que, a partir del seu procés de socialització, ha adoptat una posició activa en les pràctiques de cogestió de la res pública en el seu país d'origen, a partir de les formes d'expressió tradicionals del context europeu, intentarà desenvolupar-les també en el país d'acollida, tot i que és un cas minoritari.

Tècnic 1. "*Sí, me gusta participar en política.* (H, 29, Costa d'Ivori)

[...]

Tècnic 1. "*Es que me encanta, es mi hobbie, no se por qué pero me gusta, desde mi país que me gusta.* (H, 29, Costa de Marfil, G1)

[...]

Tècnic 1. "*Soy... bueno, el secretario de la asociación.*" (H, 29, Costa d'Ivori)

(GD, M2. Tècnics)

La situació general és que el procés de socialització de la població jove amb projecte migratori propi al seu país d'origen no acostuma a afavorir actituds participatives en el país d'acollida, i resulta complicat implicar-los en processos participatius formals.

"Hi ha un dèficit important de partida en la cultura d'origen" (H, 29, Costa d'Ivori)

(GD, M2. Tècnics)

Finalment, caldria destacar un darrer element que afecta negativament la relació de la població immigrada amb el món associatiu. De la mateixa manera que, en general, es considera que a una persona immigrada la beneficia el fet de trobar persones de la seva mateixa nacionalitat per a facilitar-li l'acollida; el fet de compartir nacionalitat també comporta que s'arrossequin problemes propis del territori d'origen a la dinàmica de les associacions com poden ser les tensions nacionalistes o les diferències religioses.

En el cas de la població procedent de Romania, que és una de les nacionalitats principals a Catalunya, aquesta problemàtica és força clara. Les tensions territorials entre la part propera a Moldàvia i la resta de

Romania es traslladen al país d'acollida (i a aquells municipis, com el Municipi 4, on són el principal grup estranger) i això determina la relació que les persones dels diferents territoris en tensió tenen entre si. La gestió de l'associació de romanesos per part de persones d'un determinat col·lectiu condiona el fet que els membres de l'altre col·lectiu es puguin sentir mal representats i, per tant, tinguin menys interès a participar-hi. Aquest fet és rellevant, en tant que l'Administració acostuma a considerar que una associació de romanesos és la interlocutora de totes les persones romaneses del municipi, però les deficiències en la gestió de les associacions invisibilitzen una part dels seus membres teòrics.

Jove 4. [parlant de l'associació de romanesos] "Jo no hi he anat perquè... també són una mica així, per que no ajuden a tots... (D, 28, Romania)

Pregunta. Per què?

Jove 4. No ho sé [sembla que no vol respondre] (D, 28, Romania)

P. Bé, no passa res, no cal que digueu res que no vulgueu...

Jo no... els que van más, son casi todos de una parte de Romania...

Jove 3. Tota la gent de Senegal que viu a (municipi) són de la mateixa zona, i jo sóc d'una altra zona. Per exemple, són tots musulmans i jo no sóc musulmana. I una festa que van fer dels musulmans, i no em van convidar, i hi vaig anar i vaig menjar molt..." [riuen] (D, 28, Senegal)

(GD, M3)

Pel que fa a les fortaleses, també es poden agrupar de la mateixa manera, a partir de plantejar-se si són individuals o estructurals. En l'àmbit individual, la necessitat de crear una nova xarxa social al municipi d'acollida és el principal element que incideix sobre la participació. El paper que juga l'important xarxa d'associacions de població immigrada presents al territori sobre aquest aspecte és cabdal, en tant que mitjanceres entre l'individu i l'Administració encarregada de gestionar els processos de participació.

D'altra banda, el fet que hi hagi comunitats importants de població estrangera al territori facilita l'aparició de persones amb habilitat i la voluntat de coordinar la resta de població immigrada en associacions, amb l'impuls de les administracions locals.¹⁰⁴ Amb relació a aquest darrer punt, hem de considerar també que un excessiu grau d'atomització de l'associacionisme immigrant, fruit d'iniciatives locals, pot implicar un menor grau d'organització global, amb poca coordinació, i es dificulta la capacitat de representació del col·lectiu limitant la legitimació i la capacitat d'interlocució davant de les institucions públiques.

Amb referència a les fortaleses estructurals, el teixit associatiu català és prou ric com per oferir una varietat important d'activitats, de manera que, aquells que pel motiu que sigui tinguin interès i facilitats per participar-hi, puguin fer-ho en les activitats que més atractives els semblin.

Jove 5. "Jo estic al club de volei, al grup de lectura, al teatre social, a voluntaris per la llengua, a la junta de dansa... estic en moltes coses amb catalans... (D, 26, Argentina)

Jove 3. Jo no estic en res... (D, 28, Senegal)

Jove 5. T'agrada jugar a volei?" [riuen] (D, 26, Argentina)

(GD, M3)

Quant a l'estructura, cal destacar, d'una banda, la tradició existent en el foment de l'associacionisme i, de l'altra, l'important esforç que estan fent les administracions catalanes per tal de fomentar dinàmiques de participació ciutadana. En aquest sentit, el foment de l'associacionisme està fermament arrelat en les administracions locals, que destinen temps i recursos a treballar amb aquestes associacions, fins al punt de suplir, en alguns municipis, les mancances de personal tècnic amb un treball més col·laboratiu amb algunes associacions.

104 El nombre d'associacions de població marroquina, per exemple, ha augmentat de 170 a 297 des de l'any 2000 (Moreras, 2009).

Aquesta característica és molt pròpia del treball amb joves, sobretot en municipis mitjans i petits, on les associacions tenen un paper molt destacat en la creació i gestió d'activitats per a joves. Finalment, el fet que faci anys que la població estrangera estigui migrant a Catalunya ha permès la consolidació de les associacions d'immigrants per tal que, els que fa més temps que van arribar, puguin orientar els que acaben d'arribar i col·laborar en la seva integració.

5.5.3. Joves fills i filles de persones immigrants o que hi han arribat durant la infància

En el cas de les persones joves estrangeres socialitzades a Catalunya, el coneixement dels canals de participació és relativament equiparable a aquell que pot tenir la població autòctona que, per desgràcia, no és una idea gaire engrescadora.

Pregunta. *“¿Qué se imaginan ustedes cuando alguien así como yo les dice, vamos a hablar de participación? ¿Qué se imaginan?”*

Jove 1. *Ni idea* (H, 16, Marroc)

Jove 3. *Ir a votar* (D, 17, Gàmbia)

(GD, M2)

El fet d'haver passat pel sistema educatiu comporta un coneixement de les eines que permeten desenvolupar-se amb normalitat en la societat d'acollida, sobretot a l'hora d'elaborar una xarxa social diversa, adquirir el coneixement de l'idioma i participar en les moltes activitats que s'ofereixen al llarg del procés educatiu. Tot i això, cal pensar que les persones joves a les quals s'ha tingut accés han viscut aquest procés amb unes condicions que no es repeteixen en els nens i les nenes que les viuen actualment, i que poden fer canviar aquest procés de socialització, sobretot pel que fa a la diversitat de la xarxa social que es va construint.

D'aquesta mateixa manera, el fet que les persones joves estrangeres s'eduquin a les escoles dels municipis suposa per al personal tècnic un fet diferencial respecte als altres, tot i que manifesten obertament els seus recels cap al sistema educatiu en considerar que pateix algunes mancances en la creació de “ciudadans”.

L'educació que reben les persones joves estrangeres juga un paper molt important en allò que podem esperar d'elles com a membres integrats en la societat catalana. La tasca desenvolupada fins al moment té una importància cabdal per a la seva integració, en tant que normalitza la seva situació, que permet l'aprenentatge de les normes de convivència, que és un espai d'igualtat entre els infants que hi prenen part i, de manera indirecta, que també provoca que els pares i les mares (joves estrangers amb un projecte migratori propi, en moltes ocasions) trobin un espai d'interacció que difícilment poden trobar en altres llocs. Per aquest motiu, l'escola esdevé un element socialitzador de primer ordre en la vida de la persona immigrant i dels seus familiars propers. Ara bé, tot i això, es detecten mancances importants en la seva formació com a ciudadans i ciudadanes participatius i compromesos. Cal fomentar i potenciar els espais de presa de decisions per part de l'alumnat en els centres educatius, de manera que, a banda d'aprendre les diferents matèries necessàries per a la formació, puguin aprendre les habilitats necessàries per a la participació, no només en processos tancats endegats des de les administracions, sinó en la defensa dels seus drets com a ciudadans.

“Amb els joves diria que també, tot i que tenen el factor educatiu, no? El fet d'estar en una escola...”

(GD, M3. Tècnics)

Recuperant una idea prèvia, l'escola serveix per a la gent jove, a llarg termini, però permet la implicació immediata dels pares i mares en el procés educatiu i administratiu del municipi. En aquest sentit, més enllà de les funcions educatives de l'escola, el fet que segueixi un procediment de funcionament de caire administrativista i que fomenti la pràctica d'activitats entre els infants provoca que els pares i les mares hagin de familiaritzar-se amb alguns dels canals de participació a què poden accedir el seus fills i les seves filles i, de retruc, amb les formes de relació.

Jove 5. *“No ho sé... Al col·le, als nens sí que ho fan [informar-los]... perquè arriben al setembre amb papers, papers, papers... cada dia, de totes les activitats que poden fer...”* (D, 26, Argentina)

(GD, M3)

Ara bé, un cop que les mares i els pares coneixen les activitats i les possibilitats dels fills i de les filles, el fet que ho puguin aprofitar o que en quedin al marge ve determinat per la seva situació econòmica i cultural. Les escoles catalanes fan grans esforços per intentar que tots els infants puguin participar en les activitats que es porten a terme, però el component econòmic sovint és un impediment determinant perquè es puguin realitzar.

Si bé l'escola representa o fomenta un coneixement formal d'alguns canals per a la participació, el contacte amb el grup d'iguals pot satisfer moltes altres necessitats primàries de la població jove escolaritzada a Catalunya. En aquest sentit, la creació d'una xarxa social diferent de la dels seus progenitors fa que les associacions d'immigrants tinguin una utilitat diferent.

De la mateixa manera que anteriorment comentàvem la importància del component cultural per a les persones joves amb projecte migratori propi en les associacions d'immigrants, aquest component cultural va perdent rellevància a mesura que la població va assimilant la cultura d'acollida. En aquest sentit, resulta interessant veure el biaix que resulta en valorar-ne la utilitat a partir del fet que la persona jove estigui socialitzada a Catalunya.¹⁰⁵

A causa del procés de socialització, es poden donar situacions diferenciades en funció de la manera com la persona jove assimila la cultura d'acollida, i com aquest fet s'adapta a la cultura de partida. Tot i això, el moment actual no ens permet afirmar quina forma pot prendre aquesta nova cultura resultant, però sí intuir que pot presentar canvis, i permetre una identificació de la persona jove amb la seva pròpia cultura.

Jove 2. "Més que res, perquè els fills van a l'escola i a l'escola et diuen què és el carnaval. Si fos pels pares no ho celebrarien pas... (D, 17, Marroc)

[...]

Jove 3. La feria d'abril, m'agradaria que es fes aquí... (H, 22, Marroc)

Pregunta. Sí?

Jove 3. És una passada... un munt de penya... a mi m'agrada, eh! (H, 22, Marroc)

[...]

P. I la festa major del poble, hi aneu també?

[Tots. Sí]

Jove 3. És lo que m'agrada més de [municipi 4]..." (H, 22, Marroc)

(GD, M4)

Les demandes de les persones joves estrangeres socialitzades a Catalunya són, en part, assimilables a les de la població autòctona jove. El procés de socialització, com s'ha comentat anteriorment, comporta una creació comuna de necessitats i demandes de les persones joves autòctones i de les d'origen immigrant. Per a la persona jove d'origen immigrant, doncs, la seva condició no és un impediment per tenir unes determinades demandes, però les condicions socials i econòmiques que, generalment, es deriven d'aquesta condició, sí que li determinen poder-hi accedir.

La principal demanda és poder accedir a les activitats que els interessin sense limitacions econòmiques, el que suposa, per part del personal tècnic i les administracions, intentar reduir-ne el preu. Molts tècnics manifesten que ells fan molts esforços per tal d'assolir aquesta fita, tot i que és un procés que va acompanyat de dificultats. D'una banda, perquè els costa trobar els recursos que permetin abaratir les activitats i, de l'altra, perquè en algunes ocasions els suposa un conflicte amb els pares i les mares autòctons perquè el personal tècnic s'esforça per aconseguir que als fills i a les filles dels estrangers els surti gratuïta l'activitat mentre que els autòctons l'han de pagar, tot i que aquests ajuts realment segueixen de forma estricta un criteri de renda per a la seva concessió.

¹⁰⁵ Tot i això, les associacions d'immigrants segueixen jugant un paper important. El fet que les persones joves estrangeres socialitzades a Catalunya no les percebin de la mateixa manera, no fa que perdin la seva rellevància. En resposta a això, algunes associacions poden incorporar aquests joves socialitzats a Catalunya tot canviant els seus objectius o les seves activitats. En d'altres casos, la resposta pot ser aferrar-se a la idea original que les va crear, el manteniment dels lligams amb la societat d'origen.

Així, doncs, constatem que les demandes dels joves estrangers socialitzats a Catalunya tenen molta similitud amb les dels joves autòctons, i van associades al lleure i a la formació.

“Els pares, els adults, que demanen això del record i les costums. Els joves, no, els joves, lleure i formació.”

(GD, M4. Tècnics)

L'esport, en aquest context, juga un paper important, en tant que a les escoles i als instituts tenen molta presència i permeten el desenvolupament d'una activitat física alhora que fomenten altres habilitats socials en relació constant amb la població autòctona. El principal problema que apareix amb les activitats esportives és que hi ha molta oferta per a joves menors de 18 anys, però a partir d'aquest d'aquesta edat la pràctica va associada al fet d'estar federat en algun esport o de formar part d'alguna entitat esportiva, i l'oferta esdevé bastant reduïda. Aquest element suposa una progressiva desvinculació d'aquest grup de joves respecte d'aquestes activitats. A partir d'aquest moment, observem que les activitats formatives són demandades per motius instrumentals i orientats al mercat laboral, més que no pas pel potencial de realització personal a través de l'oci o l'esport.

Finalment, aquells i aquelles joves d'aquest grup que han participat en algun procés formal de participació ciutadana són bastant crítics amb el seu funcionament. Ara bé, el que més crida l'atenció és que el discurs d'aquests joves és molt similar al dels joves autòctons, probablement induït pel fet que aquestes persones joves estrangeres presenten un coneixement del territori i de les seves potencialitats com a ciutadans similars a les dels autòctons. La demanda principal en aquest sentit és que els processos siguin vinculants i, per tant, que les decisions que es prenguin en el si del procés tinguin possibilitats de tirar endavant.

Jove 5. *“Y sirve lo que hablas, de lo que hablas? Luego la participación es muy importante pero si no sirve de nada... no sirve de nada luego hablar. Es que si hablas, así discutir y propones algo pero al final nada de eso se ve ¿para qué?”* (D, 18, Marroc)

Jove 4. *Nos quieren motivar y no lo consiguen* (D, 19, Marroc)

Jove 5. *Para motivar hay que ver hechos ¿no?”* (D, 18, Marroc)

(GD, M2).

Les dificultats de participació que veuen aquests joves són força semblants a les dels joves catalans. Les dificultats individuals que es vinculaven a les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi perden part del significat en parlar de joves estrangers socialitzats a Catalunya. Les dificultats idiomàtiques es resolen quan les persones joves passen pel sistema educatiu, i aquelles relacionades amb la feina disminueixen, en tant que són força semblants a les de les persones joves autòctones. Tot i aquests fets, la presència d'aquests joves, així com la dels joves autòctons, en processos de participació formal està molt lluny de la desitjada i caldria treballar per visibilitzar de manera més clara aquests processos i la seva utilitat.

La societat catalana presenta moltes realitats diferents pel que fa la cultura participativa, en funció de la pertinença a l'entorn urbà o rural, de la mida, de l'estructura econòmica o de la tradició. Tot i això, la percepció és que la societat catalana també presenta mancances importants respecte a la creació de consciència participativa en la pròpia ciutadania. Aquest fet té una doble vessant. D'una banda, la població catalana no presenta nivells de participació particularment elevats i, de l'altra, això també afecta les persones joves estrangeres socialitzades a Catalunya.

“Ni estamos acostumbrados ni somos una sociedad que tengamos cultura participativa. No tenemos una cultura realmente de participación democrática. Yo creo que no...”

(GD, M2. Tècnics)

A més, hi ha un altre element que juga negativament en la imatge que la ciutadania té dels processos de participació formal: la falta de compromís real de molts dels processos que s'han portat a terme. En els darrers anys, molts municipis han començat a apostar pel desenvolupament d'alguns processos de participació. Tot i que hi ha moltes experiències positives, en alguns casos, la seva gestió ha provocat efectes negatius.

Aquesta percepció va associada, d'una banda, al fet que, en algunes ocasions, les persones que participen en els processos de participació no arriben a entendre els límits del procés o els objectius que persegueix.¹⁰⁶ I de l'altra, la societat està acostumada a esperar els resultats de manera immediata i, la participació, en aquest sentit, presenta un dèficit important ja que és molt difícil que els resultats del procés es puguin visibilitzar amb celeritat, fet que pot generar una sensació de desencís quant a la utilitat de la participació.

Pel que fa a les fortaleses, cal comentar que, de la mateixa manera que les dificultats de la gent jove catalana són semblants a les de l'estrangera socialitzada a Catalunya, els processos que ajuden al naixement de les mentalitats participatives també ho són. L'interès per la política i la gestió de la participació per part d'algunes d'aquestes persones joves obre un perfil que pot ser de molt profit en el futur en la gestió de la immigració i la seva integració en processos de participació; el de les persones joves d'origen estranger que puguin conduir, amb més possibilitats d'èxit, la participació de les persones recentment arribades al municipi. Aquest fet, juntament amb els esforços que porten a terme les administracions i els centres d'estudi, permet la creació d'espais de formació, específics en participació ciutadana i gestió de l'associacionisme, que poden oferir persones preparades i formades per a aquesta tasca.

5.5.4. Joves fills i filles de persones immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància

Com venim observant en els apartats precedents, hi ha un factor bàsic que condiona de manera general la relació d'aquestes persones joves amb la participació: l'edat d'arribada al territori. El fet de poder accedir al sistema educatiu dona unes eines, tal com s'ha comentat anteriorment, que faciliten l'accés a la participació social, tant formal com informal. D'altra banda, també hi ha un altre element que condiona aquesta relació: aquests joves coneixen de primera mà les dificultats dels seus progenitors per integrar-se en la societat d'acollida.

Aquesta combinació fa que aquests i aquestes joves puguin conèixer els canals de participació propis de la gent jove autòctona i, alhora, els canals de les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi. Així, per exemple, en relació amb el moviment associatiu d'immigrants, aquests joves en coneixen les funcions i potencialitats tot i que, sovint, no les viuen directament, ja que el seu contacte està mediatitzat per la relació que hi tenen els seus progenitors i la forma com aquests preparen la participació de les persones joves (quines activitats els preparen, quines expectatives tenen...). D'altra banda, el seu contacte amb el món associatiu està molt relacionat amb la pràctica d'activitats d'oci i de cultura, en tant que són les que els seus progenitors demanen específicament per a ells, i menys amb les que fan referència a la integració, vinculades a l'esfera educativa.

La posició d'aquestes persones joves pel que fa al moviment associatiu d'immigrants els permet adoptar un posicionament crític respecte al funcionament ja que, a partir de la perspectiva que suposa haver passat pel procés d'integració amb més o menys èxit, són conscients de les dificultats que tenen perquè acaben d'arribar i les mancances que aquestes associacions presenten a l'hora d'ajudar-los. Destaquen les dificultats d'accés i la falta d'informació.

Pregunta. Però per exemple, els romanesos, quan arriben, de seguida se n'enteren que hi ha una associació, no?

Jove 5. Sí... (D, 19, Romania)

Jove 4. Te n'enteres, però no saps on està, i quan necessites ajuda, aquests no t'ajuden per res..." (H, 19, Marroc)

(GD, M3. Tècnics).

¹⁰⁶ Una de les tasques més importants que s'ha de portar a terme en els processos de participació és la comunicació dels límits que té el procés i fins on arriba la capacitat de decisió dels participants. Una mala execució d'aquesta tasca té efectes negatius sobre la percepció que es té del conjunt del procés, en tant que genera unes expectatives que no es compleixen.

La seva posició intermèdia entre les dificultats dels progenitors i el seu coneixement de la societat d'acollida els porta a ser, en certa forma, intermediaris de les demandes dels pares i, així, esmenten la necessitat de millorar la relació idiomàtica amb la població immigrada, però no pas com una necessitat seva, sinó del grup d'iguals. Cal dir que aquesta població té problemes amb el coneixement de l'idioma perquè no pot accedir al sistema educatiu.

Finalment, existeix una demanda d'activitats relacionada amb els àmbits de l'oci i, com s'ha comentat anteriorment, amb la formació. Els esports, un cop més, juguen un paper important en la demanda d'oci. Entre els que accedeixen a l'educació secundària, la pràctica d'activitats esportives és bastant comuna, però, per les característiques anteriorment comentades, a partir dels 18 anys, troben dificultats per continuar practicant-los de manera regular.

Les dificultats per a la població jove estrangera amb projecte propi tenen relativa validesa per a aquest grup en funció de la possibilitat d'accedir al sistema educatiu i de l'edat a la qual han arribat al territori. L'idioma i la feina presenten, doncs, una incidència desigual. Poden ser una dificultat per a aquells que no han pogut aprendre l'idioma o que arriben amb una edat suficient com per haver de començar a preocupar-se per cercar feina per mantenir-se o, si més no, ajudar en l'economia familiar. En aquest sentit, les expectatives de vida de les persones joves que arriben amb edats avançades són més properes a les de les persones joves estrangeres amb projecte migratori propi, en tant que tenen necessitat de posar-se a treballar ràpidament, sense plantejar-se que una ampliació dels estudis els pot portar a accedir a feines més qualificades. El pas pel sistema educatiu pot, també, permetre un coneixement més profund de la societat d'acollida, coneixement que els porta a ser més crítics amb els sistemes de participació que no pas les persones joves amb projecte migratori propi.

El paper que juguen aquests i aquestes joves dintre del seu entorn familiar que, en moltes ocasions, actuen com a mediadors o traductors dels progenitors, fa que puguin tenir un pes important en la gestió de la participació amb immigrants. D'una banda, poden afavorir la transmissió de les seves demandes i les dels seus progenitors, que normalment queden invisibilitzades per les dificultats comentades anteriorment. De l'altra, les persones joves que tenen familiars vinculats a les associacions d'immigrants, sovint hi juguen un paper interessant ja que amplien el seu rol dintre de l'entorn familiar al grup d'iguals, permeten la transmissió de la informació a la resta de persones que arriben al municipi, i tenen una voluntat molt clara vers la integració.

"A nosotros yo creo que es una obligación, porque tú estás en nombre de la asociación, porque la asociación siempre hacemos la reunión a final de mes, y después, si el presidente dice que estamos aquí en [municipio] y siempre trabajamos por la integración. Todas las actividades que harán el Ayuntamiento tenemos que participar." (H, 25, Senegal)

(GD, M2)

5.5.5. Consideracions finals

A mode de valoració general, cal plantejar-se que la participació social de la població estrangera pot servir, o de fet serveix, per a la integració d'aquests individus. Tot i això, aquesta relació no passa a la inversa, és a dir, la integració no condueix inevitablement a la participació activa en la societat.

En aquesta relació entre la integració i la participació hi ha un cert debat al voltant de quines són les formes de participació social adequades per a la població immigrada. Des de l'estructura administrativa, es demana un model d'integració que permeti que la població jove d'origen immigrant adopti els hàbits participatius d'una part de la població catalana,¹⁰⁷ que es relacionin amb el món local i que adoptin els valors culturals catalans; mentre que, per contra, es considera que determinades formes de participació social associades a la població nouvinguda no comporten la seva correcta integració a la societat d'acollida, tot i el seu important component social i vinculant respecte del seu grup d'iguals, com ara les entitats religioses o amb connexions de la mateixa edat.

107 Parlem d'una part de la població catalana perquè, en conjunt, no presenta uns nivells de participació formal gaire destacables.

Cal plantejar-se que el procés d'integració comportarà, forçosament, canvis tant entre les pròpies persones immigrants com respecte de la cultura d'acollida, i cal acceptar-ho, així com les formes de participació social pròpies que se'n derivin. De manera, que cal estar preparats per acceptar que, un cop el procés d'integració s'hagi superat, diguin que no volen participar en els models tradicionals de participació, i que aquesta negativa no suposa mancances en la integració, sinó canvis en les formes tradicionals de gestionar-la.

5.6. Anàlisi transversal a partir de la dimensió de gènere

5.6.1. Introducció

En aquest capítol presentem la dimensió de gènere com a eix transversal per a cadascuna de les dimensions tractades en els capítols precedents: formació, treball, habitatge, salut i participació. Ens centrem fonamentalment en la situació de les dones joves com a col·lectiu socialment subordinat per l'organització patriarcal de la societat.

Comprendre la posició social subordinada de les joves d'origen immigrant en la societat receptora implica considerar els eixos de classe, gènere i ètnia (Parella, 2003), i incorporar l'eix d'edat. Quant als tres primers eixos, la subordinació en termes de gènere, classe social i ètnia constitueix el marc de referència de tota anàlisi dels processos que produeixen, i reproduïxen, les formes de marginació i exclusió de les dones immigrants. Aquesta triangulació permet demostrar que la triple condició de dona, de classe treballadora i d'origen immigrant suposa experimentar diverses formes de diferència i de discriminació que actuen de manera simultània i les situa en una situació de "vulnerabilitat social", al marge de les seves característiques individuals, com ara el nivell educatiu. Aquesta situació s'ha de comprendre en el marc d'una sèrie de característiques estructurals de la societat receptora (incorporació de la dona autòctona al treball remunerat, envelliment de la població i augment de situacions de dependència, entre d'altres), que ha suposat un increment de mà d'obra orientada a la realització de tasques de l'esfera reproductiva, sense trencar la divisió sexual del treball. En el marc d'una situació deficitària de polítiques de conciliació orientades a la família, aquesta necessitat de mà d'obra per a tasques considerades tradicionalment femenines s'ha convertit en un factor d'atracció de dones estrangeres.

Respecte al quart eix, l'edat i en el nostre cas també la situació generacional, hem de considerar que entre les dones immigrades i les seves filles hi ha algunes diferències fonamentals. En primer lloc, no tenen un projecte migratori propi. En segon lloc, segons Casas (2003: 47), "sovint s'han endoculturat aquí i no coneixen la societat d'origen o hi tenen poc contacte. Tot i així, comparteixen a Catalunya les dificultats heretades del projecte migratori i la mateixa posició de classe que els seus pares. En el marc de famílies treballadores, les expectatives que dipositen els pares sobre fills i filles acostumen a ser diferents, com també són diferents les estratègies i les possibilitats per compaginar família i grups joves d'iguals i els seus propis desitjos i projectes de futur."

Hem estructurat el capítol d'acord amb els eixos de la recerca i hem afegit un apartat relatiu a la posició del grup objecte d'estudi respecte a les esferes productiva i reproductiva. Quan és necessari, diferenciem les dones joves amb projecte propi migratori o les joves filles de pares d'origen immigrant.

5.6.2. Sobre els rols de gènere i la igualtat home-dona en l'esfera productiva i reproductiva

Hem de començar indicant la desigual distribució de la situació laboral dels joves segons gènere i lloc de naixement. Entre els nois joves autòctons i els d'origen estranger les principals diferències són la situació respecte als estudis i l'atur. En canvi, les taxes d'ocupats són molt properes, en ambdós casos al voltant del 80%. De forma destacada, la dedicació a les tasques domèstiques com a feina principal afecta per igual a nois joves autòctons o als nascuts a l'estranger: 0%.

En canvi, quan ens centrem en les noies, observem que entre les joves nascudes a l'estranger hi ha unes taxes d'activitat, d'ocupació i de continuació dels estudis més baixes que les nascudes a Catalunya. Poc més del 61% està treballant en l'actualitat. A més, el percentatge d'aquelles que indiquen dedicar-se a les tasques de la llar quadruplica (21,3%) la de les joves autòctones (5,2%). Aquestes dades generals ens posen sobre avís d'un grup, el de les joves d'origen immigrant, certament molt heterogeni en la seva composició interna, més afectat per la divisió sexual del treball que les joves autòctones.

Taula 38. Població de 16 a 34 anys segons situació laboral principal, per sexe i lloc de naixement. Catalunya 2006

Situació laboral	Homes			Dones		
	Nascut a Espanya	Nascut a l'estranger	Total	Nascuda a Espanya	Nascuda a l'estranger	Total
Treballa	79,0%	81,2%	79,3%	70,5%	61,7%	69,1%
No treballa però busca feina	5,5%	13,2%	6,8%	6,3%	9,2%	6,7%
Dedicació a les tasques de la llar	0,0%	0,0%	0,0%	5,2%	21,3%	7,6%
Estudiant	14,6%	4,5%	12,9%	17,1%	5,4%	15,3%
Incapacitat/ada	0,7%	0,0%	0,6%	0,7%	0,0%	0,6%
Altres situacions d'inactivitat	0,2%	1,1%	0,4%	0,2%	2,5%	0,6%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

Els resultats dels grups de discussió mostren dos tipus de discursos clarament diferenciats pel que fa als rols de gènere, en funció de la nacionalitat i la generació. Entre algunes joves amb projecte migratori propi, d'origen llatinoamericà, s'observa un discurs que vincula el projecte migratori a la possibilitat de construir a la societat catalana rols de gènere més igualitaris, que suposen una ruptura amb els rols tradicionals que han conegut al país d'origen, tant en l'àmbit familiar com en l'àmbit més institucional. Aquesta constatació posa de manifest que les causes de les migracions són múltiples i diverses i que, en el cas de les dones, tenen lloc per condicionants compartits amb els homes (motius laborals, salut, assegurar el futur dels fills, fugida de situacions de violència, etc.) i per raons de gènere (el control social exercit des de les estructures fortament patriarcal, violència masclista, etc.).

“Però sí, nosaltres hem sortit per què? Perquè és una societat masclista, los latinos tienen una... i a mi m'agrada, sóc molt latina, però sempre han tingut una mentalitat diferent... agafaré les coses bones d'allà, lo que m'ha inculcat la meua família i la societat d'allà... però jo tenia clar, per exemple, que no em casaria amb un peruà o amb un latino... es que ho tenia claríssim, por que no, no, no... sempre ho vaig tenir tan clar que no pensava que de tan clar es pogués convertir en realitat... tu no penses, per què dius, com jo, “nunca em casaré amb un llatí, perquè aquests masclistes [...] Però simplement, no anava amb la mentalitat, jo sempre volia ser independent, volia que el meu home, a l'igual que jo, posés una rentadora... [...] Clar, i una cosa és quan tinguis família... quan tinguis família no és, t'has de quedar a casa perquè tu ets la dona i tu has de cuidar el nen, no, no. D'acord que la dona té... portes el nen, pot ser que facis més coses i... perquè jo crec molt en compartir, i busques una persona que no et tanqui portes a dir, o no volgués la meua independència... vols estudiar, estudia, vols fer això, vale... saps? Aquesta llibertat de fer-ho i al Perú no hagués pogut tenir aquesta llibertat... sí que hagués pogut tenir una feina, però més preocupada por el meu hogar...” (D, 27, Perú. Entrevista biogràfica)

Per contra, en el cas d'alguna de les participants marroquines, la major part reagrupades, el control social exercit per la família a la societat receptora segueix promovent els rols de gènere tradicionals, des de la voluntat de preservar el model de família tradicional –l'home exerceix la funció de mantenir econòmicament la família i la dona es dedica en exclusiva a les tasques domèstiques. Aquests rols de gènere més tradicionals es posen de manifest tant en el discurs de la presència de la dona al mercat de treball com en les pautes femenines d'emancipació familiar.

És habitual que les oportunitats laborals de les joves amb intenció de treballar estiguin molt condicionades a la feina de la seva parella. En aquest sentit, les dones segueixen amb freqüència els seus cònjuges i, per tant, s'instal·len allà on hi ha llocs de treball d'homes i on no necessàriament existeix el mateix volum de feina socialment considerada com a femenina.¹⁰⁸

¹⁰⁸ D'altra banda, tot i que no hem observat als grups de discussió, s'ha d'indicar que en aquells grups amb una forta feminització de la immigració, especialment en el cas d'iberoamericanes, també podríem veure pautes on la dona encapçala el projecte migratori i, quan es produeix la reagrupació del marit, aquest està subordinat als permisos de residència i treball de la dona.

Pregunta. "Però quan parles de feina amb els joves, n'hi ha molts que fora de la cooperativa, no tenen referents o idea de com trobar altres feines..."

Jove 4.[...]. Aquí tot és corporació alimentària, tot... les poques que hi ha diferents són feines que són més d'home... i ja si vols treballar d'administratiu, de depenenta, has d'anar a[...] i clar, després tenim un problema, que no tenim manera de sortir d'aquest poble si no tens cotxe... llavors, pues bueno... està complicat treballar...

Tècnic 2. Això als grups de discussió ho comentaven les noies novingudes. Moltes han vingut per reagrupament, i ara estan en la fase de si entren a treballar a la cooperativa o no... Però mentrestant veus que ofertes de treball, només n'hi ha fora de [Municipi petit 4], cursos de desocupats, tots són fora del municipi... si no tenim cotxe, com hi anem? I clar, està una mica limitat. I clar, i moltes empreses de [Municipi petit 4], si no tenen papers, no els agafen. Per què? Bueno, això és el que m'han explicat... el curro està bé, treballes molt, però és un sou que, si compares amb T. o C., està bé. Llavors, si et contracta una persona netejant a qualsevol lloc, no et pagarà tant com el que paga la X. Llavors, quan tens els papers, deixes l'empresa i te'n vas a una altra..."

(GD, M4. Tècnics)

El testimoni d'un grup de discussió integrat per nois i noies joves fills i filles de pares marroquins, mostra la imatge de la dona marroquina que resideix a la societat catalana com la d'un perfil de dona que abandona la seva presència a l'esfera pública (escola, mercat de treball) en el moment que es casa i esdevé "mestressa de casa".

Jove 2. "Les dones de vegades acostumen a fer com a màxim fins l'ESO, que aprengui a escriure, a llegir, l'idioma, i ja està. I a partir d'aquí, 2 o 3 anys més, casar-se i viure a casa. (H, 17, Marroc)

Pregunta. Llavors no busquen treballar...

Jove 2. No. (H, 17, Marroc)

Jove 6. Molt poques. Home, la que no tingui fills o marit, sí que es busca la vida. Però si ja tens fills i marit, per què has d'anar a treballar? (H, 21, Marroc)

Pregunta. I amb les noies marroquines de la vostra edat, d'uns 20 anys, creieu que també volen seguir aquest camí? Seguiran aquest camí?

Jove 2. Moltes volen" (H, 17, Marroc)

(GD, M1)

Malgrat aquest fet, els elements de ruptura i discontinuïtat que estan protagonitzant les dones marroquines més joves afloren en els discursos. Així ho hem pogut detectar en les percepcions dels nois marroquins, que consideren que cada cop són més les noies que trenquen els rols tradicionals, "s'adapten" i decideixen seguir estudiant i tenir una professió:

Jove 1. "O estudiar també. (H, 19, Marroc)

Jove 6. Home, ara al segle que estem ja... (H, 21, Marroc)

Jove 6. Amb el temps que portem ja, i tot això, la gent es vol modernitzar, s'acostuma a les coses d'aquí, a les costums d'aquí... S'adapten una mica aquí, estudien més, acaben l'ESO, el bachillerato... Coneixo gent, tinc cosines, que van a la universitat, i tot això. Tenen 18 o 19 anys i han crescut aquí, porten més temps aquí que al Marroc. Llavors, vulguis o no s'adapten una mica." (H, 21, Marroc)

(GD, M1)

També cal destacar el fet que algunes dones joves amb projecte migratori propi, sense activitat laboral en el país d'origen, modifiquin les seves actituds i pràctiques davant el treball remunerat. Un factor clau a l'hora d'explicar aquest canvi és la necessitat de percebre majors ingressos familiars, en una societat receptora on augmenten els nivells mínims de consum -i, per tant, també les despeses- i on els homes incrementen el risc de perdre la seva ocupació —crisi de la construcció— (Parella i Samper, 2008). La constatació que per tal d'accedir a un nivell mínim de qualitat de vida en la societat receptora és necessari el "doble ingrés", està comportant que moltes famílies marroquines replantegin les seves estratègies entorn de la participació laboral femenina dins de les famílies, tal com queda reflectit en les paraules d'un tècnic del Municipi mitjà 2.

Jove 1. *"También hay otro lado, también hay mujeres que llevan muchos años aquí, o bastantes, como 5 o 6 años, que han estado encerradas en casa porque se han dedicado ¿no?, bueno, porque también hacen las pautas que tienen en su país ¿no? Que es que el hombre va a trabajar y la mujer es la que se encarga de la casa. Y ahora con el tema de la crisis de la construcción nos estamos encontrando que estas mujeres están saliendo, claro, es que con un sueldo no llegan, claro, aquí hay un choque bestial porque es gente que no sabe ni el idioma, es que no saben ni el castellano y necesitan trabajar."*

(GD, M2. Tècnics)

Les dones que es plantegen incorporar-se al mercat de treball es veuen limitades pels obstacles materials que sovint els impedeixen "donar el salt" cap a l'esfera productiva. Als factors estructurals que tenen a veure amb les seves reduïdes oportunitats laborals, hi hem d'afegir el desconeixement de l'idioma, la manca d'experiència professional, els estereotips negatius per part de qui ha de contractar-les (per ser dones, immigrades, de religió musulmana, etc.) i la seva condició legal. Com que la majoria ha arribat a Espanya a través del reagrupament familiar, disposar d'una autorització de residència dependent de la del cònjuge no els permet tenir un permís de treball i impedeix la seva incorporació a l'economia formal.

La discontinuïtat generacional es posa de manifest a partir dels discursos d'algunes de les joves filles d'immigrants nascudes a Catalunya —arribades en la infància, o filles d'immigrants que hi han arribat després— que han participat en els grups de discussió i qüestionen els rols tradicionals de gènere que els han estat assignats des de la família, especialment les nascudes al Marroc. Es tracta de discursos i pràctiques que ens permeten parlar d'una certa "rebel·lia" i disconformitat davant la transmissió de valors diferents que reben els fills i les filles en funció del gènere —com com també succeix en el cas de moltes famílies no immigrades— (Casas, 2003). Es tracta de noies que dissenyen les seves estratègies d'adaptació i negociació entre els valors tradicionals que han rebut en el si de la família a través del seu entorn social (Casas, 2003). Un tema que apareix de forma recurrent en els grups de discussió és la diferent permissivitat que les famílies marroquines tenen davant l'emancipació familiar dels nois i la de les noies.

Algunes joves fins i tot conclouen que la privació de llibertat i el control social que experimenten les noies marroquines a Catalunya per part de la família és superior a la que hi ha en el país d'origen. Ho interpreten pel fet que els pares se senten temorosos davant d'una emigració del grup familiar que pot afavorir que les filles transgredeixin les normes establertes. Es considera que reforçar el control sobre les filles, des de la voluntat de mantenir valors i comportaments tradicionals, constitueix un mitjà d'estabilitat en el si de la família i de la comunitat que es troba lluny del país d'origen.

Jove 5. *"Pero tus padres... porque ahora que viven aquí tienen que tener otro pensamiento..."* (D, 19, Romania)

Jove 2. Ja, però, allà al Marroc, el que m'expliquen les meves amigues, allà al Marroc, parlo amb elles i tot, està molt canviant tot... Jo m'imagino que nosaltres, les noies marroquines que estem aquí, estem més controlades pels pares que les noies que estan al Marroc, no estan tan controlades... no estan controlades, tenen més llibertat que les noies d'aquí... (D, 18, Marroc)

Pregunta. I per què creus que passa això?

Jove 2. No ho sé... perquè allí... aquí tens la possibilitat de marxar, i allí no... marxaràs, quant? dos dies?, tres?, quatre?, segur que et trobaran. Aquí no et trobaran pas... (D, 18, Marroc)

Jove 3. Ja, tenen més por..." (D, 17, Índia)

(GD, M3)

La ruptura que experimenten algunes filles de famílies immigrades, especialment a la mostra procedent d'Àfrica, tant marroquines com subsaharianes, amb determinats valors i pautes tradicionals és corroborada pels propis tècnics municipals. El marc escolar mostra com algunes adolescents marroquines, quan arriben a Catalunya i constaten la major llibertat i permissivitat que aquí tenen les noies en les seves decisions i activitats d'oci, rebutgen el control social i reclamen una major individualització dels seus projectes vitals. En casos extrems, fins i tot hi ha de noies que han sol·licitat residir en centres tutelats, amb la finalitat de poder abandonar la llar familiar.

Jove 3. *Y también otra cosa que bueno, yo me he encontrado mucho con esto, son los jóvenes que quieren ser como los jóvenes de aquí pero que sus padres no son de aquí y tienen un gran problema con sus familias*

Jove 5. *Sobretudo las chicas, nosotros lo tenemos ¿eh?*

Jove 3. *Las chicas adolescentes...*

Jove 5. *Que son muy integradas, muy modernas y tienen sus conflictos*

Jove 3. *Tienen conflictos con su familia*

Jove 4. *Y bueno, también una incapacidad muchas veces, pasa también con los padres de aquí con los adolescentes, pero que allá creo que en muchos contextos familiares de inmigración se amplifica el conflicto relacional adolescente padre madre, no saben como tratar a un adolescente de aquí desde sus parámetros culturales de allá.*

[...]

Jove 3. *La libertad de salir, ya ni por las noches ¿eh?, por las tardes, pues tener amigos, amigas, pero el control de todo su pueblo, digamos, pues hace que haya un conflicto con la familia y que no lo aguanten porque, aunque no hayan nacido aquí ¿eh?, aunque hayan venido hace un año. Pues la familia no lo puede comprender, hay pues una sanción, digamos, como te quedas sin casa y... me quiero ir a un centro porque no puedo vivir en casa porque no me dejan hacer nada.*

(GD, M2. Tècnics)

5.6.3. La influència dels estereotips de gènere en les eleccions formatives: la tria d'estudis i professions

Dins dels debats teòrics sobre els condicionants de les trajectòries educatives i formatives dels joves i de les joves immigrants i dels fills i filles de famílies immigrades, una de les qüestions fonamentals és copsar si el gènere influeix en les expectatives al voltant dels estudis, tant en la continuïtat com en l'elecció de les titulacions i professions.

Els resultats dels nostres grups de discussió mostren, en general, un cert consens entre nois i noies a l'hora d'admetre que ambdós sexes tenen les mateixes oportunitats en l'accés i la continuïtat dels estudis. En aquesta mateixa línia, en base als resultats d'una recerca del Colectivo IOÉ (2003) d'àmbit estatal, l'opinió més freqüent entre els joves d'origen estranger és que el sexe no condiciona les eleccions (només el 14% dels nois i el 19% de les noies opinen que sí que ho ha fet), si bé són les noies marroquines les que apareixen més condicionades pel sexe, en una proporció que dobla la de la resta de col·lectius estudiats (30%).

Tot i aquestes percepcions subjectives, tant a la nostra mostra com a l'estudi citat, es constata que la majoria d'alumnes d'origen immigrant tria estudis i professions "sexualment orientades". Davant dels desequilibris entre gèneres de moltes titulacions i professions, els estereotips de gènere afloren en els seus discursos. Quan es planteja als participants que interpretin, per exemple, per què l'electromecànica és una formació molt masculinitzada, les joves participants ho atribueixen al fet que la societat (i els nois del propi grup de discussió) no considera "normal" que una noia opti per aquest tipus de professió, tot i que siguin les noies als grups de discussió les que trenquin aquest estereotip.

Jove 2. *Aviam... si veus una tia fent de mecànica, no es veu tant... no veus tantes noies amb feina mecànica, que arreglin cotxes i tot això... veus més nois... (D, 18, Marroc)*

Pregunta. *Que no ho sabríeu fer les dones?*

Jove 2. *I tant que en sabríem! Però no... [riu] (D, 18, Marroc)*

(...)

Jove 5. *Ahora, depende, por que si tu gusta ser o no... a mi me gustaría ser mecànica... (D, 19, Romania)*

Jove 2. *A mi també m'agradaria... a més, sóc més... sóc molt més allò arreglar coses, i tal... m'agrada, però per ser una mecànica, no sé... és una mica mal vist, al meu país, una dona mecànica..." (D, 18, Marroc)*

(GD, M3)

Aquests mateixos estereotips de gènere aplicats a l'elecció dels estudis i de les professions també són percebuts pels nois, si bé en aquest cas s'atribueix no tant als condicionants externs ("està mal vist"), sinó a les preferències diferenciades d'ells i d'elles, tal com il·lustra aquest fragment extret d'un grup de discussió realitzat amb nois residents al Municipi mitjà 2.

Pregunta. *"Todo lo escuchas muy bien... bueno... los chicos y las chicas aquí tienen las mismas oportunidades para ir a trabajar o no... ¿Qué creen?"*

Jove 1. *¿Los chicos y las chicas?* (H, 19, Marroc)

P. *Sí, por ser chico puedes conseguir más fácilmente un trabajo o al revés...*

Jove 1. *No, es igual* (H, 19, Marroc)

Jove 2. *Es igual* (D, 16, Gàmbia)

Jove 1. *Incluso para las chicas es más fácil...* (H, 19, Marroc)

P. *Por qué crees tú que sea más fácil para una chica...*

Jove 1. *Depende qué tipo de trabajo, porque una chica, como hemos comentado antes no le gustará trabajar de paleta ni de soldador la mayoría, ni de mecánico y estas cosas, en cambio de secretaria o auxiliar de enfermería...*
(H, 19, Marroc)

(GD, M2)

Un recent estudi de Pàmies (2008) mostra que els abandonaments entre les noies d'ascendència marroquina són escassos. Els casos d'abandonament analitzats per Pàmies no van ser tant el resultat d'una trajectòria de fracàs acadèmic, sinó que s'alimentaven de la influència del grup d'iguals, sobretot de les famílies. Per a les noies marroquines, l'abandonament, consentit per les seves famílies, esdevenia la visibilització d'una estratègia de rebuig cap a la institució. Es tracta d'una estratègia que reflecteix l'escàs optimisme de les seves famílies davant la mobilitat social que es percebia que podia promoure l'escola (Suárez-Orozco i Suárez-Orozco, 2003); unit al seu escàs capital econòmic, cultural i social, que també afectava aquesta mateixa percepció de l'estructura d'oportunitats. Segons Pàmies (2008), les famílies de les noies marroquines que havien abandonat l'IES abans de complir els setze anys ocupaven un espai social d'escàs prestigi i reconeixement, poc integrat al barri.

Si bé les xifres globals contradiuen el prejudici força estès que apunta que les noies marroquines abandonen de forma majoritària els estudis per "causes culturals i religioses" als setze anys, els imaginaris dels joves entrevistats també comparteixen aquest prejudici i el reforcen. El següent fragment, extret d'un grup de discussió realitzat al Municipi 1 amb fills i filles procedents de famílies marroquines, il·lustra bé les diferències de gènere al voltant del paper que juga l'educació. S'assumeix que, malgrat que les noies marroquines són més bones estudiants que els nois, són poques les que segueixen estudiant després de l'escolarització obligatòria.

Pregunta. *"¿Qué creéis? ¿Estudian igual hombres y mujeres?"*

Jove 1. *Estudian más.* (H, 19, Marroc)

Jove 6. *Estudian mejor que los hombres. Lo que pasa que el hombre trabaja más que la mujer.* (H, 21, Marroc)

P. *¿Y ellas también, después de la ESO, siguen estudiando?*

Jove 6. *Muy pocas. Un 10%...* (H, 21, Marroc)

Jove 1. *¡Ni un 10%! (H, 19, Marroc)*

Jove 5. *Muy pocas.* (H, 19, Marroc)

Jove 6. *Si se ponen a estudiar, ahí sí que las marroquíes terminan los estudios y conozco unas cuantas que tienen un buen trabajo.* (H, 21, Marroc)

P. *Que acaban la ESO.*

Jove 6. *Si, acaban la ESO, siguen en el bachillerato...* (H, 21, Marroc)

Jove 2. *Pero hasta la ESO. Subir, es muy poco...*" (H, 17, Marroc)

(GD, M1)

Contradient, doncs, aquesta visió i amb independència de l'origen nacional, tant als grups de discussió com a les fonts de dades consultades es constata que són les noies les que presenten unes expectatives més altes sobre el nivell d'estudis que poden assolir, encaminades cap a la universitat. El 65,9% de les noies d'origen immigrant que actualment cursen ESO tenen expectativa de cursar estudis universitaris, molt per sobre dels nois d'origen immigrant (46,0%) i fins i tot en el cas dels nois i de les noies autòctons (45,3% i 59,9% respectivament). Mentre que els nois, estan més sobrerrepresentats en les expectatives de cursar la formació professional (20,2% en el cas dels nois d'origen immigrant, front a l'11,6% de les noies) (Defensor del Pueblo, 2003). Així, en general, les persones joves autòctones i estrangeres tenen altes expectatives, cosa que contrasta amb les dades de fracàs escolar.¹⁰⁹

L'abandonament dels estudis es justifica en ocasions per la necessitat d'aportar un sou a la família, però també per raons d'emancipació. El discurs de l'emancipació apareix de forma més insistent entre els nois. En ocasions, el cost de l'oportunitat de continuar estudiant és considerat més elevat pels nois que per les noies. D'acord amb Palacín (2005:19), en el model tradicional de gènere, l'assignació de funcions parentals, de casament prematur i d'ajuda a la família en les tasques domèstiques sovint no respon tant a una necessitat com a un intent de la família d'oferir uns rols coneguts, controlats i segurs davant d'unes alternatives —acadèmiques i laborals— en què la viabilitat no és clara. Alguns pares es troben amb un model de noia jove o adolescent per al qual no estan preparats, i l'impuls és impedir trajectòries incertes i recórrer als models i a les creences coneguts i viscuts per ells mateixos. Les estratègies d'algunes noies davant d'aquesta situació seria perllongar la identitat escolar com un refugi tolerat front a aquestes pressions. Aquesta situació contrasta amb les dificultats familiars per finançar els estudis universitaris.

5.6.4. La dimensió del gènere en les oportunitats laborals de les persones joves

Sens dubte, els joves i les joves que han participat en els grups de discussió constaten l'existència d'un mercat de treball segregat a partir del gènere, que ofereix oportunitats diferenciades als nois i a les noies. Mentre que es considera que els nois tenen accés fàcil a activitats com ara la construcció, la mecànica o a determinades indústries, per exemple, es percep que les noies tenen més probabilitats de treballar com a dependents de comerç, auxiliars d'infermeria, administratives, etc. En qualsevol cas, els participants consideren que hi ha diferències i que nois i noies s'insereixen en activitats laborals diferenciades, d'acord a la divisió sexual del treball. Per tant, es constata una major discriminació laboral vers les noies en l'accés a un lloc de treball.

Jove 1. *"Yo pienso que se nota mucho en la clase de trabajo, se nota mucho porque la mayoría de los trabajos aquí en España, bueno, en Cataluña que conozco, la mayoría de los trabajos son un poco fuertes. Y entonces el jefe dice bueno, en este trabajo no puedo meter una chica y entonces se busca un chico ¿no? Y la mayoría de trabajos son así. Entonces se nota mucho que hay mucha falta de trabajo para las chicas ¿no?"* (H, 29, Costa de Marfil)

(GD, M2)

Pregunta. *"A ver, y entre chicos y chicas inmigrantes, ¿hay diferencias? Es decir, ¿quién lo tiene más fácil?, por ejemplo, de Argentina o de Marruecos, ¿chicos o chicas?"*

Jove 6, 7 i 8 *!Chicos!* (D, 22, Marroc)

[...]

109 D'acord amb Portes (2006), si bé les adolescents assoleixen nivells acadèmics majors que els nois, a l'hora de treballar sofreixen la discriminació de gènere i reben menys renda. Una altra dimensió del risc per a les dones, la constitueix la maternitat primerenca, la qual augmenta la probabilitat de fracàs escolar i demanda més temps i diners per a la criança infantil. Per la seva banda, els nois presenten majors probabilitats de cometre actes delictius, així com de desenvolupar actituds agressives en grup. Ambdues situacions, embaràs precoç i discriminació constitueixen dificultats per accedir a ocupacions ben remunerades i estables.

Jove 6. *Las mujeres trabajan en la cocina* [riure]. (D, 22, Marroc)

Jove 7. *Es que la mayoría, hombres... ¡Es que siempre tienen más suerte!* (D, 19, Marroc)

Jove 8. *Yo creo que es compartido. Es igual. Tanto la mujer como el hombre pueden conseguir trabajo.*" (D, 25, Argentina)

(GD, M1)

Així mateix, dels resultats dels grups de discussió també se n'extreu una elevada coincidència a l'hora d'afirmar que els salaris de les noies acostumen a ser inferiors als seus dels seus homòlegs masculins, malgrat que es percep que la discriminació salarial de les dones ha tendit a disminuir en els darrers anys.

Pregunta. *"Chicas, chicos... hay diferencias, quiero decir, ¿existe la igualdad de oportunidades en el mercado laboral para chicas y para chicos? ¿O hay diferencias?"*

Jove 5. *Todavía hay diferencias* (D, 18, Marroc)

Jove 6. *Dicen que sí pero...* (D, 19, Marroc)

Pregunta. *¿En qué las ves?*

Jove 6. *En los sueldos* (D, 19, Marroc)

P. *¿En los sueldos?*

Jove 6. *Totalmente* (D, 19, Marroc)

Pregunta. *¿Y en las clases de trabajo también?*

Jove 4. *También* (D, 19, Marroc)

Jove 5. *En las clases y en los sueldos, las dos cosas* (D, 18, Marroc)

Jove 6. *Pero esto ha evolucionado. Lo de los trabajos...* (D, 19, Marroc)

Jove 5. *Va evolucionando sí poco a poco*" (D, 18, Marroc)

(GD, M2)

Jove 2. *"A vegades la noia fa més treball que el noi, i el noi cobra més... hi ha molts casos així..."* (D, 18, Marroc)

(GD, M3)

Un altre element que intervé en la percepció que tenen les dones joves sobre les seves oportunitats laborals són les responsabilitats familiars. Aquest discurs s'ha detectat en algunes de les participants de primera generació, que són les que acostumen a tenir ja fills al seu càrrec. Les estratègies de les dones joves d'origen immigrant davant del mercat de treball es dissenyen des de l'assumpció del treball reproductiu (principalment cuidar els fills) com a "cosa de dones", una tasca gratificant que no s'ha de veure "intercedida" ni obstaculitzada per la seva presència al mercat de treball. Des d'aquesta premissa, reduir l'activitat laboral remunerada és l'estratègia més habitual de les dones immigrants sempre que la seva parella disposi d'una ocupació remunerada i resideixi amb elles en la societat receptora. Tal com podem observar en la taula 39, les dones joves d'origen immigrant identifiquen dificultats per compaginar la vida laboral amb la vida personal i les tasques domèstiques familiars. Així, un 6,9% admet tenir moltes dificultats a l'hora de compaginar vida laboral i familiar i un 25,2% reconeix que hi té algunes. La diferència amb les dones autòctones és mínima respecte a les dificultats però són més del 50% les que afirmen no tenir cap dificultat per compaginar-ho. Així, es constata que les opcions laborals més "conciliadores" per a les noies es circumscriuen majoritàriament a ocupacions per hores o a temps parcial, que puguin realitzar durant l'horari que els fills són a l'escola, com ara ocupacions informals o ocasionals (que els permetin deixar la feina quan els fills es posen malalts o tenen vacances), o que puguin realitzar-se des de casa (Parella i Samper, 2008).

Pregunta. "Creieu que els homes i les dones tenen les mateixes oportunitats per treballar aquí a [M3]?"

Jove 5. Bueno, per mi, és molt important, que per mi, jo crec que aquí, el treball es prioritza sobre tota la resta de coses. I per mi, de veritat, és més prioritari criar les meves filles... Jo ara faig una feina a mitja jornada que em permet cuidar-les tot el dia. I és veritat, ara sí que estic buscant una feina de més hores perquè tinc altres projectes, però... treballar de 7 a 7, de 12 a 12 i estar tot el dia corrent i no veure les meves filles, no em compensa. Jo veig que la gent aquí ho fa encara que, ni econòmicament em compensa i ho fa igual com si sigués una obligació, i encara no ho he entès això (D, 26, Argentina)

Jove 3. Jo tampoc, però treballar per treballar, sense gaudir de res, jo... no ho entenc..." (D, 28, Senegal)

(GD, M3)

Taula 39. Població de 16 a 34 anys segons dificultat per compaginar la vida laboral amb les tasques domèstiques i familiars, per sexe i lloc de naixement. Catalunya, 2006

Nivell de dificultat	Homes			Dones		
	Nascuts a Catalunya	Nascuts a l'estranger	Total	Nascudes a Catalunya	Nascudes a l'estranger	Total
Moltes dificultats	7,2%	5,2%	6,9%	6,5%	6,9%	6,6%
Algunes dificultats	25,0%	24,1%	25,2%	28,6%	25,2%	28,1%
Cap dificultat	48,8%	53,4%	49,6%	51,4%	49,6%	51,2%
No participo de les tasques domèstiques	18,8%	17,2%	18,1%	13,0%	18,1%	13,7%
Ns/Nc	0,2%	0,0%	0,2%	0,5%	0,2%	0,5%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

Tal i com s'observa en la taula 5.6.3., la tendència a l'organització sexual del treball d'acord amb els rols de gènere tradicionals resulta una constant tant entre les persones joves autòctones com entre les estrangeres. El fet que entre les persones estrangeres s'observin taxes més baixes en l'atribució de les tasques domèstiques i familiars a la "persona femenina principal", sembla estar relacionada amb la masculinització del col·lectiu estranger a Catalunya que s'ha observat en el capítol 3 d'aquesta recerca. Així mateix, pel fet de tractar-se d'un col·lectiu masculinitzat, resulta factible que una dona jove estigui proveint de treball reproductiu diverses llars de connacionals: un 9,1% dels menors de 35 anys d'origen estranger manifesten que les tasques domèstiques recauen sobre una altra (dona) o sobre diversos membres femenins de la llar.

Taula 40. Població de 16 a 34 anys segons la persona en qui recau l'organització de les tasques domèstiques i familiars, per lloc de naixement. Catalunya, 2006

Organitzador/a de tasques	Nascuts a Catalunya	Nascuts a l'estranger	Total
Persona masculina principal	3,2%	4,5%	3,5%
Persona femenina principal	69,2%	55,1%	67,0%
Ambdós conjuntament	15,5%	16,2%	15,6%
Un altre o diversos membres femenins de la llar	5,5%	9,1%	6,1%
Un altre o diversos membres masculins de la llar	0,3%	4,0%	0,9%
Tots o diversos membres de la llar d'ambdós sexes	4,4%	8,9%	5,1%
Persona remunerada	1,6%	2,0%	1,6%
Persona de fora de la llar no remunerada	0,3%	0,2%	0,3%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'ECVHP, 2005-2006.

5.6.5. L'emancipació de les dones i l'habitatge

Com s'ha indicat en l'apartat 5.3., la posició de desavantatge de les persones joves d'origen immigrant respecte a l'habitatge pot ser explicada fonamentalment a partir de la interrelació entre tres eixos de desigualtat: classe, edat i origen. Tanmateix, l'eix de desigualtat per raó de gènere té també un impacte que situa les noies joves d'origen immigrant en una situació de desavantatge, fins i tot més acusada a la dels nois.

L'impacte del gènere sobre l'accés a l'habitatge es concreta en diversos aspectes. En primer lloc en els grups de discussió queda clar l'existència de diferències de tipus cultural amb relació a la concepció del dret a l'emancipació en el cas dels nois i en el cas de les noies. El discurs relatiu a l'emancipació residencial entre algunes famílies d'origen immigrant és més restrictiu en les noies que en els nois. D'aquesta forma, les opcions d'emancipació de les noies queden limitades a la formació d'una nova família en el marc d'una relació matrimonial formal i aprovada per la família. Aquest discurs restrictiu es correspon tant a la major vinculació de les dones a les tasques reproductives en el si de la família, com a l'existència d'una visió estigmatitzada de les noies que abandonen el domicili familiar amb motiu de la formació d'una nova família. L'opció d'emancipació lligada a la formació d'una llar no familiar (llar autònoma, amb amics o altres joves) és valorada de forma molt més negativa entre els nois que entre les noies.

És per aquest motiu que, entre algunes de les entrevistades, el plantejament de la voluntat d'emancipar-se havia provocat conflictes de tipus generacional en la pròpia família. Resulta especialment rellevant el cas d'una noia per a qui aquesta dificultat d'abandonar el domicili familiar limitava les opcions de mobilitat per raó d'estudi.

Pregunta. "Com veuen [els pares] que vulgueu marxar fora, per exemple, a Barcelona a estudiar art dramàtic. Ho entenen?"

Jove 3. Costa d'entendre, els costa molt. A mi, més que res, mon pare, no ho accepta de cap de les maneres. Ma germana va marxar de casa fa un any o així, i amb ma germana van tenir una discussió molt gran. Diuen que tenint-ho tot aquí, que no hem de pagar res, per què anem fora? No entenen que aquí, no tenim sortida, almenys nàtres, pel que volem fer, no tenim sortida." (D, 17, Marroc)

(GD, M4)

Jove 3. "Els meus pares no em deixen mai sola... (parlen tots de cop) no sé... perquè a l'Índia, normalment, no deixen soles a les nenes..." (D, 17, Índia)

Jove 2. Igual que al Marroc (D, 18, Marroc)

Jove 3. Perquè diuen que arribarà un dia en què ja marxaran de casa, quan es casin ja marxaran, però fins que no es casin, que estiguin amb nosaltres, en canvi, el noi sempre estarà amb ells, però no controlen tant els nois com les noies... (D, 17, Índia)

[...]

Jove 2. La religió... per exemple, la marroquina, la musulmana, no permet que una noia surti, que deixi els seus pares a una casa i que vagi a viure a casa seva, o que vagi a viure amb un tio que encara no estigui... no estigui casada. O que ella surti amb el seu novio, sí. Un dia que el deixi o així, es veu malament. (D, 18, Marroc)

Pregunta. Però tu, pel que m'has dit, no penses igual...

Jove 2. Clar que no penso igual, però els meus pares sí..." [riu] (D, 18, Marroc)

(GD, M3)

Tanmateix, cal aclarir que no es tracta d'un discurs predominant en el conjunt de les famílies entrevistades i, tot i que és més freqüent en el cas de les noies marroquines, tampoc no és el discurs únic d'aquestes famílies. De fet, és possible identificar variacions d'aquest mateix discurs en la societat catalana actual.

Un altre element de relació entre habitatge i gènere que apareix a les entrevistes és el tema del control social que —de resultes de la segregació— és exercit cap a les dones no només en el marc de l'habitatge sinó també en l'àmbit del barri.

Jove 2. Home, no, si estàs amb veïns... o en un barri, així, només amb marroquins, jo crec que a nosaltres, les noies, ens tindrien més vigilància (riu) sí, ens vigilen més... (D, 18, Marroc)

A més dels esmentats, existeixen altres elements relacionats amb el gènere que, tot i que no apareixen de forma explícita en els grups de discussió perquè queden fora dels objectius de la recerca, incideixen en l'accés diferent de les noies a l'habitatge.

El primer és la menor capacitat adquisitiva de les noies per les condicions discriminatòries d'integració al mercat laboral. La integració més precària de les noies al mercat laboral, lligada a l'elevada mercantilització del mercat de l'habitatge a Catalunya, és un obstacle addicional a les opcions residencials de les noies joves d'origen immigrant.

El segon element és la pròpia discriminació exercida pels propietaris al mercat de lloguer. L'actual sistema de lloguers permet *al.* propietaris triar el llogater a partir de criteris com ara, a més de l'origen, la percepció de solvència. En aquest sentit, hem de considerar l'existència de prejudicis entre els propietaris que vinculen a les dones d'origen immigrant amb atur, baixos salaris i precarietat laboral.

La relació entre gènere i habitatge és bidireccional. Hem comentat com impacten les desigualtats de gènere sobre les desigualtats residencials. Ara bé, és igualment cert que les desigualtats residencials tenen la capacitat també d'impactar sobre les desigualtats de gènere. Així, la conseqüència principal de les dificultats d'accés a l'habitatge que afecten les dones és l'augment de la dependència envers els homes, ja sigui envers el pare o el marit.

Les actuals circumstàncies del mercat de l'habitatge impliquen que qualsevol projecte d'emancipació ha de ser grupal, sigui o no en el marc de la creació d'una nova família. La relació entre recursos i situació del mercat de l'habitatge fa en molts casos inviable el plantejament d'una alternativa a la residència en el domicili familiar. Existeixen poques opcions per a la realització d'un projecte de vida autònom per part de dones d'origen immigrant. D'aquesta forma, l'emancipació respecte a la família —i les seves relacions patriarcals— passen sovint per la vinculació a un home. Aquest fet és especialment evident quan existeixen problemes de convivència.

5.6.5. Les joves i la salut

Respecte als hàbits de salut de joves fills i filles de persones d'origen immigrant, hem observat que la reprova-
ció dels comportaments nocius per a la salut és més contundent envers les dones joves que envers els homes joves. Als països d'origen on hi ha una presència important de practicants musulmans (a l'estudi, el Marroc, l'Índia i el Senegal), la prohibició del consum d'aquestes substàncies sembla actuar com a un factor de dissuasió de les dones per la via coercitiva i hi ha una major penalització social envers les consumidores de sexe femení. Aquesta observació també ha estat destacada per Ben Hamou (2005:9), quan indica que "les joves, sobretot les de determinats contextos culturals, estan obligades, més que els nois, a actuar amb registres diferents en funció del context i en funció de amb qui estiguin. Han de mesurar la seva identificació amb la societat catalana i amb la cultura (les cultures) dels pares". Així, aquestes persones joves fills i filles d'immigrants arribats a Catalunya després de la infància, originaris de zones del Marroc, la Índia i el Senegal, solen adoptar una actitud més estigmatitzadora cap a les dones joves que consumeixen alcohol, fumen i prenen altres substàncies tòxiques, que cap als seus homòlegs homes amb similars patrons de consum.

Pregunta. *¿Creen que la población juvenil en [Municipio mitjà 2] consume corrientemente algún tipo de estas sustancias?*

[...]

Jove 1. *Mujeres muchas, mujeres ahora con 13 años, con 13 ya tienen vida amorosa y beben, fuman y ve tú a saber lo que hacen porque no están en su casa...* (H, 19, Marroc)

P. *Tienen una vida de adulto, digamos...*

Jove 1. *Quieren aparentar adultos pero la verdad no lo son en su mentalidad, son niñas. Y ellos te vienen chulos con el cigarro y tal y dices, y cómo tú tienes 19, el que tiene 19 o 20 o casi va a hacer 20 pues lo entiende, ostia, yo también he sido niño así y tenía un cigarro en la boca para aparentar más grande, pero mírame ahora que no soy lo suficiente hombre para dejar de fumar sabes?"* (H, 19, Marroc)

(GD, M2)

Jove 1. "Es que al meu país, les noies no fumen... Es més que es vegi d'un noi... Una noia, si veuen que fuma, iui! (D, 18, Senegal)

Jove 3. I pensen, una noia que fuma, es veu molt malament... En canvi en un noi, és normal..." (D, 17, Índia)

(GD, M3)

Una anàlisi dels discursos d'aquests joves evidencia la tendència a menysprear la dona jove que consumeix alcohol i tabac, en tant que en els imaginaris d'aquesta població s'associa aquest consum amb la figura d'una dona promíscua i llibertina. El consum de tabac i d'alcohol en els homes joves, tot i estar identificat com a una pràctica nociva per a la salut, no es vincula a un estigma de contingut amoral. Es percep, per tant, una economia moral desigual que castiga socialment amb més vehemència les dones joves, que els seus homòlegs masculins.

En els grups de discussió, els motius de consulta mèdica, tant per a homes com per a dones, se centren en la demanda de curació d'una malaltia puntual, no greu en termes biomèdics i que els afecta en el moment d'aquesta demanda. Cap dels joves ni de les joves immigrants nascuts a l'estranger que han participat als grups de discussió han consultat els serveis sanitaris per obtenir consells per a la promoció de la seva salut o per a la prevenció de malalties, a excepció de les mares que consulten per als seus infants.

Especialment en el cas dels joves i de les joves amb projecte migratori propi, els horaris laborals extensius, la pluriocupació i l'eventualitat de la feina que caracteritza les persones treballadores extracomunitàries dificulta en gran mesura el fet d'acudir al centre de salut en el moment de necessitat. En tots els casos, la prioritat és la salut dels més petits; per a aquests, es dediquen més esforços per aconseguir una atenció mèdica. Pel fet de desenvolupar el rol de cuidadora dels membres de la llar, les dones solen fer un ús major dels serveis sanitaris, en comparació als homes, especialment com a acompanyants dels infants malalts.

Jove 5. L'altre dia va anar la filla d'una dona i li van dir que aquí no la podia atendre si no té targeta. (D, 26, Argentina) [...]

Pregunta. Però una cosa és la targeta...

Jove 5. Sí, i li diu, t'hem de cobrar... clar, si m'has de cobrar, m'és igual, però agafa'm la nena... això sí... (D, 26, Argentina)

(GD, M3)

Com manifesten les persones joves nascudes a l'estranger, el rol de la cuidadora de la llar atribuït al gènere femení fa que les dones facin un ús més assidu dels serveis sanitaris que els homes, especialment com a acompanyants dels infants malalts i per a les revisions ginecològiques i el seguiment dels embarassos. Hem d'indicar la dimensió del risc que per a les dones constitueix la maternitat primerenca, que augmenta la probabilitat de fracàs escolar i demana més temps i diners per a la criança infantil.

Podem resumir que el problema de salut que més preocupa tant a nois com a noies joves és, en tots els grups, el consum dels joves d'alcohol i de tabac, així com el de marihuana, haixix i cocaïna. Per altra banda, l'ús dels recursos públics de salut augmenta lleugerament quan es té descendència a càrrec i aquesta tasca recau sobre la dona. La informació al respecte ens indica que els serveis més utilitzats són els de ginecologia, pediatria i les urgències hospitalàries. La utilització dels serveis d'urgència per tractar problemes menors de salut es vincula directament a la saturació dels serveis de medicina general que sofreixen els centres dels seus municipis, on se'ls dóna una cita prèvia amb un temps d'espera que sobrepasa el que consideren acceptable.

5.6.7. La participació de les joves

Com a apunt previ a l'hora d'anàlisi de la participació femenina, cal esmentar un element central que determina la participació general, i que ja s'ha comentat en el capítol específic sobre aquest tema (5.5): l'índex de participació, tant de la població autòctona, com de la immigrada, i tant en el cas dels homes com de les dones, és baix.

La primera impressió a l'hora d'analitzar la participació femenina pot fer pensar que és força similar a la masculina, ja que podem trobar persones d'ambdós gèneres participant en activitats similars. Ara bé, una anàlisi més detinguda del fenomen ens demostra que la realitat és força diferent d'aquesta primera impressió. Si bé els canals que condueixen a la participació són els mateixos en ambdós casos, podem apreciar diferències tant en el contingut de la participació mateixa, com en la forma com s'hi accedeix.

Pel que fa al contingut de la participació, es pot apreciar una diferència tant des del punt de vista de l'origen com de la situació en relació amb el procés migratori (grups 1, 2 i 3 de la nostra recerca). La pràctica d'activitats o d'esports en el país d'origen són elements que influeixen molt en els interessos que les dones d'origen immigrant puguin tenir a l'hora d'interessar-se per les activitats que es puguin portar a terme des del municipi d'acollida.

Pregunta. Aprofitant això de tot nois. Veieu demandes diferents? Heu de plantejar demandes diferents en funció del gènere? De l'origen també? D'edats?

Jove 3. En esports sí. I ja callo que parlo molt [riures]. En esports sí. Trobem els nois marroquins que els tira moltíssim el futbol. Els centreamericans els agrada una mica de tot, el bàsquet, el futbol, una mica de beisbol també... Els sud-americans tornen cap al futbol i cap al bàsquet... Població femenina sud-americana van fent, una mica de tot. I amb les magrebines sí que quan són dones desapareixen. En canvi quan són petites el tema dels balls i ritmes els agrada molt, tant a les sud-americanes com a les magrebines. Però quan arriben a l'edat de tenir la regla ja s'ha acabat, les magrebines desapareixen de l'activitat. Ara hi ha un grup a Vilaplana, que ho deus saber darrere l'estadi hi ha un grup de 10 equips de futbol de noies bolivianes. Són més de 100 noies. [regidor d'Esports].

(GD, M1. Tècnics)

D'altra banda, la situació del procés migratori influeix en les activitats que puguin resultar interessants. El caràcter aculturador i *endoculturador* de l'escola provoca que les joves que hi accedeixin puguin canviar les seves preferències respecte del que pot ser considerat interessant pels seus pares i s'aproximin a les que puguin tenir les seves companyes d'aula. En aquest sentit, el fet de ser immigrant de primera o de segona generació és un element que permet plantejar un canvi en relació amb els interessos.

L'escola també suposa un canvi respecte de la forma habitual de relació entre els individus que formen part del mateix grup, ja que propicia l'aparició d'unes relacions socials diferents d'aquelles que es poden donar en el context familiar i, per tant, una relaxació del control social que es pot exercir en altres espais públics. Aquest fet facilita el sorgiment o l'expressió d'inquietuds o interessos que en altres contextos seria difícil que apareguessin.

Pregunta. Són vies diferents de joventut? Els nois potser tenen una joventut llarga i les noies passen d'adolescents a dones?

Jove 2. Jo penso que és un control social, cultural.

Jove 5. Sí, és això.

Jove 2. En un espai públic no les poden veure gens. En canvi l'escola, sí que és un espai públic, però...

Jove 3. És obligatori.

Jove 2. És tancat, i allà sí que poden desenvolupar-se més, però al sortir de l'institut ja...

Jove 5. Però ens diuen que certes delegades de classe, que allà sí que ho manegen tot, com ho manegen a casa, se suposa. Però a la que surten de l'institut, perquè facin algo més és molt difícil. Extraescolar, d'esports no en tenim cap.

(GD, M1. Tècnics)

Pel que fa a la forma d'accedir a la participació, les principals diferències que es poden apreciar provenen del fet que, des de les administracions locals, sovint es considera la població immigrada femenina com un grup social que necessita d'atenció diferenciada a partir de la seva doble situació de vulnerabilitat: per ser immigrada i per ser dones. En aquest sentit, es fomenten dos tipus de participació directament destinades a les dones immigrades. En primer lloc, cursos de formació, generalment relacionats amb l'aprenentatge de català, informàtica (principalment), o d'altres habilitats que puguin permetre un millor accés al món laboral. En segon lloc, l'impuls d'associacions de dones immigrades.

Tot i que els cursos de formació tenen una incidència real sobre la situació del col·lectiu femení bastant baixa, les associacions de dones tenen un paper més important en la creació de les condicions que puguin permetre l'ascens social d'aquest col·lectiu, ja que representen una forma de mobilització contra la desigualtat i serveixen de canal per donar veu a col·lectius desfavorits (Pastor i Solsona, 2007).

Aquestes associacions permeten donar un pas endavant en la situació del moviment associatiu, en què les dones tenen una representació important entre les persones associades/usuàries, però una incidència molt reduïda en els càrrecs de gestió i decisió. L'existència d'aquestes associacions millora el funcionament intern dels col·lectius, ja que les decisions que es prenen sobre les activitats realitzades tenen en compte la perspectiva femenina. I quant a la funció externa de les associacions, permeten un millor accés a les demandes i necessitats per part de les administracions locals.

Ara bé, aquestes capacitats de les associacions també presenten una diferenciació interna a partir de l'heterogeneïtat del panorama de la immigració a Catalunya. En primer lloc, cal destacar que les associacions de dones s'organitza a partir del seu origen i no de la seva condició com a dones, cosa que suposa la preponderància de la perspectiva de la integració sobre la perspectiva de gènere, i pot limitar l'accés a aquells col·lectius de dones amb menor presència de connacionals en el mateix territori. En segon lloc, hi ha una incidència diferent de les associacions de dones a partir de la relació amb el procés migratori. Les associacions tenen una vocació integradora i visibilitzadora, des de la perspectiva de l'Administració, que perd sentit si parlen de les filles de les immigrants, ja que aquesta tasca es trasllada al sistema educatiu. Així, l'atenció preferent se centra en les dones amb projecte migratori propi.

La pròpia dinàmica interna de l'associació no fa que les filles de les immigrants s'interessin pel mateix procés d'adaptació cultural que es comentava abans en relació amb l'escola. L'associació de dones immigrades portarà a terme unes activitats a partir de les demandes de les seves associades, i aquestes demandes poden ser molt diferents de les que puguin tenir les seves filles, cosa que suposa una pèrdua de representativitat interna de l'associació.

Finalment, cal esmentar una altra diferenciació en relació amb les associacions de dones immigrades i l'impuls d'aquestes associacions. Per exemple, en el context de la ciutat de Barcelona, aquestes associacions tenen una llarga tradició i han canviat substancialment la forma de funcionar i les reivindicacions (Sipi, 2000) però, en ciutats mitjanes o petites, aquestes associacions segueixen tenint un clar impuls administratiu. Això provoca una dependència important respecte de l'aparell administratiu o, en molts casos, del personal tècnic encarregat d'aquesta tasca i de la seva sensibilitat vers la integració de la dona immigrada. Un canvi de la persona tècnica pot suposar una frenada a aquelles associacions en què la dinàmica de funcionament encara sigui molt dependent, o una desvinculació respecte de l'Administració en aquelles que funcionin de manera més autònoma. En ambdós casos, la funció externa de l'associació es veu perjudicada per un procés administratiu.

5.6.8. Consideracions finals

Quan parlem de joves d'origen immigrant, és fonamental tenir molt en compte que és l'heterogeneïtat el que millor defineix el perfil d'aquesta població. Trobem tant joves pioners i pioneres amb un projecte migratori propi i independent dels pares i les mares; com filles i fills d'immigrants que han nascut al país d'origen i han emigrat amb els seus progenitors (en el mateix moment o més endavant, a través de processos de reagrupament familiar), i filles i fills d'immigrants nascuts a Catalunya que no han experimentat cap procés migratori. En els tres casos ens trobem davant poblacions producte de la immigració que, més enllà dels riscos estigmatitzadors de les categories classificadores, és interessant estudiar pel que fa a l'accés diferencial als recursos o a les desigualtats socials derivades de la seva condició social d'immigrants.

Durant l'adolescència i la joventut, la perspectiva de gènere és un dels eixos bàsics sobre el qual s'estructuren els processos de construcció identitària (Casas, 2003). Tota anàlisi de les relacions de gènere s'ha d'emmarcar en l'heterogeneïtat que defineix la categoria joventut quan parlem de la immigració, que engloba des de la generació a la nacionalitat, passant pel capital econòmic i cultural o la religió. Un cop presentades les dimensions principals que des d'una perspectiva de gènere s'han extret dels discursos i representacions dels nois i noies que han participat en els grups de discussió, és hora de pensar estratègies que ens permetin abordar les diferències i les especificitats identificades per tal de poder avançar cap a la igualtat de gèneres.

Tal com recull el Document de Bases del Pacte Nacional per a la Immigració (article 47, p. 20), cal “assegurar la igualtat d’oportunitats entre homes i dones. Incloure la perspectiva de gènere en les accions i polítiques adreçades als nous catalans i catalanes, visualitzant i reforçant el paper com a agents de canvi propi de les dones en tots els processos socials”. Incorporar la perspectiva de gènere necessàriament implica que tota política d’igualtat o les polítiques adreçades a joves tinguin en compte no només l’esfera pública, sinó també l’esfera privada (distribució familiar dels recursos, repartiment del treball domèstic-familiar, distribució del temps dins dels membres de la unitat familiar, estratègies d’accés al mercat laboral en funció del grau d’assumpció del treball domèstic, etc.), element central per entendre la posició social diferenciada que ocupen homes i dones, els joves i les joves (SURT 2005; Samper i Moreno, 2008).

La inclusió de la perspectiva de gènere en totes les mesures relatives al mercat de treball, a fi i efecte de superar els obstacles als quals s’enfronten les noies en la seva incorporació en un mercat de treball, segmentat pel gènere i per les divisòries que tenen a veure amb la nacionalitat o amb l’adscripció ètnica (concentració en determinades ocupacions, discriminació salarial, etc.).

En aquest sentit, cal tenir en compte que les experiències laborals frustrants i els obstacles a la mobilitat laboral, propis de les trajectòries laborals de moltes treballadores d’origen immigrant, poden reforçar orientacions cap a l’activitat laboral basades només en la necessitat per a la supervivència, sense cap component emancipador, vocacional o de gratificació personal. Aquests tipus d’orientacions repercutiran negativament en la continuïtat dels estudis, tal com s’aborda més endavant.

Pel que fa a les filles d’immigrants (nascudes a Catalunya o que hi han arribat en la infància), molts dels cursos de formació adreçats a aquesta població són els mateixos que s’adrecen a les mares i poden acabar condicionant la seva inserció en segments precaris.

Són les famílies, un dels principals agents educadors i socialitzadors dels i de les adolescents, qui dissenyaran estratègies educatives diferenciades per als seus fills i filles en funció del seu propi capital cultural i social i de si vinculen la formació a una millor estructura d’oportunitats o no. En la mesura que es promogui una comunicació i un diàleg constants entre els centres educatius i les famílies, es podrà avançar cap a estratègies familiars que apostin per la continuïtat de les noies en el sistema educatiu (Alegre i Herrera, 2000).

Així mateix, el canvi en les estratègies familiars al voltant de la continuïtat dels estudis també està fortament influenciat per les oportunitats reals que el mercat de treball ofereixi a les filles de persones immigrades que han invertit en formació. Si bé, generalment, tal com conclou Casas (2003), les noies valoren positivament l’accés a l’educació i el grau d’instrucció, en la mesura que hi hagi l’evidència que no garanteix la promoció social pot provocar el desprestigi i el rebuig vers el sistema educatiu.

Atès que moltes de les joves amb projecte migratori propi tenen fills menors a càrrec, cal ajustar les polítiques socials en general i les polítiques de conciliació de la vida familiar, laboral i personal en particular a una realitat més diversa i complexa. Cal tenir en compte les especificitats d’aquest col·lectiu, les característiques dels nínxols laborals on principalment es concentren —definites a partir de la precarietat, torns de nit, horaris variables, etc.—, així com la seva situació de vulnerabilitat en l’accés als recursos -per l’escàs poder adquisitiu i absència de xarxes familiars. Es tracta de circumstàncies i dificultats que, tot i que són comunes a moltes dones autòctones de classe treballadora, tenen a veure més amb la posició que ocupen en l’estructura social i econòmica de la societat receptora que no pas amb el seu propi bagatge cultural (Parella i Samper, 2008).

De no produir-se aquest replantejament de les polítiques de conciliació, les estratègies privades més racionals per a aquestes dones poden consistir en: o bé renunciar a l’ocupació i ocupar-se de la família a temps complet, o optar per supeditar l’activitat laboral a les necessitats familiars, excepte quan la dona és l’única sustentadora econòmica dels fills (situacions de monoparentalitat). En ambdós casos, encara que amb diferent intensitat, es reforcen —o com a mínim es mantenen— la dependència econòmica cap al cònjuge masculí i els rols de gènere tradicionals. Ambdós tipus d’estratègies individuals, renunciar a l’ocupació o supeditar l’activitat laboral a les necessitats familiars, tenen efectes negatius no només en termes de desigualtat de gènere i d’asimetries de poder dintre i fora del nucli familiar. Els obstacles al model de família de “dos salaris” suposen per a aquestes famílies greus problemes econòmics en un moment del seu cicle vital en el qual les despeses són molt elevades i, alhora, un augment del risc, ja que els vincles laborals dels treballadors masculins d’origen immigrant moltes vegades també són precaris.

Respecte a l'habitatge existeixen processos més difícils d'emancipació en comparació amb els nois joves. Les solucions passen per un canvi en les percepcions dels progenitors, que en alguns casos no accepten una independència de la dona si no és per formar una nova família i dedicar-se al treball domèstic. Malgrat l'escàs suport familiar a l'hora d'emancipar-se, les dones joves es troben amb dos obstacles estructurals en la societat catalana mencionats anteriorment: la menor capacitat adquisitiva de les noies per les condicions discriminatòries d'integració al mercat laboral i la discriminació exercida pels propietaris al mercat de lloguer.

La participació de les dones amb projecte migratori propi és visible mitjançant les associacions de dones immigrades, de la qual els fills i les filles en són conscients. Aquest fet és positiu per aconseguir una mobilització més gran entre el col·lectiu immigrant, i entre les dones joves en especial.

Per últim, a tall de consideració final, la promoció de la igualtat entre sexes implica transformacions a mitjà i llarg termini i són el resultat d'un procés de socialització que implica tots els agents socials. En aquest sentit, es tracta d'educar els joves i les joves des dels valors de la igualtat de fet entre homes i dones, des del rebuig explícit a tota expressió de violència masclista i des de la corresponsabilitat entre homes i dones en el treball domèstic i familiar.

6. Arrelament dels joves i de les joves d'origen immigrant

6.1. Introducció

En aquest capítol, abordem l'arrelament social a Catalunya dels joves i de les joves d'origen immigrant. Conceptualitzem l'arrelament al voltant del principi de cohesió social, ja que ens permet tractar l'adhesió als valors de la societat receptora, l'abandonament de la idea de retorn, el grau d'assimilació lingüística i el d'unitat del conjunt de la societat. Tot i la perspectiva adoptada en el capítol, un punt interessant de partida és la conceptualització jurídica actual d'arrelament i com s'aplica a la població d'origen immigrant.

Jurídicament,⁹⁹ l'arrelament social és una via "extraordinària" per obtenir un permís de residència temporal, si es demostra una residència de tres anys a Espanya, la possessió d'un contracte de treball i vincles familiars amb d'altres residents o, si no pot ser, si s'obté un informe favorable sobre l'arrelament. En aquest informe se sol·liciten aspectes variats: que la persona sol·licitant demostrï els seus mitjans econòmics, els seus coneixements lingüístics, la seva participació en associacions, i d'altres que els ajuntaments poden establir i que acostumen a ser condicions d'habitatge, participació en programes sociolaborals, acreditació d'unió de fet amb parella espanyola, grau de coneixement de les llengües oficials, acreditació de cobertura sanitària pública o privada, etc.

Aquesta definició jurídica d'arrelament social és un punt interessant de partida en la mesura que ens remet a un ampli catàleg d'aspectes (socioeconòmics, residencials, participatius). No obstant això, aquesta definició resulta tenir una excessiva limitació temporal, no té en compte aspectes subjectius¹⁰⁰ i se centra en una visió estrictament unidireccional del procés d'arrelament. Respecte a l'acotació temporal, és necessari un enfocament que tingui present l'arrelament, no només de forma individual, sinó també de forma intergeneracional. Amb relació als aspectes objectivitat-subjectivitat, conceptes com la identitat precisen una aproximació subjectiva. Així, un aspecte com l'abandonament de la idea de retorn¹⁰¹ és clau en dimensions com ara la participació social de la immigració (Carrasquilla *et al.*, 2007; Solé i Cachon, 2006) i no deixa de ser una predisposició subjecta a la variabilitat del llarg de la vida.

D'altra banda, respecte a la direccionalitat de l'arrelament, hem de considerar la societat renovada que hauria de sorgir com a conseqüència de l'intens procés migratori que ha viscut durant els darrers anys la societat catalana. Es tracta de l'acomodació de la persona immigrant a la societat receptora i de l'acomodació de la societat receptora a les persones immigrants i als seus descendents. És a dir, una perspectiva de la integració com a "procés bidireccional, dinàmic i continu d'ajustaments mutus entre les persones immigrades i les autòctones" (PCI, 2005-08).

Pensant a llarg termini i en termes bidireccionals, ens preguntem com afectarà a la cohesió social quan considerem la diferent situació socioeconòmica de grups amb cultures d'origen divers. D'acord amb la definició del Consell d'Europa (2004), "la cohesió social es defineix com la capacitat d'una societat per assegurar el benestar de tots els seus membres, a l'hora de minimitzar les disparitats i evitar la polarització. Una societat cohesionada és una comunitat de suport mutu formada per individus lliures que persegueixen aquests mateixos propòsits a través de mitjans democràtics". D'acord amb aquesta visió, totes les societats han de viure amb les tensions socials i polítiques causades per les divisions socials existents i potencials. A Europa, cap societat està exempta de diversitat ètnica i cultural. La qüestió és com gestionar la diversitat perquè es

99 En l'àmbit jurídic, la figura de l'"arrelament" social es troba tipificada com a mesura que permet una autorització de residència temporal d'estrangers en situació irregular, concretament en l'article 45.2.b del Reglament de la Llei orgànica 4/2000 (Reial decret 2393/2004, de 30 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. BOE núm. 6, de 7 de gener de 2005).

100 Fet que es pot interpretar en el marc de la necessitat d'objectivar en el moment d'aplicar la definició jurídica d'arrelament.

101 D'acord amb Carrasquilla *et al.* (2007: 204), els immigrants desenvolupen diferents disposicions i predisposicions d'integració social que es troben afectades pel temps transcorregut des de l'inici del projecte migratori. En un primer moment, els immigrants viuen una forta tensió entre el país receptor i el país d'origen. Les seves pràctiques i estratègies es construeixen sota el prisma de la transitorietat i la idea de retorn. Accepten grans sacrificis per maximitzar els ingressos i l'estalvi. En un segon moment, els immigrants van perdent la idea de retorn i es plantegen l'assentament definitiu. És un moment de canvi en les seves estratègies i pràctiques socials, d'augment de les reivindicacions de drets.

converteixi en una font d'enriquiment mutu en lloc d'un factor de divisió i conflictes. Una societat cohesionada és aquella que ha desenvolupat de manera satisfactòria mecanismes per plantar cara aquests paranys i a altres d'una forma oberta i democràtica. Això significa l'adopció de mesures per reduir les desigualtats i per restablir l'equitat, a fi que aquestes divisions diverses segueixin sent manejables, i sense posar en perill l'estabilitat de la societat.

Continuant amb els objectius de la cohesió social, el terme benestar implica no només l'equitat i la no discriminació¹⁰² en l'accés als drets humans, sinó també: a) la dignitat de cada persona i el reconeixement de les seves capacitats i la seva contribució a la societat, respectant plenament la diversitat de cultures, opinions i creences religioses; b) la llibertat de cada individu per buscar el desenvolupament personal al llarg de la seva vida i c) la possibilitat que cada persona participi activament com a membre de ple dret de la societat. Tot i que la cohesió social és problema de tots, els estats juguen un paper fonamental actuant com: a) garants dels drets humans i de la democràcia participativa; b) cercant l'equitat a través de mecanismes de solidaritat, de distribució de la riquesa i de seguretat social i c) protegint els grups més vulnerables i en risc d'exclusió social.

Existeix una important producció de literatura sobre la cohesió social des de les ciències socials. Segons Friedkin (2004:409), tal i com habitualment succeeix amb un tema que atrau gran quantitat d'atenció, la literatura sobre cohesió social ha esdevingut confosa a mesura que més investigadors treballen el tema. Aquesta literatura tracta alhora la qüestió del benestar, l'exclusió social i la relació entre majories i minories, com hem vist fins ara. La causa de confusió principal és la proliferació de definicions del terme cohesió social que s'ha provat que són difícils de combinar i conciliar. Des de la perspectiva acadèmica, es pot afrontar el concepte de cohesió social a partir de diverses accepcions com: 1) el grau de compensació de desigualtats entre els seus membres (que en la vessant política remetent tant a la cohesió territorial a Espanya i Europa com als mecanismes redistributius i d'extensió de drets civils en cadascuna d'aquestes unitats); 2) el grau d'unitat i manteniment de l'adhesió al grup (i les forces que causen aquesta adhesió) i la consciència de pertinença a un projecte comú, i 3) la interdependència i l'existència de lligams positius entre els individus d'una col·lectivitat.

Efectivament, totes aquestes accepcions estan fortament imbricades i engloben molts aspectes. La cohesió social pot estar afectada per la situació i la percepció que poden tenir els individus sobre la igualtat d'oportunitats, l'accés al mercat de treball, la formació, la sanitat, l'habitatge, etc., la situació i la percepció de llibertat, la seguretat i l'ordre social; les xarxes de relacions, la informació, la confiança i el crèdit existents; la participació en les institucions; o l'absència de discriminació. Malauradament, el concepte de cohesió social es pot acabar convertint en una paraula buida, alhora que en un calaix de sastre per etiquetar bones intencions. En aquest capítol intentarem que no sigui així i ens centrarem en els elements següents:

- a. Identitat i adscripció nacional
- b. Naturalització, adhesió a la societat i idea de retorn
- c. Pràctica política i capacitat i voluntat de participar en un projecte comú
- d. Discriminació
- e. Pautes d'assimilació i d'aculturació lingüística.

El concepte de cohesió social ens ha de permetre analitzar les pautes d'arrelament de les persones joves d'origen immigrant des d'una òptica que: 1) combina elements objectius —exclusió social, distribució de rendes, assimilació lingüística, aculturació— i subjectius —sentiment de pertinença, idea de retorn, actituds

102 Per discriminació s'entén donar tracte d'inferioritat per motius racials, polítics religiosos, etc. La discriminació implica un tracte injust sense motius i arbitrari. La Constitució espanyola condemna les fonts de discriminació, incloent explícitament les basades en la raça i l'origen, encara que hem de tenir present que, en la Constitució, els espanyols ciutadans són protegits directament per la Carta Magna (Durán, 1998: 206). La limitació de drets jurídics als immigrants, especialment el dret de sufragi, i l'establiment de condicions legals en les que poden desenvolupar la seva trajectòria laboral a Espanya emmarquen el que coneixem com el marc institucional de la discriminació a Espanya, que produeix, almenys, tres tipus d'immigrants: els assentats, els precaris i els indocumentats (Cachón, 1995). L'accés i el manteniment de la immigració a Espanya es troben supeditats als interessos dels autòctons, al seu refús a realitzar determinades activitats laborals penoses i/o mal retribuïdes, és a dir, existeix un tracte envers la immigració que depèn de la "situació nacional d'ocupació". Estructuralment, doncs, trobem que els cicles econòmics condicionen notablement la relació d'Espanya amb la immigració i que en cap cas aquesta relació, quan no hi ha ciutadania, no és igualitària ni fomenta la unitat entre autòctons i immigrants.

i percepcions lingüístiques— i a llarg termini; 2) permet abordar la situació de les persones joves d'origen immigrant no només en l'àmbit individual, sinó amb relació a les trajectòries familiars a mitjà i a llarg termini; 3) possibilita captar la bidireccionalitat del procés. Precisament, la cohesió concebuda com la participació en un projecte comú inclou a tots aquells que integren la societat receptora, tant persones autòctones com persones d'origen immigrant.

De la mateixa manera que al capítol precedent, per desenvolupar els nostres objectius analitzem dos tipus de fonts. Les primeres, de tipus qualitatiu, són entrevistes biogràfiques i grups de discussió. Les segones, són les dades estadístiques procedents de l'*Enquesta de participació, política i joves, 2006*. Ambdues fonts es complementen i ens ajuden a fer una nostra anàlisi més rica.

6.2. L'arrelament, la cohesió i la identitat

6.2.1. Identitat i adscripció nacional

En aquest apartat ens preguntem sobre la identitat que mostren els joves i les joves d'origen immigrant. Amb aquest objectiu partim de l'eix d'adscripció nacional (clivella centre-perifèria) i la clivella que es pot configurar entorn de la societat d'origen i la societat catalana.

Quan a l'*Enquesta participació, política i joves* es pregunta als joves i a les joves: "Amb relació al teu sentiment nacional, et consideres..." observem que el 47,4% de les joves i dels joves autòctons es consideren "més català" o "només català" (més català que espanyol + només català). En canvi, el percentatge de les joves i dels joves nascuts a l'estranger que es consideren catalans és molt més baix. Només el 5,8% indiquen sentir-se catalans o més catalans que espanyols. Un 69,5% es consideren d'un altre país, que podem inferir que és el país d'origen. Destaca també que el percentatge d'estrangers que s'autoqualifiquen com a "ciudadans del món" dobla el dels d'origen autòcton. D'altra banda, hi ha un nombre relativament elevat de joves d'origen estranger "no posicionat"; el doble que el de joves nascuts a Catalunya.

Taula 41. Població jove de 15 a 29 anys segons posicionament en l'eix d'adscripció nacional, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Només català	17,20%	2,00%	14,90%
Més català que espanyol	30,20%	3,80%	26,10%
Tant català com espanyol	35,40%	4,80%	30,70%
Més i sols espanyol	8,50%	3,00%	7,60%
Un altre país	0,80%	69,5%	11,40%
Ciudadà del món	4,50%	9,10%	5,20%
No posicionat/ada	3,40%	7,90%	4,10%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta participació, política i joves, 2005*.

La clivella territorial Catalunya-Espanya es mostra, doncs, com una línia divisòria poc rellevant en el moment d'ubicar els joves si prenem la variable de lloc de naixement. Només el 13,6% dels nascuts a l'estranger poden ubicar-se en algun punt de l'eix d'adscripció nacional Catalunya-Espanya. En canvi, el 86,4% se situen en un sentiment d'adscripció nacional en el qual es consideren d'un altre país, ciudadans del món o no es posicionen.

Quant a les adscripcions dels fills i de les filles d'immigrants nascuts a la societat receptora, un 57,6% sí que se situen en algun lloc de l'eix d'adscripció identitària Catalunya-Espanya. En primer lloc, com a categoria predominant, el 36% dels fills i de les filles d'immigrants nascuts a Espanya es consideren tant catalans com espanyols; seguits, en segon lloc, pels que se senten "d'un altre país", en el 22,7% dels casos i, finalment,

pels que se senten “catalans o més catalans que espanyols” en el 19,7% dels casos. Les categories següents en importància són les de “no posicionat/ada” (13,6%) abans que sentir-se “més i només espanyol” (9,1%) i, per últim, ciutadà del món (6,1%).

Taula 42. Població de 15 a 29 anys segons situació intergeneracional, per posicionament en l'eix d'adscripció nacional. Catalunya, 2005

Situació intergeneracional	Només català	Més català que espanyol	Tant català com espanyol	Més i només espanyol	Un altre país	Ciutadà del món	No posicionat/ada	Total
Autòctons fills d'autòctons	18,0%	30,8%	35,5%	8,4%	,1%	4,0%	3,2%	100%
Autòctons fills de parelles mixtes	8,0%	24,0%	36,0%	10,0%	4,0%	18,0%	,0%	100%
Autòctons fills d'estrangers	1,5%	18,2%	28,8%	9,1%	22,7%	6,1%	13,6%	100%
Estrangers fills d'estranger	1,3%	2,9%	4,0%	3,2%	71,8%	8,8%	8,0%	100%
Total (*)	14,9%	26,2%	30,6%	7,6%	11,3%	5,3%	4,1%	100%

(*) El total inclou: estrangers fills de parelles mixtes (24 casos) i retornats fills d'autòctons (3 casos)

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta participació, política i joves, 2005. Secretaria de Joventut.

En les dades qualitatives procedents dels fills i de les filles de persones immigrades nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància, s'observa una adhesió a la societat receptora i una preocupació reduïda per la clivella territorial, ja que aquests joves durant els grups de discussió i entrevistes diuen ser, molt majoritàriament, d'aquí. Se senten d'aquí. Aquest aquí implica una fórmula territorial que no remet exactament a un Estat o a una comunitat històrica, sinó més aviat a una manera de viure i a unes oportunitats de desenvolupament formatiu, laboral i vital molt diferent a les referències que tenen sobre els països d'origen dels pares, tant a través dels ensenyaments proporcionats pels pares i altres connacionals, com a través de viatges estivals. En contraposició a aquí, aquests joves parlen d'un allà, que els resulta llunyà i al qual, generalment, no tornarien per desenvolupar els seus projectes ja que hi observen connotacions fortament oposades a la manera de viure de la societat receptora.

Quan s'interroga sobre el seu interès en temes vinculats a diferents àmbits territorials, trobem també diferències entre joves autòctons i joves d'origen immigrant, però en aquest cas molt més reduïdes que quan se'ls interroga per l'adscripció nacional. Efectivament, el fet de no identificar-se (*sentir-se*) com a català o espanyol no és obstacle per estar interessats pels problemes locals, de Catalunya i Espanya. Quasi un 70% dels joves nascuts a l'estranger indiquen tenir molt d'interès pels temes locals i catalans, un 80% en el cas dels joves autòctons. La diferència s'inverteix i es minimitza quan parlem dels interessos per Europa i la resta del món. Els joves nascuts a l'estranger estan més interessats per aquests temes que els joves autòctons, amb una petita diferència del 5%. Observem que l'interès per qüestions transnacionals es complementa, sense excloure, amb la preocupació per temes locals. En resum, la població jove nascuda a l'estranger, té interessos similars als joves autòctons tot i que no s'adscriuen a la mateixa nacionalitat, com hem observat anteriorment.

Taula 43. Població de 15 a 29 anys segons per interès en localitat, Catalunya, Europa i món, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Lloc de naixement	Interès en assumptes locals i de Catalunya			
	Poc o gens	Bastant	Molt	Total
Nascuts a Espanya	9,7%	10,8%	79,5%	100%
Nascuts a l'estranger	18,0%	12,6%	69,4%	100%
Total	10,9%	11,1%	78,0%	100%
	Interès en assumptes d'Europa i del món			
	Poc o gens	Bastant	Molt	Total
Nascuts a Espanya	25,7%	16,0%	58,3%	100%
Nascuts a l'estranger	30,7%	5,9%	63,4%	100%
Total	26,5%	14,4%	59,1%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta participació, política i joves, 2005.

Taula 44. Població de 15 a 29 anys segons interès en qüestions socials o polítiques de Catalunya, d'Espanya i d'Europa, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Lloc de naixement	Interès per qüestions socials o polítiques de Catalunya				
	Poc o gens	Bastant	Molt	NS/NC	Total
Nascuts a Espanya	13,1%	54,2%	31,7%	1%	100%
Nascuts a l'estranger	25,7%	43,7%	29,00%	1,6%	100%
Total	15,0%	52,6%	31,30%	1,1%	100%
	Interès per qüestions socials o polítiques d'Espanya				
	Poc o gens	Bastant	Molt	NS/NC	Total
Nascuts a Espanya	29,4%	51,4%	18,7%	0,5%	100%
Nascuts a l'estranger	21,9%	49,2%	27,2%	1,8%	100%
Total	28,3%	51,1%	20,0%	0,6%	100%
	Interès per qüestions socials o polítiques d'Europa				
	Poc o gens	Bastant	Molt	NS/NC	Total
Nascuts a Espanya	40,7%	45,20%	13,50%	0,6%	100%
Nascuts a l'estranger	35,5%	39,90%	23,40%	1,2%	100%
Total	39,4%	44,4%	15%	0,7%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta participació, política i joves, 2005.

En les entrevistes es percep un major grau d'interès dels joves immigrants en qüestions d'Espanya i d'Europa mitjançant les seves relacions personals. Per a Bhabha (1996, citat a Alund, 1999), ens situem en un nou procés d'identitats híbrides, compostes per diferents cultures. Per a l'autor "els híbrids estan plens de potencial per a noves visions del món, amb noves "formes interiors" per percebre el món a través de les paraules". Segons Alund (1999) "enfrentar-se d'una manera creativa amb el gran nombre de cultures pot jugar un paper essencial per ajudar a forjar noves identitats."

Respecte a aquestes noves identitats, no observem tant que es tracti d'una identitat fonamentada en un eix d'adscripció nacional, i per tant autòctona-estrangera, sinó que s'emmarca en formes més complexes, que diferents autors han etiquetat com a múltiple, combinada o transnacional (Suárez-Orozco i Suárez-Orozco, 2003; Terrén, 2007). Segons les entrevistes realitzades a persones joves fills i filles d'immigrants, s'entenen millor (tenen els mateixos interessos, aficions i preocupacions o inquietuds) amb un català que amb un jove que acaba de migrar des del país d'origen dels seus pares. Actituds semblants pel que fa a l'oci i al consum,

el fet de compartir espais formatius i a enfrontar-se a un mateix mercat de treball (tot i que fortament afectats per la seva situació de classe) fan fàcilment comprensible que dos nois amb diferent origen nacional però socialitzats a Catalunya es puguin *entendre* millor que amb un jove que visqui als països d'origen. Especialment entre els fills d'immigrants, més que no pas una identitat híbrida, hi predomina una identitat pragmàtica i múltiple, ja que participen de totes les cultures que han viscut (a través dels pares o a través de la seva vida a Catalunya). Per tant, s'han adaptat a cada circumstància i no es detecten discursos fonamentats en una identitat única ni essencialista. Lògicament, aquesta situació depèn del nombre d'anys d'escolarització i de residència a Catalunya.

"R. Sí, jo em sento més proper amb la forma de pensar d'aquí. I si, per exemple, jo quan començo a parlar amb un marroquí, i em ve un català, jo m'entenc més amb un català que amb un marroquí. No a nivell d'idioma. A nivell de veure el món. M'entenc més amb un català que amb un marroquí. Bueno, m'entenc amb un marroquí, però és que amb el marroquí m'hi he d'estar [bufa, representant impaciència simulant la conversa] molt de rato. Per entendre'm d'una cosa que és molt petita. Amb el català, no. Amb el marroquí hem d'estar més temps. I si ell t'entén, perquè si ell no t'entén no l'entendràs ni tu ni ell" (H, 17, Marroc).

En el marc d'aquesta identitat pragmàtica, el problema és el del reconeixement per part dels altres, ja que tant entre autòctons com connacionals acostumen a adscriure'ls a identitats, nacionalitats o religions que no els són pròpies i que corresponen més a estereotips —generats tant autòctons com entre d'altres persones d'origen immigrant— que no pas a la realitat en la qual viuen aquests joves, més complexa en termes identitaris.

En resum, la identitat de tipus nacional tradicional i la seva posició en l'eix Catalunya-Espanya té poc interès. Aquesta clivella territorial es viu majoritàriament com una qüestió política aliena. D'altra banda, no existeixen importants variacions respecte a les persones autòctones en l'interès amb què observen qüestions de tipus social i econòmic. Respecte a les diferències més significatives entre els diferents grups del nostre estudi podem indicar que — per la seva manera de pensar, actuar i viure—, en la majoria dels casos se senten catalans. Les persones entrevistades consideren que si tinguessin un fill o filla a Catalunya, hauria de ser català o catalana. En el cas dels fills i de les filles (G2), la identitat és pragmàtica i flexible, i no evita que visquin situacions de contradicció familiar: la seva identitat pragmàtica i flexible té forts entrebancs amb moltes actituds i posicionaments dels seus pares, especialment en el cas de les filles. Finalment, en el cas dels fills i de les filles que han arribat a edats més tardanes (G3), per exemple que han arribats entre els 10 i els 12 anys, abans de l'adolescència, no percebem diferències significatives amb el grup G2. Els que han arribat més grans mantenen amb més freqüència vincles amb el país d'origen a través d'Internet (Messenger, telèfon). D'altra banda, una identitat encara molt fonamentada en el país d'origen és poc funcional per establir relacions en pla d'igualtat amb els joves autòctons o amb d'altres joves amb identitats més pragmàtiques.

6.2.2. Adhesió als valors de la societat receptora, idea de retorn i naturalització

En tots els grups, l'adhesió a la societat receptora la trobem relacionada amb possibilitats de millora econòmica i laboral tant per part dels participants en les entrevistes i grups com per part de les seves famílies. Drets civils igualitaris i l'assoliment d'un estatus adquirit en funció del seu esforç i la seva vàlua personal són els valors que mantenen l'adhesió a la societat receptora.

L'adhesió a la societat receptora es veu afectada fonamentalment per les limitacions per millorar la seva situació socioeconòmica originària o d'arribada. Els desencants respecte a les possibilitats d'ascens social (precarietat, discriminació, no reconeixement econòmic i social de l'esforç, reproducció de la situació d'origen), són els principals focus d'anomia i d'una manca de percepció positiva de la cohesió. Tots aquests problemes no són homogenis.

La idea de retorn és força diferent en els tres grups analitzats. En el cas dels joves i de les joves amb projecte migratori propi, la materialització de la idea de retorn està condicionada per: a) les condicions materials de vida a Catalunya i als països d'origen. En aquest punt, detectem tres situacions diferents: 1) joves procedents de països immersos en processos de forta modernització i que estan retallant les diferències salarials i de qualitat de vida amb Catalunya (per exemple Romania), on observem una idea de retorn més factible; 2) membres de comunitats transnacionals presents als països desenvolupats (per exemple, els xinesos i pakistanesos de la nostra recerca) on no es pot produir un retorn pròpiament al país d'origen, sinó més aviat una mobilitat geogràfica cap a altres destinacions on la comunitat transnacional d'origen està establerta; 3) originaris de societats clarament menys desenvolupades i amb menys oportunitats per als que retornen (per

exemple, la major part d'Àfrica i la Iberoamèrica menys desenvolupada), i b) el temps d'estada a Catalunya. A més temps de residència, més possibilitats que hagin format una família a Catalunya, que la seva assimilació sociocultural i la seva integració laboral sigui millor i, per tant, que tinguin més probabilitats per fer realitat el retorn.

Pel que fa als joves fills i filles d'origen immigrant, identifiquen que entre els seus pares la idea de retorn continua viva, encara que rarament es materialitzi. Aquest fet és important, en tant que condiciona les relacions entre pares i fills i filles, ja que aquests darrers no es plantegen en general la possibilitat de retorn. En el cas dels fills i de les filles d'origen immigrant, observem que l'adhesió als valors de la societat catalana està molt més basada en les seves possibilitats de promoció social que en factors de tipus identitari.

D'altra banda, entre els fills i les filles d'origen immigrant que han arribat després de la infància, la seva adhesió als valors de la societat receptora, en especial a un oci de tipus consumista, es veu molt afectada per les restriccions en l'obtenció del permís de treball i, per tant, per la impossibilitat de desenvolupar una vida de treball i de consum plena. La disparitat entre l'oferta d'oci i consum i la situació econòmica familiar es fa més estressant. Les múltiples limitacions a la seva integració laboral i a l'educació postobligatòria són elements a destacar. Són joves amb fortes expectatives de poder guanyar-se la vida, com ho van fer els seus pares quan van arribar a Catalunya amb edats properes a les seves. Però no poden seguir ni les trajectòries de la gent jove autòctona, ni tampoc les dels seus pares. A més, s'ha de destacar que no tenen capacitat per prendre decisions pròpies sobre el retorn. L'arribada a Catalunya va estar condicionada per una decisió dels pares. Amb els pares a Catalunya, i sense unes oportunitats laborals adients als països d'origen, el retorn no sembla factible.

Hem d'indicar que la forma com es produeix l'adhesió a la societat receptora els condiciona notablement la identitat i té també un efecte molt important sobre la configuració de la identitat juvenil. Així, no només la condició d'immigrant afecta la seva adhesió, sinó que també hem de considerar quin paper juga la condició de jove. En el cas del grup de joves amb projecte migratori propi, observem una identitat juvenil diferenciada, en comparació amb les persones joves autòctones, per una emancipació més precoç. Segons els entrevistats, un jove és una persona amb ideals i té un horitzó molt obert. La majoria de les persones entrevistades afirmen que una persona és jove fins als 18-20 anys. Observem, doncs, que no correspon a la imatge de jove a Catalunya, molt més flexible quant a l'edat. Pel que fa als fills i a les filles d'immigrants, en el grup G2 observem que la seva identitat juvenil està assimilada a la dels joves autòctons. Tot i això, en el marc d'una trajectòria obrera familiar, experimenten més pressions per incorporar-se al mercat de treball i per a la seva emancipació residencial. Quant al grup G3, la seva identitat com a joves està afectada per la transició i les limitacions a l'emancipació a Catalunya. En aquest sentit, des de la societat receptora se'ls considera nens joves, amb absoluta dependència dels pares, mentre que ells es poden considerar adults joves.

En les entrevistes i els grups de discussió, la nacionalitat espanyola es concep per tots els participants com una important font d'accés a recursos que, conforme s'allunya la idea de retorn, fa més desitjable la naturalització. No obstant això, com hem indicat, la idea de retorn continua habitualment viva entre aquells que van prendre per iniciativa pròpia la decisió de migrar i fa que el procés de naturalització es vegi com un objectiu secundari. A més, per a l'obtenció de la nacionalitat espanyola,¹⁰³ en general s'ha de renunciar a la nacionalitat prèvia, llevat dels països iberoamericans on existeix un conveni de doble nacionalitat. Tot i això aquesta renúncia pot ser més teòrica que pràctica ja que, per exemple, el Marroc continua mantenint la nacionalitat marroquina als naturalitzats espanyols. Es detecta, en el cas dels pares i en el dels joves i de les joves amb projecte migratori propi, un certa angoixa per trobar en algun moment problemes al retornar al país d'origen. El fet que les principals preocupacions siguin residència i treball comporta que els permisos puguin satisfer aquestes necessitats bàsiques.

Un cas radicalment diferent és el dels joves fills i filles d'immigrants. Aquests, amb poques excepcions, indiquen que només tornarien als països d'origen dels progenitors per vacances. En aquest cas, les aspiracions laborals són majors, com un lloc de feina qualificat en l'àmbit públic; o altres possibilitats com ara practicar esports de forma federada o la possibilitat de viatjar més fàcilment a d'altres països sense la necessitat de realitzar complicats tràmits burocràtics (visats), tal com citen els participants als grups.

103 Vegeu-ne els requisits al capítol 1.

Aquests recursos mencionats poden tenir poca importància per a la generació dels pares, abocada quasi exclusivament a la vida laboral i familiar, en canvi, per als fills, les possibilitats de viatjar, o de practicar esports resulten activitats molt més rellevants.

Pregunta. "Vosaltres teniu la nacionalitat espanyola?"

Jove 3. A mi em va costar molt... perquè quan vaig anar a jugar a Agramunt, em van dir que si no la tenia no podia jugar... no fa ni un mes que me la van donar... però que va costar molt fer-ho, eh! Vull dir, però tot és igual que abans que me la donessin, eh! (D, 17, Marroc, G2)

Jove 2. Clar... però jo si vull anar a Amèrica, amb el carnet del Marroc, no hi puc anar... no sé per què? Tinc que demanar visado... (H, 22, Marroc, G2)

Jove 1. Sí, jo per sortir d'aquí, també l'he de tenir..." (H, 17, Ucraïna, G2)

(GD, M4)

Tot i aquesta diferent visió dels fills i de les filles, una jove filla d'immigrants xinesos participant de les entrevistes biogràfiques indica que li agradaria obrir el seu propi negoci al país d'origen, vinculat a l'empresa familiar d'exportació i importació. Té les mateixes inquietuds que la generació precedent i té por a perdre la seva nacionalitat xinesa.

R. "Yo los mantendría con la nacionalidad china, y entonces cuando creciesen, que hicieran lo que crean. Es como han hecho mis padres. Nos dejaron la nacionalidad china, y entonces cuando tuviéramos nuestra edad ya decidiríamos si quisiéramos vivir aquí pues tener la nacionalidad, o volver a China...(...). Mi padre tiene la nacionalidad pero no tiene el DNI. Tiene que volver allí durante 3 meses para tener el DNI. Si no tienes la nacionalidad tienen que ser unos años. (...) Me lo dijeron mis padres. Y para mí, como quiero ir a China a vivir, si la tuviese sería una desventaja para mí. Un inconveniente. Y la verdad es que de momento, como que tampoco no me afecta ni nada, lo mantendré así. Y lo que había pensado era, si me voy a vivir a la China, tendría que volver aquí a renovar el permiso de residencia. Ahora tengo el permiso de residencia, y el permiso de China, tengo los dos. Si viviera en la China tendría que volver cada 6 meses a renovarlo. Cada vacaciones... Y es mucho el tiempo que llevo aquí. Entonces, perderlo da un poco de pena ..." (D, 23, Xina. Entrevista biogràfica)

Independentment dels motius per sol·licitar o no la nacionalitat, molts basats més aparentment en creences relatives a la pèrdua de la nacionalitat d'origen que no pas en l'ordenament jurídic (com en el cas recurrent de la renúncia a la nacionalitat marroquina), aquesta situació provoca contradiccions entre pares i fills. Així, trobem el cas d'alguns fills d'origen immigrant que tot i que el seu projecte vital és a Catalunya i no tenen en absolut la intenció de tornar a viure als països d'origen familiar, no han tramitat l'obtenció de la nacionalitat espanyola, tot i tenir dret a obtenir-la, continuen amb els processos de renovació dels seus permisos de residència i treball. Així, pares i fills continuen mostrant expectatives i pràctiques diferents, i l'emulació pot resultar contradictòria,¹⁰⁴ ja que mostra inconsistències entre desitjos (tenir una vida completa a Catalunya) i accions (no sol·licitar la nacionalitat).

Pregunta. "Tu tens permís de treball aquí? Nacionalitat?"

Resposta. Sí, tinc permís de residència i treball, que es va renovant cada 5 anys. Bueno, si vull la nacionalitat, ja puc demanar-la. Perquè jo porto aquí més de 10, i ja la puc demanar.

P. I pots treballar.

R. Sí." (H, 17, Marroc, G2. Entrevista biogràfica).

"Además los padres no... vienen aquí para buscar una vida mejor ¿vale? Entonces sus hijos se adaptan y ellos no, tampoco quieren. Vienen aquí para buscarse la vida, para vivir mejor y cuando estén mejor y tal pues se van... ya a los hijos les va distinto. Ya venimos aquí desde pequeños, nos integramos, ya nos acostumbramos aquí, ya..." (D, 19, Marroc. Entrevista biogràfica)

104 Aquesta diferència és paral·lela a allò que succeeix amb les diferents generacions en la població autòctona (Ben Hammou, 2005:9) perquè els joves tenen una visió diferent de la vida que els seus pares.

Finalment, quant a les desigualtats entre joves amb motiu de l'obtenció de la nacionalitat, es detecta una important frustració —entre els fills i les filles de persones immigrants d'origen marroquí que han participat als grups de discussió i en les entrevistes biogràfiques— ja que han d'esperar 10 anys de residència abans de poder sol·licitar la nacionalitat, i són conscients que per als fills de pares amb origen iberoamericà el temps és molt més reduït i no tenen l'exigència de renunciar a la seva nacionalitat originària. Aquesta situació genera una percepció de discriminació segons la nacionalitat d'origen entre els diferents grups de joves.

6.2.3. Participació política i pertinença a un projecte comú

En general, la participació dels joves en associacions polítiques juvenils és molt baixa independentment de si es tracta de joves d'origen immigrant o de joves autòctons. Tot i això, tots diuen participar, quan tenen dret a fer-ho, en els processos electorals.¹⁰⁵ Si no tenen dret al vot, majoritàriament els joves afirmen que voldrien participar en la política del país. Tots els joves amb projecte migratori propi interessats a obtenir la nacionalitat estan també interessats a participar amb el seu vot en les eleccions, especialment en les estatals. En el cas dels fills d'immigrants, trobem que tots aquells amb dret a vot l'exerceixen, però selectivament en funció de les eleccions si donen prioritat, com en el cas anterior, a les eleccions generals.

Taula 45. Població de 15 a 29 anys segons participació actual en associacions polítiques juvenils, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
No	98,80%	99,40%	98,90%
Sí	1,20%	0,60%	1,10%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta participació, política i joves, 2005*.

La taula següent mostra el nivell de participació en les darreres eleccions en el moment de realització de l'enquesta. Existeix un grau de no participació molt alt entre els joves nascuts a l'estranger, 91,7%, enfront als nascuts a Espanya, 32,5%. Aquesta no participació dels nascuts a l'estranger, en un 78% dels casos, és tant elevada perquè no tenen majoria d'edat i per la impossibilitat de votar per motius legals: no tenen nacionalitat espanyola.

Taula 46. Població de 15 a 29 anys que no va votar a les darreres eleccions, segons motiu, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Motiu per no votar	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Sí que vaig votar	67,5%	8,3%	58,4%
Perquè vaig fer alguna altra cosa	3,5%	2,2%	3,3%
Per motius ideològics o per protesta	2,0%	1,4%	1,9%
Perquè no tenia edat o altres	22,7%	78,0%	31,2%
Perquè no em sento representat/ada	3,4%	0,8%	3,0%
NS/NC	1%	9,3%	2,2%
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta participació, política i joves, 2005*.

¹⁰⁵ També cal destacar les dificultats que identifiquen els joves amb projecte migratori propi per comprendre el sistema electoral espanyol i català, amb procediments de votació i de distribució dels escons diferents als dels seus països d'origen.

Tot i aquest interès en la participació política a través del vot (participació delegada), molts dels joves que han participat en el nostre estudi mostren una actitud d'escepticisme vers la política, fet compartit tant pels joves amb projecte migratori propi com pels seus fills. Especialment, són molt més crítics amb els dos partits majoritaris a Espanya,¹⁰⁶ alhora que són també els que apareixen amb més freqüència als seus discursos. Quant a les seves preferències polítiques, en el cas de les persones joves d'origen estranger amb projecte migratori propi, els cinc entrevistats mencionen el president Rodríguez Zapatero com el polític, a Espanya, més proper als seus ideals. En particular, identifiquen una actitud més favorable cap a la immigració en el partit al Govern (PSOE) que no pas en el partit principal de l'oposició (PP) en el moment de realització d'aquest estudi. En el cas dels joves i de les joves fills i filles d'immigrants també hem observat aquesta preferència.

Si analitzem les dades estadístiques, es detecta una major concentració de joves autòctons a l'esquerra que no pas entre les persones joves d'origen immigrant. Quan ens situem davant de l'eix ideològic, molt vinculat a posicions de classe en l'imaginari col·lectiu, hem de tenir present que, si bé aquesta construcció pot ser relativa i controvertida per als autòctons, ho és encara més i pot ser molt diferent per als joves d'origen immigrant. Existeix un elevat nombre (22,5%) de no posicionats amb relació a l'eix esquerra-dreta (Taula 47).¹⁰⁷

Taula 47. Població de 15 a 29 anys segons eix ideològic, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger	Total
Extrema esquerra	3,3%	0,7%	3%
Esquerra	50,3%	28,3%	47,3%
Centre esquerra	13,4%	10,4%	13%
Centre	11,1%	21,5%	12,6%
Centre dreta	2,9%	5,1%	3,2%
Dreta	3,9%	11,6%	5%
No esquerra/dreta	15%	22,5%	16%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'*Enquesta participació, política i joves, 2005*

Les demandes dels joves amb projecte migratori propi pel que fa a la seva participació política i a les activitats públiques, no és tan clara i evident com en temes de treball, formació o habitatge, percepció que és compartida pels tècnics participants en els grups de discussió. El problema que es detecta és la por a ser exclosos de la societat per motius econòmics, més que no pas per qüestions vinculades a la participació política o a la ciutadania. En canvi, la participació que es detecta està més relacionada amb la participació directa en assumptes que els afecten en l'àmbit local, concretament: a) en la comunitat de veïns; b) en la participació activa en festes populars laiques com ara per carnaval; c) a les reunions de pares i també en associacions de compatriotes, on organitzen cursos de llengua per als infants o celebren algunes festes; d) en àrees d'esport, fent gimnàstica o nedant en una piscina privada, i e) formant part de sindicats.

Detectem en els discursos dels joves algunes mancances relatives a la seva inclusió en activitats locals. A la ciutat més gran que hem estudiat, els joves no participen en les festes més tradicionals o religioses del grup autòcton. Tampoc no celebren, llevat de fer-ho en cases particulars, les festes nacionals dels països d'origen. En els municipis més petits, es detecten dificultats per a assistir a actes públics del municipi. Demanen, concretament, rebre una invitació formal per part de l'Ajuntament. Sense aquesta invitació formal, indiquen que ocupen un espai que no els pertoca. Es tracta de municipis petits on sovint les relacions informals es troben segregades segons el lloc d'origen i on les festes populars tradicionals s'identifiquen com a part del folklore d'un dels subgrups del municipi: el grup autòcton.

106 Hem de matisar que no es refereixen a sigles de l'arc parlamentari català. Només en un cas, el jove d'origen uruguaià casat amb una dona catalana, trobem un interès elevat per la política catalana.

107 Tot i això, com veurem més endavant, existeix entre les persones joves d'origen immigrant una forta demanda de regular l'entrada de nous immigrants, com a competidors per uns recursos cada cop més escassos del mercat de treball, i que genera un posicionament ambivalent amb relació a l'eix esquerra-dreta, en tant que identifiquen esquerra amb major laxitud en el control de fronteres.

En els municipis grans, en canvi, sí que hi observem una major participació de població d'origen immigrant en festes de barri, no tant en l'àmbit institucional com en el de carrer i es gaudeix de les fires, les parades, els concerts, etc. De fet, alguns dels propietaris de les parades de les fires són connacionals. Es tracta d'una reformulació de les festes populars, tant des de l'oferta com des de la demanda, que reflecteix quin tipus d'habitants viuen al barri i quin tipus d'empresaris itinerants ofereixen aquests serveis en l'actualitat. Per contra, les festes més tradicionals i institucionals, amb presència, per exemple, de l'alcalde, dels partits polítics, dels presidents d'entitats, etc., són percebudes com alienes. Quelcom similar, tal i com hem pogut observar en l'apartat destinat a l'anàlisi de la participació i dels equipaments esportius, passa amb la participació en altres actes menys institucionals, en els clubs esportius i en les associacions.

"(...) he vist que hi ha un camp de futbol separat del pavelló i juguen tots els immigrants... marroquins, romanesos, ucraïnesos, tots junts, però separats, no s'apunten..." (D, 31, Romania, G1. Entrevista biogràfica)

Pregunta. I en la resta d'àrees? Les coses que heu anat fent... Hi ha participació?

Jove 5. Sí, però és el mateix cas. Quan més obertes, més participen. Però quan més formals, menys participen.(...)

Jove 2. Quan la cosa és oberta i hi ha menys compromís, participen. Quan hi ha una certa formalitat, costa. I, en acabat, tinc la sensació que nosaltres volem que participin en tot.

(GD, M1. Tècnics)

Aquestes situacions no existeixen en el cas de les persones joves fills i filles d'immigrants amb més temps de residència a Catalunya. El domini de la llengua, la xarxa d'amistats amb els joves autòctons generada en les institucions educatives confirmen aquesta realitat. De fet, el personal tècnic encarregat de la participació en l'estudi indica que les demandes de joves autòctons i les de joves fills d'immigrants resulten difícilment diferenciables. Segons els tècnics, s'observen només diferències quant als anys d'escolarització (joves que han arribat recentment, que només han experimentat 2-3 anys d'escolarització a Catalunya) i en alguns comportaments lligats a la construcció dels rols de gènere en el cas de les joves filles de pares procedents de països àrabs.

Jove 3. (...) nosaltres, quan vam fer una diagnosi participativa de... d'aquí, al municipi, vam passar unes enquestes als instituts que, en alguns casos els van demanar (als alumnes) que contestessin, i per això vam tenir moltes enquestes... Una de les coses que demanàvem bastant era sobre espais d'oci i espais propis, no? espais de lleure, tot i que no concretàvem massa, però jo entenc que sí, una mica, que si val per la majoria de nois nascuts aquí i amb famílies autòctones, doncs també, suposo, que ha de valdre per, una mica, els que han vingut ara, no?"

(...)

Pregunta. O sigui, la trajectòria i les expectatives no són les mateixes tot i haver passat pel procés d'escolarització?

Jove 2. Inclús són els que no... jo penso que ells ho veuen, volen continuar estudiant per ells. És els pares els que no ho acaben de veure, i no influeixen els fills...

(GD, M3. Tècnics)

6.2.4. Discriminació i creixement del nombre d'immigrants

El fet que existeixin fronteres i drets associats a la ciutadania que delimitin l'accés als recursos és òbviament una qüestió que resta unitat de grup, i dificulta la cohesió social en un context de legitimació d'aquest tipus de desigualtat. Malgrat l'existència d'un marc jurídic que segmenta la població i l'accés als recursos segons nacionalitat, els joves amb projecte migratori propi que han participat en les entrevistes i en els grups de discussió afirmen tenir una situació residencial, laboral i formativa millor que la dels seus països d'origen. Aquesta és la principal explicació de la seva arribada i del fet que continuïn a Catalunya. Tot i que majoritàriament desenvolupen feines no qualificades i sovint pateixen inconsistència d'estatus (ocupacions per sota de la seva formació), valoren positivament els seus drets socials i assistencials i indiquen que no coneixen altres societats on sigui tan senzill accedir a la sanitat, als serveis d'ocupació o a la formació des del primer dia d'arribada. Fins i tot, l'elevat grau d'economia submergida és valorada positivament pels joves amb projecte migratori propi que han participat a l'estudi com a mecanisme de primera inserció al mercat de treball. La seva situació precària i en ocasions "indocumentada" no genera, *per se*, rebuig cap a la societat receptora.

Pregunta. “¿Y creéis que el Ayuntamiento, o los políticos, se preocupan de los inmigrantes?”

Jove 8. Sí! (D, 25, Argentina)

Jove 9. Sí, demasiado! (H, 23, Argentina)

P. ¿En qué?

Jove 9. No, que apenas llegas, te empadronas, ya te dicen la tarjeta sanitaria, la seguridad social, ya te cubre. Yo creo que en pocos lugares es así. (H, 23, Argentina)

Jove 4. Esto está bueno. Se preocupan por la salud... Cuando voy a alguna oficina, siempre preguntan en lo que pueden ayudar... Cuando no tenía papeles iba a la oficina para preguntar por trabajo y me ayudaron mucho, me dieron muchas direcciones, y “tienes que ir a este sitio”, para encontrar trabajo. Para alguna cosa... Lo que pasa que he tenido suerte, que yo mismo he encontrado trabajo. Sí, sin papeles. (H, 29, Pakistan)

P. Pero ahora tienes permiso.

Jove 4. Sí, ahora sí. Ahora tengo mi permiso y con contrato. (H, 29, Pakistan)

P. ¿Y vosotras creéis que se preocupan por vosotras? Con los cursos de catalán ¿no?, por ejemplo.

Jove 7. Sí.” (D, 19, Marroc)

(GD, M1)

Observem que la discriminació que més preocupa als joves d'origen immigrant és la que es produeix no tant en les institucions públiques sinó al carrer (“el problema de siempre”, segons un jove entrevistat d'origen senegalès a Catalunya). En aquest àmbit, en el cas dels municipis més grans, els participants declaren que pateixen molèsties que dificulten l'assoliment d'un major benestar, com ara les baralles, les discussions amb la policia local i el refús a les entrades dels locals d'oci nocturn com ara pubs i discoteques. Problemes que sempre tenen, implícitament o explícita, una justificació en funció del país d'origen, els trets fenotípics o l'ètnia.

Segons els nostres informants, són les persones autòctones les que més propensió mostren a distingir-se i separar-se dels immigrants. Segons els participants als grups, són els propis catalans els que no accepten que un marroquí s'identifiqui com a català. Està estesa la percepció que els catalans els menystenen (“nos miran mal”, segons una jove marroquina filla d'immigrants) sobretot entre la població que fa més anys que viu a Catalunya, i també són responsabilitzats de la manca de treball alhora que comenten, paradoxalment, que només accedeixen als llocs de treball que no volen els catalans.

Pregunta. (...) “¿Qué os consideráis? ¿Marroquíes o de aquí? ¿Os lo habéis planteado?”

Jove 1. Marroquí. (H, 19, Marroc)

Jove 4. Yo por ejemplo, la gente de aquí no acepta esto. Si alguien dice que es catalana, la gente de aquí no lo acepta. (H, 29, Pakistan)

Jove 7. Pues si hay gente que ha nacido aquí, es catalana.” (D, 19, Marroc)

(GD, M1)

Tot i els elements crítics de l'anterior cita, s'observa també que existeix una forta matisació respecte als comportaments i les pràctiques discriminatòries en funció de l'origen nacional. Si ens fixem en el grup següent, mentre que els joves i les joves procedents d'Argentina indiquen no haver tingut problemes, els procedents del Marroc i Pakistan acostumen a mostrar un major desencant amb l'acollida de la població autòctona: els comportaments positius vers la immigració semblen ser l'excepció a la regla: “No todos son malos, hay gente buena”.

Pregunta “¿Y creéis que los inmigrantes, o los jóvenes inmigrantes como vosotros, estáis integrados? Os considerais plenamente integrados?”

Jove 8. Yo no tengo problemas. (D, 25, Argentina)

Jove 9. Yo no tuve problemas de integración, la verdad es que no. Pero ya te digo, yo voy conociendo amigos de todos lados. Tengo amigos catalanes, dominicanos, y nos vamos conociendo... Yo la verdad es que aquí somos un grupo muy grande que hicimos, y somos catalanes, argentinos... Muy bien. De mi parte bien, integrado bien. (H, 23, Argentina)

Pregunta. ¿Y de las otras partes?

Jove 2. En todo el mundo hay gente buena y hay gente mala, me entiendes? Yo, por ejemplo, vivo en un bloque con catalanes, y nos respetamos y nos llevamos bien. (H, 21, Marroc)

Jove 4. Pero no todos malos, hay gente buena. (H, 29, Pakistan)

Jove 9. ¡Hay en todos sitios! "(H, 23, Argentina)

(GD, M1).

Diversos entrevistats opinen sobre el canvi dels darrers anys quant a la facilitat per integrar-se dels seus compatriotes. Identifiquen que actualment, per l'augment del nombre de nous, la integració és cada cop més complicada ja que molts es limiten a relacionar-se amb els membres de la seva comunitat i això fa més difícil el coneixement de la llengua i la cultura del país d'arribada, sobretot en el cas de moltes dones marroquines i senegaleses (en els nostres grups i entrevistes) que no treballen i centren el seu dia a dia en la cura de la casa i dels fills. Des d'aquesta perspectiva, trobem l'opinió d'una dona jove filla de pares immigrants que realitza una crítica molt dura vers la nova immigració. Parla d'una por a la immigració "que espatlla" i és conseqüència d'una política deficiente que provoca malestar entre els joves immigrants.

Es que creo que estropea, la inmigración estropea. Va bien tener inmigración en un país porque también gracias a los inmigrantes la cosa va bien ¿vale?, pero no tan bien. Desde hace dos años o más la cosa está muy mal. Y vienen a España porque creo que es el país más cercano. Opino también que deberían ir a otros países." (D, 19, Marroc. Entrevista biogràfica)

Aquestes dificultats es veuen reforçades per pràctiques de distanciament respecte a la immigració entre la població autòctona. Així, un dels elements que més preocupen els joves d'origen immigrant, en un context de creixent arribada d'immigració, són les dificultats per tenir una bona relació amb els autòctons i per ser acceptats en les seves xarxes relacionals. Aquesta situació contrasta amb la capacitat de generar relacions que mostren els joves fills d'immigrants que més temps fa que són a Catalunya amb els nous, tal i com s'observa en el testimoni següent:

Pregunta. "Amb marroquins que hagin acabat d'arribar fa poc, hi tens amistosats o què?"

Resposta. Sí, hi ha gent que porta 8 mesos, 1 any, 2... Sí, també som amics.

Pregunta. I com us coneixeu?

Resposta. Aquí, en aquest parc d'aquí baix de casa, ens ajuntem tots per la tarda i juguem a futbol, i ells veuen que hi ha alguns que juguen a bàsquet, alguns que juguen a futbol... I quan ve algú nou, i va a donar una volta, veu que hi ha molta gent al parc, i veu que són igual que ell, marroquins, doncs nosaltres som tots així, quan el veiem, no importa que sigui marroquí o d'on sigui, quan el veiem que està allà li preguntem: "vols jugar?". I si diu que sí, juga el primer dia, juga el segon dia, i després l'amistat comença." (H, 17, Marroc. Entrevista biogràfica)

Els joves fills i filles de persones immigrants que han arribat durant la infantesa i han participat en els grups i en les entrevistes biogràfiques es consideren, en certa manera, "únics", en el sentit que van créixer en un context de relativa baixa immigració. Els seus pares eren els únics o dels pocs colombians, argentins, senegalesos, marroquins, etc. del seu barri. Amb la incorporació de més connacionals, experimenten un creixement dels prejudicis i de la discriminació. Són els primers que es veuen afectats per l'increment de les migracions a Catalunya. Així, ara no són "l'únic diferent de la classe", aquest únic tenia per a ells un cert sentit de soledat, però també de reafirmació individual. Per a ells, el problema de la creixent migració és el fet de ser incorporats sota marques ètniques, situar-los sota etnoestratificacions objectives i subjectives, sota estereotips i prejudicis que reforcen la discriminació. Segons el personal tècnic dels municipis, aquests joves s'enfronten a un procés de polarització social. En un cas, s'argumenta que existeix una correspondència entre un major percentatge de joves d'origen immigrant i el fracàs escolar en els seus municipis.

Tècnic 1. (...) y si miras la franja de edad, el grueso de edad en [aquest municipi], [aquest municipi] es una de las poblaciones más jóvenes de España ¿vale? Estamos en un 23, 24% de jóvenes entre 15 y 30. Y además el grueso es de esta edad que decía ella ¿no? Porque casi un 40% de inmigración, entonces los que vienen son jóvenes a trabajar. Y entonces la franja esta de 20 a 25 años es la franja que más tenemos aquí. Y otra cosa que quería añadir es que Salt es una de las poblaciones donde el fracaso escolar es más alto ¿vale? Y que el nivel de estudios también es inferior. Pero pasan las dos cosas. Tenemos un número de universitarios más alto curiosamente, con titulaciones de universidades, posgrados y máster... o sea, tenemos los dos polos más que en el Gironès o que a nivel de Cataluña y también tenemos un fracaso escolar más alto, y muchos jóvenes que no se sacan ni la ESO ¿eh?, y que empiezan a trabajar muy jóvenes, pasa eso aquí. Y haría falta también..."

(GD, M2. Tècnics)

Així, en les nostres entrevistes i grups de discussió, els joves d'origen immigrant amb més temps de residència a Catalunya observen amb inquietud l'increment del nombre d'immigrants que ha viscut Catalunya durant la darrera dècada. En especial, perceben efectes negatius sobre la seva situació ocupacional (quan es tracta de joves amb projecte migratori propi) i de segregació i discriminació en funció del seu origen nacional (quan es tracta de fills i filles de la immigració). En les entrevistes, només un jove d'origen uruguaià i una jove d'origen xinès es mostren aliens als problemes de la segregació i la discriminació, i per motius molt diferents. Per a la noia d'origen xinès, la seva comunitat està normalitzada en el marc d'unes pautes molt consolidades de relació autòcton-immigrant i dominada per la seva independència econòmica al voltant dels negocis ètnics. El jove d'origen uruguaià té trets fenotípics occidentals, pertany a un origen poc conegut, poc estigmatitzat i, a més a més, té una bona feina com a enginyer i està casat amb una dona d'origen català. Tots aquests elements li donen la percepció d'una completa integració socioeconòmica, en situació de no competència amb els nousvinguts.

En resum, tots els grups valoren amb preocupació la confluència entre l'augment del nombre d'immigrants a Catalunya i la precarització de les condicions de treball i ocupació en el context d'una incipient crisi econòmica que es vivia en el moment de realitzar el treball de camp. En aquest sentit, existeix una forta consciència que un creixement incontrolat de la immigració afecta negativament especialment a aquelles persones que fa més anys que són a Catalunya i els que es troben millor integrats, en tant que suposa una forta competència en un mercat laboral progressivament limitat i precari. Per tant, indiquen la necessitat de regular amb més fermesa l'arribada de nova immigració.

6.3. La llengua catalana com a instrument de cohesió

6.3.1. El context de la llengua catalana i la immigració

La qüestió lingüística l'emmarquem en aquest capítol tant amb relació a l'adhesió a la cultura i a la identitat catalana com amb a la seva capacitat instrumental per afavorir la inclusió social mitjançant un correcte accés als recursos i a la informació. El procés de restitució formal de la llengua catalana a les institucions públiques en els anys setanta i vuitanta amb la Constitució espanyola (1978), l'Estatut d'autonomia de Catalunya (1979) i la Llei de normalització lingüística a Catalunya (1983) han donat lloc a una de les experiències de gestió lingüística de llengües minoritzades amb major èxit al món (Fishman, 1991). Ha passat de ser una llengua perseguida políticament i arraconada a l'àmbit familiar i a cercles intel·lectuals i polítics en la clandestinitat, a la situació d'una llengua, com ja descrivia Fishman fa quasi 20 anys, que no només és molt més coneguda entre el conjunt de la població, sinó que constitueix la llengua de prestigi a Catalunya. És a dir, atesa una situació de diglòssia, la llengua catalana ha passat de llengua subordinada a llengua que compleix les funcions principals d'alta cultura i ús oficial.

Tot i aquesta situació, durant els darrers 20 anys la llengua catalana ha continuat tenint dificultats per fer el pas del coneixement a l'ús en alguns àmbits de la cultura popular (com el cinema) i per convertir-se en vehicle normalitzat de relacions en algunes esferes, com el món del comerç (especialment a les grans ciutats) o els mitjans de comunicació privats. Precisament, la Llei de política lingüística de 1998 intentava actuar sobre aquests àmbits, però sense la contundència amb què ho va fer la Llei de 1983 sobre l'àmbit educatiu i institucional (Alarcón, 2005). En el debat de la Llei de 1998, un dels grans temes que hi planejaven era la gestió de la diversitat que havia de comportar la immigració. Tot i això, abans de considerar la immigració com a repte o amenaça explícita sobre l'ordre lingüístic de Catalunya, les forces polítiques van optar durant la negociació de la Llei, tal i com recull el preàmbul, per remarcar les capacitats de cohesió que ha de desenvolupar la llengua catalana i emfasitzar el respecte a les altres llengües (no oficials) de tots els ciutadans.

La influència de la cultura espanyola en bona part dels països de la immigració (l'Amèrica de parla castellana és el principal origen de les migracions a Catalunya) suposa novament un repte per a la situació lingüística a Catalunya. Situem, doncs, el cas de la immigració exterior amb relació al sistema lingüístic català. En destaquem tres particularitats:

En primer lloc, l'existència d'una integració lingüística i de mobilitat social prèvia de segones i terceres generacions d'immigració interior, que constitueixen tot un objecte d'estudi. La gestió lingüística de la immigració extracomunitària planteja reptes diferents als generats per la migració interior d'origen castellanoparlant i que es manifesten en l'actualitat a les escoles. L'èxit del model educatiu o escola catalana com a mecanisme d'extensió del coneixement de català entre els fills de la immigració interior s'ha d'explicar en bona mesura pel bilingüisme del professorat de Catalunya, que tenia competències en almenys una llengua dels alumnes, de manera que es facilita notablement el procés d'aprenentatge, factor que no succeeix amb molts dels fills d'immigrants amb llengües maternes diferents del castellà (Vila i Vial, 2003). La correspondència lingüística no es produeix ara entre bona part del nou alumnat i el professorat, que poden desconèixer per complet la cultura nacional-familiar de molts dels seus alumnes (Serra Bonet, 2002).¹⁰⁸

Resposta. "Sí, costava una mica, una mica molt! Perquè no entenia res. Quan vaig venir, em van ensenyar la primera paraula: "com et dius", però m'ho van ensenyar en castellà. I m'ho van ensenyar al Col·legi R. I jo vaig anar després al Col·legi S, i em van començar a dir tots: "com et dius?", i al col·legi parlaven en català i allí m'havien parlat en castellà. I jo no sabia què em deien, i em quedava així, en blanc. No sabia què dir. Però amb el temps, una professora que es deia S.G. em va començar a ensenyar. Quan sortien tots, em quedava jo mitja hora, o de vegades una hora més. I en sis mesos ja parlava català i castellà" (H, 17, Marroc, G2. Entrevista biogràfica)

Simultàniament, la incorporació tardana al sistema escolar de molts infants i joves d'origen immigrant i la distància lingüística de la seva llengua materna respecte a les llengües oficials d'arrel romànica¹⁰⁹ dificulten l'assoliment d'unes competències lingüístiques equivalents a les dels autòctons, i pot donar lloc a un desigual punt de partida per a les seves trajectòries educatives (que poden tenir una major propensió al fracàs escolar), laborals i, en definitiva, per a les possibilitats de mobilitat social ascendent. Resulta paradoxal que el mercat de treball no trobi utilitat comercial en moltes de les llengües maternes de la població immigrada i resulta que només català, castellà i llengües de prestigi com l'anglès són els requisits generals en la inserció i la promoció laboral (Colectivo Ioé, 2000; Solé, *et al.* 2006).

No només hem de tenir present que l'ensenyament de català ha estat orientat, en prop de les tres darreres dècades, a infants procedents de famílies castellaneres o catalanes, sinó que també l'ensenyament adreçat a adults¹¹⁰ ha estat dirigit a persones procedents de comunitats lingüístiques amb origen romànic, fet que comporta unes estratègies pedagògiques determinades. Aquestes inèrcies en bona mesura s'han mantingut fins al present, i es fa necessària una adaptació d'aquesta tipologia de serveis als usuaris procedents d'altres orígens lingüístics més distants (àrab, xinès, punjabi, etc.) (Rovira, 2003).

108 Per tant, la qüestió a resoldre en els pròxims anys és si el model educatiu català operarà com a garantia d'igualació per ètnia, superant les diferències ètniques o pel lloc de procedència.

109 Llengües romàniques com el castellà, el francès, el portuguès, l'italià, el romanès, etc., amb una gran proximitat lingüística en la grafia, en l'alfabet i en les arrels semàntiques.

110 Segons Rovira (2003), l'oferta pública de cursos de català, d'una banda, es distribueix en tres àmbits competencials de la Generalitat de Catalunya: formació d'adults (Departament de Benestar Social), formació ocupacional (Departament de Treball) i normalització lingüística (Consorci per la Normalització Lingüística, dins de la Direcció General de Política Lingüística, en el Departament de Cultura). D'altra banda, també sorgeix de les actuacions dels municipis i consells comarcals, ja sigui en institucions compartides amb la Generalitat (CNL i Escoles d'Adults), ja sigui a partir d'iniciatives pròpies, com ara cursos de carnet de conducció que també inclouen l'aprenentatge del català, o bé a partir de cursos subvencionats en entitats locals. El Pla de ciutadania i immigració 2005-2008, aprovat pel Govern de la Generalitat de Catalunya el 28 de juny de 2005, valora especialment la perspectiva interdepartamental, que considera la immigració una matèria en la qual tots els departaments de la Generalitat són competents i hi tenen responsabilitats. L'acció de govern en aquesta matèria implica: a) La Secretaria per a la Immigració, que ha coordinat l'elaboració del Pla de ciutadania i immigració; b) La Secretaria de Política Lingüística i el Consorci per a la Normalització Lingüística (CNL), que duen a terme l'acolliment lingüístic de la població adulta, i c) El Departament d'Educació, que acull la població nouvinguda en edat escolar a través de les aules d'acollida dels centres d'ensenyament.

En segon lloc, hem de tenir present el procés de globalització.¹¹¹ En aquest context, resulta possible que els fills i les filles d'immigrants visquin en contextos de relacions amb major grau de transnacionalitat (fora de l'Estat espanyol) i, per tant, tinguin menys estímuls per imitar els patrons culturals i lingüístics dels autòctons, de forma que, en lloc d'adoptar la identitat majoritària, desenvolupen identitats biculturals o híbrides (Glazer, 1993; Brubaker, 2001).¹¹² Alhora, aquestes comunitats tenen una base menys geogràfica sobre la qual construir la identitat lingüística (Coulmas, 2007: 13). Segons Graddol (2004: 1330), les minories ètniques en l'actualitat sovint pertanyen a comunitats en contínua diàspora en les quals els membres viatgen, veuen les mateixes pel·lícules i els mateixos canals de satèl·lit, es comuniquen diàriament per telèfon, correu electrònic o videoconferència. Aquestes comunitats en xarxa, amb noves identitats socials, major dispersió i menys vincles geogràfics fan preveure un continu declivi dels perfils clàssics de base geogràfica i d'homogeneïtat lingüística en favor de noves fórmules transnacionals, és a dir, generades en espais territorials de diferents estats alhora.

En tercer lloc, la major presència de les noves migracions en barris amb una majoria procedent de la immigració interior implica contacte majoritàriament amb castellanoparlants. A més, aquesta és la llengua dels iberoamericans (principal origen de la immigració a Catalunya), la llengua de les relacions entre iberoamericans i africans i asiàtics. Simultàniament, en aquests barris, poden observar nombroses actituds contràries a la llengua catalana i un ús residual d'aquesta llengua fora dels canals de comunicació institucional.

6.3.2. Identitat lingüística

Per començar a analitzar les identitats lingüístiques, observem en les taules següents la llengua que parlaven de petits els joves i les joves d'origen immigrant fent una comparació amb les llengües que parlen habitualment en l'actualitat. En primer lloc, la llengua materna (llengua que parlaven a la llar quan eren petits) dels joves nascuts a l'estranger de la mostra era una altra llengua diferent al català o al castellà en un 47,1% dels casos. En segon lloc, destaca la comunitat de parla monolingüe castellana als països d'origen, amb un 41,0%. Respecte a la llengua que empren habitualment (ara), només un 20,6% indiquen parlar català normalment (únicament o en combinació amb una altra llengua), en canvi, el 92% utilitzen normalment el castellà. D'aquests, un 32,6% han assenyalat que parlen normalment només el castellà, situació que només es dona en un anecdòtic 1,6% en el cas de la llengua catalana. Així, en l'actualitat, continua observant-se un ús monolingüe del castellà en un terç dels casos, ja sigui perquè els monolingües castellans (procedents d'Iberoamèrica) no han variat significativament els seus hàbits, o bé perquè els immigrants procedents d'altres grups lingüístics han acabat usant normalment el castellà de forma exclusiva.

Taula 48. Població de 15 a 29 anys segons llengua parlada “quan era petit/a” i llengua parlada “que empres normalment”, per lloc de naixement. Catalunya, 2005

Lloc de naixement	Només català	Més català que castellà	Tant català com castellà	Més castellà que català	Només castellà	Català i una altra	Castellà i una altra	Català, castellà i una altra	Només una altra llengua	Nc	Total
Llengua que parlava quan era petit/a											
Nascuts a Espanya	39,6%	3,5%	14,5%	3,8%	34,3%	0,4%	1,6%	0,9%	1,2%	0,0%	100,0%
Nascuts a l'estranger	1,6%	0,0%	0,2%	1,4%	41,0%	1,2%	5,3%	1,4%	47,1%	0,8%	100,0%
Total	33,7%	3,0%	12,2%	3,4%	35,4%	0,5%	2,2%	0,9%	8,3%	0,2%	100,0%

Continua a la pàgina següent.

111 El procés de globalització implica que l'Estat deixa de ser el contenidor de la societat i aquesta es dota de nous espais i formes de coordinació dels interessos (Beck, 1998).

112 En aquest context, els repertoris lingüístics i l'ús social de les llengües seran presumiblement diferents.

Ve de la pàgina anterior.

Llengua que empres normalment											
Nascuts a Espanya	27,00%	18,1%	25,1%	14,3%	11,7%	0,4%	1,1%	2,0%	0,1%	0,0%	100,0%
Nascuts a l'estranger	1,20%	2,2%	5,3%	12,7%	36,2%	0,6%	26,5%	11,3%	4,0%	0,0%	100,0%
Total	23,00%	15,7%	22,1%	14,0%	15,5%	0,4%	5,0%	3,5%	0,7%	0,0%	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta participació, política i joves, 2005.

Tal i com mostra l'Enquesta d'usos lingüístics a Catalunya (EULC, 2003), s'està experimentant un augment d'adhesions a l'ús de la llengua catalana a Catalunya. En la citada enquesta, un 48,8% dels individus de Catalunya identifiquen que la llengua castellana va ser la seva primera llengua (llengua que la persona entrevistada diu haver parlat primer a casa seva. Es considera que aquesta llengua ha estat transmesa familiarment i adquirida en el procés de socialització de l'individu). En canvi, en un 4,5% menys de casos (44,3%) consideren que el català és la seva llengua pròpia (llengua que la persona entrevistada considera com la seva llengua i amb la qual la persona s'identifica). Observem, per tant, un cert grau de desafiliació lingüística en el cas del castellà. En canvi, el català provoca adhesions positives. Mentre que el 40,4% de la població la considera la seva primera llengua quan era petit/a, el 53,5% arriba a considerar-la la llengua pròpia en l'actualitat. Aquest important creixement del 13,1% només pot ser interpretat com a conseqüència del prestigi institucional i de l'important paper que té aquesta llengua com a via de mobilitat social ascendent en la societat catalana.

Actualment les preguntes que ens hem de plantejar són clares: els mecanismes que han fet augmentar la presència, l'ús i la identificació de la llengua catalana, tal i com hem observat en el paràgraf anterior, són adients per als reptes que planteegen les noves migracions? Quin paper juguen les llengües oficials en els mecanismes d'inclusió i de promoció social?

6.3.3. Els joves i les joves amb projecte migratori propi: les llengües d'acollida i les llengües de promoció social

El castellà com a llengua d'acollida i el català com a llengua de promoció social

D'acord amb els tècnics participants als grups de discussió, la llengua és la primera necessitat de les persones joves d'origen immigrant que han arribat recentment a Catalunya, ja que constitueix un instrument imprescindible per a l'accés al treball i a l'habitatge, considerats com a necessitats bàsiques. Quant a la capacitat instrumental de les dues llengües oficials, els joves i les joves d'origen immigrant troben una utilitat molt desigual en l'aprenentatge i l'ús de la llengua catalana i la llengua castellana. En el cas de les persones joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi, el castellà opera clarament com a llengua d'acollida, ja que evita l'exclusió social en tant que permet el primer accés al mercat de treball, i l'accés a la informació i als serveis públics. Com hem observat anteriorment, el 92% dels joves nascuts a l'estranger entren normalment aquesta llengua sola o en combinació amb d'altres, i es converteix, *de facto*, en la llengua franca entre immigrants. Un dels problemes, des de la perspectiva autòctona, és que aquesta llengua és la llengua franca no només en una primera etapa d'assentament a Catalunya sinó que, per a molts d'aquests joves, no s'arriba a produir mai un ús actiu del català (parlar i escriure), tot i que indiquen tenir-ne competència passiva (entendre).

Amb relació al castellà, deixant ara al marge de l'anàlisi els joves procedents d'Iberoamèrica, els processos d'aprenentatge són força informals. Des de l'aprenentatge amb els familiars, al carrer, amb els companys de feina o, en els casos més formals, a través de manuals. D'altra banda, part dels participants en els grups de discussió van viure a d'altres comunitats autònomes d'Espanya abans d'arribar a Catalunya, on van aprendre, també informalment, el castellà. Hem de considerar que aquests canals informals d'aprendre la llengua castellana els mantenen allunyats de llocs de treball més qualificats, amb requeriments de competències escrites. Tanmateix, suposa una barrera per superar certes proves o exàmens, on la llengua escrita és molt més formal (per exemple, en les proves per obtenir el permís de conduir...).

Molts dels participants en els grups de discussió consideren el català com una prioritat per treballar en els municipis més petits mentre que, en els municipis més grans, per accedir a feines de baixa qualificació indiquen que el castellà és suficient per desenvolupar la tasca. En canvi, en els municipis més grans emfasitzen la bondat del català per comunicar-se amb les institucions on el procés de normalització lingüística està més consolidat, com també la relació amb els serveis sanitaris, les oficines de la Generalitat, els serveis dels ajuntaments, etc.

Segons la majoria de participants en les entrevistes i els grups de discussió "el català fa la diferència" per accedir a tot tipus de recursos a Catalunya, especialment en els més valorats. Així, en general, es percep que la llengua catalana té una gran importància per millorar la posició social i laboral a Catalunya.

Jove 1. Fora del poble, és necessari el català... si vols accedir a... a alguna feina como funcionari, necessites el català, el necessites. Depèn del tipo de feina que busquis, també. (D, 27, Perú)

Jove 5. El català fa la diferència, per mi, amb altres coses, amb el tracte de la gent. Jo crec que la gent t'escolta quan parles català. Jo ho tinc molt clar. Jo crec que la gent no t'escolta fins que no parles en català... Jo em vaig integrar, va ser molt senzill... ho vaig decidir un dia al parc. La meva filla parlava amb una altra nena, i venien les dos "hahaha", jo no vaig entendre res i vaig dir "no pot ser que no entengui el que diu la meva filla", i vaig dir "he d'aprendre català", i va ser molt clar, perquè no pots, jo crec que no puc estar en un lloc, en aquell moment ho vaig entendre, jo crec que la gent et tracta d'una altra manera" (D, 26, Argentina).

(GD, M1).

Tot i les oportunitats que identifiquen en l'ús de la llengua catalana, el fet d'invertir temps en el seu aprenentatge està condicionat per les oportunitats reals que perceben en el mercat laboral si es parla aquesta llengua. Són aquells immigrants joves amb titulació universitària els que més clarament veuen la necessitat de fer aquesta inversió. Per exemple, en el cas d'una jove d'origen romanès, amb estudis superiors de filologia, es percep la llengua catalana com a un factor molt important per al seu futur laboral. Actualment, aquesta noia realitza feines poc qualificades i mal remunerades, però és molt conscient de les possibilitats existents a Catalunya, tant per a filòlegs com per a d'altres titulats universitaris, el que li fa observar l'existència de mons laborals diferenciats a Catalunya, a partir de la qualificació i les llengües que cadascun d'aquests mons laborals porta associat.

Jove. "Vaig estudiar filologia romana, i als 24 anys ja havia acabat i a l'octubre ja venia cap aquí. I, en segon lloc, volia guanyar un sou que a Romania no es podia guanyar tan fàcilment. I vaig venir cap aquí i, al final dels tres mesos, com t'he dit abans, vaig decidir quedar-me. I buscava una vida, d'una manera o altra... així que... vaig buscar cases per netejar... clar, perquè al principi no sabia l'idioma, i em vaig posar a fer classes, primer de castellà i després de català. (...) per això... per estudiar... el que t'he dit: estudiar i estudiar. Em vaig presentar també a l'examen de català, on em vaig treure el nivell A elemental, el nivell B intermedi i el nivell C de suficiència en català... ja el tinc... l'any passat vaig acabar amb el nivell C. Així que ho he pogut aprofitar, tot aquest temps. I al 2005, a l'agost, vaig poder entrar a la cooperativa (...)

Pregunta. I aquí, la filologia romana, creus que podria tenir alguna sortida?

Resposta. L'any passat, al consolat de Romania a Espanya va començar també un projecte de... perquè professors que porten de Romania donin classe als nens. I podria ser un futur, però jo no em vaig apuntar. I ara, hi ha gent a Espanya que fan de professors, donen classes de romanès.

P. I els paga el consolat?

R. El consolat, sí... 30 euros cada hora.. està bé... i si fas aquesta cosa per la tarda, i al matí tens una altra feina, jo crec que et pot sortir molt bé." (D, 31, Romania. Entrevista biogràfica)

Hem de considerar que aquesta voluntat per participar en cursos de català dels joves amb més qualificació no és en absolut un fet atípic. L'any 2007, en el conjunt dels tres mòduls del nivell bàsic de català B1, B2 i B3, el Consorci per a la Normalització Lingüística, principal institució en l'ensenyament de català per a adults, va realitzar en el conjunt de Catalunya 20.038 inscripcions (5.908, el 2002), 2.960 (17,5%) més que l'any 2006, majoritàriament de primer nivell. Només un 15,4% dels alumnes procedeixen de Catalunya o de la resta d'Espanya. La procedència principal als nivells bàsics té origen a Iberoamèrica (Amèrica del Sud (49,6%), Amèrica Central, Mèxic i Carib (7,8%)) i Europa, 13%. És important assenyalar la baixa participació de la immigració procedent del Nord d'Àfrica (3,7%) si la comparem amb el volum total de població procedent només

del Marroc.¹¹³ Hem de destacar que la formació és bàsicament formació inicial i que fins als darrers anys ha existit molt poca continuïtat dels participants als cursos en anys posteriors/cursos superiors. En canvi, en els darrers anys, segons els tècnics, és més freqüent que dones joves amb qualificacions superiors tractin d'assolir el nivell C de català com a mecanisme per accedir a feines més qualificades, tant en empreses públiques com en l'empresa privada. D'altra banda, els tècnics de formació lingüística són molt crítics amb el nivell de partida dels alumnes que aspiren a aprendre català. Segons indiquen, els seus nous alumnes parteixen d'un desconeixement absolut del català i amb freqüència procedeixen de comunitats lingüístiques d'origen no romànic, fet que comporta modificar les estratègies d'ensenyament que existien fins ara.

Respecte a la valoració de l'oferta que fan les persones joves d'origen immigrant, a partir de les manifestacions dels nostres informants trobem els elements següents:

- Estan satisfets pel nombre de cursos bàsics, oferts pels ajuntaments i la resta d'institucions i associacions, tot i que en un dels municipis més petits analitzats troben pocs centres d'ensenyament i llistes d'espera elevades.
- Demanen no només cursos de català sinó també de castellà i d'altres idiomes en diferents nivells.
- Sol·liciten una formació lingüística orientada específicament cap a l'àmbit laboral i de la comunicació.
- Indiquen una manca de flexibilitat horària per a l'aprenentatge de la llengua, per raons de feina i de responsabilitats familiars.
- Troben necessari l'establiment de cursos de català diferents per a grups de diferent origen lingüístic. En aquest sentit, els assistents amb més formació i procedents d'àmbits lingüístics romànics consideren els cursos inicials massa bàsics i afirmen que ells podrien avançar més ràpid en el programa.
- Prioritzar la feina és el principal motiu per no participar més en aquests cursos. Sovint tenen feines amb jornades llargues i poca flexibilitat horària.
- Valoren molt positivament la possibilitat de fer cursos de català a les seves empreses.

Un altre aspecte a destacar que trobem força estès entre aquests joves és una certa reticència a parlar català, al·leguen una suposada major dificultat intrínseca d'aquesta llengua respecte al castellà, especialment pel que es refereix a les dificultats per pronunciar-lo. Aquesta afirmació pot sobtar, per exemple, en el cas d'un jove d'origen senegalès que indica tenir competències en les llengües fulah, wolof i francès. Mentre que consideren la llengua castellana una "llengua del carrer" que s'aprèn a través de l'ús sense que importi excessivament la correcció lingüística, s'observa una "por a parlar malament" la llengua catalana i en definitiva una barrera psicològica.

P."Y tú, el castellano, ¿cómo lo llevas? Pues yo veo que lo hablas bien.

R. Pero nunca lo he estudiado.

P. ¿No? o sea ¿solamente de oírlo, de hablarlo?

R. Solamente de donde trabajo al locutorio, pero yo leo mucho (...)

P. Y el catalán, qué tal?

R. El catalán, fatal. Es muy difícil. El problema del catalán es para pronunciarlo." (H, 21, Senegal. Entrevista biogràfica)

Llengua materna i la mediació

En referència a la seva llengua materna, un dels principals problemes que tenen els joves amb projecte migratori propi són les dificultats per a la transmissió de la llengua d'origen als seus fills i a les seves filles. Tots voldrien conservar els seus idiomes, però no hem detectat en les entrevistes i grups de discussió cap

113 Tanmateix, com hem indicat prèviament, hi hauríem d'afegir els cursos que ofereixen les escoles de formació d'adults, la formació ocupacional, els ajuntaments i les associacions.

tipus d'estratègia col·lectiva.¹¹⁴ L'estratègia de conservació és de caire individual i informal, i es limita a la transmissió oral de l'idioma familiar als seus descendents.

En els darrers anys, amb la consolidació de les migracions exteriors, el personal tècnic identifica majors problemes de comunicació en les seves oficines amb alguns grups d'usuaris, especialment en els procedents del Nord d'Àfrica, però també en el cas de les persones asiàtiques. És freqüent que molts dels tràmits relatius a Habitatge o Benestar Social els realitzin o bé amb homes acabats d'arribar o amb dones que, tot i fer més temps que viuen a Catalunya, poden tenir un nivell molt baix de coneixement lingüístic de les llengües oficials. Per superar els problemes de comunicació en aquests serveis, una solució informal per part dels immigrants és anar a aquestes oficines acompanyats per familiars, per exemple, els seus fills petits, que arriben a actuar com a intèrprets.

Una altra opció és la de la mediació lingüística. El personal tècnic reconeix que la figura del mediador és de gran ajut per agilitar les gestions i per establir una millor comunicació amb els usuaris. No obstant això, aquesta opció és avaluada també críticament per bona part dels tècnics participants, ja que limita la "normalització" del servei. En moltes ocasions s'ha de compartir amb d'altres serveis la mediació, i cal concentrar les hores de visita en l'oficina en funció de la llengua de les persones entrevistades, fet que pot generar, atesa la limitació temporal d'aquest tipus de personal, una etnització de l'horari d'oficina. D'altra banda, hem d'indicar que les persones novingudes mostren satisfacció amb la figura dels mediadors, tant per la superació de la barrera lingüística com també per la millor adaptació a les barreres culturals que el tracte amb les administracions comporta. Tanmateix, perceben que aquesta figura és una ocupació que hauria de recaure en els connacionals.

6.3.4. Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat en la infància: aculturació i assimilació lingüística

L'aculturació lingüística. Què passa amb les llengües maternes dels fills d'immigrants?

L'aculturació lingüística s'entén com a declivi de les destreses lingüístiques, diglòssia i pèrdua final de la llengua materna. El concepte d'assimilació lingüística fa referència a l'adopció de característiques suficients del patró cultural hegemònic i té per efecte invisibilitzar la diferència (Criado, 2005; Alba, 1994).¹¹⁵ Tot i que els processos d'aculturació i d'assimilació lingüística poden veure's com a diferents cares d'una mateixa moneda, hem de distingir entre el procés d'aprenentatge i l'ús de la llengua/les llengües dominants en la societat receptora (assimilació lingüística) i el procés de pèrdua de la llengua materna (aculturació lingüística). En aquest sentit, Zhou parla explícitament de l'existència de grups on es produeix assimilació sense aculturació (1992).¹¹⁶

A tall de contextualització del procés d'aculturació lingüística observat en els nostres informants, en la cita següent apareix un ús anecdòtic de la llengua àrab en un partit de futbol, entre un equip català i un altre procedent d'Algèria. El mediador és un dels joves participants en les entrevistes biogràfiques, un jove fill d'immigrants d'origen marroquí.

Pregunta. "Que bien ¿y en los partidos de fútbol te ha servido o no?"

Jove 1. Sí. El otro día pité un torneo, vinieron de Argelia y no se entendían. Yo les iba traduciendo. (H, 16, Marroc)

114 En el moment de concloure aquest estudi hem detectat una iniciativa recent de formació en llengua amazic al Municipi 1, tot i que encara no s'ha començat a implementar.

115 Segons el definien Park i Burgess ja el 1924 en el seu llibre *Introduction to the Science of Sociology* (citat a Terrén, 2005), s'entén originalment com a "procés d'interpenetració i fusió... persones i grups adquireixen la memòria, els sentiments i les actituds d'altres persones i grups que, compartint la seva experiència i la seva història, s'incorporen d'aquesta forma a una vida cultural comú".

116 Així, Portes i Hao (1998), troben pautes d'assimilació i d'aculturació diverses en diferents grups d'origen immigrant (per exemple, entre fills d'asiàtics i d'hispanos als Estats Units).

P. Un árbitro intérprete. [Riure]. Y por ejemplo para buscar trabajo ¿es importante esto de los idiomas? [Tots: sí] ¿y qué es lo importante de los idiomas en la hora de buscar trabajo? ¿Que uno entienda qué idioma?

Jove 2. Inglés... bueno el catalán y el castellano aquí en España" (D, 15, Romania)

(GD, M2)

La cita resulta anecdòtica, atès que les llengües procedents de la immigració són poc reconegudes (ni socialment ni políticament ni econòmicament) a Catalunya. Aquesta és la percepció majoritària de les persones entrevistades participants als grups de discussió. La manca de prestigi de les llengües d'origen és un factor clau que propicia un fort procés d'aculturació lingüística entre els fills i les filles de la immigració i que es produeix en paral·lel a l'assimilació de les llengües oficials de la societat receptora.

Algunes de les preguntes rellevants en un context de respecte a les minories haurien de ser: què succeirà amb aquestes llengües maternes? Fins a quin punt la societat catalana es pot convertir en un cementiri per a les llengües dels immigrants? Evidentment, la llengua de la immigració interior es manté força viva a Catalunya sota el marc de l'oficialitat del castellà, però serà aquesta situació extensible a les llengües dels immigrants? Les entrevistes biogràfiques revelen que tots els fills i les filles nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància parlen les seves llengües d'origen només amb els seus pares i esporàdicament amb alguns connacionals. Prova del procés d'aculturació és que amb els seus germans, independentment del lloc d'origen, parlen majoritàriament el castellà i en algun cas també el català. És una situació que recorda clarament a aquella que es viu als Estats Units i on Portes (2001) indica que la segona generació de la immigració només practica la llengua materna amb els pares i que en la tercera generació el més habitual és que no en quedi pràcticament cap competència, llevat d'algunes comunitats, especialment asiàtiques, que resisteixen el procés d'aculturació lingüística.

En el marc d'aquest procés d'aculturació lingüística, en el nostre treball de camp, detectem que els fills d'immigrants, especialment els d'origen marroquí, no saben escriure la seva llengua d'origen i tenen moltes dificultats per comptar en aquesta llengua. També els i les participants en les entrevistes i en els grups de discussió assenyalen que sovint se'ls "obliden les paraules". Quan en algun cas han rebut lliçons de les seves mares observen que, quan van de vacances al país d'origen dels pares, les poques indicacions apreses els són de molt poca ajuda. S'adonen que, a efectes pràctics, són analfabets en la seva llengua materna i que, en molts casos, aquesta llengua no té prestigi al país d'origen, amb poc reconeixement institucional. Això és el que passa, per exemple, als parlants d'amazic.

Tal i com hem observat en el cas dels joves amb projecte migratori propi, les inversions en capital lingüístic (com a part del capital cultural) són molt baixes o inexistentes fora de la llar.¹¹⁷ Les estratègies familiars per conservar la llengua materna són gairebé inexistentes en els nostres grups i en les entrevistes de caire informal. A la nostra mostra, només en algunes comunitats d'origen asiàtic —com el cas d'una noia xinesa entrevistada— s'observa una major conservació de la llengua materna.

L'assimilació lingüística i el català com a llengua de prestigi

Les entrevistes biogràfiques mostren que els joves i les joves fills i filles d'immigrants són bilingües en les dues llengües oficials. Saben parlar i escriure el català i el castellà i, a més, parlen una tercera llengua (llevat dels iberoamericans): la llengua materna, tot i que les competències escrites en aquesta tercera llengua, com hem vist en l'apartat anterior, són limitades. A aquest trilingüisme asimètric, se li suma la voluntat d'aprendre altres llengües de prestigi internacional, com l'anglès o el francès.

A tall il·lustratiu d'aquesta situació de trilingüisme, en el testimoni següent s'observa que l'acollida d'aquest noi marroquí va ser en barris castellans. Des de la seva perspectiva, aquesta era la llengua majoritària tant dins com fora de les aules, i el català es limitava a la relació més institucional amb el professorat. Quan va arribar a l'institut, els seus pares s'havien canviat d'habitatge i ara vivien en un barri en un poble petit dels afores. A l'institut van comprovar que el castellà seguia sent majoritari, però que hi havia alumnes procedents d'aquell poble que parlaven català i que a classe l'ús del castellà i el català s'havia equilibrat. La seva primera identitat

117 En un cas, un jove d'origen marroquí fa referència a la mesquita com mitjà de transmissió de la llengua materna.

lingüística s'havia construït al voltant de la llengua materna i de la llengua castellana, majoritària en el seu primer barri de residència però, amb el temps i la nova realitat on vivia, el català també passava a formar part del seu llenguatge quotidià dintre i fora de l'aula. La seva identitat la relaciona directament amb la llengua que utilitza en cada ocasió.

Pregunta. "I tu com et sents, d'identitat, català o marroquí?"

Resposta. Mai m'ho he preguntat, perquè jo quan vaig pel carrer, si estic amb els d'aquí, sóc català. Si estic amb els espanyols, sóc espanyol, si estic amb els marroquins, sóc marroquí.

P. I com es porta aquesta triple vida?

R. No, es porta bé. Si vas així com vaig jo, segur que la gent et respectarà. És com si t'estimés més. Jo per exemple vaig amb catalans, i a mi els catalans, si em diuen: "tu d'on ets?". I jo dic que sóc català. I si és un castellà, que em pregunta, doncs dic que sóc castellà. I quan em pregunta un marroquí dic que sóc marroquí. I quan em pregunten per què, dic que perquè jo sóc d'aquí... És com diuen, ets tu que dius d'on ets. Encara que hagi nascut al Marroc, si portes més temps aquí que al Marroc, vol dir que ets d'aquí. És el que pensis tu. I hi ha gent que diu: "jo per què he de ser català?". Perquè estàs a Catalunya: has crescut a Catalunya, has estudiat a Catalunya, doncs ets català. No s'hi pot dir res més, ets català i punt. Si portessis 3 o 4 mesos, bueno, encara vale... No ets català. Però si portes aquí 12 o 13 anys, has de dir que ets català i punt." (H, 17, Marroc. Entrevista biogràfica)

Aquells que han estat més temps al sistema educatiu consideren el català i el castellà com a llengües pròpies, en especial la llengua catalana, ja que és la llengua de les seves escoles i, per tant, la llengua en què van aprendre a escriure, la dels seus antics professors, de molts dels seus amics i de molts dels programes infantils que veien a la televisió. No obstant això, destaca el fet que tot i haver-se format a l'escola catalana, consideren més fàcil l'aprenentatge del castellà. El predomini del castellà en molts barris on es van instal·lar els seus pares, i el fet de ser una llengua en molts casos apresada al carrer, els pot fer percebre que aquesta llengua és més informal i té menys normes que el català après al col·legi i, per tant, la veuen més flexible per ser emprada quotidianament.

Tal i com s'observa en el cas de les persones joves amb projecte migratori propi, consideren que el català té més prestigi en la societat catalana que el castellà. El castellà està associat a una gran comunitat lingüística en l'àmbit mundial, fet que emfasitzen sobretot els joves procedents d'Iberoamèrica. No obstant això, a Catalunya, la seva percepció és que es tracta d'una llengua associada a la immigració (tant interior com exterior). A més, a diferència del que ocorre amb els seus pares o amb els nous nadius, les seves expectatives laborals i residencials són més elevades, fet pel qual consideren la llengua catalana com a imprescindible per assolir aquestes fites (aconseguir feines socialment valorades i viure en barris de majoria catalanoparlant). Tal i com indicaven els joves d'origen immigrant amb projecte migratori propi, per a ells, el català constitueix una llengua que els hauria de facilitar la mobilitat social ascendent.

Pregunta. "I el català obre moltes portes?"

Resposta. Sí, sí. A tot, a tot. A relacions, a buscar feina, a tot.

P. I la gent del carrer quan et veuen...

R. Un exemple, vas i entres a comprar a una tenda o a un supermercat, i quan veu que parles en català... Et miren, i et miren com si fossis tu també català. O si parles en castellà, et parlen també ells en castellà, però et miren una mica...: "estem a Catalunya". Però no és un problema. De vegades entres a alguns i els parles en català, i no els agrada. Hi ha de tot. Però el català, aquí Catalunya, obre més portes que el castellà. A un altre lloc no sé. Aquí en aquest barri, som els únics [es refereix als immigrants que viuen al barri] que parlem bastant bé... Perquè tots portem molt de temps. Aquí el que menys porta de tots, dels de la meua edat, porta 10 anys. Tots ho parlen bé. N'hi ha alguns que han nascut aquí, n'hi ha que han vingut que tenien 3 mesos, o 2 anys... El català el parlen tots" (H, 17, Marroc. Entrevista biogràfica)

Malgrat aquest paper de la llengua en la mobilitat social, no hi ha consens sobre quina consideren que és la millor llengua per educar, en un futur, els seus propis fills. Sorgeix insistentment la importància internacional del castellà en el cas dels iberoamericans, però també en el cas dels procedents d'altres comunitats lingüístiques. En el cas dels no iberoamericans, l'opció de mantenir les arrels és generalment poc factible ja que ni ells, com hem indicat, en tenen competència en l'escriptura. D'altra banda, en la conversa següent, la voluntat d'alguns participants de no voler transmetre el seu idioma als seus fills (tercera generació) és paradigmàtica en el procés majoritari d'assimilació amb aculturació.

Pregunta. I si vosaltres tinguéssiu nens, en quina llengua voldríeu que parlessin?

Jove 2. Castellà... (H, 22, Marroc, solter)

P. I català no?

Jove 2. El català em fa més gràcia i és més educada, ja us ho he dit... ho veig un idioma més... (H, 22, Marroc, solter)

P. Però en quina llengua els parlaríeu a casa?

Jove 2. En castellà, es veu més fort (H, 22, Marroc, solter)

Jove 1. En castellà... (H, 17, Ucraïna)

Jove 2. Ells neixen aquí, parlant castellà... (H, 22, Marroc, solter)

P. A tu no et faria gràcia que parlessin en ucraïnà o rus?

Jove 1. No (H, 17, Ucraïna)

Jove 2. A mi no (l'àrab, clar), no, perquè si jo vic al Marroc, si, però aquí... no... (H, 22, Marroc, solter)

(GD, M4)

6.3.5. Les persones joves fills i filles d'immigrants que han arribat després de la infància. Una problemàtica no lingüística

Quant als joves i a les joves que han arribat a Catalunya per la via de la reagrupació familiar, i en particular per a aquells joves que han arribat entre els 16 i els 18 anys, tal i com hem pogut observar al llarg de tot l'estudi, tenen una situació molt particular i diferent tant a la dels joves nascuts a Catalunya com a la dels joves amb projecte migratori propi. Per a aquells i aquelles amb inquietuds formatives i que pretenen accedir a la formació universitària, l'idioma es planteja inicialment com un fort entrebanc. Citen, per exemple, les proves d'accés a la universitat, de les quals indiquen que obligatòriament les han de fer en català. Tot i que aquesta opinió no reflecteix en absolut els requeriments lingüístics reals per a l'accés a la universitat¹¹⁸ es detecta una elevada por cap a la llengua catalana, fruit en bona part del desconeixement de les exigències lingüístiques reals.

Pregunta. ¿Qué dificultades tenéis para continuar la formación? [veient que no hi ha resposta] Por ejemplo decíais que teníais que ir fuera...

Jove 7. I en selectivitat demanen fer l'examen de català, i clar, si joestic aquí dos anys, a mi em costa fer un examen de català, perquè no en tinc ni idea... sí que escriuré, i el puc parlar, però clar em defenso i prou, llavors clar, em costa. (D, 20, Ucraïna)

P. I si l'examen fos en castellà seria més fàcil?

Jove 7. Bueno, depèn [riu] (D, 20, Ucraïna)

Jove 5. Clar, aquí fem moltes faltes en català... a classe, al principi sí que ens diferencien en grups, però als exàmens... (D, 17, Romania)

Jove 7. Als exàmens, no(D, 20, Ucraïna)

P. I els feu en català, clar...

Jove 7. Sí [riuen] (D, 20, Ucraïna)

(GD, M4)

118 Pel que fa a les proves d'accés a la universitat, cal usar el català a les proves de literatura catalana i de llengua catalana i literatura. El castellà a les proves de literatura castellana i de llengua castellana i literatura. L'idioma estranger, a les proves de llengües estrangeres. En totes les altres matèries, l'estudiant tria la llengua (català o castellà) en què vol fer l'examen. Els estudiants que s'hagin incorporat al sistema educatiu català en el curs de 3r d'ESO o posterior, hauran de demanar l'exempció corresponent, mitjançant el seu centre de secundària, al SEDEC (Servei d'Ensenyament del Català) del Departament d'Educació.

Més enllà del valor simbòlic i de realització personal en l'aprenentatge de les llengües, per als joves d'aquest grup l'aprenentatge del català es considera una obligació de primera necessitat quan s'ha de viure, treballar i estudiar en una regió amb una llengua diferent de la pròpia. Les persones entrevistades i participants als grups de discussió estan completament d'acord sobre la importància de dominar el català. Segons els joves i les joves d'aquest perfil podem destacar la necessitat d'aprendre català per a: a) aconseguir llocs de treball, especialment als municipis més petits, on l'oferta per a aquells i aquelles que no coneixen aquesta llengua es limita a feines de baixa qualificació; b) és la llengua principal a l'ensenyament i és necessària per al seguiment de les informacions, i c) comunicar, integrar-se i participar en esdeveniments amb les persones autòctones, també més evident als municipis petits. En canvi, en aquells municipis amb un major nombre d'immigrants o simplement amb major nombre de població d'origen castellanoparlant, la necessitat de dominar el català els resulta menys evident.

Respecte a les aules d'acollida i a la seva capacitat per integrar lingüísticament i cultural aquests joves, hi trobem visions ambivalents. Per un cantó, no són ben valorades per alguns dels joves que han estat recentment reagrupats, els quals indiquen que aquests dispositius no els permeten l'apropament amb els joves autòctons. A més a més, alguns nois i noies indiquen que quan es van haver d'incorporar als centres educatius van haver de fer l'adaptació lingüística en solitari als seus centres, fet que en l'actualitat ja no es produeix per l'augment del nombre de joves en aquesta situació als centres educatius.

Jove 4. Bueno, quan he llegado del Marroc aquí, per exemple no... bueno, quan he llegado del Marroc aquí, bueno, sales y pasas por allí y escuchas, bueno, hablar catalán o castellano y no te enteras de nada, no se, había un... es que allí no se [no s'enten] de hablar el català o el castellà para entender y bueno, per hablar amb els amics i això ¿no? I bueno, ya cuando vas al col·legi y tal, bueno, te hacen una clase... no se actualmente, yo cuando he llegado aquí he estudiado solo, me han dejado a mi solo, porque en la clase era el único marroquí que había llegado, bueno, que no sabía hablar era yo. Y me han puesto en una clase solo, en catalán, en catalán, en catalán e informática, y això, me ponían en un ordenador, me daban unos auriculares y bueno, ahí salen cosas y tú picas, escuchas, ves la [...] i de mica en mica i vas cogiendo cosas y después va saliendo más fácil. Y después cuando, ya está... y cuando ya sabes algo ya... (H, 18, Marroc)

Pregunta. Digamos que el primer problema es el idioma, la lengua?

(GD, M2)

En el municipi més gran on hem desenvolupat la recerca —i amb més tradició en l'organització de les aules d'acollida—, aquestes pràctiques són valorades positivament en tant que suposen un intent per anivellar coneixements i per la necessitat d'obtenir una suficiència lingüística. No fer aquest tipus d'adaptació cultural i lingüística específica la consideren com una forma d'abocar-los al fracàs escolar. Independentment de les dificultats que es poden plantejar en aquest procés d'adaptació, el que s'observa és que majoritàriament assoleixen unes competències mínimes en llengua catalana en un període relativament ràpid de temps. La creació de cursos ponts i d'adaptació lingüística es percep millor que perdre directament un any sense entendre el que s'explica en una classe normalitzada.

Quan aquests joves han abandonat els centres de formació obligatòria o postobligatòria les seves demandes de formació lingüística són molt similars a les persones joves amb projecte migratori propi. En destaquem dues. En primer lloc, en un dels dos municipis més petits, els participants al grup asseguren que no hi ha prou nombre de centres i ni de places per fer front a la gran demanda per aprendre la llengua. En canvi, en els municipis més grans, consideren que l'oferta és suficient. Tot i aquestes manifestacions, el fet és que observem un coneixement real baix sobre aquesta oferta. El fet d'estar en molts casos escolaritzats, ja sigui a l'ESO o al batxillerat, els fa seguir ja una oferta de català i no cerquen cursos complementaris. Constatem que sí que coneixen canals específics en acadèmies privades per millorar el seu coneixement de llengües estrangeres.

En segon lloc, la heterogeneïtat dels participants és una de les queixes que manifesten. El fet de compartir els cursos de formació amb joves procedents de comunitats lingüístiques molt diverses asseguren que contribueix al retard de tots per culpa d'aquells que procedeixen de comunitats amb arrel lingüística completament diferent, com la xinesa (en el cas de les aules d'acollida no s'arribava a manifestar aquesta demanda). D'altra banda, els cursos per a adults que s'ofereixen en els seus municipis i adreçats a la immigració els consideren excessivament bàsics per a ells i poc apropiats per a les seves necessitats lingüístiques a l'ESO, al batxillerat o per a preparar el seu accés a la universitat.

Jove 5. Jo ja vaig fer un bàsic... i això ja era una cosa així, normal, *para entender el idioma...* (D, 19, Romania)

Jove 2. Aquí no t'ensenyen gaire bé per a mantenir una conversa llarga (D, 18, Marroc, G3)

Jove 5. No, no, sí que fem, *sí que tienes conversas, però yo ya necesito cosas de gramàtica y eso, para lo que hago yo ahora en el segundo de bachillerato* (D, 19, Romania, G3)

(GD, M3)

A diferència dels joves nascuts a Catalunya, la identitat lingüística originària dels joves que han arribat després de la infància —i especialment en l'adolescència— es manifesta de forma molt evident en la projecció sobre els seus futurs fills. En aquest cas, majoritàriament, indiquen que transmetrien la llengua del país d'origen.

Finalment, presentem en el quadre següent un resum dels resultats observats en els diferents grups, centrant-nos en necessitats i demandes dels tres grups analitzats.

Quadre 20. Resum de resultats sobre l'àmbit de llengua

Dimensió	G1	G2	G3
Canals i qualitat de l'accés a la informació sobre llengua	En el cas del castellà, canals informals. Absència d'informació sobre canals formals per aprendre la llengua castellana. En el cas del català existeix força informació sobre canals d'informació.	A través del sistema educatiu obligatori.	Català, a través del sistema educatiu obligatori. Castellà, a través del sistema educatiu i canals informals. Concepcions errònies sobre la llengua catalana.
Demandes lingüístiques	Formació en català més adient en horaris i composició de grups. Grups diferents en funció de les diferents arrels lingüístiques i formació prèvia.	Demanda d'aprenentatge de llengües estrangeres (anglès).	Demanda d'aprenentatge de llengua castellana. Demanda d'aprenentatge de català a l'escola en grups de la mateixa arrel lingüística, que facilitin l'aprenentatge
Valoració de l'oferta	Satisfacció amb els cursos bàsics.	Escassa oferta de llengües estrangeres i només oferta privada en anglès.	Excessiu pes de la llengua catalana en l'educació obligatòria
Distinció entre proveïdors de l'oferta lingüística	Consorci per la Normalització. Escoles d'adults (a municipis més petits). Cursos de l'Ajuntament Càritas	Estrictament, a l'educació obligatòria i acadèmies privades per a llengües estrangeres.	Educació obligatòria i referències a coneguts que participen en escoles d'adults.
Dificultats en l'accés al recurs de la llengua	Flexibilitat horària, ampli ventall de cursos, ampliació dels centres docents.	En castellà i català no es produeixen. Preu de les acadèmies privades d'idiomes	Entorn social poc catalanitzat. Es considera que l'accés a la llengua castellana és insuficient en els plans d'estudis.
Necessitats insatisfetes	Incompatibilitat de la formació amb la feina. Una formació lingüística específica orientada a l'àmbit laboral, i comunicació. Transmissió intergeneracional de competències escrites als descendents.	Coneixement de llengües estrangeres. Competències escrites de la llengua materna. Reconeixement social de la llengua materna.	Reconeixement de les llengües pròpies. Competències escrites de la llengua materna. Reconeixement social de la llengua materna.

Font: Elaboració pròpia.

6.4. La perspectiva del personal tècnic amb relació a l'arrelament i la cohesió social

6.4.1. Introducció

La qüestió en aquest apartat és la percepció del personal tècnic sota la perspectiva interna d'actuació vers la població jove d'origen immigrant, tot tenint present les característiques del procés d'arrelament observat fins ara. Aquests principis podem catalogar-los entorn als eixos proactivitat-reactivitat, transversalitat-sectorialitat,

especialització-normalització i continuïtat-provisionalitat (Salvadó i Guillot, 2003; Nadal, Oliveres i Alegre, 2002) aplicades a les polítiques i en l'adaptació dels serveis a la població d'origen immigrant. Actuar cercant el bé comú sota criteris d'optimització en la prestació del servei implica un gran esforç en termes de coordinació i recursos: temps, persones, diners.¹¹⁹ En el nostre treball de camp, el personal tècnic de base, en contacte directe amb la immigració en els seus municipis, té la percepció general que la població immigrant jove continuarà augmentant als seus municipis i que ja existeix una experiència prèvia que permet avaluar el funcionament de moltes actuacions i serveis en els quals, específicament o de forma general, les persones joves d'origen immigrant són presents com a receptors de serveis. En aquest sentit, quina ha estat fins ara la seva experiència amb la població jove d'origen immigrant? Quines formes d'actuació consideren que optimitzen millor els recursos? Quines són les seves recomanacions per als propers anys?

La primera consideració a fer és que detectem unes argumentacions quant a la cohesió social centrades en la dimensió de les condicions materials de vida més que no pas en les arrels culturals de la població d'origen immigrant, i que es fa més palesa en la població jove i especialment en els fills i les filles de les persones immigrants.¹²⁰ Aquesta orientació vers les condicions materials de vida afectaria de forma semblant els membres de la classe treballadora més desafavorida. Així, el focus de les argumentacions és que les necessitats més destacades no tenen a veure amb el lloc d'origen, sinó amb la seva posició respecte als recursos econòmics i laborals. En aquest sentit, els tècnics i les tècniques no perceben tant una situació d'etnoestratificació del mercat de treball, sinó una situació d'exclusió social equiparable a la de moltes famílies autòctones. Per tant, entre els grups de tècnics i tècniques que han participat en l'estudi existeix l'opinió generalitzada que l'actuació sobre les persones joves d'origen immigrant s'ha de fonamentar progressivament en la normalització dels serveis i no pas en l'especialització en funció de l'origen o l'ètnia. En els grups de personal tècnic, doncs, s'emfasitza més la condició de classe que no pas la condició de jove o la condició d'immigrants. Aquesta situació resulta contradictòria amb bona part dels enfocaments fonamentats en la condició de jove i en la condició d'immigrant que es desprèn dels documents més formals, com ara els plans locals de ciutadania i immigració i els plans locals de joventut.¹²¹ Hem de considerar, doncs, que es tracta d'un discurs que tracta de normalitzar el grup sobre les problemàtiques pròpies de la classe treballadora autòctona.

Jove 4. Es que respecto a los otros yo no veo tanta diferencia que haya unas necesidades específicas. Jóvenes inmigrantes, claro, será que tienen un NIE porque sus padres tienen pasaporte. Pero si han nacido aquí o llevan 10 años aquí, las necesidades, yo creo, que son las mismas de un joven de aquí. Pero tienen un problema añadido, que no es una necesidad propia, es una necesidad social, de discriminación directa y clara. Pero esto no es un problema propio, es un problema social. Los que sí tienen problemas específicos, necesidades específicas son recién llegados y reagrupados sobretodo. Porque los otros son jóvenes, pero jóvenes adultos.

Jove 1. Y en todo caso no son necesidades porque sean un colectivo de jóvenes inmigrantes, son necesidades porque la familia no tiene recursos, no está vinculado al hecho de que mira, es inmigrante y por eso... no, es porque la familia no tiene recursos, la familia del joven recursos no tiene, en Salt hay muchas familias que no son inmigrantes y no tienen recursos, y no son sólo recursos económicos, sino recursos también lo que apuntaba ella, sociales, educativos... claro, si tienes un nivel educativo más bajo es normal... y a nivel de habilidades también es más difícil educar tus hijos, ha de ser más complicado. Entonces no es porque sean inmigrantes, es cuestión social, económica, de clase...

(GD, M2. Tècnics)

D'altra banda, i en termes generals, durant aquests darrers anys d'incorporació de població immigrant als municipis els professionals de joventut —i tenint en compte la seva experiència amb la gent jove—, veuen de forma crítica aspectes d'atenció especialitzada i proactiva i indiquen, il·lustrativament, que: "no sé si val la pena accelerar el procés". El volum de recursos que implica aquesta proactivitat (anticipar problemes) i tractar-los de forma localitzada o especialitzada resulta incongruent amb el fet que fins ara la població d'origen immigrant ha anat normalitzant la seva situació a Catalunya amb el pas del temps i de les generacions. Si són el temps i les generacions les

119 Els recursos que es poden estalviar en accions transversals (sense la creació de nous recursos sectorials) o a través de pràctiques proactives que anticipin problemes en el futur són en moltes ocasions de difícil valoració.

120 L'adaptació lingüística i l'aprenentatge de certes normes bàsiques de relació amb l'Administració, com ara respectar els calendaris d'inscripció a activitats són algunes de les seves reflexions entorn a les variacions culturals entre autòctons i immigrants.

121 Vegeu el capítol 4.1.

que actuen majoritàriament sobre l'arrelament de la població, una acció de tipus normalitzat, que només incideixi selectivament sobre la situació dels grups en risc d'exclusió social seria la més adient segons la seva perspectiva.

Pregunta. I entre els que han arribat fa poc, amb els joves reagrupats, o els que fa anys que van arribar, es nota la diferència?

Resposta 5. [assenteix amb el cap mentre sent la pregunta]. Sí. Jo porto bastants anys allà al barri. I en conec que van arribar a tercer de primària, i els que han arribat ara, i són totalment diferents! Tenen una dinàmica molt més oberta. Surten ja del barri per fer altres coses, com al Mas Pellicer, segueixen estudiant... En canvi els de fa 3 anys cap aquí no. Són molt més... És un procés que dura anys. I estem intentant, que d'aquí 3 anys cap aquí la cosa ha estat més forta, però iguals d'aquí 3 anys ja són tots... Que no pots parlar de joves immigrants..

R. Tècnic 3. Exacte. Ara per exemple, al [nom de barri] hi ha un 60% o un 70% [de joves immigrants a l'equip], i últimament vénen molts del [nom d'un altre barri], i aquest equip és el que ens dóna menys problemes. En canvi l'equip de petitets, que hi ha molta més població del barri, que són població gitana, costa més. En canvi ells funcionen i ja està.

P. Que porten temps aquí?

R. Tècnic 3. Sí, porten temps.

R. 2. Potser hi ha una fase natural i nosaltres estem intentant accelerar aquesta fase per arribar a un punt, però no sé si val la pena accelerar aquesta fase per arribar a un punt, si val la pena intervenir per accelerar aquest procés natural, ja que potser al cap de 3 o 4 anys ja hi arribaran i no hi ha d'haver problemes...

R. Tècnic 6. En habitatge el mateix. No és el mateix una persona que acaba d'arribar que necessita un habitatge de manera immediata. I en canvi, una persona que viu aquí i és de segona generació que potser viu a casa els seus pares i necessita un habitatge per emancipar-se... És totalment diferent el tipus de demanda.

(GD, M1. Tècnics)

Tot i això, reconeixen que les polítiques normalitzades, en particular en la dinamització de la participació, tenen poc efecte sobre la població d'origen immigrant en general i en la gent jove en particular. Però, paradoxalment, també fan referència a la dificultat d'arribar al conjunt de la població autòctona i al de joves autòctons. Per tant, no es tracta en aquest sentit de *problematitzar* l'immigrant o el jove immigrant, sinó que la immigració només constitueix un més dels molts grups que es defineixen com a poc participatius. Novament, doncs, deixa de tenir importància la condició d'immigrant i/o la condició de jove i s'apliquen esquemes d'interpretació de caire normalitzador.

Segons les seves reflexions, la demanda de cohesió social és una exigència que té la mateixa importància que d'altres demandes, per la possibilitat de corregir estereotips i la mala imatge dels immigrants ocasionades per la mentalitat dels autòctons. En aquest cas, sí que existeix un consens amb relació a la necessitat d'actuacions des de l'especificitat i des de la transversalitat. No obstant això, són problemes secundaris si no s'actua sobre les condicions materials i legals. Precisament, sobre aquestes darreres, el personal tècnic identifica una important demanda d'informació de les persones joves d'origen immigrant, a la qual no poden donar resposta per la seva manca de formació específica.

En el marc d'aquesta perspectiva general, l'especialització la consideren principalment en termes d'adaptació d'activitats puntuals d'acollida orientades a les persones joves amb projecte migratori propi (Grup 1) i accions més complexes i transversals en el cas dels joves arribats durant l'adolescència (com a part del Grup 3). Hem de tenir cura en el moment d'interpretar aquesta voluntat de derivar els casos cap a l'acollida. Ens hem de preguntar fins a quin punt es tracta de desentendre's d'aquests joves pel fet de ser d'origen immigrant o de plantejar diferències culturals respecte al prototip dominant de jove.

6.4.2. Intervenció amb relació a joves amb projecte migratori propi

Quant als joves amb projecte migratori propi, el personal tècnic considera que la intervenció s'ha de realitzar des d'una òptica de normalització. Els responsables plantegen que l'atenció especialitzada, quan es produeix, no és sostenible a llarg termini. Això suposa la voluntat de reduir aquelles orientacions fonamentades en l'especialització i la provisionalitat i que s'han mostrat poc "normalitzadores" dels serveis a mitjà termini.

Proposen la delegació de tot tracte especial vers aquest grup als serveis d'atenció al ciutadà del municipi, i no distribuïts pels diferents serveis, llevat de Serveis Socials, en tant que poden atendre determinades circumstàncies d'exclusió que pot afectar aquest grup. Un dels participants ho resumeix dient: "Cap tècnic especialista en això". Les actuacions específiques que s'haurien de plantejar per a la convivència i la inclusió social, com s'indica en el testimoni següent (horaris de recollida de la brossa, informació sobre formació¹²² o de participació) no han d'anar en absolut adreçats de forma específica a la població immigrant, sinó al conjunt de la població. Hem de considerar, doncs, que en el discurs entorn al concepte de "normalització dels serveis" és prima la condició d'immigrants i, fins i tot, de classe, per sobre de la seva condició de joves. Es produeix, doncs, una manca de reconeixement de la diversitat dels joves.

Tècnic 2. Jo el tema de normalització no el veuria només des del fet lingüístic, eh. Normalització venia a dir... no crear-se... no disposar de serveis específics als immigrants, excepte, excepte... les situacions concretes i específiques, el mínim possible, per diverses raons, i efectivament, que s'integrin en... en la dinàmica col·lectiva social i en... i participin dels serveis i els recursos de forma normalitzada...

Tècnic 3. Cap tècnic especialista en això...

(...)

Tècnic 2. (...) El que vull dir és que, en un moment determinat, es pot engegar una actuació específica, per promoure la participació, per parlar del tema d'habitatge, per parlar d'escombreries, de tema de formació laboral, eh? Actuacions específiques. Però, des de la perspectiva general, i el punt on hem d'anar, és que, evitar, en la mesura del possible aquest tipus d'actuacions i treballar-ho des d'una perspectiva normalitzada. M'explico? Fer un curs de formació, no només per a les dones marroquines, per a les que també en fem, sinó per a tots... No sé, m'ho invento ara, eh? Però fas un curs adreçat a dones, i, això sí, en un moment determinat, adaptes el currículum i l'horari perquè aquestes dones poguessin venir, puguin assistir, sí?

Tècnic 3. No, això sí. El que deia és que si creus que s'hauria... l'oficina d'atenció al ciutadà, tu integrar-te en ella? O com?

Tècnic 2. No, no, no, que elles fossin capaces de donar una atenció de qualitat, assumint les tasques d'acollida, específicament d'acollida, la de donar informació i orientació sobre serveis i recursos, i fer les derivacions pertinents, tal, tal, tal... tot això, que ho poguessin assumir elles, i que no fos hi hagués necessitat de tenir un servei específic a l'ajuntament, per a mi, aquest seria l'ideal, sense dubte...

(GD, M3. Tècnics)

Aquesta voluntat de normalització es fa molt evident en l'atenció lingüística. La correspondència lingüística (emprar la llengua de l'usuari) des de les administracions amb la població immigrant en la seva llengua d'origen es considera contraproduent. En primer lloc, es considera que la diversitat lingüística de la població immigrant fa inviable un tracte personalitzat en funció de la llengua en tots els serveis. En segon lloc, en el cas que s'ofereixi correspondència lingüística (a través de mediadors, o documents traduïts) es generen unes expectatives que altres serveis de les administracions no estan en disposició de satisfer. Existeix una recurrent crítica front a la figura dels mediadors culturals i lingüístics, tal i com hem indicat anteriorment, en tant que reforcen, indica el personal tècnic, la distància entre persones autòctones i immigrants i no garanteixen la necessària intimitat en la gestió de molts tràmits personals. En tercer lloc, recórrer sistemàticament al castellà com a llengua franca és inconsistent amb el fet que la llengua pròpia de les institucions és el català. Amb relació a aquest punt, els cursos de català constitueixen una important eina de cohesió social, en tant que permeten relacionar-se amb normalitat amb les persones autòctones. Tot i així, es reconeix que la prioritat per a les persones joves amb projecte migratori propi és la feina i, tenint en compte les seves condicions de treball, amb el castellà "molts ja hi tenen prou".

122 Aquí s'observa la referència a la formació com un dels mecanismes d'inserció laboral. L'increment de la immigració està produint la paradoxa que tot i tractar-se d'una immigració anomenada "per motius econòmics", és a dir, laborals, pot trobar-se en situació d'inactivitat laboral durant molt de temps.

6.4.3. Intervenció amb relació a joves que han nascut a Catalunya o que hi han arribat durant la infància

El personal tècnic entrevistat i participant en els grups de discussió considera que els joves i les joves fills de persones immigrants o que hi han arribat durant la infància són un grup que ha assimilat plenament els trets característics de la joventut autòctona. Per al personal tècnic, els anys d'escolarització a Catalunya constitueixen el factor clau per a la "normalització" d'aquests joves, ja que hi assimilen els principals patrons lingüístics i culturals de Catalunya i la seva integració socioeconòmica no seria diferent a la d'altres joves procedents de classe treballadora, amb les dificultats que això comporta. Així, segons el personal tècnic, les demandes resulten difícilment diferenciables. S'observen només diferències en base als anys d'escolarització (joves que han arribat recentment, que només han estat 2 o 3 anys escolaritzats a Catalunya) i en alguns comportaments lligats a la construcció de gènere, quan es tracta de les joves filles de pares amb procedència de països àrabs.

R. Molt diferents! I tant. Els que han arribat petits han fet l'escolarització, i l'escola és genial en aquest sentit. L'escola o l'institut. No té res a veure el que té 18 anys i fa 5 anys que està aquí, que el que porta 3 mesos. (5)

P. I s'agrupen, també? Per exemple, entre joves immigrants, un acaba d'arribar i un que està aquí des de petit. Aniran junts? O el que està aquí des de petit tendirà a anar amb altres que també faci temps que estan aquí?

R. Jo com a mínim al barri el que trobo és això. Els que van venir fa uns 7 o 8 anys i han crescut junts són joves i ja està, estan tots barrejats i van fent i ja està." (3)

(GD, M1. Tècnics)

Un dels aspectes detectats pels tècnics i per les tècniques és la important pressió familiar que tenen els joves fills d'immigrants per incorporar-se ràpidament al mercat laboral. Tot i això, aquests joves semblen haver interioritzat millor que els seus pares la necessitat de prolongar els estudis, i reflecteixen així una major sintonia amb les expectatives de la gent jove autòctona, tot imitant el seu comportament.

Hem de destacar que tot i aquesta visió positiva quant a la integració cultural i socioeconòmica, per part dels tècnics hi ha alguns casos de frustració determinats per l'actitud dels pares. En alguns casos, citant persones originàries del Senegal, existeix una aversió dels pares envers el sistema educatiu de la societat catalana i plantegen la reeducació dels fills enviant-los al país d'origen, d'acord amb d'altres patrons culturals. El que, segons un tècnic "...llavors, ja no és un repte per a nosaltres". Es tracta aquí d'una qüestió no tipificada legalment i sens dubte s'ha d'interpretar i actuar en el marc dels drets de la infància i des de la socialització no només de fills i filles, sinó de pares i mares.

6.4.4. Intervenció amb relació a joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància

Els tècnics i les tècniques entrevistats i participants als grups reconeixen una sèrie de problemàtiques específiques que fan recomanable, des de l'especialització, l'atenció dels fills i de les filles de persones immigrants si han arribat en l'adolescència, i abans dels 18 anys, a través de la reagrupació familiar. Algunes de les majors dificultats, que hem observat en el capítol 5, són: obtenir el permís de treball i la convalidació dels estudis o la dificultat de continuar estudiant, pel fet que ja no es troben en edat d'escolarització obligatòria. Es tracta de joves amb grans expectatives pel que fa a la seva vida social i laboral a Catalunya, i que veuen aquestes expectatives frustrades per aspectes legals.

Tècnic 3. Y esos son los reagrupados pero después están los que llegan que ya tienen 18 años, vengan o no vengan a vivir con su familia, no tienen papeles vengan de donde vengan, entonces a partir de los 18 tú te tienes que esperar por lo menos 3 años en España haciendo lo que más bien puedas hacer y eso si después de 3 años tienes todo en regla, no has tenido nada, ni te ha cogido la policía ninguna vez y tienes un contrato de trabajo ya para empezar a trabajar, porque si no tienes un contrato de trabajo después de los 3 años tampoco puedes tener papeles, entonces, bueno, esa es la ley de extranjería y no la podemos cambiar así como así, pero esa es una necesidad que tienen. Porque si tú vienes aquí y te estás tanto tiempo divagando por, no se, por qué hay tanta gente en los bancos sentada...

Tècnic 3. Es que es un potencial humano desperdiciado

Jove 1. *Son súper jóvenes, vienen con muchas ganas de trabajar*

Jove 5. *Vienen con ganas de trabajar y no pueden trabajar*

Jove 1. *Y acaban trapicheando*

Jove 5. *Sí*

Jove 1. *Alguno sí*

Jove 3. *Nosaltres mateixes estem generalitzant*

Jove 1. *No però jo dic lo de...*

Jove 2. *Però ja se sobreentén que...nosaltres en aquest terreny hi treballem perquè ens hi sentim bé sinó estaríem [...]*

Jove 1. *No, jo dic, lo de...*

Jove 3. *Yo no veo ningún problema [...] tienen el de la formación, el de los papeles, el de no tener ninguna vivienda*

Jove 4. *Los tienen todos*

Jove 3. *El de no tener ningún ingreso pero para nada*

Jove 4. *Marginalidad pura y dura*

(GD, M2. Tècnics)

D'acord amb el discurs del personal tècnic, en molts casos aquests joves s'enfronten a una situació de creixent precarietat, entrant en situació de risc d'exclusió social. Com a conseqüència d'aquest fet, tendrien a relacionar-se amb grups d'iguals, és a dir, només amb altres joves connacionals en la seva mateixa situació. A més a més, fruit d'aquesta situació d'anomia, dificultats per treballar legalment i complir així una funció social rellevant en la societat receptora, es produeix, segons els tècnics, una tendència a cometre petits delictes. Destaca que, per a alguns tècnics, aquesta generació és difícilment assimilable als joves autòctons. Segons un tècnic; "...potser quan aquests nens tinguin fills, sí que és notarà la diferència". Així, especialment en els discursos, observem que el grup dels que han arribat en la franja d'edat 16 a 18 anys, és el més estigmatitzat dels tres grups de joves d'origen immigrant. L'actuació davant d'aquest col·lectiu resulta complicada, almenys des de l'òptica municipal per la manca de competències en educació i treball, que són els àmbits en els quals s'emmarquen els principals problemes d'aquests joves i els que els situen en risc d'exclusió social. La solució plantejada és l'aprofundiment en formes de participació que generin lligams entre joves autòctons i joves d'origen immigrant, dimensió en què les àrees de joventut desenvolupen un paper essencial.

Pregunta. Quines actuacions faríeu, si poguéssiu, amb joves d'origen immigrant?

(silenci)

Tècnic 2. *Buf... si es parla del tema de les competències municipals... aquell grup d'edat de 16 a 18 anys pot suposar un problema, perquè ja tenim 3-4 joves que han entrat en situacions de risc, que han començat a cometre petits robatoris, un d'ells està en un centre de menors, un altre està desaparegut i a vegades torna amb diverses notificacions dels mossos d'esquadra... han passat coses... no són molts però fan molt de soroll. I això s'hauria de tenir en compte... Després, quant a la resta, caldria potenciar les activitats en aquesta línia, esports, activitats culturals... aquí tenim 3 grups de teatre social, 4... doncs, alguns d'aquests romanesos s'han incorporat. Un dels nens, el (nom), el més petit... Després n'hi ha un altre, quant a identitat són catalans... vull dir, de contingut, no?*

Tècnic 3. *Però seria l'àrea de joventut qui hauria de liderar tot aquest..., l'àrea de joventut que s'integra dintre de participació i comunicació hauria de donar bastant... fer una mica de nexa entre aquests nanos que estan aquí, que han vingut fa poc i les entitats o... i trobar o fer punts de trobada. Quins han de ser? No sé, suposo que els mateixos interessos que hem dit, l'esport, la cultura, les noves tecnologies...*

(GD, M3. Tècnics)

Dintre de les seves possibilitats, es destaca que l'apropament a aquests joves s'hauria de fer, segons el personal tècnic, a través de propostes vinculades a les pautes d'oci i consum, que tenen la capacitat d'aglutinar

els diferents col·lectius de joves fills d'immigrants i dels propis joves autòctons.¹²³ D'altra banda, es considera que no és necessari posar a tot tipus de jove en un mateix espai. Aquests joves precisarien d'espais propis, no espais ètnics, en funció de les diferents pautes de consum i d'oci. Aquestes activitats haurien de ser sempre gratuïtes, a fi d'evitar la segregació que les barreres econòmiques suposen d'entrada, tal i com hem observat en l'anàlisi dels equipaments esportius i culturals.

6.5. Consideracions finals

Si observem les noves formes que la gent jove d'origen immigrant i especialment els seus fills i filles tenen de mirar la societat receptora, comprendrem millor com serà la societat catalana en un futur. Considerem, a partir dels discursos analitzats, que l'adhesió a la societat catalana no es produeix tant per un sentiment de pertinença de tipus essencialista, sinó més aviat pensant en Catalunya com en una societat moderna i oberta en la qual, sense discriminacions per motiu de raça, ètnia, nacionalitat, religió, edat o gènere, haurien de poder gaudir dels beneficis d'una societat econòmicament i socialment desenvolupada. És a dir, poder progressar en l'àmbit individual i familiar en un context de majors oportunitats que als països d'origen.

El fet que la identitat es construeix en base a les oportunitats que proporciona una societat moderna i desenvolupada, i on han d'assolir el propi estatus a través de l'esforç, pot arribar a ser un risc si no es troben acceptats i la possibilitat de materialitzar les oportunitats que "prometen" les societats modernes (desencant amb la modernitat). Hem de considerar que en una societat on l'accés als recursos es troba àmpliament mercantilitzat, gaudir plenament dels beneficis de la societat receptora, especialment amb relació al consum, implica una bona situació laboral. El desencant per la precarietat per les actituds estigmatitzadores i etnificadores, per les possibilitats reals de consum que troben en la societat receptora condicionen la seva adhesió. Aquests desencants, en el cas dels fills i filles del nostre estudi, es fa més notable conforme ha anat augmentant la immigració i també en el cas d'aquells joves que han arribat en els darrers anys.

El procés d'arrelament que segueixen els fills i les filles d'immigrants es produeix en el marc d'un procés de forta aculturació i d'assimilació dels valors dominants en la societat receptora. Aquest fet ha estat especialment evident en el cas dels joves que han nascut a Catalunya i en els que hi han arribat en la infància, en un context de baix percentatge de població immigrada. En aquest cas, la dissolució en la majoria (assimilació) no ha estat difícil. Quan van arribar a Catalunya no existien barris d'immigrants extracomunitaris (o no s'etiquetaven com a tals) i la integració socioeconòmica es produïa en un context de creixents oportunitats laborals, especialment durant la darrera dècada. Aquest tipus de perfil no generava un problema social sobre el qual organitzar l'actuació pública, tant per la invisibilitat com pel baix nombre de fills d'immigrants i per la pròpia assimilació en valors de la societat receptora.

La situació ha canviat ràpidament durant els darrers anys. S'ha anat consolidant la idea que existeixen espais físics d'immigrants (des de barris fins a comerços, incloent escoles). Socialment, s'han creat i estès diferents estereotips negatius sobre la immigració (risc d'exclusió, consumidors de recursos públics, delinqüència). Si aquest context se solidifica, el procés d'arrelament dels nous fills i filles d'immigrants, poc tindrà a veure, presumiblement, amb els joves fills i filles que van arribar fa més de 15 o 20 anys que han participat en el nostre estudi. Els joves que han arribat després de la infància —amb poc més de 17 anys de mitjana i entre 2 i 3 anys de residència—, en la nostra mostra, ens donen la impressió de ser espectadors passius del discurs estigmatitzant que s'està produint sobre ells. La seva capacitat per decidir estar a Catalunya (arribar o marxar) és molt limitada, ja que majoritàriament s'ha produït a través de negociacions familiars. En el decurs dels grups de discussió resultava difícil extreure les seves opinions, demandes, necessitats més enllà de les aules. Més que no pas necessitats o demandes, expressaven il·lusions i desitjos positius sobre la seva formació: aconseguir realitzar-se a través de les seves professions en el futur i gaudir de les seves aficions i dels seus amics, però també certes pors en una societat nova per a ells. En aquest sentit, vivien encara al marge (almenys directament) de les penalitats que suposadament tothom els pronostica. Així, el discurs del personal tècnic sobre aquest grup de joves és un discurs victimitzador. Atenció!, ja que podem crear una realitat de tant anomenar-la. La identitat es construeix dialògicament, i la contínua referència a les penalitats d'aquests joves pot acabar reificant-les.

123 Per exemple, els "campionats de videojocs" han estat citats reiteradament per diferents tècnics i joves fills d'immigrants (no així pels joves amb projecte migratori propi).

Per fer front a aquestes situacions, des de l'Estat (amb importants contradiccions com en el cas de la reagrupació), s'ha anat desenvolupant una política d'immigració, des de l'atenció exclusiva al control de fluxos, envers la integració social en les administracions autonòmiques i locals, centrada en acollida, igualtat i acomodació, tot i que encara en les primeres etapes de vida. Sens dubte, les taxes de població d'origen immigrant han transformat notablement el paisatge ètnic d'escoles, centres formatius i de treball, pavellons esportius, etc. Però hem recollit observacions del personal tècnic que indiquen que "no sé si val la pena accelerar el procés". Aquesta afirmació considerem que té almenys dues lectures. La primera, és que els serveis públics han vist que una situació, que des de l'òptica del servei veïen com a provisional, ara la perceben com a contínua. Dia rere dia, any rere any, continuaran arribant als serveis municipals nous "novinguts". És a dir, la immigració i la persona immigrant no esdevé "normal". El que la converteix en normal és la continuada atenció a una pluralitat de situacions d'immigrants en tots els àmbits de l'Administració. En segon lloc, no accelerar el procés i concentrar l'actuació en l'acollida, entesa com a servei d'informació, implica algun tipus de rendició davant de la contínua arribada de nous "novinguts" que fins ara havia semblat que s'haurien integrat "sols", a través de les dinàmiques de la pròpia societat civil. Tot i això, hem pogut observar com els joves d'origen immigrant indiquen que les mostres de racisme, la discriminació..., la troben de forma continuada en la societat civil: en el mercat de lloguer, en el mercat de treball.

Cal cercar la unitat, accelerar la cohesió social actuant sobre la igualtat i l'acomodació entre tots els integrants de la societat receptora. És a dir, actuar sobre tota la població tot gestionant espais com a espais de convivència i sensibilitzar sobre el fet que ara existeix un nou "nosaltres". Des del punt de vista de la cohesió social, recordem els elements que han articulats l'anàlisi són:

1. Identitat: s'ha de desestatalitzar el dilema identitari de Catalunya. La construcció identitària i l'adscripció nacional no es pot construir amb relació al diàleg centre-perifèria, sinó amb la relació Catalunya-Món. La pregunta "Què se sent vostè, més català o més espanyol?" resulta cada com més excoent per bona part dels nou "nosaltres".
2. Adhesió i idea de retorn: els joves d'origen immigrant, en general, i els fills i les filles de la immigració en particular no tornaran al seu país, per les oportunitats i possibilitats de desenvolupament del seu projecte vital, professional o familiar que els ofereix Catalunya, amb relació als països d'origen. Tot i que els autòctons i sovint els propis immigrants (amb enyorança per la terra de naixença) semblin no tenir prou assumit aquest punt (ni les lleis que regulen els fluxos), per als fills i les filles d'origen immigrant, Catalunya és el seu país. No hi ha retorn possible.
3. Projecte comú: és el major dels reptes en un context de globalització i de pèrdua de referents tradicionals basats en l'homogeneïtat etnocultural de la població. Cal integrar la immigració no només en els processos electorals, sinó en la negociació de les lleis, en la definició de les llengües oficials, en el disseny de l'encaix entre religió i política.
4. Compensació de desigualtats: existeix evidència empírica i un discurs sobre l'efecte general positiu que té la immigració sobre la població autòctona. Però, s'estén un discurs, que hem pogut observar en el nostre treball de camp, on els joves d'origen immigrant són els receptors dels efectes negatius de la nova immigració. Els immigrants més assentats, amb més anys a Catalunya veuen com els novinguts més joves, més predisposats, més innocents, més desprotegits jurídicament, poden ser preferits en el procés d'explotació laboral. En l'organització politicoeconòmica actual, els immigrants són, encara, considerats com a exèrcit de reserva, com els que estan avesats a patir els efectes de les crisis econòmiques, i això es considera legítim i, fins i tot, desitjable i programat (controlar fluxos d'entrada i accelerar sortides, des de plans de retorn voluntaris incentivats fins a repatriacions forçoses).
5. Assimilació i aculturació lingüístiques: la convergència en termes culturals entre població autòctona i població immigrada s'està produint a través de l'assimilació dels segons sobre els patrons dels primers. En el cas dels joves, majoritàriament observem aquesta assimilació amb un fort procés d'aculturació, que augmenta conforme el procés de socialització a Catalunya ha estat iniciat a edats més primerenques. Centrant-nos en l'aculturació lingüística, hem observat entre els joves la general assimilació de la llengua castellana i, especialment entre els fills i les filles d'immigrants, l'assimilació de la llengua catalana de forma simultània a l'aculturació en la llengua materna. Paral·lelament, entre els fills i les filles percebem, llevat d'alguns casos de joves xinesos, un fort procés de declivi de les destreses lingüístiques, diglòssia i pèrdua final de la llengua materna, sense que en el material de camp analitzat s'observi cap actuació pública per a la conservació d'aquesta riquesa cultural més enllà del pla discursiu.

Capítol 7. Conclusions i recomanacions

7.1. La doble condició de jove i d'immigrant i l'actuació pública

Les darreres dades disponibles del *Padró continu de població 2008* mostren que a Catalunya el 27,0% de la població entre 15 i 29 anys havia nascut a l'estranger. Es tracta de 370.000 joves procedents de més de 150 països diferents que han arribat majoritàriament durant la darrera dècada i molt distribuïts pel conjunt del territori català. Aquest grup engloba tant les persones joves amb projecte migratori propi com una part de les persones filles d'immigrants reagrupades i que ara es troben en aquesta franja d'edat. Respecte als menors de 15 anys, l'11,5% (125.000 nois i noies) han nascut a l'estranger. En quatre anys, des de 2004 a 2007, han estat reagrupats a Catalunya 65.000 descendents d'immigrants (Alcalde, 2008).

Es tracta, doncs, d'un grup molt heterogeni, no només per qüestions d'origen nacional o sexe, sinó també segons la posició generacional en el projecte migratori. Aquesta heterogeneïtat es veu especialment afectada per aquells joves que provenen de famílies immigrades que han nascut o han desenvolupat majoritàriament la seva escolarització a Catalunya. Pensant en la composició futura de la joventut, hem de considerar que, segons l'Idescat, l'any 2008 van néixer a Catalunya 25.220 nadons fills de mare estrangera, el 28,2% dels nascuts de Catalunya. Si ens plantejem que són precisament les famílies d'origen immigrant amb fills i filles a Catalunya les que major voluntat de permanència i d'integració tenen a la societat catalana, hem de considerar que el gran repte de futur és que aquestes persones creixin amb igualtat d'oportunitats formals i reals amb la resta de joves que han crescut a Catalunya.

A partir d'aquestes dades, aquest estudi ha situat les demandes i les necessitats de les persones joves amb relació a la doble condició de joves i d'"immigrants". La primera qüestió a destacar és que aquesta doble condició afecta de forma molt heterogènia aquests joves en funció del moment d'arribada i de la seva situació pel que fa a les característiques del projecte migratori familiar. Qualsevol plantejament sobre la satisfacció de les necessitats i les demandes del col·lectiu ha de partir d'aquesta premissa.

Partint d'aquest plantejament, hem situat aquests joves quant a les concepcions predominants del concepte de joventut en l'actualitat, des d'aquelles visions que situen els joves i les joves en un context estructural de precarietat, subocupació, sobrequalificació i dificultats d'emancipació, fins a aquelles que emfasitzen l'oci realitzador, participatiu o afirmatiu. Considerem que aquestes visions dispars de la joventut actual expressen la contradicció entre el benestar (la joventut concebuda com a subproducte d'oci del benestar material assolit per les societats occidentals) i la precarietat (l'allargament de la joventut com a subproducte de l'oci forçós).

La concepció social d'immigració es construeix predominantment al voltant del treball i de la situació econòmica en les societats d'origen i destinació (principal motiu d'arribada i de legitimació a la societat receptora) i de la manca de feina (motiu d'emigració i d'exclusió a la societat receptora). L'encaix d'aquest doble condicionament, al nostre parer, comporta la igualtat entre oci forçós i no feina, com a principi crític de la construcció "jove immigrant" en contraposició a "immigrant treballador".

Un dels principals objectius d'aquest estudi ha estat investigar com actua el model català d'integració davant aquest doble condicionament. L'acció pública en l'àmbit de la joventut i la immigració a Catalunya s'ha articulada a través de dos marcs principals d'actuació: el *Pla de Ciutadania i Immigració (2005-2008)* (PCI) i el *Pla Nacional de Joventut a Catalunya (2005)* (PNJCAT), així com de les concrecions i implementacions d'aquests plans en diferents àmbits territorials. En l'àmbit programàtic, els principals plans governamentals en matèria de migracions i joventut es fan ressò de la necessitat de tenir en compte els joves i les joves d'origen immigrant con a objectiu específic. No obstant això, a efectes pràctics, no s'observen —en general— línies d'actuació adreçades a les necessitats específiques d'aquests joves.

En primer lloc, el PCI, impulsat per la Secretaria per a la Immigració, ha fonamentat l'actuació a partir d'un model de *ciutadania cívica*, basat més en la residència (encara que sigui en situació d'irregularitat) i els drets civils que no pas en la nacionalitat o l'estatus jurídic en què es troba la persona estrangera, com a estratègia per a la integració de la població d'origen immigrant i per a la cohesió social del conjunt de la societat a

Catalunya. Així, aquest model d'integració ciutadana reconeix la pluralitat, però la sustenta i emmarca en la *identitat cívica comuna* que promou el Pla.¹²⁷

En aquest marc, els tres pilars bàsics del *Pla de Ciutadania i Immigració de Catalunya (2005-2008)* han estat: el reconeixement del valor de la pluralitat, la igualtat com a principi bàsic de l'acció i el civisme com a norma bàsica per a orientar les relacions entre les persones. Els tres eixos principals que articulen el Pla són: acollida (referida tant a la primera acollida, com a la que es fa des dels diferents serveis, sistemes i equipaments municipals); igualtat (relativa a l'equiparació de les persones immigrades a la categoria de ciutadanes), i acomodació (amb relació a la gestió de les relacions entre tots els ciutadans). D'aquesta manera, el model hauria de comportar la implantació de polítiques actives d'igualtat que fomentin l'autonomia individual dels ciutadans i de les ciutadanes, així com mesures normalitzadores dels serveis públics per tal de garantir-ne l'accés universal i l'adequació a les necessitats de tota la ciutadania. En relació amb la pluralitat, el model aposta per la interculturalitat, basant-se no tant en la interacció entre identitats ètniques diferents, sinó en el reconeixement de la multiplicitat d'identificacions que componen la identitat de les persones (el gènere, la professió, els gustos, la ideologia, l'estil de vida, els rols familiars...). Aquestes identificacions múltiples han de facilitar el diàleg entre grups socials diferents i la interculturalitat com a font d'enriquiment de la nostra societat.

El PCI identifica les persones joves d'origen immigrant com a un objectiu específic i com a un àmbit d'actuació prioritària¹²⁸ —als plans locals i comarcals de ciutadania i immigració consultats en aquest estudi— però les actuacions dissenyades estan mancades de plantejaments que integrin les dimensions d'acollida, igualtat i acomodació amb relació a les persones joves d'origen immigrant i les mesures orientades a l'acollida des dels serveis de joventut són bastant escasses.

Respecte al paper de les àrees de joventut en la implementació dels plans de ciutadania i immigració, malgrat que parteixen del plantejament de la *ciutadania cívica*, que orienta el disseny de les accions en matèria de joventut i immigració cap a la perspectiva de la inclusió i de l'acomodació, a la pràctica, tal i com s'ha pogut comprovar, les àrees de joventut acostumen a desenvolupar molt més les actuacions d'acomodació —centrades en la gestió de les relacions entre la gent jove i la participació— sense que s'observin uns criteris clars de treball des d'una perspectiva intercultural i pluralista.

En segon lloc, des de la Secretaria de Joventut, i d'acord amb el PNJCAT, les polítiques de joventut parteixen de dos grans objectius: l'emancipació de la gent jove i la seva capacitat de participació en projectes col·lectius.¹²⁹ El PNJCAT ha incorporat també com un dels seus principis rectors l'atenció a la diversitat de les situacions, els interessos, els perfils, etc., que presenta el jovent. Per tant, considera dues de les cares realitats juvenils: la diversitat de les realitats i la desigualtat, i creu que la interculturalitat¹³⁰ és una perspectiva important a tenir en compte.

Tot i això, en l'anàlisi dels plans locals de joventut, destaca l'absència generalitzada de reconeixement de la diversitat del col·lectiu. A diferència del que es recull al PNJCAT, ni en discursos dels tècnics ni en el disseny dels PLJ es reconeix la diversitat per qüestions de gènere, per discapacitat, ni pel fet cultural, i el principal, i sovint únic criteri de diversitat, és l'edat. En els PLJ predominen clarament les activitats orientades als processos identitaris (qualitat de vida dels joves i de les joves a través de la mobilitat, la creativitat, l'experimentació, la ciutadania i l'autonomia), més que no pas les accions adreçades sota una òptica de transició

127 A partir de 2008, és el Pacte Nacional per a la Immigració el que emmarca l'actuació pública en aquesta matèria. En aquest pacte hi ha un paradigma a més a més del de la ciutadania cívica, el de la cultura pública comuna.

128 A través de les següents tipologies d'acció: a) orientar l'educació de l'esplai a la incorporació d'infants i joves estrangers a la societat catalana; b) impulsar la participació d'infants i joves estrangers a la xarxa associativa, a les activitats de lleure i esport; c) donar formació adaptada als tècnics juvenils per atendre a persones de contextos culturalment diversos; d) promoure programes de dinamització al carrer per a joves; e) prevenir la violència entre joves, i f) promoure la formació de monitors i directores d'activitats de lleure d'origen immigrant.

129 D'acord amb el PNJCAT, aquestes actuacions han de partir de la integralitat —tot relacionant diversos àmbits de vida com ara l'habitatge, el treball, l'educació, la salut, la cultura, i la participació—, la transversalitat, l'atenció a la diversitat, la proximitat, la participació i la corresponsabilitat dels joves, així com la innovació i els aprenentatges socials amb relació a la transversalitat educativa com a factor clau de construcció de ciutadania.

130 Es reconeix la societat catalana com a societat d'acollida que inclou realitats culturals i socials diverses i on les polítiques de joventut han de reconèixer i potenciar aquesta riquesa cultural.

al món adult.¹³¹ En els PLJ hi predomina una visió homogènia de la joventut i, per tant, les persones joves d'origen immigrant són invisibles. En termes generals, no apareixen reconeguts com a grup específic ni dins els PLJ, ni tampoc en l'acció de les polítiques de joventut.¹³²

— Recomanació: incorporar en el redactat dels plans locals de joventut referència a col·lectius diversos, en especial a les persones joves d'origen immigrant i els seus diferents perfils, com a punt de partida per al reconeixement de la pluralitat de les persones joves.

D'acord amb el material empíric analitzat, el desconeixement de les necessitats reals d'aquests joves és general, especialment en termes identitaris i culturals, fet que resulta paradoxal quan suposadament l'acció s'enfoca precisament des d'una perspectiva identitària. S'acostumen a emfasitzar les necessitats socials i sovint s'orienta l'acció als processos d'integració social —a través de la coordinació amb d'altres àrees municipals— i a la participació. Aquesta visió homogènia es veu acompanyada per una aposta per la normalització dels serveis. El discurs de la normalització fa possible que la diversitat de situacions i necessitats derivades de l'experiència migratòria de les persones joves passi desapercibuda com a problemàtica¹³³ de certs joves i s'adjudiqui a la condició d'immigrant. En aquest marc, les actuacions que s'orienten a les persones joves d'origen immigrant es mostren sectorials, poc planificades i poc tractades des de les polítiques de joventut.

— Recomanació: realització d'estudis de situació, necessitats i demandes dels diferents perfils de persones joves d'origen immigrant per part de les àrees de joventut locals. El mateix personal de les àrees de joventut hauria de realitzar aquests estudis en col·laboració amb les diferents àrees municipals en contacte amb els joves.

D'altra banda, juntament amb la condició d'immigrant, s'argüeix amb freqüència la condició de classe com a marc per entendre-hi l'actuació pública. Així, l'atenció normalitzada es fonamenta en el fet que els problemes de les persones joves d'origen immigrant, pel que fa al mercat de treball, són un problema relacionat més amb la seva posició de classe que no pas en funció de la seva condició d'immigrants. Així, l'actuació fonamental des d'aquestes àrees, serveis i equipaments, com hem pogut observar, s'adreça a l'acollida i a proporcionar eines que facilitin la transició i l'accés al treball en condicions d'igualtat. L'única opció sembla l'emmotllament de tot tipus de joves, autòctons i immigrants, a les condicions d'ocupació i treball del segle XXI.

A més, la participació i la interrelació entre els grups es concep unidireccionalment. És a dir, dels joves estrangers cap a les activitats generals. No es planteja que els joves autòctons participin de les activitats que interessin als joves d'origen immigrant. Així, les accions orientades a fomentar la participació d'aquest jovent es concentren, sense gaire èxit, a fer que participin d'unes activitats programades i pensades per al total de joves del municipi, tot retroalimentant la concepció de la gent jove com un grup homogeni. La realitat és que determinats espais, serveis i equipaments juvenils s'acaben per *etnoestratificar*, tal i com succeeix amb el cas dels Punts d'Informació Juvenil, els punts de connexió a Internet, les biblioteques, els locals o espais joves, etc., àmpliament utilitzats pels joves d'origen estranger.

— Recomanació: donar suport i promoure iniciatives de joves d'origen immigrant pensades per a tots els joves.

— Recomanació: evitar l'etnització dels serveis públics oferts per les àrees de joventut, augmentant el nombre i la qualitat de serveis orientats a la població jove.

131 Per contra, en aquells municipis on l'acció de les àrees de joventut té més trajectòria i més experiència en implementació de plans locals de joventut, s'ha observat una major relació entre processos d'integració i d'afirmació identitària, que responen millor al "model de transició". El predomini del model d'afirmació identitària s'explica per: a) manca de recursos econòmics i professionals per desenvolupar com a àrea d'actuacions orientades a la inclusió social; b) manca de coordinació i transversalitat, a la pràctica, amb les àrees que disposen de recursos per desenvolupar accions d'inserció social, i c) molts municipis es troben en fases inicials del desenvolupament de les polítiques de joventut, fet que porta a la prioritat d'actuacions bàsiques orientades a la participació i a la identitat dels joves i de les joves com a primers elements d'actuació.

132 La participació dels joves d'origen immigrant com a interlocutors acostuma a ser nul·la. En general, es desconeixen les necessitats i les demandes d'aquest grup, especialment quan els canals de consulta es basen en la interlocució amb associacions de joves i/o consells de joves —en les quals s'ha constatat una baixa participació dels joves d'origen immigrant. En el cas de les consultes per enquestes, o a través dels grups focals, la representació és molt baixa.

133 Les barreres comunicatives (lingüístiques i culturals), el desconeixement de l'entorn i les restriccions legals per obtenir un permís de residència i treball en el cas dels immigrants no comunitaris. En el cas concret dels joves, hauríem d'afegir-hi també els efectes de les reagrupacions familiars en les relacions intrafamiliars i en el benestar biopsicosocial dels menors i joves reagrupats i les qüestions identitàries que afecten aquests col·lectius.

La transversalitat és reconeguda com un aspecte fonamental per dur a terme les accions en matèria de joventut, especialment als municipis i a les àrees amb menys recursos pressupostaris i humans. Però pràcticament cap dels municipis inclosos en l'estudi no ha desenvolupat estructures de funcionament transversals. Hem de considerar, però, que en tots els casos analitzats els PLJ es trobaven en fase de finalització i d'inici d'elaboració del nou pla. En molts casos, la inclusió de les necessitats i les demandes de les persones joves d'origen immigrant en les polítiques de joventut han de concebre's com a embrionàries de l'acció política en aquesta matèria.

En definitiva, la resposta sobre com actua el model català sobre el doble condicionament de jove i d'immigrant, sens dubte, està condicionada per la relativa novetat (en volum i intensitat) de les migracions exteriors. Principalment, es tenen en compte els joves amb projecte migratori propi i la condició d'immigrant treballador, amb una manca de reconeixement de la diversitat i la pluralitat de situacions que afecten el col·lectiu.

En la construcció de l'"immigrant jove" com a subjecte d'actuació pública preval una visió negativa i victimitzada: es conceben com a joves en risc d'exclusió social; en situacions de maltractament; en risc de formar bandes violentes; de segregació ètnica o racial, d'exclusió participativa, i de fractura social i aïllament. En l'anàlisi tant de les actuacions concretes com dels discursos dels tècnics s'aprecia una tendència a considerar en primer lloc la condició d'immigrants sobre la condició de jove. D'aquesta forma, les actuacions adreçades a aquests joves són desenvolupades per les àrees que tradicionalment s'ocupen de la població nouvinguda d'origen immigrant, com ara Serveis Socials, i s'entén que les necessitats d'aquests joves són les pròpies dels immigrants: la inserció laboral, l'accés a l'habitatge o l'accés a la formació, sense diferenciar entre situacions, temps d'arribada i projectes migratoris. És a dir, el discurs i l'actuació públiques s'adrecen principalment a la igualtat, als problemes de precarietat i oci forçós (aplicats al jove) i manca de treball (aplicat a la persona immigrant).

Observem, com anticipàvem al capítol 1, l'existència d'un discurs paternalista —entre el personal local— que nega que aquests joves siguin responsables de les caracteritzacions negatives que circulen sobre ells, sense negar-les, i s'assegura que els joves i les joves són *el producte del seu temps*. Davant d'un discurs criminalitzador, s'observa un discurs victimitzador, fet que comporta la visió d'aquests joves com a subjectes necessitats d'intervenció i, possiblement, en el pitjor escenari, com a futurs adults també necessitats d'intervenció.

— Recomanació: evitar el discurs victimitzador en què sovint es mouen els discursos institucionals i tècnics. Aquests discursos es produeixen sovint sota la voluntat de combatre els discursos criminalitzadors. Davant d'una visió d'aquests joves com a "actors" que desenvolupen un paper escrit per d'altres, s'ha de fomentar el seu paper com a "agents" responsables de transformació social.

D'altra banda, des de les regidories de Joventut, l'acció se centra en la dimensió participativa i en l'acomodació basades ambdues en condicions d'homogeneïtat del públic objectiu. Considerem que el reconeixement de la diversitat resulta indispensable per consolidar un model d'actuació política basat en la ciutadania cívica i intercultural, que desenvolupi un model d'integració ciutadana que garanteixi l'accés normalitzat als serveis de joventut, però tenint en compte la diversitat d'aquesta gent jove. Un element clau en aquest procés és la participació de la gent jove, no només en l'àmbit consultiu o d'interlocució, sinó en els de negociació, redacció i opinió vinculant.

— Recomanació: incorporar les diferents tipologies de joves, segons grup d'edat, gènere i origen, al procés de negociació i redacció, amb opinió vinculant, als processos de decisió de les àrees de joventut. Aquesta recomanació és més rellevant com més *victimitzats* estan els grups.

7.2. Del model de ciutadania a les institucions. Síntesi de necessitats, demandes i recomanacions

Per ubicar el model català de ciutadania, resulta convenient fer referència a recerques comparades que parlen d'altres contextos. En l'àmbit internacional, trobem dues aproximacions que aborden les diferències entre països amb relació al procés d'integració (Thomson, 2007): es tracta del model de ciutadania (Brubaker, 2001; Castles i Miller, 2003; Joppke, 1999) i el model institucional (Crul i Vermeulen, 2003 i 2006). A efectes pràctics, aquests models se centren en l'actuació no sobre un exèrcit de reserva industrial (control de fluxos) sinó sobre la identitat, el paper de les institucions en la mobilitat social, en la cohesió social de la població i, en especial, pel que fa al benestar socioeconòmic de la població immigrant a mitjà i a llarg termini. Precisament, a llarg termini, l'atenció es focalitza en les possibilitats de mobilitat social ascendent de les generacions més joves d'immigrants i dels seus fills i filles.

El model de ciutadania explica les variacions en el procés d'integració per l'aplicació dels models nacionals d'integració. Aquests models transmeten idees nacionals, normes i valors que conformen la interacció (en els àmbits ideològic i legislatiu) entre les persones nouvingudes i els seus fills i filles. La conclusió és que aquest procés actua directament sobre la construcció d'identitat i afecta, com a conseqüència, el benestar socioeconòmic a mitjà i llarg termini. No obstant això, les recerques realitzades sobre aquesta correspondència entre construcció d'identitat nacional i benestar socioeconòmic no mostren una clara relació causa-efecte entre ambdós components del procés d'integració (Crul i Vermeulen, 2003).¹³⁴

Per situar el model d'integració català, hem de recordar que la situació d'autonomia política de Catalunya limita la capacitat de gestió integral del fet migratori, i està afectat per la manca de control sobre els fluxos migratoris, com ara la concessió de visats d'entrada i els permisos de residència. Tot i això, quan abordem els processos d'integració (en tant que interpenetració mútua), a mitjà i llarg termini, que afecten especialment les persones més joves i els fills i les filles de famílies d'origen immigrant, les qüestions fonamentals no ens remeten tant al control de fluxos com a: a) la socialització en els valors de la societat receptora —i les contradiccions que hi pot haver entre la socialització primària, en el marc de la família, i la secundària, a través del pas de l'individu per les institucions— i b) la integració com a procés bidireccional d'interpenetració i enteniment que ha de produir una nova societat.

Tot i que en l'apartat anterior ja hem fet referència a les grans línies del model de ciutadania que es desenvolupa a Catalunya, a través fonamentalment del *Pla de Ciutadania i Immigració (2005-08)*, quant a la formació de la identitat a la qual es refereix el model de la ciutadania, resulta necessari referir-nos a l'escola catalana com a espai de socialització, de transmissió de valors i d'identitat, tal i com fa el marc teòric al qual ens referim en aquest apartat. En aquest punt, no podem pensar o esperar que la socialització dels fills i de les filles de la immigració exterior es podrà gestionar amb les mateixes eines que van implementar-se en la integració social dels joves fills i filles de la immigració interior. Algunes de les diferències són fonamentals: a) eren ciutadans espanyols i van arribar sota l'aixopluc d'un Estat centralista; b) la seva llengua era oficial i fins i tot la llengua institucional i de prestigi en la primera fase del procés migratori; c) en el sistema educatiu existia correspondència lingüística entre professorat (bilingüe) i alumnat (a bilingüitzar) (Serra, 2002); d) els referents culturals i històrics espanyols estaven totalment incorporats a la població catalana però, en el cas dels pares d'aquests nois i noies, no necessàriament en la direcció inversa, i e) estaven incorporats, tot i que amb més o menys militància, com a agents a la resolució clivella política i territorial centre-perifèria. En el cas dels joves procedents de les migracions exteriors, cap d'aquestes circumstàncies es produeix: a) en molts casos, no tenen la nacionalitat espanyola i hi ha força diferències en l'accés a la ciutadania en funció del país de procedència, fet que crea greuges entre joves de diferent origen; b) la llengua materna té amb freqüència escàs o nul reconeixement social; c) impossibilitat de correspondència lingüística amb el professorat en la llengua materna dels no castellanoparlants, cosa que fa augmentar la distància lingüística entre professorat i alumnat, i d) absència de referents culturals compartits i asimetria en el coneixement de la cultura de l'altre, tant entre els diferents joves com en la seva relació amb els professionals del sistema educatiu i, e) la clivella territorial és percebuda generalment com quelcom aliè als problemes i als interessos d'aquest joves.

D'altra banda, resulta difícil construir un model de ciutadania just i equitatiu quan existeix un tracte preferencial en la naturalització de determinats joves en funció del seu origen. Per als procedents d'Iberoamèrica, els terminis significativament més curts d'estada legal necessària per a l'obtenció de la nacionalitat i l'accés a la doble nacionalitat són trets diferencials respecte als procedents d'altres àrees, el que suposa un avantatge per als joves d'aquesta procedència amb relació a d'altres joves. Es tracta d'una discriminació legal en funció de l'origen, evident per als propis joves entrevistats i participants als grups de discussió, especialment si no posem l'èmfasi en els lligams culturals produïts pel passat colonial, sinó en la igualtat entre joves socialitzats íntegrament a Catalunya.

De forma alternativa al model de la ciutadania, des de la perspectiva del model institucional d'integració (Thomson, 2007), s'indica que les investigacions internacionals mostren que els models d'integració nacional no acaben d'explicar les inconsistències en la transició entre educació i mercat laboral. Crul and Vermeulen

134 Tot comparant sis països europeus, Crul i Vermeulen (2003) mostren que no existeix un clar efecte sobre la millora socioeconòmica en funció dels diferents models de ciutadania. En canvi, sí que els models d'accés a la ciutadania i de transmissió cultural a través del sistema educatiu tenen un efecte clar sobre les taxes de naturalització i semblen influir en la formació de la identitat dels fills i de les filles d'immigrants (Heckmann i altres, 2001; Kaya i Kentel, 2005). Així, sembla existir una discordança entre la construcció identitària que es produeix a través del sistema educatiu i les posicions laborals que assolixen aquests joves.

(2003) mostren les variacions nacionals en els “acords institucionals”, com a oposats als diferents models d’integració nacional basats en la identitat ciutadana. D’acord amb aquesta lectura, aquests “acords institucionals” en matèria d’educació, treball i salut ofereixen una millor explicació per als diferents models d’integració en diversos contextos europeus. Les diferències en els sistemes educatius (any d’inici de l’escola, nombre d’hores de contacte a l’escola primària, tria primerenca o tardana de l’educació secundària) són, segons els autors, d’una gran influència. De forma similar, les diferents formes amb què la transició al mercat laboral es formalitza són molt importants i s’ha de tenir molt en compte el rol de la formació ocupacional (*apprenticeship schemes*) (Crul and Schneider, 2007; Faist, 1995). Aquest enfocament se centra, doncs, en l’important paper de les institucions en el procés d’integració, que sovint queda amagat quan ens interessem pels propis grups d’immigrants.

Tal i com es deriva del model institucional, cal aprofundir en les relacions entre les persones joves d’origen immigrant i els diferents àmbits institucionals per conèixer els mecanismes a través dels quals assoleixen trajectòries socials reeixides. Tot i que el nostre estudi s’ha centrat en les necessitats i les demandes, i no pas en l’anàlisi global d’aquestes institucions, les propostes o recomanacions que podreu trobar en aquest apartat considerem que es troben en el marc d’aquest model d’integració per la via de les institucions.

En el següent apartat observem els principals resultats relatius als àmbits estudiats. La nostra anàlisi ha inclòs cinc àmbits institucionals principals sobre els quals analitzem la relació entre l’oferta de serveis i les necessitats de la població jove d’origen immigrant. Aquests eixos han estat formació, treball, habitatge, salut i participació, als quals hem d’afegir un tractament específic sobre la dimensió de gènere.

Els principals resultats obtinguts de l’anàlisi dels grups de discussió de la recerca es presenten de forma sintètica en el proper capítol.

7.2.1. Grup 1. Joves amb projecte migratori propi. Síntesi de resultats i recomanacions

Formació

En el cas de les persones joves amb projecte migratori propi, la informació recopilada, tant procedent dels tècnics com dels propis joves, ens mostra que les principals necessitats en l’àmbit de la formació se centren en el reconeixement i l’homologació a Catalunya de les titulacions obtingudes al país d’origen. Aquesta situació emmarca un problema freqüent de sobrequalificació en els estadis inicials de la incorporació al mercat de treball català. A més, hem de considerar que les qualificacions al país d’origen haurien de seguir patrons de formació continuada a fi de no quedar obsoletes en una societat amb canvis ràpids en el món del treball. Així, si ens centrem en aquells amb més qualificacions, observem un elevat interès per la formació continuada a través de l’educació superior. D’altra banda, entre aquells que aspiren a millorar la seva situació professional, s’observa la necessitat d’augmentar la seva formació lingüística orientada a les competències necessàries per al desenvolupament de la seva activitat laboral. S’observa una predisposició favorable a la participació en cursos de català, però un relatiu baix nivell d’inscripcions i abandonaments freqüents. No té lloc una major participació, especialment entre les persones nouvingudes, per la compatibilitat entre horaris laborals i horaris formatius, però també perquè la inserció laboral fonamental durant els primers anys a Catalunya (servei domèstic, construcció, hostaleria, etc.) és en àmbits on el castellà és la llengua dominant. L’aprenentatge del català i l’homologació o el reconeixement de la formació prèvia resulta important a mitjà i llarg termini, tant per a la satisfacció laboral i per fer possible una mobilitat social ascendent de les persones joves immigrants i de les seves famílies, com per a una societat que aspira a centrar la seva producció en béns competitiu internacionalment per la qualitat i la innovació, més que no pas per tenir una mà d’obra barata.

D’altra banda, s’ha d’assenyalar que, durant els primers anys d’estada a Catalunya, en general, els joves i les joves nouvinguts, especialment els que tenen menys formació, manifesten poc interès a augmentar la seva formació. En aquest sentit, hem de considerar que la seva preocupació principal és aconseguir i conservar un lloc de treball que faciliti una renda. Tanmateix, independentment de la formació i el temps d’estada, s’ha de considerar la necessitat de la seva participació en programes de reciclatge en un context de crisi econòmica.

- Recomanació: afavorir els processos de convalidació dels títols d’educació secundària i superior, orientant la persona titulada sobre els passos que ha de seguir. Respecte a aquesta recomanació, considerem que aquest tipus de demandes augmentaran a mitjà i llarg termini, conforme augmenti el grau d’assentament d’aquests joves.

- Recomanació: promoure el reciclatge professional. El reconeixement de les credencials pot operar positivament en la participació en aquests tipus de programes de formació.
- Recomanació: promoure la formació lingüística en el lloc de treball, en horari laboral. Aquest tipus de mesura suposa fonamentalment treballar en la implicació dels empresaris i de les patronals.

Respecte als canals d'obtenció d'informació de l'oferta formativa, destaca la utilització de canals informals (amics, familiars i coneguts) per sobre dels canals oficials. Aquest tipus de canal principal en l'accés a la informació implica sovint informació parcial i confusa. Destaca també el poc ús d'Internet com a eina d'accés a les possibilitats formatives. A mesura que augmenta el temps de residència a Catalunya, s'incrementa la seva informació sobre l'oferta, especialment sobre la formació no reglada. En general, coneixen els recursos existents per a la formació en català per sobre del coneixement que mostren sobre d'altres tipus de formació.

- Recomanació: millorar els canals d'informació sobre l'oferta formativa, tant reglada com no reglada. Aquesta recomanació ha de vincular-se alhora amb el desenvolupament de les estratègies d'acollida del jove nouvingut de forma coordinada entre l'Administració local (Oficina d'Atenció Ciutadana, serveis juvenils, altres instituts i món associatiu).

Respecte a la valoració de l'oferta formativa i del seu accés, destaca la crítica sobre els horaris de l'oferta, poc compatibles amb els horaris laborals i les responsabilitats familiars. Destaquen també els problemes d'accés a la formació reglada per no tenir convalidats els títols d'ensenyament secundari. En aquest grup de joves es destaca negativament que la llengua vehicular de la formació laboral sigui el català. Tot i això, també reconeixen que en l'àmbit pràctic molts cursos s'imparteixen en castellà. D'altres elements destriables són les dificultats d'accés a la formació ocupacional per a aquells en situació irregular. Finalment, en els municipis més petits, es critica el limitat ventall d'opcions formatives.

- Recomanació: augmentar la flexibilitat horària de l'oferta formativa. No centrar la finalització d'un curs a haver seguit un horari preestablert, sinó a haver completat amb profit un conjunt de crèdits.
- Recomanació: augmentar, juntament amb la llengua catalana, el paper del castellà, l'anglès i d'altres llengües necessàries en cada àmbit professional com a llengües vehiculars de la formació.
- Recomanació: desenvolupar i diversificar l'ensenyament d'itineraris formatius, tot tractant d'establir una major relació entre la formació ocupacional i les necessitats formatives de les empreses, i consolidant experiències on l'oferta de cicles formatius vagi coordinada amb empreses de la localitat. Tot i això, es fa necessària també una oferta formativa alternativa i fonamentada en competències que faciliti les transicions entre sectors d'activitat.

Treball

Hem de considerar que l'arribada d'aquests joves a Catalunya durant la darrera dècada té fonamentalment un motiu econòmic, i està vinculat al creixement d'oportunitats laborals que ha viscut Catalunya. S'ha de remarcar que majoritàriament els nous nínxols laborals per a immigrants, que han operat com a factors d'atracció de la immigració, se situen majoritàriament al segment secundari del mercat de treball, amb pitjors condicions d'ocupació i treball que les del segment primari, fonamentalment ocupat per autòctons.

En aquest context, respecte a l'àmbit del treball, la principal necessitat per a les persones nouvingudes és un treball remunerat, fins i tot abans que el permís de residència i de treball. En el marc del segment secundari de treball, s'ha de ressenyar la importància de l'economia informal. La importància d'aquest sector, juntament amb la contínua arribada de treballadors i treballadores de forma irregular, majoritàriament *overstayers* que accedeixen al país amb el visat de turista, ha generat una segmentació també dels propis joves immigrants segons la seva situació jurídica a Catalunya. En un context de crisi econòmica i creixent desocupació, les pròpies persones immigrades amb més temps de residència a Catalunya i amb una situació jurídica regular es mostren inquietes per l'arribada de nous immigrants que puguin deteriorar la situació laboral. En aquest sentit, es mostren favorables a un major control i ordenació de fluxos.

En general, s'observa una dissociació entre els serveis oficials vinculats a l'àmbit del treball, que són percebuts com aparells burocràtics lligats al control de fluxos i d'estada, i dels mecanismes informals i de mercat, que serien els que efectivament proporcionarien feina remunerada. En un primer moment, fins i tot les situacions d'irregularitat no es perceben com a un problema si es disposa de treball remunerat. Un major temps de residència a Cata-

lunya implica una major demanda de reconeixement de les credencials i, en conseqüència, ocupacions amb major estatus. Tanmateix, un major temps de participació al mercat de treball fa percebre amb major intensitat la situació d'etnoestratificació del mercat de treball, no només sobre la base d'aspectes administratius vinculats als condicionaments legals de l'estada, sinó també davant de situacions de discriminació per raó d'origen entre els ocupadors, més evident en els casos dels col·lectius més estigmatitzats i identificables fenotípicament.

- Recomanació: vetllar des de l'Administració per la prevenció de l'explotació laboral de les persones joves immigrades. Les campanyes d'informació en col·laboració amb els sindicats poden ser de gran ajuda en aquest aspecte. Establir controls estadístics sobre els processos de contractació de les empreses seria un pas per assegurar que el treball fet en aquests equipaments contribueix a la igualtat real.
- Recomanació: difondre el material informatiu en les principals llengües pròpies dels col·lectius nous i fer una difusió en punts estratègics (locutoris, sindicats, escoles d'adults, altres). Igualment, des dels serveis de promoció econòmica i joventut s'hauria de treballar més intensament en l'aproximació i la col·laboració amb els canals alternatius d'accés al mercat laboral (formal i informal) que utilitzen els ocupadors i la població jove d'origen estranger.

Respecte als canals d'informació, existeix una valoració negativa dels serveis d'ocupació públics com a eines de col·locació laboral, tot i que hi ha objectivament poc coneixement dels canals i espais de difusió oficials de l'oferta de feina. Així, preval la utilització de canals informals per a l'accés a l'ocupació, mentre que la utilització dels canals formals, tal i com hem indicat, obeeix principalment a motius legals (tramitació o renovació de permisos).

- Recomanació: millorar els canals d'informació de l'oferta de formació i ocupació, tot diferenciant les característiques de l'oferta, clarificant l'oferent i diversificant els canals. Aquesta recomanació és especialment necessària per a les persones joves novingudes amb projecte migratori propi, per això caldria reforçar aquest aspecte en els processos d'acollida. Alhora que cal oferir facilitats per superar els obstacles lingüístics i formatius, especialment entre les persones joves novingudes. Els serveis idonis on millorar aquesta informació serien les Oficines d'Atenció Ciutadana dels municipis, complementant-los amb el treball en xarxa amb el món associatiu, així com amb d'altres institucions i serveis. (oficines d'acollida, serveis d'informació juvenil...)
- Recomanació: prendre mesures per evitar que empreses importants generin grans bosses de població novinguda en poblacions petites. Les necessitats econòmiques de mà d'obra en un moment determinat (en contextos de fort creixement econòmic) poden resultar traumàtiques en un futur sense feina (contextos econòmics menys favorables).

Habitatge

El problema de l'abast social de l'habitatge durant els darrers anys no es circumscriu únicament als grups de joves d'origen immigrant tractats en aquest estudi. Hem de considerar aquest problema com inserit en el marc dels problemes de la gent jove, tot i que amb un important nombre de particularitats.

- Recomanació: les necessitats d'habitatge de la població jove d'origen immigrant han de ser abordades des d'un aprofundiment en la garantia del dret a l'habitatge per al conjunt de la població. Una opció és la creació d'un parc d'habitatges públic amb preus accessibles per a joves, fonamentalment en règim de lloguer.

Centrant-nos en les necessitats d'habitatge de les persones joves amb projecte migratori propi, hem d'indicar que presenten diferències molt importants amb relació a les dels joves autòctons dels mateixos grups d'edat. En primer lloc, atès que la recerca d'habitatge és un procés desvinculat del procés d'emancipació familiar. En segon lloc, perquè, almenys en els primers estadis a Catalunya, la recerca d'habitatge se centra en l'allotjament temporal. En tercer lloc, perquè hi ha una major tendència a l'allotjament compartit i una major pluralitat de composició de membres de la llar. En quart lloc, la necessitat d'habitatge és més urgent que per als joves autòctons, per l'absència de progenitors i perquè els condicionaments legals, per exemple, són un requisit imprescindible per dur a terme processos de reagrupació familiar.

Les principals demandes observades són el lloguer temporal o de transició, tant per a l'ocupació de forma compartida com de forma independent. L'edat apareix com una variable poc rellevant: les necessitats i les demandes estan marcades pel temps que fa des de l'arribada i per la composició del nucli familiar.

- Recomanació: observem una tipologia d'habitatge públic en règim de lloguer de grandària molt reduïda. Fan falta habitatges grans en règim de lloguer per acollir famílies nombroses amb pocs recursos.

Respecte als canals d'accés a la informació, es fonamenten en xarxes informals, principalment de connacionals. S'ha de destacar el baix nivell de coneixement dels elements legals dels processos de compra i lloguer, i el d'informació sobre la política d'habitatge. Quan es va realitzar de camp, els participants destacaven la facilitat per obtenir crèdits i el paper de caixes i bancs com a canalitzadors de la informació legal. Amb relació a la valoració de l'oferta d'habitatge i a les dificultats d'accés, destaca la manca de correspondència entre els preus i els ingressos d'aquest grup, que condueixen al règim d'habitatge compartit, tant en règim de propietat com de lloguer. Destaca notablement la discriminació per motiu d'origen en l'accés a l'habitatge, agreujat pels requisits dels propietaris i les limitacions d'estada i la situació irregular a Catalunya. També destaca la manca de suport familiar en l'accés a l'habitatge i les pràctiques de rellogar. Finalment, indicar que entre aquells que han accedit a l'habitatge en propietat es detecten casos de sobreendeutament.

- Recomanació: les actuals polítiques d'habitatge no són efectives per cobrir les necessitats d'allotjament de les persones joves immigrants amb projecte migratori propi (especialment les de recent arribada), ni el de persones en situació administrativa irregular. Cal preveure, doncs, la creació d'allotjaments temporals d'acollida tal i com recull la Llei del dret a l'habitatge.

- Recomanació: les borses d'habitatge són una interessant iniciativa per superar, a través de la mediació, algunes de les barreres que afecten l'accés a l'habitatge de la població immigrada. En especial, són una iniciativa molt adient per superar l'actitud discriminatòria d'alguns propietaris en el mercat del lloguer.

Salut

El grup de persones joves amb projecte migratori participant a l'estudi mostra, en general, tenen un discurs poc elaborat sobre la seva relació amb el món de la salut i els centres sanitaris. Aquest grup es distancia notablement d'alguns tòpics que relacionen joventut i salut. Així, en absolut es detecta una joventut basada en l'estereotip que els problemes de salut de la seva edat estan relacionats amb pràctiques de risc per viure una època d'afirmació identitària, basada en la transgressió. Els nostres participants són poc transgressors. Més aviat, els problemes de salut solen ser problemes relatius a les condicions de treball insuficientment segures. Així, a causa de les condicions de treball, poden arribar a observar-se malalties laborals i envelliment prematur. Tot i això, aquestes situacions són excepcionals a la nostra mostra.

En general, les necessitats sanitàries observades en aquest grup es relacionen amb problemes de salut menor. Acostumen a anar a la consulta mèdica per problemes de salut i malalties en el moment de la demanda, i hi ha una sensibilització escassa per a la prevenció o per a la realització d'anàlisis periòdiques. No existeixen demandes explícites quant a l'àmbit de cobertura sanitària i es destaca un grau elevat de satisfacció amb la cobertura pública del sistema sanitari. A nivell d'ús dels serveis sanitaris, apareixen algunes reivindicacions. Específicament, es critica la saturació d'alguns serveis, especialment d'urgències, i dels centres de barris on s'observa més increment poblacional.

- Recomanació: a mesura que s'incrementi la incorporació del nou personal de salut en els serveis deficitaris de recursos humans, cal acompanyar-ho d'una campanya d'informació sobre la necessitat de fer un ús correcte dels serveis d'urgències hospitalàries. I cal retenir una dada essencial: sense solucionar les llistes d'espera dels centres de salut de la xarxa pública d'atenció sanitària no es resoldrà la saturació dels serveis hospitalaris d'urgències.
- Recomanació: augmentar la contractació de personal administratiu en els centres de salut on ha augmentat més la població.
- Recomanació: calcular la ràtio d'usuaris per metge de família i pediatres, tenint en compte el nombre de persones que provenen de societats no castellanoparlants, i fer un índex de la categoria socioeconòmica de la població beneficiària.

El que resulta més recurrent són les demandes que fan les joves, en especial les mares joves, amb relació al sistema sanitari. Amb freqüència, són les encarregades de gestionar, com a part de les tasques reproductives, la salut de la llar. Observem en aquest cas un discurs més elaborat sobre la sanitat pública. Destaquen la manca o l'escassa presència d'alguns especialistes, com ara ginecòlegs i pediatres, especialment als municipis més petits, fet que genera problemes de mobilitat. D'altra banda, hem de considerar que són

majoritàriament les dones les que experimenten, per l'absència de transport privat, les dificultats per accedir als grans centres hospitalaris allunyats dels centres urbans, en un context, sobretot als municipis petits, de xarxa de transport públic deficient.

- Recomanació: contractació de més recursos humans en les unitats de medicina de família, ginecologia i pediatria i distribució d'aquests recursos tenint en compte la pressió demogràfica dels centres de salut d'atenció primària.
- Recomanació: prioritzar l'adaptació (horaris i localització, especialment als municipis més petits) dels serveis de pediatria i ginecologia abans que altres especialitzacions perquè són les més utilitzades pel col·lectiu "immigrant", especialment per les dones d'origen immigrant, per tal que no les perjudiqui a l'hora de compaginar amb una feina. També és important un seguiment de les mares primerenques immigrades que són més joves que la mitjana de mares autòctones i no tenen les indicacions de l'experiència de les seves progenitores.

Respecte als canals d'informació, bàsicament estan formats per mitjans de comunicació i per la xarxa familiar i d'amistats. Pocs han rebut informació sobre el sistema sanitari en el moment de l'empadronament. El coneixement sobre salut entre els joves és en general molt deficitari, però observem poc desig de saber-ne més. Destaca, en el cas d'aquells amb fills i filles a Catalunya, la informació que reben des de les escoles sobre consum de substàncies tòxiques i sexualitat.

Amb relació a la valoració de l'oferta sanitària i a les dificultats d'accés, destaquen els malentesos en la comunicació amb el personal administratiu dels CAP durant la tramitació de la TIS així com una informació parcial fragmentada i limitada del sistema sanitari. Es destaca positivament, quan existeixen, la importància dels serveis de mediació lingüística, que es consideren totalment necessaris per a una correcta relació metge-malalt. Tot i això, es detecta una persistent inadaptació dels serveis al canvi sociocultural i un augment numèric de la població usuària. Destaca un contacte positiu amb els professionals de la salut, tot i que podem observar crítiques com la percepció de dèficit en el diagnòstic del metge de família per no auscultar durant la consulta. També s'observa una excessiva medicalització dels problemes de salut als CAP.

- Recomanació: la incorporació d'un canvi de tipus metodològic en la pràctica mèdica als centres de salut que permeti l'entrada de formes de tractament alternatives a la biomedicina.
- Recomanació: incorporar recursos de mediació lingüística i social, en funció de la presència de les comunitats lingüístiques de la població usuària als centres de salut dels municipis petits de l'extraradi de l'àrea metropolitana.

Participació

Les necessitats i les demandes han estat poc explícites per part dels participants, tant dels joves com del personal tècnic. Observem poca incidència de les demandes de participació ciutadana. Destaquen les relatives als drets a la participació electoral i la demanda de participació en activitats d'oci, cultura i esport, habitualment vinculades a les associacions d'immigrants. La demanda se centra també en activitats sense cost econòmic.

- Recomanació: cal buscar la fórmula que permeti la participació electoral de la població estrangera com a forma real de canalització de les seves necessitats a l'esfera política i de garantia respecte del fet que es tinguin en compte.

Quants als canals d'informació, s'observa una major incidència dels canals de participació informal, basada en la xarxa relacional. Es detecta un esforç important per part de les administracions locals per donar a conèixer els canals habituals de comunicació amb l'Administració. Des d'aquesta perspectiva, també destaca una important relació amb les associacions d'immigrants, tot i que s'indica, per part del personal tècnic, un cert grau de personalisme en aquestes associacions i d'atomització en el conjunt associatiu.

- Recomanació: cal plantejar-se la necessitat d'adaptar els canals comunicatius de les administracions per tal d'assolir majors quotes de participació social dels individus. Fer servir les associacions només per enllaçar amb la ciutadania és un bon canal, però no suficient, ja que deixa fora tots aquells membres del col·lectiu que no estan representats per l'associació, i tots aquells col·lectius que ni tan sols en tenen una.

Respecte als problemes d'accés a la participació, destaca l'elevada incidència de les dificultats individuals: idioma, relació amb el món laboral i expectatives d'utilitat en relació amb la participació. I també, la incidència de les dificultats estructurals: diferent tradició participativa i dificultats pràctiques de desenvolupar processos de participació ciutadana. En alguns casos, s'observen problemes derivats de traslladar clivelles polítiques i socials pròpies del país d'origen al país d'acollida.

— Recomanació: fomentar tant l'associacionisme en entitats ètniques com l'associacionisme en entitats joves com a forma de vinculació entre les pròpies persones immigrants, entenent que la seva funció principal és interna al grup d'iguals, i establir ponts de contacte que permetin que les associacions puguin desenvolupar, també, la seva tasca en relació amb la societat d'acollida com a estratègia d'integració

7.2.2. Grup 2. Joves fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o que hi han arribat durant la infància. Síntesi de resultats i recomanacions

Formació

Les persones joves d'aquest grup han estat escolaritzades amb normalitat a Catalunya. La seva arribada és generalment prèvia a la darrera dècada, el que condiona que la seva experiència educativa sigui diferent a la que es produeix en l'actualitat en els centres educatius, amb una major presència d'immigració. Les necessitats d'aquest perfil de joves són força assimilables als de la resta de joves del seu grup d'edat, municipi i estrat social. En aquest sentit, considerem que des del sistema educatiu s'han posat les bases per a una transició al mercat de treball equiparable a la dels joves autòctons. La principal mancança en aquest procés hauria estat la d'haver cooperat amb el procés d'aculturació lingüística, ja que aquests joves no han arribat a desenvolupar competències formals, en especial la lectoescriptura en la seva llengua materna en el cas dels no castellanoparlants. Atesa l'adhesió d'aquests joves als valors de la societat receptora, constitueixen un grup especialment capacitats per treballar en l'acollida de les noves generacions d'infants i joves, fet pel qual un major coneixement formal de la llengua materna i la cultura d'origen seria molt útil per a aquestes tasques dels grups del mateix origen.

— Recomanació: impulsar la participació de joves fills i filles de persones immigrants nascudes a Catalunya en programes de formació de mediadors, així com també en l'àmbit de l'educació i del personal tècnic d'immigració. Incorporar de forma opcional cursos de llengües dels principals grups migratoris com a part dels cursos de preparació de mediadors.

Hem de destacar unes elevades expectatives formatives laborals en aquest grup. Tot i això, aquestes expectatives sovint tenen dificultats per materialitzar-se per motius econòmics i s'observa un abandonament dels estudis en finalitzar l'educació obligatòria. En aquest marc, s'observa una major incidència de trajectòries obreres i, per tant, demanda de formació ocupacional. Paradoxalment, s'observa una valoració baixa dels cicles mitjans de formació professional entre els més joves. La demanda en el cas dels nois se centra fonamentalment en cicles formatius, mentre que en el cas de les noies s'observen tant l'opció dels cicles formatius com de l'educació superior. Hem d'afegir que en els equipaments formatius analitzats s'ha detectat una segmentació molt important dels cicles formatius segons gènere.

— Recomanació: evitar la masculinització o feminització dels cicles formatius, així com l'etnificació. A aquesta divisió per gènere s'està afegint la divisió ètnica, i es generen, *de facto*, "cursos per a noies joves immigrades", "cursos per a nois joves autòctons", etc.

Pel que fa als canals d'obtenció d'informació, la principal font procedeix dels centres d'ensenyament en què han estudiat, tot i que també hi intervenen d'altres referents educatius (companyes, familiars, amics, etc.). Els més joves identifiquen, fonamentalment, l'educació reglada. No obstant això, entre els de més edat, observem que també participen en l'educació no reglada. Respecte a la valoració de l'oferta formativa i a les dificultats d'accés, es destaca en els municipis més petits una manca de diversitat formativa ocupacional o de cicle superior. Per aquest motiu, es destaquen dificultats de mobilitat a aquelles ciutats on s'imparteix formació més elevada i diversificada. Aquestes dificultats s'agreugen en aquest col·lectiu més per un motiu d'origen social (dificultats econòmiques) que no pas per l'origen nacional dels pares.

— Recomanació: incidir sobre la diversificació de la formació en els municipis més petits o, si no es pot, sobre la concentració educativa en centres comarcals ben connectats amb els municipis més petits a través de sistemes eficients de transport públic.

L'elevada participació de les noies als centres educatius en diferents activitats, i l'acolliment de les noves companyes filles d'immigrants o amb projecte migratori propi mostra una gran capacitat i voluntat per participar en un projecte comú. És necessari que aquesta predisposició no acabi a l'escola i desenvolupar mecanismes per continuar-la fora de l'àmbit acadèmic a partir d'associacions gratuïtes, activitats de caire festiu i esportiu, de ball, però sense caure en una formalitat estricta.

Hem de considerar la necessitat de fomentar l'accés a l'educació postobligatòria de caràcter reglat (batxillerat i formació professional) i no reglat (programes de qualificació professional, etc.) tant dels nois com de les noies. Des d'una lògica de gènere, aquest objectiu no només requereix de pràctiques educatives que garanteixin l'accés a l'educació i l'èxit educatiu al marge de les barreres econòmiques i la procedència de l'alumnat.

- Recomanació: cal evitar l'abandonament educatiu prematur i promoure la permanència en els diversos ensenyaments postobligatoris, per a determinats col·lectius. Aquesta iniciativa va unida a un biaix de gènere que no pot explicar-se des de l'èxit o fracàs escolar, sinó des de les estratègies seguides per la institució familiar.

Treball

Quant a les necessitats laborals d'aquest grup de joves, considerem que no existeixen diferències significatives pel que fa a les persones joves fills i filles de pares autòctons de classe treballadora. El que s'observa és la voluntat d'aquests joves per posar de manifest davant dels ocupadors que es tracta de joves plenament socialitzats en el sistema educatiu català i diferents respecte als joves d'origen estranger que han arribat en els darrers anys a Catalunya. La demanda principal és que les seves opcions laborals es fonamentin en la seva titulació, la seva experiència i el seu esforç i no pas en factors fenotípics o relatius al país d'origen dels pares.

Respecte als canals d'informació en l'àmbit laboral, aquests joves valoren negativament els serveis públics d'ocupació encara que, segons el personal tècnic, tenen coneixement escàs sobre els serveis que ofereixen per buscar feina. Empren activament Internet, empreses de treball temporal i xarxes informals. Sembla haver-hi una desconexió entre l'elevada oferta de serveis d'ocupació que s'ha detectat en alguns dels municipis visitats i la infrautilització per part del jovent d'aquest grup. En aquest sentit, quan es donen iniciatives orientades a la difusió de l'oferta entre els treballadors i les treballadores estrangers, es concreta en els treballadors nous, i s'oblida els joves que ja resideixen fa temps al municipi i que s'enfronten per primer cop al mercat laboral, del qual desconeixen tant els marcs legals, com la demanda de formació específica per a determinats llocs de feina, com ara les estratègies de cerca de feina, etc.

- Recomanació: focalitzar iniciatives cap a les persones joves que busquen la primera feina. En aquesta línia, iniciatives com els Itineraris Personalitzats d'Inserció, les sessions informatives sobre estratègies de cerca de feina, els clubs de feina, les activitats adreçades a joves emprenedors, etc, són una bona eina que ja existeix i que caldria fer arribar a aquests joves a través de canals com ara els instituts, els serveis a la joventut, les escoles d'adults, etc. En definitiva, seria bo que hi hagués una major coordinació entre els serveis de joventut i els serveis d'ocupació.

Pel que fa a la valoració de l'oferta laboral i a les dificultats d'accés, destaquen la precarietat i els sous baixos de moltes ocupacions que desenvolupen les persones joves. Destaquen, igual que en l'àmbit de la formació, la qüestió de les dificultats de mobilitat interlocal.

Habitatge

En el cas d'aquest grup, l'emancipació residencial no és definida com a necessitat urgent. Més aviat, l'emancipació residencial es defineix com a formació d'una nova llar, amb motivació similar a la dels joves autòctons. Respecte a les necessitats detectades, apunten fonamentalment al lloguer d'habitatge i critiquen l'eficiència dels pressupostos destinats a l'habitatge públic de propietat. Així, destaca la demanda de polítiques favorables al lloguer compartit i el de protecció oficial.

- Recomanació: foment de l'habitatge públic de lloguer, per sobre dels ajuts a la compra d'habitatge.

Respecte als canals d'informació, existeix un nivell d'informació notable sobre la situació del mercat i la política d'habitatge. És important el protagonisme de les xarxes socials i dels mitjans de comunicació en la provisió d'informació. Amb relació a la valoració de l'oferta i a les dificultats d'accés, destaca la manca de correspondència entre ingressos, estabilitat laboral i estalvis d'aquests joves i el preu de l'habitatge, no només de propietat sinó també de lloguer. Aquest desequilibri de mercat implica dependència familiar, que en el seu cas s'acompanya sovint de l'allargament de conflictes familiars que podrien tenir un altre caire amb l'emancipació residencial. Com en el grup anterior, es detecten casos de sobreendeutament. D'altra banda, s'observen pautes de segregació entre els fills i les filles d'immigrants, que tenen dificultats per desenvolupar una mobilitat residencial ascendent en les seves trajectòries d'habitatge.

Salut

Els joves i les joves d'aquest grup presenten un grau relativament baix de coneixement de les qüestions relatives a la salut, més enllà d'haver incorporat algunes lliçons sobre aquests temes en els seus centres d'educatius. Acudeixen als serveis sanitaris només per problemes de salut menors, amb demanda de curació. Les seves demandes respecte al sistema sanitari són poc explícites, i es consideren en general aliens els problemes relacionats amb la salut. D'altra banda, entre les persones immigrades, l'imaginari del "jove català" com a practicant de comportaments de risc i una elevada estigmatització de la dona amb "comportaments insans". Aquestes opinions són importants perquè mostren trets diferencials entre immigrants i autòctons: els primers veuen als segons com a grup de risc i legitimen socialment els comportaments a partir de construccions de gènere.

Amb relació als canals d'informació, destaquen, com hem indicat, les xerrades a les escoles, així com els cartells informatius sobre prevenció de malalties de transmissió sexual i embarassos no planificats. I hi ha un elevat escepticisme envers l'efectivitat de les campanyes de prevenció de comportaments de risc. Quant a la valoració de l'oferta i a les dificultats d'accés, indiquen considerar-se ben informats sobre prevenció de malalties de transmissió sexual i embarassos no planificats. D'altra banda, quan s'aprofundeix en els discursos es detecta una informació deficient sobre sida/VIH. En els discursos es reproduïxen alguns problemes del sistema sanitari català indicats en el grup anterior, com ara l'elevat temps d'espera als serveis d'urgències.

— Recomanació: revisar les polítiques de salut pública destinades a la promoció de la salut i a la prevenció de malalties i als problemes de salut per a la població jove, tot adaptant les activitats d'informació i sensibilització a la nova realitat juvenil. Cal, per tant, concebre activitats de tipus participatiu que parteixin d'escollir les nocions prèvies dels joves sobre els temes i les seves inquietuds (necessitats expressades i no només les necessitats pensades pels gestors de la planificació sanitària). És imprescindible que el sistema sanitari català faci realitat, més enllà de les escoles, la política d'intervenció comunitària en salut.

Participació

Les necessitats de participació les observem molt assimilades a les de la població jove autòctona: activitats d'oci, esportives i formatives. L'element més destriable respecte a les demandes és l'adaptació de les activitats a les seves potencialitats econòmiques, és a dir, s'incideix en activitats culturals i d'esport gratuïtes que, d'una altra forma, condueixen a la segregació dels espais culturals i esportius segons la renda i, per extensió, pel condicionament econòmic associat a la immigració.

— Recomanació: evitar la polarització entre els espais oberts d'accés lliure i els tancats en els equipaments esportius públics.

— Recomanació: desenvolupar i adaptar l'oferta d'activitats a les necessitats de la població d'origen immigrant i, sobretot, a les seves potencialitats econòmiques. L'element econòmic juga un element primordial quant a les activitats desenvolupades pel jove immigrant. Per tant, cal treballar en aquest sentit per assolir una participació suficient.

Al marge de les institucions esportives i escolars, s'observa un baix accés als canals de participació política i als canals de participació més formals i institucionals. S'observa també una baixa participació en les associacions d'immigrants. En aquest grup tenen menor incidència les dificultats individuals: l'idioma no és un problema i la relació amb el món laboral, com a possible limitador de les activitats participatives, es retarda. Observem que les dificultats amb relació a la participació ciutadana són equiparables a la població autòctona

del mateix grup d'edat. D'altra banda, s'observa una baixa participació en associacions locals amb activitats tradicionalment per a joves. En especial, quan es tracta d'associacions petites, com grups excursionistes o altres, de base local, que generen la impressió de ser grups tancats a la immigració i als seus descendents. Aquesta situació pot ser més aviat una conseqüència no intencionada, ja que sovint es tracta de locals petits, on "tothom es coneix", els pares també n'havien estat membres, etc. Aquesta situació resulta problemàtica ja que es pot interpretar que, els problemes al mercat laboral per a la població d'origen immigrant (etnoestratificació), es reproduïen en l'àmbit social i participatiu.

- Recomanació: considerem necessari establir o augmentar vincles estrets entre els equipaments culturals i els serveis socials. Algunes formes d'exclusió ho són fonamentalment per manca d'una xarxa àmplia de contactes i de relacions socials. Precisament, les activitats culturals són generadores d'aquests vincles, no supeditades a la immediatesa i impersonalitat del mercat de treball.
- Recomanació: cal fomentar els processos de participació en entitats de participació jove. Cal evitar demanar-los que expressin el seu punt de vista en tant que representants del col·lectiu estranger perquè, d'una banda, la seva opinió no serà representativa respecte dels altres i, de l'altra, pot representar una forma d'estigmatització respecte d'un origen familiar, del qual una part vol distanciar-se.

7.2.3. Grup 3. Joves fills i filles d'immigrants que han arribat a Catalunya després de la infància. Síntesi de resultats i recomanacions

Formació

En aquest apartat, hem observat les especials característiques d'incorporació tardana dels joves al sistema escolar i la seva valoració de la formació com a mitjà d'accés al món del treball. Les principals necessitats observades respecte a aquest grup són la convalidació d'estudis i l'adaptació lingüística als centres d'ensenyament. Destaquen les dificultats percebudes per les persones joves en situació de reagrupament per accedir a la formació ocupacional i el desconeixement de les oportunitats reals de formació. Aquestes necessitats es fan més importants quan considerem les grans expectatives formatives del grup a la societat receptora i les limitacions legals per desenvolupar una trajectòria laboral pròpia.

- Recomanació: augmentar la informació sobre les possibilitats de formació ocupacional als joves en situació de reagrupació.
- Recomanació: diversificar l'oferta formativa a fi d'integrar les demandes diferencials de les persones joves en funció del nivell educatiu i del temps d'arribada. Posant l'èmfasi en els programes de qualificació professional inicial com a via d'inserció laboral.

Hem observat amb freqüència la demanda de separar els grups de les aules d'acollida segons l'arrel lingüística. Pel que fa a aquesta demanda, alguns joves i també els responsables dels centres educatius es mostren escèptics des d'un punt de vista de la integració, en tant que aquesta divisió reforçaria les divisions de les persones joves segons l'origen.

Des d'una perspectiva de gènere es fa necessari facilitar el procés d'adquisició d'autonomia de les joves filles d'immigrants arribades a Catalunya després de la infantesa que es plantegen la incorporació laboral a la societat receptora, que no han tingut algunes d'elles experiència laboral prèvia i estan socialitzades, en alguns casos, des de models de família de caràcter més patriarcal. Es tracta sovint d'un perfil de dones de baixa qualificació, amb un fort risc d'experimentar processos d'exclusió laboral.

- Recomanació: dissenyar una oferta formativa orientada específicament a proporcionar-los competències que facilitin la seva inserció laboral (idioma, alfabetització, aptituds laborals bàsiques, acompanyament de les iniciatives emprenedores, etc.). Els serveis d'intermediació laboral juguen un paper clau en aquest procés, no només en la capacitació professional d'aquestes dones —en cas que sigui necessària— i en la tutorització efectiva del procés de cerca de feina, sinó també en la sensibilització dels diferents agents socials per tal d'evitar que els estereotips que tenen a veure amb el gènere, la condició social d'immigrants, la nacionalitat i la religió bloquegin el seu accés al mercat de treball.

Respecte als canals d'informació, destaquen els canals informals de comunicació sobre la formació reglada i no reglada, fet que comporta confusions. Quant a la valoració de l'oferta formativa i a les dificultats d'accés, destaquen només algunes actituds negatives cap a la llengua catalana com a llengua vehicular. En aquest sentit, és important destacar el coneixement relativament baix sobre els requisits lingüístics en les proves d'accés a la universitat. D'altra banda, en els casos estudiats, les aules d'acollida, en general, es valoren positivament tant pels joves com pels professionals.

— Recomanació: augmentar la informació als instituts sobre les opcions existents d'elecció de llengua per a joves nouvinguts en les proves de selectivitat.

Treball

Les persones joves reagrupades després de la infància presenten unes elevades expectatives d'inserció i promoció laboral. En el moment de la seva arribada a Catalunya, perceben la societat receptora com a un espai d'oportunitats tant en l'àmbit formatiu com de treball, de consum i d'oci. Com s'ha indicat, el principal problema d'aquest grup, de forma molt específica, són les constriccions legals d'accés a la primera feina formal i remunerada. Així, doncs, la principal necessitat i demanda insatisfeta és tenir una major facilitat d'accés a una primera feina i als permisos de treball. També, per assolir aquestes expectatives, les demandes se centren en el reconeixement d'experiències laborals i formatives prèvies al país d'origen.

— Recomanació: establir vincles entre la realització de programes de formació professional i el permís de treball, i no només entre contracte de treball i permís de treball. En aquest punt, cal agilitzar els tràmits del permís de treball per a les persones joves immigrades per reagrupament familiar.

— Recomanació: desenvolupar tallers prelaborals pensats com a accions formatives del context empresarial i social. Els instituts poden resultar espais idonis per elaborar aquests tallers orientats a les persones joves que estan escolaritzades a la secundària o als cicles formatius.

Respecte als canals d'informació, predominen les xarxes informals d'informació (familiars, amics, coneguts), però també accedeixen a la informació a través d'Internet i d'empreses de treball temporal. Com succeeix en els altres dos col·lectius, es valoren negativament els serveis públics d'ocupació. Quant a la valoració de l'oferta laboral i a les dificultats d'accés, es continua destacant la manca de mitjans de transport que comuniquin les localitats petites amb les grans ciutats.

Finalment, cal considerar algunes recomanacions amb relació als tres grups analitzats pel que fa a l'àmbit de la formació:

— Recomanació: desenvolupar la formació sobre estratègies de cerca de feina, sobre les característiques del mercat laboral i sobre drets i deures dels treballadors i de les treballadores diferenciant entre els diferents perfils de joves d'origen immigrant.

— Recomanació: sensibilització de les empreses. Considerem que aquesta és una tasca fonamental per trencar estereotips i prejudicis enfront els treballadors i les treballadores d'origen estranger. A més, també cal realitzar accions de sensibilització del teixit empresarial sobre les qüestions normatives que afecten la contractació de treballadors estrangers. Mentre que es reforça i diversifica l'oferta de formació ocupacional, s'evita la creació de "nínxols laborals" per als treballadors i les treballadores estrangers, en els quals es reproduïxen situacions de precarietat (contractes temporals, horaris complicats...).

Habitatge

De la mateixa manera que al Grup 2, l'emancipació residencial no es percep com a necessitat urgent. L'emancipació es concep com a formació de nova llar i d'independència. Les principals demandes d'habitatge se centren en l'habitatge temporal d'estudis i al lloguer compartit. A diferència del grup anterior, observem un nivell baix de coneixement sobre el mercat i un nivell mitjà sobre la política de l'habitatge. S'ha d'indicar que es tracta d'un grup altament dependent de la política d'habitatge per a la seva emancipació residencial. Partint de la seva situació laboral, el seu accés a l'emancipació residencial sense ajudes públiques és pràcticament impossible. S'observa un endarreriment en l'emancipació per manca de recursos econòmics i familiars.

Des de la perspectiva de gènere, en el cas específic de les dones joves que han arribat després de la infància per reagrupament familiar del cònjuge, cal superar els actuals obstacles legals per aconseguir la seva emancipació: han de demanar autorització de treball per poder inserir-se al mercat laboral i, en casos de ruptures matrimonials, han d'esperar dos anys per poder sol·licitar la residència independent —excepte en aquells casos en els quals les dones pateixen processos de violència masclista—. En absència d'autorització de treball, les opcions d'aquestes dones passen principalment per l'ocupació en els serveis de neteja i tenir cura de les persones des de l'economia submergida, amb la dependència econòmica i les mancances de drets laborals associades, que suposen una enorme dificultat per assolir l'emancipació residencial. Malgrat que el procés d'emancipació de les joves requereix un canvi en la visió de les noves famílies per part dels seus progenitors i/o familiars i per al qual és necessari un llarg període de temps, a curt i mitjà termini, es poden realitzar mesures concretes per incentivar l'habitatge a les persones de baixa renda i en especial a la població femenina perquè, siguin immigrants o no, disposen d'una renda menor que els homes, fins i tot la població amb estudis superiors.

- Recomanació: establir ajudes econòmiques i fer promocions de lloguer de pisos de baix preu.
- Recomanació: crear allotjaments temporals d'acollida, com recull la Llei del dret a l'habitatge, és una recomanació que en casos de violència masclista és indispensable per a la víctima.

Salut

Les necessitats sanitàries observades són similars a les del Grup 2, i hi predomina la percepció de joves com a grup de persones sanes. En aquest sentit, només acudeixen a la consulta mèdica per una demanda de curació d'una malaltia o per un accident puntual. Les demandes amb relació als serveis sanitaris són poc explícites i existeix una consciència generalitzada que hi ha una extensió del sistema públic sanitari al conjunt de la població, fet que valoren molt positivament.

Amb relació als canals d'informació, en els discursos l'escola es configura com el lloc per excel·lència de la informació. Tot i això, es mostren escèptics sobre campanyes informatives d'educació per a la salut i sobre el canvi de comportaments. Reconeixen tenir-ne un coneixement parcial i desitgen obtenir informació de qualitat sobre els problemes de salut que afecten la gent jove. En relació amb la informació, tal i com succeeix en el grup anterior, però amb més insistència pel menor temps a Catalunya, l'imaginari del "jove català" és el d'un practicant de comportaments de risc. Quant a la valoració de l'oferta, s'observa la dificultat de tenir una relació de confiança amb un metge de família per la mobilitat d'aquests metges als CAP i per l'existència de disfuncions, com ara el temps d'espera en l'accés als serveis sanitaris.

- Recomanació: incorporar al currículum de l'ensenyament primari i secundari l'assignatura de promoció de la salut, en la qual caldria tractar, de manera continuada al llarg de la vida escolar dels joves, les matèries diverses següents: formes d'higiene, informació alimentària i dietètica, consells terapèutics per a problemes menors, recerca sobre les malalties i els problemes de salut que més els inquieten, consells de prevenció d'accidents (domèstics per als més petits i viaris per als més grans), sexualitat i relacions sexuals segures i protegides, salut mental, etc.

Participació

Des de la perspectiva del personal tècnic, els membres d'aquest grup són considerats com potencials membres d'un grup de risc, pels seus condicionaments socioeconòmics (tant per part dels pares com per les limitacions per aconseguir un permís de treball) i per l'arribada en un context d'altres taxes de migració, amb més joves en les mateixes circumstàncies.

- Recomanació: evitar el discurs victimitzador i el paper passiu d'aquests joves a través de la seva participació activa en la negociació i amb la implementació de les activitats desenvolupades a les àrees locals de joventut.

Considerem que les accions orientades a la incorporació a la participació social i cultural del col·lectiu resulten molt fragmentàries i sovint basades en el voluntarisme, més que no pas centrades en una implementació clara i articulada d'actuació pública. Tanmateix, un dels principals riscos davant del col·lectiu és estigmatitzar la seva situació, tal i com sembla que ja s'ha produït en els discursos de bona part del personal tècnic.

En el cas d'aquest grup, les necessitats i les demandes de participació es troben molt vinculades a l'oci i l'esport i es demana un funcionament millor de les associacions, que permeti que s'hi sentin representats millor. S'observa una relació desigual amb les associacions d'immigrants, mediatitzades per les expectatives dels seus progenitors. Observem un doble paper en relació amb la participació associativa: explicitar les pròpies demandes i la mediació, respecte a la dels seus progenitors.

S'observa un coneixement diferenciat de les opcions de participació en funció de l'edat d'arribada al territori i del fet que hagin passat per l'educació primària o secundària. En cas d'aquells amb més anys a Catalunya, el comportament amb relació a la participació presenta moltes semblances amb els joves socialitzats a Catalunya. En cas contrari, la seva situació pel que fa a la participació és molt més semblant a la dels joves amb projecte migratori propi. Trobem una incidència desigual de les dificultats individuals: l'idioma és problemàtic en funció de la relació amb l'entorn educatiu, més que no pas en d'altres àmbits participatius.

En el cas dels equipaments esportius i culturals, la desvinculació de la problemàtica del treball com a prioritat és evident. Això afavoreix la creació de punts de trobada basats en valors compartits, en l'esport o en l'interès per la participació i la cultura. Tanmateix, s'observa una tendència a la normalització de la diferència cultural, com a base d'actuació dels centres culturals.

— Recomanacions: fomentar la bidireccionalitat de la participació. Les activitats inclusives no han de ser “les dels autòctons” sinó que també les activitats dels joves d'origen immigrant poden ser inclusives per a la resta de joves. No només fomentar la participació a allò que es proposa des de la població majoritària i dominant.

— Recomanació: per reforçar l'acomodació de les persones immigrades a través de l'esport hi podria haver programes d'acollida per a esports minoritaris a Catalunya, per tal que les persones joves immigrades puguin practicar els esports tradicionals dels seus països i difondre'ls entre la joventut autòctona.

7.2.4. Consideracions transversals a perfils i àmbits

Com s'ha observat fins ara, els tres grups presenten diverses problemàtiques particulars en els cinc àmbits considerats. Resulta difícil incorporar el Grup 1 en els discursos institucionals i públics amb relació a la joventut, en què domina la construcció i interiorització de “treballadors immigrants” molt per sobre de la de persones “joves d'origen immigrant”. Especialment, la situació del grup presenta, en els àmbits de formació, treball i habitatge, problemàtiques molt diferents a les dels joves autòctons en els seus mateixos grups d'edat, fonamentalment per raons de discriminació institucional (treball i formació) i discriminació social (treball i habitatge) a més de dificultats relacionades amb manca de capital social (en especial, manca de llaços forts amb els propietaris d'habitatges i ocupadors). Es detecta una menor rellevància del capital social i de la discriminació social i institucional en l'accés a la salut i a la participació; dominen, en aquest cas, les problemàtiques vinculades a limitacions individuals (idioma) o l'ordre de prioritats (feina, habitatge) sobre la participació, així com l'encaix dels joves i de la classe treballadora actual en els processos de participació, qüestió en absolut reductible a la població d'origen immigrant.

En el cas del Grup 2, les persones joves que han participat a la recerca no interioritzen en absolut el concepte de “treballador/a immigrant”. Això s'explica per la plena incorporació al sistema educatiu català, per la seva consciència de pertinença a la societat catalana, tot i que amb una identitat més complexa, i perquè perceben que les seves dificultats al món del treball o d'emancipació són similars als d'altres joves amb el seu mateix origen social. Així fa que les seves demandes amb relació, especialment, a l'àmbit del treball se centrin en el reconeixement social, amb una contínua necessitat de demostrar davant dels ocupadors la seva catalanitat, al marge de l'origen o dels trets fenotípics. En aquest sentit, es fa servir una actitud que emfasitza de forma intencional la seva assimilació com a estratègia racional per superar actituds i comportaments discriminadors, i de forma independent a si es produeix o no un procés d'aculturació. Aquest fet ens recorda que, al marge dels discursos institucionals, la discriminació per raó d'origen està molt present a la nostra societat i que aquesta variable està present en la distribució social dels recursos, tant laborals com d'habitatge. Aquesta situació fa especialment vulnerables els membres del Grup 3. En aquest cas, s'observa tant l'existència d'una important discriminació institucional en termes d'atorgament de permisos de treball, com una major dificultat per desenvolupar estratègies individuals per mostrar que són “autòctons” davant dels ocupadors o els propietaris d'habitatge, especialment per limitacions lingüístiques (tant la llengua com l'accent) a la societat receptora. Es veu així limitada, amb les constriccions institucionals indicades, la capacitat per negociar amb èxit la seva incorporació en pla d'igualtat al mercat de treball amb els ocupadors autòctons.

Al marge dels àmbits en què hem centrat la recerca, hem detectat algunes problemàtiques transversals als diferents àmbits. En els municipis més petits, sorgeix amb insistència un discurs sobre les dificultats de mobilitat en l'accés als serveis quan se situen en un altre municipi o als afores de les capitals comarcals. S'han citat en la nostra recerca tot tipus de serveis, des d'educatius i formatius fins a sanitaris i esportius. En molts casos, les dificultats d'accés fan renunciar a l'ús i a les oportunitats (formació, treball) o a la qualitat de vida (sanitaris, esports) que suposarien. Alguns casos concrets són: a) la ubicació de grans infraestructures de serveis als afores dels municipis, com ara hospitals o nous centres de formació, augmenten aquest problema; b) l'accés a una oferta diversificada de formació obliga també a desplaçar-se a d'altres municipis, mal comunicats amb transport públic, i c) moltes activitats de participació i esports impliquen trasllats en vehicles privats. Ser jove i tenir una renda baixa (o no tenir-ne cap), condicionen negativament l'accés al permís de conduir i al vehicle privat. Aquestes dificultats són més importants en el cas de les dones quan només hi ha un vehicle privat, del qual fa ús principalment l'home com a "cap de família".

— Recomanació: millorar la interconnexió amb transport públic entre municipis i serveis. En el conjunt del treball de camp realitzat observem de forma reiterada que els joves i les joves d'origen immigrant tenen importants problemes de mobilitat, especialment en les poblacions més petites on el transport privat és el principal mitjà de transport.

Al llarg dels apartats anteriors, destaquen també de forma transversal les qüestions lligades a la comunicació i a la llengua. Destaca l'aculturació lingüística de les persones joves fills i filles d'immigrants, amb la pèrdua de riquesa cultural i capital per a l'activitat econòmica en el marc de globalització que això representa. També són importants les dificultats de comunicació en àmbits tan sensibles com la salut, concretament en la comunicació metge-pacient.

— Recomanació: oferir als professionals mètodes pràctics i recursos de comunicació intercultural per a situacions de dificultats de comprensió idiomàtica amb la població nouvinguda en les quals no es disposa d'un mediador.

— Recomanació: s'han de trobar solucions perquè tothom pugui accedir als serveis dels equipaments, especialment als laborals i formatius en condicions d'igualtat, tot eliminant les dificultats de comunicació que pot suposar la llengua en els cas dels Grups 1 i 3. Seria necessari organitzar cursos de català de forma més flexible i compatibles amb els horaris laborals.

— Recomanació: revalorar la cultura de la gent immigrant a través de l'ensenyament de les llengües d'origen als seus fills i filles, així com a les persones autòctones interessades.

Cal assenyalar que, en moltes ocasions, l'arribada de la immigració i el seu assentament és percebuda com a una sobrecàrrega de feina (atesa la necessària adaptació) per part dels professionals dels serveis. Des d'aquesta perspectiva, existeix la percepció d'una desigual distribució dels costos d'adaptació segons el centre de destinació en què es troba el personal.

— Recomanació: donar majors incentius als professionals que exerceixen en les zones on viuen les poblacions més desproveïdes social i econòmicament —personal sanitari i educatiu, sobretot.

— Recomanació: destinar una sèrie de tallers de formació continuada al personal sobre els canvis demogràfics i socials de la població usuària, així com sobre mètodes de gestió de les emocions adaptades al seu lloc de treball.

— Recomanació: molts dels dubtes i les inquietuds que les persones joves nouvingudes traslladen als serveis són de tipus jurídic. Cal formació dels professionals en aquest sentit.

Per assolir aquestes darreres recomanacions, són necessaris nous sistemes de mesura de la realitat social a la qual donen servei aquests centres i equipaments. Per aquest motiu, s'ha de procurar avançar cap a sistemes d'indicadors que siguin capaços d'articular les perspectives de gènere, joventut, ètnia i origen, més enllà de la mera segregació de les dades a partir del sexe i la nacionalitat. Es tracta de construir indicadors: a) que superin l'actual definició del jove immigrant a partir de la variable nacionalitat com a categoria juridicolegal. El creixent volum de fills i filles de persones immigrades obliga a replantejar aquests indicadors tan restrictius, i assumir que ens ha de permetre identificar perfils altament diferenciats pel que fa a projectes, expectatives, situacions jurídiques, llocs de naixement i vincles de pertinença i identificació; b) que puguin accedir a la dimensió familiar de les persones, i c) que permetin abordar la dimensió subjectiva de la integració, element cabdal a l'hora d'abordar les qüestions que tenen a veure amb els rols de gènere.

Finalment, considerem que els diferents grups de joves analitzats són un públic objectiu òptim per realitzar amb la gent jove recerques-accions amb la participació de la pròpia comunitat de joves en totes les fases de la recerca-acció i difondre'n els resultats. Amb aquests tipus de metodologies participatives, no només s'aconseguirà un coneixement més profund de l'actitud i del comportament de les persones joves respecte als temes que els són de més incumbència sinó que, a més, es construeix una imatge de la població jove més positiva, destacant-ne la iniciativa, l'esperit reflexiu i compromès, i la voluntat de participar en la millora de la societat.

7.3. Tendències en les trajectòries d'assimilació i aculturació lingüística, emancipació i participació

A partir del treball realitzat, observem que les pautes d'integració de les persones joves estudiades es troba fortament vinculada a les seves trajectòries educatives, laborals i residencials, tant en la societat d'origen com a Catalunya.

En l'àmbit residencial, el fet d'haver-se assentat majoritàriament en barris perifèrics —on hi ha una majoria poblacional amb origen en la immigració interior (o fills i filles d'aquella immigració, quan no són els néts i les nétes)— i que en els darrers anys estan experimentant una major presència d'immigració exterior afecta sensiblement la seva percepció sobre la composició social, lingüística i cultural de la societat catalana. Cal dir que hi ha un pes elevat de la cultura castellana, especialment manifestada en la llengua. En l'àmbit laboral, la ubicació de bona part d'aquesta població en els nivells inferiors de l'estructura ocupacional fa que sigui freqüent que els seus companys de feina i els seus superiors directes siguin procedents d'altres parts d'Espanya o els seus fills i filles, de manera que es reproduïx la imatge anterior.

Especialment a les zones urbanes, el contacte de les persones joves novingudes amb els àmbits on la presència del català està més normalitzada és poc freqüent. A més, generalment, la tramitació de permisos de residència i treball les han realitzat en oficines que depenen directament de l'Estat,¹³⁵ àmbits institucionals en què la situació lingüística està menys normalitzada. Els joves i les joves fills i filles d'immigrants comencen a superar aquesta situació, no tant per la seva mobilitat residencial, sinó pel seu major contacte amb les institucions educatives, la producció cultural catalana i majors expectatives laborals, i passen a adoptar la llengua catalana en entrevistes de treball i en el desenvolupament quotidià de moltes feines qualificades. Expectatives que, només en els pròxims anys, podrem observar si es poden arribar a assolir, com fora desitjable.

L'origen de classe és fonamental a l'hora de conservar i transmetre la cultura i la identitat nacional del país d'origen. Aquesta transmissió l'hem d'entendre, en el nostre estudi, en el marc d'estratègies familiars. Quan s'emigra es perd una font important de capital social, i les xarxes de coneguts i d'amics han de ser novament construïdes al país receptor. Quan l'origen se situa en la classe mitjana o alta, és a dir, quan és tracta de professionals qualificats, el capital social pot incloure referències a d'altres professionals, com advocats, arquitectes, jutges, notaris, directors de bancs, etc. A no ser que es tracti d'una migració en el marc de trasllats propiciats per una empresa multinacional (el cas dels expatriats), quan s'emigra, aquestes referències també desapareixen.

D'acord amb Garzón i Alarcón (2008), hem de considerar que una bona part dels que van emigrar als anys setanta o vuitanta i ara són pares i mares dels joves fills i filles d'immigrants a Catalunya van iniciar el seu procés migratori en molts casos per motius polítics (Argentina) o d'inseguretat (Colòmbia), i no per motius estrictament econòmics. En aquests casos, és freqüent que els pares i les mares tinguin qualificacions universitàries i que quan van arribar a Catalunya tinguessin un contacte reduït amb connacionals amb la mateixa posició educativa i laboral. Per la manca d'aquest aquest capital social, entre les famílies de classe mitjana i alta es dona una gran rellevància a la transmissió del capital cultural familiar, percebut com a element de prestigi i que podria ser de profit per als seus descendents, com a estratègia de reproducció d'estatus. Preservar el capital cultural (entès aquí com l'alta cultura i la llengua nacional) pot considerar-se un intent de conservar la posició de classe del país d'origen en un nou camp, el camp de la societat receptora. Si hi afegim unes majors possibilitats econòmiques, entre els membres de classe mitjana i alta per a fer inversions culturals sobre els seus fills i filles, inscrivint-los en activitats extraescolars que reforcin el seu coneixement de la cultura

135 Com ara les delegacions del Govern, tot i que des de 2004 la renovació dels permisos de residència pot ser tramitada a través del Servei Català d'Ocupació.

i de la llengua d'origen, és més freqüent que una persona immigrant procedent de classe mitjana i alta pugui transmetre la llengua, el coneixement de la història i de l'alta cultura nacional als seus descendents. També, la idea de retorn a la societat en la qual s'ha tingut un estatus elevat continua viva i no és estrany, sota aquesta òptica, que els immigrants amb més potencial econòmic tractin d'inscriure els seus fills en institucions educatives internacionals, amb reconeixement immediat dels estudis realitzats als països d'origen.

En els cas d'aquelles persones emigrants procedents de classe treballadora, la majoria en la nostra recerca, el capital social al país d'origen i de destinació acostuma a tenir una composició molt més semblant. És a dir, el tipus d'amics i amistats que poden oferir recursos (informació, feina) a la societat receptora i a la societat d'origen són similars. Abandonen l'entorn rural o urbà del país d'origen per instal·lar-se en àrees on hi ha altres connacionals, sovint de les mateixes zones d'origen que seran els provisors de la informació per a accedir a l'habitatge o al mercat de treball. Òbviament, no estem referint-nos ara als pioners en el procés migratori, sinó que aquesta dinàmica i estructura de capital social es fa especialment evident quan el flux migratori s'ha consolidat.

Entre les persones joves immigrants amb projecte migratori propi de classe treballadora (migracions d'extracomunitaris per motius laborals), no observem inversions culturals a favor de les llengües o les cultures d'origen. No s'esperen rendiments econòmics per decidir fer inversions en la transmissió del capital cultural dels pares a fills i filles. A més, les referències culturals estan relacionades amb la cultura popular, més que no pas amb l'*alta* cultura. Així doncs, és freqüent que els fills i les filles tinguin només una transmissió oral, a través de pares i familiars, de la cultura (popular) i de la llengua dels països d'origen. Tot i que observem casos en què els pares voldrien que els seus fills i filles mantinguessin la cultura d'origen, no observem, en general, accions concretes (activitats extraescolars, per exemple) destinades a assolir aquesta fita. Amb relació als fills i filles de persones immigrants estudiats, no constatem que es produeixi una recerca de refugi en la identitat ètnica dels pares, ni com a forma de reivindicació cultural *per se*, ni com a conseqüència d'una situació precària a Catalunya, més aviat al contrari. Són les persones joves fills i filles d'immigrants amb una situació econòmica més benestant els que poden mantenir una identitat original més forta que els altres, ja que troben incentius de tipus laboral i econòmic per fer-ho. És en aquests casos també on hem observat un manteniment més viu de la idea de retorn, com és el cas dels participants d'origen xinès en l'estudi, que vinculen el benestar dels membres de la seva comunitat a una forta cohesió social i cultural dintre de la pròpia comunitat immigrada.

Les trajectòries dels joves fills i filles de persones immigrants que han participat en les entrevistes biogràfiques són trajectòries que apunten majoritàriament al model de mobilitat lineal clàssica. És a dir, combinen una forta assimilació lingüística (bilingüïtzació en català i castellà, amb tendència a l'aculturació cultural i lingüística) i en general apunten a una millor integració socioeconòmica que la dels seus pares. Tot i això, molts reconeixen les dificultats creixents a causa de la temporalitat i la precarietat en l'ocupació i també en molts casos observen que la seva integració laboral i la seva emancipació residencial continua en les mateixes feines i en els mateixos barris que els seus pares. En el cas de fills i filles de pares magrebins, iberoamericans i de l'Europa de l'Est, no hi ha una voluntat de romandre en els mateixos barris dels pares, ans al contrari, molts indiquen la seva idea de marxar a zones amb menys presència d'immigració, ja que l'associen a la degradació residencial. Però, tot i que les seves expectatives i preferències són les pròpies de joves autòctons, per circumstàncies econòmiques molt sovint no les poden materialitzar.

Davant de les condicions de precarietat, com hem observat en el cas dels joves d'origen xinès, les xarxes coètniques poden proporcionar una font d'estabilitat important, que els aporta mecanismes d'emancipació amb èxit. Entre els fills i les filles d'aquestes comunitats veiem l'adopció de la llengua catalana i els trets de vida occidental sense perdre la llengua dels seus pares, tot i mantenint una forta preferència i sentit de pertinença vers el grup d'origen nacional. En aquest cas, la problemàtica principal és la possible desadhesió als referents de cohesió, com ara la llengua catalana, però per ara aquesta situació no l'hem detectat. Tot i això, observem que el seu futur molt probablement estarà circumscrit a les estratègies col·lectives d'aquestes xarxes coètniques, organitzades transnacionalment, més que no pas a l'evolució de la societat catalana.

Per explicar la situació, amb relació als joves fills i filles d'immigrants, precisem de més elements que no pas la simple discriminació per ètnia, trets fenotípics o lloc d'origen. Les persones que han nascut o s'han socialitzat a Catalunya en la nostra mostra es distancien freqüentment de les persones novvingudes. Per a elles, el factor clau de pertinença és que els seus valors i les seves formes d'entendre el món són molt més assimilables a les dels autòctons que no pas als del país d'origen dels progenitors. A partir d'aquest element, la seva situació a la societat catalana consideren que dependrà del seu esforç, començant pel seu èxit es-

colar i formatiu. Veiem doncs que, en aquest cas, el fet de gaudir plenament dels beneficis de pertànyer al grup majoritari es relaciona amb les possibilitats de millora laboral i d'ascens en una societat on es creu en la possibilitat de la mobilitat social, sense ser, en absolut, cecs a l'existència de racisme i discriminació per raó d'origen. Una altra qüestió que roman per confirmar-se és si en la mesura que un major nombre de fills i filles d'immigrants finalitzi els seus estudis, els processos d'incorporació laboral i el tipus de trajectòries que tinguin al mercat de treball mostrarà una societat on realment la mobilitat social ascendent continua sent factible. Si no fos així, ens enfrontarem primer a casos d'integració il·lusòria i d'anomia i fins i tot a casos de desadhesió cultural i de refús a la societat receptora.

7.4. Consideracions finals

Una de les principals constatacions del nostre estudi és la necessitat de seguir treballant en un model de ciutadania cívica que aposti i garanteixi els valors democràtics, els drets civils i la igualtat d'oportunitats. Per aquest motiu, s'ha d'aprofundir més en l'interior de les institucions dissenyant programes que facin efectius aquests valors i principis a fi que s'estenguin al conjunt de la societat. Un dels principals motius és que les persones joves d'origen immigrant participants a la recerca, especialment aquelles que fa més temps que viuen a Catalunya, tenen majoritàriament interioritzat aquest model de ciutadania no només com a model d'integració, sinó com a model de societat catalana. Actuar sobre aquest model té l'efecte positiu de reproduir i aprofundir sobre les actituds positives vers la societat catalana d'aquestes persones joves. Aquests principis generen un marc de normalització i modernitat en el qual la diferència deixa de ser un element bàsic.

En aquest sentit, el principal motiu observat d'adhesió de les persones joves d'origen immigrant als valors de la societat catalana és la seva valoració de Catalunya com a societat moderna, amb valors democràtics fonamentats en la llibertat i la cohesió, on és possible desenvolupar les seves capacitats personals sense discriminacions per raó de nacionalitat, raça, ètnia, gènere o religió. Tot i la seva posició social desavantatjosa de partida, les persones joves participants en l'estudi tenen clarament grans expectatives de futur, de millora personal i familiar. El fet que l'adhesió a la societat catalana es fonamenti en les promeses de la modernitat, com ara la millora de la posició social basada en l'esforç i la millora de les condicions materials d'existència en condicions d'igualtat, sense importar l'origen. Evidentment això és inconsistent en el marc d'una creixent etnoestratificació dels mercats de treball, de l'exclusió i de la segregació residencial, etc. És a dir, no és la realitat pràctica dels diferents àmbits en què es desenvolupen les vides d'aquests joves. Per aquest motiu, és necessari treballar des de cada àmbit institucional, en un context de crisi laboral, per evitar la competència entre grups (amb propensió a l'etnització) pel treball.

Comprendre la situació de les persones joves d'origen immigrant és impossible sense entendre els projectes migratoris en el marc d'estratègies i situacions familiars, especialment les contradiccions entre pares i fills, entre homes i dones d'una mateixa família. En aquest sentit, hem d'insistir sobre aquesta situació: la majoria de fills i filles de persones immigrades ni han pres la decisió d'emigrar ni en general, un cop adaptats al nou país, es plantegen la idea de tornar a un país que ja no poden definir com a propi. En canvi, per part dels pares i mares rarament el projecte migratori ha conclòs i, per a ells, molt sovint la idea de retorn continua llargament viva. Tanmateix, els pares i mares s'han socialitzat en cultures del treball i de relacions de gènere diferents a les que se socialitzen els seus fills i filles. Les expectatives dels progenitors sobre els fills i les filles poden accelerar tant la incorporació al mercat de treball com l'abandonament prematur dels estudis sense una orientació cap a aquest mercat. En ambdós casos, implica no assolir unes competències formatives avançades, indispensables en el context de la societat de la informació i el coneixement.

Hem de diferenciar entre la normalització de la presència de la població d'origen immigrant en el teixit social i institucional i la necessitat d'estudiar i treballar sobre situacions concretes afectades per l'any d'arribada, el gènere o el lloc d'origen. Tot i la voluntat normalitzada sobre unes bases d'igualtat, es fa necessari primer estudiar les situacions de discriminació en funció de variables clau, per actuar sobre possibles clivelles socials de nova creació en el context de les migracions internacionals. Amb relació a aquest aspecte, tot i la importància concedida al fet migratori, avui dia segueixen persistint fortes dificultats per tenir una representació acurada de la població d'origen immigrant en la majoria de les principals estadístiques produïdes a Catalunya. Aquestes dificultats fan molt difícil abordar una anàlisi específica i comparada dels diferents subgrups de joves.

Finalment, la present recerca presenta una aproximació necessària a tipologies molt diferents de joves quant a àmbits socials i problemàtiques enormement variades. Cadascun dels àmbits analitzats per a cadascun dels subgrups estudiats constitueix una recerca independent per si mateixa sobre la qual s'ha de continuar aprofundint.

Bibliografia

AA. VV. (2007). *La immigració a Catalunya: Els processos d'integració dels infants, adolescents i joves*, Barcelona, Quaderns Atlàntida, núm. 2.

Adelantado, J. (2001). *Los cambios en el Estado del Bienestar*, Barcelona, Icaria.

Adelantado, J.; Gomà, R. (2001). "La política de vivienda" en J. Adelantado, *Cambios en el Estado del Bienestar*. Barcelona, Icaria, pp. 313-346.

Agudelo-Suárez, A.; Ronda-Pérez E.; Gil-González, D.; Vives-Cases, C. (2008). "Percepción sobre condiciones de trabajo y salud de la población inmigrante colombiana en Alicante, España." a *Revista Salud Pública*, Bogotá, núm. 10, vol. 1, pp. 160-167.

Alarcón, A. (2005). *Economía, política e idiomas. Intercambio lingüístico y sus efectos sobre la eficiencia y la distribución de los recursos*, Madrid, Consejo Económico y Social. [CES]. Colección «Estudios», núm.158.

Alba, R. (2004). "Language Assimilation Today: Bilingualism Persist More Than in the Past, But English Still Dominates" a *Lewis Mumford Center for Comparative Urban and Regional Research*, Universidad de Albany, desembre.

Alcalde, R. (2007). *Igualar en la diversidad: la atención educativa del alumnado de origen extranjero en los centros de educación primaria de Cataluña y las Islas Baleares*. Fac. Ciències Polítiques i Sociologia. Tesis Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.

Alcalde, R. (2008). *Els reagrupaments familiars a Catalunya: evolució i característiques dels fluxos de reagrupament familiar*. Ed. Mediterrània. Barcelona.

Alcalde, R.; Lurbe, K.; Benítez, I.; Bejarano, L.; Bermann, S.; Solé, C. (2008). *La integració comença aquí: els efectes de les reagrupacions familiars en les polítiques i serveis municipals*. Informe d'investigació. Entitat finançadora: AGAUR. Generalitat de Catalunya.

Alegre, M. A. (2001). Ponència a la Jornada Educació, Immigració i Municipis, organitzada per la Diputació de Barcelona (Fòrum Local d'Educació) el 22 de novembre de 2002 a Terrassa. Citat a Casas (2003). *També catalans: fills i filles de famílies immigrades*. Finestra Oberta, núm. 38. Fundació Jaume Bofill.

Alegre, M. A.; Herrera, D. (2000). *Escola, oci i joves d'origen magribí*. Barcelona, Diputació de Barcelona.

Allerbeck, K.; Rosenmayr, L. (1977). *Introducción a la sociología de la juventud*. Buenos Aires, Kapelusz.

Alund, A. (1999). "Etnicitat, multiculturalisme i l'emergència d'identitats transnacionals", a *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 15. pp. 22-35.

Ambrosini, M. (2004). "Il futuro in mezzo a noi. Le seconde generazioni scaturite dall'immigrazione nella società italiana dei prossimi anni", in M. Ambrosini and S. Molina, eds. *Seconde Generazioni. Un'introduzione al futuro dell'immigrazione in Italia*. Turin: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli, pp. 1-53.

Aparicio, R. (2001). "La literatura de investigación sobre los hijos de inmigrantes", a *Migraciones*, núm. 9, pp. 171-182.

Aparicio, R. (2004). *La integración de los hijos de los inmigrantes de la llamada segunda generación*. Ponència presentada a mesa de Infancia, juventud e inmigración, IV Congreso sobre la inmigración en España: ciudadanía y participación, Girona, del 10 al 13 de noviembre de 2004.

Aparicio, R. (2005). «Las "Segundas Generaciones" de Origen Inmigrante: ¿Asimilación o Integración?», a *Cuadernos del Observatorio de las Migraciones y de la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid*, núm. 10, pp. 7-25.

Aparicio, R.; Tornos, A. (2006). *Hijos de inmigrantes que se hacen adultos: Marroquíes, dominicanos, peruanos*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Subdirección General de Información Administrativa y Publicaciones. Colección: «Documentos del Observatorio Permanente de la Inmigración» núm.8

Aranguren, J.L. (1982). *Bajo el signo de la juventud*. Madrid, Salvat.

Atxotegui, J. (2003). *La depresión en los inmigrantes: una perspectiva transcultural*,. Barcelona, Ediciones Mayo.

Bañón, A. (1996). *Racismo, discurso periodístico y didáctica de la lengua*. Almería, Universidad de Almería.

Beck, U. (1998). *¿Qué es la globalización? Falacias del globalismo, respuestas a la globalización*. Barcelona, Paidós.

Beltrán, M.; García, M.; González-Anleo, J.; López, R.; Toharia, J.J. (1984). *Informe sociológico sobre la juventud española, 1960/82*. Madrid, Ediciones SM.

Ben Hammou, F. (2005). *Fills i filles de pares immigrants. ¿Segones generacions?* Ponència marc presentada en les 2es Jornades sobre Immigració i Societat. Els fills de la immigració. Universitat de Vic, 15 i 16 de desembre. En línia: <http://www.ccosona.net/admin/uploads/htmlarea/PONENCIA%2005.pdf> [consultada el novembre de 2008]

Bhabha, H. K. (1996). "Etnicitat, multiculturalisme i l'emergència d'identitats transnacionals", a *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 15, pàg. 28.

Bolzman, C.; Fibbi, R.; Vial, M. (2001). "La famille: une source de légitimité pour les immigrés après la retraite", a *Revue Européenne des Migrations Internationales*, vol. 17, núm.1, pp. 55-78. (2003). *Secondas-Secondos. Le Processus d'Integration des Jeunes Adultes issus de l'Immigration Espagnole et Italienne en Suisse*. Zurich, Seismo.

Bosch, J.; Gibaja, O. (2004). *La vivienda en Catalunya en el ámbito local: diagnóstico, propuestas y soluciones a un problema creciente*. Barcelona, Fundació Pi i Sunyer.

Bourdieu, P. (1984). *La «jeunesse» n'est qu'un mot*. Entretien avec Anne-Marie Métallié, a *Les jeunes et le premier emploi*, Paris, Association des Ages. Reimprès a *Questions de sociologie*, Éditions de Minuit.

Bourne, L. S. (1981). *Geography of housing*, New York, Silver Spring, Md.

Briceño, Y. (2006). "Inmigración, exclusión y construcción de la alteridad. La figura del inmigrante en el contexto español", *Sociologando*, Teoría, Epistemología, Comunicación, Cultura y Política. En línia: <http://www.sociologando.org/ve/pag/index.php?id=33&idn=30> [Consultat 13 d'octubre de 2008]

Brubaker, W. R. (2001). "The Return of Assimilation? Changing Perspectives on Immigration and Its Sequels in France, Germany and the United States" a *Ethnic and Racial Studies*, núm. 24, pp. 531-548.

Brunet, I. et al. (2005). *El calidoscopi de la immigració: la inserció educativa dels immigrants al Camp de Tarragona*, Espanya. Editorial Pòrtic.

Brunet, I.; Belzunegui, A. (2003). *Flexibilidad y formación. Una crítica al discurso de las competencias*. Barcelona, Icaria.

Cachón, L. (1995). El marco institucional de la discriminación y tipos de inmigrantes en el mercado de trabajo de España, a *Reis*, núm. 69, pp. 105-124.

Cachón, L. (2003). *Inmigrantes jóvenes en España sistema educativo y mercado de trabajo*. Madrid, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Juventud (INJUVE).

Cachón, L. (2003). "Desafíos de la "juventud inmigrante" en la nueva "España inmigrante", a *Estudios de Juventud*, núm. 60/03, pp.9-32. (2004). "Parte IV. Inmigrantes jóvenes en Espanya", a *Informe Joventut en Espanya 2004*, Madrid, Instituto de la Juventud (INJUVE).

Cachón, L. (coord.) (2003). "Inclusión de la juventud inmigrante", a *Revista Juventud*, Madrid, Instituto de la Juventud (INJUVE). núm. 60, març.

Cachón, L. et al. (2007). Juventud e inmigración. Desafíos para la Participación y la Integración. *Dirección General de Juventud de la Consejería de Empleo y Asuntos Sociales del Gobierno de Canarias*. En línea: http://www.juventudcanaria.com/multimedia/0001/0001/dir_lz4/Libro.pdf [Consultada el desembre de 2008]

Calavita, K. (1998). "Immigration, Law and Marginalization in a Global Economy. Notes from Spain.", a *Law and Society Review*. Vol. 32, núm.3, pp. 529- 566. (2004). «Un "ejército de reserva de delincuentes": La criminalización y el castigo económico de los inmigrantes en España», a *Revista Española de Investigación Criminológica*. REIC, núm. 2.

Calero, J.; Bonal, X. (1999). *Política educativa y gasto público educativo. Aspectos teóricos y una aplicación al caso español*. Barcelona, Ed. Pomares-Corredor.

Capdevila, M.; Ferrer, M. (2004). "Estudio sobre los menores extranjeros que llegan solos a Cataluña", a *Migraciones*, núm. 16, pp. 121-156.

Carbonell, F. (2007). *L'Omar i l'Aixa. Socialització dels fills i filles de famílies marroquines*. Barcelona, Fundació Jaume Bofill-Eumo Editorial.

Cardenal de la Nuez, M. E. (2006). *El paso a la vida adulta: dilemas y estrategias ante el empleo flexible*. Madrid. Centro de Investigaciones Sociológicas.

Carrasco, C.; Riesco, A. (2007). *La construcción de la juventud inmigrante. Transición profesional de jóvenes procedentes de familias inmigrantes*. IX Congreso Español de Sociología, Barcelona.

Carrasquilla, C.; Castellanos, M.L.; García, I.; López, R. (2007). "La juventud inmigrante: una realidad heterogénea" a A. López Sala; L. Cachón. *Juventud e Inmigración. Desafíos para la participación y la integración*.

Carrasquilla, C.; Castellanos, M.L.; García, I.; López, R.; Alzamora, A.; Pedreño, A. (2005). "Jóvenes inmigrantes: diferenciaciones, expectativas, segregaciones", Actes del IV *Congrés d'Immigració a Espanya: Ciutadania i immigració. Girona, 10-13 novembre de 2004*. En línea: http://www.andaluciajunta.es/SP/Patio_Joven_v2/staticFiles/Tipo_Fichero/RealidadJovenesInmigrantes.pdf [Consultada el maig de 2008]

Carrasquilla, M.C.; Echeverri, M. (2003). "Los Procesos de integración social de los jóvenes ecuatorianos y colombianos en España: un juego identitario en los proyectos migratorios", a *Inclusión de la juventud inmigrante. Revista de Estudios de Juventud*, núm. 60. Instituto de la Juventud (INJUVE).

Casal, J. (1999). "Modalidades de transición profesional y precarización del empleo", a L. Cachón, *Juventudes, mercados de trabajo y políticas de empleo*, Valencia, Ed. 7 i mig, pp. 151- 180.

Casal, J.; García, M.; Merino, R.; Quesada, M.A. (2006). "Aportaciones teóricas y metodológicas a la sociología de la juventud desde la perspectiva de la transición", a *Papers: revista de sociologia*, núm. 79, pp. 21-48.

Casal, J. (2000). "Capitalismo informacional, trayectorias sociales de los jóvenes y políticas sobre juventud", a Cachón, L. (Dir) *Juventudes y empleos: perspectivas comparadas*. Madrid, Instituto de la Juventud (INJUVE).

Casas, M. (2003). *També catalans: fills i filles de famílies immigrades*. Fundació Jaume Bofill. Finestra Oberta, 38. Barcelona, Fundació Jaume Bofill.

Castells, M. (1979). *La cuestión urbana*, Madrid, Siglo XXI. (2001). "La urbanización", a I. Susser, *La sociología urbana de Manuel Castells*, Madrid, Alianza, pp. 34-51.

Castillo, S.; Mazarassa, L. (2001). "Salud y trabajo: una relación problemática en los discursos de las mujeres inmigrantes", a *Ofrim*, núm. 41.

Castles, S. and Miller, M. (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke. Palgrave Macmillan.

Castles, S.; Davidson, A. (2000). *Citizenship and Migrations. Globalizations and the politics of belonging*. New York, Routledge.

Clavell, D. (2003). *Instruments urbanístics per a una política de sòl i habitatge a Catalunya*. Barcelona, Patronat Municipal de l'Habitatge.

Colectivo Ioé. (2000). *La inmigración extranjera en España*. Barcelona, Fundación la Caixa.

Colectivo Ioé. (2003). "Alumnos y alumnas de origen extranjero: distribución y trayectorias escolares diferenciadas", a *Cuadernos de Pedagogía* núm. 326, pp. 63-68.

Colectivo Ioé. (2005). *Inmigración y vivienda en España*. Madrid, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Colloca, C. (2007). "Los jóvenes inmigrantes y la multiplicidad de pertenencias" a *Sistema*, núm.197-198, pp. 25-42.

Comisión Interministerial para la Juventud y la Infancia (2000). *Plan de Acción Global en materia de juventud*, Instituto de la Juventud (INJUVE).

Consell d'Europa/Comité Europeo para la Cohesión Social. (2004). *Revised Strategy for Social Cohesion*, CDCS, núm. 10.

Consejo Económico y Social (CES) (2002). *La emancipación de los jóvenes y la situación de la vivienda en España*, Madrid, CES.

Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. En línia: <http://www.3cat24.cat/noticia/180657> [Consultada el desembre de 2007]

Corraliza, J.A. (1985). "Los jóvenes, ¿víctimas o amenaza?", a *Documentación Social*, núm. 58, pp. 9-27.

Cortés, L. (1995a). *La cuestión residencial: bases para una sociología del habitar*, Madrid, Fundamentos.

Cortés, L. (2004). "Vivienda y exclusión social" a *Actas del VIII Congreso Español de Sociología*, Alicante, 23-25 de setembre.

Coulmas, F. (2005). "Changing language regimes in globalizing environments" *International Journal of the Sociology of Language*, núm.175-176, pp. 3-15.

Criado, M. J. (2005) *La orografía de la lengua española en los EEUU. Primera parte: la variable demogràfica*. Real Instituto el Cano.

Crul, M.; Schneider, J. (2007). "Integration of Turkish second-generation men and women in Germany and the Netherlands. The impact of differences in academic tracking systems", a *Educating Immigrant Youth: Pathways to Employment and Citizenship in International Perspective*. Eds. M. Crul, J. Holdaway i C. Roberts. Special Issue Teachers College Records.

Crul, M.; Vermeulen, H. (2003). "The second generation in Europe", a *International Migration Review*, vol. 37, núm. 4, pp. 965-986.

Crul, M.; Vermeulen, H. (2006). "Immigration, education, and the Turkish second generation in five European nations. A comparative study", a C. A. Parsons & T.M. Smeeding, *Immigration and the transformation of Europe*, 236-250. Cambridge, Cambridge University Press.

De Cueto, C.; Vázquez, R. (2003). "Participación política e inmigración en España", a *Sociedad u utopía: Revista de ciencias sociales*.

De Miguel, J. M. (1994). "La sociedad transversal", a *Documentación Social*, núm. 95, pp. 37-51. Barcelona, Ed. Fundació "La Caixa".

Defensor del Pueblo (2003). *La escolarización del alumnado de origen inmigrante en España: Análisis descriptivo y estudio empírico*. Madrid. En línia: <http://www.defensordelpueblo.es/index.asp?destino=informes1.asp> [consultada l'agost de 2008]

Delgado, M. (2005). *Identitat i integració. L'adaptació dels joves immigrants al país d'acollida*. Ponència marc presentada en les Segones Jornades sobre Immigració i Societat. Els fills de la immigració. Universitat de Vic, 15 i 16 de desembre. En línia: <http://www.ccosona.net/admin/uploads/htmlarea/PONENCIA%2005.pdf> [consultada el novembre de 2008]

Direcció General d'Habitatge (2006). *Informe sobre el sector de l'habitatge a Catalunya. 2006*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.

Durán, M. A. (1998). A Giner. S. *Diccionario de Sociología*. Alianza Editorial, pp. 207.

Eckstein, S. (2002). "On Deconstructing and Reconstructing the Meaning of immigrant Generations", a Levitt, P.; Walters, M.C. (eds.). *The Changing Face of Home. The Transnational Lives of the Second Generation*. New York, Russell Sage Foundation.

Edwards, J. (1994). *Multilingualism*. Londres i Nova York, Routledge.

Enquesta de salut de Catalunya (ESCA) (1994, 2002 i 2006), Departament de Salut, Generalitat de Catalunya.

Faist, T. (1995). *Social Citizenship for Whom? Young Turks in Germany and Mexican-Americans in the United States*. Aldershot. Avebury. (2000). "Transnationalism in international migration: implications for the study of citizenship and culture", a *Ethnic and Racial Studies*, núm. 23, pp. 189-222. (2004). "The Border-Crossing Expansion of Social Space: Concepts, Questions and Topics", a Faist, T.; Özveren, E. (eds.) *Transnational Social Spaces*, Aldershot, Ashgate, pp. 1-34.

Feixa, C. (1995). «"Tribus urbanas" & "chavos banda": Las culturas juveniles en Cataluña y México», a *Nueva Antropología. Revista de Ciencias Sociales*, núm. 47, pp. 71-93. (2004). *Las bandas juveniles*. Madrid, Ariel.

Fishman, J. (1991). *Reversing Language Shift*. Clevedon, Multilingual Matters.

Fouron, G.; Glick Scheller N. (2002). "The generation of identity: redefining the second generation within a transnational social field", a Levitt, P.; Waters, M. C. (eds.). *The Changing Face of Home: The Transnational Lives of the Second Generation*. New York, Russell Sage Foundation, pp 168-208.

Friedkin, N. E. (2004). "Social Cohesion", a *Revista Sociológica*, núm. 30, pp. 409-425.

Gaitán, L. (1999). *El espacio social de la infancia. Los niños en el Estado de Bienestar*. Madrid, Comunidad de Madrid-Consejería de Sanidad y Servicios Sociales. (2006a). "La nueva sociología de la infancia. Aportaciones de una mirada distinta", a *Política y sociedad*, vol. 43, núm.1, pp. 9-26. (2006b). *Sociología de la infancia*, Madrid, Editorial Síntesis.

Gans, H. (1992). "Second Generation in Decline: Scenarios for the Economic and Ethnic Futures of Post-1965 American Immigrants", a *Ethnic and Racial Studies*, núm. 15, pp.173-192.

García Borrego, I. (2003). "Los hijos de inmigrantes extranjeros como objeto de estudio de la sociología", a *Anduli: revista andaluza de ciencias sociales*, núm. 3, pp. 27-46.

García Castillo, F. J.; Ponce de Lea, L. (2007). "Juventud, trabajo y emancipación: el préstamo hipotecario como un factor de exclusión social y de riesgo laboral", a *Revista de Estudios de Juventud*, núm. 79, pp. 123-145.

García, A. (2008). *L'emancipació*. Tesi doctoral. Barcelona, UPC.

Garzón, L.; Alarcón, A. (2008). "Second Generation Argentinean Migrants in Catalonia: Ethnic Mobility and Mobilization", a *Comparative Sociology*, vol. 7, núm. 4, pp. 434-456.

Gascón, J. (1998). "Familias monoparentales rifeñas: Segunda generación y conflicto intergeneracional: líneas de intervención", a *Ofrim suplementos*, núm. 2, pp. 133-148.

Jiménez, I.; Llombart, I. (2006). *Les polítiques de joventut com a polítiques públiques. Una aproximació a les seves dimensions d'anàlisi*. Document inèdit: Material del Mòdul II del postgrau "Juventud y sociedad", UNED.

Glazer, N. (1993). "Is Assimilation Dead?" a *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, núm. 530, pp. 187-202.

Glazer, N.; Daniel M. (1975). (eds). *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Glazer, N.; Moynihan, D. P. (1963/1970). *Beyond the melting pot*. Cambridge, MA: MIT Press.

Glick Schiller N.; Fouron, G. (2001). *Georges Woke Up Laughing: Long-Distance Nationalism and the Search for Home*. Durham, N.C., Duke University Press.

Gomà, R. (2002). "Las políticas de vivienda de las comunidades autónomas", a R. Gomà; J. Subirats, *Estado del bienestar y comunidades autónomas*, Barcelona, UPF.

González, I; et al. (2007). *Participació, política i joves. Una aproximació a les pràctiques polítiques, la participació social i l'afecció política de la joventut catalana*. Barcelona, Secretaria de Joventut, (Generalitat de Catalunya). Col·lecció «Estudis», núm. 22.

Graddol, D. (2004). "The Future of Language", *Science*, núm. 303, pp. 1.329-1.331

Gualda, E.; Schramkowski, B. (2007). *Procesos de integración de jóvenes de origen extranjero pertenecientes a distintas generaciones en España y Alemania*, comunicación presentada en el Grupo 26 Sociología de las Migraciones, IX Congreso Español de Sociología, Barcelona, 13 al 15 de septiembre.

Guillot, J. [dir.]. (2003). *Immigració i poders locals*. Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials.

Heath, A.; McMahon, D. (1996). "Education and occupational attainments: the impact of ethnicorigins", in Karn, V.A. (ed.). *Ethnicity in the 1991 Census: Employment, Education and Housing among the Ethnic Minority Population*. London, Office for National Statistics, pp. 91-113.

Heckmann, F.; Lederer, H.W. and Worbs, S. (2001). *Effectiveness of National Integration Strategies towards Second Generation Migrant Youth in a Comparative European Perspective*. Final Report to the European Commission. Bamberg. Efms.

Hoekstra, J. (2003). "Housing and the Welfare State in the Netherlands" a *Housing, Theory and Society*, vol. 20, núm. 2, pp. 58-71.

INJUVE (2004). *Informe Juventud en España*, Madrid, Instituto de la Juventud.

Institut d'Estadística de Catalunya (2004). *Estadística d'usos lingüístics a Catalunya 2003*. (ULC), Barcelona, Generalitat de Catalunya. En línia: <http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/cataleg/pdfdocs/eulc2003.pdf> [Consultada el desembre de 2008]

Institut d'Estadística de Catalunya (2007). *Enquesta sobre condicions de vida i d'hàbits de la població 2006*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. En línia: <http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/cataleg/pdfdocs/ecvhp06.pdf> [Consultada el desembre de 2008]

Institut d'Estadística de Catalunya, (2007). Padró continu. En línia: <http://www.idescat.cat/territ/BasicTerr?TC=8&V3=863&V4=435&ALLINFO=TRUE&PARENT=1&V0=3&V1=0&CTX=B&VN=3&VOK=Confirmar> [Consultada el desembre de 2008]

Institut Municipal de la Salut Pública (2002). *La salut dels immigrants (Informe 2001). Anàlisi de les estadístiques vitals a la ciutat de Barcelona, 1995-99*. Barcelona, Servei d'Informació Sanitària,

Instituto Nacional de Estadística. *Encuesta de Inmigrantes, 2007*. Ministerio de trabajo e inmigración. En línia: http://www.ine.es/daco/daco42/inmigrantes/informe/eni07_informe.pdf [Consultada el desembre de 2008]

Instituto Nacional de Estadística. *Encuesta de Población Activa (EPA) per al primer trimestre de 2008*. En línia: http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft22%2Fe308_mnu%2F&file=inebase&L=0 [Consultada el desembre de 2008].

Instituto Nacional de Estadística. *Encuesta sobre la Participación de la Población Adulta en las Actividades de Aprendizaje (EADA)*. En línia: <http://www.ine.es/jaxi/menu.do?type=pcaxis&path=%2Ft13%2Fp459&file=inebase&L=0> [Consultada el desembre de 2008]

Integra Local. En línia: <http://www.integralocal.es/index.php?seccion=10> [Consultada el desembre de 2008]

Iriondo, I. (2008). "El mercado de trabajo como medio de integración de la juventud inmigrante", a *Revista de Estudios de Juventud*, (INJUVE) núm. 80, pp.19-149.

Jansà, J.M.; Villalbí, J.R. (1995). "La salud de los inmigrantes y la atención sanitaria primaria", a *Atención Primaria*, núm. 15, vol. 31, pp. 320-327.

Joppke, C. (1999). 'How immigration is changing citizenship: a comparative view', a *Ethnic and Racial Studies*, vol. 22, núm.4, pp. 629-652.

Kaplan A, (2002). *Salud reproductiva de las mujeres migrantes africanas en España: retos e implicaciones para las actuaciones públicas socio-sanitarias*. Memoria final de investigación, vol. 1, Bellaterra, Barcelona, Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona.

Kaya, A. i Kentel, F. (2005). *Euro-Turks. A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?* Brussels. CEPS.

Leal, J. (1995). "La cuestión de la vivienda o la vivienda como problema social", a L. Cortes Alcalá, *Pensar la Vivienda*. Madrid, Atalaya, pp. 17-31.

Leal, J.; Allen, J.; Maloutas, T.; Padovani, L.; Barlow, J. (2004). *Housing and welfare in Southern Europe*. London, Blackwell.

Levitt, P.; Glick Schiller N. (2004). "Conceptualizing simultaneity: a transnational social field perspective on society", a *International Migration Review*, núm. 38, pp. 1.002-1.039.

Levitt, P.; Josh, D.; Vertovec, S. (2003). "International Perspectives on Transnational Migration: An Introduction", a *International Migration Review*, vol. 37, núm. 3, pp. 565-575.

Lozano i Soler, J.M. (1994). «¿De qué hablamos cuando hablamos de los jóvenes?», a *Documentación social*, núm. 95, pp. 37-52.

Lozano, M. (2007). *Los hijos de inmigrantes cómo agentes de cambio social: Generación histórico-política*, IX Congreso Español de Sociología, Barcelona.

Lucassen, L. (2005). *The Immigrant Threat: The Integration of Old and New Migrants in Western Europe since 1850*. Urbana and Chicago, University of Illinois Press.

Lurbe Puerto, K. (2005). "Mujeres de origen extracomunitario, "nuevas" usuarias de los servicios de salud reproductiva. Dificultades socio-económicas subyacentes a la inaccesibilidad y el reto ineludible para la institución sanitaria", a Ll. Flaquer (eds.) *El uso de las políticas sociales por las mujeres inmigrantes*, Madrid, Instituto de la Mujer, pp. 163-190.

Lurbe Puerto, K. (2006). "La utilización de los servicios sanitarios en la vejez: Un derecho a disposición desigual entre las personas jubiladas comunitarias y autóctonas", a *Inmigración comunitaria: ¿discriminación inversa?*, a C. Solé (dir.), Barcelona, Anthropos, pp. 47-63. (en fase de publicació). *Reagrupacions familiars*, Barcelona, Anthropos.

Lurbe Puerto, K.; Bermann, S. (2007). "La salut i el benestar de les famílies reagrupades", a *La influència del procés de reagrupament familiar sobre les relacions intrafamiliars i el seu benestar biopsicosocial*. Informe de resultats finals. Institut Català de les Dones.

Lurbe, K.; Bejarano i Marín (2008). "La reagrupació familiar des de l'àmbit administratiu jurídic", a R. Alcalde, K. Lurbe, et al., *La integració comença aquí: els efectes de les migracions familiars en les polítiques i serveis locals*. Informe d'investigació. Projecte ARAI. AGAUR. Generalitat de Catalunya. pp. 69-103.

Lurbe, K.; Alcalde, R.; Benítez, I.; Bejarano, L.; Bermann, S.; Márquez, J.; Solé, C. (2007). *La influència del procés de reagrupament familiar sobre les relacions intrafamiliars i el seu benestar biopsicosocial*. Informe d'investigació. Entitat finançadora: Institut Català de la Dona. Generalitat de Catalunya.

Malgesini, G. (2007). "La participación de los jóvenes inmigrantes en el ámbito asociativo", a L. Cachón et al. *Juventud e inmigración. Desafíos para la Participación y la Integración*. Dirección General de Juventud de la Consejería de Empleo y Asuntos Sociales del Gobierno de Canarias. <http://www.juventudcanaria.com/multimedia/0001/0001/dir_lz4/Libro.pdf> [Consultada el desembre de 2008]

Malgesini, G. (2002). 'Migraciones, Sanidad y Salud', a C. Clavijo; M. Aguirre, (Coord.). *Políticas Sociales y Estado de Bienestar en España: Las Migraciones. Informe 2002*. Madrid, Fundación Hogar del Empleado.

Mannheim, K. (1990). *Le problème des générations*, Paris, Nathan. (ed. orig. 1927)

Marías, J. (1989). *Generaciones y constelaciones*. Madrid, Alianza Editorial.

Martí, J.; Rebollo, O. (2007). Participació ciutadana: Bases, mètodes i tècniques, Diputació de Barcelona, Papers de participació ciutadana.

Martín Criado, E. (1998) *Producir la juventud: Crítica de la Sociología de la Juventud*. Madrid, Istmo.

Martínez Veiga, U. (1999). *Pobreza, segregación y exclusión espacial*, Barcelona, Icaria.

Martori, J.C. i Hoberg, K. *Immigrants a la ciutat. Segregació i agrupació territorial de la població estrangera a Catalunya*. Fundació Bofill. Editorial Mediterrània.

Massot, M. (2003). *Jóvenes entre culturas. La construcción de la identidad en contextos multiculturales*, Bilbao, Desclée (2005). "Hijas e hijos de inmigrantes: la mal llamada segunda generación", a *Abaco: Revista de cultura y ciencias sociales*, núm. 43

Medina, X. (2005). *Esport, lleure i diversitat: activitat física com a instrument d'integració per a persones d'origen immigrant?*, Ponència marc presentada en les 2es Jornades sobre Immigració i Societat. Els fills de la immigració.

Min, P. G. (1999). "A Comparison of Post-1965 and Turn-of-the-Century Immigrants in Intergenerational Mobility and Cultural Transmission", a *Journal of American Ethnic History*.

Ministerio de Educación, Política social y Deporte. Dades relatives presentades a Estadísticas de las Enseñanzas no Universitarias. Datos Avance del curso 2006/2007. En línia: http://www.mepsyd.es/mecd/jsp/plantilla.jsp?id=310&area=estadisticas&contenido=/estadisticas/educativas/eenu/result_det/2006/resultados.html [Consultada el desembre de 2008]

Ministerio de Trabajo e Inmigración. En línia: www.mtas.es [Consultada el desembre de 2008]

- Morawska, E. (2003). 'Immigrant transnationalism and assimilation: a variety of combinations and the analytic strategy it suggests', a Joppke, C.; Morawska, E. (eds) *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*. Basingstoke, Palgrave Macmillan. pp. 133-175. (2004). "Exploring Diversity in Immigrant Assimilation and Transnationalism" a *International Migration Review*, vol. 38, núm.4, pp. 1.372-1.412.
- Moreras, J. (2009). *Actors i representacions. L'associacionisme d'origen marroquí a Catalunya*. En fase de publicació.
- Musterd, S. (2003). "Segregation and Integration: A Contested Relationship", a *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 29, núm. 4, pp. 623-661.
- Nadal, M.; Oliveres, R. I.; Alegre, A. (2002). "Les actuacions municipals a Catalunya en l'àmbit de la immigració", a *Finestra Oberta*, núm. 27 (març 2002). Fundació Jaume Bofill.
- Navarrete, L. (2007). *Jóvenes y Fracaso escolar en España*. Madrid, Instituto de la Juventud (INJUVE), MTAS.
- Olivan, G.G. (2000). "Evaluación del estado de salud y nutrición de los adolescentes inmigrantes ilegales de origen magrebí", a *Anales Españoles de Pediatría*; núm. 53, vol. 1, pp. 17-20.
- Ortega y Gasset, J. (1923). "*La idea de las generaciones*". *Primera parte de El tema de nuestro tiempo*. (1994). *Obras completas*, vol. 3. Madrid, Alianza Editorial-Revista de Occidente.
- Pajares, M. (1998). *La inmigración en España. Retos y propuestas*. Barcelona, Ministerio de Trabajo y Asuntos sociales, Colección Icaria Antrazyt.
- Pajares, M. (2007). *Inmigración y mercado de trabajo 2007. Informe 2007. Análisis de datos de España y Cataluña*. Observatorio Permanente de la Inmigración. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Palacín, I. (2005). *Dinàmiques de transició al mercat de treball*. Ponència presentada en les 2es Jornades sobre Immigració i Societat. Els fills de la immigració.
- Pàmies, J. (2008). *Identitat, integració i escola. Joves d'origen marroquí a la perifèria de Barcelona*, Barcelona, Observatori Català de la Joventut.
- Paniagua, J. L. (1995). "Balance y perspectiva de la política de vivienda en España", a VVAA, *Pensar la vivienda*, Madrid, Atalaya, pp. 45-69.
- Parella, S. (2003). *Mujer, inmigrante y trabajadora. La triple discriminación*. Barcelona, Anthropos.
- Parella, S.; Samper, S. (2007). "Factores explicativos de los discursos y estrategias de conciliación del ámbito laboral y familiar de las mujeres inmigradas no comunitarias en España", a *Papers: Revista de Sociología*, núm. 85, pp. 157-175.
- París, P.; Serracant, P.; Pasqual, G.; Martorell, M.; Tintoré, M.; Cardeña, E.; Gangolells, M. (2006). "La recerca sobre joventut a Catalunya", a *Papers. Revista de Sociologia*, núm. 79, pp. 285-317.
- Park, R.E.; Burgess, E.W. (1924). *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago, Chicago University Press.
- Pastor, I.; Solsona, G. (2007). Un estudi sobre la participació de les dones immigrants en associacions d'immigrants: Informe final. Institut Català de les Dones.
- Pávez, I. (2007). Tesina; *La infancia en los procesos migratorios. Las relaciones intergeneracionales en familias peruanas reagrupadas en Barcelona*. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Perdiguero, E.; Comelles, J.M. (2000). *Medicina y cultura. Estudios entre la antropología y la medicina*. Barcelona, Ediciones Bellaterra.

Pisarello, G. (2003). *Vivienda para todos: un derecho en (de)construcción*. Barcelona, Icaria.

Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración 2007-2010. Ministerio de Trabajo e Inmigración. En línea: <http://www.mtas.es/migraciones/Integracion/PlanEstrategico/Indice.htm> > [Consultada el maig de 2008].

Portes, A. (1981). "Modes of Structural Incorporation and Present Theories of Labour Immigration", a M. Kritz, *Global Trends in Migration*, Nueva York, Center for Migration Studies.

Portes, A. (1996). *The New Second Generation*, New York, Russell Sage Foundation.

Portes, A. (2001). "E pluribus unum: Bilingüismo y pérdida de la lengua en la segunda generación", a *Revista de Occidente*, núm. 240, pp. 58-81.

Portes, A. Fernández, P. i Haller, W. (2006). "La asimilación segmentada sobre el terreno: la nueva segunda generación al inicio de la vida adulta", a *Migraciones*, 19, pp. 7-58

Portes, A.; Guarnizo, L. E.; Landolt, P. (Eds.). (1999). "Special volume on transnational migrant communities", a *Ethnic and racial studies*, vol. 22, núm. 2.

Portes, A.; Fernández-Kelly, P.; Haller, W. (2005). "Segmented assimilation on the ground: The new second generation in early adulthood." *Ethnic and Racial Studies*, núm. 28, pp. 1.000-1.040. (2006). "La asimilación segmentada sobre el terreno: la nueva segunda generación al inicio de la vida adulta", a *Migraciones*, núm. 19.

Portes, A.; MacLeod, D. (1996). "What Shall I Call Myself? Hispanic Identity Formation in the Second Generation", a *Ethnic and racial studies*, núm.19, pp. 523-547.

Portes, A.; MacLeod, D. (1999). "Educating the Second Generation: Determinants of Academic Achievement among Children of Immigrants in the United States", a *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 25, núm. 3, Juliol, pp. 373-396.

Portes, A.; Rumbaut, R.G. (2001). *Legacies. The Story of the Immigrant Second Generation*. University of California.

Portes, A.; Zhou, M.; (1993). "The New Second Generation: Segmented Assimilation and its Variants", a *Annals of the American Academy of Political and Social Science*.

Porthé, V.; Amable, M.; Benach, J. (2007). "La precariedad laboral y la salud de los inmigrantes en España: ¿qué sabemos y qué deberíamos saber?", a *Archivos de Prevención y Riesgos Laborales*; núm. 10, vol. 1, pp. 34-39.

Provansal, D. (1997). "La inmigración extracomunitaria desde la perspectiva de las ciencias sociales", a *Quaderns d'Antropologia*, núm. 11, Institut Català d'Antropologia, Barcelona, pp. 7-26.

Revilla, J.C. (2001). "La construcción discursiva de la juventud: lo general y lo particular", a *Papers*, núm. 63-64, pp. 103-122.

Roca, C.; Balanzo, X.; Fernandez-Roure, J.L.; Sauca, G.; Savall, R.; Gascon, J. (2002b). "Enfermedades importadas en inmigrantes africanos: estudio de 1.321 pacientes," a *Medicina Clínica*, Barcelona, núm. 119 (16), pp. 616-619.

Roca, C.; Balanzo, X.; Gascon, J.; Fernandez-Roure, J.L.; Vinuesa, T.; Valls, M.E. (2002). "Comparative, clinico-epidemiologic study of Schistosoma mansoni infections in travellers and immigrants in Spain", a *European Journal of Clinical Microbiology & Infectious Diseases*, núm. 21(3), pp. 219-23.

Rodrigo, M.; Martínez, M. (1997). "Minories ètniques i premsa europea d'elit", a *Anàlisi*, núm. 20, pp. 13-36. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.

Rovira, M. (2003). *El català i la immigració: anàlisi de l'oferta de cursos de català als immigrants adults extra-comunitaris*. Barcelona, Ed. Mediterrània.

Rumbaut, R. (1994). "The crucible within: Ethnic identity, self-esteem and segmented assimilation among children of immigrants", a *International Migration Review* núm. 28, pp. 748-794.

Rumbaut, R. (1997). "The assimilation and its discontents: between rethorics and reality". *International Migration Review*, 31(4), pp. 923-60.

Salvadó, A.; Guillot, L.; (2003). "Conclusions", a J. Guillot, [dir.]. *Immigració i poders locals*. Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials.

Samper, S.; Moreno, R.; Alcalde, R. (2006). *Polítiques locals d'integració a la província de Barcelona. Actuacions dels serveis municipals davant de les demandes de la població estrangera*. Barcelona, ICPS-CIL. Diputació de Barcelona.

Samper, S.; Moreno, R. (2008). "Avançar en l'articulació de la perspectiva de gènere en les polítiques d'integració: potencialitats dels observatoris locals", a M. de la Fuente (coord.) *Les àrees de serveis personals: donant perspectiva de gènere a les polítiques socials d'àmbit local*, Barcelona, ICPS.

Sánchez, À. (2002). "Estado de Bienestar, Inmigración y Vivienda" a C. Clavijo; M. Aguirre, *Políticas Sociales y Estado del Bienestar en España: Las Migraciones*. Madrid, Fundación Hogar del Empleado.

Sánchez, M. (1994). *Emigrar en la vejez. Tesis Doctoral*. Universidad Complutense de Madrid. (Dir.) Juan Díez Nicolás.

Sánchez, V.; Rohlf, I.; Borrás, J.M.; Borrell, C. (1997). "Migration within Spain, level of education, and cervical cancer screening", a *Eur J Cancer Prev*, núm. 6(1) pp. 31-7.

Santamaría, E. (1993). "(Re) presentación de una presencia. La inmigración a través de la prensa diaria", a *Revista Archipiélago*, núm.12, pp. 65-72.

Sanz, B.; Torres, A.M.; Schumacher, R. (2000). "Características sociodemográficas y utilización de servicios sanitarios por la población inmigrante residente en un área de la Comunidad de Madrid," a *Atención Primaria* núm. 26(5) pp. 314-318.

Sayad, Abdelmalek (1999). *La double absence. Des illusions de l'émigré aux souffrances de l'immigré*, París, Eds. du Seuil.

Secretaria de Joventut (2002). *Pla Nacional de Joventut de Catalunya*. Generalitat de Catalunya. En línia: <http://www20.gencat.cat/docs/Joventut/Documents/Arxiu/PNJCAT2005.pdf> [Consultat el desembre de 2008]

Secretaria de Política Lingüística, (2004). *Enquesta d'usos lingüístics a Catalunya*, Barcelona, Servei de Publicació de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Secretaria per a la Immigració (2005). *Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008* [en línia]. Barcelona, Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya. En línia: www.gencat.net/benestar/imm/pdf/pla.pdf [Consultat el desembre de 2008]

Serra, J. M. (2002). "Capítol 3. Escola, llengua i immigració a Catalunya", a C. Moreno; E. Serrat; J. Serra; i J. Farrés, *Llengua i immigració. Diversitat lingüística i aprenentatge de llengües*. Col·lecció «Llengua, Immigració i Ensenyament del Català», núm. 1. Generalitat de Catalunya

Sibina, D. (2005). "Nous desenvolupaments normatius en matèria d'habitatge a Catalunya", a *Quaderns de dret local*, núm. 7, pp. 43-68.

Sipi, R. (2000). "Las asociaciones de mujeres, ¿agentes de integración social?", a *Papers: Revista de Sociología*, núm. 60, pp. 355-364. En línia: <http://ddd.uab.es/pub/papers/02102862n60p355.pdf> [Consultada el desembre de 2008]

Sojo, C. (2008). "Cohesión social y exclusión. Una mirada desde Centroamérica", a *Quórum*, núm.18, pp. 28-87.

Solà-Morales, R. (2006). "La gestió de la immigració a l'àmbit local. Reptes i actuacions", a *Finestra Oberta*, núm. 50, Fundació Bofill.

Solé i Camardons, J.; Castaño, J.; Diaz, A. (2005). "Política lingüística a les empreses multinacionals i empreses de serveis públiques a Catalunya", a *Noves S.L.* núm. Hivern 2005.

Solé L. C.; Cachón Rodríguez, L. (2006). "Globalización e inmigración: los debates actuales" a *Reis: Revista española de investigaciones sociológicas*, núm.116, pp.13-54.

Solé, L.C.; Alarcón, A.; Terrones, A.; Garzón, L. (2006). "The problems of efficiency and linguistic discrimination in the coordination of firms", a *International journal of the sociology of language*, núm. 182, pp. 41-66.

Solé, L.C.; Alcalde, R.; Pont, J.; Lurbe, K.; Parella, S. (2002). "El concepto de integración desde la sociología de las migraciones", a *Migraciones*, núm. 12.

Suárez, L. (2006). "Un nuevo actor migratorio: jóvenes, rutas y ritos transnacionales", a F. Checa, *et al. Migraciones, menores y juventud. Nuevos retos*. Barcelona, Icaria, pp. 67-100.

Suárez-Orozco, C.; Suárez-Orozco, M.M. (2001). *Children of Immigration*, Cambridge and London, Harvard University Press.

Suárez-Orozco, C.; Suárez-Orozco, M.M. (2003). *La infancia en la inmigración*. Madrid, Morata.

Torrabadella, L. i Tejero, E. (2002). "Experiencias migratorias y de integración de chicas marroquíes en Barcelona" a *Anuario de Psicología*, vol. 33, núm. 4, pp. 535-549. Barcelona, Paidós.

Torrabadella, L. i Tejero, E. (2005). *Pioneres i pioners. Trajectòries biogràfiques de filles i fills de famílies immigrades a Catalunya*, Ponència marc presentada a les Segones Jornades sobre Immigració i Societat. Els fills de la immigració.

Terrén, E. (2005). "¿Por qué se desprecia tanto la asimilación cultural? Enseñanzas de la investigación sobre la integración de las segundas generaciones", a *Convergencia con Europa y cambio en la Universidad. XI Conferencia de Sociología de la Educación*: Santander, 22, 23, y 24 de septiembre de 2005. coord. por M. García Lastra, a J.M. Calvo, M. Osoro, S. Rojas, núm. 179-180.

Terrén, E. (2007). *La identidad nacional de los adolescentes procedentes de familias inmigradas*. Comunicació presentada en el Grupo 26 Sociología de las Migraciones, IX Congreso Español de Sociología, Barcelona, 13 al 15 de setembre.

Thomson, M.; Crul, M. (2007). "The second generation in Europe and the United States: how is the transatlantic debate relevant for further research on the European second generation?", a *Ethnics. Migrations. Studies*, vol. 33, núm. 7 pp. 1.025-1.041.

Tomlins, R. (2002). "The resources of Ethnicity in the Housing Careers and Preference of the Vietnamese Communities in London", a *Housing Studies*, vol. 17, núm. 3, pp. 505-519.

Tribalat, M. (1995). *Faire France. Une enquête sur les immigrés et leurs enfants*. Paris, La découverte.

Trilla, C. (1998). "Polítiques d'habitatge a Catalunya", a S. Giner, *La societat catalana*, Barcelona.

Trilla, C. (2001). *La política d'habitatge en una perspectiva europea comparada*. Barcelona, Fundació "La Caixa".

Trilla, C. (2003). "L'estat del benestar i la família. L'habitatge per als joves", a V. Navarro, *L'estat del Benestar a Catalunya*, Barcelona, Diputació de Barcelona.

Vallès, X.; Sanchez, F.; Panella, H.; Garcia, O.; Jansa, J.M.; Cayla, J.A. (2002). *Imported tuberculosis: an emerging disease in industrialised countries*, a *Medicina Clínica*. Barcelona, núm. 118, vol. 10, pp. 376-378.

Van Dijk, T. (1998). "El discurso y la reproducción del racismo", a *Lenguaje en Contexto*, núm.1, pp. 130-180. Buenos Aires.

Vertovec, S. (2003). "Migration and Other Modes of Transnationalism: Towards Conceptual Cross-Fertilization", a *International Migration Review*, vol. 37, núm. 3, pp. 641-655. Disponible en www.migracionydesarrollo.org

Vila, F. X.; Vial, S. (2003). "Models lingüístics escolars i usos entre iguals: alguns resultats des de Catalunya", a Perera, J. (ed.). *Plurilingüisme i educació: els reptes del segle XXI. Ensenyar llengües en la diversitat i per a la diversitat*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació, Universitat de Barcelona, pp. 207-226.

Waldinger, R.; Perlmann, J. (1998). "Second generations: past, present, future", a *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 24, núm. 1, pp. 5-24.

Waters, M. C. (1999). *Black Identities: West Indian Immigrant Dreams and American Realities*. New York, Russell Sage Foundation.

Wihtol de Wenden, C. (2006). "Una historia de las periferias francesas", a *Migraciones*, núm. 20, pp. 7-35.

Zapata, (2005). Síntesis de Seminarios sobre Inmigración y Participación dentro de las "Jornadas sobre reflexión sobre el Plan Estratégico de Integración de los Inmigrantes". Document no publicat.

Zhou, M. (1992). *Chinatown: the socioeconomic potential of an urban enclave*. Philadelphia, Temple University Press. (1999). "Segmented Assimilation, Issues, Controversies, and Recent Research on the New Second Generation", a *International Migration Review*, vol. 31, núm. 4.

Zhou, M. (1999). "Coming of age: The current situation of Asian American children. *Amerasia Journal*, 25, 1-27.

Zhou, M. (2001). "Straddling Different Worlds: The Acculturation of Vietnamese Refugee Children.", a R. G. Rumbaut; A. Portes, (eds). *Ethnicities: Children of Immigrants in America*, pp. 187-227. Berkeley and New York, University of California Press i Russell Sage Foundation.

Zhou, M.; Bankston, C.L. (1998). *Growing up American: How Vietnamese children adapt to life in the United States*. New York, Russell Sage Foundation.

Annex 1. Annex estadístic

Taula 49. Dades complementàries als gràfics 1, 2 i 3. Població segons grup d'edat, per sexe i nacionalitat. Catalunya, 2007

		2007					
Edat		Estrangers			Espanyols		
		Home	Dona	Total	Home	Dona	Total
0-4	Número	28.712	26.757	55.469	199.726	187.320	387.046
	%	5,3%	5,9%	5,6%	6,7%	6,0%	6,3%
5-9	Número	24.901	23.759	48.660	175.378	165.763	341.141
	%	4,6%	5,2%	4,9%	5,8%	5,3%	5,6%
10-14	Número	24.581	22.778	47.359	164.047	154.681	318.728
	%	4,5%	5,0%	4,7%	5,5%	4,9%	5,2%
15-19	Número	27.075	24.691	51.766	173.173	162.115	335.288
	%	5,0%	5,4%	5,2%	5,8%	5,2%	5,5%
20-24	Número	48.219	47.900	96.119	218.742	210.904	429.646
	%	8,9%	10,5%	9,6%	7,3%	6,7%	7,0%
25-29	Número	87.552	73.019	160.571	319.070	294.287	613.357
	%	16,2%	16,0%	16,1%	10,6%	9,4%	10,0%
30-34	Número	90.576	65.325	155.901	359.214	322.543	681.757
	%	16,7%	14,3%	15,6%	12,0%	10,3%	11,1%
35-39	Número	72.149	49.296	121.445	324.780	293.757	618.537
	%	13,3%	10,8%	12,2%	10,8%	9,4%	10,1%
40-44	Número	49.442	35.833	85.275	291.840	275.337	567.177
	%	9,1%	7,8%	8,5%	9,7%	8,8%	9,2%
45-49	Número	31.866	24.851	56.717	255.331	253.810	509.141
	%	5,9%	5,4%	5,7%	8,5%	8,1%	8,3%
50-54	Número	18.908	16.475	35.383	220.943	224.628	445.571
	%	3,5%	3,6%	3,5%	7,4%	7,2%	7,3%
55-59	Número	10.369	10.616	20.985	202.665	211.253	413.918
	%	1,9%	2,3%	2,1%	6,8%	6,7%	6,7%
60-64	Número	6.038	7.172	13.210	176.631	188.112	364.743
	%	1,1%	1,6%	1,3%	5,9%	6,0%	5,9%
65-69	Número	4.563	5.260	9.823	135.897	149.021	284.918
	%	0,8%	1,2%	1,0%	4,5%	4,8%	4,6%
70-74	Número	2.979	3.395	6.374	138.480	168.890	307.370
	%	0,5%	0,7%	0,6%	4,6%	5,4%	5,0%
75-79	Número	1.726	2.138	3.864	108.305	149.725	258.030
	%	0,3%	0,5%	0,4%	3,6%	4,8%	4,2%
80-84	Número	896	1.272	2.168	70.982	117.005	187.987
	%	0,2%	0,3%	0,2%	2,4%	3,7%	3,1%
85-89	Número	497	1.001	1.498	42.972	102.351	145.323
	%	0,1%	0,2%	0,1%	1,4%	3,3%	2,4%
Total	Número	541.853	456.868	998.721	3.001.853	3.134.123	6.135.976

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional de Estadística (2007).

Taula 50. Dades complementàries al gràfic 4. Població estrangera de 15 a 29 anys, per sexe. Catalunya, 1998-2007

		Estrangers	Espanya	Total	%
1998	Homes	21.798	711.159	732.957	3,0%
	Dones	22.345	680.721	703.066	3,2%
	Total	44.143	1.391.880	1.436.023	3,1%
1999	Homes	22.858	689.529	712.387	3,2%
	Dones	23.661	659.506	683.167	3,5%
	Total	46.519	1.349.035	1.395.554	3,3%
2000	Homes	29.539	690.245	719.784	4,1%
	Dones	29.827	659.327	689.154	4,3%
	Total	59.366	1.349.572	1.408.938	4,2%
2001	Homes	47.345	673.893	721.238	6,6%
	Dones	42.235	642.572	684.807	6,2%
	Total	89.580	1.316.465	1.406.045	6,4%
2002	Homes	74.058	655.595	729.653	10,1%
	Dones	61.529	624.209	685.738	9,0%
	Total	135.587	1.279.804	1.415.391	9,6%
2003	Homes	107.107	635.982	743.089	14,4%
	Dones	88.361	604.914	693.275	12,7%
	Total	195.468	1.240.896	1.436.364	13,6%
2004	Homes	123.574	612.343	735.917	16,8%
	Dones	106.580	581.965	688.545	15,5%
	Total	230.154	1.194.308	1.424.462	16,2%
2005	Homes	151.067	588.008	739.075	20,4%
	Dones	128.327	559.370	687.697	18,7%
	Total	279.394	1.147.378	1.426.772	19,6%
2006	Homes	168.070	563.226	731.296	23,0%
	Dones	145.418	535.803	681.221	21,3%
	Total	313.488	1.099.029	1.412.517	22,2%
2007	Homes	162.816	548.169	710.985	22,9%
	Dones	145.610	522.236	667.846	21,8%
	Total	308.426	1.070.405	1.378.831	22,4%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró d'habitants (1998-2007).

Taula 51. Dades complementàries al gràfic 5. Població estrangera de 15 a 29 anys segons sexe, per àmbits territorials. Catalunya, 2007

Àmbit territorial		Homes	Dones	Total
Àmbit Metropolità	Estrangers	104.414	96.887	201.301
	Espanya	368.523	351.852	720.375
	Total	472.937	448.739	921.676
	%	22,1%	21,6%	21,8%
Comarques Gironines	Estrangers	19.986	16.851	36.837
	Espanya	50.405	48.073	98.478
	Total	70.391	64.924	135.315
	%	28,4%	26,0%	27,2%
Camp de Tarragona	Estrangers	14.224	12.461	26.685
	Espanya	45.370	43.313	88.683
	Total	59.594	55.774	115.368
	%	23,9%	22,3%	23,1%
Terres de l'Ebre	Estrangers	5.411	3.962	9.373
	Espanya	13.729	12.575	26.304
	Total	19.140	16.537	35.677
	%	28,3%	24,0%	26,3%
Àmbit de Ponent	Estrangers	8.848	6.818	15.666
	Espanya	25.600	24.135	49.735
	Total	34.448	30.953	65.401
	%	25,7%	22,0%	24,0%
Comarques Centrals	Estrangers	8.136	7.082	15.218
	Espanya	39.184	37.427	76.611
	Total	47.320	44.509	91.829
	%	17,2%	15,9%	16,6%
Alt Pirineu i Val d'Aran	Estrangers	1.797	1.549	3.346
	Espanya	5.358	4.861	10.219
	Total	7.155	6.410	13.565
	%	25,1%	24,2%	24,7%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró d'habitants (2007).

Taula 52. Dades complementàries al gràfic 6. Població estrangera de 15 a 29 anys per comarques. Catalunya, 2007

Comarca	Percentatge de població de nacionalitat estrangera
Alt Camp	15,7%
Alt Empordà	29,8%
Alt Penedès	18,8%
Alt Urgell	23,5%
Alta Ribagorça	24,8%
Anoia	13,5%
Bages	15,2%
Baix Camp	22,1%
Baix Ebre	23,8%
Baix Empordà	27,4%
Baix Llobregat	16,2%
Baix Penedès	22,6%
Barcelonès	28,5%
Berguedà	13,9%
Cerdanya	26,7%
Conca de Barberà	16,5%
Garraf	20,7%
Garrigues	18,6%
Garrotxa	20,8%
Gironès	26,1%
Maresme	18,2%
Montsià	27,2%
Noguera	22,2%
Osona	20,8%
Pallars Jussà	15,6%
Pallars Sobirà	21,7%
Pla d'Urgell	25,4%
Pla de l'Estany	20,4%
Priorat	17,2%
Ribera d'Ebre	16,2%
Ripollès	12,3%
Segarra	34,5%
Segrià	22,0%
Selva	26,7%
Solsonès	20,7%
Tarragonès	22,7%
Terra Alta	20,7%
Urgell	24,7%
Val d'Aran	29,9%
Vallès Occidental	15,9%
Vallès Oriental	17,2%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró d'habitants (2007).

Taula 53. Dades complementàries al gràfic 7. Continent d'origen de la població d'origen estranger, per comarques. Catalunya, 2007

Comarca	UE	Resta d'Europa	Àfrica	Amèrica del Nord i central	Amèrica del Sud	Àsia i Oceania	Espanya	Total
Alt Camp	552	737	1.649	192	690	116	37.145	41.081
Alt Empordà	8.924	2.962	8.281	930	5.757	554	96.575	123.983
Alt Penedès	1.168	1.023	4.974	418	3.287	382	85.527	96.779
Alt Urgell	923	918	255	135	847	69	18.110	21.257
Alta Ribagorça	72	210	94	6	151	3	3.538	4.074
Anoia	895	1.320	4.091	472	2.413	359	99.648	109.198
Bages	1.509	2.097	7.118	698	3.610	593	157.611	173.236
Baix Camp	4.782	4.688	7.865	1.049	6.580	966	147.609	173.539
Baix Ebre	2.631	3.185	2.985	170	1.540	1.243	64.614	76.368
Baix Empordà	5.371	3.187	9.366	952	4.040	699	100.440	124.055
Baix Llobregat	12.351	6.779	21.010	4.091	35.410	3.829	684.497	767.967
Baix Penedès	2.101	1.428	4.644	449	3.580	306	73.248	85.756
Barcelonès	45.191	25.542	41.293	33.370	168.555	64.738	1.848.224	2.226.913
Berguedà	365	534	992	149	916	154	36.954	40.064
Cerdanya	642	397	223	95	1.377	29	14.472	17.235
Conca de Barberà	201	583	584	60	363	88	18.509	20.388
Garraf	5.802	2.202	3.302	1.150	7.546	703	112.412	133.117
Garrigues	153	900	575	36	131	49	18.188	20.032
Garrotxa	664	634	2.017	250	977	1.695	46.597	52.834
Gironès	2.565	3.165	11.934	2.814	5.932	1.153	138.516	166.079
Maresme	7.548	3.293	18.180	2.523	15.198	3.000	359.383	409.125
Montsià	1.839	4.718	1.484	143	1.920	435	54.794	65.333
Noguera	308	1.842	1.635	62	830	116	33.601	38.394
Osona	1.107	1.098	10.846	388	3.351	757	128.243	145.790
Pallars Jussà	185	271	264	62	230	12	11.624	12.648
Pallars Sobirà	168	156	66	22	343	7	6.305	7.067
Pla d'Urgell	403	1.423	2.149	61	705	159	29.271	34.171
Pla de l'Estany	395	333	1.604	143	785	207	25.090	28.557
Priorat	207	267	234	28	158	20	8.882	9.796
Ribera d'Ebre	1.032	608	595	31	239	85	20.456	23.046
Ripollès	228	180	639	83	505	57	24.674	26.366
Segarra	105	2.098	1.619	117	372	67	17.403	21.781
Segrià	1.606	5.579	10.308	799	4.965	873	163.196	187.326
Selva	5.733	5.120	6.402	1.010	7.053	1.901	124.258	151.477
Solsonès	92	252	773	32	267	52	11.582	13.050
Tarragonès	5.314	5.211	9.995	1.681	10.216	1.918	188.109	222.444
Terra Alta	320	648	64	42	111	52	11.478	12.715
Urgell	192	1.334	2.278	249	610	147	29.828	34.638
Val d'Aran	371	431	354	66	533	15	7.784	9.554
Vallès Occidental	11.069	6.929	23.406	6.067	36.933	4.703	746.970	836.077
Vallès Oriental		3.675	15.114	1.726	14.541	1.473	330.611	371.387

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró d'habitants (2007).

Taula 54. Dades complementàries al gràfic 8. Taxa de feminitat de la població estrangera de 15 a 29 anys, per comarques. Catalunya, 2007

Comarca	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
Alt Camp	79,7%	92,1%
Alt Empordà	93,1%	94,1%
Alt Penedès	81,9%	97,0%
Alt Urgell	89,3%	91,9%
Alta Ribagorça	73,5%	97,5%
Anoia	82,0%	95,3%
Bages	87,1%	96,7%
Baix Camp	88,1%	96,8%
Baix Ebre	60,5%	93,6%
Baix Empordà	88,0%	94,8%
Baix Llobregat	93,9%	96,2%
Baix Penedès	84,1%	97,1%
Barcelonès	96,3%	95,2%
Berguedà	81,8%	92,6%
Cerdanya	99,8%	86,6%
Conca de Barberà	84,3%	92,9%
Garraf	99,1%	96,0%
Garrigues	71,3%	86,5%
Garrotxa	74,5%	95,3%
Gironès	84,4%	99,4%
Maresme	81,1%	93,9%
Montsià	89,9%	91,7%
Noguera	66,4%	95,8%
Osona	91,3%	95,1%
Pallars Jussà	73,4%	92,0%
Pallars Sobirà	85,1%	89,8%
Pla d'Urgell	82,1%	96,7%
Pla de l'Estany	87,4%	95,5%
Priorat	105,5%	86,8%
Ribera d'Ebre	70,5%	88,6%
Ripollès	78,3%	89,4%
Segarra	76,0%	94,9%
Segrià	78,6%	94,7%
Selva	76,6%	93,3%
Solsonès	82,3%	94,0%
Tarragonès	89,3%	95,0%
Terra Alta	62,9%	84,6%
Urgell	78,4%	91,8%
Val d'Aran	78,6%	91,9%
Vallès Occidental	91,0%	95,7%
Vallès Oriental	78,5%	96,2%
Total	82,8%	93,5%

Font: Elaboració pròpia a partir del Padró d'habitants (2007).

Àmbits territorials

Àmbit Metropolità

Taula 55. Població segons nacionalitat, per grups d'edat i sexe

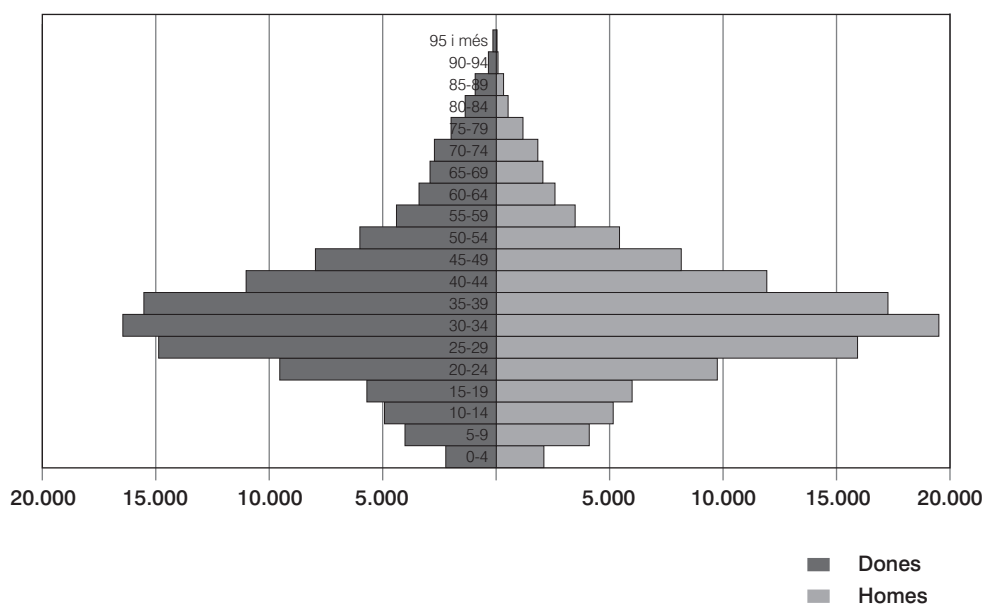
Edat	Sexe	2001		2006	
		Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
0-4	Home	2.164	99.429	5.629	124.861
	Dona	2.177	93.256	6.208	117.006
	Total	4.341	192.685	11.837	241.867
5-9	Home	4.146	94.162	13.904	100.144
	Dona	3.974	89.849	13.540	93.668
	Total	8.120	184.011	27.444	193.812
10-14	Home	5.220	98.632	15.362	92.721
	Dona	4.884	93.359	14.145	88.110
	Total	10.104	191.991	29.507	180.831
15-19	Home	6.055	121.092	17.416	98.023
	Dona	5.661	1152.23	16.195	92.248
	Total	11.716	236.315	33.611	190.271
20-24	Home	9.804	165.433	32.971	119.664
	Dona	9.471	157.976	32.102	114.406
	Total	19.275	323.409	65.073	234.070
25-29	Home	15.972	184.573	60.628	163.151
	Dona	14.797	176.347	51.564	156.345
	Total	30.769	360.920	112.192	319.496
30-34	Home	19.536	169.767	63.011	181.220
	Dona	16.399	165.644	47.914	173.359
	Total	35.935	335.411	110.925	354.579
35-39	Home	17.302	155.697	50.898	165.985
	Dona	15.457	156.649	38.125	162.716
	Total	32.759	312.346	89.023	328.701
40-44	Home	11.983	144.632	36.348	152.690
	Dona	10.969	151.607	29.969	154.216
	Total	22.952	296.239	66.317	306.906
45-49	Home	8.189	133.684	23.619	141.981
	Dona	7.883	140.869	20.587	149.048
	Total	16.072	274.553	44.206	291.029
50-54	Home	5.490	133.742	14.075	129.968
	Dona	5.956	140.509	14.083	137.924
	Total	11.446	274.251	28.158	267.892
55-59	Home	3.557	119.333	8.402	128.401
	Dona	4.352	124.126	9.900	136.833
	Total	7.909	243.459	18.302	265.234
60-64	Home	2.679	102.278	5.102	111.997
	Dona	3.378	107.973	6.762	119.772
	Total	6.057	210.251	11.864	231.769

Continua a la pàgina següent.

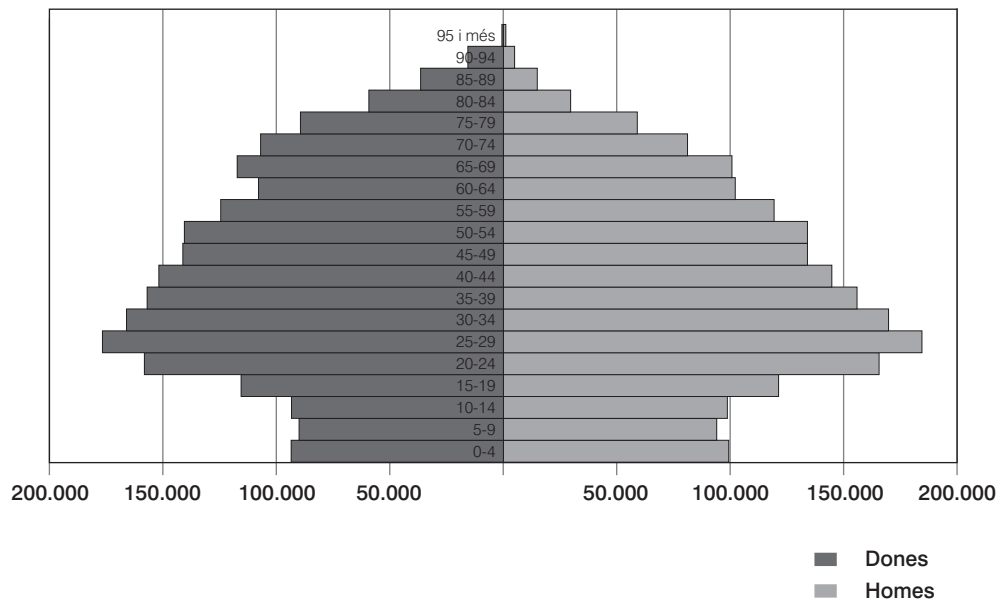
Ve de la pàgina anterior.

65-69	Home	2.117	100.846	3.627	92.634
	Dona	2.831	117.112	5.113	103.286
	Total	4.948	217.958	8.740	195.920
70-74	Home	1.900	81.360	2.514	88.370
	Dona	2.685	106.702	3.725	110.239
	Total	4.585	188.062	6.239	198.609
75-79	Home	1.240	59.079	1.934	66.342
	Dona	1.928	89.406	3.100	96.482
	Total	3.168	148.485	5.034	162.824
80-84	Home	586	29.883	1.060	41.928
	Dona	1.340	59.396	1.890	73.977
	Total	1.926	89.279	2.950	115.905
85-89	Home	375	15.025	398	16.776
	Dona	878	36.527	1.034	40.681
	Total	1.253	51.552	1.432	57.457
90-94	Home	98	5.070	171	5.863
	Dona	298	15.332	526	17.978
	Total	396	20.402	697	23.841
95 i més	Home	29	1.009	49	1.392
	Dona	96	3.969	141	5.219
	Total	125	4.978	190	6.611
Total	Home	118.442	2.014.726	357.118	2.024.111
	Dona	115.414	2.141.831	316.623	2.143.513
	Total	233.856	4.156.557	673.741	4.167.624

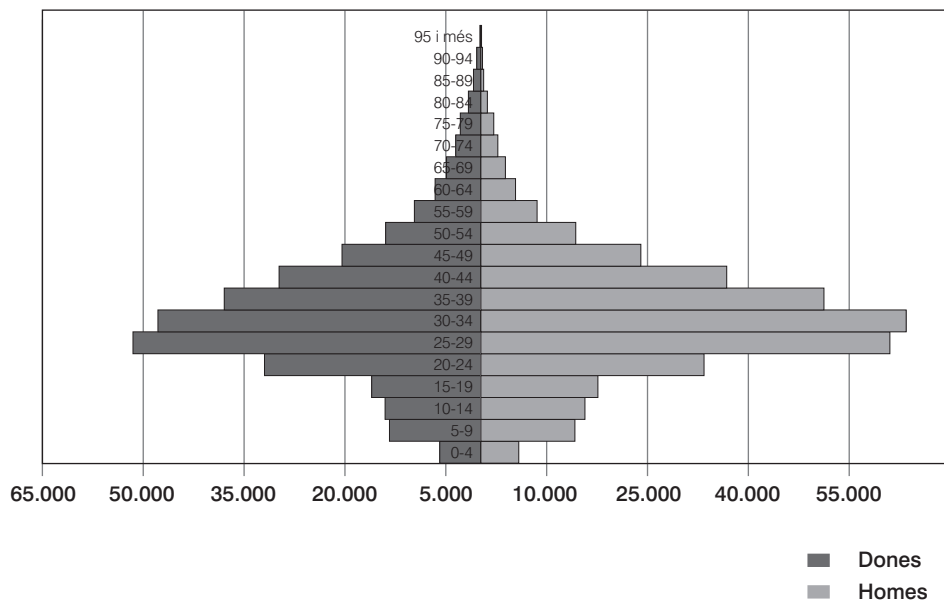
Gràfic 9. Piràmide població estrangera 2001

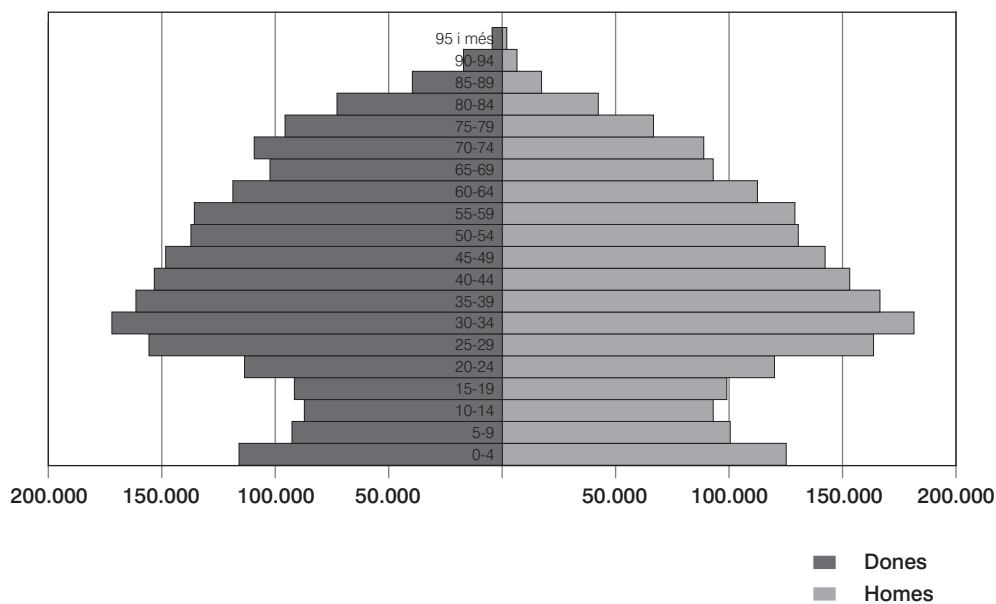
Gràfic 10. Piràmide població espanyola 2001

Gràfic 11. Piràmide població estrangera 2006

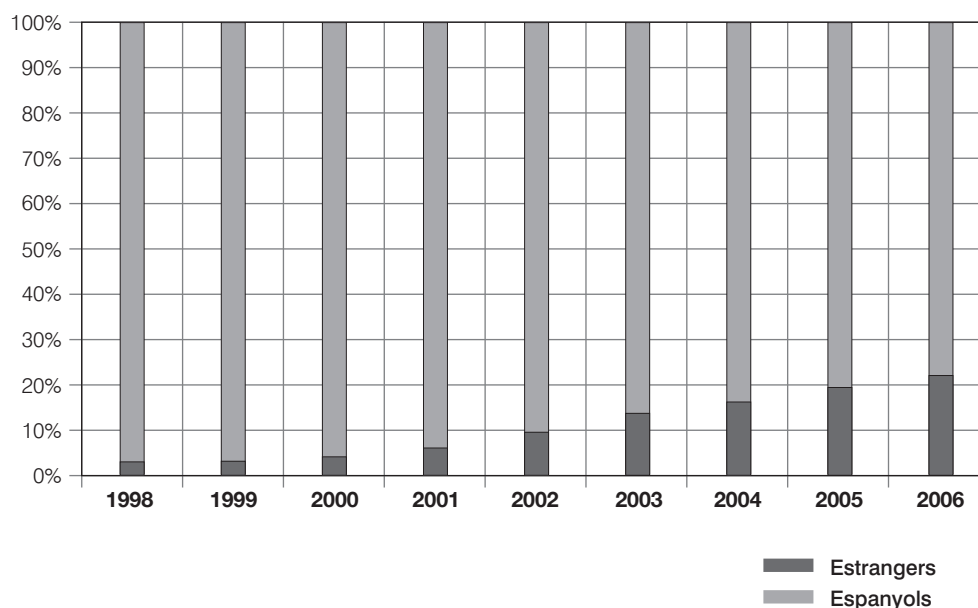

Gràfic 12. Piràmide població espanyola 2006

Gràfic 13. Evolució de la població jove de 15 a 29 anys

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Estrangers	30.711	32.290	40.679	61.760	94.228	138.117	160.952	190.101	210.876
Epanyols	983.936	951.060	947.948	920.644	890.524	860.412	820.918	782.565	743.837
Total	1.014.647	983.350	988.627	982.404	984.752	998.529	981.870	972.666	954.713
% de la població d'origen estranger	3,03%	3,28%	4,11%	6,29%	9,57%	13,83%	16,39%	19,54%	22,09%

Camp de Tarragona

Taula 56. Població segons nacionalitat, per grups d'edat i sexe

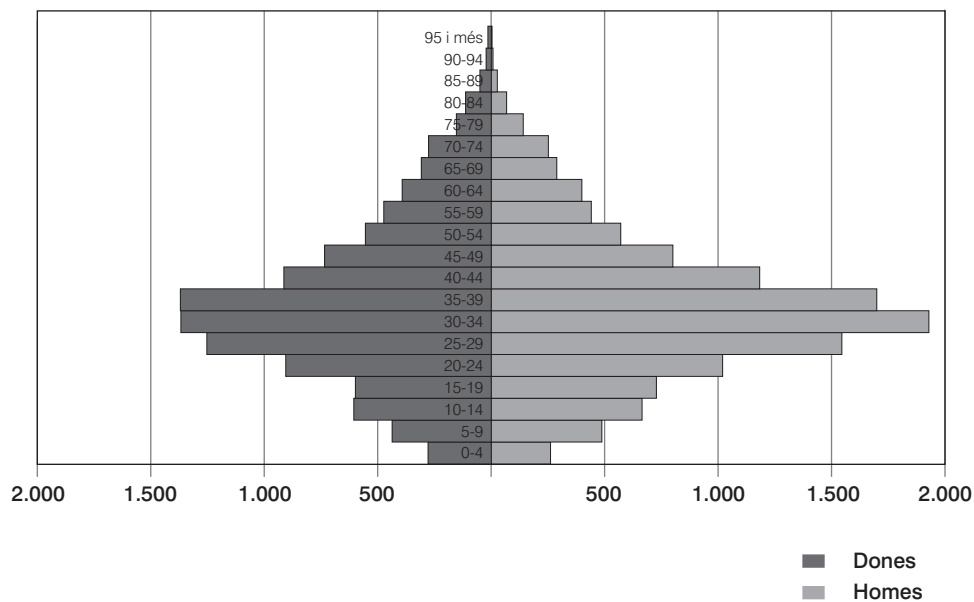
Edat	Sexe	2001		2006	
		Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
0-4	Home	267	10.483	838	15.338
	Dona	272	9.999	917	14.181
	Total	539	20.482	1.755	29.519
5-9	Home	491	10.771	1.987	11.962
	Dona	429	10.256	1.935	11.409
	Total	920	21.027	3.922	23.371
10-14	Home	667	11.338	2.115	11.496
	Dona	599	10.629	1.939	10.927
	Total	1.266	21.967	4.054	22.423
15-19	Home	733	13.520	2.377	11.853
	Dona	595	12.796	2.323	11.226
	Total	1.328	26.316	4.700	23.079
20-24	Home	1.022	17.622	4.050	14.300
	Dona	899	16.685	3.684	13.677
	Total	1.921	34.307	7.734	27.977
25-29	Home	1.547	17.999	6.880	19.501
	Dona	1.247	17.379	5.389	18.482
	Total	2.794	35.378	12.269	37.983
30-34	Home	1.933	17.332	7.116	20.293
	Dona	1.359	16.548	4.722	19.390
	Total	3.292	33.880	11.838	39.683
35-39	Home	1.700	16.672	6.009	19.240
	Dona	1.363	16.554	4.004	18.055
	Total	3.063	33.226	10.013	37.295
40-44	Home	1.186	16.099	4.301	18.030
	Dona	908	15.909	3.186	17.607
	Total	2.094	32.008	7.487	35.637
45-49	Home	804	14.722	2.981	17.107
	Dona	729	14.368	2.135	16.804
	Total	1.533	29.090	5.116	33.911
50-54	Home	575	14.162	1.807	15.482
	Dona	548	13.387	1.589	15.248
	Total	1.123	27.549	3.396	30.730
55-59	Home	443	11.752	1.164	14.742
	Dona	467	11.439	1.172	14.163
	Total	910	23.191	2.336	28.905
60-64	Home	402	9.717	729	12.197
	Dona	385	9.916	899	12.097
	Total	787	19.633	1.628	24.294
65-69	Home	293	10.227	659	9.851
	Dona	303	11.046	649	10.281
	Total	596	21.273	1.308	20.132

Continua a la pàgina següent.

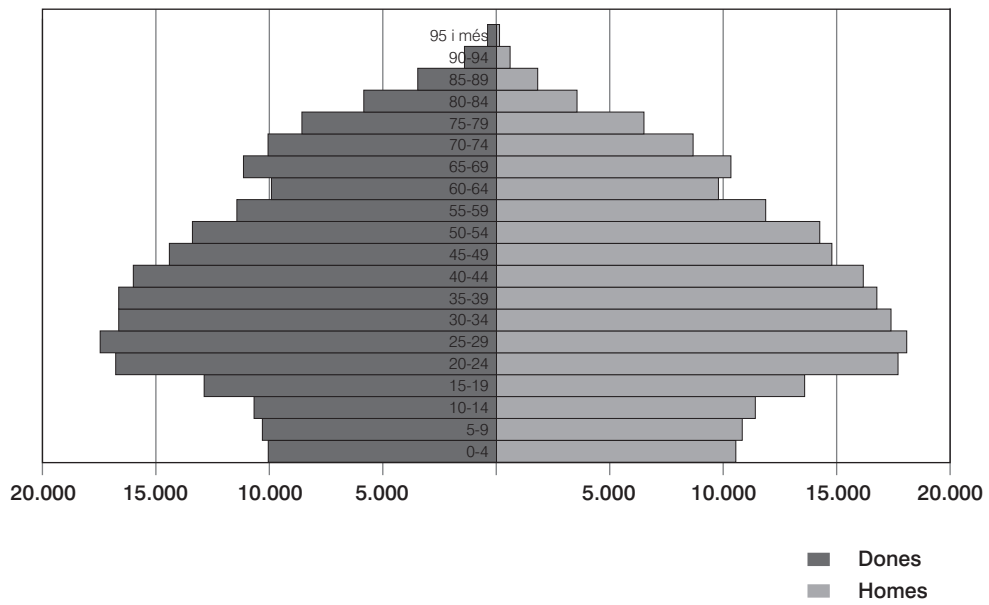
Ve de la pàgina anterior.

70-74	Home	256	8.625	431	9.530
	Dona	271	10.073	447	10.897
	Total	527	18.698	878	20.427
75-79	Home	145	6.464	257	7.369
	Dona	147	8.516	332	9.522
	Total	292	14.980	589	16.891
80-84	Home	70	3.520	132	4.784
	Dona	104	5.796	157	7.316
	Total	174	9.316	289	12.100
85-89	Home	30	1.814	52	2.045
	Dona	45	3.434	79	4.083
	Total	75	5.248	131	6.128
90-94	Home	10	578	17	736
	Dona	17	1.390	34	1.659
	Total	27	1.968	51	2.395
95 i més	Home	5	128	2	152
	Dona	5	353	6	470
	Total	10	481	8	622
Total	Home	12.579	213.545	43.904	236.008
	Dona	10.692	216.473	35.598	237.494
	Total	23.271	430.018	79.502	473.502

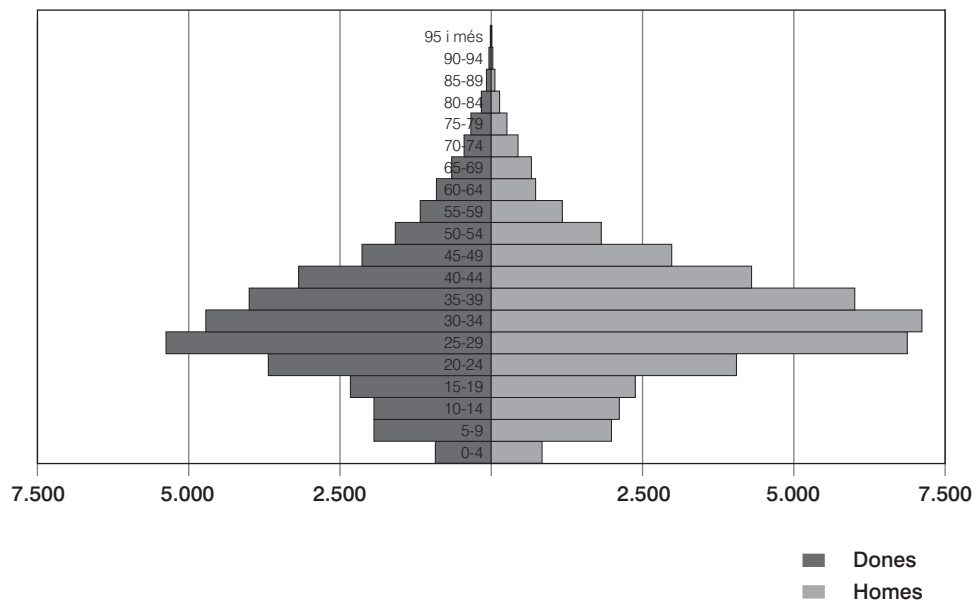
Gràfic 14. Piràmide població estrangera 2001

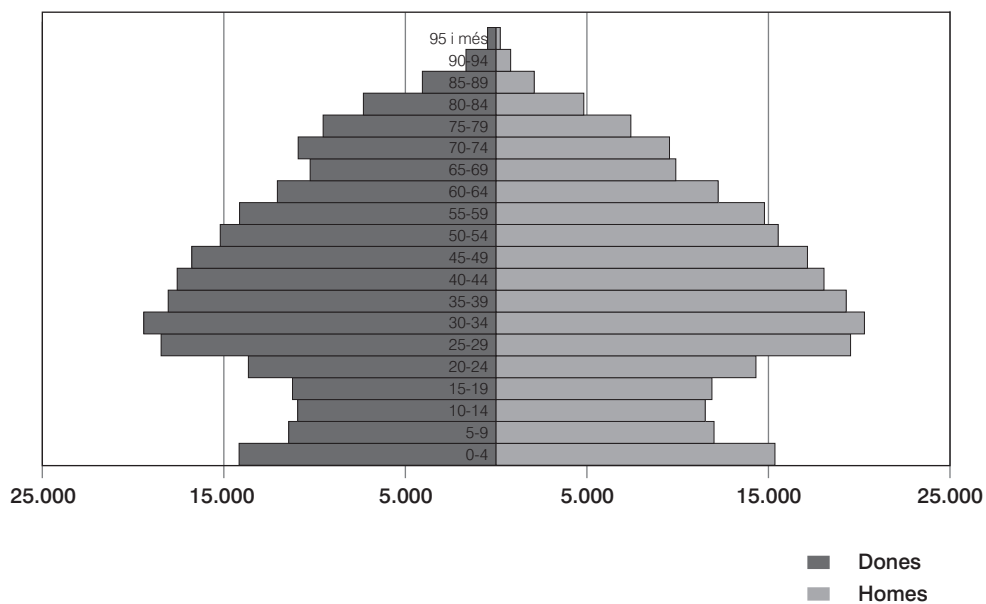
Gràfic 15. Piràmide població espanyola 2001

Gràfic 16. Piràmide població estrangera 2006

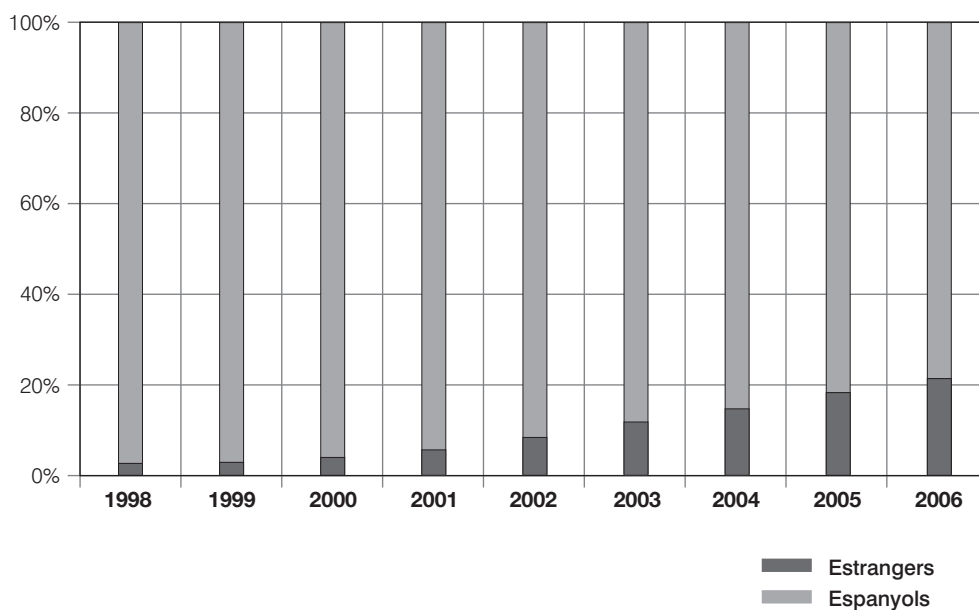

Gràfic 17. Piràmide població espanyola 2006

Gràfic 18. Evolució de la població jove de 15 a 29 anys

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Estrangers	3.087	3.241	4.187	6.043	9.043	12.980	16.154	20.908	24.703
Epanyols	97.729	95.635	96.740	96.001	95.066	93.786	92.414	90.821	89.039
Total	100.816	98.876	100.927	102.044	104.109	106.766	108.568	111.729	113.742
% de la població d'origen estranger	3,06	3,28	4,15	5,92	8,69	12,16	14,88	18,71	21,72

Àmbit de Ponent

Taula 57. Població segons nacionalitat, per grups d'edat i sexe

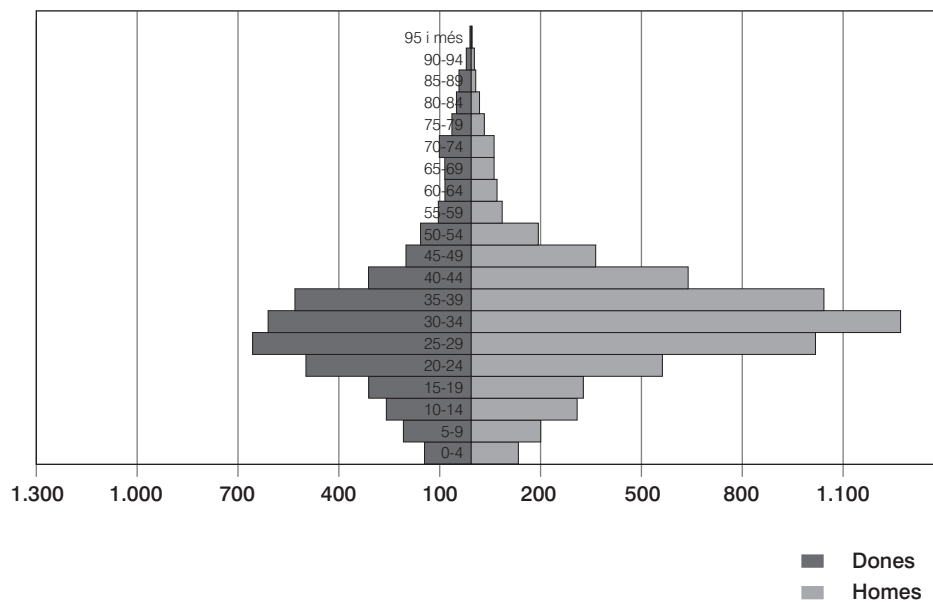
Edat	Sexe	2001		2006	
		Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
0-4	Home	134	6.275	560	7.837
	Dona	134	6.069	550	7.299
	Total	268	12.344	1.110	15.136
5-9	Home	198	6.577	1.084	6.630
	Dona	193	6.240	983	6.369
	Total	391	12.817	2.067	12.999
10-14	Home	300	6.917	1.006	6.683
	Dona	241	6.714	953	6.335
	Total	541	13.631	1.959	13.018
15-19	Home	320	8.474	1.241	6.985
	Dona	292	7.933	1.082	6.744
	Total	612	16.407	2.323	13.729
20-24	Home	546	10.979	2.693	8.485
	Dona	472	10.546	2.278	7.880
	Total	1.018	21.525	4.971	16.365
25-29	Home	983	11.092	5.120	10.827
	Dona	624	10.568	3.092	10.201
	Total	1.607	21.660	8.212	21.028
30-34	Home	1.226	10.841	5.182	11.080
	Dona	580	10.330	2.729	10.377
	Total	1.806	21.171	7.911	21.457
35-39	Home	1.006	11.561	4.436	10.918
	Dona	502	11.034	2.113	10.328
	Total	1.508	22.595	6.549	21.246
40-44	Home	619	10.698	2.779	11.599
	Dona	292	10.133	1.387	11.040
	Total	911	20.831	4.166	22.639
45-49	Home	354	9.461	1.643	10.629
	Dona	185	9.020	879	10.138
	Total	539	18.481	2.522	20.767
50-54	Home	190	8.728	840	9.366
	Dona	143	8.752	480	9.063
	Total	333	17.480	1.320	18.429
55-59	Home	87	7.695	385	8.575
	Dona	93	7.768	299	8.721
	Total	180	15.463	684	17.296
60-64	Home	73	6.498	143	7.494
	Dona	75	7.034	167	7.788
	Total	148	13.532	310	15.282
65-69	Home	65	7.870	107	6.161
	Dona	75	8.836	120	6.931
	Total	140	16.706	227	13.092

Continua a la pàgina següent.

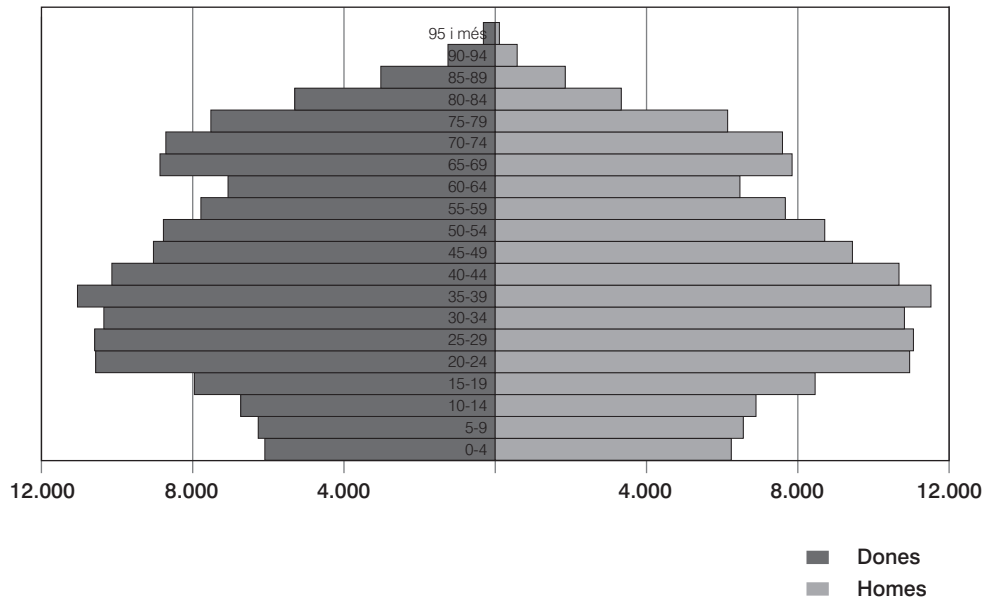
Ve de la pàgina anterior.

70-74	Home	65	7615	78	7.221
	Dona	90	8.695	102	8.509
	Total	155	16.310	180	15.730
75-79	Home	36	6.167	67	6.382
	Dona	55	7.491	99	7.944
	Total	91	13.658	166	14.326
80-84	Home	21	3.344	35	4.528
	Dona	41	5.280	62	6.213
	Total	62	8.624	97	10.741
85-89	Home	11	1.855	12	1.896
	Dona	35	2.998	34	3.591
	Total	46	4.853	46	5.487
90-94	Home	8	586	7	712
	Dona	13	1.218	19	1.430
	Total	21	1.804	26	2.142
95 i més	Home	2	142	3	183
	Dona	3	270	6	395
	Total	5	412	9	578
Total	Home	6.244	143.375	27.421	144.191
	Dona	4.138	146.929	17.434	147.296
	Total	10.382	290.304	44.855	291.487

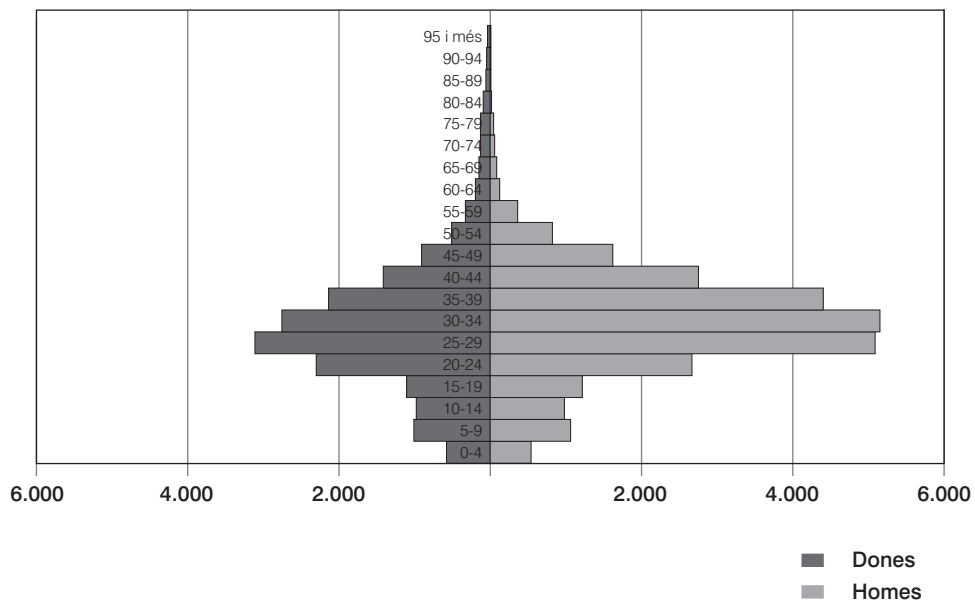
Gràfic 19. Piràmide població estrangera 2001

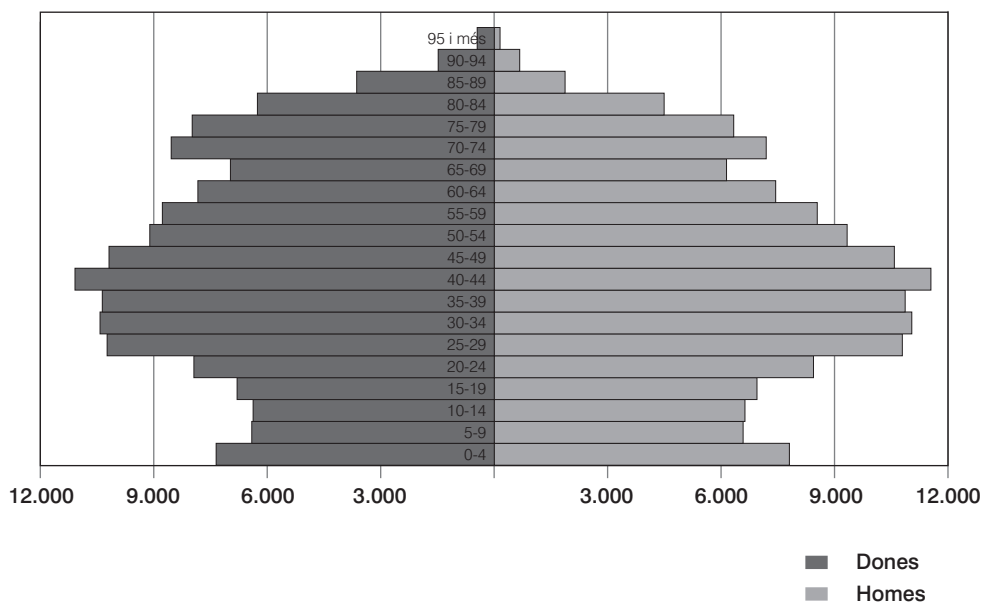
Gràfic 20. Piràmide població espanyola 2001

Gràfic 21. Piràmide població estrangera 2006

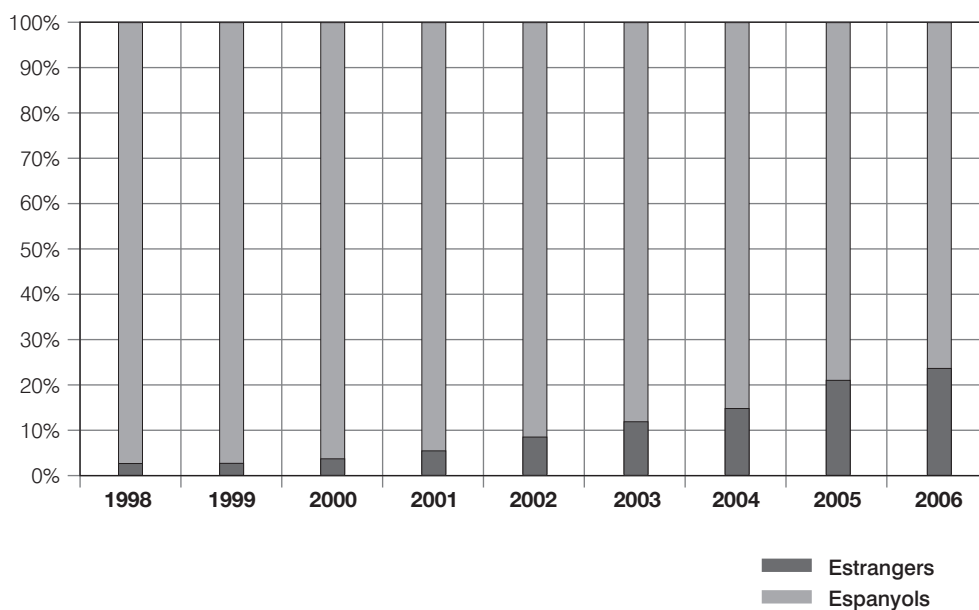

Gràfic 22. Piràmide població espanyola 2006

Gràfic 23. Evolució de la població jove de 15 a 29 anys

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Estrangers	1.365	1.464	2.153	3.237	5.227	7.319	9.294	13.694	15.506
Epanyols	62.667	60.998	61.086	59.592	58.187	56.353	54.628	52.926	51.122
Total	64.032	62.462	63.239	62.829	63.414	63.672	63.922	66.620	66.628
% de la població d'origen estranger	2,13	2,34	3,40	5,15	8,24	11,49	14,54	20,56	23,27

Alt Pirineu i Aran

Taula 58. Població segons nacionalitat, per grups d'edat i sexe

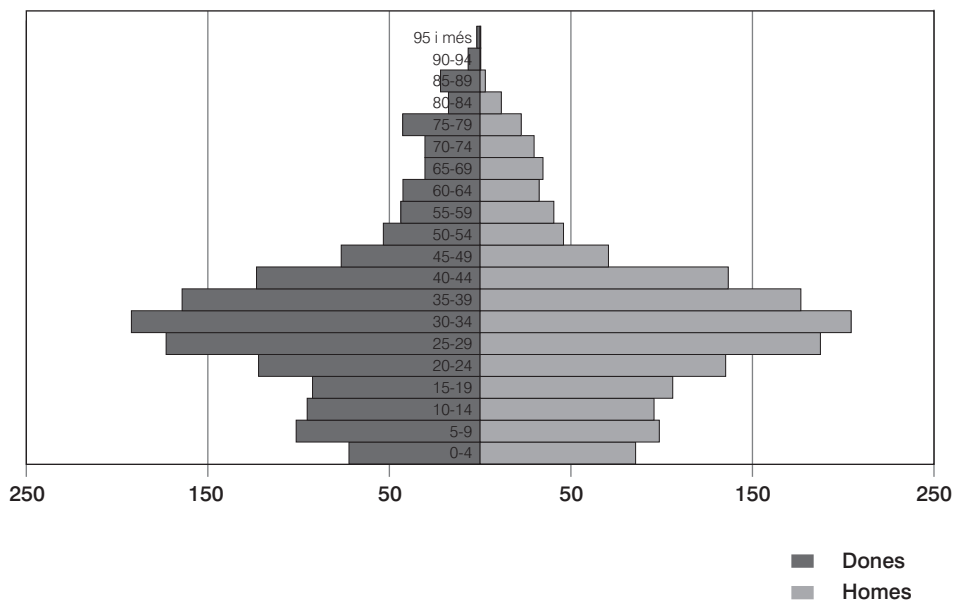
Edat	Sexe	2001		2006	
		Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
0-4	Home	86	1.208	211	1.475
	Dona	72	1.120	159	1.247
	Total	158	2.328	370	2.722
5-9	Home	99	1.272	312	1.285
	Dona	101	1.114	271	1.162
	Total	200	2.386	583	2.447
10-14	Home	96	1.388	277	1.277
	Dona	95	1.289	275	1.106
	Total	191	2.677	552	2.383
15-19	Home	107	1.590	250	1.361
	Dona	92	1.427	269	1.260
	Total	199	3.017	519	2.621
20-24	Home	136	2.003	579	1.724
	Dona	122	1.971	532	1.480
	Total	258	3.974	1111	3.204
25-29	Home	188	2.419	912	2.271
	Dona	173	2.265	706	2.132
	Total	361	4.684	1618	4.403
30-34	Home	205	2.504	794	2.530
	Dona	192	2.238	643	2.340
	Total	397	4.742	1437	4.870
35-39	Home	177	2.595	697	2.566
	Dona	164	2.408	525	2.302
	Total	341	5.003	1222	4.868
40-44	Home	137	2.617	552	2.660
	Dona	123	2.258	371	2.386
	Total	260	4.875	923	5.046
45-49	Home	71	2.351	349	2.654
	Dona	76	1.756	274	2.247
	Total	147	4.107	623	4.901
50-54	Home	46	1.923	194	2.418
	Dona	53	1.753	180	1.819
	Total	99	3.676	374	4.237
55-59	Home	41	1.559	88	1.924
	Dona	43	1.465	112	1.791
	Total	84	3.024	200	3.715
60-64	Home	33	1.294	69	1.563
	Dona	42	1.395	76	1.463
	Total	75	2.689	145	3.026
65-69	Home	35	1.727	44	1.263
	Dona	30	1.875	56	1.365
	Total	65	3.602	100	2.628

Continua a la pàgina següent.

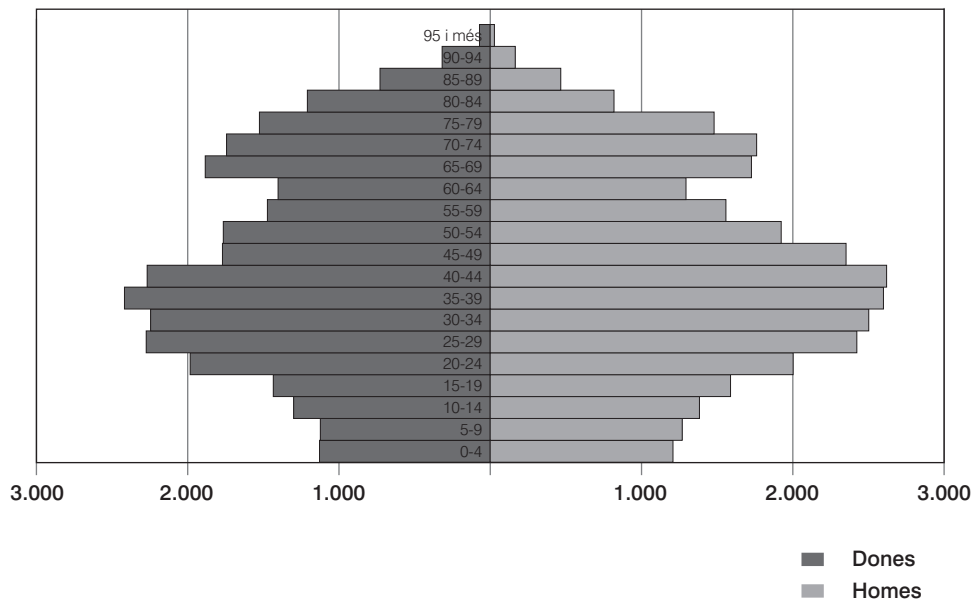
Ve de la pàgina anterior.

70-74	Home	30	1.761	34	1.589
	Dona	30	1.733	35	1.798
	Total	60	3.494	69	3.387
75-79	Home	23	1.478	27	1.459
	Dona	42	1.515	40	1.582
	Total	65	2.993	67	3.041
80-84	Home	12	819	19	1.080
	Dona	17	1.198	38	1.267
	Total	29	2.017	57	2.347
85-89	Home	3	467	10	468
	Dona	21	721	11	845
	Total	24	1.188	21	1.313
90-94	Home	0	168	1	184
	Dona	6	311	7	341
	Total	6	479	8	525
95 i més	Home	0	29	1	30
	Dona	1	63	2	119
	Total	1	92	3	149
Total	Home	1.525	31.172	5.420	31.781
	Dona	1.495	29.875	4.582	30.052
	Total	3.020	61047	10.002	61.833

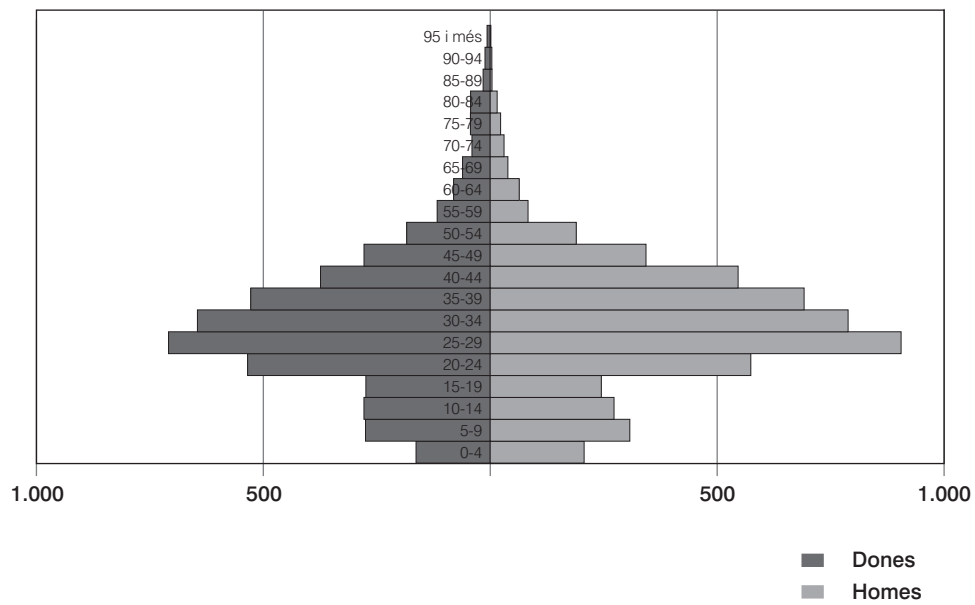
Gràfic 24. Piràmide població estrangera 2001

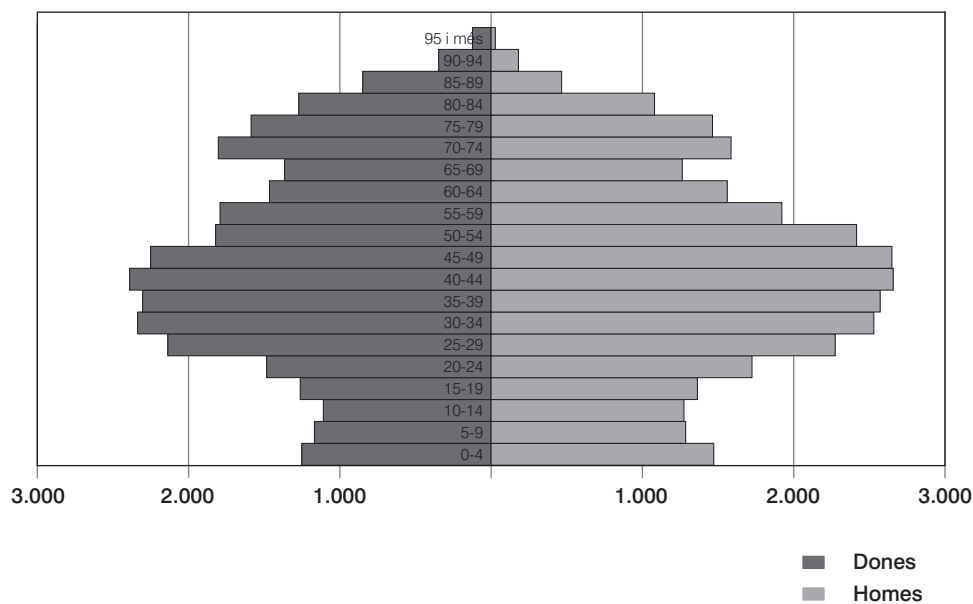
Gràfic 25. Piràmide població espanyola 2001

Gràfic 26. Piràmide població estrangera 2006

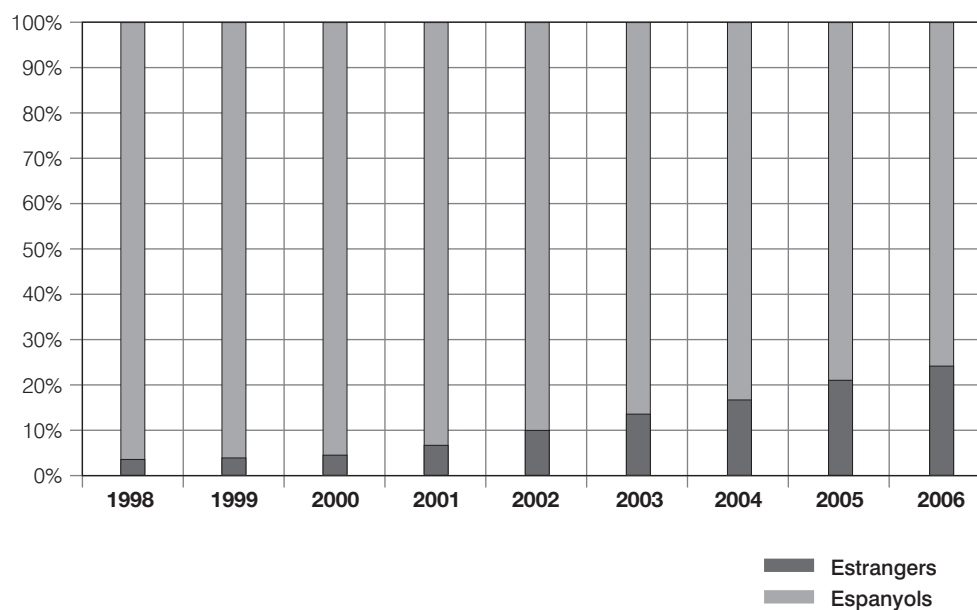

Gràfic 27. Piràmide població espanyola 2006

Gràfic 28. Evolució de la població jove de 15 a 29 anys

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Estrangers	429	448	554	818	1268	1733	2191	2822	3248
Espanyols	11.810	11.504	11.810	11.675	11.516	11.168	10.930	10.591	10.228
Total	12.239	11.952	12.364	12.493	12.784	12.901	13.121	13.413	13.476
% de la població d'origen estranger	3,51	3,75	4,48	6,55	9,92	13,43	16,70	21,04	24,10

Comarques Centrals

Taula 59. Població segons nacionalitat, per grups d'edat i sexe

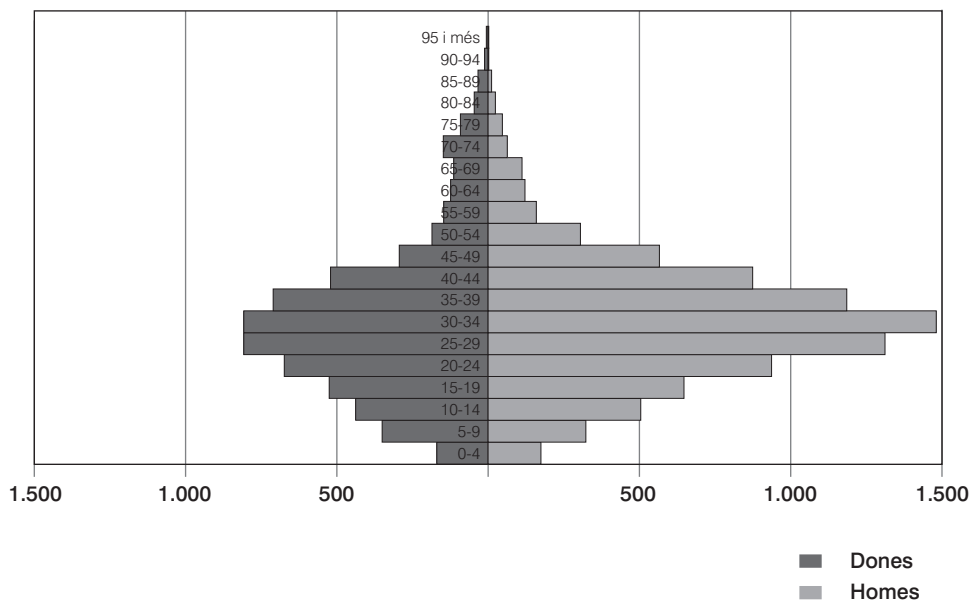
Edat	Sexe	2001		2006	
		Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
0-4	Home	179	9.255	544	13.023
	Dona	165	8.500	580	12.035
	Total	344	17.755	1.124	25.058
5-9	Home	327	9.360	1.286	10.676
	Dona	347	8.785	1.199	9.807
	Total	674	18.145	2.485	20.483
10-14	Home	510	10.028	1.334	9.887
	Dona	435	9.453	1.271	9.316
	Total	945	19.481	2.605	19.203
15-19	Home	653	12.049	1.537	10.421
	Dona	522	11.658	1.457	9.750
	Total	1.175	23.707	2.994	20.171
20-24	Home	942	16.131	2.433	12.420
	Dona	672	15.234	2.405	12.074
	Total	1.614	31.365	4.838	24.494
25-29	Home	1.318	16.267	4.524	17.174
	Dona	805	15.206	3.148	16.268
	Total	2.123	31.473	7.672	33.442
30-34	Home	1.489	15.266	4.604	17.889
	Dona	805	14.464	2.792	16.461
	Total	2.294	29.730	7.396	34.350
35-39	Home	1.191	16.042	3.971	16.457
	Dona	709	15.468	2.236	15.383
	Total	1.900	31.510	6.207	31.840
40-44	Home	878	15.828	2.742	16.772
	Dona	518	15.490	1.649	16.122
	Total	1.396	31.318	4.391	32.894
45-49	Home	569	14.006	1.845	16.204
	Dona	291	13.512	1.165	15.859
	Total	860	27.518	3.010	32.063
50-54	Home	309	12.903	1.029	14.201
	Dona	182	12.496	719	13.725
	Total	491	25.399	1.748	27.926
55-59	Home	162	10.575	522	12.934
	Dona	143	10.995	427	12.713
	Total	305	21.570	949	25.647
60-64	Home	124	9.182	262	10.483
	Dona	119	10.131	282	11.156
	Total	243	19.313	544	21.639
65-69	Home	115	10.925	214	8.867
	Dona	110	12.522	285	10.072
	Total	225	23.447	499	18.939

Continua a la pàgina següent.

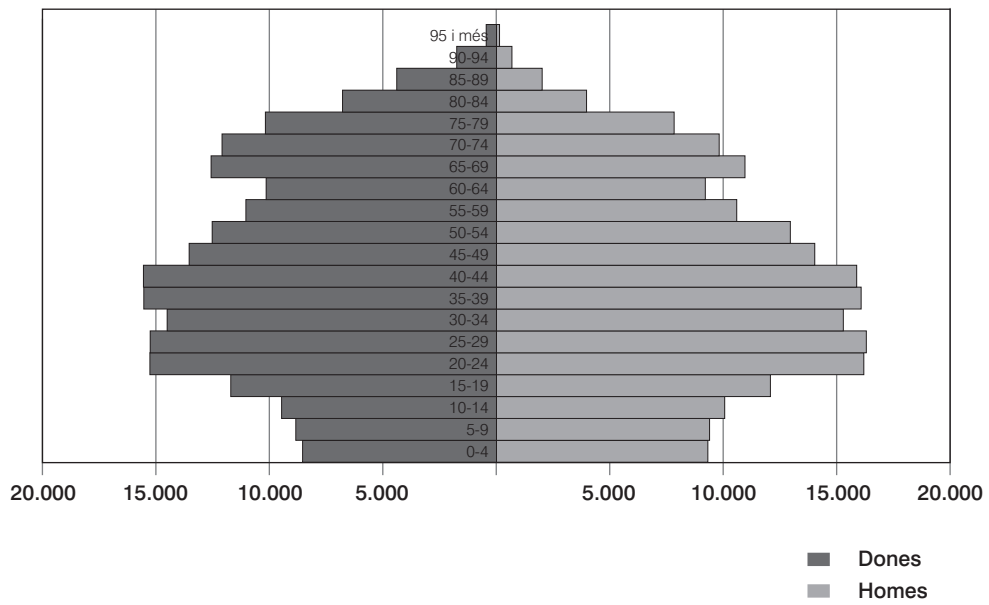
Ve de la pàgina anterior.

70-74	Home	65	9.795	161	9.903
	Dona	144	12.058	183	12.218
	Total	209	21.853	344	22.121
75-79	Home	50	7.795	95	8.213
	Dona	88	10.140	182	11.140
	Total	138	17.935	277	19.353
80-84	Home	26	3.948	46	5.537
	Dona	41	6.770	79	8.452
	Total	67	10.718	125	13.989
85-89	Home	13	2.015	20	2.264
	Dona	29	4.353	41	4.630
	Total	42	6.368	61	6.894
90-94	Home	4	674	8	757
	Dona	8	1.703	20	2.101
	Total	12	2.377	28	2.858
95 i més	Home	1	114	0	165
	Dona	2	405	3	509
	Total	3	519	3	674
Total	Home	8.925	202.158	27.177	214.247
	Dona	6.135	209.343	20.123	219.791
	Total	15.060	411.501	47.300	434.038

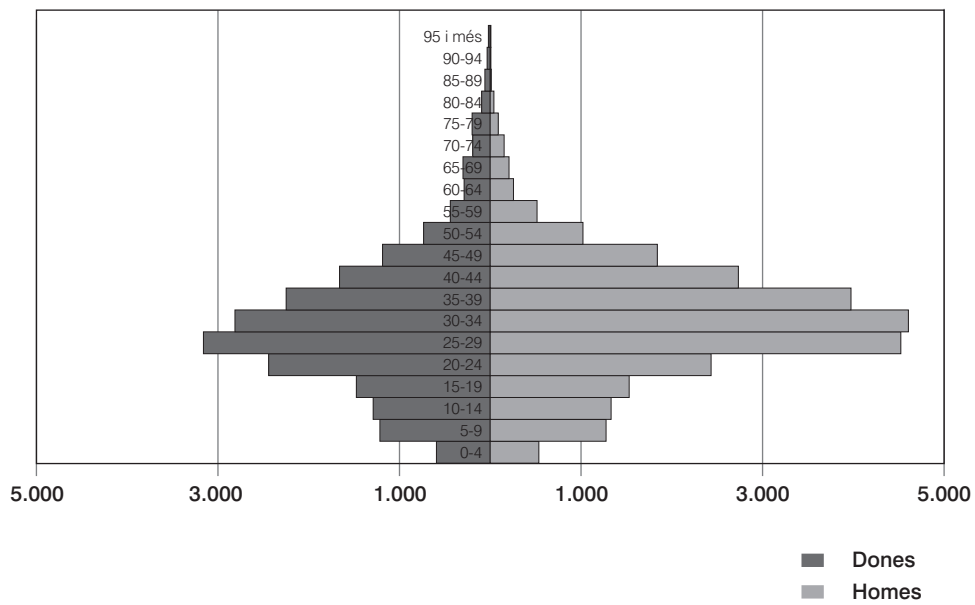
Gràfic 29. Piràmide població estrangera 2001

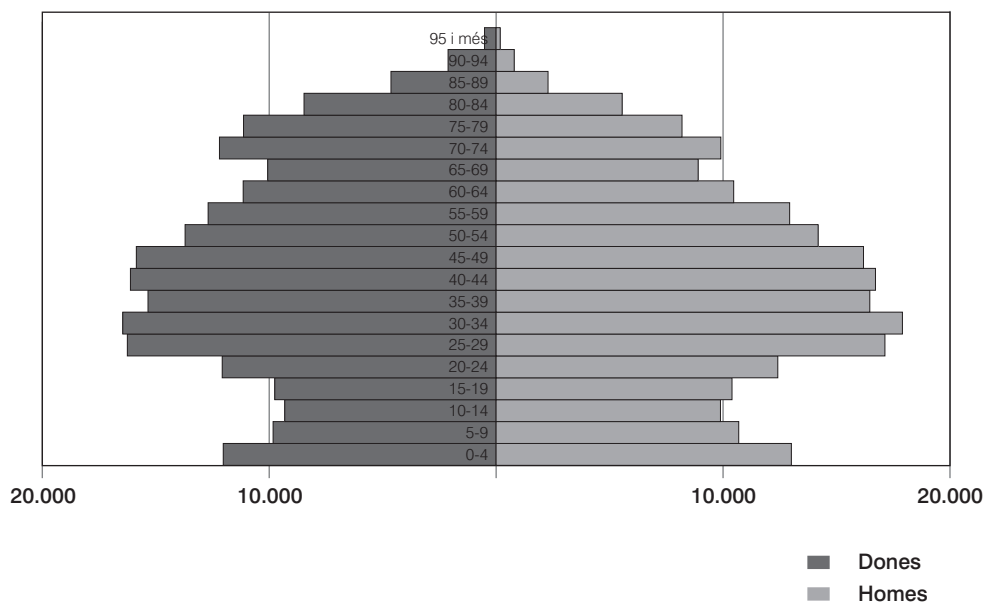
Gràfic 30. Piràmide població espanyola 2001

Gràfic 31. Piràmide població estrangera 2006

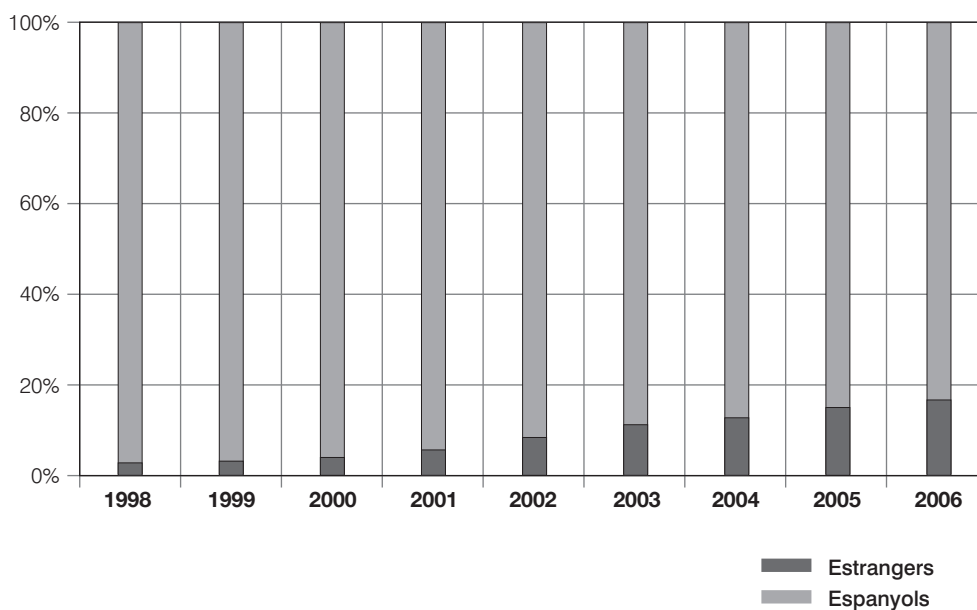

Gràfic 32. Piràmide població espanyola 2006

Gràfic 33. Evolució de la població jove de 15 a 29 anys

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Estrangers	2.228	2.416	3.099	4.912	7.361	9.979	11.620	13.734	15.504
Epanyols	89.443	87.389	87.702	86.545	85.009	83.170	81.895	80.156	78.107
Total	91.671	89.805	90.801	91.457	92.370	93.149	93.515	93.890	93.611
% de la població d'origen estranger	2,43	2,69	3,41	5,37	7,97	10,71	12,43	14,63	16,56

Comarques Gironines

Taula 60. Població segons nacionalitat, per grups d'edat i sexe

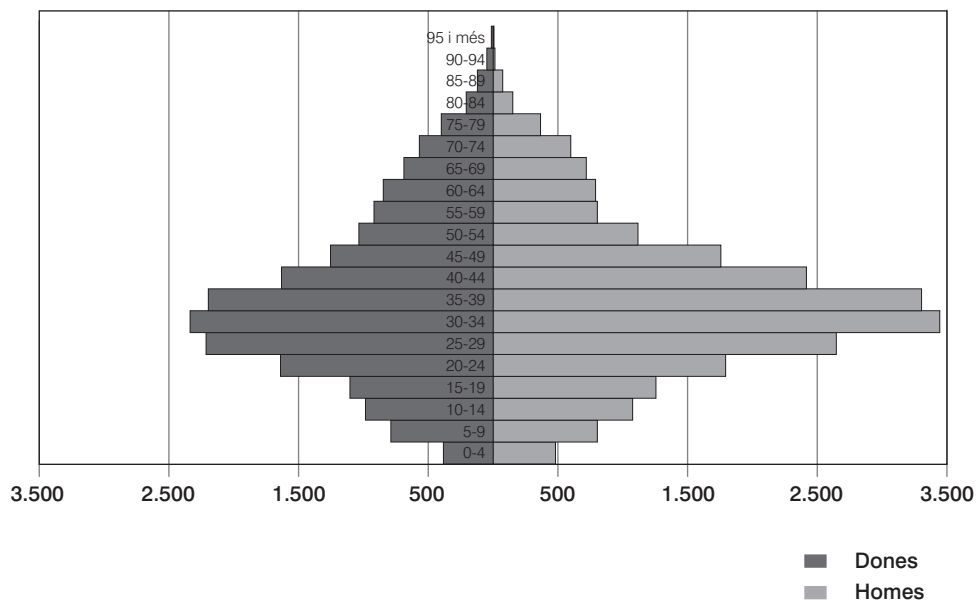
Edat	Sexe	2001		2006	
		Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
0-4	Home	484	13.150	1.114	17.602
	Dona	382	12.575	1.166	16.365
	Total	866	25.725	2.280	33.967
5-9	Home	809	13.414	2.621	14.308
	Dona	788	12.697	2.342	13.535
	Total	1.597	26.111	4.963	27.843
10-14	Home	1.077	13.433	2.732	13.778
	Dona	985	12.699	2.563	12.988
	Total	2.062	26.132	5.295	26.766
15-19	Home	1.258	15.347	3.478	13.727
	Dona	1.105	14.718	3.006	12.965
	Total	2.363	30.065	6.484	26.692
20-24	Home	1.797	20.356	6.087	15.841
	Dona	1.641	19.487	5.278	15.207
	Total	3.438	39.843	11.365	31.048
25-29	Home	2.658	20.833	9.850	21.467
	Dona	2.217	20.189	7.442	20.484
	Total	4.875	41.022	17.292	41.951
30-34	Home	3.455	20.341	9.835	22.513
	Dona	2.342	19.883	6.578	21.528
	Total	5.797	40.224	16.413	44.041
35-39	Home	3.318	20.751	8.628	21.748
	Dona	2.197	20.235	5.592	20.910
	Total	5.515	40.986	14.220	42.658
40-44	Home	2.424	19.625	6.564	21.665
	Dona	1.634	19.513	4.552	20.914
	Total	4.058	39.138	11.116	42.579
45-49	Home	1.762	17.990	4.625	20.298
	Dona	-1.257	17.142	3.383	20.168
	Total	3.019	35.132	8.008	40.466
50-54	Home	1.120	16.432	3.060	18.443
	Dona	1.038	15.891	2.492	17.628
	Total	2.158	32.323	5.552	36.071
55-59	Home	809	13.924	1.960	16.759
	Dona	922	13.325	2.055	16.357
	Total	1.731	27.249	4.015	33.116
60-64	Home	796	11.768	1.493	13.977
	Dona	847	11.887	1.722	13.628
	Total	1.643	23.655	3.215	27.605
65-69	Home	723	13.251	1.363	11.475
	Dona	685	14.352	1.453	12.003
	Total	1.408	27.603	2.816	23.478

Continua a la pàgina següent.

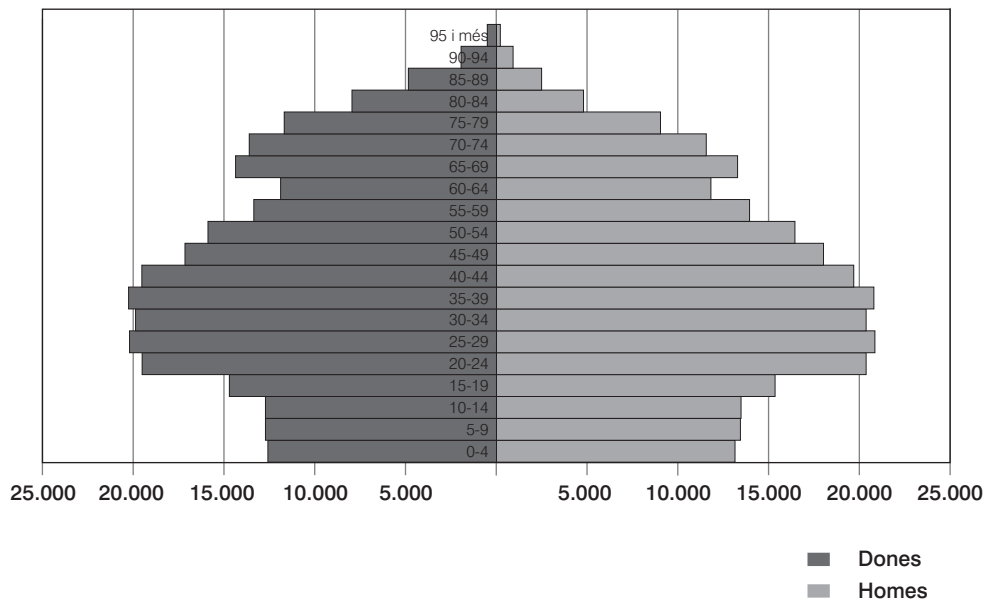
Ve de la pàgina anterior.

70-74	Home	601	11.504	928	12.219
	Dona	-568	13.613	934	13.948
	Total	1.169	25.117	1.862	26.167
75-79	Home	367	8.999	615	9.759
	Dona	399	11.681	616	12.768
	Total	766	20.680	1.231	22.527
80-84	Home	154	4.768	303	6.613
	Dona	204	7.950	378	9.960
	Total	358	12.718	681	16.573
85-89	Home	70	2.460	95	2.761
	Dona	119	4.844	171	5.579
	Total	189	7.304	266	8.340
90-94	Home	16	862	30	983
	Dona	45	1.941	57	2.405
	Total	61	2.803	87	3.388
95 i més	Home	7	167	15	232
	Dona	10	465	25	642
	Total	17	632	40	874
Total	Home	23.705	259.375	65.396	276.168
	Dona	19.385	265.087	51.805	279.982
	Total	43.090	524.462	117.201	556.150

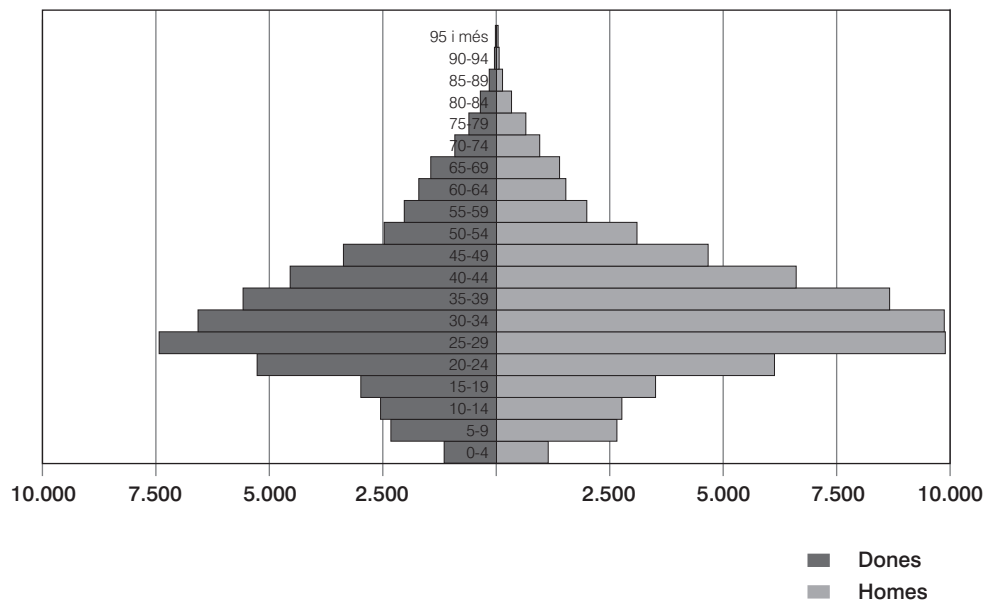
Gràfic 34. Piràmide població estrangera 2001

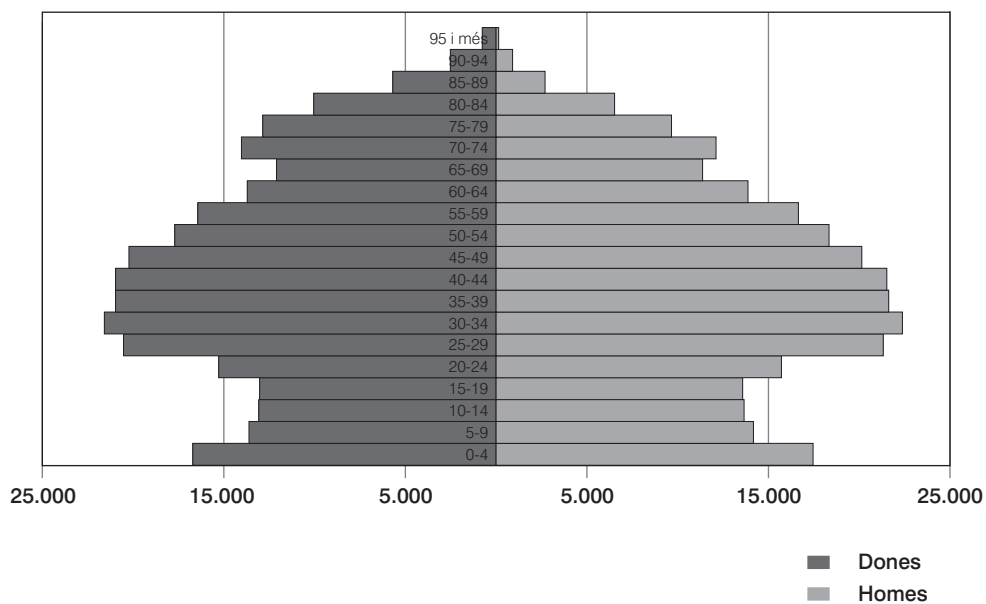
Gràfic 35. Piràmide població espanyola 2001

Gràfic 36. Piràmide població estrangera 2006

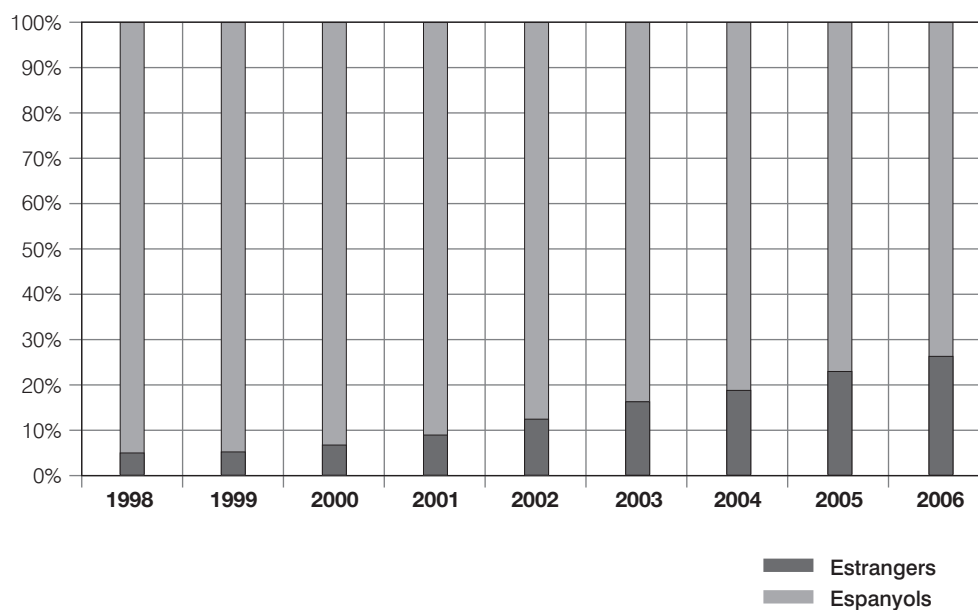

Gràfic 37. Piràmide població espanyola 2006

Gràfic 38. Evolució de la població jove de 15 a 29 anys

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Estrangers	5.631	5.924	7.682	10.676	15.050	20.300	23.831	30.198	35.141
Espanyols	113.913	110.815	112.660	110.930	109.134	106.704	104.884	102.499	99.691
Total	119.544	116.739	120.342	121.606	124.184	127.004	128.715	132.697	134.832
% de la població d'origen estranger	4,71	5,07	6,38	8,78	12,12	15,98	18,51	22,76	26,06

Terres de l'Ebre

Taula 61. Població segons nacionalitat, per grups d'edat i sexe

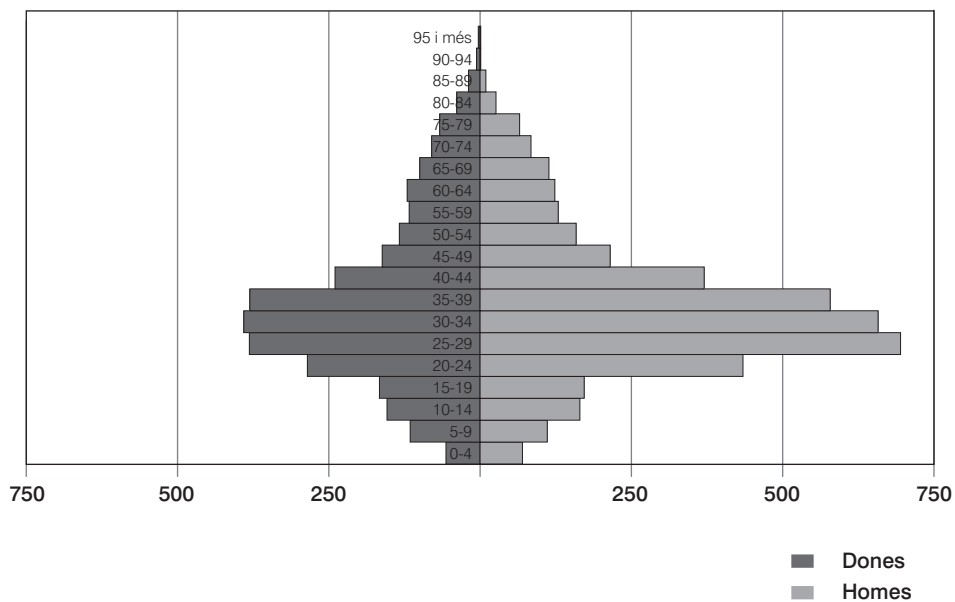
Edat	Sexe	2001		2006	
		Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola	Població de nacionalitat estrangera	Població de nacionalitat espanyola
0-4	Home	71	3.050	242	3.788
	Dona	55	2.911	231	3.435
	Total	126	5.961	473	7.223
5-9	Home	112	3.255	634	3.241
	Dona	114	3.121	565	3.137
	Total	226	6.376	1.199	6.378
10-14	Home	166	3.683	663	3.293
	Dona	152	3.426	600	3.162
	Total	318	7.109	1.263	6.455
15-19	Home	173	4.731	765	3.699
	Dona	165	4.319	695	3.450
	Total	338	9.050	1.460	7.149
20-24	Home	436	5.756	1.569	4.696
	Dona	284	5.495	1.217	4.239
	Total	720	11.251	2.786	8.935
25-29	Home	697	5.627	2.710	5.636
	Dona	379	5.150	1.554	5.285
	Total	1.076	10.777	4.264	10.921
30-34	Home	660	5.405	2.483	5.562
	Dona	389	5.115	1.358	5.011
	Total	1.049	10.520	3.841	10.573
35-39	Home	580	5.414	1.989	5.367
	Dona	379	5.179	1.154	5.101
	Total	959	10.593	3.143	10.468
40-44	Home	372	5.186	1.394	5.406
	Dona	238	5.030	938	5.199
	Total	610	10.216	2.332	10.605
45-49	Home	216	4.770	981	5.233
	Dona	160	4.678	665	5.053
	Total	376	9.448	1.646	10.286
50-54	Home	160	4.815	598	4.778
	Dona	132	4.623	509	4.720
	Total	292	9.438	1.107	9.498
55-59	Home	130	4.221	459	4.811
	Dona	116	4.189	393	4.657
	Total	246	8.410	852	9.468
60-64	Home	125	3.921	359	4.163
	Dona	119	3.902	289	4.262
	Total	244	7.823	648	8.425
65-69	Home	115	4.476	259	3.842
	Dona	98	4.854	228	3.926
	Total	213	9.330	487	7.768

Continua a la pàgina següent.

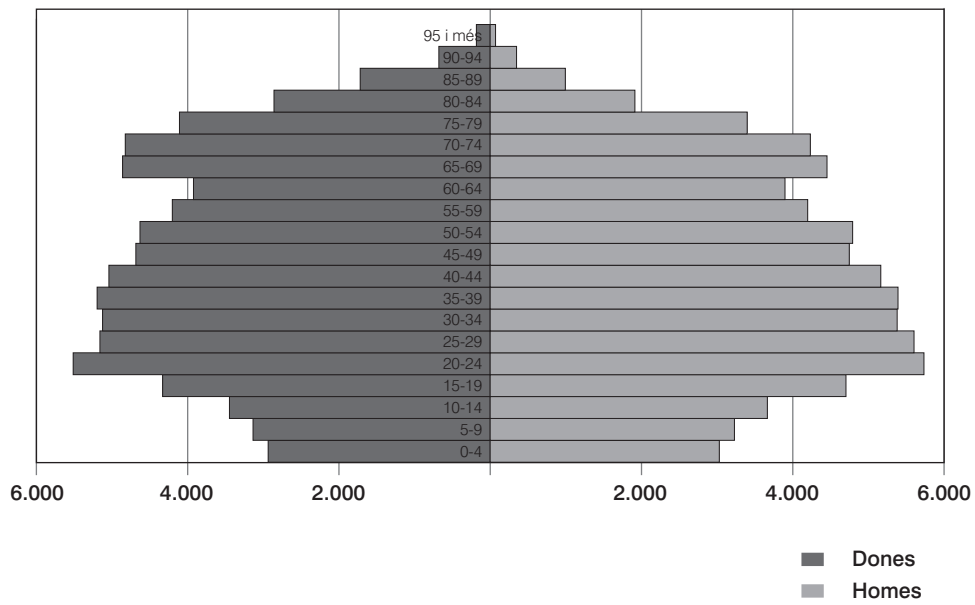
Ve de la pàgina anterior.

70-74	Home	85	4.260	149	4.146
	Dona	78	4.813	130	4.667
	Total	163	9.073	279	8.813
75-79	Home	66	3.415	94	3.620
	Dona	65	4.094	81	4.438
	Total	131	7.509	175	8.058
80-84	Home	27	1.926	51	2.488
	Dona	37	2.840	57	3.393
	Total	64	4.766	108	5.881
85-89	Home	10	1.002	13	1.096
	Dona	17	1.701	25	1.894
	Total	27	2.703	38	2.990
90-94	Home	2	365	4	385
	Dona	1	653	10	781
	Total	3	1.018	14	1.166
95 i més	Home	1	83	1	97
	Dona	1	160	4	185
	Total	2	243	5	282
Total	Home	4.204	75.361	15.417	75.347
	Dona	2.979	76.253	10.703	75.995
	Total	7.183	151.614	26.120	151.342

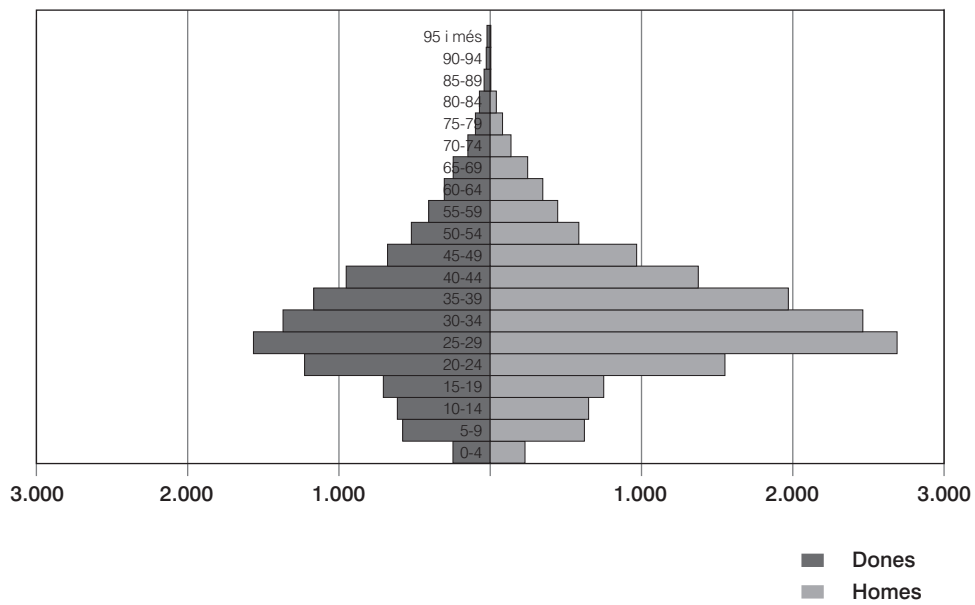
Gràfic 39. Piràmide població estrangera 2001

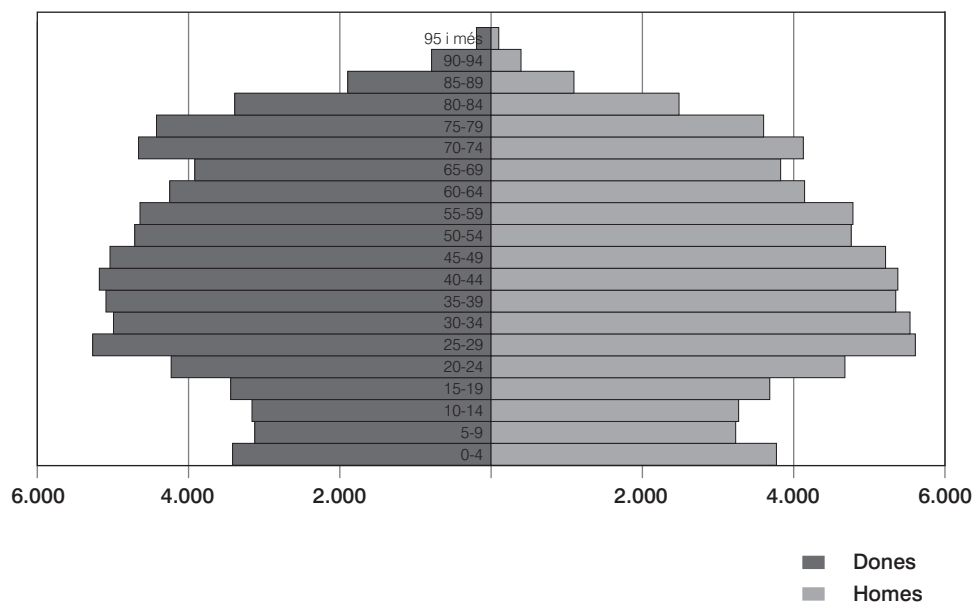
Gràfic 40. Piràmide població espanyola 2001

Gràfic 41. Piràmide població estrangera 2006

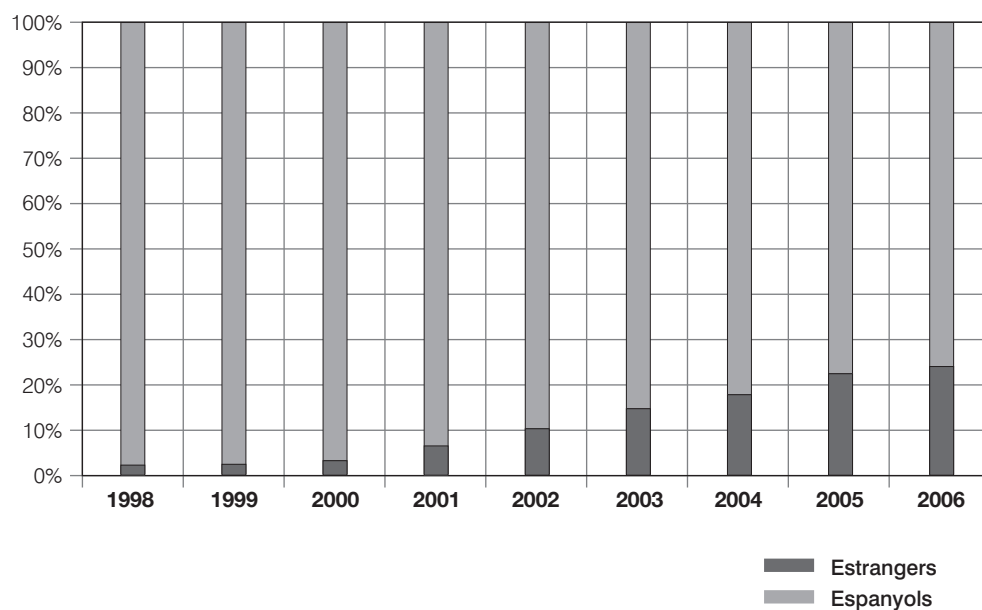

Gràfic 42. Piràmide població espanyola 2006

Gràfic 43. Evolució de la població jove de 15 a 29 anys

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Estrangers	692	736	1.012	2.134	3.410	5.040	6.112	7.937	8.510
Espanyols	32.382	31.634	31.626	31.078	30.368	29.303	28.639	27.820	27.005
Total	33.074	32.370	32.638	33.212	33.778	34.343	34.751	35.757	35.515
% de la població d'origen estranger	2,09	2,27	3,10	6,43	10,10	14,68	17,59	22,20	23,96

Annex 2. Instruments de recollida d'informació

BLOC I. Equipaments

BLOC II. Grups focals amb tècnics

BLOC III. Grups de discussió amb joves d'origen estranger

BLOC IV. Entrevistes biogràfiques

BLOC V. Fitxes d'anàlisi dels Plans Locals de Joventut

BLOC VI. Guió d'entrevista a l'àrea municipal de joventut

BLOC VII. Característiques sociodemogràfiques dels participants als grups de discussió

BLOC I. Equipaments

I.1. Selecció d'equipaments

	Municipi 1	Municipi 2	Municipi 3	Municipi 4
E. laborals (matí)	Equipament laboral 1	Equipament laboral 2	Equipament laboral 3	Equipament laboral 4
E. formació (matí)	Equipament formatiu 1	Equipament formatiu 2	Equipament formatiu 3	Equipament formatiu 4
E. Esportius (tarda)	Equipament esportiu 1	Equipament esportiu 2	Equipament esportiu 3	Equipament esportiu 4
E. culturals (tarda)	Equipament cultural 1	Equipament cultural 2	Equipament cultural 3	Equipament cultural 4

Accions prèvies a la visita:

1. Cercar informació en xarxa sobre l'equipament.
2. Concertar cita prèvia amb un/a informant (perfils amb contacte amb el públic de l'equipament: dinamitzadors, entrenadors, formadors, personal d'inserció... en funció de cada equipament).

Fonts d'informació:

1. Conversa amb informador/a (amb cita prèvia), empleats de l'equipament (no cal enregistrament).
2. Conversa amb persona usuària d'origen estranger (no cal enregistrament). Captada durant la visita a l'establiment, a partir de saber si és persona usuària habitual de l'equipament.
3. Observació
4. Fullatons, memòries i d'altre material, facilitat per l'informador/a de la institució i a disposició del públic en general.

I.2. Fitxa d'observació d'equipaments

Fitxa de l'equipament

A) Identificació:

- Nom del centre / equipament:
- Adreça:
- Any de creació:

B) Ubicació

- Entorn urbà i social en què està ubicat
- Competència / complementarietat amb d'altres centres o serveis al municipi o a la comarca.
- % d'immigració al barri / zona on està ubicat, tipus d'immigració (procedència, perfils...)

C) Infraestructura:

- Tipus i grandària de les infraestructures:
- Personal:
 - Nombre
 - Voluntaris / remunerat

- Segons sexe
- Segons nacionalitat

D) Usuaris:

- Nombre
- Segons sexe
- Segons edat
- Segons nacionalitat. Evolució de la composició en l'origen nacional
- Segons classe social.

E) Descripció de les activitats i serveis

E.1. Descripció general

E.2. Descripció des de l'atenció a la diversitat

- Presència d'informació en diferents llengües
- Personal format o personal específic per atendre la població estrangera (en l'àmbit d'assessorament, lingüístic, mediació...)
- Presència d'elements interculturals/monoculturals
- Observació de la distribució nacional dels usuaris

E.3. Segons incorporació de les dimensions d'acollida, igualtat i acomodació (Taula 1)

E.4. Segons els grups d'edat i gènere als quals s'orienten (Taula 2)

G) Evolució en la tipologia de serveis oferts

- Serveis més demandats. Efecte de la immigració sobre la demanda
- Noves necessitats de l'equipament.

H) Punts forts i punts febles de l'equipament

- Punts forts i febles (Taula 3)

Taula 1

Serveis/Activitats	Descripció de l'activitat des de la perspectiva de l'ACOLLIDA	Descripció de l'activitat des de la perspectiva de la IGUALTAT	Descripció de l'activitat des de la perspectiva de l'ACOMODACIÓ
Activitat 1			
Activitat 2			
Activitat 3			
Activitat 4			

Taula 2

Serveis/Activitats	Descripció de l'activitat des de la perspectiva de grups edat: a) joves; b) adults; c) gent gran; d) pares i fills...	Descripció de l'activitat des d'una perspectiva de gènere
Activitat 1		
Activitat 2		
Activitat 3		
Activitat 4		

Taula 3

Dimensió	Punts forts	Punts febles
Com a provisor de serveis als joves		
Primera acollida		
Igualtat		
Acomodació		
Gènere		
Necessitats segons edat		

BLOC II. Grups de discussió amb joves d'origen estranger

II.1. Composició dels grups

Perfil de joves amb projecte migratori propi (G1)	4 grups	Nois i noies Majoritàriament de 25 a 29 anys Nacionalitat. Representació dels principals orígens nacionals en el municipi Nivell de formació. Estudis primaris, secundaris i universitaris Emancipació: emancipats i no emancipats
Perfil de joves d'origen immigrant nascuts a Catalunya o que hi han arribat en la infància (G2)	4 grups	Nois i noies Majoritàriament de 20 a 24 anys Nacionalitat. Representació dels principals orígens nacionals en el municipi Nivell de formació. Estudis primaris, secundaris i universitaris Emancipació: emancipats i no emancipats
Perfil de joves d'origen immigrant que han arribat a Catalunya després de la infància (G3)	4 grups	Nois i noies Majoritàriament de 16 a 19 anys Nacionalitat. Representació dels principals orígens nacionals en el municipi Nivell de formació. Estudis primaris, secundaris i universitaris Emancipació: emancipats i no emancipats

Notes per als conductors dels grups de focals:

- A. Els ítems d'Acollida, Igualtat i Acomodació són eixos de classificació i anàlisi de la informació.
- B. Les diferències en accés, demandes, necessitats i valoració de l'oferta s'analitzaran per diferents condicionants socials. Per tant, és convenient conduir els discursos cap a la identificació d'aquests condicionants en les demandes i necessitats.

Així, per exemple, tindrem en compte:

— Identificació de les demandes

- Per condició de situació generacional (primera, segona)
- Per condició de formació
- Per condició legal
- Per condició de gènere
- Per condició d'edat
- Per condició de nacionalitat / ètnia

— Cal introduir aquests condicionants en el desenvolupament dels grups de focals.

- C. L'assistent del grup de focals ha de garantir que s'ha omplert la fitxa d'identificació on consten sociodemogràficament aquests condicionants i que cada interlocutor serà identificable en la transcripció.

II.2. Fitxa de dades sociodemogràfiques dels participants als grups de focals

Identificació: A B C D E F G H

Grup: 16 a 19 anys 20 a 24 anys 25 a 29 anys

1. Sexe: Home Dona

2. Edat:

3. Quants anys has residit al municipi actual?

4. Estat civil: Casat/casada, visc en parella Solter/a Altres?.....

5. Nombre de fills:

6. Darrers estudis finalitzats

.....

.....

7. Si estàs estudiant, què estàs estudiant i quin curs?

.....

.....

8. Lloc de naixement

País:.....

Regió / Localitat:

Si no has nascut a Catalunya, any d'arribada a Catalunya:.....

Si no has nascut a Espanya, any d'arribada a Espanya:

9. Nacionalitat i situació jurídica:

Espanyola. Any d'obtenció:

Doble nacionalitat (espanyola i una altra) Any d'obtenció:

Nacionalitat estrangera:.....

Si no tens nacionalitat espanyola... Quina és la teva situació jurídica en l'actualitat (permís de residència, de treball, en tràmits...)?

.....

.....

10. Lloc de naixement del pare, mare i parella (si escau)

Pare:..... Mare:..... Parella:.....

País:..... Regió / Localitat:

Visc a Espanya:

Sí, des de Sí, des de Sí, des de

No No No

11. Situació laboral actual:

No treballa / Inactiu/iva Estudiant

Treballa. En quina ocupació o tipus de feina:.....

Aturad/ada. Quants mesos fa que estàs desocupat/ada: mesos

Quina va ser la teva darrera feina:

II.3. Continguts del guió als grups de focals amb joves d'origen estranger

Presentació de la recerca:

Des de la Universitat Rovira i Virgili, i en col·laboració amb la Secretaria de Joventut de la Generalitat de Catalunya, estem desenvolupant una recerca sobre les demandes i les necessitats dels joves d'origen estranger a Catalunya. Per aquest motiu, voldríem conèixer les vostres opinions sobre un seguit de temes. Concretament, quines són les vostres demandes i necessitats en termes de formació, treball, habitatge, salut i participació. Tal i com us havíem informat, la duració de la sessió serà d'una hora i mitja, aproximadament.

Per a nosaltres és molt important que digueu el que penseu sobre aquests temes. Us recordem que les vostres opinions són totalment anònimes. Per aquest motiu, us hem assignat a cadascun una lletra, de la A a la H, per identificar-vos i que, si voleu, podeu fer servir durant la sessió.

Bloc I. Detecció de necessitats i demandes en educació i llengua

I.1. Educació (reglada) / Formació (no reglada)

Nota per al conductor del Grup. Què volem saber? (ítems)

- Canals i qualitat de l'accés a la informació sobre formació
- Demandes formatives
- Valoració de l'oferta
- Distinció entre proveïdors de l'oferta
- Dificultats en l'accés al recurs (igualtat en l'accés als recursos)
- Punts forts i febles de l'oferta
- Identificació de les necessitats insatisfetes
- Conèixer l'adaptació dels serveis formatius als joves d'origen immigrant.

1. Quins són els serveis d'educació/formació que utilitzeu/demandeu? (Es pot preguntar: Què esteu estudiant en l'actualitat?)
2. Us arriba informació sobre l'oferta d'educació/formació al vostre municipi/comarca/Catalunya?
3. Quines són les principals necessitats d'educació (reglada) i formació (no reglada)? Heu demanat aquestes necessitats a alguna institució, associació...?
4. Creieu que aquesta oferta és suficient? Què li falta i què li sobra?
5. Creieu que són bons i en quantitat suficient els serveis d'educació/formació? Què els sobra o que els falta?
6. Quines dificultats teniu per augmentar la vostra formació? Com és podrien corregir aquestes dificultats?
7. Grup 3 i Grup 1 (ja que també els joves immigrants amb fills petits els pot afectar): Com valoreu l'existència/potència d'aules d'acollida a l'educació primària o a la secundària? Creieu que s'haurien de potenciar més?

8. Creieu que hi ha necessitats específiques d'educació/formació per a persones d'origen estranger?
9. Considereu que hi ha suficients accions d'informació/formació sobre el fet migratori?
10. Creieu que nois i noies tenen les mateixes necessitats formatives?

I.2. Llengua

Nota per al conductor del Grup. Què volem saber? (ítems)

- Conèixer els canals i la qualitat de l'accés a la formació lingüística.
 - Identificació de les demandes lingüístiques
 - Valoració de l'oferta
 - Distinció entre proveïdors de l'oferta
 - Dificultats en l'accés al recurs (igualtat en l'accés als recursos)
 - Punts forts i febles de l'oferta
 - Identificació de les necessitats insatisfetes
 - Conèixer l'adaptació dels serveis formatius als joves d'origen immigrant.
1. Quines necessitats d'aprendre idiomes teniu (per feina, per estudiar, per viatjar)?
 2. Coneixeu l'oferta per aprendre idiomes al vostre municipi?
 3. Específicament, hi ha prou informació sobre les oportunitats per aprendre satisfactòriament la llengua catalana?
 4. S'adapta l'oferta de català prou bé a les vostres necessitats?
 5. Grup 3: Com ha estat la vostra adaptació lingüística al sistema educatiu?
 6. Creieu que es fa prou des de les institucions per conservar la vostra llengua materna a Catalunya? Qui ho hauria de fer?

Bloc II. Treball

Nota per al conductor del Grup. Què volem saber? (ítems)

- Conèixer els canals i la qualitat de l'accés a la informació sobre les oportunitats laborals.
 - Identificació de les demandes laborals
 - Valoració de l'oferta laboral i dels serveis d'ocupació
 - Distinció entre proveïdors de l'oferta d'ocupació (pública, privada, informal)
 - Dificultats en l'accés a la feina (igualtat en l'accés als recursos)
 - Punts forts i febles de l'oferta laboral
 - Identificació de les necessitats laborals insatisfetes.
1. Si heu de cercar feina, on aneu, a qui pregunteu? (OTG/ETT/Internet/amics, connacionals...)?
 2. Com valoreu la informació que subministren les institucions públiques (ajuntament, Servei d'Ocupació de Catalunya)? Heu fet servir aquests serveis d'informació i assessorament? Què hi canviareu?
 3. Grup 1: Com valoreu les oportunitats de treball per als nouvinguts i procedents de reagrupació que arriben al vostre municipi? Són igual ara que quan vosaltres vau arribar a Catalunya?
 4. Grup 1 i Grup 3: I del tema de la qüestió legal per treballar, com ho veieu?

5. Quins creieu que són els principals problemes laborals dels joves? I dels joves d'origen estranger?
6. Fan prou les administracions per garantir una ocupació de qualitat als joves d'origen estranger?
7. Quins aspectes valoreu millor i quins pitjor dels serveis de col·locació?
8. Creieu que els nois i les noies tenen igualtat d'oportunitats i de condicions al mercat laboral?
9. Com valoreu la formació dels tècnics de treball (Servei Català d'Ocupació)? Estan preparats per atendre les vostres demandes i necessitats? Què hauria de canviar?

Bloc III. Habitatge

Nota per al conductor del Grup. Què volem saber? (ítems)

- Conèixer els canals i la qualitat de l'accés a la informació sobre habitatge.
 - Identificació de les demandes d'habitatge
 - Valoració de l'oferta d'habitatge i dels serveis públics d'habitatge
 - Valoració dels ajuts a l'habitatge
 - Distinció entre proveïdors de l'oferta d'habitatge (pública, privada, lloguer, venda)
 - Dificultats en l'accés a la feina (igualtat en l'accés als recursos)
 - Punts forts i febles de l'oferta d'habitatge
 - Identificació de les necessitats insatisfetes.
1. Quins són els principals problemes d'habitatge dels joves? I per als joves immigrants?
 2. Grup 2 i Grup 3: Si no esteu emancipats, quina estratègia seguireu per emancipar-vos? Creieu que necessitareu ajuda? De qui?
 3. Grup 2 i Grup 3: Si esteu emancipats, com ho heu fet, qui us ha ajudat?
 4. Com us veuen els bancs, a l'hora de demanar una hipoteca, o els propietaris a l'hora de llogar un pis? Com valoreu l'ajuda de les institucions per afrontar una hipoteca o un aval per llogar un pis?
 5. Què penseu de la situació de l'habitatge al vostre municipi? Per a gent amb la teva situació, com està el lloguer? Com està la compra?
 6. Sabeu si hi ha oferta d'habitatge públic al vostre municipi? I a la zona? N'hi ha prou informació?
 7. Què creieu que hauria de ser l'"habitatge públic"? Les institucions s'haurien de centrar en el lloguer o en la propietat de l'habitatge per a joves?
 8. Creieu que el tipus d'habitatge que fa falta per a totes les famílies és igual, independentment del seu origen nacional?
 9. Què penseu de la concentració de la immigració en determinats barris? Creieu que les administracions haurien de fer alguna cosa amb relació a aquest tema?

Bloc IV. Salut

Nota per al conductor del Grup. Què volem saber? (ítems)

- Conèixer els canals i la qualitat de l'accés a la informació sobre salut.
- Identificació de les demandes sanitàries
- Valoració de l'oferta sanitària

- Distinció entre proveïdors de sanitat (pública, privada)
 - Dificultats en l'accés al sistema sanitari (igualtat en l'accés als recursos)
 - Punts forts i febles de l'oferta sanitària
 - Identificació de les necessitats insatisfetes.
1. Feu servir el sistema sanitari... o els joves, per definició, són sans? Coneixeu molts problemes de malalties entre els joves? Les administracions ajuden que se superin aquests problemes?
 2. Quins són els temes de salut que penseu que s'haurien de tractar, donar més informació, disposar de més serveis per als joves? (Els temes estrella solen ser: sexualitat, accidents de trànsit, toxicomanies i cultura d'oci saludable i per als més conscienciats, hàbits alimentaris i activitat física).
 3. Grup 1 i Grup 3: Com valoreu la vostra primera en relació amb el sistema sanitari de Catalunya? Què és el que us va semblar millor? I pitjor? Ara penseu igual?
 4. Grup 1 i Grup 3: Creieu que el sistema sanitari català és respectuós amb totes les cultures?
 5. Hi ha molts problemes lingüístics per tenir un tractament sanitari adient?
 6. Creieu que hi ha diferències entre els homes i les dones en l'ús dels serveis sanitaris?
 7. Hi ha una mediació apropiada al sistema sanitari? La considereu necessària?

Bloc V. Participació

Nota per al conductor del Grup. Què volem saber? (ítems)

- Conèixer els canals de participació en el context local i català tant en l'àmbit polític com associatiu.
 - Identificació de les demandes de participació
 - Distinció entre formes de participació
 - Dificultats de participació
 - Punts forts i febles de l'oferta sanitària
 - Identificació de les necessitats insatisfetes.
1. Esteu afiliats a alguna associació, casal, partit polític, sindicat? Encara que no hi esteu afiliats formalment, hi participeu? Indagueu-ne els motius.
 2. Us agradaria participar en política? I en un altre tipus d'associacions? Per quins motius participeu o no participeu en política/ associacions?
 3. Considereu que els joves són participatius (en associacions, sindicats, partits, casals)? I en el teixit social del barri?
 4. Coneixeu l'oferta de serveis per a joves del vostre municipi (casals, esplais, projectes esportius, activitats de barri...)? Com valoreu aquesta oferta?
 5. Considereu que hi ha prou suport a les entitats i les associacions d'immigrants?
 6. Són els partits polítics prou diversos? Creieu que tenen prou en compte els joves?
 7. Com valoreu la inclusió del tema de la immigració en l'agenda i els discursos dels partits polítics? I en la dels sindicats?
 8. Com valoreu la defensa dels interessos de les persones d'origen estranger? Les organitzacions sindicals o els partits defensen aquests interessos?

BLOC III. Grups de discussió amb tècnics

Composició:

Aproximadament, 4 tècnics de l'ajuntament (tècnic de joventut, d'immigració, de participació, de promoció econòmica, urbanisme, etc.) i 4 figures de proximitat (dinamitzadors, educadors socials, formadors...). Fins a un total de 8.

Eixos d'anàlisi:

Necessitats i demandes:

— Joves immigrants amb relació a immigració en general

- Qüestions de participació i emancipació en:

- a. La primera generació
- b. Generació i mitja
- c. Segona generació

— Joves immigrants amb relació a joves autòctons

- a. La qüestió de l'emancipació
- b. La qüestió de la participació

Presentació

Tal i com us hem comentat prèviament, la Universitat Rovira i Virgili, a través d'una col·laboració amb la Secretaria de Joventut de la Generalitat de Catalunya, està desenvolupant un projecte de recerca sobre les necessitats i les demandes de la joventut d'origen estranger. Les característiques del municipi i la important presència de joves d'origen estranger van ser dos importants motius a l'hora de triar aquest municipi per desenvolupar el treball de camp. A continuació, parlarem sobre les necessitats i les demandes dels joves d'origen estranger des de la vostra experiència al municipi.

Bloc I. Introducció. La immigració al municipi

1. Quines són les principals necessitats i demandes de la immigració?
2. Quines són les principals necessitats que planteja la immigració a les vostres àrees?
3. Com ha variat el treball a les vostres àrees com a conseqüència de la immigració?
4. Trobeu grans diferències segons el moment d'arribada, el gènere, la religió, o l'edat en les demandes d'aquests grups? (observar si apareix en el discurs)

Bloc II. L'edat com a divisòria social i subgrups de joves d'origen immigrant

1. Centrant-nos en l'edat, és símptoma de característiques i demandes específiques en el cas de la immigració? Trobeu demandes específiques de gent gran, de joves?
2. Centrant-nos en els immigrants joves, tenen necessitats específiques respecte a la resta de joves?
3. Considereu que els immigrants joves són similars en les seves demandes als immigrants adults?
4. Considereu que els immigrants joves són similars en les seves demandes als joves autòctons?

5. Quins reptes plantegen els col·lectius següents a les vostres àrees?
 - 5.a. Immigrants joves (Grup 1)
 - Necessitats que s'identifiquen
 - Demandes que arriben a les àrees
 - 5.b. Fills d'immigrants reagrupats (Grup 2, han arribat amb més de quatre anys)
 - Necessitats que s'identifiquen
 - Demandes que arriben a les àrees
 - 5.c. Fills d'immigrants nascuts a Catalunya (Grup 3)
 - Necessitats que s'identifiquen
 - Demandes que arriben a les àrees
6. Quines accions específiques es desenvolupen amb relació a aquests grups a les vostres àrees?
7. Com influeixen la nacionalitat d'origen, el gènere, els estudis en aquestes demandes?

Bloc III. Emancipació

1. Creieu que el pas a la vida adulta dels (fills) joves d'origen immigrant és igual que el dels joves d'origen autòcton? Si és diferent, què es fa amb relació a aquestes diferències?
2. Quines característiques específiques hi ha en el procés d'emancipació dels joves d'origen immigrant?
3. Com contribueixen les diferents àrees a aquest procés d'emancipació? Es poden distingir els nivells d'Acollida, Igualtat i Acomodació?
4. Suposa canvis el procés d'emancipació en el camp de...
 - a. Habitatge
 - b. Treball
 - c. Educació
5. En definitiva, què significa per a tu estar emancipat a nivell...?
 - a. Habitatge
 - b. Treball
 - c. Educació

Bloc IV. Participació

1. Com valoreu la participació dels joves d'origen immigrant en les entitats públiques del municipi (aquells serveis o projectes que s'ofereixen des de l'ajuntament)?
2. I en el tercer sector (aquells serveis, activitats i projectes que s'ofereixen des de les associacions, entitats i empreses privades que treballen en l'àmbit social)?
3. S'han portat a terme processos de participació ciutadana al municipi? Com valoreu la participació dels joves immigrants en aquests processos?
4. Com es fomenta la seva participació en la definició de cicles formatius, plans urbanístics, sanitat...

5. Com valoreu la implicació dels joves d'origen immigrant en altres activitats socials que es desenvolupen en l'espai públic? Com valoreu la seva participació en les festes locals? I en els equips esportius?
6. Participen els joves d'origen immigrant en les reunions de veïns? I en comissions de barri? I en grups de joves (formals o informals)? Com valoreu la seva implicació en la gestió de l'espai públic?

Bloc V. Interculturalitat

1. Com valoreu les accions de formació sobre la gestió de la diversitat en què han participat els professionals del territori?
2. Com valoreu la gestió dels mecanismes i els professionals per facilitar la comunicació intercultural?
3. Com valoreu les actuacions de sensibilització de la població, de promoció del coneixement i les relacions mútues, d'informació i formació sobre la nova realitat, i de foment de la convivència ciutadana?
4. Quina opinió teniu del procés d'arrelament dels joves d'origen immigrant?

Bloc VI. Valoració de l'actuació pública i competències

1. Quins considereu que són els principals problemes de competències legals en la provisió de serveis i satisfacció de necessitats d'aquests grups de joves d'origen immigrant?
2. Quines actuacions proposaríeu de cara al grup o grups d'immigrants joves?
3. Quines accions de canvi al municipi o a les vostres regidories proposaríeu per satisfer les necessitats / les demandes que hem identificat?

Bloc VII. Identificació de necessitats

1. De quins mecanismes disposeu per informar-vos de les necessitats o problemàtiques de la població jove d'origen immigrant?
2. Quant a l'eficiència, quins sistemes són més efectius, els formals (canals de recollida d'informació tradicionals del municipi) o els informals (fruit de la interacció habitual amb la població)? Per què?
3. Com s'analitza la informació que es va recollint?
4. Com s'inclou la perspectiva de la diversitat en l'anàlisi de la realitat?

BLOC IV. Entrevista biogràfica (arrelament)

Mostra: 5 individus de primera generació (3 nois/2 noies) (ja que es tracta d'observar l'arrelament, s'han d'incloure individus amb el major nombre d'anys d'estada possible a Catalunya) i 5 de segona generació (3 noies/2 nois).

- 3 al Municipi 1
- 3 al Municipi 3
- 2 al Municipi 2
- 2 al Municipi 4

Situació inicial

- Lloc de naixement
- Si va néixer aquí: quan feia que havien arribat els seus pares, tota la família ja estava aquí, etc.

- Si no va néixer aquí: edat a l'arribada, trajecte migratori, situació de la família, trajectòria residencial, etc.
- Motius de l'emigració (pròpia o dels pares): per què van emigrar del seu país i per què van venir a Catalunya /al municipi?

Trajectòria escolar (breu)

- Si va ser escolaritzat al seu país d'origen? Característiques (anys d'estudi, cursos, tipus d'escola)
- Si va ser escolaritzat aquí, escola pública / privada / concertada?
- Xarxa relacional establerta en la trajectòria escolar
- Conservació dels lligams amb l'escola (tutors, companys...)
- Si es va escolaritzar al país d'origen i d'acollida, preguntar els dos blocs

Trajectòria laboral (breu)

- Oficis, categoria, sector
- Situació formal (amb contracte, sense contracte, en pràctiques...)
- Xarxa relacional establerta en la trajectòria laboral
- Conservació dels lligams amb ocupacions prèvies (caps, companys, clients...)

Trajectòria residencial (breu)

- Habitatges, municipis i barris on ha viscut
- Xarxa relacional establerta a partir de la residència al barri (escala de veïns i veïnes, barri, plaça...)
- Valoració de la trajectòria

Participació en organitzacions, associacions, esglésies, clubs...

- Afinitats associatives. Participació i valoració de la seva activitat
 - Esport
 - Sindicats, protestes, vagues
 - Església, religió
 - Cultural, ètnic
 - Casals, associacions juvenils, grups de joves
 - Educació, AMPA
 - Comunitats de veïns, de barri
- Percepció sobre la representació dels interessos dels joves per part de les associacions
- Percepció sobre la representació dels interessos dels immigrants / fills d'immigrants
- Evolució de la participació
- Participació en grups informals

Vot i participació política

- Afinitats polítiques. Percepció de la representació dels interessos dels joves, dels immigrants, dels fills d'immigrants...
- Rellevància d'eleccions locals, autonòmiques...
- Participació en partits polítics
- Comportament electoral (abstenció, vot, fidelitat)

Llengua

- Llengües que coneix i mecanismes d'adquisició (família, escola, treball...)
- Importància instrumental de la llengua materna
- Importància simbòlica de la llengua materna
- Importància instrumental de la llengua catalana
- Importància simbòlica de la llengua catalana
- Transmissió intergeneracional de la llengua
- Identitat i llengua

Arrels culturals i cultura catalana

- Valoració de la cultura catalana (cultura entesa de manera àmplia: maneres d'entendre el món, les relacions socials, les relacions personals, els valors, els costums, no com a "manifestacions culturals concretes")
- Manteniment de la cultura dels pares (la cultura "d'origen" entesa també de manera àmplia)
- Coneixença del Nadal / Carnaval. Com ho percep i com ho celebra?
- Contradiccions i complements entre cultura catalana i cultura d'origen pròpia o dels pares

Sentiment de pertinença

- Sentiment de pertinença català
- Sentiment de pertinença al país d'origen propi o dels pares
- Dissens i consens d'identitat amb els pares
- Percepció de refús, discriminació per l'origen estranger

Relació amb el país d'origen

- Relació amb familiars del país d'origen
- Visites al país d'origen (vacances / estades)
- Relació econòmica amb el país d'origen (enviaments de diners)
- Idea de retorn: de coneguts, dels pares, pròpia

Concepte de joventut

- Definició de jove
- Quins problemes i oportunitats es deriven de la joventut
- Opinió de la següent notícia:

“Els joves d’avui dia són egoistes, hedonistes, consumistes, poc compromesos, poc disposats a millorar les injustícies del món i viuen a gust amb els pares. Són les conclusions d’una enquesta feta per una consultora sueca a 22.000 joves de tot el món d’entre 16 i 29 anys” (...) “Els joves d’avui dia són uns tirans. Contradiuen els seus pares, devoren el menjar i falten al respecte als seus mestres”. La frase no és de cap pare actual; la va dir el filòsof grec Sòcrates fa 2.500 anys i podria servir de titular de l’enquesta “Joventut global”, que s’ha presentat a Barcelona. (...) L’enquesta, feta a 22.000 nois i noies de 17 països de tot el món, revela que els joves donen cada vegada més importància als diners, que els agrada gastar, que sobretot volen passar-s’ho bé i que, tot i que reconeixen que el món va malament, no estan disposats a actuar per corregir la situació. Segons l’enquesta, els joves no confien ni en els polítics, ni en els mitjans de comunicació ni en les multinacionals. No volen marxar de casa ni estan disposats a pagar les pensions del futur. L’enquesta l’ha fet una consultora sueca que acaba d’obrir seu a Barcelona i que ja fa molts anys que estudia el perfil del jove europeu” .

Consultat a la CCRT <http://www.3cat24.cat/noticia/180657/>, el 20 de desembre de 2007.

- Diferències entre ser jove aquí i al seu país d’origen

Concepte d’immigració

- Com s’entén ser immigrant a Catalunya?
- Hi ha diferències entre ser immigrant a Catalunya i ser-ho al país d’origen?
- Què suggereix la següent imatge? Representa el fenomen migratori?

Concepte de jove d’origen immigrant

- Opinió de l’afirmació:
“S’hauria d’eradicar del llenguatge el concepte segona generació d’immigrants, pel seu caràcter estigmatitzador. Fins quina generació s’és immigrant?”
- Quin concepte es podria fer servir en lloc de “segona generació?”

Fitxa de dades sociodemogràfiques de l’entrevistat/ada

1. Sexe: Home Dona
2. Edat:
3. Quants anys has residit al municipi actual?
4. Estat civil: Casat/casada, visc en parella Solter/a Altres?
5. Nombre de fills:
6. Darrers estudis finalitzats
.....
.....

7. Si estàs estudiant, què estàs estudiant i quin curs?

.....
.....

8. Lloc de naixement

País:

Regió / Localitat:

Si no has nascut a Catalunya, any d'arribada a Catalunya:

Si no has nascut a Espanya, any d'arribada a Espanya:

9. Nacionalitat i situació jurídica:

Espanyola. Any d'obtenció:

Doble nacionalitat (espanyola i una altra) Any d'obtenció

Nacionalitat estrangera:

Si no tens nacionalitat espanyola... Quina és la teva situació jurídica en l'actualitat (permís de residència, de treball, en tràmits...)?

.....
.....

10. Lloc de naixement del pare, mare i parella (si escau)

Pare: Mare: Parella:

País: Regió / Localitat:

Visc a Espanya:

Sí, des de Sí, des de Sí, des de

No No No

11. Situació laboral actual:

No treballa / Inactiu/iva Estudiant

Treballa. En quina ocupació o tipus de feina.....

Aturat/ada. Quants mesos fa que estàs desocupat/ada: mesos

Quina va ser la teva darrera feina

BLOC V. Fitxes d'anàlisi dels Plans Locals de Joventut (PLJ)

Anàlisi del PJJ

1. Anàlisi dels eixos i dels àmbits d'actuació dels plans

Es tracta d'analitzar quins són els eixos prioritaris dels plans de joventut local i quines són les principals actuacions, tant dissenyades com implementades (document Memòria d'activitats de l'Àrea de Joventut).

El contrast entre el disseny i la implementació posarà de relleu les possibles distàncies entre els discursos i les pràctiques.

Com a referent, prendrem els eixos determinats pel Pla Nacional de Joventut, elaborat per la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya.

Aquests eixos són:

- a. Educació i Cultura
- b. Treball
- c. Habitatge
- d. Salut
- e. Participació
- f. Cohesió social

A més, en aquesta anàlisi incorporarem un setè eix, amb relació als objectius del nostre estudi:

- g. Interculturalitat

2. Anàlisi de la dimensió discursiva, substantiva i operativa dels PLJ

A partir de l'anàlisi documental, tant dels plans com de les actuacions implementades, s'analitzaran les dimensions següents:

2.1. Discursos i concepció dels plans

Es tracta de posar de relleu tant el paradigma del qual parteix el pla com la focalització de les actuacions. En aquest sentit, es diferenciarà entre:

- Focalització en els processos d'inclusió social i emancipació
 - Actuacions centrades en la trajectòria vital (treball, habitatge, formació, salut)
- Processos d'afirmació identitària
 - Actuacions centrades en els processos d'afirmació identitària (experimentació, creativitat, mobilitat, autonomia, participació)

Es determinarà el model de pla prevalent, a partir del contrast entre el disseny del pla i la seva implementació:

MODELS

- A. De transició
- B. D'afirmació identitària
- C. Mixtos

2.2. Dimensió substantiva

Aquesta dimensió ens permetrà aprofundir en la fonamentació de les actuacions dels plans. La literatura especialitzada permet distingir entre:

- a. Polítiques de modificació d'aspectes nuclears, orientades a la modificació de trajectòries.
- b. Polítiques de modificació d'aspectes perifèrics, que incideixen en aspectes de qualitat de vida sense modificar les trajectòries.
- c. Polítiques integrals.

2.3. Dimensió operativa

Aquesta dimensió fa referència tant a l'articulació dels PLJ i les seves actuacions, com als actors implicats i el grau de coordinació interinstitucional.

2.3.1. Articulació del PLJ

- Organització sectorial
- Organització interdepartamental
- Organització transversal

2.3.2. Actors que han participat en l'elaboració del pla

- Tipus d'actors: institucionals, no institucionals
- Formes de participació: directa, interlocució
- Direcció de la participació: en l'elaboració dels PLJ; en un moment precís (diagnòstic, decisió i disseny; implementació i gestió, i avaluació)

2.3.3. Coordinació interinstitucional (entre administracions). A través de les formes:

- Aprofitament dels recursos d'administracions de nivells superiors
- Coordinació des d'administracions superiors
- Coordinació oberta
- Coordinació de baix a dalt

Fitxes d'anàlisi dels plans i de les entrevistes

Ajuntament:

Característiques demogràfiques juvenils del municipi:

Any d'elaboració del pla:

FITXA 1. Eixos del PLJ i actuacions

	Incorporació al pla	Actuacions dissenyades	Actuacions implementades
Formació (educació i cultura)			
Treball			
Habitatge			
Participació			
Salut			
Equilibri territorial i cohesió social			
Interculturalitat			

FITXA 2. Anàlisi documental del PLJ

Dimensió discursiva	Dimensió substantiva	Dimensió operativa				Coordinació
		Articulació	Actors			
			Tipus	Formes	Direcció	
<p>Focalització en els processos d'inclusió social i emancipació.</p> <p>- Actuacions centrades en la trajectòria vital (treball, habitatge, formació, salut).</p> <p>Processos d'afirmació identitària.</p> <p>- Actuacions centrades en els processos d'afirmació identitària (experimentació, creativitat, mobilitat, autonomia, participació).</p>	<p>- Polítiques de modificació d'aspectes nuclears, orientades a la modificació de trajectòries.</p> <p>- Polítiques de modificació d'aspectes perifèrics, que incideixen en aspectes de qualitat de vida sense modificar les trajectòries.</p> <p>- Polítiques integrals.</p>	<p>Organització sectorial.</p> <p>Organització interdepartamental.</p> <p>Organització transversal.</p>	<p>Institucional.</p> <p>No institucional.</p>	<p>Directa.</p> <p>Interlocució.</p>	<p>Elaboració.</p> <p>Puntual.</p>	<p>Sense coordinació.</p> <p>Coord. Administració. D'alt nivell.</p> <p>Coordinació oberta.</p> <p>Coordinació des del municipi.</p>

FITXA 3. Anàlisi entrevista tècnic/a joventut amb relació al PLJ

Dimensió discursiva	Dimensió substantiva	Dimensió operativa				Coordinació
		Articulació	Actors			
			Tipus	Formes	Direcció	
<p>Focalització en els processos d'inclusió social i emancipació.</p> <p>- Actuacions centrades en la trajectòria vital (treball, habitatge, formació, salut).</p> <p>Processos d'afirmació identitària.</p> <p>- Actuacions centrades en els processos d'afirmació identitària (experimentació, creativitat, mobilitat, autonomia, participació).</p>	<p>- Polítiques de modificació d'aspectes nuclears, orientades a la modificació de trajectòries.</p> <p>- Polítiques de modificació d'aspectes perifèrics, que incideixen en aspectes de qualitat de vida sense modificar les trajectòries.</p> <p>- Polítiques integrals.</p>	<p>Organització sectorial.</p> <p>Organització interdepartamental.</p> <p>Organització transversal.</p>	<p>Institucionals.</p> <p>No institucionals.</p>	<p>Directa.</p> <p>Interlocució.</p>	<p>Elaboració.</p> <p>Puntual.</p>	<p>Sense coordinació.</p> <p>C. Administració d'alt nivell.</p> <p>C. Oberta.</p> <p>C. Des del municipi.</p>

Guió d'entrevista a l'Àrea Municipal de Joventut

A) Dimensió discursiva dels PLJ

Es tracta de posar de relleu el paradigma del qual parteixen els plans i la inclusió del col·lectiu de joves d'origen estranger, tant en aquest pla com en les actuacions de l'àrea,

1. Per què un Pla local de joventut? Com, quan i per què sorgeix la iniciativa de dur a terme el Pla local de joventut?

2. Quins són els objectius principals dels PLJ? Quines són les prioritats de l'àrea en matèria de joventut?

[Seria recomanable haver analitzat prèviament el document del PLJ, així com les memòries d'activitats, per ajustar al màxim les preguntes.]

3. Per tant, en quines accions us heu centrat des de l'àrea ?

Veure si les accions es centren en els processos d'inclusió social (treball, habitatge, formació, salut, etc.) o en els processos d'afirmació identitària (experimentació, creativitat, mobilitat, autonomia, participació, etc.).

Observar el grau d'integralitat de les accions (accions que integren tant la modificació d'aspectes nuclears com d'aspectes perifèrics.)

4. A quins perfils de joves us adreceu majoritàriament?

5. Quines són les principals demandes i necessitats dels joves del municipi?

[Es tracta de posar de manifest com s'identifiquen els usuaris i les seves necessitats]

B) Dimensió substantiva

Cal aprofundir en la fonamentació de les actuacions dels PLJ i tenir en compte de forma específica el grup de joves d'origen estranger.

6. Es considera d'alguna manera el fet intercultural en les actuacions de l'àrea? Quines accions porteu a terme per fomentar la participació dels joves estrangers i el fet intercultural?

7. En quina mesura i de quina manera treballeu amb els joves d'origen estranger?

8. Els joves d'origen estranger presenten demandes específiques? Si es així, com els doneu resposta?

9. Teniu algun tipus d'actuació específica per als joves d'origen estranger?

En el cas que així sigui: Per què es va dissenyar aquesta acció i en què consisteix? [Veure si se centren en l'acollida, la igualtat i/o l'acomodació.]

Observar si són accions orientades a la inclusió social o a l'afirmació identitària, i el grau d'integralitat de les accions (accions que integren tant la modificació d'aspectes nuclears com de perifèrics.)

C) Dimensió operativa

Es tracta de posar de relleu tant l'articulació dels plans i les seves actuacions, com els actors implicats i el grau de coordinació interinstitucional.

- Sobre l'articulació (organització sectorial, interdepartamental, transversal?)

10. Quin grau de coordinació teniu amb d'altres àrees de l'ajuntament per dur a terme les actuacions en matèria de joventut? I amb d'altres agents del territori?

- Formació - Educació
- Cultura
- Treball
- Habitatge
- Participació
- Salut
- Interculturalitat

11. I en les actuacions orientades als joves d'origen estranger?

[En el cas que existeixi un pla d'igualtat i ciutadania, indagar el grau de coordinació amb l'àrea o la institució que va elaborar el pla]

12. En quina mesura hi ha hagut coordinació en l'elaboració del Pla de ciutadania i el PLJ?

- Sobre els actors (tipus, formes de participació, direcció de la participació)

13. Quins actors socials van participar en l'elaboració del PLJ (ajuntament, associacions, joves, etc.). [Veure grau de participació dels joves d'origen estranger]

14. Actualment, participen altres actor socials en els processos de definició, disseny i implementació de les actuacions orientades a joves? I de les actuacions orientades als joves d'origen estranger? [Veure grau de participació dels joves]

15. De quina manera es fa la participació dels actors socials? [Directa, indirecta]

16. En quina part del procés participen més? (diagnòstic, decisió i disseny, implementació, gestió i avaluació)

[Observar grau de participació dels joves d'origen estranger]

- Sobre la coordinació interinstitucional (entre administracions)

17. En quina mesura les actuacions de l'Àrea de Joventut reben el suport d'altres administracions? (consells comarcals, Generalitat de Catalunya, Ministeri)

18. I en concret, les actuacions orientades als joves d'origen estranger?

19. Com valoraries el grau de coordinació? [alt, baix]

BLOC VII. Característiques sociodemogràfiques dels participants als grups de discussió

Quadre 5. Grups de discussió amb perfils majoritaris (G1)

Grup	ID	Sexe	Edat	Origen	Estat civil	Temps a Cat.	Estudis	Situació laboral	Situació jurídica	Edat d'arribada a Espanya
Municipi 3 G 1A	1	Dona	27	Perú	Casada	1,5 anys	Llic. en psicologia, estudia el nivell B de català	Treballa com a monitora a l'escola	Nacionalitat en tràmits	26
	2	Dona	29	Argentina	Soltera	6 mesos	Secundària, estudia català	No treballa	Està tramitant el permís de residència	29
	3	Dona	28	Senegal	Casada	1 any	Batxillerat	No treballa	Permis de residència	27
	4	Dona	28	Romania	Casada	5 anys	13 curss (?)	Treballa com a cambrera	En tràmits	23
	5	Dona	26	Argentina	Casada	5 anys	ESO	Treballa com a peó de magatzem	Permis de residència i treball	21
Municipi 3 Grup 1B	1	Home	19	Punjab (Índia)	Solter	4 mesos	12 cursos al seu país; estudia català	Treballa en l'explotació del bosc	Permis de treball	19
	2	Home	20	Punjab (Índia)	Solter	2 mesos	12 cursos al seu país; estudia català	Treballa en l'explotació del bosc	Permis de treball	20
	3	Home	22	Romania	Solter	4 mesos	2n ESO	No treballa	Sense papers	22
	4	Dona	20	Romania	Soltera	4 mesos	2n ESO	No treballa	Sense papers	20
	5	Dona	26	Romania	Casada	2 anys	1r ESO	Treballa com a cambrera	Permis de residència	24
	6	Home	18	Romania	Solter	4 anys	ESO; Fa un cicle	Estudia	Permis de residència	14
	7	Dona	28	Romania	Casada	3 anys	ESO	Treballa en un restaurant	Permis de residència en tràmits	25
	8	Dona	19	Romania	Soltera	3 anys	ESO	Treballa en un restaurant	Permis de residència en tràmits	16
	9	Home	26	Punjab (Índia)	Casat	4 anys	12 cursos (?)	Treballa en un restaurant	Permis de treball	22
Municipi 4 G. 1	1	Home	25	Senegal	Solter	2 anys	Estudia grau mitjà d'administració	Treballa a la empresa alimentària i estudia	Nacionalitat en tràmits	23
	2	Dona	25	Senegal	Casada	4 anys	2 anys de comunicació (país origen)	Treballa a la empresa alimentària	Permis de treball	26
	3	Dona	30	Bulgària	Casada	7 anys	Equivalent a 4t d'ESO	Treballa (sense especificar)	Permis de treball	23
	4	Dona	29	Veneçuela	Soltera	2 setmanes	Administració (inacabat)	No treballa	No especifica	29
	5	Dona	27	Veneçuela	Casada	2 setmanes	Carrera d'història (inacabada)	Treballa (no específica)	Permis de residència i treball per a un any	27
	6	Dona	30	Romania	Casada	4 anys	Cartografia	No treballa	Permis de residència	26
Municipi 1 Grup 1	1	Home	19	Marroc	Solter	9 anys	Primària	Inactiu	Permis de treball	10
	2	Home	21	Marroc	Solter	2 anys	Secundària incompleta	Inactiu	Permis de residència	19
	3	Home	29	Pakistan	Solter	8 anys	,	Treballa	Permis de treball	21
	4	Home	29	Pakistan	Solter	5 anys	Electrònica (Pakistan)	Treballa	Permis de treball	24
	5	Dona	19	Marroc	Solter	6 anys	Primària	Inactiu	Permis de residència	13
	6	Dona	22	Marroc	Casada	1 any	Primària	Inactiu	Permis de residència	21
	7	Dona	19	Marroc	Casada	8 anys	3r ESO	Inactiu	Permis de residència	11
	8	Dona	25	Argentina	Solter	2 anys	Secundaris	Aturat	Sense papers	23
	9	Home	23	Argentina	Solter	2 anys	Secundaris	Treballa	Permis de treball	21
Total	Dones	\bar{X}								
	29	18	24,4							

Quadre 6. Grups de discussió amb perfils majoritaris (G2)

Grup	ID	Sexe	Edat	Origen	Estat civil	Temps a Cat.	Estudis	Situació laboral	Situació jurídica	Edat d'arribada
Municipi 4 G2	1	Home	17	Ucraïna	Solter	17 anys	2n ESO	Treballa (transport)	Espanyol	0
	2	Dona	17	Marroc	Soltera	17 anys	Estudia batxillerat	Estudia i treballa (cangur)	Nacionalitat espanyola	0
	3	Home	22	Marroc	Solter	21 anys	Educació primària	Aturat (marxà al Marroc a jugar a un equip de 1a divisió)	Permís de treball (en poc temps li donen la nacionalitat espanyola)	1
Municipi 2 G2-A	1	Home	19	Marroc	Company/a	10 anys	Realitza 3r curs del graduat escolar	Mc Donalds	Permís comunitari familiar	9
	2	Dona	18	Gàmbia	Soltera	16 anys	Cicle formatiu mitjà administratiu	Inactiva	Nacionalitat en tràmit	2
	3	Dona	18	Marroc	Soltera	8 anys	Cicle formatiu mitjà administratiu; infermeria	Inactiva	Residència i treball	10
	4	Dona	16	Marroc	Soltera	10 anys	2n de GES	Inactiu	Nacionalitat espanyola	6
Municipi 2 G2-B	1	Home	16	Marroc	Solter	8 anys	Cursa 3r ESO	Inactiva	Nacionalitat espanyola	8
	2	Dona	16	Romania	Soltera	5 anys	Cursa 4t ESO	Inactiva	Permís de residència	11
	3	Dona	17	Catalunya (Gàmbia)	Soltera	17 anys	Cursa 4t ESO	Inactiva	Nacionalitat espanyola	0
	4	Dona	16	Catalunya (Marroc)	Soltera	6 anys	Cursa 4t ESO	Inactiva	Nacionalitat espanyola	10
	5	Dona	17	Marroc	Soltera	8 anys	Cursa 4t ESO	Inactiva	Nacionalitat espanyola en tràmit	9
	6	Dona	16	Catalunya (Marroc)	Soltera	15 anys	Cursa 4t ESO	Inactiu	Nacionalitat espanyola	1
Municipi 1 G2	1	Home	19	Marroc	Solter	7 anys	ESO	Treballa	Permís de treball	11
	2	Home	17	Marroc	Solter	14 anys	CFGM	Inactiu	Permís de treball	3
	3	Home	17	Marroc	Solter	14 anys	4t ESO	Treballa	Permís de treball	3
	4	Home	19	Marroc	Solter	6 anys	3r ESO	Inactiu	Permís de treball	13
	5	Home	19	Marroc	Solter	5 anys (12 anys a Espanya)	4t ESO	Aturat	Permís de treball	7
	6	Home	21	Marroc	Solter	20 anys	,	Aturat	Doble nacionalitat	1
	7	Home	22	Marroc	Solter	4 anys	ESO Marroc	Inactiu	Permís de treball	17
Total	Dones	\bar{X}								
20	9	17,9								

Quadre 7. Grups de discussió amb perfils majoritaris (G3)

Grup	ID	Sexe	Edat	Origen	Estat civil	Temps a Cat.	Estudis	Situació laboral	Situació jurídica	Edat d'arribada	
Municipi 3 G3	1	Dona	18	Espanya-Senegal	Soltera	18 anys	Està fent un cicle formatiu	Estudia	Doble nacionalitat	0	
	2	Dona	18	Marroc	Soltera	4 anys	Està fent un cicle formatiu	Estudia i treballa	Permís de residència	14	
	3	Dona	17	Índia	Soltera	8 anys	Està fent un cicle formatiu	Estudia	Permís de residència	9	
	4	Home	19	Marroc	Solter	7 anys	Està fent un cicle formatiu	Estudia	Permís de residència	12	
	5	Dona	19	Romania	Soltera	4 anys	Està fent 2n de batxillerat	Estudia i treballa en un bar	Doble nacionalitat	15	
Municipi 4 G3	1	Home	18	Ucraïna	Solter	5 anys	ESO; fa cicle formatiu en electrònica	Estudia	Permís de residència	13	
	2	Home	16	Bulgària	Solter	8 mesos (8 anys a Espanya)	Actualment estudia ESO	Estudia	Permís de residència i de treball	8	
	3	Home	27	Senegal	Solter	2 anys	Va estudiar literatura al Senegal	Treballa a la empresa alimentària	Permís de residència i de treball	25	
	4	Dona	17	Marroc/Catalunya	Soltera	15 anys	Estudia 1r de batxillerat	Estudia i treballa de caixa a la empresa alimentària	Doble nacionalitat	2	
	5	Dona	17	Romania	Soltera	4 anys	Estudia batxillerat	Estudia	Permís de residència	13	
	6	Home	17	Romania	Solter	1 any	Estudia batxillerat	Estudia i treballa de repartidor	Permís de residència	16	
	7	Dona	20	Ucraïna	Soltera	3 anys	FP de comerç a Ucraïna; estudia batxillerat	Estudia	Permís de residència	17	
	8	Home	20	Senegal	Solter	2 anys i 6 mesos	Estudia un cicle formatiu	Estudia i treballa a la empresa alimentària	Permís de treball	17	
	9	Home	17	Marroc	Solter	3 anys (8 anys a Espanya)	Estudia un cicle formatiu	Estudia i treballa de mecànic	Permís de treball	9	
Municipi 2 G3	1	Home	17	Gàmbia	Solter	1 any 5 mesos	Primària; fa un curs de jardineria a la casa dels oficis de Girona	Inactiu	Residència amb autorització per a treballar	15	
	2	Home	17	Colòmbia	Solter	9 mesos	1r batxillerat en origen; estudia GES I català	Inactiu	Residència amb autorització de treball	16	
	4	Home	18	Marroc	Solter	9 anys	Fa curs de serraller	Busca feina	Residència amb autorització de treball	9	
	3	Home	16	Marroc	Solter	6 mesos	Fa curs de jardineria	Inactiu	Permís de residència	15	
Municipi 1 G3	1	Home	16	Colòmbia	Solter	3	3r ESO	Inactiu	Doble	13	
	2	Dona	17	Xina	Soltera	1	4t ESO	Inactiu	Permís de residència	16	
	3	Dona	16	Marroc	Soltera	1	4t ESO (Marroc)	Inactiu	Permís de residència	15	
	4	Home	15	Marroc	Solter	6	4t ESO (Marroc)	Inactiu	Permís de residència	9	
	5	Home	16	Romania	Solter	1	,	Inactiu	Permís de residència	15	
	6	Dona	15	Moldàvia	Soltera	1	,	Inactiu	Permís de residència	14	
Total		Dones	423								
		24	10	17,6							

Quadre 8. Grup de discussió amb perfils majoritaris (G3)

Municipi 2 Mixt	1	Home	29	Costa d'Ivori	Solter	7 anys	En origen batxillerat i dos anys d'informàtica	Treballa de comercial	Permís de residència	22	
	2	Home	19	Senegal	Solter	1 any	En origen secundària; Ara català	Inactiu	Permís de residència (sense treball)	18	
	3	Home	16	Marroc	Solter	6 mesos	En origen secundària/ curs paleta	Inactiu	Permís de residència (sense treball)	15	
	4	Dona	19	Marroc	Soltera	17 anys	Prepara un curs de grau superior	Inactiu	Nacionalitat espanyola	2	
	5	Dona	18	Marroc	Soltera	10 anys	Prepara prova d'accés a grau superior	Inactiu	Nacionalitat espanyola	8	
	6	Dona	19	Marroc	Soltera	10 anys	Prepara prova d'accés a grau superior	Treballa a l'hostaleria	Residència i treball	9	
	7	Home	25	Senegal	Solter	1 any i 6 mesos	En origen secundària/ català	Treballa de reposador	Irregular	24	
Total	Dones	\bar{X}									
	7	3	20,71429								

Bloc VIII. Característiques sociodemogràfiques dels participants a les entrevistes biogràfiques

Quadre 9. Entrevistes biogràfiques amb joves amb projecte migratori propi (G1)

ID	Sexe	Edat	Origen	Estat civil	Temps a Catalunya (1)	Estudis	Situació laboral	Situació jurídica
EB Municipi 4 1	D	31	Romania	Casada	7 anys	Filòloga	Cuïnera	Permís de treball i residència
EB Municipi 4 2	D	29	Senegal	Casada	9 anys	Secundària	Control de qualitat	Permís de treball i residència
EB Municipi 4 3	D	28	Ucraïna	Casada	2 anys	Infermeria	Ajudant de cuina	Permís de treball i residència
EB Municipi 3 1	H	21	Senegal	Solter	1 any	Primària	Locutori	Permís de treball i residència
EB Municipi 3 2	D	28	Marroc	Soltera	4 anys	Graduada/ Informàtica	Ajudant de cuina	Permís de treball i residència

Font: Elaboració pròpia

Quadre 10. Entrevistes biogràfiques amb joves fills d'immigrants (G2)

ID	Sexe	Edat	Origen	Estat civil	Temps a Catalunya (1)	Estudis	Situació laboral	Situació jurídica
EB Municipi 2 1	D	19	Marroc	Company	17 anys a Espanya / 11 a Salt	Prepara accés a la universitat	Ha treballat com a caixa	Espanyola des de 2005
EB Municipi 2 2	D	19	Marroc	Soltera	10 anys	Prepara accés a la universitat	Ha treballat a l'hostaleria	Permís de treball i residència
EB Municipi 1 1	H	17	Marroc	Soltera	12 anys	4t ESO	Inactiu	Permís de treball i residència
EB Municipi 1 2	H	29	Uruguai	Casat	29 anys	CFGS	Indústria	Espanyol
EB Municipi 1 3	D	23	Xina	Soltera	23 anys	4t ADE	Inactiva	Permís de treball i residència

(1) En tots els casos el temps a Catalunya és igual al temps a Espanya.

Font: Elaboració pròpia